BOON'S GEILLUSTREERD MAGAZIJN

.v.C.

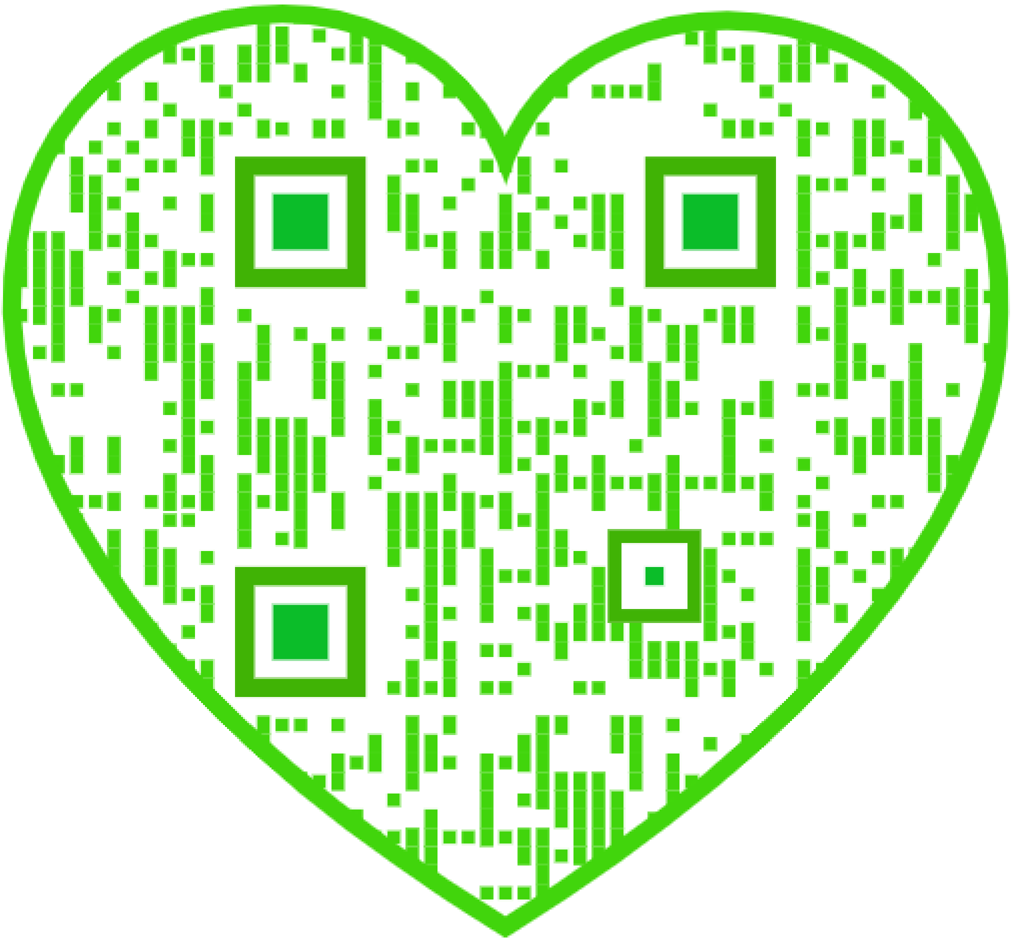

BOON'S

GEÏLLUSTREERD

MAGAZIJN

ZEVENDE JAARGANG — TWEEDE DEEL

UITGAVE VAN

N. J. BOON TE AMSTERDAM

1905

BOEK-, COURANT- EN STEENDRUKKERIJ G. J. THIEME, NIJMEGEN

INHOUD.

Bladz.

Kousen aantrekken . . . . FRONTISPICE.

Laren en zijn schilders door N. VAN HARPEN en J. EVERTS JR. (*vervolg*) 3, 83, 163, 243, 323, 403

Historische en actueele merkwaardigheden omtrent Pyrmont door A. LUND 8

Der harten Koninginnen 22

Kathedralen in miniatuur. Bewerkt door HOLDA. 26

Gevolgen van een broksken Varkenslever. Humoristische schets in 4 tafreeltjes door JOZEF BUERBAUM. 33

„Mijne Herinneringen" door Prinses CATHARINE RADZIWILL (*vervolg*) . 49, 135, 212, 296, 373, 450

Een praatje over Sport door Dr. SPORT 60

Het huis der Herinnering door J. H. CARUCHET 65

Woordverklaring en Woordafleiding (*vervolg*). 70

VOOR HET TOONEEL. (Verzen, Monologen, Dialogen en Stukken).

- Het potlood. Monoloog door JOH. STRUYS 71
- Ikarus door INTE ONSMAN 74
- 'n Blauwtje. Monoloog voor een heer door F. L. HAGEMAN. 151
- Voor de Rechtbank (Quasi een parodie op Coppee's „Werkstaking") door A. BELINFANTE JR. 155
- Burengerucht. Een tooneel uit het kamertjesleven door W. VAN DER SAS 231
- De laatste oogenblikken. Een Tafereel van F. F. VON TONRING. (Vertaling van JOH. PH. P. HOLTROP) 309
- Wie van beiden? Tooneelstukje in één bedrijf door EUGÈNE VERCONSIN. (Uit 't Fransch door BÉ HOLTROP). 387
- U is zoo antiek. Monoloog door ADRIAAN ILSEN 393
- Gearresteerd. Blijspel in één bedrijf door J. EYSTEN 469

Boek en Tijdschrift door H. 77, 157, 236, 316, 396, 477

Frans Langeveld in zijn atelier . . . . FRONTISPICE.

Béatrix van Valkenburg door THEO DORREN 89

Het Rozenhofje op de Rozengracht door H. 102

Op nieuw beginnen door BEATRICE HARRADEN 105

Miniatuurboomen in Japan 115

Het schranderste dier door PICOLO 120

Kruimels door HOLDA 127

Verspeeld. Schets uit de Russische samenleving door MAXIM GORKI 148

G. W. van Blaaderen . . . . FRONTISPICE.

Een en ander over de Brusselsche feesten door L. P. VAN DEN BROEK. 169

Het vijftigjarig Wijnfeest te Vevey door HOLDA, ... 183

Oud-Amsterdam, Het Deutzen-Hofje op de Prinsengracht door K. D. H. 193

De Doodsvuren door THOMAS JANVIER 198

De Beroepskwakzalverij door Dr. H. PINKHOF 208

Bladz.

Haat. Naar het Engelsch van Q 223
B. Lopez de Leâo Laguna . . . . FRONTISPICE.
Naar Noorwegen! Een Reisherinnering door HENKO. Foto's van H. K. TEUNE 251
De ware geschiedenis van drie Kokosnootjes door N. M. D. J. 272
Het zonderlingste vaartuig van de wereld 283
Een zonderlinge figuur in de geschiedenis der Fransche Diplomatie van de 18e eeuw door K. DE HARTOGH 290
Hart Nibbrig's woning . . . . FRONTISPICE.
Van het bezoek der Koningin aan Friesland door JAN FEITH 333
Het Westland door G. F. W. 345
Gebeurtenissen bij het begin der Boni-Expeditie door een Ooggetuige. Uit mijn Dagboek 350
Het portret door IDA BOY-ED 359
Het „Misboek" 363
Het Heksenlied door ERNST VON WILDENBRUCH (Vrij vertaald door P. VAN DE VELDE MZ.) . . 366
De Schilder L. van der Tonge in zijn atelier . . . . FRONTISPICE.
Bergspoorwegen in Zwitserland door G. VAN HULZEN 412
De laatste der Roodhuiden. Naar aanleiding van hun bezoek aan Amsterdam 428
Liefdadig Amsterdam door H. 434
Griff door Mrs. HUNGERFORD 437
Kerstmis bij den Houtvester. Uit het Deensch van SOPHUS BANDITZ 440
Een verlossing. Kerstverhaal door JOZEF BUERBAUM 461

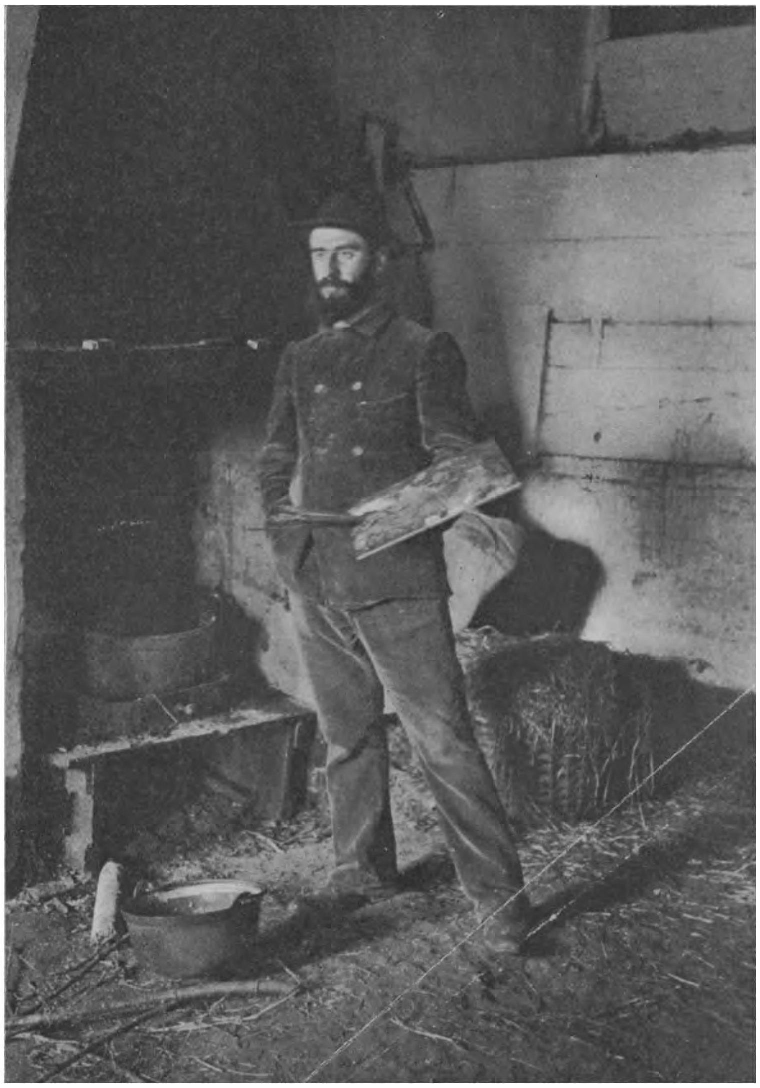

E. van Beever.
In een interieur werkend.

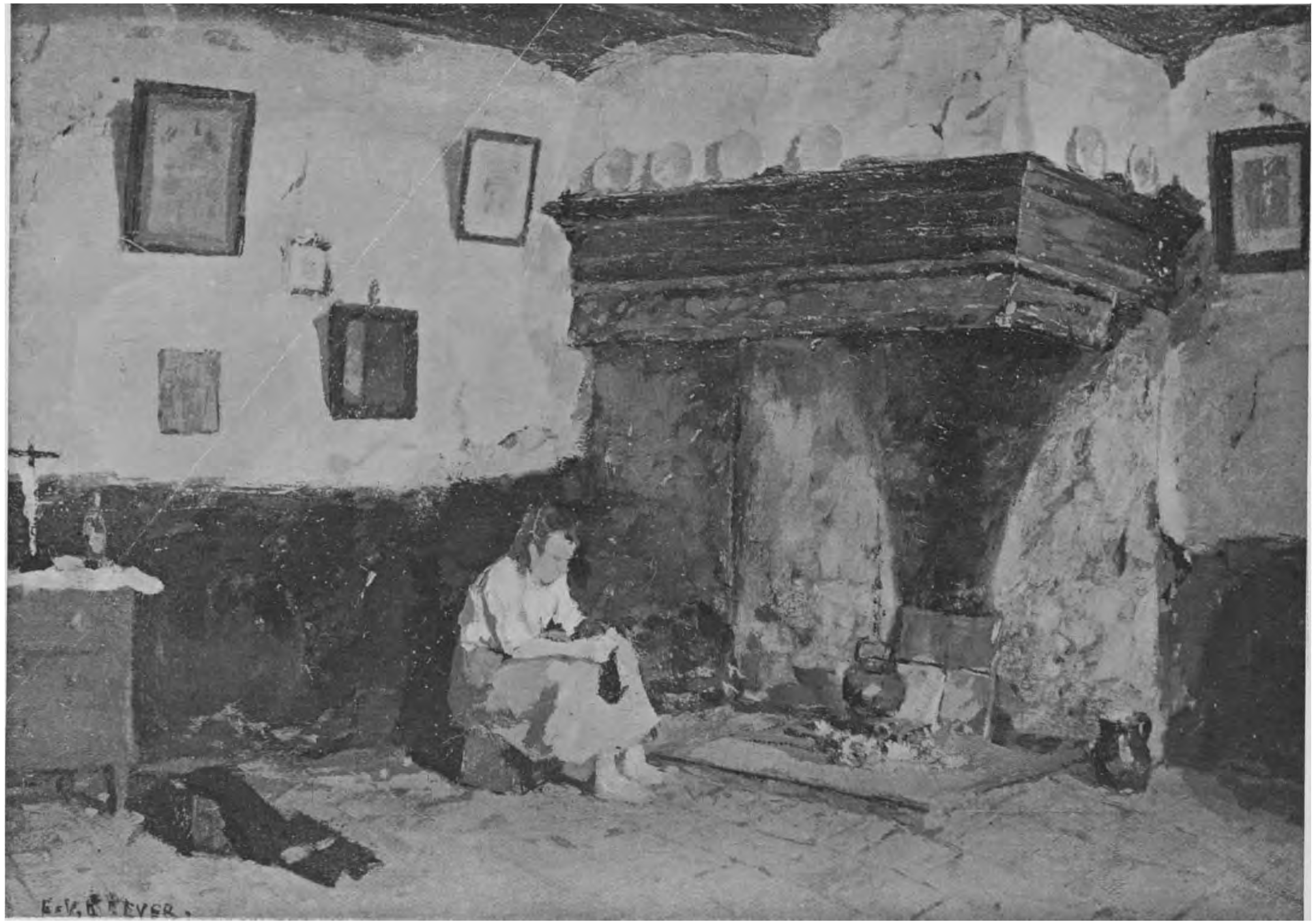

Kousen aantrekken.

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

N. VAN HARPEN.

E. van Beever.

Van de Larensche Binnenhuis-schilders, ik bedoel van de jongere generatie, is Van Beever zeker een der belangwekkendste. Zijn interieurs zijn niet alleen van een bijzondere kleur, maar getuigen bovendien van een bijzondere, van een eigen kijk. Van Beever lijkt op niemand, zoomin in zijn kleur als in de keuze van zijn sujetten.

Het zijn meestal de schamelste woningen welke hij schildert, bewoond door de meest behoeftigen; en toch, hoeveel poëzie weet hij uit die woningen der armen te peuren!

't Is of de schilder zich ten doel gesteld heeft ons te laten zien de poëzie der armen.

En zeer zeker er is ook aan de armoede, als aan alles, een dichterlijken kant.

Poëzie, zei De Génestet, is overal, mits gij ze weet te vinden. Om haar der armoede af te winnen, moet men ze wel doorschouwt, wel zelf meegemaakt hebben.

Nu is dat met Van Beever verschillende jaren het geval geweest. Daarmee wordt verklaard, dat hij, wetende wat armoede is, nochtans zooveel poëzie behouden heeft, dat hij haar al schilderende, soms met een leege maag, in kunst heeft kunnen omzetten.

Want weinigen onder de jongeren hebben een zoo droeve, aan ontberingen zoo rijke jeugd achter zich als deze veelbelovende schilder, en weinigen hebben zooveel energie ontwikkeld om, waar de maatschappelijke omstandigheden hem voortdurend neertrokken, het artiesten-hoofd hoog boven de levensstormen uit te kunnen houden, om in den strijd tusschen het kunnen en willen te zegevieren.

Reeds als jongen — hij werd 28 Maart '76 te Antwerpen geboren — toonde hij veel aanleg voor teekenen, wat gelukkig door zijn vader werd opgemerkt en aangemoedigd.

Toen hij als knaap met zijn ouders in Amsterdam gekomen, daarvoor den leeftijd bereikte, liet zijn vader hem de Quellinus-school bezoeken.

De ietwat eigengereide jongen kon zich hier echter moeilijk aan den leercursus houden en gaf er toen reeds de voorkeur aan, naar de natuur te teekenen. Vooral stillevens was zijn geliefkoosd genre waarbij hij aan zijn fantasie, aan zijn hartstocht voor mooie kleuren bot kon vieren.

Dit gaf natuurlijk aanleiding tot botsingen,

Mannetje bij het vuur.

zoodat hij vóor het eind-examen dan ook de school verliet en door tusschenkomst van Israëls — op voorstel van prof. Rud. Stang — door eenige kunstvrienden een subsidie ter zijner beschikking werd gesteld, waarvoor hij de lessen aan de Academie kon volgen.

Zijn ouders waren intusschen naar Londen verhuisd en gedurende een moeitevollen tijd van drie jaar, moest hij van die subsidie rondkomen, wat heel moeilijk ging, zoodat hij om in zijn onderhoud te kunnen voorzien in een tooneel-orkest mee speelde, want zijn muzikale begaafdheid had hem tot een goed vioolspeler gemaakt. Zijn omgang met den jongen schilder Broekman, met wien hij veel onder leiding van den gevoeligen schilder A. Boom werkte, had grooten invloed op zijn werk, waarvoor hij beiden dankbaar herdenkt.

Koffiemalen.

Na het treurige verblijf in Londen van anderhalf jaar, waarin hij zijn beide ouders verloor, kon hij in de groote stad niet meer leven en trok naar Blaricum.

Daar werkte en worstelde hij in stilte, niet alleen met penible levensomstandigheden, maar ook met zijn

kunst. — Vóor alles wilde hij volkomen zijn techniek, zijn eigen techniek onder de knie hebben, omdat hij innig overtuigd was, dat geen schilder van beteekenis, geen Israëls, geen Maris, geen Breitner tot zoo krachtige uitingen waren gekomen, zonder dat zij zelf al worstelende met de materie een eigen ondergrond, een eigen stelsel, een eigen taal tot de hunne hadden gemàakt.

In zijn schamele woning werkte hij, vaak aan de grootste bekommernissen ten prooi, ijverig door, zonder dat anderen er veel van bemerkten, zoodat al spoedig verteld werd dat hij luierde; veel erger; daar hij er gemakkelijk voor te vinden was des avonds voor anderen zijn vioolspel ten beste te geven, beweerden de dankbare? toehoorders, dat hij eigenlijk meer aan de muziek deed dan aan de schilderkunst.

Slechts enkelen begrepen hem, waaronder de schilder Le Gras, die, van jongsaf hem kennende, hem steeds aanmoedigde en in zijn slagen geloofde.

Een ander Blaricummer schilder, Evert Pieters, ofschoon Van Beever zich zeer geretireerd hield en te trotsch was zijn armoede te klagen — deed hem meermalen in stilte hulp toekomen.

Zijn arbeid bleef echter geruimen tijd een struikelen en opstaan. De weinige schilderijtjes die in de wereld kwamen werden voor een appel en een ei door

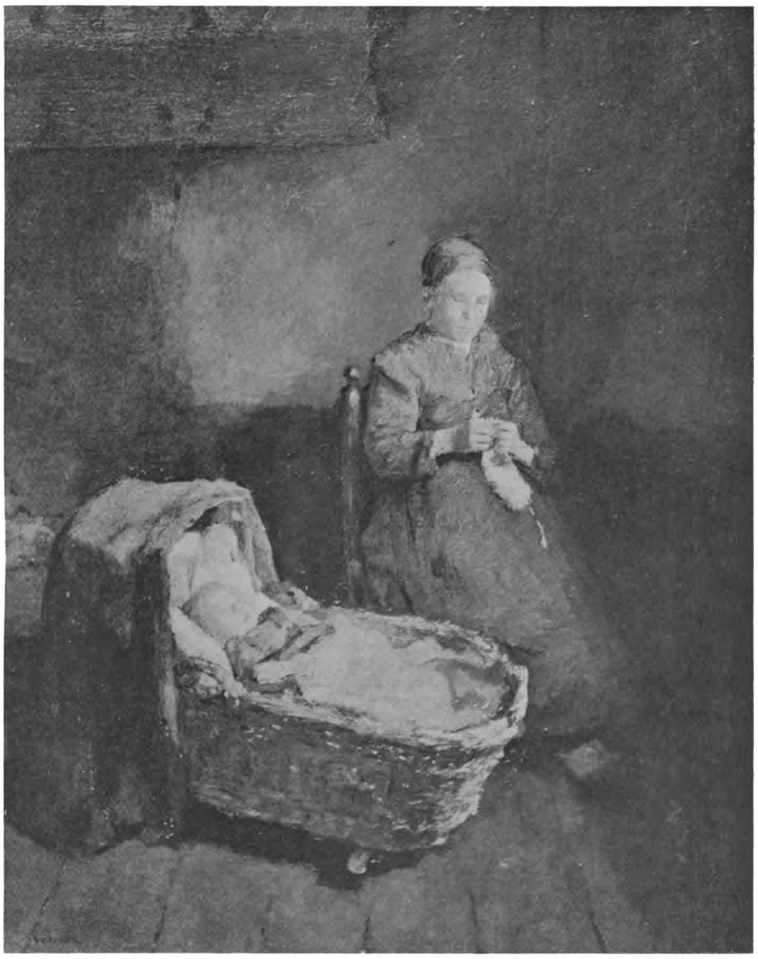

Bij de wieg ingeslapen.

quasi-liefhebbers gekocht, dikwijls voor het noodige geruild, maar meestal voor het driedubbele verkocht. Zoodoende werd toch de aandacht op zijn talent gevestigd.

Daarna liet hij op St. Lucas, in Arti en in een Gooische club *„De tien"* zijn werk zien, zij het dan ook sporadisch. Vooral zijn stillevens en interieurs trokken aan-

Kindje aankleeden.

licht van den eenmaal ingeslagen weg doen afwijken.

Trouwens, wie met zooveel energie onder de meest ongunstige omstandigheden een berg van bezwaren heeft kunnen verzetten, nagenoeg zonder hulp van anderen, zal er niet spoedig toekomen andere, gemakkelijker begaanbare wegen te bewandelen.

Daarvoor zijn trouwens èn zijn karakter èn zijn kunst in den *struggle for life* te zeer geschoold.

Iemand die in een zoo harde school zich zelf gevormd heeft, kan men zich moeilijk een plooibaar artiest denken.

Want hoe men vooralsnog over zijn kunst moge oordeelen, niemand tot oordeelen bevoegd, zal haar karakter ontzeggen.

Als thans het succes, de erkenning op zijn moeitevol streven en stoeren arbeid brengt, zal dit een welverdiende

stonds de aandacht, zoowel om de bijzondere techniek als de mooie kleur.

De laatste twee jaren werkte Van Beever te Laren, waar hij eerst door les geven een onderhoud vond en langzamerhand voor zijn werk de aandacht van de kunstbroeders tot zich trok.

Van Beever heeft thans in artistieken zin zijn weg gevonden; de ondergrond, bestaande in een eigen en zelfopgebouwde techniek, die steeds naar verfijning en verbetering zoekt, zal hem zoo voortgaande tot groote dingen moeten brengen.

Zijn opvatting, dat een schilderij verzorgd moet worden als een parel, zal hem niet

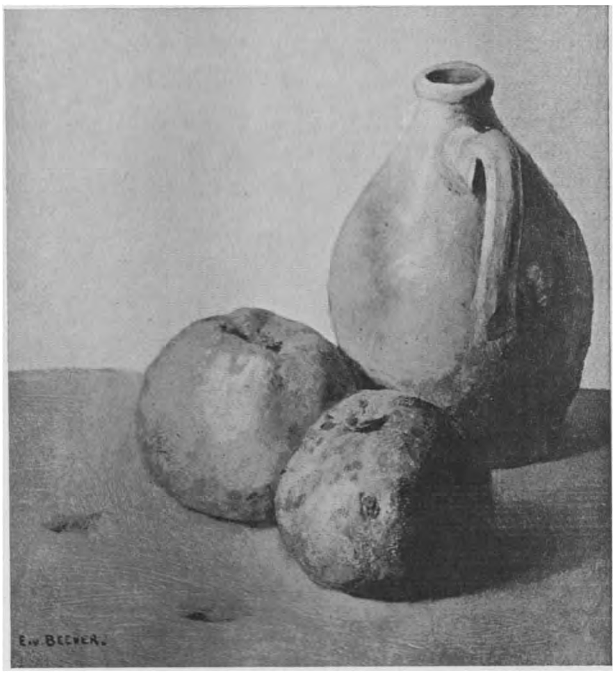

Stilleven.

belooning zijn voor een moeitevollen en kommervollen strijd, waaronder menig physiek sterkere zou zijn bezweken. Doch dat de overwinning voor strijders en strevers als Van Beever eenmaal móét komen, maakt het worstelen minder tragiesch; het geeft er een dichterlijken kant aan; die te vinden in de kunst ten slotte toch het *eene noodige* blijft.

Laren, Mei 1905.

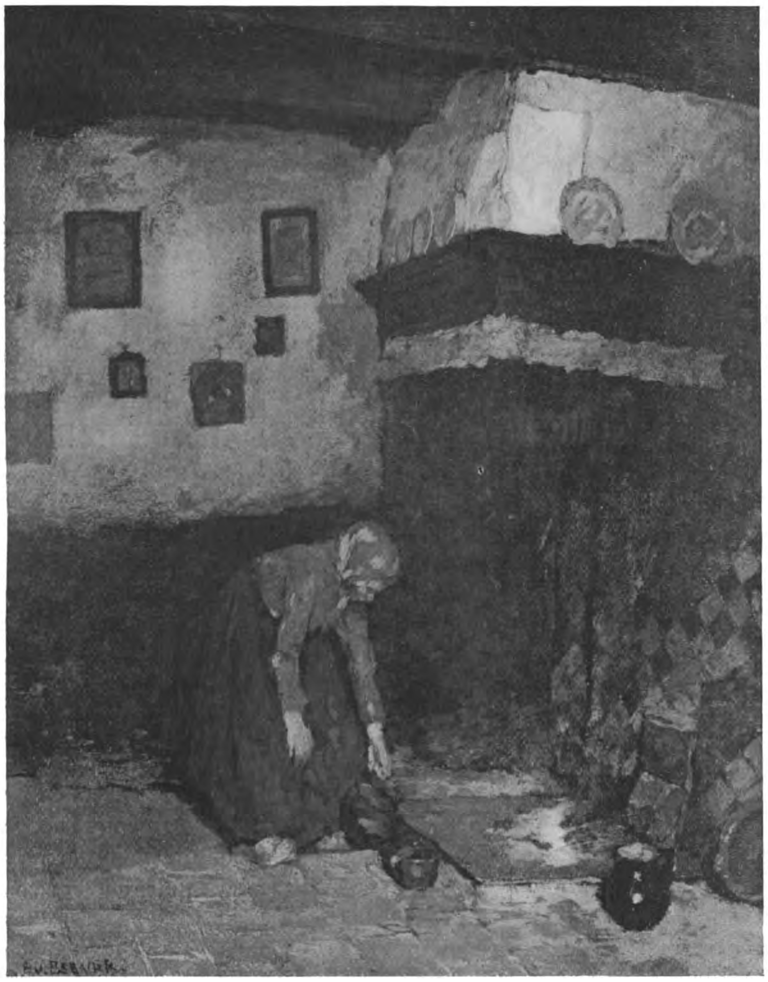

Koffiezetten.

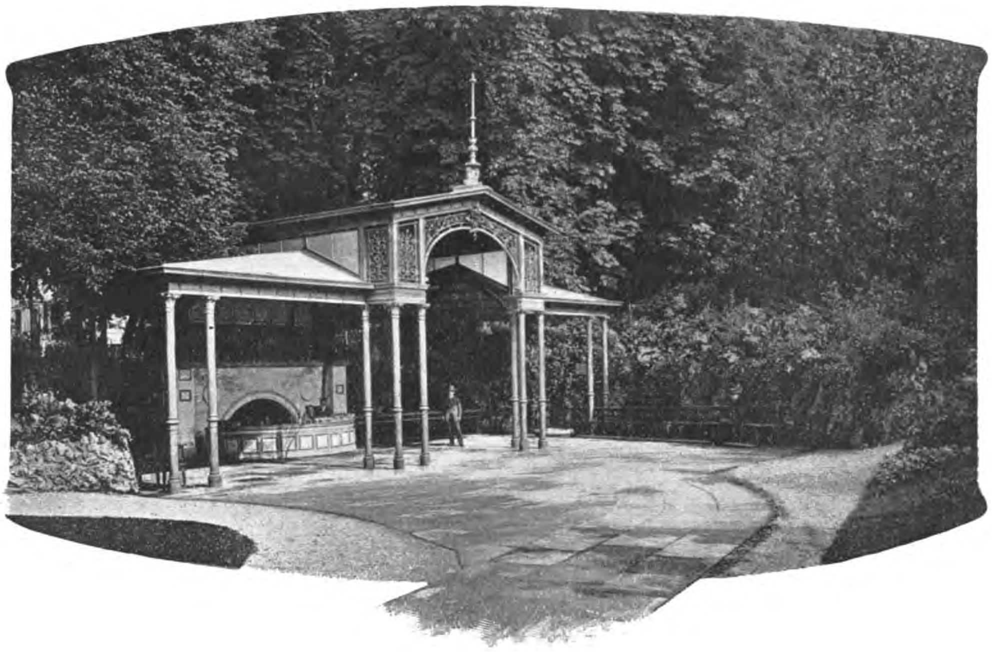

Hélènequelle, zoo genoemd naar een vorstin van Pyrmont. Deze bron levert 12,000 liter water per uur.

Historische en Actueele Merkwaardigheden omtrent Pyrmont

DOOR

A. LUND.

Hoofdstuk I.

Pyrmont is voor ons Nederlanders een naam, die een zeer aangenamen klank heeft, omdat wij er dadelijk bij denken aan de zoo algemeen geliefde en geëerde koningin Emma, de weldadige moeder en opvoedster van H. M. koningin Wilhelmina.

In het Wesergebergte, in Midden-Duitschland ligt, 120 M. boven de oppervlakte der zee, een lang en breed dal, omgeven door bergen 300 à 400 M. hoog.

Groote bosschen van niet dikke, doch hooge eiken, pijnen en beuken bedekken de bergtoppen en het bovenste gedeelte der berghellingen als met een donkergroenen, geweldig dikken muur. Doch den voet der bergen bereiken zij nergens. Op de hellingen eindigen zij in een gebroken lijn en maken plaats voor het licht-groen, lichtgeel, zacht- en hel-groen van akkers en weiden, die in groote variatie elkaar afwisselen tot aan de boorden van een snelvlietenden stroom, de onbevaarbare, de forelenrijke, de zilveren Emmer.

Verspreid op deze akkers en weiden staan eenzaam of bij groepjes hooge boomen, die langspichtig of met onregelmatigen en breeden bladerentooi donker zich afteekenen tegen de lichte tinten der velden.

Op sommige punten schijnen tusschen het boomgroen vuurroode daken, daar liggen de dorpen Loewensen, Hagen, Thal en andere.

Zeer schilderachtig zijn die plaatsjes. Niet met Hollandsche netheid, die zoo dikwijls tot stijfheid overslaat, staan de huizen daar in één rij. Zij lijken integendeel met kunstenaarslosheid te zijn neergezet. En ook het uitwendige der woningen

biedt veel meer verscheidenheid dan in onze dorpen.

Zoo staat er b.v. hier een *vuil*, wit huis, blauw-grijs bij den grond, met een gevel half van steen, half van hout, voor de deur een lage stoep van steenen, waarvan niet twee dezelfde kleur vertoonen. Achter het huis een vervallen schuur, tusschen beide een oud varkenshok, en dat alles zóó door den tijd verweerd, dat alle verven van het palet noodig zouden zijn om het weer te geven.

En daarnaast een *schoon*, wit huis toch ook pittoresk, door de bloemen voor de vensters, door den rozenstruik en den vlierboom in den vóórtuin. Voorwaar, waarom komen de Germaansche schilders tot ons en zoeken motieven in ons Gooi? Hier in dit dal van hun eigen land hebben zij genoeg stof voor vele schilderijen.

Het gezellig-schilderachtige hebben wij reeds aangegeven, doch ook het sublieme ontbreekt hier niet. Grootsche gedeelten zijn in het woud en op de velden te over, maar op twee punten treedt het verhevene bijzonder treffend op den voorgrond: bij Thal en bij Lügde. Op beide plaatsen is het de Emmer, die dat effect te voorschijn roept. Op de eerste, stroomt zij, even voor het verlaten van het dal, tusschen breede, groene weiden, waarop machtige populieren zich verheffen. En des avonds, als de koeien in het water staan, de groote ganzen over de weiden loopen met uitgerekte halzen, dan is het daar plechtig en statig, als in een kathedraal door de natuur gevormd.

En op de plaats, waar de Emmer het dal binnenstroomt, bij Lügde, liggen de groene weiden, de begroeide bergen en de zilveren rivier zoo prachtig grootsch naast elkaar, dat allen roepen om het penseel van een modernen Ruisdael.

Dat Lügde is een der merkwaardigste steden van Duitschland.

Een stad al, toen Karel de Groote er het kerkfeest vierde, heeft het nog de lage wallen, de torentjes en de smalle grachtjes, die tegen middeleeuwsche wapenen beschermen konden. Het bestaat uit niet veel meer dan één plein en twee straten, gevormd door woningen met schuine daken en uitwendig in verschillende kleuren gekalkt. In deze huizen wonen de boeren, hebben zij hun vee en voorraad. Zulk een boerenhuis heeft aan de straatzijde een zeer groote porte-cochère, die toegang geeft tot een deel, waar allerlei dieren leven en loopen en de hooiwagen staat. Aan beide zijden van den deel liggen de winterstallen voor de koeien en twee kleine vertrekjes, met uitzicht op de straat. Deze zijn het salon en de eetkamer der familie; boven zijn de slaapkamers, ook alle kleine vertrekken. Wij traden de voornaamste woning binnen, doch vonden er niets van die weelde, die op de Hollandsche boerderijen heerscht, zooals: zilverwerk, oude kasten met porselein of oud aardewerk. Het allernoodzakelijkste was alleen aanwezig en in zijn simpelste vorm.

De akkers dezer boeren liggen buiten de stad; zij wonen er dus niet bij, zooals onze boeren. Deze gewoonte vindt men overal in deze streken.

Dicht bij Lügde ligt op een heuvel de kerk aan St. Kilaan gewijd. Dit Godshuis werd in de elfde eeuw gebouwd op de zelfde plaats, waar Karel de Groote een kapel had gesticht. Voor dit kerkgebouw staande, kan de reiziger ook van een prachtig gezicht op bergen, bosch en weide genieten.

In die romantische omgeving nu, tusschen de twee oude dorpjes Holtzhausen en Oesdorp, aan den voet van den Bomberg ligt de wereldberoemde badplaats Pyrmont.

Wie zooals ik, bedwelmd door haar eeuwenouden roem, verwacht had in haar te vinden een drukke, woelige, modebadplaats, beantwoordende aan de eischen van ons modern bestaan, die zal deerlijk ontgoocheld worden.

Een geluk is het intusschen, dat hij al dadelijk bij het verlaten van het station vermoedens kan krijgen van het scheeve zijner voorstellingen. Daar zal hij namelijk vinden zoo'n nietig trammetje, dat zoo rammelt onder het rijden, en door zoo

schonkige paarden op zulk een sukkeldraf wordt voortbewogen, dat hij gedachten zal krijgen over een Gelderschen achterhoek van vóór twintig jaar. En als hij, na een half uurtje in de bewuste tram voortgesukkeld te hebben, in de stad is aangekomen en daar een uurtje heeft rondgewandeld, dan is hij zeker geheel genezen van zijn grootheidsillusies. En misschien zal zijn stemming van blijde verwachting plaats gemaakt hebben, voor een gevoel van kriegeligheid over de opsnijderij der wereld en zijn eigen lichtgeloovigheid.

Niet dat er in 't geheel niets moois te Pyrmont is, o neen. Daar is een waarlijk prachtig park, met vele breede, lange lanen, een tempeltje en vijvers, waarbij het Vondelpark te Amsterdam geheel in het niet verzinkt. Daar zijn in dat park en ook op andere plekken van Pyrmont zoo schoon uitgegroeide boomen, als wij maar zelden ergens zien.

Daar is voorts het groote Kurhaus, in roode steen opgetrokken volgens de plannen van den architekt Keim.

Met zijn breede terrassen, zijn vele groote, hooge zalen; een zaal voor elk genot van den modernen mensch, zooals muziek, spel, dans, lekker eten, courantenlektuur in vele talen, is dit gebouw het eenige in Pyrmont, dat op de hoogte staat van onzen tijd.

Dan is er nog een merkwaardige laan, de Hauptallee genaamd. Deze wordt gevormd door twee rijen hooge linden, wier toppen tot elkaar zich buigend, een bladerengewelf formeeren, waardoor men van af de Brunnenplatz een betooverend uitzicht heeft op het Westergebergte.

Friedensthal, in vroegere eeuwen een kolonie van kwakers, is tegenwoordig een geliefd uitspanningsoord en een geschikt zomerverblijf.

En eindelijk staat er in het aangrenzende Oesdorp een zeer groote kerk, geheel gebouwd in den stijl der middeleeuwen. De toren dateert nog uit die tijden, doch het overige is imitatie. Maar toch als imitatie interessant.

Maar daarmee is dan ook alles gezegd op het punt van schoonheid, buiten natuurschoon. Al het overige is bepaald onaanzienlijk en onbelangrijk.

Het hoofdplein, de Brunnenplatz, waarop de sterkste staalbron van Europa, de Hauptbrunnen ligt, de fous sacra der middeleeuwen, heeft geringe afmetingen. Om die beroemde bron is maar een kiosk opgetrokken en de wandelgalerij daarachter, voor de 30.000 badgasten, die jaarlijks Pyrmont bezoeken, och, die gelijkt wel een groote, open koestal. Dan was wat daar vroeger stond veel statiger: een dichte gaanderij, verbonden aan een kapel waaronder de bron opborrelde.

En het vorstelijk slot? — dat is geheel in overeenstemming met de andere gebouwen van oud-Pyrmont. Zoek hier niet het prachtige, groote kasteel, dat spreekt van ouden, geërfden rijkdom, of van vervlogen weelde. Het slot door Pyrmont's heer bewoond, biedt inwendig letterlijk niets moois. En uitwendig? Een kalen gepleisterden gevel, dateerende uit de 18de eeuw, achter wallen uit de 16de. Het kasteel zou niet der vermelding waard zijn, als het niet zoo schoon zich spiegelde in de breede vijvers om de wallen.

Deze weerspiegeling is bijzonder rijk aan kleur en interessante lijnen, en is ook menigmaal vereeuwigd door de lens en door het penseel.

Bij den eenvoud van de stad komt de eenvoud van het publiek.

Hier ziet men niet, zooals op andere badplaatsen, tal van elegante toiletten, wandelende modeplaatjes of liever de modellen vóór modeplaatjes. En dandies evenmin; geen vrouwen ook, voor deze weer. Heel den aanhang niet van zulke lui: cafés-chantant, restaurant riche, geheime speelzaal. Geen equipages. behalve die van den vorst. Het zijn meest dames hier, fatsoenlijke dames, gekomen om de kuur te doen, niet om, zooals elders zich te laten zien.

Deze eigenaardige meerderheid der zwakke kunne, heeft aan den dichter-acteur Francke een alleraardigst gedicht in 't Saksisch dialekt geïnspireerd, waarvan helaas de nadruk verboden is, waarom ik het niet mededeelen mag. Alleen het hoofdmotief kan ik mededeelen, de dichter heeft hooren zeggen: in Pyrmont zijn geen mannen. Wat, denkt hij, daar moet ik heen, dan zal ik gefêteerd worden, en hij voegt de daad bij het woord. Doch, o wee! Pyrmont is vol mannen.

Al aan het station neemt een mannelijke pakkendrager zijn koffer aan. Een schoenmaker is er, een timmerman enz. en op de bals dansen officieren en burgers.

Wat Pyrmont ook een eigenaardig cachet geeft, en den eenvoud van het geheel verhoogt, is het groot aantal landlieden in nationale dracht dat zich onder het publiek vertoont. Zij komen uit Bückenburg, Ravensberg, Schaumburg en uit den omtrek van Minden.

Zeer kleurrijk is een vrouwenkostuum. Een scharlakenroode rok met bonten rand omzoomd, een keurslijf rijk geborduurd met kralen, om den hals een wollen puntdoekje, om de mouwen mitaines, schitterend van goud, een wijde schoudermantel met geplooiden kraag, meestal van zwarte stof, soms ook van gekleurde; een gouden band op het voorhoofd, op het achterhoofd een reusachtige zwarte strik met zeer lange linten, afhangende tot aan den zoom der rok, zoo uitgedost, schrijden deze vrouwen voort, optippende met de hielen den rok, meest in troepjes en in begrafenisstap.

Nog veel schitterender kleederen dan de beschrevene, bezitten zij, die uit Bûckenburg komen: o. a. zeer groote, stijfgeplooide kragen, maar die laten zij tehuis, de afmetingen onzer spoorwegcoupés zijn te klein voor zooveel pracht.

Zulk een compleet kostuum kost 1000 M.

Ook de mannen hebben een nationale dracht: een lange, witte jas met roode biesjes afgezet en met dezelfde kleur gevoerd, en een zwarte, platte muts. Zij laten haar echter thuis en verkiezen op reis als gewone burgers te verschijnen. Al deze boertjes zijn zeer rijk en gierig en, door gelddorst gedreven, gaan zij niet in de hotels, doch in den kost bij particulieren. Behalve dezen komen er nog andere landlui, niet in nationale dracht. Dat zijn de armen. Die kunnen niet logeeren in Pyr-

mont zelf, doch gaan in Oesdorf in den kost bij den dorpsmid, bij den bakker, of ook wel bij menschen, die een logementje houden voor hun stand menschen. Zij wonen dan met hun zestienen in een gewone dagloonerswoning en betalen daar als kostgeld 6 M. per week en per persoon. Daarvoor levert de hospita hun alles, behalve vleesch en koffieboonen, die koopen zij zelven. Daar zij voor het ontbijt al erwtensoep krijgen met klotsen (meelkoekjes) maken zij hun hospita niet rijk.

De regeering van Pyrmont is dezen landlieden zeer genegen ; van hen vordert zij slechts 11 M. per kurtax tegen 22 M. van ieder ander. Daarom worden zij echter in een afzonderlijke gaanderij geserveerd door bedienden, niet in uniform.

Al die rijen landlui ziende, dacht ik: o zotte illusie van het landleven! Hebben zij ook al staal van noode, zij, die dagelijks in bosch en wei verkeerend, zoo dicht toch leven bij de natuur! Is de buitenman ook al anemisch? En in mijn binnenste maakte ik mij reeds ongerust over de ontaarding van ons ras, den verlagenden invloed der beschaving enz, toen een inwoonster van Pyrmont den loop mijner treurige fantasieën stuiten kwam.

„Die luidjes drinken hier geen staal, maar zoutwater alléén," zeide zij. „Den geheelen winter door eten zij onophoudelijk spek, worst en andere vette voedingsmiddelen. Des zomers is dan hun maag van streek en komen zij te Pyrmont een groote schoonmaak houden. Men beweert zelfs, dat de meisjes als huwelijksvoorwaarde stipuleeren een jaarlijksch reisje naar Pyrmont. Deze boertjes en boerinnetjes drinken hier geweldig van het bronwater tot twintig glazen toe per dag, meer kunnen zij niet, wat niemand hun kwalijk zal nemen."

Hauptallee. Aangelegd in 1668 naar de plannen van den regent Georg Friedrich. Talrijke winkeltjes en ververschingslokalen maken deze laan tot het centrum van het badplaatsleven.

Wat de Pyrmonters zelve betreft die zijn stug en onvriendelijk.

De „ladenmamsel" en de kelners behandelen de vreemdelingen met onbeleefde, spotachtige neerbuigendheid, die hen moet doen begrijpen dat de Pyrmonters hun

meerderen zijn. Hebben hunne vaderen en voorgangers niet koningen en zelfs een Czaar, den grooten Peter, bediend? Was niet Pyrmont eens zoo en vogue, dat van 1752—82 225 vorstelijke personen het hebben bezocht?

't Is lang geleden, doch kort genoeg om de Pyrmonters nu nog het hoofd op hol te brengen.

Van nieuwigheden zijn zij zeer afkeerig, alle hervormers weren zij van zich af met een: „es geht doch". — Een, die onder hen woont, vond ik dan ook in een gedrukte stemming en vol verlangens naar een man als zijn keizer, die helaas in Pyrmont niets te zeggen heeft.

Hoofdstuk II.

Hoe de badgast zijn dag doorbrengt.

Het leven van een badgast is geen sinecure. Zijn kuur geeft hem volop werk. Des morgens vroeg al, moet hij water gaan drinken, tusschen elk glas een kwartier loopen en een half uur na het laatste glas. Des namiddags moet hij dat drinken en dat drentelen — want dat wordt het wandelen van zelf — herhalen. Voorts moet hij op een of ander uur van den dag een bad nemen.

De twee bronnen, waaruit het beroemde staalwater met pleten koffiekannetjes wordt geschept, door knechts in groene livreijasjes, zijn de reeds genoemde Hauptbrunnen en de Hélènequelle. De laatste ligt aan den voet van den Bomberg, heel eigenaardig onder een wit marmeren schoorsteen, op de plaats, waar bij een wezenlijken schoorsteen het vuur zou liggen. Haar water is lichter te verteren, dan dat van de hoofdbron en wordt daarom meestal door pas-aangekomen vreemdelingen gebruikt.

Het heeft een aangenamen, prikkelenden smaak, dat uit de andere bron ligt op de maag als lood.

Het water uit beide bronnen wordt bijna altijd vermengd met zoutwater, ter bevordering der spijsvertering. Dat zoutwater is afkomstig uit bronnen op een half uur afstands, bij het station gelegen, en wordt in kruiken en beugelflesschen, op wagens naar de stad gebracht. Voor velen moet het au bain mair gewarmd worden, om de ijskoude van het staalwater te neutraliseeren.

Het ligt niet in onze bedoeling om de Pyrmontsche baden te recommandeeren; eerstens zou dat op den weg van de geneeskundigen liggen, tweedens is er bij de badinrichtingen véél humbug en clin-clau!

Ik wil om het eigenaardige iets zeggen van de modderbaden:

De modder is gemalen turf, die gevonden wordt, niet ver van de Hélènequelle, bij de schietbaan. Op dit terrein staan drie loodsen, in welke de turf wordt uitgegraven, op wagentjes geladen en dan langs rails gebracht wordt naar een voor het publiek verboden stuk grond achter het modderbadhuis. Daar wordt de turf gedroogd, gemalen en gekookt in groote cilinders, weer op kleine wagentjes geladen en geduwd onder het zitvlak in de badkamers.

Daar deze wagentjes van boven den vorm hebben van een kuipbad passen zij precies onder aan het zitvlak.

Als de modder gebruikt is, worden de wagentjes teruggekruid en des winters weggevoerd.

Voor afleiding en amusementen is ruimschoots gezorgd; en toch verveelt men zich. Ten minste, de meesten loopen met treurige gezichten rond.

De oorzaak daarvan is: de geestelijke en lichamelijke toestand, waarin de kuur een mensch brengen moet, wil hij baat er bij vinden. Door al dat staal, dat per force, op allerlei manieren door poriën en maag in ons bloed wordt geperst, raken wij van streek. Wij gevoelen pijn, nu in het bovenbeen, dan in den rug, of in het hoofd, of misschien over het geheele lichaam. Maar altijd worden wij nadat de tien eerste dagen voorbij zijn, gedrukt, melancholiek, dikwijls ook suf en onverschillig.

Eenige geologische bijzonderheden.

Een ieder, die Pyrmont bezoekt, moet

getroffen worden door den bronnenrijkdom van zijn bodem. Wie den weg weet, kan gemakkelijk binnen het uur gaans op veertien verschillende plaatsen het heilaanbrengend water aan de aarde zien ontwellen.

Behalve de fous sacer en de fous bulliens zijn al deze bronnen in de 18de eeuw ontdekt.

Doch niet alléén zegen heeft dit zoeken naar genezing-brengend water aan het menschdom gebracht, ook wel eens verdriet. Zoo vond in het begin dierzelfde eeuw Dr. Seipp in een heuvel een plek, waaruit gassen ontsnapten, doodelijk voor elk schepsel, mensch zoowel als dier.

Was deze vondst een groote teleurstelling, onze ondernemende dokter wilde er toch van profiteeren. Hij liet om de gemaakte opening heen een grot bouwen, gaf haar den naam Dunsthoehle en stelde haar voor het publiek open tegen entrée.

Gedurende zijn oponthoud te Pyrmont heeft Goethe daar proeven genomen en nog heden ten dage worden die herhaald door een nederiger personage: de bewaker der grot. Deze man blaast namelijk voor de bezoekers zeepbellen, die dan op een zeker punt blijven staan, omdat daar de lucht voor deze lichte belletjes ondoordringbaar wordt. Hij steekt ook stroo aan, dat op een bepaalde hoogte uitgaat door de gassen der grot. Het is den bezoeker veroorloofd zich in de grot neer te buigen, tot hij het stikken nabij is. Dat is niet altijd even laag, want de stand der gassen variëert. Soms zijn ze zoo hoog gestegen, dat de grot niet bezocht mag worden.

Gedeelte van de Brunnenplatz. Links een deel van de hoofdbron, die per uur 300 liter water levert. In het midden ligt de Brodelbrunnen, die 1600 liter per uur levert.

Toen er nog een speelbank was te Pyrmont, werd aan deze plaats dikwijls zelfmoord gepleegd. Nu is het geheel overdekt door traliewerk, waardoor ook de vogels geweerd worden. Nochtans worden er nog dikwijls eenige zeer jonge en kleine dood gevonden in de noodlottige ruimte.

De betrekking van bewaker brengt geen geluk aan den dignitaris. Zij moge goed zijn voor de beurs, voor de gezondheid is zij fataal. Elke bewaker leeft maar weinige

jaren na de aanvaarding van zijn ambt; en elke nieuweling wordt spoedig raar en mal door den invloed der gassen. Het wonderlijke en sombere, dat aan zoo'n man is, verhoogt den indruk van akeligheid, aan dit oord eigen.

Hoe komt het toch vragen wij onwillekeurig, dat juist hier, op dit kleine plekje van den aardbodem dagelijks zulke groote geologische wonderen gebeuren?

Daarvan is de volgende hoogst eenvoudige verklaring gevonden. Een zeker gedeelte van den bodem van het dal laat door zijn eigenaardig samenstel geen zout-, noch staalwater door. Het regenwater nu, dat van de omliggende bergen langs onderaardsche kanaaltjes nederwaarts vloeit, is, als het onder dat stuk bodem is gekomen, voor een groot deel juist zout- of staalwater. Het heeft die bestanddeelen opgedaan in de verschillende formaties en aardlagen, die het gepasseerd is. Het heeft ook koolzuur verzameld in een waar labyrinth van spleten en kloven in een Dyasformatie.

Hier ligt dan nu dit kostelijk water onder het ondoordringbaar dak. Het zou moeten wegvloeien, als dat ondoordringbare niet twee zwakke plekken had, bestaande uit roode zandsteen. Daardoor als door twee ventielen stijgt het water omhoog.

Het één en ander uit de geschiedenis van Pyrmont.

De geschiedenis der hoofdbron, de fous sacer, is oeroud. In vóórhistorische tijden reeds was zij bekend en werd zij vereerd.

Omgeven door een weide, waarop door de gesteldheid van den bodem de boomen niet konden gedijen, gelegen in een dal door dichtbegroeide bergen omgeven, slechts op twee plaatsen toegankelijk en door de snelvlietende Ambra (thans Emmer) doorsneden, moest deze wel van heet water door ligging en omgeving een geheimzinnigen indruk maken op het kinderlijk gemoed der oude Germanen. Zij wijdden het meer in het midden des dals aan Hertha en de bron aan de godin Ostara, de godin van het huwelijk. Cherusken, Angelen, Oost-Westfalers kozen haar tot hun gemeenschappelijk heiligdom.

Hier hielden zij dan ook hunne vergaderingen.

Hier werd boven de bron een priesteres geplaatst, die het oog op het borrelende water gevestigd, door de dampen bedwelmd, wartaal uitstootte, wat den kinderlijken helden orakeltaal was. In vervoering klommen hunne gebeden op tot Ostara om een lang leven, veel kinderen en veel vee.

In den nacht vóór den dag aan de godin gewijd (Ostern, bij ons Paschen) werd het heilige, witte veulen geofferd, zijn ingewanden verbrand en de geloovigen met het bloed besprenkeld. Opdat zulk een veulen nooit zou ontbreken, was om de bron een heilig boschje aangelegd, waarin witte paarden werden verzorgd. Volgens sommigen ontleent Pyrmont zijnen naam aan deze paarden. Päremund, paardebron (mund, bron). Doch deze uitlegging wordt bestreden, anderen zien in Pyr een verbastering van Baer (beer).

Ook als handelscentrum was de bron bekend. Galliërs en Romeinen kwamen hierheen om koophandel te drijven en misschien ook om te baden, ten minste vele spangen en spelden (de voorbeelden van onze veiligheidsspeld) zijn in het jaar 1863, op deze plek gevonden.

In het jaar 9 na Christus was dit dal het tooneel van een gebeurtenis, die gedurende vele, vele eeuwen, ja tot nu toe, invloed heeft uitgeoefend en nog uitoefent op de wereldgeschiedenis.

Arminius lokte Varus tusschen deze bergen.

Dit dal, dat slechts twee openingen had, één bij Schieder en één bij Amelgatzen, beiden door sterkten bevestigd, scheen hem de rechte plaats om zijn slag te slaan.

En wij allen weten hoe glansrijk hij zijn voornemen heeft ten uitvoer gebracht.

Wij herinneren ons nog uit onzen schooltijd hoe Augustus in wanhoop rondliep,

weeklagende: „Varus, Varus, geef mij mijne legioenen terug!"

De Germanen begrijpen zoo levendig de beteekenis van dezen slag, dat zij ter zijner herinnering het kolossale beeld hebben opgericht bij Detmold: het bekende Hermansdenkmahl.

Toen het Christendom in Duitschland werd ingevoerd, begon de Roomsch-Katholieke kerk een hevigen en hardnekkigen strijd tegen de vereeniging der bronnen. Zij kon echter niet verhinderen, dat Karel de Groote, hoe vroom ook, bij gelegenheid van zijn bezoek aan Lügde in de Brodelbron baadde en uit de hoofdbron dronk, om welke heidensche daden goed te maken, hij de kerk te Lügde stichtte.

Na Karel de Groote echter taande de roem van de bronnen, door de vereenigde vijandige pogingen der Kerk en der wereldlijke macht, vooral toen de heilige weide in het bezit kwam van den aartsbisschop van Keulen. Deze kerkvorst liet een bergslot bouwen om den bronnendienst geheel uit te roeien en koos tot zijn leenman den graaf van Päremund.

Doch de vereeniging der bronnen geheel uitroeien uit de harten der Germanen, dat was niet mogelijk. Toen dus de Roomsch-Katholieke kerk het onvruchtbare van hare pogingen inzag, veranderde zij van houding. De monnik Henricus van Herford uit Minden, (14de eeuw), getuigde het eerst van dien ommekeer, hij toch noemde het eerst de hoofdbron fous sacer, heilige bron. Een kapel werd om haar heen gebouwd, een Mariabeeld werd opgericht, litanieën werden gezongen, en met kruisen en banieren werden er bedevaarten gehouden.

Gezicht op Pyrmont. Rechts verheft zich de Evangelische kerk, die in gothischen stijl is gebouwd door prof. Orth.

En de bron begon weer meer algemeen bekend te worden. In 1502 werd haar water door eenige vorstelijke personen gedronken, dit werd door den kroniekschrijver met vreugde opgeteekend.

Na de reformatie won een nieuwe meening veld over de natuurkrachten der heilige weide. Het water bracht de genezing niet aan, zoo leeraarde men, doch het geloof en daarom moest men *op* het water vertrouwen. Een groot aantal brochures en andere geschriften werden opgesteld, vertaald en in alle landen der christenheid

verspreid, die in opgeschroefde taal den lof der bron verkondigden.

Door al dat werken en reclame maken, werden de gemoederen hevig bewogen. Toen verscheen in het jaar 1557 een komeet aan den hemel. Daarom zouden er over de aarde komen verraad, twisten, straatroof, de val van groote rijken, de verandering der religie, zoo wilden het de astronomen.

Van dit alles gebeurde er niets, ten minste niet meer dan in andere jaren, maar wel werd op eens geheel het dal van Pyrmont overstroomd met vreemdelingen. [De reclame had dus toen ook al geholpen of de komeet?] In vier weken waren er 10,oco verzameld. Uit Spanje, Frankrijk, Schotland, Denemarken, Zweden, Polen, Hongarije en Italië waren zij bij hoopen gekomen. Zij vulden de dorpen: Holtzhausen, Oesdorf en Loewensen en de stad Lügde, waar de aanzienlijken een onderkomen vonden. Brood en bier werden zoo duur, door deze plotselinge toename der bevolking, dat de armen honger leden. Maar de groote trek nam toe. Toen werden er tenten opgeslagen in de bosschen. Vele edellieden logeerden ook op het slot, in 1526 door den graaf van Spiegelberg naast de heilige weide gebouwd. Onder dezen merkte men op de gravin van Tekelnburg, die hoopte moeder te worden. Ook blinden en dooven waren toegesneld en een aantal oude vrouwen, vast overtuigd door het water jong te zullen worden.

Met de kranken kwamen de gezonden: kermisgasten, slechte vrouwen, bedriegers,— ook een blinde charlatan, die de duivelen uitwierp, zooals hij voorgaf.

Des daags wemelde de heilige weide van die bonte schare, die om beurten met beker of hand uit de bron dronk, en des nachts dansten om de vuren de dronken massa's en dan ging het er toe, alsof de fantasieën van een ijlenden kranke werkelijkheid waren geworden.

In het jaar 1557 was de toevloed van vreemdelingen nog grooter dan in het vorige jaar; er kwamen echter meer gezonden en minder zieken. Van de laatsten waren dan ook velen gestorven, zooals de kerkhoven in de buurt getuigden met hun groot aantal graven, waar geen mensch zich om bekommerde. Vele gasten van 1556 waren op reis gestorven of kort na hun thuiskomst, of waren nog zieker geworden. De oude wijfjes waren natuurlijk ook teleurgesteld naar hare woonsteden weergekeerd. De uitgave van een schimpschrift van den baddokter van Schwalbach deed ook veel nadeel aan Pyrmont. In deze brochure werd beweerd, dat het water van deze plaats, in stede van heilzame bestanddeelen arsenicum en Auripigment bevatte. De belasterde badplaats kon echter tegenover hare belagers wijzen op de vele ledematen in was en de vele krukken, die aan de groote linde waren opgehangen, als teekenen van dankbaarheid voor volkomen genezing.

Daar het aantal kermisgasten en deernen een grooter percentage van de bezoekers uitmaakte dan in 1556, was het te Pyrmont in het tweede jaar nog grooter hel dan in het eerste. Wat dubbel treurig was, omdat de heer van Pyrmont ten strijde was getrokken aan de zijde van Spanje tegen Frankrijk, en de regeering aan de handen van twee vrouwen had toevertrouwd.

Verandering kwam eerder dan men verwacht had.

In September van datzelfde jaar sneuvelde de vorst in den slag van St. Quentin. Het doodsbericht bereikte natuurlijk de badplaats.

En plotseling maakte zich een geweldige schrik van de overspannen geesten en de zieke zielen meester.

De monden, die gemeene liederen zongen verstomden een oogenblik en openden zich weer om niets te zeggen dan: „een gods oordeel, een gods oordeel! Tot onze straf heeft de Heer in Zijn toorn aan de bron haar kracht tot genezing ontnomen."

Alle dansen en spelen, alle koopmanschap en verzorging des lichaams werden gestaakt, opdat een iegelijk zich geheel zou kunnen wijden aan de toebereidselen tot vertrekken.

In minder dan geen tijd waren allen, zieken en gezonden verdwenen.

Intusschen keerden rust, arbeid en het gewone leven in het dal terug en de boeren begonnen weer hunne akkers te bebouwen.

Goethe kwam deze episode uit de geschiedenis van Pyrmont zoo belangrijk voor, dat hij er ernstig over gedacht heeft in een roman er een grootsch beeld van te geven. Hij bracht dit voornemen echter nimmer ten uitvoer, en het bleef aan W. Raabe over het te volvoeren.

bergen. De paarden, de edele dieren, werden in de stad Lügde gestald.

Het leek wel in sommige opzichten of 1556 voor Pyrmont was weergekeerd. Gelukkig regeerde er een man, die zijn tijd begreep. Graaf George Frederik heette die vorst.

Hij had vroeger al het een en ander ondernomen in het belang van zijn landje. Zoo had hij in 1668 de Lindenallee laten aanleggen, had de bedekking van de Hauptbrünnen vernieuwd en de twaalf huizen

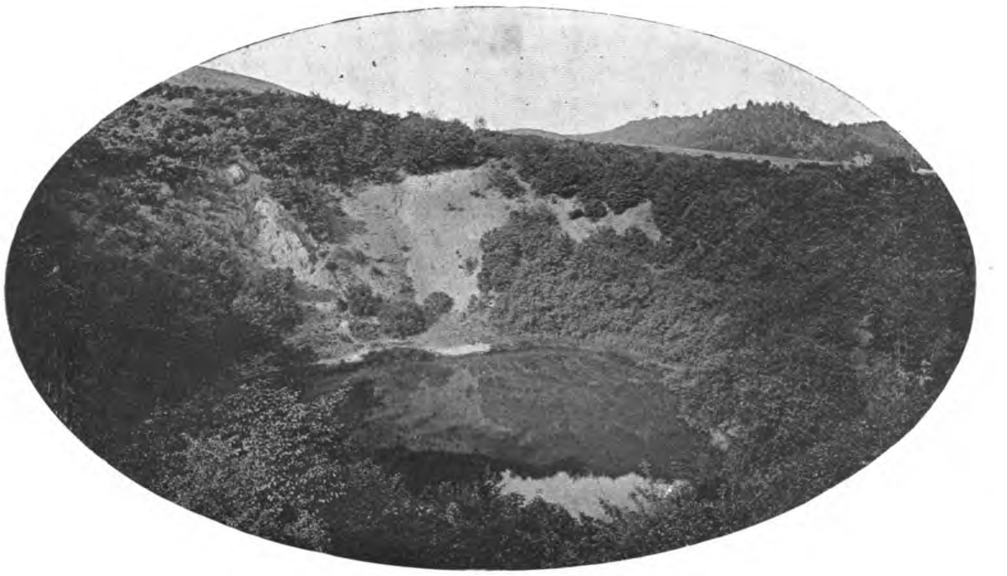

Een vijver, die met een anderen vijver als Ordfälle wordt betiteld. Deze vijver is plotseling ontstaan in 1645, te midden van vreemde natuurgeluiden.

Na 1537 geraakten de bronnen op de heilige weide in vergetelheid tot het jaar 1681, toen de groote keurvorst er henen toog met 600 paarden en met niet minder dan 40 prinsen en prinsessen, met zijn gevolg en het hunne. Daar het stedeke Pyrmont eigenlijk nog niet bestond, kon heel dit groot en hoog gezelschap geen onderkomen vinden in de twaalf huizen, die om de weide stonden. Daarom werden een groot aantal barakken opgeslagen om de menschen, die niet in de omliggende dorpen een onderkomen hadden kunnen vinden, te her-

gebouwd, en hij deed nu alles om zijne hooge gasten te gelieven.

Trouwens de heeren zelven lieten niets na wat hun het leven aangenaam kon maken.

Zoo liet de hertog van Hannover zijn tooneeltroep overkomen om voorstellingen te geven, en zijne Italiaansche muzikanten om de gasten onder het waterdrinken op te fleuren.

En de groote keurvorst organiseerde een matiné des morgens om 9 uur in de Lindenallee, waarop voor het eerst op de bad-

plaats koffie werd geschonken. Welke partij dus de eerste Pyrmonter Caffeeklatsch was. Veel statie werd daar tentoongespreid, zoo droeg o. a. prinses Dorothea briljanten ter waarde van 60.000 thaler.

De groote heeren zetten ook maskeraden op touw, waarvoor zij zich als boeren en de edelvrouwen zich als boerinnen verkleedden. Op al deze feesten heerschten een voor Duitschland ongedwongen toon. Dit was te danken aan de verstandige koningin van Denemarken.

In de eerste dagen namelijk van het verblijf van den Keurvorst, was het een gekibbel van belang over rangen en plaatsen, evenals te Rijswijk eens geweest was. Reeds wanhoopten sommigen aan de mogelijkheid van de kuur te kunnen doen, toen de Deensche vorstin voorsloeg, vóór het aan tafel gaan eerst hand aan hand een dansje te doen achter de stoelenrij en dan als de dans uit was, te gaan zitten op den stoel, waarachter men toevallig stond.

Dit werd aangenomen en de zomer werd door al de hoogheden in vroolijkheid doorgebracht.

Het hooge gezelschap gaf aan Pyrmont groote bekendheid; weldra was het een modebadplaats. De eene vorstelijke persoon na den anderen bezocht haar. Na den grooten keurvorst Czaar Peter; toen Frederik de Groote, zelfs tweemaal; daarna Goethe en eindelijk koningin Louise met haar gemaal, de koning van Pruisen. Al deze hooge personnages hebben excentrieke daden verricht, waarover wij zullen zwijgen, en liever degelijker bijzonderheden over hen mededeelen.

Zoo is het Frederik de Groote geweest, die op de gedachte is gekomen de Hauptallee te laten kappen op de wijze, zooals zij nu nog bestaat. Bij zijne komst was die laan vunzig en ongezond, door hem kreeg zij het schoone lindengewelf van tegenwoordig. Als de badgast dus genieten kan van het schoone uitzicht op het Wesergebergte, dan dankt hij dat aan den overwinnaar van Rosbach.

Voor Goethe had zijn verblijf te Pyrmont een groote beteekenis, hij werd hier verliefd op Mevrouw Van Stein. Hij had haar portret gezien bij den arts Zimmermann en werd nu in verbeelding zoo gecharmeerd van die vrouw, dat hij in drie nachten niet slapen kon. Om met haar in kennis te komen, vestigde hij zich te Weimar, zoo beweren sommigen.

Een amusant bezoek heeft Peter de Groote gebracht aan Pyrmont.

Op 6^{den} Juni 1716 hield hij er zijn schitterenden intocht. De stoet bestond uit 300 paarden, vele bedienden en wagens. Zijn reiskoets werd door een vierspan getrokken en voorafgegaan door twee voorrijders. De Czaar zelf, gekleed in een van goud en zilver schitterende uniform, met diamanten bezaaid, groette minzaam. De burgemeester van Pyrmont, in gala en allonge-pruik sprak hem bij het uitstijgen onderdanig toe en de burgers volgden hem, tot hij in het slot verdween.

En voor wien waren de hooghartige en verwende Pyrmonters nu te hoop geloopen? Voor wien had de burgervader gebogen als een knipmes?

Voor Peters nar.

Hijzelf zat er om te proesten van het lachen op het kasteel, waar hij binnen was gekomen, als eenvoudig man vermomd.

Vorst Anton Ulrich van Waldeck lachte mede om de grap. — Maar de burgers niet; die namen de heele geschiedenis kwalijk en toonden het Peter den volgenden morgen aan de bron. De geniale man wist dat te eerbiedigen, wat men van een alleenheerscher misschien niet verwacht zou hebben.

Nog veel meer gekke dingen haalde Peter uit. Zoo liet hij twee zijner bedienden 25 glazen bronwater drinken, om aan hen te kunnen bespeuren of het geen gift bevatte. Toen nu aan een dezer ongelukkigen iets menschelijks passeerde, kreeg hij 25 slagen met de knoet.

Over het geheel werd er veel geranseld in het huis van dr. Seip, zoolang de Czaar er woonde, en altijd moest zijn hofhouding het ontgelden. Nochtans was deze zeer innig aan hem gehecht; zij vergat zijne

ruwheid vóór zijne goede, schoone hoedanigheden.

Ook edelmoedige handelingen zijn van hem opgeteekend. Zoo zag hij eens een boer zijn paard ranselen, dat een wagen niet uit een rijtuigspoor kon trekken; hij sprong toe, gaf den dierenkweller een oorvijg en rukte den wagen los.

Een evengoed verdiende terechtwijzing, ofschoon niet van de handtastelijke soort, liep graaf Frederik Adolf v. d. Lippe van hem op. Deze kwam op een ochtend, omgeven door al zijne hoogere beambten, met 172 paarden, waaronder 8 vierspannen aan de bron om bij Peter zijn opwachting te maken.

Toen drost Gerstein den graaf aanmeldde, vroeg de Czaar bedaard:

„Hoeveel soldaten hebt u thuis?"

„160," antwoordde de drost. „O," zeide Peter, „dan heb ik meer soldaten maar niet zooveel mooie paarden."

Het beviel den grooten man zoo goed te Pyrmont, dat hij met tranen afscheid nam. De inwoners gedachten zijner nog vele jaren en een hunner kapelmeesters, de componist Lortzing, heeft hem tot een operaheld gemaakt in het bekende werk: Czar und Zimmermann, waarvoor het gemeentebestuur zijn buste in brons heeft opgericht tegenover de comedie.

Een bezoek van een geheel andere soort, brachten koningin Louise en haar gemaal Frederik Wilhelm III. Het was in 1806, dat deze vorstelijke personen Pyrmont tot hun zomerverblijf uitkozen. Hun voorbeeld verlokten vele hunner standgenooten zich bij hen te voegen. Weldra was Pyrmont vol opgewektheid en leven. Feest volgde op feest, plechtigheid op plechtigheid. Doch onder het masker van wuftheid werd over het lot van Europa beraadslaagd.

Terwijl toch koningin Louise de badkuur deed, te paard uitreed aan het hoofd van een schitterende cavalcade, receptie hield te Friedensthal, bals gaf in de Hauptallee, zich minzaam onderhield met kantwerksters, zorgde voor de ezelinnemelk van de bleeke kindertjes van een weduwnaar, beraamde zij grootsche plannen.

Napoleon wilde zij vernederen en het Duitsche vaderland de redding brengen. Voor haar plan had zij reeds vele vorsten in haar vaderland gewonnen en ook keizer Alexander van Rusland. Maar nog meerderen moesten zich bij haar voegen: het moest een nationale zaak worden.

Op een ochtend, dat de koningin, zooals gewoonlijk, in het wit gekleed, het haar met zilveren linten getooid, in den verblin-

Een laan uit het Kurpark. De hooge boomen van deze foto geven een juist idée van het geheele, wonderschoone park.

denden glans harer rijpe schoonheid in de Hauptallee wandelde, werd tot haar geleid eene vrouw, haar contrast in alle opzichten. Verbeeld u: een kort, dik propje, op dit vroege uur al gedecolteerd en opgedirkt als een rococo-poppetje. En boven dit grappige lichaam uitkomende een gezicht met een sterk ontwikkelde onderkaak, zinnelijk dikke lippen en een zeer lange neus met paardeneusgaten. Een vrouwmensch om uit te lachen. Ja, voor wie niet letten op de

fonkelende, grijze oogen en het hooge denkersvoorhoofd.

Had iemand eenmaal die opgemerkt dan begreep hij met een bijzondere persoonlijkheid te doen te hebben.

Zij was Pauline, regentes van Lippe-Detmold, de energieke vorstin, die in haar land de standen niet opriep, zelve een grondwet had samengesteld, de lijfeigenschap had afgeschaft. Uit sympathie voor al wat energiek was, noemde zij zich gaarne de vriendin van den grooten Napoleon. Haar beproefde Louise voor het arme vaderland en voor haar idealen te winnen. Tevergeefs.

De verstandsvrouw zag den politieken toestand te goed in.

„Wij Napoleon verslaan!" riep zij uit.

Dat zou nooit gaan! Zeker met zoo'n ongeluksvogel als de hertog van Brunswijk aan het hoofd! Als Louise haar land wou redden, moest zij zich zoo stil mogelijk houden, beweerde zij. Door al dien spot uit het veld geslagen, brak de koningin het gesprek af.

Pauline reisde reeds een half uur later naar Detmold en zond dienzelfden avond een ijlbode naar Napoleon ter waarschuwing voor de plannen van het bondgenootschap. Kort daarop bezette Bernadotte Neurenberg en de volgende maand brak de treurige oorlog uit, waarin Pruisen en vooral koningin Louise zoozeer vernederd zouden worden.

Ondanks de nationale tegenspoeden, bleef Pyrmont bloeien en het deelde ook in den nationalen voorspoed na 1813. Doch kort daarop kreeg haar glorie een geweldigen knak; plotseling was het niet meer de geliefkoosde badplaats der groote wereld. Van deze ommekeer is geen reden op te geven, want de mode is nu eenmaal grillig en ondoorgrondelijk. Sedert is het dan te Pyrmont steeds eenvoudiger geworden, ook in den goeden zin. Zoo bestaat er b.v. de speelbank niet meer, die zoovele slachtoffers maakte, maar ook in den slechten zin want alle franje, die nu eenmaal het weefsel onzes levens siert, ontbreekt er. Maar de geboren Pyrmonter zegt: so geth es doch.

Der harten Koninginnen.

Men ziet nergens zooveel bekoorlijke meisjes en jonge vrouwen als tusschen de Noorsche heuvelen en fjords.

De fotografieën op deze bladzijden geven daar een duidelijk bewijs van, en het zal dan ook niemand verwonderen, dat die bekoorlijke schepseltjes reeds op zeer jeugdigen leeftijd veler harten-koninginnen worden.

Noorwegen kan bogen op een groot aantal bruidjes en aanstaande bruidjes, die in tegenstelling met Hedda Gabler en andere jonge meisjes, die gaarne wat bijzonders willen zijn, haar trouwdag als den gelukkigsten dag haars levens beschouwen.

Ver verwijderd van het bedrijvige, rustelooze centrum van de menschelijke nijverheid rolt het leven tusschen gindsche heuvelen veel langzamer voort, en daardoor krijgen de groote gebeurtenissen uit het gewone leven, als geboren worden, trouwen en sterven, daar veel meer beteekenis dan in de woelige wereld, waar de raderen van de maatschappij zich veel sneller bewegen.

Wat wel het meest in 't oog valt op onze fotografieën zijn, behalve de lieve, innemende gezichtjes, de groote, mooie kronen, die door eenige jonge vrouwen worden gedragen. Dat zijn de bruidskronen, waarvan enkele zeer kostbaar zijn.

Mevrouw Tweedie zegt, dat „in vroeger tijd elke familie een bruidskroon had. Zij zijn ongeveer vier duim hoog en van metaal (meestal zilver) gemaakt. Zij zijn op verschillende wijzen versierd met goud- of zilverdraad en kostbare steenen, of met mythologische figuren welke met de hand gewerkt zijn. De versiering is somtijds zeer smaakvol en het denkbeeld om een bruid te kronen is zeer dichterlijk."

Op een boerderij bij Maera-bru, in het Numen-dal, heeft men een bijzonder mooie kroon. Een reiziger vertelt er de volgende geschiedenis van: — „De overlevering zegt, dat een jonge boer op een avond voorbij een hut komende die tusschen de bergen verscholen lag, tot zijne verbazing overal

lichten zag en vroolijke geluiden hoorde; hij verheugde zich reeds in het vooruitzicht op eenige genotvolle uren en toen hij door het raam naar binnen keek, zag hij een *huldre*, of een huwelijk uit de tooverwereld. Alles geleek op een huwelijk van sterfelijke wezens, maar de bruid was veel mooier dan ieder ander meisje, dat hij kende. Hij kon zijn blik bijna niet afwenden van haar beeldschoon gelaat, haar prachtige kleeding en haar massief zilveren kroon. Hij vatte plotseling een vurige liefde voor haar op en besloot zelf met haar in het huwelijk te treden. Daarom wierp hij zijn mes door het raam over haar hoofd. Al de kabouters verdwenen daarop oogenblikkelijk, behalve de bruid, die door het werpen met het mes was blijven zitten. De jonge boer verklaarde haar zijn liefde, en daarna vergezelde de bruid hem naar

zijne woning. Nadat zij gedoopt was, traden zij in het huwelijk.

Zij leefden lang en gelukkig met elkander en hunne nakomelingen spreken nog dikwijls met een zekeren trots over hunne voorouders en hechten bijzonder veel waarde aan die kostbare bruidskroon uit het tooverland."

Noorwegen is het land van lange engagementen; een verloving wordt door communicaties of door couranten aan vrienden en bloedverwanten meegedeeld, en daarna legt het jonge paar bezoeken af met een eenvoudigen gouden ring aan den derden vinger van de rechterhand.

„Indien zij elkander vóór het engagement nog niet voldoende leerden kennen," zegt mejuffrouw Anna Hooshef, „hebben zij er na dien tijd alle gelegenheid toe. Ouders, broeders en zusters trekken zich altijd terug, wanneer de jonge man zijn meisje een bezoek komt brengen; ook op hunne wandelingen of wanneer zij naar een concert of een comedie gaan, geniet het jonge paar alle mogelijke vrijheid."

De trouwplechtigheden in Noorwegen hebben iets zeer eigenaardigs en schilderachtigs. „De bruid en bruidegom rijden altijd naar de kerk; maar wanneer zij dichtbij de fjords wonen, gaan zij in bootjes. De bruid draagt een kroon, (wanneer zij er ten minste een heeft) al de familiesieraden en meestal een mooien gordel om haar middel.

Al de vrienden en bloedverwanten zijn tegenwoordig bij de plechtigheid, die gewoonlijk besloten wordt met een groot feest; en wanneer het avond wordt, danst oud en jong op de maat der melodieën, die door vioolspelers op oude instrumenten worden gespeeld.

Over het algemeen is de Noorweegsche vrouw schrander en goed ontwikkeld; er wordt veel zorg besteed aan hare opvoeding, zij heeft veel

aanleg voor talen, en zij stelt levendig belang in politiek en aangelegenheden van maatschappelijk belang.

De Noorweegsche vrouw komt het voordeeligst uit, wanneer zij 's winters sierlijk en vlug op hare ski over de besneeuwde heuvelen glijdt of des zomers rondzwerft tusschen de bergen. Die frissche opwekkende lucht heeft een weldadigen invloed op haar; te midden van de grootheid der natuur, vergeet zij alle nietige bezwaren; zij geniet volop van al het liefelijke om haar heen en doet zich dan van hare beste zijde kennen. Zij is nooit innemender en meer op haar gemak dan onder de blauwe lucht en tusschen de bergen.

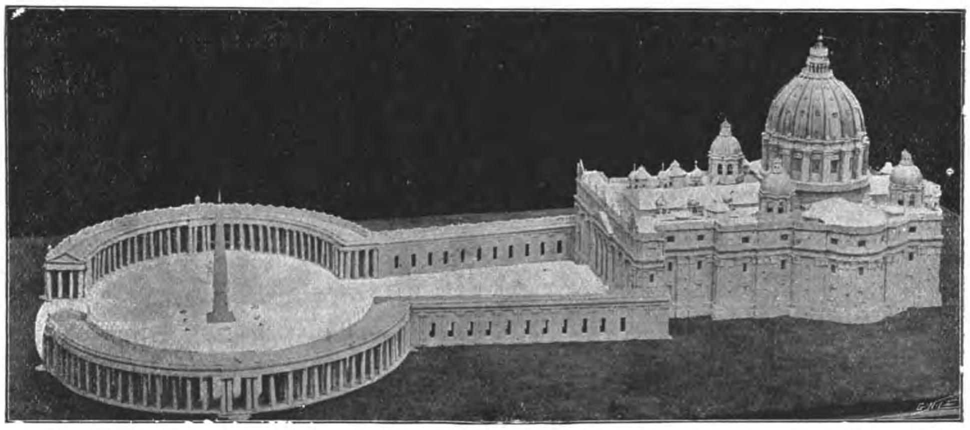

Sint Petrus.

Kathedralen in Miniatuur

BEWERKT DOOR HOLDA.

In de Bibliotheek te Putney is op 't oogenblik iets bezienswaardigs, dat men gerust een van de wonderen dezer eeuw mag noemen; 't is namelijk een tentoonstelling van een bijna eenig stel van miniatuur-modellen van een tal van kathedralen, die met de grootst mogelijke kunstvaardigheid en accuratesse zijn ontworpen en gemodelleerd, volgens de meesterstukken in kerkachitectuur van de grootste architecten die de wereld tot nu toe gekend heeft. Wij zeggen „bijna eenig", omdat er nog een tweede stel bestaat van die prachtige „monumenten van geduld" zooals men ze waarlijk wel mag noemen, en die het eigendom zijn van den bekenden musicus Herbert Oakeley.

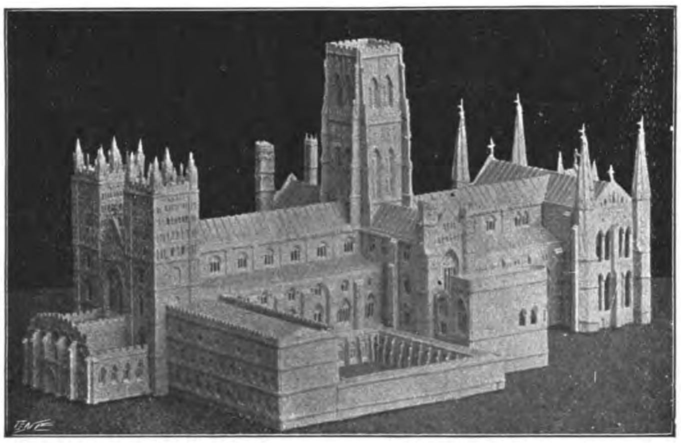

Durham.

De verzameling kathedralen te Putney behoort toe aan den Heer George Newnes, Bart. De modellen zijn een aandachtige beschouwing overwaard en elke bezoeker van de bibliotheek staat verbaasd, bij het zien van die wonderproducten van vindingrijkheid en geduld.

Deze miniatuur-kathedralen zijn vervaardigd door den Heer W. Gorringe, bouwkundig modelleur, die het kunstwerk onder-

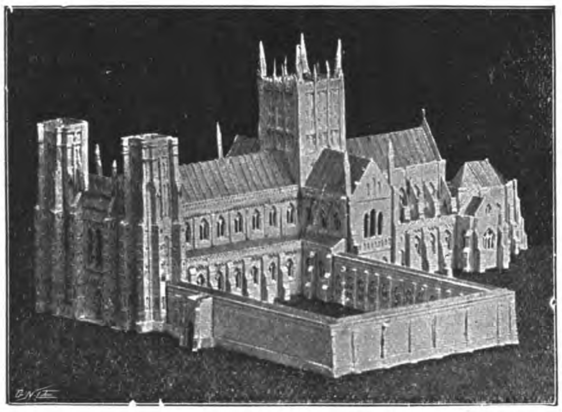

Wells.

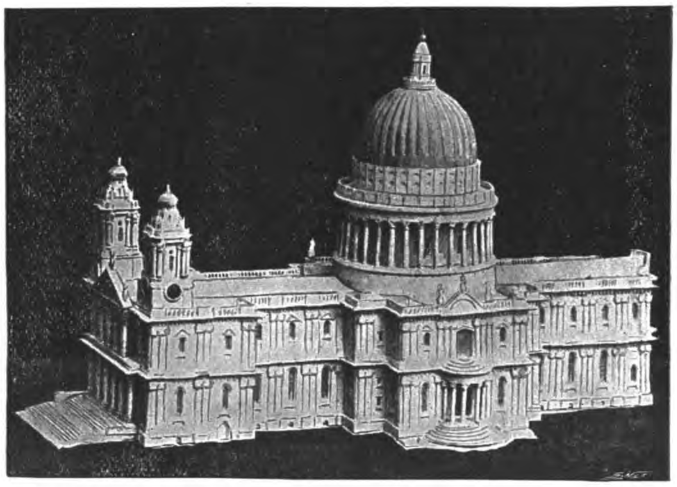

Sint Paul.

nam op verzoek van den Heer Herbert Oakeley, die verlangend was de modellen te bezitten van de kerkgebouwen, waar de orgeltonen zijne muzikale opvattingen door de zuilengangen deden ruischen en weerklinken. De miniatuur-kathedralen zijn volgens de noodige documenten, plannen, ontwerpen en verdere aanwijzingen, die de heer Oakeley den modelleur bezorgde, gemaakt van speciaal toebereid bordpapier; 't geheele werk heeft meer dan vijf en twintig jaar geduurd en vereischte veel inspanning èn van den kunstenaar, die volgens éénzelfde schaal al de kerkgebouwen vervaardigde, èn van den ontwerper van het plan, die veel reisde ten einde de kerken nauwkeurig te bestudeeren om de meest juiste aanwijzingen daaromtrent te kunnen geven.

Wij laten hierbij eenige afbeeldingen en bijzonderheden volgen van enkele kerken, daar de ruimte ons belet al de modellen van deze verzameling te reproduceeren.

Tot mijn spijt was de fotografie van de modellen van de St. Petrus- en de St. Paulus-kathedraal, waarop hun verhouding ten opzichte van elkaar, zeer juist werd aangewezen, niet duidelijk genoeg om gereproduceerd te worden; men zag er op hoe gemakkelijk het zou zijn de geheele St. Paulus-kerk in de Sint Petruskerk te plaatsen zonder dat eenig deel letsel zou bekomen.

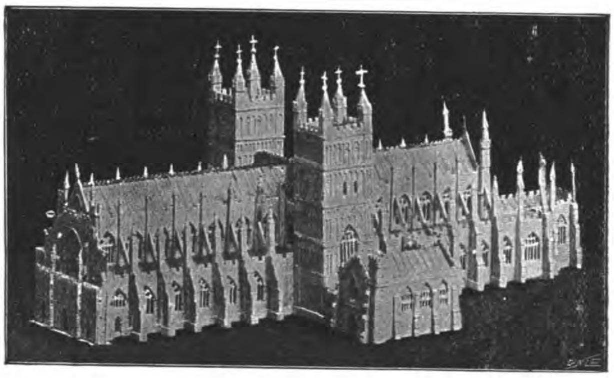

Exeter.

Wij geven thans respectieve reproducties van die heerlijkmooie en trotsche gebouwen; vooral bij die van de St. Petrus-

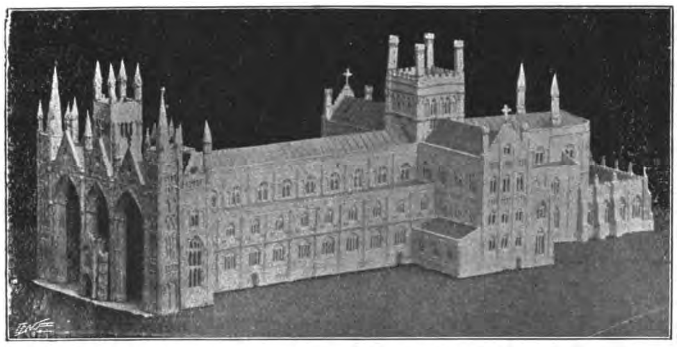

Peterborough.

kerk zal men kunnen zien, hoeveel zorg er gedragen is voor de nauwkeurige reproductie van bijna alle détails van de algemeen bekende *Piazza de Santa Pietro,* waarop het kerkgebouw staat en die waarlijk er alle recht op heeft, te mogen prijken met de grootste, meest trotsche en meest bekende kerk van de geheele wereld. Men ziet reeds aan het miniatuur, dat het een ontzaglijk groot gebouw moet zijn; de afmetingen zijn dan ook niet minder dan 366 M. lengte en 260 M. breedte. Reeds alleen het plaveisel, dat zeer goed is weergegeven, heeft *f* 400.000 gekost; de geheele piazza, die den vorm heeft van een ellips en omgeven is door hooge colonnades heeft ruim *f* 2.000.000 gekost; en het geheel, de St. Petrus-kerk zelf er onder begrepen, kostte ongeveer 120 millioen gulden! Het moet wel een zeer lastige taak geweest zijn om een reproductie op zoo kleine schaal te ondernemen van een werk, waaraan een Raphaël, een Michael Angelo en een Bernini hun beste krachten gewijd hebben, en toch lijdt het geen twijfel of er is nergens ter wereld een model te vinden, dat zoo juist is van détail en proportie als dit wonderwerk van den heer Gorringe.

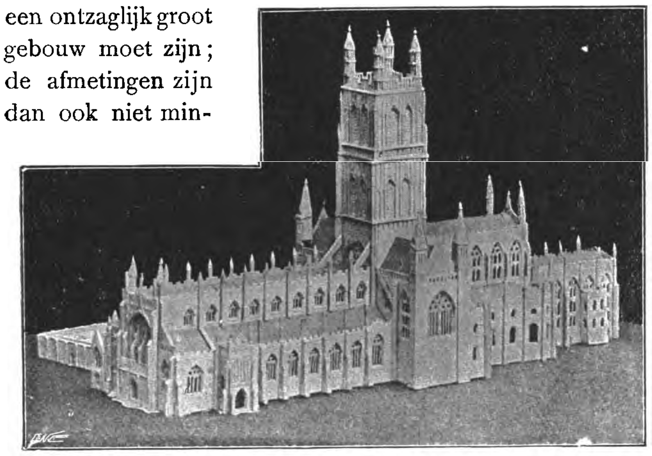

Glocester.

Bijzonder fraai is ook de reproductie van de kathedraal van Antwerpen, die zeker meer dan alle andere kerkgebouwen met potlood of penseel is weergegeven. Die kathedraal is haar bekendheid onder de artisten van alle natiën dan ook dubbel waard. Met het bouwen werd een begin gemaakt in het midden van de der-

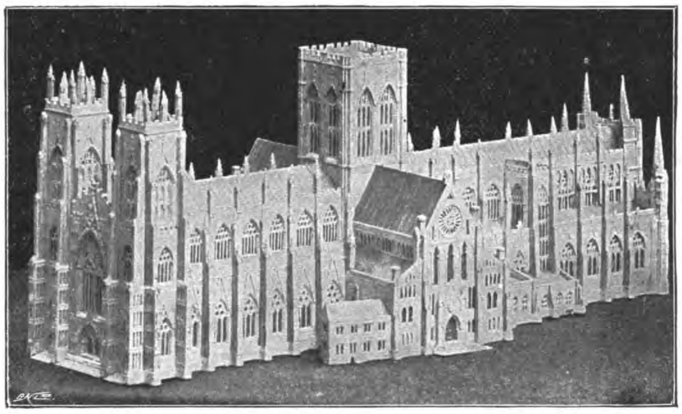

De Munster te York.

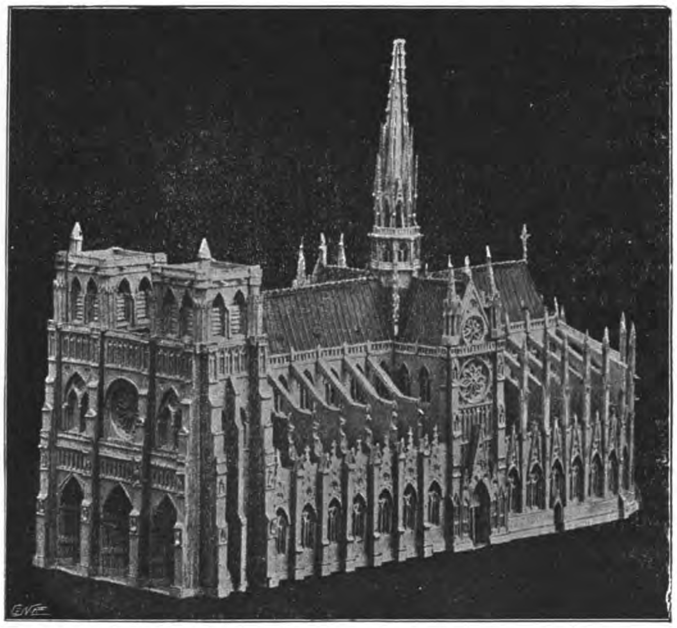

De Notre Dame te Parijs.

tiende eeuw en eerst vier en tachtig jaar later was het geheel voltooid; de oppervlakte bedraagt 70.060 voet, zes gaanderijen en een toren van 402 voet hoogte. Wie den moed heeft 514 treden op te klimmen, bereikt de eerste gaanderij en gaat hij nog 102 voet hooger dan komt hij bij de volgende. Zooals men ziet, zijn die gaanderijen bijzonder getrouw gereproduceerd; menigeen zal dan ook zeker met verbazing erkennen, dat er ontzaglijk veel werk, geduld en handigheid vereischt werd om zulk een omvangrijk gebouw te reproduceeren op zulk een kleine schaal en dan nog wel met zulk een accuratesse.

Notre Dame te Parijs is zeker niet minder bekend dan de kathedraal van Antwerpen; ook bij deze reproductie moet ieder zich verbazen over de zeldzame juistheid waarmede de verschillende détails van dit prachtig gebouw zijn weergegeven; de reproductie is echter te klein dan dat we den trotschen voorgevel in al zijn schoonheid kunnen waardeeren.

Vooral merkwaardig zijn bij deze kerk de fantastische steenen beelden, de zoogenaamde „Duivelen van de Notre Dame", die in grooten getale langs de bovenste galerij geplaatst zijn en waarvan de meeste dienst doen als dakpijpen. Enkele zijn afbeeldingen van dieren, wier symbolische beteekenis in de middeleeuwen algemeen bekend was. Zoo b.v. stelde de olifant de kuischheid voor, de kameel iemand die weinig behoeften heeft, de pauw, de haan en de leeuw vertegenwoordigden de waak-

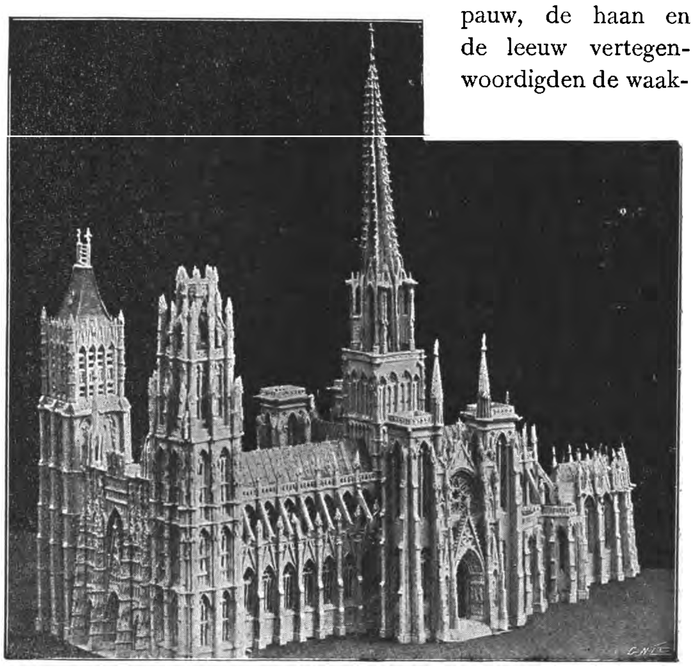

Rouaan.

zaamheid. Het varken, de ezel en de kikvorsch duidden losbandigheid aan, terwijl de gier en de slak luiheid aanduidden.

Ook het model van de kathedraal van Milaan vraagt onze bijzondere beschouwing. De bewoners van Milaan beschouwen hun kerk als het achtste wereldwonder en ze is dan ook zeker, na de St. Petruskerk te Rome en de kathedraal van Sevilla, de grootste kerk van de Christelijke wereld. Dit grootsche gebouw dat zeer fraai is nagebootst door den heer Gorringe, heet wat schoonheid betreft het meest volmaakte gebouw van de wereld. 't Is geheel opgetrokken van wit marmer en strekt zich uit over een oppervlakte van 10.000 v. M., van welke ruimte ongeveer 8000 v. M. worden ingenomen door de zuilen en de muren. Van buiten gezien lijkt de kathedraal te fijn en mooi om den tand des tijds te kunnen weerstaan; met haar acht en negentig torentjes en haar ontelbare menigte kleinere spitsen waartusschen meer dan 2000 standbeelden geplaatst zijn, heeft die kerk iets etherisch fijns en innigs, dat men er den blik haast niet van af kan wenden en men zich niet kan voorstellen dat ze reeds

Keulen.

Antwerpen.

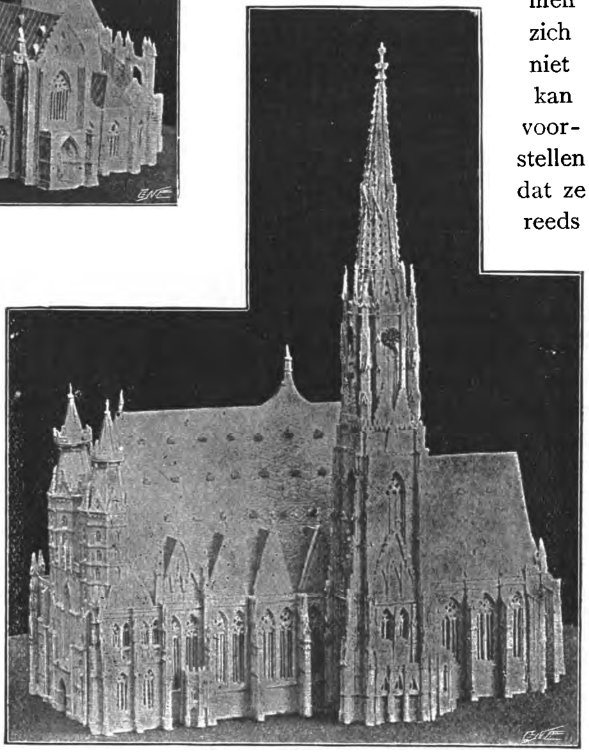

Weenen.

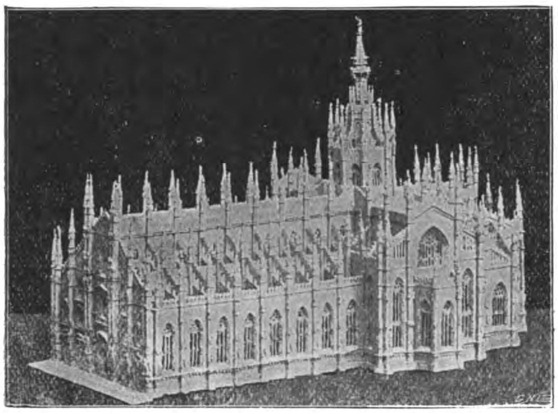

Milaan.

voet lang en 213 voet breed. De sierlijke spits, zoo prachtig in het model gereproduceerd door den heer Gorringe, is 360 voet hoog.

Dan is ook nog bijzonder mooi de kathedraal te Bauvais, een Gothisch gebouw uit de dertiende eeuw; vooral merkwaardig is daarin het koor, dat veel hooger is dan in alle andere kerken en dat van af eeuwen achtereen daar heeft gestaan. Het venster van geschilderde ruiten in het koor is het grootste, dat er op de geheele wereld te vinden is.

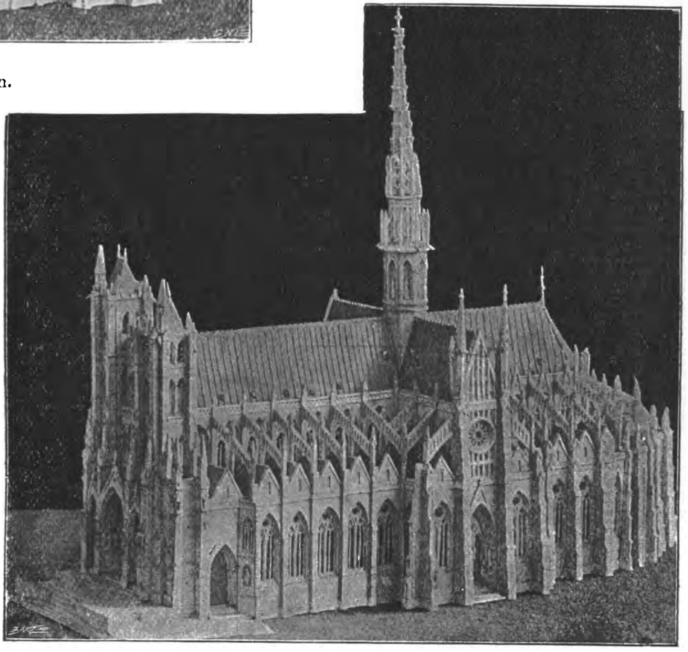

Amiens.

Ook vindt men bij die verzameling modellen van de bekende kathedraal te Rouaan en van het prachtgebouw, waaraan Amiens grootendeels zijn bekendheid te danken heeft. De kathedraal van Amiens dagteekent uit de dertiende eeuw en is 470 den vloer tot de zoldering een afmeting heeft van 153 voet.

De dom van Weenen en die van Keulen zijn zeker niet minder bekend. Vooral de dom van Keulen wekt ieders bewondering op en is wellicht het fraaiste Gothisch gebouw, dat er op de wereld te vinden is. Die kerk staat op een geringe verhevenheid, ongeveer zestig voet boven den Rijn. Aan het bouwen van die be-

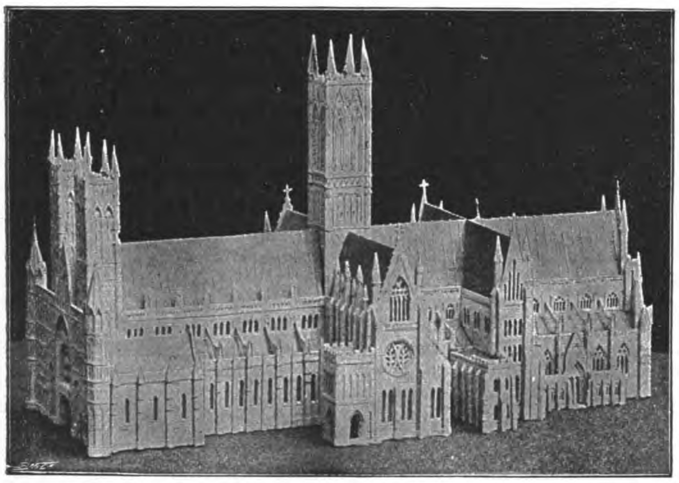

Lincoln.

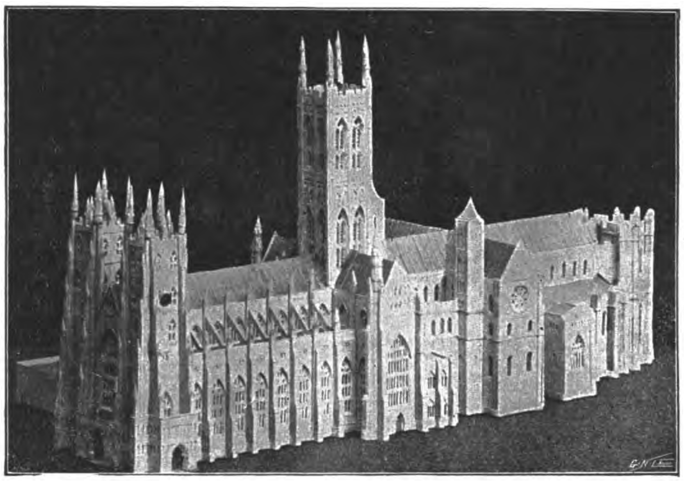

Canterbury.

roemde kathedraal zijn vele verhalen en verdichtselen verbonden, waarvan wij wegens gebrek aan ruimte slechts enkele zullen aanhalen. De toren, die in het miniatuur is gereproduceerd, is 512 voet hoog en mag er zich op verhoovaardigen, dat hij de hoogste kerktoren is van Europa. De grondslagen werden gelegd in 1248, maar het bouwen ging raadselachtig langzaam, tengevolge van oneenigheden tusschen den aartsbisschop en de burgers. In 1796 werd de dom herschapen tot een hooimagazijn door de Franschen, die bovendien nog het lood van het dak haalden! In 1823 evenwel begon men het gebouw te restaureeren, en tusschen 1842 en 1880 werd er niet minder dan 10 millioen gulden aan de kerk besteed. Ook is het zeker wel de vermelding waard, dat er op zijn minst 23 man noodig zijn om de zware klok in den Zuidertoren te luiden.

De kathedraal van Lincoln, die o. a.

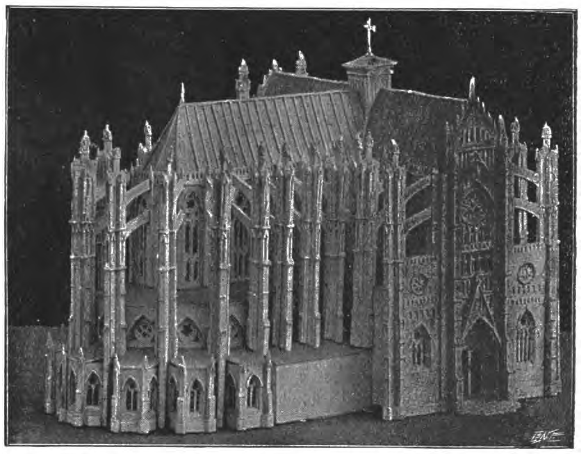

Beauvais.

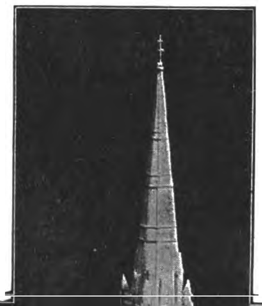

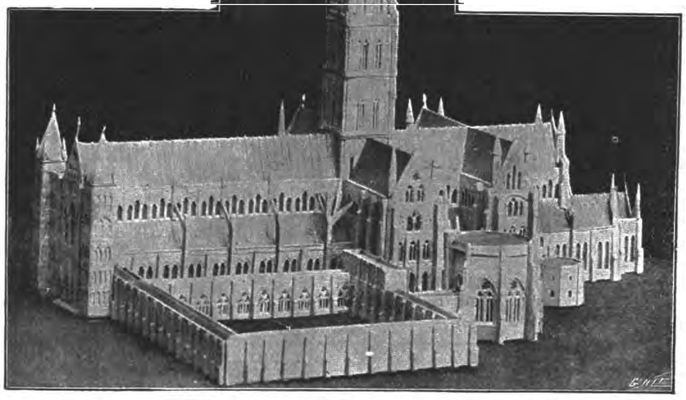

Salisbury.

bekend is om haar fraai koor, is zeer goed gereproduceerd. De domkerk van Salisbury, waarvan de spits een hoogte heeft van 404 voet en die daardoor de hoogste kathedraal is van geheel Engeland, is ook zeer goed weergegeven; 't is waarlijk een probleem, dat de heeren Herbert Oakeley en Gorringe zeker heel wat hoofdbreken zal gekost hebben.

Gevolgen van een broksken Varkenslever

Humoristische Schets in 4 Tafreeltjes

DOOR

JOZEF BUERBAUM.

Eerste Tafreeltje.

Sedert verscheidene jaren hadden eenige welstellende burgers de gewoonte aangenomen, den avond door te brengen in „De Vriendenclub", eene van ouds befaamde herberg, waar het bier nog zes centen kostte en het glas een halven liter inhield; waar nog geene gepommadeerde juffrouwen de soms al te gedienstige rol van „serveuses" vervulden; waar nog geene in habiet gekleede *„garçons"* of *„kellners"*, met de traditioneele witte servet op den arm een norsch gelaat vertoonden, wanneer de verbruiker hun geene dertig percent drinkgeld in de hand duwt; maar, waar baas en bazin het niet beneden hunne waardigheid achtten, zelven van achter de schenkbank te komen, om het glas schuimend garsten op de tafel te plaatsen, terwijl de verbruiker zijne lange doorgerookte Hollandsche pijp uit het rek nam. Kortom, eene herberg, waar de patriarchale zeden, als eene loffelijke en zeldzame uitzondering, in eere waren gehouden.

In „De Vriendenclub" waren doorgaans een viertal tafels bezet met whistspelers.

Aan eene dezer tafels zaten op zekeren Zaterdagavond Jan Matthijs, verzekeringsagent, Frans de Bont, koopman in steenkolen, Sus de Ridder, griffier, en Claessens, pasteibakker, dapper whist te spelen.

Het had de opmerkzaamheid van den koopman in steenkolen opgewekt, dat zijn hond, die zich elken avond naast hem neervlijde, dien avond, ondanks zijn herhaald aandringen, zich telkens opnieuw van hem verwijderde en om den verzekeringsagent te vinden was.

Frans de Bont, die er gaarne „een zotten slag" doorsloeg, had zich op zeker oogenblik de woorden laten ontvallen:

— „Jan, ik geloof dat gij hondeneten in een uwer zakken hebt, want Fox is niet van u weg te houden."

De toegesprokene aarzelde wel eenigszins alvorens ten antwoord te geven:

— „Toch niet; waarom zou ik, die geen hond bezit, hondeneten moeten hebben?"

— „Men moet geen hond hebben om hondeneten te bezitten," merkte de koopman in steenkolen schalks aan. „Er bestaat zooveel hondeneten, dat de menschen ook gaarne lusten. Wat er ook van zij, zeker is het, dat er iets in uwe zakken steken moet, waar mijn hond op verlekkerd is, zoo niet begrijp

ik niet, waarom hij zoo gretig om u dartelt."

En voor de vierde maal klonk het in betrekkelijk korten tijd:

— „Fox, kom hier!"

Fox luisterde wel een oogenblik naar de stem van zijnen meester, hetgeen toch niet belette dat, alvorens de kaarten waren rondgedeeld, hij andermaal snuffelde aan de zakken van den verzekeringsagent.

Na eene nieuwe opmerking van De Bont, sprak eindelijk Matthijs:

— „Wel ja, ik heb een boontje lever in mijn zak. Eertijds, toen we nog naast eenen beenhouwer woonden, had mijne vrouw voor gewoonte, elken Zondagmorgen lever te bakken. Sinds onze verhuizing is die gewoonte wat in onbruik geraakt, wat niet belet dat mijne vrouw er nog zeer veel van houdt. Toen ik straks door de St.-Annastraat ging, zag ik toevallig op den toog van een beenhouwer een schoonen brok varkenslever liggen en vond daarin eene uitmuntende gelegenheid om mijne vrouw, die al sedert een paar dagen aan de mondziekte lijdt, in eene betere stemming te brengen. En zoo is het gebeurd, dat het stuk varkenslever in mijn zak terecht kwam."

— „Was dit wel de moeite waard om er voor te liegen?" vroeg de griffier.

— „Och," gaf Jan ten antwoord, „troeven aas!... indien ik liever had, dat gij er niets van wist, dan was het — troeven heer! — omdat gij met mijn boontje lever den spot niet zoudt gedreven hebben... Schoppen boer!"

— „En wat gaat ge nu beginnen met uwen lever?" vroeg De Bont.

— „Ha!" antwoordde Jan lachend, „dat boontje lever zal een goed uitwerksel hebben...

Ruiten dame! dien slag, maat, zijn wij kwijt! — Als ik straks thuis kom, dan begeef ik mij naar de keuken, leg den lever op eene telloor en zet deze te midden der tafel. Als mijne vrouw — klaveren aas, dat is voor ons! — Ik zeg, als mijne vrouw morgen vroeg den voet in de keuken plaatst en den lever ontwaart, verandert zij oogenblikkelijk van stemming en ik heb een tweevoudig doel bereikt; ten eerste, verdwijnt hare azijntronie en ten tweede, ik eet mee van den lever!... Baas, een glas garsten!... Ja maar, Foxken, ge moet nu maar wat van mijn lijf blijven, zulle, want uwe vriendschap komt mij zeer verdacht voor!"

Maar Fox had zijne pooten zoo stevig om de beenen van den verzekeringsagent geslagen, dat de laatste den eerste met gewelde van zich verwijderen moest.

Jan had de gift, en terwijl hij de kaarten deelde, had hij de grootste moeite om den hond op een afstand te houden.

Zoodra de koopman in steenkolen wist, welk overheerlijk hondenvoedsel in den zak van zijnen vriend verborgen was, had hij geene enkele poging meer aangewend om zijn trouwen gezel zijne gewone plaats naast zich te doen innemen; een afdoende bewijs dat hij er pret in vond, Jan Matthijs in moeilijkheden te brengen.

Ofschoon Jan lid was van de „Maatschappij der Dieren" en bijgevolg tot de dierenvrienden behoorde, toch bleek hij met de al te groote vriendschap van Fox weinig ingenomen te zijn, en was hij geëindigd met hem eenigszins ruw van zich af te stooten.

Die gedragslijn was, wel is waar, algemeen opgemerkt, doch er werd op bedekte wijze om gelachen, want men voorzag dat Fox de kans niet zoo spoedig zou opgeven als Jan wel wenschte.

Vandaar waarom de koopman in steenkolen zich op zeker oogenblik ontvallen liet:

— „Jan, uw lever is niet verzekerd en ik blijf er evenmin verantwoordelijk voor. Me dunkt dat gij best doen zoudt uw boontje naast u op de tafel te leggen, want ik weet niet wat er gebeuren zal, wanneer Fox den snuit in uwen zak krijgt."

— „Alles wel overwogen, ik geloof dat gij gelijk hebt Frans. Fox zal toch de stoutheid zóóver niet durven drijven, op de tafel te springen."

En Jan haalde zijn boontje lever uit den zak en legde het naast zijn glas bier.

Dit middel scheen — ten minste aanvankelijk — goede vruchten te dragen, want

Fox hield zich, gedurende eenige stonden, betrekkelijk stil.

Over den lever werd geen woord meer gerept en het spel ging zijn gewonen gang.

Naast de tafel, tegen den muur, stond eene bank, waarop de meester eindelijk zijn hond deed plaats nemen, zonder dat er iemand eenige aandacht scheen op te geven.

Aldus, op de achterste pooten gezeten, kon Fox over de tafel zien.

Enkele minuten na dien waren allen verdiept in het spel en Jan voorzeker niet het minst, want hij had een „miseriken" aan de hand, dat hem niet gemakkelijk vallen zou om er mee door te geraken. Het scheen zelfs alsof de hond met de meeste belangstelling het spel volgde, want hij hield de oogen gretig op de tafel gevestigd.

Terwijl Jan een oogenblik talmde vooraleer eene kaart te werpen, had Fox onopgemerkt de voorste pooten op de tafel gelegd, zich vooruit gewipt en met één enkelen sprong het boontje lever bereikt.

Ongelukkig had hij terzelfder tijd een paar glazen bier omgeworpen, zoodat ieder metterhaast achteruit schoof om te voorkomen, dat het bier op de broeken zou terecht komen.

Alvorens men eigenlijk goed had opgemerkt, wat er gebeurde, was Fox met het stuk lever van de tafel gesprongen en had er zich grijnzend mee tegen den toog geplaatst.

Ondanks de buitengewone snelheid, waarmee de diefstal gepleegd was, had Jan toch tegenwoordigheid van geest in voldoende mate behouden, om schielijk recht te springen en den dief te achtervolgen.

Het was alsof Fox er een voorgevoel van had, dat zijn prooi hem duchtig zou betwist worden, want nauwelijks had Jan een paar schreden gezet in de richting waar hij zat, of de hond liet een heftig geknor hooren.

Oogenblikkelijk waren al de verbruikers, aangelokt door het gerucht en gelach bijgesprongen, nieuwsgierig om te weten hoe die levergeschiedenis hare ontknooping vinden zou.

De verzekeringsagent had echter de zaak niet lachend opgevat, want het bleek dadelijk, dat juist het gelach der vrienden hem het bloed naar het voorhoofd had gejaagd.

Fox, wel ziende dat eene ruwe mannenhand op zeker oogenblik op den buit zou gelegd worden, had het pakje uit den muil laten vallen en er de voorste pooten opgelegd, terwijl hij de fonkelende oogen op de omstanders hield gericht en een kwaadaardig grollen hooren liet.

Wat bleef er den eigenaar van het gestolene te doen? De keus was niet moeilijk, maar, zooals Fox daar lag, was er inderdaad moed noodig om weer in het bezit te komen van zijn eigendom, want hij die het wagen zou er de hand toe uit te steken, liep groot gevaar met de tanden van den hond te moeten afrekenen.

Wat er ook van zij, de vijandelijke partijen stonden wel is waar in dreigende houding tegenover elkander, doch noch de eene noch de andere was er zeer op gesteld den knoop door te hakken.

Ware nu de lever reeds door het zand gerold, dan zou Jan er misschien niet sterk meer aan gehouden hebben, om hem Fox te betwisten, doch hij was nog in het papier gewikkeld, en indien hij hem nog kon machtig worden, zou de aanslag betrekkelijk onbeduidend mogen genoemd worden. Daarom hield Jan er des te sterker aan, desnoods geene poging onbeproefd te laten, om zijn eigendom meester te worden.

Maar hoe? Dat was het groote vraagstuk, dat zeer moeilijk zou kunnen opgehelderd worden; want, hoe gaarne hij ook Fox bij den kraag zou willen gevat hebben, toch hield hij de handen van hem af.

Aan woorden van aanmoediging ontbrak het hem evenwel niet. Langs alle kanten riep men hem toe:

— „Toe, Jan! Vat hem bij den kraag!... Hardi, neem uwen lever terug!... Vooruit, Jan! Een stoute greep en alles is gered!"

Maar na een oogenblik overwegen vond Jan het verkieslijker den meester van den hond de woorden toe te voegen:

— „Frans, roep uwen hond tot u!"

— „Als er lever in het spel is, luistert

Fox naar niemand!" antwoordde de koopman in steenkolen lachend.

— „Maar, ik moet mijn lever terug hebben!"

— „Ik moet, ik moet!" hernam De Bont. „Wel pak hem dan maar; hij ligt vóór u op den grond."

— „Fox zal bijten!"

— „Daar kan ik niets aan doen!"

Op dien stond riep de pasteibakker:

— „Geef Fox 'nen stomp tegen zijne hespen en hij zal gaan loopen!"

Dat was een gedacht.

Ondertusschen was Fox langzamerhand luidruchtiger aan 't grollen gegaan, wel wetende welk gevaar hem bedreigde, doch in zijnen blinden iever om terug in het bezit te komen van zijnen lever, hield Jan daarvan zoo weinig rekening, dat hij eensklaps den voet oplichtte, gereed om den raad des pasteibakkers in toepassing te brengen; doch Fox, de leverliefhebber, wien deze beweging niet ontsnapt was, was plotseling rechtgesprongen en had, met eene hardnekkige boosaardigheid, de tanden in eene der broekspijpen van Jan geslagen.

Bij nader onderzoek bleek het, dat er een groot stuk uit de broek van den verzekeringsagent gebeten was.

Fox had het daar niet bij gelaten.

Met eene vluchtige beweging had hij zich omgewend en van de algemeene verwarring gebruik gemaakt, om met zijnen buit de plaat te poetsen.

Tweede Tafreeltje.

Jan Matthijs had over het ongeval aan zijne vrouw geen woord meegedeeld; ten eerste, omdat hij zelf in een ongunstig humeur verkeerde, en ten tweede, omdat zijne wederhelft er niet beter geluimd uitzag dan daags te voren. Dit ongeval was voorzeker wel zeer te betreuren, want hij had er stellig op gerekend, dat het boontje lever weer alles in den haak zou gebracht hebben en... nu was Fox er mee de gaten uit!

Toen Jan echter des middags thuis kwam, bezag zijne vrouw hem met strakken blik en sprak.

— „Zeg eens, wat hebt gij gisteren aangevangen?"

— „Ik?... Wat zou ik zooal bijzonders aangevangen hebben?"

— „Wat bijzonders?... Weet ge dan niet dat er een ferme haak uit uw broek is?"

Zijne vrouw wilde hem de broek toonen, doch Jan weerhield haar met de woorden:

— „Laat maar zoo! Ik weet wat er van is. Daar is de hond van Frans de Bont de schuld van geweest. Op zeker oogenblik deed hij: knauw!... beet door en het stuk was uit mijn broek. Dat gebeurde nog gauwer dan ik het vertellen kan. Maar ik had het meest spijt van mijn lever. Ik had een ferme brok van dit goedje voor u in mijn zak, en nu was ik ze er bij kwijt op den hoop toe!"

— „Dat komt er van," weersprak de vrouw. „Gij hebt ook noodig tot middernacht in de herberg te zitten. Ik begrijp al hoe de zaak zich zal voorgedaan hebben: gij zult den hond van den koolkoopman met uwen lever wat geplaagd hebben, en het overige laat zich van zelf raden. Als het twaalf ure bij nacht is geworden, ligt het verstand van groote menschen gewoonlijk in de kan, en dan worden de honden slimmer dan verzekeringsagenten!"

Jan scheen weinig in zijnen schik te zijn met de fantasie, waarmee zijne vrouw zoo wonderbaar kon omspringen, want op vrij bitsen toon gaf hij ten antwoord:

— „Ik had wel gedacht dat gij het beter zoudt geweten hebben dan ik. Dat ligt wat in uwe gewoonte, maar het strekt u weinig tot eer!"

— „Als dit alles is, wat gij er op te antwoorden hebt, zoudt gij beter doen te zwijgen. En wat gaat ge nu met die broek doen?"

— „Wat ik daarmee doen ga?... Wat is er mee te doen?..."

— „Wat daarmee te doen is?... Wel, goeiduimen, dat begint er nu oprecht kostelijk uit te zien. Als de hond van den koolkoopman uwe broek aan stukken bijt,

dan geloof ik dat het maar billijk is, dat deze er de onkosten van betale!"

— „Jamaar, kan ik nu toch . . ."

— „Hoor eens, ik zal straks zelve naar den koolkoopman gaan en deze zaak met zijne vrouw regelen."

— „Neen, doe dat niet!" onderbrak Jan haastig, die misschien niet ten onrechte vreesde, dat de vrouwelijke tusschenkomst niet van dien aard zou geweest zijn, om de zaak te verbeteren. „Ik zal Frans de Bont dezen avond zelf spreken. Op die wijze zal alles beter afloopen dan gij denkt."

— „In alle geval, als de schade heden avond niet betaald is, sta ik morgen vroeg om acht ure in zijn huis."

— „Het zal niet noodig zijn, vrouw, het zal niet noodig zijn!"

En het laatste woord was dien Zondagmiddag gegeven over de broek en de hondenkwestie.

Jan had in den namiddag ernstig nagedacht over de zaak en waarlijk, hij moest bekennen dat zijne wederhelft ditmaal overschot van gelijk had, des te meer daar het inderdaad bewezen was, dat hij niet het minst aanleiding tot het ongeval gegeven had.

Toen Jan 's avonds in „De Vriendenclub" kwam, waren de eerste woorden, welke hij tot den koopman in steenkolen richtte:

— „Zeg eens, Frans, het heeft dezen middag niet weinig gespannen tusschen mij en mijne vrouw."

— „Daar heb ik niets in te zien!" gaf De Bont droogweg ten antwoord.

— „Toch wel. Het betrof de zaak van mijne broek en van uwen hond."

— „Ha! dat is wat anders! . . . En wat heeft uwe vrouw gezegd?

— „Dat de broek kapot is en dat gij, in hoedanigheid van eigenaar van den hond, de schade betalen moet."

— „Jammer, wat kan ik daaraan doen? Ik zou uwen eisch begrijpen, indien ik, bij voorbeeld, mijnen hond had opgehitst."

— „Waarom moest uw hond met mijnen lever gaan loopen?"

— „Ik zou u kunnen vragen, waarom gij lever moest meebrengen."

— „Maar, ik heb Fox niet aangeraakt!"

— „Wat niet belet, dat het inzicht toch bestond het te doen. Verweerde de hond zich nu, alvorens den schop te bekomen, dat kan niemand hem euvel nemen en bewijst eenvoudig, dat Fox ruim zoo practisch handelde als gij!"

— „Ja en neen blijft een eeuwige strijd," zeide Matthijs, „en uit uwe tegenstribbeling maak ik de gevolgtrekking, dat gij zult blijven weigeren de schade te herstellen?"

— „Ik herhaal dat ik niets weiger, maar voeg er bij, dat ik niet onvoorwaardelijk betalen zal."

De gedachten der aanwezigen waren zeer verdeeld over het geschil. In den grond had de eene partij zoowel gelijk als de andere, en er zou bijna een tweede Salomo als scheidsrechter moeten opgetreden zijn, om er een oordeel over te vellen.

Eensklaps richtte de koopman in steenkolen zich tot den verzekeringsagent met de vraag:

— „Houdt gij den griffier voor een rechtschapen man?"

— „Wie twijfelt daaraan?" antwoordde Jan.

— „Welnu, vervolgde De Bont, „dan stel ik voor, de quaestie aan zijn oordeel te onderwerpen, maar onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat wij ons op voorhand, zonder eenig ander beroep, zullen gedragen naar zijne uitspraak. Hebt gij daar vrede mee?"

Dit voorstel vond algemeene instemming en Jan kon dus niet anders, dan het eveneens bij te treden.

Men vertrouwde daarop met des te meer zekerheid, daar dus De Ridder, die langer dan dertig jaar de betrekking van griffier aan eene onzer rechtbanken bekleedde, voor een zeer achtingswaardig man gehouden werd en bovendien de noodige bekwaamheid bezat, om in eene dergelijke zaak een rechtskundig oordeel te vellen.

Nauwelijks had men de verbintenis aangegaan, of de deur der herberg werd geopend en de vriend De Ridder trad groetend de gelagkamer binnen.

Onnoodig te zeggen dat de belangstelling algemeen was en men met ongeduld de

uitspraak in deze zaak te gemoet zag.

Nadat ieder der partijen nogmaals haar middelen van verdediging had voorgedragen, heerschte er eensklaps eene diepe stilte tusschen de verbruikers, want het oogenblik was gekomen om de rechtsquaestie te hooren.

— „Daar had uw hond niets in te zien!"

— „Natuurlijk, maar gij kondt toch wel begrijpen dat, als gij lever in uwen zak steekt, de hond geene poging zou onbeproefd gelaten hebben om hem machtig te worden."

— „Maar, hij had er zijn pooten moeten afhouden!"

— „Dat is altemaal waar. Indien gij echter niet met uw boontje lever naar hier waart gekomen, zou zich voorzeker het ongeval aan uwe broek niet voorgedaan hebben. Ik hoop wel dat gij eerlijk genoeg zijn zult de bekentenis af te leggen, dat gij zelf de eerste en rechtstreeksche oorzaak van de schade geweest zijt, en ze diensvolgens maar zelf dragen moet!"

— „Neen," wedervoer de verzekeringsagent, die inderdaad lastig was geworden. „Zulke middeltjes van verdediging kunnen zeer behendig zijn, en zouden misschien wel door een advocaat voor de rechtbank kunnen ingeroepen worden, maar of ze eerlijk zijn, zou ik niet durven bevestigen. Ik zou u daarenboven in herinnering kunnen brengen, dat de plaats van uwen hond niet in de herberg is."

— „Evenmin als uw lever!" spotte de koolkoopman waarop een algemeen gelach volgde.

— „Gij weigert dus bepaald de schade mijner broek te voldoen?"

— „Dat heb ik niet gezegd. Indien ik wezenlijk verplicht ben de schade te betalen, zal ik het doen; maar tot hiertoe hebt gij mij dit nog niet bewezen."

— „Heb ik u dan niet uitdrukkelijk gezegd dat gij de gevolgen van uwen hond dragen moet?"

— „Zeker, maar dit hangt af van de omstandigheden. Ik zou u op mijne beurt in herinnering kunnen brengen u gisteren avond gezegd te hebben, dat ik niet verantwoordelijk bleef."

— „Ja, voor mijnen lever; maar daarover vraag ik geene schadevergoeding. Ik eisch ze voor mijn broek."

— „Toen kon ik niet voorzien, dat uw broek in de zaak zou betrokken worden. En wanneer ik alles nauwkeurig overweeg, zijt gij alleen de schuld van het gebeurde."

— „Dat zou ik u willen hooren bewijzen!"

— „Daar zijn niet veel woorden toe noodig. Zegde Claessens u niet op zeker oogenblik: geef den hond 'n stamp tegen zijn hespen, dan gaat hij loopen?"

— „Ja, dat is waar!" bevestigde de pasteibakker.

— „Welnu," hernam De Bont tot Matthijs, „hoe wilt ge dan nog langer over de waarheid twisten? Indien gij den slechten raad van den vriend Claessens niet in toepassing hadt gebracht, zou uwe broek niet verscheurd zijn."

Met langzame en drukkende stem, zooals Sus gewoon was, nam hij het woord:

— „Mijnheeren, indien de tusschenkomst der rechtbank werde ingeroepen om een oordeel over deze betwisting te vellen, dan zouden de beweegredenen van haar vonnis nagenoeg op het volgende neerkomen: „Aangezien de vader verantwoordelijk blijft voor de daden zijner minderjarige kinderen, en de meester voor zijne bedienden, zoo ook verkeert de eigenaar van den hond in hetzelfde geval. Het argument, door den eigenaar van den hond ingeroepen, als zou de aanlegger de oorzaak van het ongeval geweest zijn, is van allen grond ontbloot, vermits het bewezen is, dat hij den hond niet heeft aangeraakt; de poging kan evenmin als een middel van verdediging ingeroepen worden, aangezien Jan Matthijs wel degelijk het recht had alles, zelfs het uiterste, te bewerkstellingen, om terug in het bezit te komen van zijn hem ontstolen lever. Om deze redenen veroordeelt de rechtbank Frans de Bont tot de kosten en de schadevergoeding der broek, veroorzaakt door het bijten van zijn hond."

Jan Matthijs was als in den hoogsten hemel over de uitspraak van dit vonnis.

Voor alle antwoord liet de koopman in steenkolen er op volgen:

— „Mijnheer De Ridder, houdt gij u in geweten overtuigd, dat de rechtbank in den zin door u aangehaald, vonnissen zou?"

En oogenblikkelijk kreeg hij ten antwoord:

— „Ja, en talrijk zijn de vonnissen die er reeds, in dezelfde orde van gedachten, over dergelijke betwistingen geveld zijn."

— „Welnu, dan onderwerp ik mij," sprak De Bont. En zich tot Matthijs wendende, vervolgde hij: „Jan, hoeveel schade moet ik u betalen?"

En zonder aarzelen hernam de verzekeringsagent:

— „De broek heeft acht en twintig frank gekost. Vermits ik er de helft moet van doen vernieuwen, beloopen de onkosten veertien frank."

— „En is het niet voldoende een stuk aan de broek te laten zetten in vervanging van het slechte gedeelte?"

— „Neen; de helft der broek moet mij betaald worden."

— „'t Was toch eene oude broek?"

— „Dat doet er niets toe."

— „En wanneer moet ik betalen?"

— „Aanstonds. Mijne vrouw heeft het zoo gewild."

Zonder verdere aanmerkingen te maken, haalde De Bont zijnen geldbeugel te voorschijn en legde doodbedaard de geëischte veertien frank op de tafel, welke som de verzekeringsagent zich haastte in den zak te steken.

Ieder roemde de rondborstigheid van den koopman in steenkolen, en een kwart uurs later speelde men whist, alsof er niets ongewoons ware gebeurd.

Derde Tafreeltje.

Een viertal avonden later waren de vrienden reeds om de gewone tafel geschaard, toen de koopman in steenkolen binnentrad. Nog had hij hoed en wandelstok niet afgelegd, toen zijn scherpe blik reeds had opgemerkt, dat Jan Matthijs dezelfde broek droeg, welke hij den Zaterdag te voren om de beenen had, toen Fox zoo vrij was geweest er een stuk uit te bijten.

Tot dan had De Bont de zaak gelaten voor hetgeen ze was.

Ofschoon de eigenaar van den hond niet de minste zinspeling op iets maakte, toch moest zijne aandacht op de broek wel sterk gevestigd zijn geweest, want eensklaps veroorloofde de verzekeringsagent zich de aanmerking:

— „Frans, ge staart met zooveel verwondering naar mijn broek. Is daar zooveel bijzonders aan te zien?"

— „Ja," merkte De Bont droogweg aan. „En ik denk dat het oogenblik gekomen is, om onze rekening geheel uit de voeten te doen."

— „Welhoe!" riep Matthijs uit, „is alles dan niet vereffend sedert Zondagavond?"

De koopman in steenkolen schudde ontkennend het hoofd.

— „Niet?" weer sprak Jan. „Waarom dan zoo lang gewacht om er mee voor den dag te komen?"

— „Eenvoudig omdat het heden avond de eerste maal is, dat gij uwe verscheurde broek draagt."

Er werd links en rechts geglimlacht, want men voorzag dat het laatste woord nog niet gezegd was over de broek, ofschoon niemand eigenlijk begreep waar De Bont heen wilde.

Toen Frans zijne Hollandsche pijp had ontstoken, vertoonde hij een buitengewoon ernstig gelaat en hernam:

— „Jan, ik heb u altijd aangezien voor een eerlijk man en ik hoop wel dat gij dit zijt."

— „Welhoe!" weersprak Matthijs vol verbazing, „heb ik u ooit reden gegeven om daaraan te twijfelen?"

— „Voor wat uwe broek betreft, ja."

— „Denkt ge dan dat ik u bedrogen heb, door een te hoogen prijs voor mijn broek op te geven?"

— „Neen; ik geloof inderdaad dat uwe broek acht en twintig frank heeft gekost. Dat gij voor den hondenbeet veertien frank in rekening bracht, scheen mij wel wat overdreven, maar daarom zal ik niet beweren

dat gij een oneerlijk man zijt. Uwe oneerlijkheid bestaat hierin, dat gij mij de helft uwer broek deedt betalen, en me dunkt dat het nog altijd dezelfde pijp is die er in staat."

Jan moest bekennen dat De Bont goed gezien had.

— „Maar," voegde hij er bij, „aangezien Fox slechts aan den binnenkant der broek de tanden had geslagen, heeft mijne vrouw zich vergenoegd er een ander stuk in te zetten."

— „Dat evenwel geene veertien frank waard is!" onderbrak De Bont.

— „Dat is waar; maar wanneer ik den vollen prijs der broek heb moeten betalen, en ik wil mij nadien tevreden stellen met eene gelapte broek te loopen, dan zie ik daarin nog geene reden, om aan anderen het genot te laten de onkosten niet te betalen, die er door hunne schuld aan veroorzaakt werd."

— „Er ligt gedeeltelijk iets waarheid in uwe opmerking," gaf de koopman in steenkolen ten antwoord. „Ik, nochtans, zou in dit geval geen veertien frank durven in rekening gebracht hebben. Maar het is eigenlijk op dit punt niet dat ik wenschte terug te komen. Het is zeker dat hier nogmaals over eene gewichtige rechtsquaestie dient uitspraak gedaan te worden, en daarom meende ik u te vragen, of gij er andermaal in toestemt, vriend De Ridder als scheidsrechter aan te stellen en zijne uitspraak onvoorwaardelijk en zonder ander beroep te aanvaarden."

— „Maar, er is over niets meer uitspraak te doen! Uw hond heeft gebeten en gij hebt de schade voldaan; wat verlangt ge dan nog meer?"

— „Op mijne beurt verlang ik voldoening!"

— „Voldoening?" hernam Jan Matthijs. „Hebben die veertien frank u dan geheel van uw verstand beroofd?"

— „Integendeel, kameraad, zij hebben mij beter doen nadenken. Laat ons echter van de quaestie niet afwijken. Ik herhaal dus, of gij de scheidsrechterlijke tusschenkomst van den heer De Ridder aanvaardt?"

— „Ja, zoodra gij mij zult gezegd hebben wat gij verlangt en waarop gij, wat gij uw recht noemt, steunt."

— „Neen," wedervoer De Bont, „eerst moet gij mij beloven de onvoorwaardelijke tusschenkomst van onzen vriend De Ridder aan te nemen. Is daarentegen de griffier van gevoelen dat zijne tusschenkomst als rechter geene reden van bestaan heeft, welnu, dan heb ik er vrede mee, en wij spreken nooit meer over de zaak."

Beter voorstel kon er voorwaar niet gedaan worden en al de belanglooze aanwezigen deelden deze zienswijze. Jan alleen maakte hierop eene uitzondering, doch, daar men hem langs alle kanten in het ongelijk stelde en om zich eenerzijds niet te laten doorgaan voor een verstokten egoïst en zich anderzijds niet bespottelijk te maken, zag hij zich ten slotte wel genoodzaakt toe te geven aan den eisch van den koopman in steenkolen.

Toen allen aandachtig luisterden, wedervoer De Bont ernstig:

— „Jan, toen Fox u verleden Zaterdag in de broek beet, dacht ik dat uwe onvoorzichtigheid zelve daartoe aanleiding gegeven had, en vandaar waarom ik meende geene schadevergoeding te moeten betalen. De heer De Ridder, door ons beiden als rechter aangesteld, was van een ander gevoelen en, na zijne beweegredenen aandachtig overwogen te hebben, aarzelde ik geen oogenblik toe te geven aan zijn besluit. Gij bracht mij daarop veertien frank in rekening, die gij onmiddellijk eischtet. Ofschoon deze handelwijze niet getuigde van al te groote vriendschappelijkheid, bleeft gij toch binnen de palen van uw goed recht, en ik voldeed op staanden voet aan uwen eisch. Maar, erkende ik *uw* recht, dan meende ik, dat er ook voor *mij* recht bestond. Ik vroeg mij af, of, wanneer ik verplicht ben een door mij nietrechtstreeks vernield voorwerp te betalen, ik het recht niet heb, op mijne beurt het vernielde in bezit te nemen?"

Een uitbundig gelach barst los bij 't stellen dezer vraag.

Tusschen het lachen gaf Jan ten antwoord:

— „Dat betwist ik!"

— „Zulk antwoord verwondert mij wel zeer. In hoedanigheid van verzekeringsagent zoudt gij de laatste moeten zijn om dit punt te betwisten. Welhoe, ik veronderstel dat er in mijn huis brand ontstaat, de verzekeringsmaatschappij vergoedt de geleden schade; heeft ze dan niet het recht de verbrande voorwerpen op te eischen?"

Een nieuw gelach barst los.

Alleen de belangstellende partijen namen er geen deel aan, want de zaak had voor beiden een ernstig karakter aangenomen.

De verzekeringsagent ontweek de vraag van den koopman in steenkolen, door op zijne beurt de vraag te stellen:

— „Maar, wat zou de verzekeringsmaatschappij met de verbrande voorwerpen kunnen doen?"

— „Dat is de quaestie niet. De vraag is niet, te weten of de maatschappij eenig voordeel zou trekken uit de verbrande voorwerpen, maar wel of zij het recht bezit, deze voorwerpen in beslag te nemen. Tusschen ons beiden gaan wij daar niet over twisten, wel wetende dat wij nooit t'akkoord zullen geraken, en daarom wend ik mij tot den heer De Ridder met de vraag, of hij het noodig oordeelt, uitspraak te doen over dit rechtspunt?"

Aller oogen werden op den bejaarden griffier gericht.

Deze liet zich niet lang wachten om zijne tusschenkomst te verleenen.

— „Mijnheeren, dit punt hoeft hier niet opgehelderd te worden. Voor verstandige menschen zou het effenaf belachelijk wezen daar langer bij stil te blijven. Immers, de gezonde rede zegt duidelijk genoeg dat, wanneer men stoffelijke schade betalen moet, men uit den aard zelf het recht heeft het vernielde op te eischen, juist omdat men er de waarde van vergoedt. En zooals de heer De Bont het terecht deed opmerken, moest mijnheer Matthijs, als verzekeringsagent, de laatste zijn om daarvan de gegrondheid niet te erkennen. Als ik een bierglas breek en het vergoedt, moet ik dan aan den baas vragen of ik de stukken mag meenemen?"

Iedereen beaamde deze woorden.

Toch had Jan er iets op aan te merken:

— „Zeer wel; maar, wat zult ge doen wanneer gij u in een geval bevindt, waarvan het vernielde niet kan afgeleverd worden?"

— „Dan moet men zich schikken in het onvermijdelijke!" liet de griffier er op volgen.

— „Met uw verlof, mijnheer Matthijs," weersprak De Bont onmiddellijk, „ik hoop wel, dat gij niet zult beweren, dat restitutie in het huidig geval onmogelijk is?"

— „Welhoe, gij eischt dan het stuk, dat mijne vrouw van de broek gesneden heeft?"

— „Neen, ik eisch de gansche broekspijp!" liet De Bont er doodbedaard op volgen.

En daarop brak er een storm van toejuichingen los tusschen de aanwezigen.

Toen de stilte eenigszins was weergekeerd, hernam de koopman in steenkolen:

— „Zeg, Jan, moet ik den heer De Ridder verzoeken, daarover uitspraak te doen?"

Men zal begrijpen dat Jan maar deerlijk in nesten begon te zitten en er zich geenszins aan verwacht had, dat de zaak zulke noodlottige wending voor hem zou genomen hebben Hij gaf echter de laatste hoop nog niet verloren.

— „Hoe kan ik eene broekspijp geven, waaraan de andere, die mijn onbetwistbaar eigendom is, bevestigd is? Hij, die zich zulk gedacht vormt, is meer dan rijp om in „Gheel" opgesloten te worden."

— „Neen, neen, vriend," bracht De Bont in 't midden, „gij vergist u als gij u voorstelt, met kwinkslagen uwe zaak te redden. Wat ik eisch, kan u misschien dwaas toeschijnen, maar dit zal voor u alleen slechts het geval wezen. Als de eene pijp der broek uw eigendom is en de andere mij toebehoort, heb ik dan niet het onbetwistbaar recht deze te eischen?"

— „Maar, indien het geëischte voorwerp onafscheidbaar is van een ander?"...

— „Dan bestaat er nog altijd middel om de zaak in regel te brengen."

— „Gij houdt er dan mordicus aan, in bezit te komen van de verscheurde broekspijp?"

— „Zeker houdt ik daaraan. Uwe vrouw

die, naar het schijnt, zoo sterk aan de rechtvaardigheid hield, zal er voorzeker wel mee instemmen, dat ik op mijne beurt rechtvaardig behandeld worde."

— „Maar, Frans, jongen, begrijpt ge dan toch niet dat ge eene onmogelijkheid najaagd? Wilt gij dan mijn huis het onderste boven doen keeren?... Ge kent mijne vrouw, he?"...

— „Uwe vrouw!" onderbrak de koopman in steenkolen; „wel zij zal de eerste zijn om te bekennen dat ik volkomen in mijn recht ben. Het verwondert mij wel zeer, dat zij de pijp uwer broek niet naar mijn huis heeft laten brengen. Er is dus langs dien kant voor u niets te vreezen."

— „En dan," hernam Matthys, wat zou ik dan nog met mijne broek kunnen aanvangen?" .

— „Er een andere pijp laten aanzetten. Ik heb ze immers betaald?"

Jan scheen eensklaps een vast besluit genomen te hebben, want hij bemerkte wel dat, ondanks het gelach dat voortdurend rondom hem weerklonk, De Bont niet voornemens was zich te laten overreden. Vandaar waarom hij plotseling hernam:

— „Wel, als het dan toch niet anders zijn kan, zal ik u de veertien frank maar terug betalen."

— „Neen, neen," wedervoer De Bont haastig, „ik wil geen centiem terug aanvaarden. Zulk voorstel zou ik begrepen hebben in den tijd, toen we nog op de schoolbanken zaten, maar als volwassen menschen noem ik het bespottelijk. Ik heb de pijp uwer broek moeten betalen, welnu, ik houd er dringend aan, haar in mijn bezit te krijgen."

— „Neem dan liever de gansche broek over!" sprak Jan na een oogenblik nadenken.

— „Ik zou er u feestelijk om bedanken, kameraad. Me dunkt dat het al wel is, wanneer ik voor uwe oude broek veertien frank in 't water geworpen heb. Wat meer is om uwe broek te kunnen dragen, zou ik er minstens een dozijn servetten moeten bijsteken, en dan nog zou iedereen mij uitlachen. Ik zou bovendien groot gevaar loopen, mij op de straat te hooren naroepen, dat ik de broek van Jan Matthijs droeg. Neen; ik stel mij tevreden met de pijp die ik betaald heb; de andere is voor u!"

— „Frans, ge zijt een zwanzer!" riep Matthijs. „Meent ge nu toch waarlijk wat ge zegt?"

— „Zeker meen ik dit. Hebt gij daar wel een oogenblik aan kunnen twijfelen?"

— „Welnu," wedervoer Jan op beraden toon, „dan zal ik mijne vrouw gelasten u morgen de broekspijp te laten bezorgen."

— „Om den bliksem niet!" riep de koopman in steenkoolen uit. „Wij zijn 't akkoord op het punt van recht; ik eisch de broekspijp op staanden voet."

Gedurende eenige oogenblikken heerschte er zulk luidruchtig gelach in de herberg, dat het volstrekt onmogelijk was een woord op te vangen van degenen, die er links en rechts gewisseld werden, want niet zonder reden verwachtte men zich aan kluchtige tooneeltjes.

Toen de stilte eenigzins was weergekeerd, hernam Jan:

— „Welhoe, gij wilt dan schandaal verwekken in de herberg?"

— „Wel neen! Ge draagt immers een onderbroek?"

— „En dan," wedervoer Jan, „waarom niet tot morgen gewacht met de broekspijp?"

— „Waarom?... Had uwe vrouw dan niet geëischt dat ik op staanden voet u de veertien frank voortelde?... En gij zoudt mij het recht willen ontnemen u met dezelfde munt te betalen?... Neen, vriend, zoo gaat onze vlieger niet op!"

En eensklaps de stem verheffende, vervolgde hij gebiedend:

— „Jan, uw broek uit!"

Nieuwe storm van gelach en ditmaal scheen er geen eind aan te komen.

— „Ja maar, Frans..."

— „Niets te ruttantutten, Jan! Ik zeg nog eens: uw broek uit! of ik zal ze zelf uittrekken. Ik ben volkomen in mijn recht dit te doen zoo gij weigert!"

Jan kende de krachtdadigheid van den koopman in steenkolen en twijfelde er niet

aan of, in geval van verzet, deze gevolg geven zou aan zijne bedreiging. En dan, zou hij dan nog niet méér tot spotternij zijner vrienden dienen?

Ja, hoe weinig tijds hem ook gelaten werd om diepzinnig over den toestand na te denken, toch liet hij zich geenszins uit het veld slaan. De woorden, welke hij zich na een korte poos liet ontvallen, getuigden zoo niet van een buitengewoon vernuft te zijn, dan toch van iemand die, ondanks de vernedering, toch meer aan het laatste hield dan aan het verwekken van moeilijkheden, die wellicht betreurenswaardige gevolgen konden hebben.

— „Frans, alles wel ingezien, het recht bevindt zich ditmaal aan uwe zijde. Indien gij hoegenaamd geene toegeving doen wilt, welnu, dan zal ik mijne broek uitschieten, maar... dan moet ik eerst een borrel hebben.

— „Een half dozijn borrels, zoo ge wilt!" riep de koopman in steenkolen zegevierend uit, „maar mijne broekspijp moet ik hebben, al kwam de onderste steen ten bovenste."

Nog waren er geene vijf minuten verloopen, of Jan Matthijs had werkelijk gevolg gegeven aan den eisch van De Bont.

De verzekeringsagent stond in de hemdsmouwen en in de onderbroek te midden der herberg, omringd door een aantal vrienden, die stellig de vreugde, welke zij op dit oogenblik genoten, niet tegen een vijffrankstuk zouden willen geruild hebben.

Frans de Bont had zich naar de keuken begeven en keerde weldra weder met eene groote schaar.

Zonder een enkel woord te spreken, legde hij doodbedaard de broek op de tafel, en in min dan een paar minuten tijds waren de broekspijpen van elkander.

In elk zijner handen stak hij eene broekspijp in de hoogte en sprak:

— „Jan, aan de rechterpijp is de lap gezet, zij is bijgevolg de mijne; de andere is voor u. Ziedaar!...

En hij wierp hem de helft der broek toe, terwijl hij zijn gedeelte in een dagblad wikkelde en onder de schenkbank verborg.

Toen hij zich opnieuw te midden der vrienden vervoegd had, hernam hij:

— „Jan, nu is onze rekening volkomen vereffend. Als ik straks thuis kom en mijne vrouw de pijp der broek toonen zal, houd ik mij innig overtuigd dat zij mij zeggen zal, dat ik voet bij stuk heb gehouden, en dat ik ditmaal geene vrienden heb ontzien om mijn goed recht te eischen. Dit alles zal echter niet bijdragen om, ten minste niet langs mijnen kant, onze oude vriendschap afbreuk te doen. En om te bewijzen dat ik het goed meen, trakteer ik met een paar flesschen wijn."

Deze woorden werden luidruchtig toegejuicht.

De verzekeringsagent bleef niet in zijne onderbroek staan. Neen, hij trok zich de overgebleven pijp om de beenen en om deze zoo goed mogelijk bevestigd te houden, bond hij stevig zijn lederen broeksband om de lenden:

Matthijs zelf scheen ten slotte de rechtsherstelling zoo vermakelijk opgenomen te hebben, dat hij zich de woorden ontvallen liet:

— „Mijn hoofd is een beetje zwaar geworden van dien borrel, omdat ik aan geen sterken drank gewoon ben, maar als ik straks verloren loop, zal men aan mijne persoons-beschrijving de bepaling kunnen toevoegen: Bijzonderheid: linkerbroekspijp zwart, rechterbroekspijp wit!"

En allen namen andermaal plaats bij de tafel onder menige spottende uitdrukking der aanwezigen.

Vierde en laatste Tafreeltje.

De koopman in steenkolen leverde het bewijs, dat hij geen ijdel woord had uitgesproken, toen hij zich verbond met een paar flesschen wijn te trakteeren, want enkele minuten nadien klonken de wijnglazen tegen elkander.

Dat er dien avond aan geen whistspel te denken viel, laat zich begrijpen.

Al spoedig bleek het, dat het den verzekeringsagent warm in het hoofd was ge-

worden, want het duurde niet lang of hij bracht allerhande onsamenhangende woorden uit, die den lachlust der vrienden nog meer opwekten.

Ook sprong het in 't oog, dat men het er op aanlegde, om Jan zoo diep mogelijk onder water te krijgen, want wanneer men er de kans toe zag, goot nu de eene, dan de andere genever bij den wijn van Matthijs.

Bij de twee flesschen was het niet gebleven. Neen, de pasteibakker, alsmede de griffier hadden op hunne beurt willen toonen, dat de vrijgevigheid niet langs éénen kant kon komen en hadden voor anderen wijn gezorgd. Zelfs de waard van „De Vriendenclub" was van gevoelen, dat eene flesch oude Bourgogne niet te duur betaald was voor de grap, die voorzeker nog lang nadien in ieders geheugen zou blijven voortleven.

Men had Jan voortdurend tot drinken aangespoord en alsof hij voorzag, dat dit het eenige middel was om bij zijne thuiskomst zijne zaak zoo licht mogelijk te laten doorgaan, had hij zich niet al te sterk laten pramen en had onbetwistbaar het dubbel door het keelgat gegoten, van hetgeen de vrienden gedronken hadden.

Hoe meer de tijd vorderde, hoe vroolijker en opgewekter de verzekeringsagent was geworden, en meer dan eens hief hij een liedje aan, ofschoon zingen niet met zijne gewoonte strookte.

Omstreeks elf ure dachten de vrienden dat het tijd was om naar huis te keeren. Jan had liefst nog een uurken willen blijven, doch hij zag wel in, dat hij alleen moeilijk over de baan zou geraakt zijn en gaf derhalve toe aan den wil der vrienden, die het voorstel deden, hem tot aan den hoek zijner straat te vergezellen.

Het was inderdaad noodig hem onder de armen te nemen. In gezelschap van een vijftal vrienden, wier lachlust onmogelijk te dempen was, had men Matthijs met zijne witte en zwarte broekspijp tot aan den hoek zijner straat geleid, terwijl de koopman in steenkolen de afgesneden broekspijp onder den arm droeg.

Daar gekomen sprak De Bont:

— „Jan, ge zult uwe woning nu wel vinden, niet waar?"

— „Ja, ja," stotterde Matthijs, „'t is nog altijd in nummer 17 dat ik woon, Mannen, slaapt wel, zulle; tot dat we zoo nog iets aan de hand krijgen."

De handen werden gedrukt, maar of Jan daar veel van gevoelde, zou erg betwist kunnen worden.

In plaats van den weg te vervolgen, keerden de vrienden slechts eenige schreden terug en plaatsten zich in de duisternis met den rug tegen een der huizen op zulke wijze, dat zij vandaar de bewegingen van den verzekeringsagent volgen konden.

De grootste stilte werd echter in acht genomen.

Jan had het goed gedacht opgevat, zich langs de huizen te laten voortglijden; zoodoende kon zijn jas wel bevuild worden, doch hij liep minder gevaar ten gronde te tuimelen.

De korte weg die hem nog van zijne woning scheidde, werd wel is waar uiterst langzaam, doch in betrekkelijk goede voorwaarden afgelegd.

Eindelijk bevond hij zich vóór het huis op welks straatdeur eene groote koperen plaat prijkte met de woorden: *J. Matthijs, assurances.*

Volgens gewoonte wilde Jan de hand in den broekzak steken om zijnen sleutel er uit te halen, toen hem eensklaps de woorden ontvielen:

„Sakkerdesakker!... De sleutel mijner deur steekt in de pijp der broek, die de koolkoopman heeft meegenomen!.. wat nu aangevangen?...

Deze bijzonderheid moest hoogst waarschijnlijk door de vrienden gekend zijn geweest, want indien Jan aandachtig hadde geluisterd, zou hij van op eenigen afstand in de duisternis een bedwongen gelach gehoord hebben, dat losborst toen hij de hand tot den vermeenden broekzak uitstak.

Hij was voornemens geweest bij zijne thuiskomst eene andere broek aan te trekken, zoodat zijne vrouw hem in den toestand

niet zien zou, waarin men hem gebracht had, en daar viel als bij tooverslag zijn plan in duigen.

Een oogenblik dacht hij er aan rechtsom te keeren en te trachten de woning van den koopman in steenkolen te bereiken, doch hij zag spoedig in dat hij er bezwaarlijk in gelukken zou, en dan... hij achtte De Bont in staat, òfwel hem voor de deur te laten staan, òfwel te zeggen, dat er geen sleutel in den zak der broekspijp stak.

De keus bleef ten slotte niet groot en Jan zag zich verplicht, de hand tot de bel uit te strekken.

Er verliep eenige tijd, doch er werd van in de woning geen teeken van leven gegeven. Inmiddels had Jan hardnekkig te kampen tegen den slaap, die hem met geweld in de armen van Morpheus wilde voeren.

Hoe het zij, Jan belde een tweede maal, doch noch madame Matthijs, noch de meid scheen er aan te denken, dat mijnheer Matthijs met eene halve zwarte en een halve witte broek in de straat stond, wachtend op de goedertierenheid van een van beiden om binnen gelaten te worden.

In dergelijke omstandigheden schijnt de tijd uitermate lang te duren. Jan leunde met den schouder tegen den muur. Dranken slaaplust hadden het na weinige minuten zoover gebracht, dat hij staande tegen den muur sliep, wel is waar niet zeer vast, doch vast genoeg om niet te hooren, dat er eindelijk op de tweede verdieping een venster was geopend en een vrouwenhoofd er door gestoken, die met schrille stem naar beneden riep:

— „Wie daar?"

Er volgde geen antwoord op deze vraag.

Het was de stem van madame Matthijs, die zooeven had geklonken. Zij herhaalde verscheidene malen hare vraag, doch Jan gaf taal nog teeken.

Madame, wel eenigszins ontsteld over het schellen, was de meid gaan wekken.

Eenige minuten nadien stak deze op hare beurt het hoofd buiten het venster en riep, luider dan de stem harer meesteres, naar beneden:

— „Wie heeft daar gebeld en wat verlangt ge?"

Nogmaals liet Jan niets van zich hooren.

— „Zou het mijnheer niet kunnen zijn?" vroeg de meid.

— „Mijnheer?" sprak madame verwonderd; „neen. Deze heeft altijd een sleutel bij zich, en daarbij, ge ziet wel dat het een dronkaard is. Hij heeft zich waarschijnlijk van woning vergist en is, na gebeld te hebben, in slaap gevallen.

— „En ja, madame," hernam de meid half lachend, „de kerel denkt zeker dat het Vastenavond is, want hij draagt eene witte en eene zwarte broek. Komaan, madame, laat ons maar terug gaan slapen."

— „Ja maar, Marie, als mijnheer seffens thuis komt en den dronkaard wil verwijderen, gaat er misschien veel krakeel uit ontstaan en ge weet, een ongelukkige slag is gauw gegeven!"

De meid bedacht zich een oogenblik en wedervoer:

— „Wel, madame, als het niet anders is, zal ik den dronkaard spoedig weggekegeld hebben!"

En zonder eenig antwoord af te wachten, begaf de meid zich naar de gang der verdieping, haalde uit eene ingemaakte kast een gieter te voorschijn, zette de kraan der waterleiding open en stond weldra met een met water gevulden gieter bij het open venster.

— „Zie," hernam de meid, „als de zatlap den inhoud van een emmer water op zijnen kazak zal gekregen hebben, zal hij wakker genoeg zijn om den weg voort te zetten."

Zonder zich om madame te bekommeren — die overigens toch bijna niet wist waar haar 't hoofd stond — hield Marie den gieter buiten het venster.

Het water kwam op het hoofd van den voor haar onbekende terecht, en toch scheen het haar toe, dat hij zich beneden niet eens bewoog.

Toen al het water bijna uit den gieter was gezijpeld, liet Marie, hetzij door vermoeidheid, hetzij door eene verkeerde be-

weging den gieter uit de hand vallen.

Met groot gedruisch kwam deze achter den rug van Jan terecht en vloog vandaar in het midden der straat. Toen trad de verzekeringsagent een stap nader en trok nog eens, doch ditmaal veel heftiger dan de vorige keeren, naar de bel.

Opnieuw werd er boven geroepen:

— „Wie daar?"

En toen drong er hun eene verwarde stem in de ooren:

— „Wel, ikke!... Jan Matthijs!..."

— „God! is het de stem van mijnheer!" kreet de meid.

En verschrikt sloeg madame het venster dicht.

Toen Jan zijne eenzelvigheid had kenbaar gemaakt, was hij met den rug tegen de deur gaan liggen, in afwachting dat er op zijn geklop zou opengedaan worden.

— „Toe, Marie," sprak madame gejaagd, „open spoedig de deur. Onze Lieve Heer weet wat er dezen avond met hem gebeurd is."

Zonder licht en op de kousen snelde de meid naar beneden; want nu ze wist wie er buiten stond bleek alle gevaar geweken.

Nauwelijks had Marie de deur met een spleet geopend, of zij vloog een paar schreden achteruit, terwijl haar meester kop over hals in de gang tuimelde.

Dit scheen nog al natuurlijk te wezen. Immers, daar Jan met al de zwaarte van zijn lichaam tegen de deur lag en de meid op de kousen was, zoodat zij onhoorbaar de deur opende, was Jan, zijn evenwicht verliezende, als een steen binnengevallen.

De meid kon op dit oogenblik geen woord uitbrengen en bleef als tegen den muur van de gang gepletterd staan. Maar, scheen de tong van Marie als verstijfd in haren mond, die van de verzekeringsagent, alhoewel het normale niet geheel bezittende, had minder van de ontroering geleden, want toen hij op handen en voeten was recht gekropen en de deur met geweld had toegeworpen, liet hij zich in de duisternis stotterend de woorden ontvallen, denkende dat zijne vrouw hem had binnen gelaten:

— „Marie," — zijne wederhelft droeg denzelfden voornaam als de meid — „Marie, het was hoog tijd dat gij kwaamt openen, want er is een leelijk onweer op handen. Het regent bij poozen, dat het giet, en het scheelde geen haar, of ik kreeg een dondersteen op mijnen kop. Ik geloof dat hij den rand van mijnen hoed heeft aangeraakt. In alle geval ge zult er morgen van hooren spreken, wees er zeker van... Ik druip van den regen als een waterhond!..."

En zonder onderbreking vervolgde hij:

— „Marie, geef mij de hand, en zie dat gij mij boven krijgt!"

De meid trad werkelijk nader en nam hem in den donkeren bij den arm, alleen geleid door den eenigszins witten schijn der onderbroek van mijnheer.

— „Maar," ging hij onafgebroken voort, „ge moogt niet kwaad zijn, zulle, want ik heb een klein ongeluksken gehad. „Ik zal u dat boven eens vertellen."

De meid bewaarde nog altoos het stilzwijgen, en Jan, in den waan verkeerende dat zijne vrouw diep vergramd was, trok Marie tot zich en hernam:

— „Nog eens, ge moet niet kwaad zijn, zule. Kom hier, ik zal u eens 'nen dikken kus geven!"

En de verzekeringsagent gaf inderdaad gevolg aan zijne woorden.

Toen liet de meid hem los en wilde naar boven snellen, doch madame was reeds op weg met licht, om beneden komen te zien, wat er gaande was.

Wie oordeelt over de verbazing van Jan Matthijs die, denkende dat zijne vrouw hem was ter hulp gesneld, in wier gunst hij dadelijk wilde komen, — zijne vergissing bemerkte, en begreep dat hij de meid inplaats van madame gekust had.

Nu, de abuizen waren nog niet uit de wereld, en Jan had daarvan de waarheid op zijne beurt moeten ondervinden, wat hem echter des te meer verschoonbaar voorkwam, daar er, zooals hij zelf bekende, een hevig onweer op handen was, regende dat het goot en een dondersteen hem bijna het hoofd

verbrijzeld had; — want men schrikt bij het denkbeeld, dat hij den blikken gieter van op de tweede verdieping op zijn kop zou gekregen hebben!

Wat er ook van zij, toen madame met licht in de gang verscheen, bezag madame mijnheer en mijnheer bezag madame, en het scheen alsof beiden als een dondersteen uit de lucht waren gevallen, want noch de eene noch de andere opende bij den aanvang den mond.

Had madame gehoord wat er gebeurd was? Jan wist het niet, maar scheen gelaten en onderwerpend in zijn lot de nakende gebeurtenissen af te wachten.

Toen madame Matthijs hem misschien reeds voor de tiende maal van het hoofd tot de voeten had opgenomen, brak eindelijk hare tong los:

— „Waar zijt ge nu met uw broek gebleven?"

Daar zijne vrouw een ander onderwerp aanraakte dan hetgeen hij zich voorgesteld had, was het hem alsof er eensklaps eene groote hoeveelheid moed in hem was ontstaan, want onbeschroomd luidde zijn antwoord:

— „Waar ik met mijn broek gebleven ben?... De helft ervan heb ik om het been, en de andere helft is in bezit van De Bont!

— „Maar, waart ge nu van den duivel bezeten?"...

— „Wie, ikke?... Moet ge nu van den duivel bezeten zijn om iedereen het zijne te geven?"

— „Iedereen het zijne!" spotte de vrouw en een ironische lach kwam om hare dunne lippen zweven. Als de drank u heden avond niet letterlijk krankzinnig heeft gemaakt, begrijp ik er niets meer van!"

— „Maar, Marie, als de koolkoopman veertien frank heeft moeten betalen voor mijn verscheurde broekspijp, was hij ook meester van dit gedeelte mijner broek. Ik had hem toen aanstonds doen betalen zooals gij het mij bevolen hadt, en hij zei op zijne beurt: Jan, uw broek uit, die pijp is de mijne! En hij wilde niet uitstellen omdat ik ook niet had uitgesteld. Iedereen in „De Vriendenclub" zei dat De Bont in zijn recht was, en ik zei dat ook, omdat het waar was. Ik had wel gepoogd de zaak tot morgen te verschuiven, maar de koopman in steenkolen antwoordde daarop dat er niets te ruttantutten viel. Hewel, toen heb ik mijn broek maar uitgeschoten; Frans sneed er zijn part af en zoo gebeurde het dat ik deels met eene zwarte broek en deels in mijn onderbroek thuis kom, ziede wel!

— „Ja, ja, ik zie het wel," hernam madame Matthijs op weinig vriendelijken toon, „maar om u zoo te laten beetnemen, moet men nog dommer dan dom zijn!"

— „He! he!" wedervoer Jan, „ge moet weten dat hier een rechtsquestie in het spel was en dat de griffier uitspraak heeft gedaan. Ik had u wel eens in mijne plaats willen zien staan hebben. Ge zoudt er, geloof ik, een spelleken van beleefd hebben!"

— „Ja, ik hoor het al. Ge moet maar Jan Matthijs heeten, om u voor den gek te laten houden. Ik betreur wel zeer, dat ik niet in „De Vriendenclub" was; er zouden misschien aardige tooneeltjes voorgevallen zijn."

— „Dan zoudt gij stillekens uwen mond voor de tanden gehouden hebben," weersprak Jan. „Overigens, ge wist wel dat De Bont veertien frank betaald had voor een lapken stof in mijn broek te zetten, maar als de koolkoopman op zijne beurt zijn goed recht eischt, dan hoort madame Matthijs niet goed langs dien kant. Gij hebt uwen roep gemist: gij hadt procureur-generaal bij het Beroepshof moeten worden!"

— „Ja," hernam de vrouw, „dat zijn schoone zemelen in pakjes, die ge verkoopt, maar wat kan er nu nog met uw broek aangevangen worden?"

— „Dat weet ik ook niet. In alle geval, hebt gij slim willen zijn, maar De Bont was nog slimmer. Als er eene zedeles uit het feit moest getrokken worden, dan zou het deze wel zijn: dat de gierigheid de wijsheid heeft bedrogen, en dat degene die alles wil, niemendalle krijgt, want nu zult ge van

den overschot mijner broek nog opneemvodden kunnen maken."

— „Daar zal de lap nog niet eens voor deugen."

— „Ziedewel, daar is het al. Verkoop ze dan maar voor pondvodden, dan zult ge er misschien nog'nen halve sou voor krijgen!"

— „Ja," weersprak madame Matthijs, „dat zijn de gevolgen van onverstandige menschen, die boontjes lever gaan koopen. Me dunkt dat het wel een duur boontje lever geweest is."

— „Door uwe schuld, dat geef ik toe. Maar het ergste van alles was, dat nu juist mijn sleutel in den zak van *die* pijp stak, welke De Bont mee naar huis genomen heeft. Zonder die omstandigheid zou ik stillekens in mijnen emmer gekropen zijn zonder het geweten te hebben. Dat er, natuurlijk, een borreltje en een glas wijn op gezet is, spreekt van zelf. Maar dat gij mij zoolang in den regen liet staan, totdat het water uit de pijpen mijner broeken droop, vond ik minder aangenaam!"

Deze laatste aanmerking scheen koren op den molen van madame Matthijs te zijn, want, daar zij onmachtig was om hare woede bot te vieren, liet zij zich op zegevierenden toon ontvallen:

— „Ha! ge dacht dat het regende! Neen, de meid heeft een vollen gieter water over uw *corpus* gegoten en, spijt het mij zeer, dat zij zich moest bepalen bij dien enkelen gieter, dan spijt het mij oneindig meer, dat de gieter, dien zij uit het venster liet vallen, niet op uw kop terecht kwam."

De verzekeringsagent legde zich met den rug tegen den muur, beschouwde, voor zooveel het hem mogelijk was, met strakke blikken zijne wederhelft en sprak:

— „Wel hoe, het onweer zou dan in mijn eigen huis ontstaan zijn?"

— „Zooals ge zegt," antwoordde de vrouw tergend; „en nu acht ik mij ruimschoots beloond voor de zotte kuren, welke gij dezen avond uitgestoken hebt!"

— „Ik weet niet," hernam Jan, terwijl hij tot bij de trap strompelde om boven te geraken, „ik weet niet of het de oude Egyptenaren waren, die voor gewoonte hadden te zeggen: „de wraak der godinnen is zoet!" maar wat ik zeker weet is, dat er in mijnen zak nooit geen broksken varkenslever meer steken zal!"

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

TWEEDE DEEL.

Het was omstreeks dien tijd, dat de Fransche gezant het eenige bal gaf, dat ik in het gebouw der Fransche legatie bijwoonde. Het werd als eene groote gebeurtenis gerekend, aangezien het de eerste partij was, aldaar na 1870 gegeven. De keizer en het gansche hof waren er tegenwoordig en de gasten putten zich uit in oplettendheden voor den heer de Gontaut, die alle reden moet hebben gehad zich voldaan te gevoelen. Hij had volkomen recht aan hertog Decazes te schrijven alle hoop te koesteren, dat de bittere gevoelens, welke nog tusschen de Fransche en Duitsche wereld heerschten, na verloop van tijd zouden verdwijnen.

Ik heb reeds van hertog Decazes gesproken; hij was gehuwd met een zusterskind van mijn vader, jonkvrouwe de Löwenthal, die ik een tijdlang zeer veel zag. Hijzelf is nooit genoegzaam gewaardeerd geworden en zijne levensgeschiedenis werd tot hiertoe niet geschreven. Het zou anders een merkwaardig licht hebben geworpen op het verdrag van Frankfort, waarover hij eene menigte geheime documenten bezat en het feit ophelderen, dat het gouvernement van maarschalk Mac Mahon er in slaagde zich zoo lang staande te houden, in weerwil van zijn eigen monarchistische neigingen en de meerderheid van het legitimistische element in al zijne kabinetten, met uitzondering alleen van dat, waarin Jules Simon eerste minister was. Hertog Decazes liet een zoon na, als erfgenaam van zijn naam. Deze huwde eene Amerikaansche, Miss Singer, die plotseling op tragische wijze overleed, niet ouder dan vijf en twintig jaar.

De hertog van Edimburg huwde grootvorstin Marie Alexandrowna van Rusland, te Petersburg in Januari van datzelfde jaar 1874. Op hun terugreis van de bruiloftsfeesten bleven de toenmalige prins en prinses van Wales eenige dagen te Berlijn stil en op een gala-diner in het oude slot, zag ik voor de eerste maal de tegenwoordige koningin van Engeland. Ik geloof dat zij nooit te voren op officieele wijze aan het hof van Pruisen verschenen was, want ik herinner mij hoe keizerin Augusta haar alle aanwezige dames voorstelde en iedereen was even verlangend haar te zien. Wanneer ik thans de koningin in de opera of door de straten rijden zie, schijnt het mij onmogelijk toe, dat dertig jaren over dien dag zijn verstreken. Wij zijn allen veranderd, zij alleen is dezelfde gebleven in hare be-

koorlijkheid, op waarlijk wonderbare wijze ontsnappende aan den tijd en zijne rimpels.

Eenige dagen later kwam het jonggehuwde paar zelf te Berlijn aan, op weg naar Engeland. De hertogin hield eene kleine receptie van Russische dames aan de Ambassade: voor zoover ik mij kan herinneren, waren wij slechts met ons drieën: prinses Biron van Koerland, geboren prinses Mestchersky; mevrouw de Radowitz, geboren Ozeroff, vrouw van den tegenwoordigen Duitschen gezant te Madrid, en ikzelve. Dien avond was er eene gala-voorstelling in de opera, waar de jonggehuwde vorstin verscheen, schitterend van diamanten en safieren, en den volgenden dag nam het jonge paar afscheid van de koninklijke familie, om zich op weg te begeven naar hun nieuwen eigen haard.

Enkele maanden later zag men Alexander II in persoon te Berlijn aankomen, waar hij op hartelijke wijze verwelkomd werd. In die dagen had dat bezoek jaarlijks plaats, evenals zijn kuur te Ems, waar, als men de hofpraatjes moet gelooven, tal van belangrijke staatszaken door hem en keizer Wilhelm besproken werden.

Mijn eerste kind werd op 7 December 1874 geboren en al zeer spoedig na die gebeurtenis, bevond ik mij weder in de uitgaande wereld. Die winter was een der glansrijkste, welke men aan het Pruisische hof had gekend en het eene feest volgde op het andere. In Februari werd ten paleize van den kroonprins die prachtige *Fête Vénitienne* gegeven, waar de kroonprinses verscheen in het kleed van Leonora Gonzaga, volgens de beroemde schilderij van Titiaan, in het Paleis Pitti te Florence. Angeli schilderde haar later in dat costuum en niets kon beter bij haar gevoegd hebben dan die eenvoudige, maar indrukwekkende kleedij. De koningin en hare zuster, prinses Carl, verschenen beiden in witte domino's op dit bal en het vermaakte ons allen ten zeerste, dat beiden zich verbeeldden door niemand herkend te zijn.

In Juni van datzelfde jaar kreeg mijn echtgenoot de opdracht eenige manoeuvres te gaan bijwonen, die door den keizer van Rusland zelf werden geleid. Ik vergezelde hem daarheen en wij gingen van daar uit een bezoek aan mijn vader brengen. Te Warschau woonden wij een der aangenaamste feesten bij, welke ik ooit heb gezien. Het was het bal, den keizer aangeboden door graaf Kotzebue, den gouverneur-generaal van het koninkrijk Polen, op het oude slot. Nooit aanschouwde ik iets, dat meer op een tooversprookje geleek. De lange terrassen, die zich alle langs den oever der rivier uitstrekten, versierd met kostbare planten en oranjeboomen, de aanblik der geïllumineerde stad, de schitterende uniformen, de prachtige juweelen en kleederen, de schoonheid der vrouwen, alles bracht er het zijne toe bij dat schouwspel te maken als een der tooneelen, welke men beschreven vindt in de „Arabische Nachten". Het was op dit gedenkwaardige bal, dat de jonge markiezin Wielopolska haar eerste en naar ik meen laatste verschijning aan het Russische hof maakte. Eene Oostenrijksche van geboorte en eene prinses Montenuovo, was zij van vaderszijde eene kleindochter van keizerin Marie Louise. Niemand had ooit begrepen waarom zij den markies gehuwd had en deze echtverbintenis werd niet gelukkig. Zij was mooi, in weerwil van de Oostenrijksche lip, die te veel uitkwam in haar gelaat, en een der liefste wezens, die ooit leefden. Kort daarop overleed zij, na eene langdurige en eenigszins geheimzinnige ziekte. door ieder betreurd.

Een andere opvallende figuur bij die feesten te Warschau, was de echtgenoote van veldmaarschalk Bariatinski, den held van den Kaukasus. Zij was eene circassische prinses van geboorte, die met geweld door den maarschalk was ontvoerd en avonturen had doorleefd, welke meer aan een roman dan aan de werkelijkheid deden denken. Toen ik haar zag, was zij reeds eene oude vrouw en had zij slechts weinig sporen harer vroegere schoonheid behouden; maar zij werd, ter wille van de hooge positie van haar echtgenoot, nog zeer aan

het hof gevierd. Zij bewoonde een vorstelijk verblijf, in de nabijheid van Warschau, Skierniewice, door den keizer levenslang aan Bariatinski afgestaan en waar later de bekende ontmoeting plaats had tusschen de drie keizers — van Duitschland, Oostenrijk en Rusland.

Omstreeks dat tijdstip, het eind van 1875, begonnen zich de eerste geruchten omtrent den Bosnischen opstand te verspreiden. In den aanvang wilde niemand er veel waarde aan hechten; maar na verloop van tijd werd de toestand ernstiger en de openbare stemming in Rusland zeer verhit daarover. Het is eene dwaling te beweren dat de regeering dit van het begin af aanwakkerde, om het even wat zij ook later deed. Niemand, noch de keizer, noch zijne raadslieden, wenschte den oorlog, maar in de provincie en vooral in zekere kringen te Moskou, deed de overtuiging zich sterk gelden, dat er iets tot ter bescherming der onder den sultan staande Christenen moest worden verricht. Er werden commissies gevormd en van alle mogelijke lieden kwamen vrijwillige bijdragen in. Vooral de koopmansstand der oude hoofdstad wond zich bijzonder voor de zaak op en, wat overal elders dan in Rusland moorddadige toespraken zouden zijn genoemd, werden dagelijks op gesloten, zoowel als publieke bijeenkomsten gevoerd.

De hoofdorganen van Moskou, en aan hun hoofd de *Russ*, onder hoofdredactie van den grooten leider der Slavophielen, Iwan Aksokoff, lieten geen dag voorbijgaan, zonder alle geloovigen der Grieksche kerk op te roepen, om mede te werken aan de bevrijding hunner broeders in ras en godsdienst, uit de handen der Turken. Niemand verstond op dat tijdstip welke soort menschen de Bulgaren of Serviërs waren. Men gaf zich geen rekenschap van hun karakter. Zij werden martelaren, voordat men ook slechts wist *of* zij geleden hadden. De gansche beweging was slechts door enkele personen op touw gezet en toch was zij spoedig in eene nationale zaak herschapen en nooit bewees de heilige Grieksche kerk meer hare macht dan in die dagen, toen zij inderdaad haar dwang oplegde aan de autocratische regeering, waaronder zij stond. Geen poging van den keizer mocht baten; geen officieele berisping kon de beweging tegenhouden, toen zij eenmaal aan het werk was gegaan. Heel de uitbundigheid der Russische natie, welke, na ontwaakt te zijn door de hervormingen in het begin van Alexander's heerschappij, weer ingedommeld was tot apathie, werd andermaal opgewekt en vond eene uiting in het gevoel, dat half het land in de armen wierp van een paar mannen, die alleen door de kracht van hun woord dien stroom van geestdrift hadden ontketend. Bij het uitbreken van den Servischen en Montenegrijnschen opstand, werd het mode vrijwilligers uit te zenden, om zich bij de opstandelingen te voegen en de lieden trokken, in diep geheim, bij kleine troepjes uit, ten einde mede te gaan helpen. Mijn eigen broeder ging aldus mee en toen de slag van Alexinatz was geleverd en door de Serviërs verloren, was de Petersburgsche wereld, die daarbij enkelen harer meest bekende mannen had zien vallen, buiten zichzelve gebracht. Officieren verlieten bij menigte hunne regimenten, totdat het gouvernement ten slotte genoodzaakt werd alle aanvraag om verlof te weigeren.

Maar het was reeds te laat. Het kwaad was geschied en men kon alleen betreuren dat de keizer op dat oogenblik overgehaald werd zijn leger te mobiliseeren. Had hij nog slechts een weinig gewacht, dan zou heel wat van de geestdrift, die de eerste helft van 1876 kenmerkte, uitgedoofd zijn; hij duurde, inderdaad, niet lang voort onder de officieren, die zich bij de Serviërs hadden gevoegd; want zij keerden allen terug, min of meer verontwaardigd over hunne lafheid en onbetrouwbaarheid. Men begon het ontstaan eener reactie te gevoelen, welke ongetwijfeld een eind aan de beweging zou hebben gemaakt, had niet de oorlogsververklaring aan Turkije nieuw leven geschonken aan gevoelens, die reeds begonnen te slijten.

In Juli, of Augustus 1878, brachten wij

eenige dagen te Moskou door, op weg naar mijn landgoed aan de Wolga. Het was op het oogenblik dat de Slavophielsche commité's het meeste vuur betoonden en uit alle macht voort arbeidden ten gunste van wie zij „onze kleine slavische broederen" noemden. Geheel bij toeval brachten wij een bezoek aan het beroemde klooster van Troitsa, bij Moskou, de plaats zelve, van waar de heilige Sergius Dmitri Donskoi uitgezonden had, om de Tartaren te bevechten. Dienzelfden dag was door de vereeniging van Slavophielen te Moskou uitgekozen om daar een vlag, welke zij aan de Serviërs aan zou bieden, heen te sturen, om verder te worden gezonden. Toen wij de hoofdkerk van het klooster betraden, vonden wij haar geheel en al gevuld met vrijwilligers en eene opgewonden menigte.

De Archimandriet trad te voorschijn en, na de Heilige Communie uitgereikt te hebben aan de vrijwilligers, die reeds hunne uniform droegen, hief hij de vlag omhoog en zegende hij hen daarmede. Eene daverende toejuiching vervulde het gansche reusachtige gebouw, een kreet, die bijna een snik had mogen heeten. Wat ook later gebeurd moge zijn, de lieden uit wier borst hij opwelde, meenden het oprecht en koesterden geen bijoogmerk bij het gevoel, dat hun de zakken deed ledigen en al wat zij bij zich droegen deed opofferen voor de zaak, welke hun ter harte ging. In dat oogenblik van geestdrift uitte zich de gansche ziel der Russische natie. Geen staatkundige of persoonlijke belangen beheerschten die weenende vrouwen en vastberaden mannen. Het was eene uitbarsting van godsdienstovertuiging, gelijk aan die, welke in de eerste dagen der Kruistochten half Europa wierp aan de voeten van den monnik, die het opriep, om hem te helpen het graf van Christus uit de handen der ongeloovigen te verlossen.

Enkele maanden later brak de oorlog werkelijk uit, een ernstige oorlog, welks beteekenis slechts door weinigen werd geschat en een zijner gevolgen was de moord van den ongelukkigen vorst, die de kracht had gemist de beweging tegen te gaan, welke er hem toe noodzaakte. In April 1877 overschreden de Russische troepen de Turksche grenzen. Wat daarna kwam behoort tot de geschiedenis. De Donau werd overgestoken, Plewna werd betrokken en daarop volgden de donkere dagen, de uren van wanhoop, toen alle uitkomst onmogelijk scheen, toen het bloed bij stroomen vloeide zonder eenigen merkbaren uitslag. De aanval van 11 September leeft nog voort in de herinnering van hen, die getuige waren van zijn woede en afgrijselijkheid. In één enkelen dag vielen er over de twintigduizend man, en werd Skobeleff beroemd; maar zoo krijgshaftig als hij zijn mocht, barstte hij uit in tranen, toen hij neerzag op het vreeselijke slagveld, overdekt met dooden en gekwetsten, daarbij uitroepende: „Te denken dat dit alles voor niets is geweest! Alles voor niets!"

Toen Plewna viel, was de spanning, welke wij doorleefden, zóó groot, dat wij vergaten ons te verheugen. Evenals alle groote, verwachte gebeurtenissen, liet het ons bedaard, misschien wel omdat het lijden de bronnen van vreugde had uitgedroogd.

In het leger had een gevoel van somberheid den boventoon, verbittering tegen enkelen zijner leiders, gepaard met bewondering voor den moed van Osman Pacha. Toen de oude veldheer, verwond en machteloos, ten slotte zijn zwaard overgaf, reed groothertog Nicolaas hem te gemoet en, na hem met al den hem verschuldigden eerbied gegroet te hebben, bood hij hem de plaats aan zijne rechterhand in zijn rijtuig aan. Langzaam reden zij te zamen langs de rijen Turksche gevangenen, die hen onder ernstig stilzwijgen voorbij lieten gaan; maar toen zij de Russische kampen bereikten, steeg er een geweldige toejuiching uit alle kelen op. Het waren de overwinnaars, die hun vijand begroetten. Over het bleek gelaat van den Turkschen held gleed voor een oogwenk een zwakken, droevigen glimlach; ernstig groette hij op zijne beurt de troepen, die hij zoo herhaaldelijk verslagen had, totdat hij zich overvleugeld zag

door hun aantal en de omstandigheden.

Later volgde de verdediging van Shipka, en de ontzettende gevechten, welke de Balkans in één veld des bloeds herschiepen. Er is een voorval uit het overtrekken dier bergen, dat weinig bekend is en waard is medegedeeld te worden. Toen generaal Raiewski besloot Suleiman Pacha aan te vallen, op een wintermorgen, dat de thermometer ongeveer vijf en twintig graden onder nul aanwees en er een sneeuwstorm heerschte, zooals men er zelfs in die streken maar zelden had gezien, deed zich het vraagstuk voor hoe men de artillerie zou heenvoeren door de bijna geheel door sneeuw versperde bergpassen. Terwijl men daarover beraadslaagde, werd den generaal gemeld dat eene deputatie soldaten hem wenschte te spreken. Hij gebood dat zij zouden worden binnen geleid en de woordvoerder van het troepje vroeg om vergunning de groote kanonnen op de schouders hunner bedieners te laten vervoeren. Verbaasd als hij was, protesteerde de generaal daar aanvankelijk tegen; maar een bejaard onderofficier wendde zich tot hem en zeide: „Belet het ons niet, kleine vader; wij snellen onze broeders te hulp en op de eene of andere wijze zullen wij er doorheen komen." — „En" voegde Raiewski er bij, toen hij deze geschiedenis zelf aan mijn vader vertelde: „zij kwamen er door."

Deze volkomen ware gebeurtenis uit eene worsteling, vol van even heldhaftige daden, verklaart de diepe teleurstelling, welke zich van het gansche leger meester maakte, toen het ontdekte, dat het in het eind toch niet datgene zou verkrijgen, waar het voor gestreden had. Toen men, van San Stefano uit, de torens van Sint Sophia aanschouwde en de troepen inzagen dat zij de oude kerk niet betreden zouden, welke eene zorgvuldig bewaarde en van vader op zoon herhaalde overlevering had voorspeld, dat eens opnieuw de hoofdtempel van het Grieksch geloof zou worden, verloren zij alle vertrouwen en ook alle liefde voor hun vorst. Zij stelden hem persoonlijk verantwoordelijk voor dit ineenstorten hunner vurigste verwachtingen en zij verloren gelijktijdig het geloof in zichzelven en hun eigen moed.

Van dien dag af werden nihilisme en anarchisme mogelijk; immers de legende waarop eene gansche natie had geleefd, waarmede men haar gevoed had, bleek dus slechts eene legende te zijn geweest. Het ware vrij wat beter geweest tal der voordeelen op te offeren, welke Rusland in het eind ontving, als men het Russische leger slechts had veroorloofd, zij het dan ook maar voor enkele dagen, Constantinopel binnen te rukken.

Te midden van de algemeene ontevredenheid en nationale teleurstelling, werd het verdrag van San Stefano geteekend en onmiddellijk betwist door het Engelsche kabinet. Er volgden dagen van groote spanning, uitloopende op het bijeenroepen van het Berlijnsche Congres.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Een dubbel vorstelijk huwelijk. — Prins Bismarck danst niet. — Hödels aanslag op het leven van keizer Wilhelm. — Nobiling's misdaad. — Dagen van onzekerheid. — Het Regentschap. — Bijeenkomst van het Berlijnsch Congres. — Lord Beaconsfield. — Andere Congresfiguren. — Het Congres zelf blijkt eene comedie.

Hoe droevig het jaar 1878 ook voor Rusland mocht wezen, het begon zeer vroolijk aan het Berlijnsche hof. In Februari werden de huwelijken voltrokken van 's kroonprinsen oudste dochter, prinses Charlotte, met prins Bernard van Saksen Meiningen en van prinses Elisabeth, de tweede dochter van prins Friedrich Carl, met den Erf-Groothertog van Oldenburg.

De beide plechtigheden werden denzelfden dag gevierd, met al den praal, welke gewoonlijk, de huwelijksinzegening der Pruisische prinsessen vergezelt. Deze had plaats in de kapel van het oude slot en werd bijgewoond door eene menigte bloedverwanten der twee bruiden, waaronder allereerst werden opgemerkt de koning en

koningin van België en de hertog van Connaught, die, naar ik meen, bij die gelegenheid, kennis maakte met zijne tegenwoordige gemalin, toen juist bij het huwelijk harer zuster haar intrede in de wereld makende. In elk geval werd bijna onmiddellijk daarna hunne verloving publiek.

Voordat deze twee huwelijken voltrokken werden, waren zij het onderwerp geweest van een gebabbel, als alleen Berlijn kan voortbrengen. Men verdiepte zich in gissingen omtrent de vraag of *beide* bruiden de diamanten kroon zouden dragen, waarmede alle vorstelijke bruiden waren getooid. Aangezien er slechts één zoodanige kroon was, kon men niet begrijpen hoe men de zaak schikken zou en de tongen kwamen eerst tot rust, toen men vernam, dat er opzettelijk voor deze gelegenheid een tweede kroon vervaardigd was. Alle kleine bijzonderheden echter, die betrekking hadden op de gebeurtenis, werden even levendig behandeld en zoo ook de vraag of prins Bismarck op het feest zou verschijnen en deel nemen aan den zoogenaamden *Fakkeldans*, waarbij al de ministers der kroon met brandende toortsen vóór elk jonggehuwd vorstelijk paar moeten loopen en eene statige polonaise dansen met een der overige leden der koninklijke familie. De kanselier stelde echter de verwachtingen te leur; want hij vertoonde zich in het geheel niet, zich verontschuldigende onder het voorwendsel van ongesteldheid.

Nooit zal ik dien huwelijksdag vergeten; zelfs nu nog verbaast het mij de vermoeienissen daarvan te hebben doorstaan. Ik was lijdende en wij moesten vijf uren achtereen staan, zonder mogelijkheid ook maar eene seconde te gaan zitten. Het is wonderbaar zooveel als de jeugd kan doen en verdragen, waar zij zich vermaakt — ofschoon ik mijzelve bij die gelegenheid niet amuseerde.

Eenige dagen later, legde kroonprins Rudolf van Oostenrijk een bezoek aan het Duitsche hof af. Er werd ter zijner eere een bal gegeven en hij werd zeer gevierd. Geen sterveling kon het vreeselijk lot voorzien, dat hem zoo spoedig zou wachten; maar het was onmogelijk niet getroffen te worden door eene zekere droefgeestige en toch spottende uitdrukking zijner oogen, en den weemoed van een glimlach, die niettemin zeer schoon was, door de verandering, welke hij aanbracht op een gelaat, dat anders iets strengs, bijna hards bezat. De jonge aartshertog werd beschouwd als een der kundigste mannen van zijn tijd en men koesterde groote en ook rechtmatige verwachtingen van hem. Men verzekerde, dat hij zoowel met een groot verstand als met een sterken wil begiftigd was. Zijne toekomst werd reeds voorspeld, zoowel door zijne vrienden als zijne vijanden en beiden geloofden, dat er eene schitterende loopbaan voor hem was weggelegd. Men vroeg zich af op welk een voet hij zou staan met prins Wilhelm van Pruisen, destijds zijn boezemvriend, wanneer beiden eenmaal de twee grootste Europeesche tronen zouden bekleeden. Niemand droomde van het treurspel, waarin de erfgenaam van alle Habsburgers het leven zou verliezen en van het wereldtooneel verdwijnen, met het achterlaten van een ondoorgrondelijk geheim.

In Mei begon de stad zooals gewoonlijk verlaten te worden, ofschoon men dag aan dag meer sprak over de mogelijkheid van een naderend congres. De keizerin vertrok als altijd naar Coblentz en de groothertogin van Baden kwam aan, om een tijdlang hare afwezige moeder bij den keizer te vervangen. Zij deed een rit met hem, toen een jongeling, Hödel genaamd, een pistoolschot op den ouden vorst loste. De verontwaardiging was zeer groot, maar niemand dacht er aan in deze daad iets anders te zien als den krankzinnigen aanslag van een ongeletterden knaap, bedorven door anarchistische geschriften en slechte kameraden. De groothertogin van Baden, die ik eenige dagen na de gebeurtenis ging zien, zeide mij, toen zij over het voorval sprak, dat de keizer buitengewoon kalm was gebleven en meer getobd had over haar schrik, dan over het gevaar, door

hemzelf geloopen. Het spreekt van zelf, dat hij met gelukwenschen overstelpt werd; maar het gebeurde werd weer zoo goed als vergeten, en men sprak er al spoedig niet meer over.

Op Zondag 2 Juni, zat ik na het tweede ontbijt te lezen, toen mijn echtgenoot de kamer binnensnelde, zeggende dat onze koetsier hem de tijding had gebracht, dat de keizer vermoord was geworden. Ofschoon wij daaraan maar half geloofden, begaven wij ons aanstonds naar het paleis. Wij vonden den weg daarheen, Unter den Linden, reeds volgepakt met lieden, die de politie-agenten te vergeefs bedaard poogden te houden. Mijn echtgenoot maakte zich bekend en wij slaagden er in ons een weg door het gedrang te banen naar eene achterdeur van het paleis. Daar vonden wij alles in rep en roer; niemand scheen eigenlijk te weten of de keizer dood of levend was. Hij was door ongeveer honderd hagelkorrels getroffen geworden en bijna onmiddellijk bewusteloos achterover gezonken in zijn rijtuig. Zijn *Jager* sprong van den bok af en, naast hem plaats nemende, hield hij hem in zijne armen op, terwijl het rijtuig in allerijl naar het paleis terugkeerde.

Aangezien het Zondag was, kon men geen enkelen dokter vinden en was het eindelijk geheel bij toeval, dat een geneesheer, die juist voorbijkwam, vernam wat er was voorgevallen en zijne diensten aanbood. Dit was een zegen, want het is zeker dat, ware de verbloeding niet door hem gestuit, het leven des keizers onmogelijk gered had kunnen worden. Nu reeds, had hij zooveel bloed verloren, dat wij allen vier en twintig uren lang het ergste verwachtten.

Geen enkel lid der koninklijke familie bevond zich in de stad. De kroonprins was, met gemalin en kinderen, in Engeland, waarheen hij voor geruimen tijd was vertrokken, van plan zijnde niet naar Berlijn terug te keeren, voordat het Congres afgeloopen zou zijn. Men zond, natuurlijk, onmiddellijk telegrammen aan hen af, zoowel als aan de keizerin en de groothertogin van Baden; maar langer dan vier en twintig uur bleef de oude keizer volkomen alleen. Hij kwam spoedig weer bij kennis en, op eigen iniatief, gebood hij generaal von Albedyll, den Chef van het Militaire Huis, een order gereed te maken, waarbij het regentschap aan den kroonprins opgedragen werd. Maar de kroonprins was er niet en, in afwachting van zijn terugkeer, voegde alles wat er voorviel nog het zijne bij aan de algemeene verwarring.

Toen wij, omstreeks vier uur op den middag, het paleis verlieten, geschiedde het onder den indruk, dat binnen enkele uren het einde zou volgen. Dienzelfden avond gingen wij er andermaal heen. Het was een prachtige zomeravond en het park, dat wij door moesten loopen, had er nooit schooner uitgezien. De straten waren geheel volgepropt met menschen, het was bijna onmogelijk er doorheen te komen. Men zag of hoorde geen enkel rijtuig en deze menschenmassa bewoog zich voort tot aan het zoogenaamde paleis der Nederlanden, aldus genaamd naar zijn eigenaar, prins Frederik der Nederlanden. Het stond naast het paleis des konings en het groote plein, dat zich aan de andere zijde tot aan het opera-gebouw uitstrekte, was geheel ledig en verlaten, door de zorg der politie, om de rust van den gewonden monarch niet te storen. Tegenover zijne vensters kwam het ruiterstandbeeld van Frederik den Groote, door Rauch, bijna spookachtig uit in den maneschijn, als de eenige die zich vertoonde op het verlaten plein, dat wij allen gewoon waren zoo vol leven te zien. Er heerschte eene algemeene droefheid. Maar weinigen geloofden dat de keizer herstellen zou en aller oogen begonnen zich te wenden naar den erfgenaam van den troon, die zich met zijne gemalin terug spoedde naar wat ieder verwachtte dat het sterfbed zijns vaders zou zijn.

Men verdiepte zich in gissingen omtrent de veranderingen, welke eene nieuwe regeering zou aanbrengen en niemand gevoelde zich gerust, bij de gedachte, dat deze aan zou vangen onder zulke ernstige omstandigheden

en op zulk een kritiek oogenblik in de Europeesche politiek. Aan de Russische ambassade was men het hoofd geheel kwijt; er werden de meest opgewonden telegrammen tusschen Sint Petersburg en Berlijn gewisseld. De burgers op straat schudden het hoofd; het leger wist niet wat het te hopen of te vreezen had van den nieuwen vorst. In het paleis weenden bedienden en dignitarissen. De nacht verstreek, in bange zorgen en beladen met electriciteit, zooals dergelijke nachten gewoonlijk zijn. Den volgenden morgen vernamen wij betere berichten en keerde het vertrouwen langzaam weder. Indien de dood niet binnen de vier en twintig uren volgde, mocht men op genezing hopen.

Om tien uur dien morgen, keerden de keizerin en hare dochter, de groothertogin van Baden, die Berlijn slechts een paar dagen voor de ramp verlaten had, in de hoofdstad terug en werden zij begroet door eene deelnemende, eerbiedige menigte. Maar de algemeene belangstelling was niet op deze beide vrouwen saamgegaard; zij ging uit tot den kroonprins, die door allen vol ongeduld verwacht werd en tot zijn land terugkeerde als regent, alvorens, zooals iedereen dacht, de keizer te worden.

De kroonprins en prinses hadden een bezoek afgelegd aan lord Salisbury, op Hatfield House. Zij bevonden zich aldaar, toen het nieuws hen bereikte. Onmiddellijk naar Berlijn afgereisd zijnde, aanvaardde de kroonprins den avond zelf van zijne aankomst het regentschap, dat hij zes maanden zou uitoefenen; maar hij zag spoedig in dat dit geen gemakkelijke taak was. Toen de hoop op 's keizers herstel steeds meer toenam, bemerkte hij, dat men hem weinig meer macht zou verleenen, dan alleen het teekenen der regeeringsstukken. Men veroorloofde hem niet zijn oordeel te doen gelden; in buitenlandsche politiek en in alle andere aangelegenheden vond hij zich verlamd door reglementen, gebruiken en overleveringen, waardoor het hem onmogelijk was de wieken uit te slaan. Die maanden, gedurende welke hij in schijn een macht uitoefende, welke hij in waarheid niet bezat, moeten eene groote beproeving voor hem zijn geweest; maar zijn diepe eerbied voor zijn vader weerhield hem van klagen.

Het was te midden van deze algemeene onzekerheid, dat het Congres op 18 Juni zijne beraadslagingen te Berlijn opende en natuurlijk werd het met de levendigste belangstelling door de gansche beschaafde wereld gevolgd. De meeste beroemde staatslieden van den dag kwamen naar de Duitsche hoofdstad. Sedert het congres van Weenen, had men nergens zulk eene bijeenkomst van groote mannen gezien. De voornaamste van hen allen was Engeland's eerste minister, graaf Beaconsfield.

Ik koesterde, natuurlijk, tegen Disraeli de vooroordeelen eener Russische; hij kwam mij voor als de incarnatie van al wat slecht, kwaad en vernietigend was. Ik verfoeide hem als een *parvenu* en als den man, die mijn vaderland had vernederd en getart. Maar toen ik hem ontmoette, versmolt mijn afkeer als sneeuw voor de zon. Betooverender persoon dan lord Beaconsfield heeft nooit bestaan. Als men hem zag, verstond men aanstonds zijn succès en de reden daarvan; hij bezat die groote begoocheling, welke alleen eigen is aan lieden, die een sterk zelfvertrouwen koesteren. Hij geloofde volstrekt in zijn eigen macht gedaan te krijgen wat hij wilde en wanneer hij dat wilde. Lord Beaconsfield is nooit geëvenaard geworden als man van de wereld; zijne manier van spreken was eene onuitputtelijke bron van genot voor hen, die hem aanhoorden. Hij had een droge manier de grappigste dingen te zeggen, welke onweerstaanbaar was en, de wereld kennende, zooals hij deed, beging hij nooit de fout op verkeerde plaats een verkeerd woord te uiten, eene verkeerde anecdote te vertellen. Hij had evenzeer eene studie van vorsten als van vrouwen gemaakt, en wist, dat zij een onbegrensde mate van vleierijen kunnen slikken, wanneer die slechts met den noodigen tact worden toegediend. Hij sprak gaarne de menschen tegen, om hun de vreugde te schenken, dat zij hem

tot hun eigen standpunt hadden overgehaald. Op zekeren dag voegde eene dame, die hem herinnerde aan eene gelegenheid, toen zij het over het een of ander oneens waren geweest, er bij: „Ik geloof nog altijd dat ik gelijk had." — „Lieve Mevrouw," antwoordde de graaf: „hoe zoudt gij ooit anders dan gelijk kunnen hebben?"

Lord Beaconsfield hield van wat men „*Coups d'état*" noemt. Ik geloof niet, dat hij ooit zoozeer genoot, als toen de donderslag van zijne geheime overeenkomst met Rusland betreffende Batoum en met Turkije omtrent Cyprus, bekend werd. Ik herinner mij zijner nog zoo goed juist op dien avond, op een partij van gravin Karolyi, de lieve vrouw van den Oostenrijkschen gezant. De menschen waren hetzij verontwaardigd, hetzij woedend en aller oogen waren gericht op den staatsman, die hen zoo volkomen om den tuin had geleid. Hij bewoog zich heel rustig voort, met zijn sfinx-achtig uiterlijk en eene levendige, onderzoekende uitdrukking op het gelaat. Ik vroeg hem waar hij aan dacht. „Ik denk niet," gaf hij ten antwoord: „ik geniet. Ik hoop dat gij hetzelfde doet?" voegde hij er haastig bij, als bevreesd te veel gezegd te hebben.

Het schitterende van lord Beaconsfield drong zijne beide collega's natuurlijkerwijze een weinig in de schaduw. Lord Salisbury had de groote positie nog niet bereikt, die hij later in zou nemen. Hij was gewoonlijk stil, merkte alles heel vlug op en was een zeer aangenaam, vriendelijk mensch. Zijne vrouw voegde zich later voor eenige dagen bij hem en van dat oogenblik dagteekenden de vriendschapsbetrekkingen, welke mij verschillende malen daarna naar Hatfield House voerden. Ook met lord Beaconsfield werd ik zeer goede vrienden, zoodat wij later nog eenige brieven wisselden. Hij maakte eene merkwaardige voorspelling, betreffende mijne toekomst. Zij heeft zich gedeeltelijk bewaarheid en een zijner brieven aan mij zinspeelt op dat onderwerp.

Ook graaf Andrassy was eene der hoofdfiguren op het Congres. Hij was eene glansrijke verschijning in zijne Hongaarsche uniform en was omgeven door heel het aureool van een man, die de eerste minister is geworden van een monarch, door wien hij ter dood veroordeeld werd. Hij bezat veel glansrijke hoedanigheden, maar ik geloof niet dat men hem een groot staatsman kan noemen, ofschoon hij ongetwijfeld een knap politicus was — knapper misschien dan zelfs lord Beaconsfield, maar zonder diens groote handigheid. Hij had een wonderbaar talent zich uit een oogenblikkelijke moeilijkheid te redden, gebruik te maken van een oogenblikkelijk voordeel; maar ik vraag mij af of hem die vèrreikende blik eigen was, die achter de voordeelen van het uur ook die der toekomst liggen ziet. Zijn gezichtsvermogen was beperkt, hoewel het toch veel verder reikte dan dat dergenen met wie hij te doen had.

Rusland sloeg een treurig figuur op het Congres. De oude prins Gortchakoff had er op aangedrongen het bij te wonen en zijne onmetelijke ijdelheid, gepaard aan de natuurlijke zwakheid van een man, die de tachtig ver overschreden heeft, maakte hem niet opgewassen tegen de kundige mannen, die hem omgaven. Zijn collega, graaf Schouwaloff, leed onder zijne dwaling de houding van het Britsche gouvernement als eerlijk te hebben beschouwd. Hij gevoelde op onbestemde wijze *qu'on l'avait roulé*, om eene Fransche uitdrukking te bezigen, en dat hij daarvoor de verontwaardiging zijner gansche natie zou hebben te dragen. Als een schitterend man, vergiste hij zich ongelukkigerwijze, door te denken, dat zijn schitterende geest voldoende zou zijn, de eerzuchtige plannen van lord Beaconsfield tegen te houden. Hij meende dat, door Engeland over te halen er in toe te stemmen Batoum door Rusland te laten annexeeren, hij reeds een groot succes had behaald, terwijl hij inderdaad slechts schaakmat was gezet door den sluwen Israëliet, met wien hij handelde. Zoodra hij zich hiervan eenmaal rekenschap had gegeven, woog dat bewustzijn zóó zwaar op hem, dat het hem verhinderde zich zoo ijverig te betoonen, als hij onder andere omstan-

digheden zou zijn geweest. Hij wist thans maar al te goed, dat wat hij deed wantrouwend door zijne landgenooten zou worden beschouwd en dat hij veroordeeld was, aanstonds na afloop van het Congres, op den achtergrond te treden. De Turksche gevolmachtigden hadden, zooals van zelf spreekt, geen aangename rol te vervullen. Men moet hieraan toevoegen, dat geen hunner, op uitzondering na van Mahmoud Pacha, er ook maar aan dacht zich te doen gelden en zij kwamen te Berlijn aan, vooraf onderworpen aan al wat Engeland omtrent hun lot zou beslissen. Italië was vertegenwoordigd door graaf Corti, een aangenaam mannetje, met wien ik ook eene groote vriendschap aanknoopte en in briefwisseling bleef tot zijn dood toe. Hij ontving ons in zijne woning te Constantinopel, waar hij tot gezant werd benoemd terstond na het Congres en ik heb de vriendelijkste herinneringen behouden aan de uren onder zijn gastvrij dak doorgebracht.

Het Congres duurde eene maand. Hoeveel belang het ook aan de lieden buiten Berlijn inboezemde, moet ik bekennen dat de dood der jonge koningin van Spanje, de eerste gemalin van Alphonsus XII, de Duitsche wereld veel meer bezig hield dan de conferentiën, waarvan het lot van Europa afhing. Om de waarheid te zeggen, de uitslag van het Congres werd voorzien, van den dag af, waarop de geheime overeenkomsten tusschen Rusland en Engeland, en Turkije en Engeland openbaar waren geworden en men verlangde er slechts naar de gansche comedie te zien eindigen. Bismarck zelf wenschte dat, gevoelende dat hij, in weerwil van 's kroonprinsen Engelsche neigingen, gemakkelijker met hem zou kunnen omspringen dan met den ouden keizer. Hij duchtte den persoonlijken invloed van Alexander II voor diens oom, zoowel als de oude herinneringen zijner kinderjaren en jeugd, die steeds zoo machtig op Wilhelm I werkten. Het werd al later in den zomer; ieder dorstte er naar de warme, bedompte atmosfeer van Berlijn te verwisselen voor groene velden en koele wouden en de Engelsche afgevaardigden wenschten naar Londen terug te keeren, voordat het Parlement met zomervacantie uiteen ging. Alles spande er toe samen de beraadslagingen van het Congres te bekorten en niemand betreurde het, toen het eindelijk afgeloopen was. Het had vernederingen gebracht aan allen, behalve alleen aan Engeland en voor den man die de politiek van dat land bestuurde.

Een merkwaardig iets van het Congres, was de menigte geheel uiteenloopende, en belangwekkende lieden, die zich gedurende zijne beraadslagingen te Berlijn verdrongen, om te beginnen met den Patriarch van Armenië en den bekenden heer de Blowitz van de *Times*.

Deze groote persman zette zich bijna evenzeer op den voorgrond als lord Beaconsfield zelf. Hij genoot zelfs meer nog van zijne vermaardheid dan de Engelsche staatsman en meende, naar ik geloof, vast en zeker, dat hij, en hij alleen, het lot van Europa in handen hield. Het was allervermakelijkst hem gade te slaan en zijn kunst op te merken altijd daar te zijn, waar iets belangrijks werd behandeld. Niemand hield van hem en niet weinigen waren voor hem bevreesd; maar, ofschoon zeer goed op de hoogte van de gevoelens, die hij inboezemde, bleef hij, er enkel op uit zijnde inlichtingen op te doen, zich voortbewegen, volkomen onverschillig voor beleedigingen of gevlei, er alleen maar op bedacht zijn blad goed op de hoogte te houden van wat er voorviel.

Het was een kaleidoscoop, waarin nationaliteiten, overtuigingen, menschen, zeden, eerzucht, hoop en teleurstelling elkander verdrongen. Zij, die niets te maken hadden met de vraagstukken, welke in het oude Radziwill paleis behandeld werden, kwamen niettemin naar de hoofdstad van Pruisen, deels uit nieuwsgierigheid, deels om later te kunnen zeggen, dat zij een der merkwaardigste gebeurtenissen der eeuw hadden bijgewoond. Ofschoon het Congres niet danste, zooals zijn voorganger te Weenen, slaagde het er toch in zich redelijk goed te vermaken. Het eenige lid daarvan, dat

zich nooit ergens vertoonde, was natuurlijk prins Bismarck, die bij deze gedenkwaardige gelegenheid, evenals altijd, trouw bleef aan zijn beginsel zich nergens te laten zien.

In de eenzaamheid van zijn studeervertrek overpeinsde hij de gevolgen van het verdrag, dat onder zijn toezicht, maar zonder zijne goedkeuring was uitgewerkt geworden. Hij voorzag reeds, dat een zijner gevolgen de breuk zou zijn van dat verbond tusschen de drie keizers, waarvan men zooveel goeds had verwacht. Hij raadde dat de Oostersche quaestie, in plaats van geregeld worden, nog lange jaren onbeslist zou blijven. Maar welk een genie hij ook zijn mocht, kon Bismarck de verwikkelingen niet voorspellen, welke nieuwe vorsten, zoowel in Rusland als in Duitschland, in het leven zouden roepen. Hij rekende, zooals hij op dat oogenblik tot een zijner vertrouwden zeide, met gebeurtenissen; „doch het was onmogelijk rekening te houden met de daden van personen."

Aldus eindigde het Berlijnsche Congres, die tijd van vroolijke dagen en droevige herinneringen. Het was van korten duur geweest, vol voorvallen, overschat wat zijn nasleep betreft en niet genoeg gewaardeerd, wat aangaat zijne beteekenis. Het bracht geen vrede aan, slechts rust voor de wereld en het zaaide de zaadkorrels tot vele toekomstige vijandschappen, tot menig misverstand. Iedereen ademde vrijer toen het afgeloopen was en Berlijn herwon weder zijn zomerrust. In dien tusschentijd herstelde de oude keizer langzaam aan en worstelde de kroonprins voort met de moeilijkheden eener onmogelijke positie, waarvan hij niet anders bevrijd zou geraken dan met verminderden invloed en geschokt prestige.

(*Wordt vervolgd.*)

Een praatje over Sport

DOOR

DR. SPORT.

De lof van den automobiel. — Betrouwbaarheidsrit. — Leger-automobielen. — De Gordon Bennett-wedstrijd. — Motor-booten. — Oceaanwedstrijden.

Het zou een pover verteller zijn, die een praatje over sport wilde aanvangen, en daarbij niet begon met zijn saluut te brengen aan de sport, die heden koning is: den automobiel!

De automobiel is koning, om de snelle, zekere en royale manier, waarop hij zich aan het hoofd van het toerisme — dat immers eigenlijk slechts sport is — geplaatst heeft.

Dus brengen wij hem eere.

Ik weet, er was een tijd, en nog zoo ver ligt die niet achter, dat de echte sportsman, die met de eeuwige kuitbroek en de geruite jockeypet, zijn neus minachtend voor zoo'n stinkwagen optrok: fietsen dàt was sport, omdat je zèlf wat deed, zèlf trapte, je in 't zweet reed, je evenwicht moest bewaren, door eigen kracht en behendigheid en uithoudingsvermogen je machine kon beheerschen en laten gaan hoe en waar en wanneer je maar wou... Maar zoo maar neerzitten in zoo'n dommen wagen... 't mocht wat! je kon op zoo'n manier elken stoker van een stoomtram wel een sportsman noemen!...

Die tijd is voorbij, zeg ik. Men heeft langzamerhand ervaren, deels uit eigen aanschouwing, deels door mededeeling van anderen, dat het chauffeeren een geanimeerde, nauwlettende sport is, waarbij vlugheid van denken, beslistheid van handelen, kalmte, flinkheid en uithoudingsvermogen belangrijke vereischten zijn.

Automobielrijden, dat men vroeger, met een woordspeling als grapje, voor trànsport schold, is opgenomen in de groote broederschap van de sport.

Na een paar jaar ging het aan de spits.

Nu is de automobiel koning!

* * *

Een nieuw bewijs van zijn kunnen heeft de automobiel bij ons te lande de vorige maand gegeven. Het gold weer tegenover het nog sceptisch toeziende deel van onze bevolking, de proef af te leggen, dat een automobiel niet maar zoo een dol monster is, dat tuffend en blazend langs 's heeren wegen jaagt en dan een boom, dan een huis, dan een mensch in zijn blinde jacht verplettert; men had zich nu eenmaal voor-

genomen, met sterke bewijzen, met deugdelijke argumenten het publiek te bewijzen, dat de vooroordeelen tegen den automobiel uit den tijd waren, dat het vervoermiddel van de toekomst, al was het ideaal dan nog niet bereikt, reeds het door zoo velen in hem gestelde vertrouwen waard was.

Het bestuur van de „Nederlandsche Automobiel-Club," dat van den aanvang af de zaken met kalm en wijs beleid leidde, had reeds daarvóór dergelijke proeven genomen. Nog het vorige jaar werden op groote schaal gedemonstreerd de prestaties, waartoe de moderne stookwagen in staat is. Het was toen reeds een succes! Maar in de regeling waren enkele bepalingen te licht, andere weer te zwaar getild. En wijs geworden door de ondervinding, had men voor dit jaar het reglement van deelneming en de verschillende voorwaarden nog eens herzien.

Voor het groote, beschouwende, toeziende publiek, ons Hollandsch publiek, dat driemaal wikt en weegt, dat de kat uit den boom kijkt, en ook geen kat in den zak wil koopen, was dit tweede experiment aantrekkelijker. Want in den automobiel wil men wel eens den gelijkwaardige zien van den spoortrein, maar dan niet de trein, die zich langs vaste ijzeren banen beweegt, maar de vrijer, ongedwongener, roeriger trein van den open weg. Dus had men ditmaal ook voor de proefneming een behoorlijk lang stuk weg te nemen.

Zoo hebben de deelnemers er dan ook van gelust, vol-op hun maat gekregen, want in drie dagen ging het eerst van Amsterdam, over Utrecht, dan dwars door Brabant naar Maastricht; den tweeden dag recht door Limburg over Arnhem en Zwolle en Groningen naar Leeuwarden; toen den derden dag van Leeuwarden, in een bocht de Zuiderzee om, over Amsterdam naar Den Haag.

· De uitslag is reeds uit de dagbladen bekend.

De proef van de Auto-Club is weer gelukt, want aan het groote publiek is andermaal het bewijs geleverd, welke hoogte de jonge automobiel-industrie reeds in de tien jaar van haar bestaan bereikt heeft, door te kunnen bouwen de krachtige, snelle, betrouwbare wagens, waarop men zich bij dagen-lange, zware tochten kan verlaten.

* * *

Dat de automobiel niet slechts een pleizierrijtuig is, niet een voorwerp voor louter ontspanning, is iets, dat wel algemeen bekend zal wezen: zijn nuttig effect is in onze hedendaagsche maatschappij, waarin men snelle, krachtige vervoermiddelen verlangt, reeds algemeen doorgedrongen.

Nu is ook onlangs de vraag aan de orde gekomen, welk nut de automobiel voor legerdoeleinden zou kunnen bewijzen.

Het is een legerspecialiteit, die zich daarover zeer gunstig uitliet en de plaats, vanwaar hij zijn lofrede op den legerautomobiel uitsprak, zal niet weinig bijdragen, om onzen stookwagen ook spoedig op dit gebied een belangrijke rol te laten spelen.

In het Oostenrijksch parlement was een wetsontwerp aan de orde voor de reglementeering van het automobilisme, zoowel wat het verkeer, als wat de strafbepalingen op overtredingen aangaat. Het was bij deze gelegenheid, dat kolonel Kraus een warm pleidooi hield over de beteekenis van den automobiel in het leger.

En omdat zijn woorden ook bij onze lezers wel belangstelling zullen wekken, deelen wij in het kort zijn betoog mede.

In het moderne leger breiden zich de colonnes steeds meer uit; bij een opstelling in de breedte, in slagorde dus, zou een hedendaagsch leger een oppervlakte beslaan, die om een voorbeeld te gebruiken, een of twee van onze provinciën zou bestrijken. Al deze colonnes, divisies, regimenten moeten door den wil van één aanvoerder geleid worden. En wanneer het uur van het gevecht daar is, zullen zijn bevelen zoo snel mogelijk naar alle legerafdeelingen, tot de verst verwijderde, op de uiterste vleugels, moeten worden overgebracht. Veldtelefoon, veldtelegraaf zullen echter niet altijd snel genoeg kunnen wor-

den aangelegd over afstanden, van 30 tot 60 kilometer van elkaar verwijderd. En legerorders overbrengen per ordonnance?... welk paard zal snel en onvermoeid genoeg zulke zware opdrachten kunnen vervullen?

In den slag bij Königgrätz bracht de ordonnance net op het uiterste nippertje het bevel van den koning van Pruisen aan den kroonprins, hoe deze moest ingrijpen om de overwinning te doen behalen; het paard reed vier uur aan één stuk en viel toen dood neer. Hier hing het lot van een veldslag, het lot van de wereldgeschiedenis, aan één zijden draadje.... terwijl een flinke automobiel in een klein uurtje den opperbevelhebber zelf met een deel van zijn staf makkelijk naar het belangrijke punt op het slagveld zou hebben gebracht!

Dan is er de automobiel als lastwagen voor legertransporten; dan de snelle verplaatsing van de reuzenhoeveelheden ammunitie, verplegings-materiaal, proviand — wat hangt daar niet veel af voor de beslissing van een veldslag. „Het transport is alles," zei reeds Napoleon, die er verstand van had, maar die helaas, den automobiel nog niet kende!

„In het moderne leger is de automobiel heden ten dage in elke onderdeel van het gevecht nuttig aan te wenden, in talrijke gevallen zelfs onontbeerlijk geworden," aldus luidde de conclusie van een legerautoriteit van naam in een van onze groote Europeesche parlementen.

* * *

Er is nog niet zulk een gunstige getuigenis afgelegd over den automobiel als wedstrijdmachine. Niet, dat hij er niet geschikt voor zou zijn!.... Mijn hemel, hij is er àl te geschikt voor; zijn fout is juist, dat zijn honderd-en-zooveel paardekrachten hem met al te groot geweld voorwaarts stuwen! De race-automobiel is onpopulair!

Toch zijn er bezadigde menschen, die uit ernstige overwegingen de automobielwedstrijden verdedigen; en vooral nemen zij dan in bescherming de internationale wedstrijden. Hun redeneering gaat aldus: het automobilisme is jong; de industrie, die zich met zijn belangen bezig houdt, staat nog in hare kinderschoenen; geef haar nu zoo vol-op mogelijk gelegenheid, zich te ontwikkelen. En hoe zal men dat beter kunnen doen, dan geregeld de beste voortbrengselen der internationale automobiel-industrie tegenover elkaar in het strijdperk te brengen, en ze onder zware en moeilijke voorwaarden het bewijs te laten leveren, dat haar ingenieurs snelle en sterke wagens kunnen bouwen, die aan de allerhoogste eischen der techniek beantwoorden kunnen.

Dat is de grondslag geweest van de Gordon Bennett-wedstrijden, die nu reeds eenige jaren achtereen onder groote belangstelling van de geheele wereld, die aan automobielen doet, wordt gevolgd. Gordon Bennett is de eigenaar van een rijke krant, de „New York Herald", die zoowel te New York als te Parijs verschijnt en welk blad kan worden aangeduid als een „society paper", d. w. z. een blad, dat zijn lezers heeft te zoeken onder de „upper ten." Bij het uitloven van zijn beroemd geworden beker bepaalde de schenker, dat het een wisselprijs zou zijn, dat de wedstrijd een internationaal karakter moest dragen en dat van elk deelnemend land slechts drie verschillende machines zouden mogen meedoen.

Na reeds in Frankrijk, Engeland en Duitschland verreden te zijn, zal de beroemde Gordon Bennett-wedstrijd dit jaar weer in het eerste land plaats hebben, ditmaal in het bergachtige Auvergne; 5 Juli is de datum.

Maar reeds weken, ja maanden van te voren maakten de deelnemers er het land onveilig door hun vooroefeningen. De geheele weg is 137 kilometer lang en moet over denzelfden afstand viermaal gereden worden, opdat het publiek de bijzonderheden van den strijd zoo goed mogelijk zal kunnen volgen; het is een weg, die niet slechts bergachtig is, maar ook tal van gevaarlijke — „moeilijke" zegt de ware chauffeur — bochten heeft. En nu is het voor de deelne-

mers zaak, zich ter dege te oefenen, om in volle vaart, zonder hun snelheid te minderen, deze bochten rond te kunnen vliegen; geen 20 kilometer achter elkaar is er rechte weg.

Maar dat alles beteekent niets! snoeft de kilometervreter in zijn doodkist op wielen; in één uur en vijf-en-dertig minuten rekent men een ronde van 137 kilometer af te zullen leggen.

16 Juni had de voorwedstrijd plaats om uit te maken welk drietal Fransche automobielen de landskleuren zal verdedigen; zoo wezen ook de overige deelnemende landen door voorwedstrijden reeds hun kampioenen aan.

* * *

Minder gevaar om zich den nek te breken, maar weer grooter gevaar om naar de haaien te gaan, bieden de wedstrijden met motorbooten. Men herinnert zich nog levendig uit de dagbladbeschrijvingen het ongelukkig verloop, dat de groote wedstrijd voor motorbooten van Algiers naar Toulon had en hoe daar het geheele vlootje deelnemers door een onverwachts opgestoken storm als notendoppen door elkaar werd geblazen, zoodat het alle moeite aan de begeleidende Fransche torpedobooten en kruisers kostte om de opvarenden te redden; van de dikwijls zoo kostbare motorbooten gingen er verschillende in den storm verloren.

Druipnat, zonder schip, werden de drenkelingen te Toulon aan wal gezet; maar met een crânerie, zooals slechts een Franschman die bezit, was het eerste woord, dat de meesten hunner spraken: „Zoodra onze nieuwe booten gebouwd zijn, beginnen wij weer."

Dat lijkt zoo iets op Santos Dumont, den eersten luchtschipper, die den bestuurbaren luchtballon kon laten manoeuvreeren: wat die een aantal proeftochten noodig had, hoeveel ballons die onder zich versleten heeft, hoe dikwijls die er het hachje bijna bij inschoot! Maar hij hield vol en verdiende eerlijk de premie van 100.000 frs., uitgeloofd voor den luchtreiziger, die het eerst den Eifeltoren te Parijs „rondgeluchtvaren" zou hebben.

Zoo ligt er zeker een toekomst open voor de motorbooten, en het is ook hier alweer, dat men met sterke middelen, noem het waaghalzerij, de eerste resultaten moet trachte bereiken, om een nieuwe sport bij het groote publiek ingang te doen vinden.

Ons land vooral schijnt voor de motorbooten een gunstig terrein: al die rivieren en kanalen en vaarten en sloten en grachten... welk een eindeloos net van prachtwegen voor een vlug klein motorbootje om te doorvaren. Het schijnt geen te bonte bewering als men deze nieuwste sport een stellige toekomst in het land van slooten en kanalen voorspelt!

De „Nederlandsche Automobiel-Club", hierboven reeds aangehaald, strekt haar zorgen ook over de motorbooten uit — waarschijnlijk vanwege de coïncidentie van motor en benzine. En halverwege de maand Juli een groot concours te Scheveningen organiseerende, onder patronaat van Prins Hendrik der Nederlanden, plaatste zij op het programma van deze automobielweek ook een zeetocht voor motorbooten van Scheveningen naar Hoek-van-Holland. Met een mooien dag, het weer helder en de zee glad, kan het een aardig sportbedrijf worden!

Toch wil het voorkomen, dat deze teere, kleine bootjes. die aangewezen zijn op lichten bouw, niet al te zwaren motor en een beperkten voorraad benzine, op den duur beter zullen voldoen voor de binnen- dan in de groote vaart.

* * *

Maar het schijnt wel, dat door sportòverijver, door die gevaarlijke soort bravour, die zoo menig sportexploot reeds in discrediet heeft gebracht, men er een behagen in schept, sommige soorten van sport over te brengen op terreinen, waar ze niet thuis hooren.

Eerst de motorbooten, die het eens op de zee zouden probeeren en met de kous op

den kop thuis kwamen. En dadelijk daarna een soortgelijke proef met zeilvaartuigen, die voor hun wedstrijdbaan nu eens eventjes uitkozen een afstand van de Amerikaansche kust tot de Engelsche, 2900 zeemijl over een der roerigste wereldoceanen.

Nu dient er evenwel bij gezegd, dat dit zeilbooten zijn van de allergrootste soort, wel apart gebouwd voor snelzeilers, maar daarbij toch voorzien van behoorlijke veiligheidstoestellen en van comfort.

Den overwinnaar wenkte de lokkende, in zilver gedreven beker, die door den Duitschen keizer uitgeloofd was en eigenhandig zal aangeboden worden. En welke een ambitie dit sportieve voorgaan van keizer Wilhelm in de Ver. Staten heeft gewekt, blijkt wel uit de talrijke deelneming van Amerikaansche schepen, waarvan er acht aan dezen race meedoen; verder behooren tot de deelnemers nog twee Engelsche en een Duitsch schip. De afmetingen der mededingers van dit wedstrijd-zeilend vlootje zijn zeer uiteenloopend, want een bepaalde tonneninhoud of lengtemaat was niet aangegeven, behalve dat jachten kleiner dan 160 voet niet toegelaten werden.

Aan het hoofd staat het jacht „Walhalla" van den Earl of Crawford, dat 1490 voet meet en reeds in 1892 in Schotland gebouwd werd; het heeft een bemanning van 100 koppen. Dan volgt de als bark getakelde „Apache" van 635 voet, die zich in Amerikaansche handen bevindt; dan de in sportkringen beroemde schoener van 532 voet „Sunbeam" van lord Brassey, die reeds een reis om de wereld volbracht. Vervolgens komen de driemastschoener „Utowana" 414 voet en de „Atlantic" van 400 voet, welk laatste schip door den Amerikaanschen kapitein Barr, een bolleboos in het wedstrijdzeilen, wordt gecommandeerd en daarvoor bij de weddenschappen in sportkringen als favoriet genoteerd stond en den wedstrijd won. Tot de kleinere schepen behoort de „Fleur de Lys", 170 voet, waarvan de eigenaardigheid is, dat zijn bemanning geheel uit Newfoundlandsche visschers bestaat, en dan de „Endymion", 180 voet, eigendom van den Amerikaan G. J. Lander, die in 1900 den Atlantischen Oceaan met dit schip in 13 dagen, 20 uur en 36 minuten overzeilde en sedert als Oceaanrecordhouder geldt.

Zooals men weet doen de Atlantische reuzenstoombooten, met haar drijvende bevolkingen van soms 4000 menschen, ook al mee aan deze Oceaanrecord-jagerij; het is een dikwijls gevaarlijk spelletje... maar achter dezen sportijver jaagt de concurrentie! Welnu, deze reuzenbooten gedreven door haar prachtmachines van duizenden paardekrachten, wisten van de Engelsche tot de Amerikaansche kust op z'n kortst, 5½ dag te gebruiken. Natuurlijk doen de zeiljachten, die geheel van wind en strooming afhankelijk zijn, er veel langer over, onder de gunstigste omstandigheden wellicht twee- of driemaal zoo lang.

Men rekent in elk geval, dat een maand noodig zal zijn, eer de geheele vloot van deelnemers behouden en wel de Engelsche havens bereikt zal hebben.

De zeilsport en haar talrijke beoefenaars zullen zich dan weer mogen verheugen in een nieuw record!

Het Huis der Herinnering

DOOR

J. H. CARUCHET.

Toen op een schitterend schoonen Aprilmorgen Maxime Esmond het portaal uittrad van de kerk, waar zooeven zijn huwelijk was ingezegend, vervulde een diepe, oneindige vreugde zijn ziel. Het geluk lichtte in hem en rondom hem. Op zijn arm rustte de hand van de lieftallige bruid op wier gelaat, schoon en rein, nog de ontroering stond afgedrukt van het juist doorleefde plechtige uur. In de oogen, die tot hem opblikten, lag al de eenvoud, al de onschuld van een jong, aanhankelijk hart. De overgang uit het schemerig half-licht van de kerk in den vollen dag scheen hem het symbool van zijn nieuw leven.

Een oogenblik zagen de jonggehuwden elkander aan vóór zij de kerktreden afdaalden naar de straat, waar in volle klaarheid de Aprilzon lachte, beider wezen stralend van een stille, heilige groote vreugde, waarin lag al de teederheid al het vertrouwen, al het geluk hunner jonge zielen.

De met wit bekleede coupé bracht hen naar het huis, waar een lunch hen wachtte. Nog een wijle zouden ze zuchten onder het juk der conventie, zij, die slechts verlangden naar de eenzaamheid, waar zij zijn zouden voor en met elkander. Maar als ook deze plicht vervuld zou wezen, waren zij dan niet denzelfden dag nog geheel vrij, geheel alleen!

Maxime bezat een klein landgoed in een schilderachtig hoekje van het Departement de l'Oise en in dat groene nestje hoopte hij zijn geluk lang voor de wereld te verbergen.

Hoe dikwijls in de dagen van hun verloving had hij aan die verborgen lieflijke schuilplaats gedacht, omgeven als zij was door heesters en struikgewas van allerlei aard en kleur, waar de donkergroene klimop juist begon op te kruipen laag langs de muren.

En nu was het uur gekomen, waarop hij er Laurence heen zou voeren, zijn zachte, teedere Laurence, als de schemer neerdaalde over den tuin en de bloemen er droomend de kopjes bogen in den slaap. Zooals de coupé hen reed door de lichte straten nu, zoo zou dien avond nog de trein veel sneller hen brengen naar de plek, waar hun geluk in verborgenheid zou bloeien. Is niet de natuur in haar plechtige stilte, in haar geuren en haar fluisteringen, de meestgepaste omlijsting van jonge liefde!

De gehuwden hadden zich genesteld in hun vredig verblijf. De duizend harmonieën in 't lied der vogelen, in de tallooze schakeeringen van tint en kleuren, in 't zwijgen ook van pijn- en dennenwoud, drukten uit hun eigen gevoelens en denken. Zij waren zoo gelukkig, als slechts stervelingen zijn kunnen, die liefhebben en zich bemind weten.

De zon lachte vroolijk in de ramen, waarheen opklom, elken dag een weinig hooger, het klimop, dat zijn fijne vezels vastsloeg tusschen de steenen omhoog naar die ramen, als wilde het van het geluk daarbinnen getuige zijn. Rondom lag de tuin beplant met keur van bloemen en vóór hen het bosch, waar ruischten melodieën vol schoone beloften. Tusschen de toppen der hooge, rechte pijnboomen glansden, boven de met mos begroeide hoogten, kleine vakken blauwe lucht, als zoovele glimlachjes op het kindergeluk van dit menschenpaar.

Het was een Eden, dat Maxime en Laurence niet moede werden te betreden, dat zij bevolkten met hun droomen en teederheden.

Bloemen sproten op tusschen het mos, waar zij die niet hadden vermoed. Des avonds als de maan haar tooverlicht uitgoot over het bosch, zetten zij zich neer op een der open plekken en bewonderden den schoonen hemel, maar ook elkander. Wanneer Laurence, de oogen naar de sterren opgeslagen, haar mantille liet afglijden van haar schouders en haar fijn profiel, teer belijnd, zich afteekende tegen de donkerte der boomenmassa, trof haar schoonheid Maxime telkens opnieuw. Het trok zijn oogen van de hemelsche wonderen af, dat bekoorlijke wezen gade te slaan, vroom gebogen in stillen eerbied daar gezeten nabij hem.

Bracht een te koele wind de takken in beweging en zag hij Laurence huiveren, dan schielijk drong hij haar op te staan en, den arm om haar heen, leidde hij haar terug naar huis, waar hij haar in de vriendelijk verlichte kamer deed neerzitten in het lage stoeltje naast zich.

Waren het dagen, weken of maanden sinds het bosch bij maan- noch sterrenlicht Laurence's teere profiel contourde?

Was het lang daarna, dat ook de bloemen haar tred niet meer hoorden bijdag? En sinds wanneer was het, dat de zonnige kamer — de kamer op de bovenverdieping, waar het zoo licht was, omdat de ramen er uitzicht gaven ver over het bosch, waar meubels en wanden met zachte tinten bekleed waren — wanneer was het, dat die wanden voor het eerst weerkaatsten een hoest, die hardnekkig was, een hoest, die niet ophield?

Maxime zou het niet hebben kunnen zeggen in den angst, die zijn borst samentrok elken dag meer.

Nu eens liggend op haar bed, dan weer buiten op den langen stoel, zoo leefde nu Laurence, zwak en bleek, maar altijd nog glimlachend, als Maxime zich over haar heenboog. O, het kon hier geen ernst zijn met den dood! Die eischte niet iets op, waaraan nog geen verval was, wat nog bloeide:... Maar de hoest werd erger, werd aanhoudender nog. Drankjes en poeders werden voorgeschreven en de lichte, blijde kamer begon elken dag meer op een ziekenvertrek te gelijken.

Buiten kroop het klimop mede elken dag een weinig hooger op. De ranken wierpen sprieten uit, lang en fijn, die zich hechtten aan het vensterkozijn van de kamer waar Laurence lag, als waren zij nieuwsgierig te weten wat zij nu deed.

Veel lange weken ging boven het kleine huis de zon op en weer onder; schitterde de hemel van purperlicht en violet; lokten in duizend glanzen de bloemen des daags en sloten zich hun kelken des avonds tjilpten jonge vogels in hun nestjes en vlogen zij uit zonder dat iemand daar binnen e acht op sloeg, want in de kamer met de zacht getinte wanden klonk de hoest rauwe en snijdender, pijnigend steeds meer het van weedom ineenkrimpend hart van Maxime

De boerenvrouwen, die soms bescheide lijk aan de achterdeur klopten en vroegen „hoe het ging met de lieve jonge Mevrouw?" keerden terug het hoofd voorover, zach fluisterend tot elkander „dat het slecht ging met de jonge Mevrouw Esmont."

En buiten haastte het klimop zich on het vensterkozijn te bereiken, hechtend nieuwe vezels, die zich rekten hooger steed naar boven.

En toen gebeurde het, dat de zon, toen zij opging, kuste een gelaat, waarin de ooge

gesloten waren en waar naast lag geknield een man, die niet schreide, kreunde slechts, maar uit wien het leven scheen weggevloeid, opgegaan in het ziellooze, dat daar lag vòòr hem.

Achter de ruiten had een klimoprankje het kozijn bereikt.

— — — — — — — — — — — —

Een week na de begrafenis, op een dag zonder zon en zonder glans, toen de lucht grauw was, van melancholie vol, zooals het hart van Maxime vol was van rouw, verliet hij de kleine woning, die zijn geluk had aanschouwd. Hij had beproefd te leven in de kamers, die vervuld waren van de herinneringen aan het geliefde wezen, wier lach en wier lijden haar stempel hadden gedrukt op alles wat dat huis bevatte; hij had gedwaald door de paden van den tuin, die lag vereenzaamd, roepend om de gestorvene; in het bosch, dat somberde om haar verscheiden en het had slechts doen toenemen de nijpende smart, het schreiend verlangen...

Toen was hij heengegaan, weggevlucht uit dit eenmaal beminde oord, waar zij tweeën geleefd hadden en hij nu alleen was met dezelfde zon en dezelfde sterren.

Naar Parijs wilde hij gaan; naar de groote stad met haar armen-buurten en haar arbeiders-wijken, met haar drukke straten en woelende menschen-massa; het zou alles minder schrijnen dan deze onverstoorbare kalmte, dan deze intimiteit van tuin en bosch, waar zijn eigen voetstappen hem pijn veroorzaakten.

Op een dag, toen de nevels nederhingen zwaar en grauw, was Maxime naar het station gegaan, haastend zich het huis ver achter zich te laten, dat hem, nu alle vensters gesloten waren, aanblikte met gesloten oogen.

De omfloersde hemel strookte met zijn gemoedsstemming.

Nog een laatsten blik wierp hij op het huis bij de kromming, die het aan zijn oog onttrekken zou. Juist viel een zonnestraal op den muur en hij zag, dat de klimopranken het vensterkozijn bereikt hadden.

Toen vervolgde hij zijn weg zonder een traan, maar met een hart vol snerpende smart.

— — — — — — — — — — — —

Te Parijs begon hij het leven op nieuw. Oude betrekkingen trachtte hij weer aan te knoopen, maar hij bleef treurig. Zijn onoverwinnelijke droefheid tintte al de uren van zijn bestaan met gelijke somberheid, in spijt van al de pogingen zijner vrienden om hem te verstrooien. Op zeven-en-twintigjarigen leeftijd geloofde hij zich oud, meende hij zijn jeugd te hebben achtergelaten in het eenzame huis ginds.

Zijn moeder, bij wie hij zijn intrek genomen had, waagde het nu en dan voorzichtig — met de voorzorgen, die men bij een zwaar gewonde neemt — te reppen van het overbrengen zijner liefde op een niet minder lieftallig en beminnenswaardig wezen, van een langzame wederopstanding tot het leven en tot het geluk, zooals Laurence dit zelf zou gewild hebben.

Maar Maxime schudde het hoofd met het afwijzend gebaar van een kranke tot wien men van genezing spreekt, als hij zich doodelijk ziek weet:

Hij kòn niet vergeten. Laurence had in zijn hart herinneringen geplant, die hij niet meer ontwortelen kon. Altijd bleef hij gevangen onder de bekoring van haar, die als een bloem verwelkt was. Zeker, er waren schoone vrouwen te veroveren, maar het bleeke gelaat en de zachte oogen van Laurence vermochten zij niet te verdringen. Wat het lot hem eerst geschonken, daarna ontnomen had, zou het hem nooit weergeven, want naar een oud dichter het uitdrukte, baadt men zich geen tweemaal in denzelfden stroom. O, zij kon gerust sluimeren onder den steen, die haar dekte, zij, die zoo kort den glimlach van het leven had aanschouwd! Hij, dien zij bemind had, beweende haar nog en bleef met haar verbonden, evenals in de gelukkige dagen, toen zij liepen hand in hand onder de hooge pijnboomen, waartusschen door lachten de blauwe luchtplekken.

Vijftien jaren gingen dus voorbij; vijftien jaren van eenzaamheid te midden van de

makkers zijner jeugd, die allen huwden, een vrouw hadden en een haard. De oude Mevrouw Esmont was gestorven in het droevig bewustzijn haar zoon eenzaam achter te laten, zonder een wezen om met hem den weg door het leven te vervolgen.

Maxime had zich na den dood van zijn moeder geheel verlaten gevoeld. Toch had zijn smart niet meer de bitterheid der eerste dagen: de tijd had ondanks alles zijn invloed doen gelden. De scherpe hoeken van de droefheid, die zijn hart verscheurd had, waren afgesleten en als hij dacht aan Laurence was het niet meer met de wanhoop van eertijds, maar met zachten weemoed.

Dit langzame en stille genezingswerk was als een trapsgewijze vergroeiïng tot stand gebracht, door de natuur zelf, die er ten laatste altijd in slaagt weerspannige gevoelens in slaap te zingen door het wiegelied, dat het leven zelf componeert.

Maxime bemerkte niets van het proces, dat in hem plaats had, vòòr het zich geheel had voltooid, zoozeer was het zijn wil, de wensch van zijn geheele wezen, om getrouw te blijven aan de nagedachtenis van Laurence. Hij meende zich in waarheid nog even na aan de gestorvene als op den dag van haar verlies. Maxime, die op zijn schrijftafel het portret steeds voor zich had van zijn vrouw, die op haar verjaardag diep bewogen aan Laurence dacht, kon niet vermoeden, dat onder zijn rouw, vromelijk gedragen, zijn gewond hart genezen was en het uur gekomen, dat het krip, waarin hij dien rouw vijftien jaren lang met zich gedragen had, lap voor lap van zijn lijf zou vallen, zonder dat hij dit kon beletten; dat hij overwonnen en ontwapend tegenover het leven zou staan: de niet verkozen terugkeer van een weerkeerend geluk.

En dat geluk kwam aan het einde van deze vijftien jaren van droefheid en eenzaamheid.

Op een liefelijken herfstdag ontmoette Maxime de vrouw, die de vernieuwing van zijn hart zou bewerken. Zij was schoon en statig; uit haar donkere oogen spraken kracht en teederheid.

Eerst worstelde hij tegen de liefde, die zich baan brak in zijn hart, verontwaardigde zich er over, toen zij sterker bleek dan hij; wierp zich terug in zijn droefheid van voorheen, in zijn rouw, meenend, dat hij, door een poging van zijn wil, zijn hart tot zwijgen zou kunnen brengen. Maar het verleden scheen zich uit te wisschen, op te lossen in een verwarden nevel; de herinneringen vluchtten en het zachte gelaat van Laurence was niet meer duidelijk voor hem, scheen veraf en week terug in de verte. Het tegenwoordige beheerschte zijn hart. De hervonden teederheid, het hernomen leven, deed er de vreugde en de hoop weer naar toe vloeien, zooals het sap naar de takken der boomen in April.

Toen gaf Maxime zich gewonnen; liet zijn droefheid zich ontbladeren en zichzelf herleven, onder den adem van de nieuwe liefde. —

Met Mathilde Auray, de statige schoone, wier donkere oogen vol teederheid waren, beraamde hij toekomstplannen en smaakte hij de duizend kleine vreugden der verlovingsdagen.

In de lente, op een dag vol zon, evenals op dien anderen morgen, werden zij vereenigd en het was weer een teer-witte coupé, die hem met Mathilde voerde door de zonnige straten.

Eenige uren later bracht ook hen de trein langs groene beemden naar het kleine huis, dat hij vijftien jaar geleden had verlaten op dien grauwen herfstdag, toen de hemel de kleur droeg van zijn rouw.

— — — — — — — — — — — —

Ja, het was het huis van eertijds, maar vreemd, bijna verschrikkelijk blikte het hem aan! Het klimop in zijn machtigen groei had het kleine huis overweldigd. Een monument van louter bladeren geleek het; geen ramen, geen deuren waren meer zichtbaar; de stoeptreden en balustraden waren overdekt met hetzelfde massieve kleed van hardgroen, dat zich als om een rots geklemd had aan de muren, alle uitstekende hoeken wegwisschend, het dak overloopend en het geheel omsluitend als

zijn eigendom, waarvan niets of niemand het zou vervreemden. De heesters hadden medegeholpen om het huis ontoegankelijk te maken. Steeds de takken uitbreidend en ineenslingerend dichter en dichter, hadden zij om het huis een muur gevormd, die den ingang afsloot voor wien hier een ontwijdenden voet zou willen zetten. Het huis was een graf geworden, een mausoleum, en de lianen en hooge grassen hadden zich willig vereenigd om het heiligdom te beschermen.

Wel moesten achter die groene muren de kamers liggen in souvereine rust, als in het grijs-groene schemerlicht van een aquarium. Al de herinneringen aan het verleden — als reliquieën van de korte vreugde die er eens gebloeid had — zij moesten daar bewaard gebleven zijn, beschermd als zij waren voor elke heiligschennende hand.

De vijftien jaren, na welker verloop voor Maxime de vergetelheid was gekomen, had de natuur besteed om te bewaren en had zij draperieën geweven, die voor het huis een wade wezen zouden, zooals men een wade weeft voor een lijk.

Een herinnering was hier begraven, een gewijde herinnering, beter nog dan een zerksteen het doet op een graf; bewaakt — afgunstig bewaakt — door distels en gedoornde takken.

Mathilde Auray was achtergebleven om bloemen te plukken aan den wegkant. Maxime was vooruitgegaan. Nu stond hij daar bleek en ontsteld. Met bijgeloovigen eerbied ontblootte hij het hoofd.

Woordverklaring en Woordafleiding.

(Vervolg.)

Doleerende (partij) — dolēre (*l.*) zich beklagen; kerkelijke partij, die zich afgescheiden heeft van de synode der Nederduitsch Hervormde kerk.

Dom — domus (Dei) (*l.*) huis Gods, hoofdkerk van een bisdom, koepelkerk; later hooge kerktoren.

Domicilie — domus (*l.*) huis; woning, woonplaats.

Domein — dominium (*l.*) heerlijkheid; staatsgoed aan vorsten afgestaan ten behoeve van lustoorden, paleizen, enz.

Dominé — dominus (*l.*) heer, gebieder, geestelijke herder; predikant.

Don Juan — de held van een middeleeuwsch Spaansch verhaal; gewetenloos verleider met aanlokkelijke manieren.

Dorcas — liefdadige vrouw (Hand. 9 v. 36, 37); damesvereeniging van liefdadigheid.

Dosis — (*g.*) gift; een zekere hoeveelheid.

Dotatie — schenking.

Douane — zie Divan; tolkantoor.

Dragonders — draco (*l.*) draak; zwaar gewapende ruiters voerend een draak in hun vaandel.

Drama — (*g.*) handeling; theaterstuk.

Draperie — drap (*f.*) laken; stoffen bekleeding of voorhang ter versiering.

Dulcinea; dulce (*l.*) bevallig; geliefde, minnares; de naam is afkomstig van Don Quichotte's beminde, Aldonza Lorenzo geheeten.

Duo — italiaansche en latijnsche vorm voor het woord „twee"; dubbelzang.

Dupe — (oorsprong onbekend); volgens sommigen afkomstig van het fr. woord, huppe, een domme vogel; slachtoffer van misleiding enz.

Duplicaat — donble (*f.*) dubbel; afschrift of overdruk van een brief, een formulier of wettig stuk.

Dupliek — double (*f.*); nieuw tegenwoord op een gegeven antwoord.

Dynamiek — dynamis (*g.*) kracht; eig. leer der zich bewegende krachten; de leer der muzikale voordracht.

Dynastie — dynast (*g.*) machthebber; stamhuis eener vorstenfamilie.

E.

Eau de cologne — eau (*f.*) water; de (*f,*) van; Cologne (*f.*) Keulen; reukwater.

Echec — sha (*p.*) koning; schaak mat beteekent „de Sha is dood"; nederlaag.

Echelon — (*f.*) verkleinw. van échelle (*f.*) trap; militaire term; eene afdeeling in eene trapsgewijze troepenopstelling.

Echo — (*g.*) weerklank; afkomstig uit de gr. oudheid; Juno ontnam eene der bergnimfen, die door haar gesnap mishaagde, de tong, zoodat deze alleen de laatste woorden kon herhalen.

Eclaireur — éclairer (*f.*) inlichten; verkenner, veldontdekker.

Eclatant — skleizan (oud-hoogduitsch); met een knal springen, of breken; plotseling en geruchtmakend.

Eclips — ek (*g.*) weg; lip (*g.*) stamvorm; doen verdwijnen; verduistering.

Economie — oikos (*g.*) woning; nomos (*g.*) voorschrift; wet; richtig beheer van elke instelling, die in stand blijft door voortbrenging en verbruik.

Eden — (hebreeuwsch) lieflijkheid, paradijs, lusthof; verblijf van de eerste menschen.

Edict — é (voorvoegsel) dicere (*l.*) uitspreken; verordening van een souverein, van een wetscollege enz.

Editie — edere (*l.*) uitgeven; druk en uitgave van een werk.

Educatie — educare (*l.*) opvoeden, met het woord duc (leider o. a.) als kern; opvoeding.

Effect — effectus (*l.*) bewerkstelliging, uitvoering; geldswaardig papier, indruk, uitwerking, resultaat van eene handeling.

Effectief — werkelijk bestaande.

Egards — warten (oud-hoogd.) achtslaan op; garder (oud fr.) zorg hebben voor; blijken van eerbied en achting.

Egoïsme — ego (*l.*) ik; ondeugd, bestaande in de uitsluitende zorg voor zijn eigen belang; zelfzucht.

Elan — é (voorvoegsel *f.*); lancer (*f.*) werpen; geestdrift bij een aanval; eene onweerstaanbare voortstuwende kracht.

Elastiek — ela (stamvorm *g.*) drijven, opspringen; springveer; eigenschap om voor een druk te wijken en in den oorspronkelijken vorm daarna van zelf terug te keeren.

(Wordt vervolgd.)

Het Potlood.

MONOLOOG

DOOR JOH. STRUYS.

(*De voordrager komt haastig, zenuwachtig op door een zijdeur, welke hij achter zich open laat staan, gesticuleert driftig en spreekt diensovereenkomstig.*)

Mijn potlood is weer weg! Waar is mijn potlood? Alle...
Daar had ik haast gevloekt. O, 't is hier ook een malle
Boel. Deksel nog an toe! Of ik 't ook daag'lijks zeg,
Er is hier steeds wat zoek; nou is mijn potlood weg.
Mijn potlood! Bliks... O! 't is om uit je vel te springen!
Dat wordt je steeds gelapt, ik stik haast!
(*Roept door de geopende zijdeur*)
Stommelingen!
Als 'k hier een potlood leen, dan krijg ik 't nooit terug.
Nou, zoeken jullie haast? O Heer, wat zijn z' hier vlug!
Heeft niemand het gehad? Jawel, het oude praatje.
Dan is 't mijn vrouw: „Zeg man..." dan weer zoo'n rekel: „Paatje,
Mag 'k *even* 'n potlood?"... Ja, 't is 'n drommels groot plezier
Papa te zijn en man, verdraaid, 'n *stal* is 't hier!
Och, loop...!
(*Hij richt zich weder tot het auditorium*)
Verbeel' je nou, 't heet, dat ik heb vergeten
Waar *ik* 't gelaten heb, *ik!* Niemand wil weer weten
Dat 't zoek gemaakt is. Neen! 't Is toch zoo'n bende, die
Troep. Bah! 'k Heb 't geleend, maar 'k weet niet meer aan wie.
O, 'k heb het vaak genoeg. Maar dàn is 't overbodig;
Maar *nou* juist is het weg, en och, ik heb 't zoo noodig!

Die slonzen! Goeie God, nou slingert 't hier of daar
Misschien in dit vertrek, maar 'k weet alleen niet waar.
Begrijp eens, menschenlief, 'k heb soms een inspiratie
Als 'k goed gegeten heb, vanmiddag at 'k spinazie,
Dat is mijn liev'lingskost, ik at... ik *kon* niet meer.
Ik sloot mijn oogen zacht en zie, toen kwam ze weer,
Mijn muze, rein en schoon, ze kuste mijne lokken,
'k Sprong op (*somber*) en 'k zag mijn zoon, schier stikkend in de brokken
Van 'n groot stuk dikke koek.

(*Hij legt z'n hand op z'n hart, dwepend*)

Toen was 't of hier iets brak,
Of 'k zonk in 'n afgrond, plots! En of een wesp mij stak,
Dat lijkt wat veel opeens? Misschien! Wilt niet vergeten
Dat ik een dichter ben. Poeët! En 'k wil het weten.
Hebt gij emoties soms, welaan, *ik* heb z' *en gros*,
Ze overstelpen mij. Ze doen me stikken... o!...
Toen 'k dus mijn kind zoo zag, toen vlood mijn inspiratie,
Ze *mocht* niet vliën. *Mon Dieu!* Dàt niet. De gansche natie
Wacht hunk'rend op een nieuw product van mijnen geest,
Z' is brandend van begeert' en ik, ik brand het meest!
'k Zocht dus mijn potlood, zocht, maar kon het nergens vinden,
O, 'k kon mijn vrouw en kroost met huid en haar verslinden,
Doch 'k at spinazie reeds en daarom deed ik 't niet,
Maar speurde overal naar 'n potlood voor mijn lied.
Ik spiedde hier en daar, ik keek in alle hoeken,
Ik lichtte alles op. Helaas, ik had mooi zoeken!
Toen greep ik d' inktpot snel, of neen, ik wierp hem om...
Dat komt door dat gespuis. O God, wat zijn ze stom!
Vol inkt is heel 't vertrek, 't vormt op 't tapijt 'n slootje.
Foei! 't is een slordig, vies, een dom, onhandig zoodje,
M'n lief gezin. Maar wacht, hier wil 'k toch nog eens kijken
En vind ik 't potlood niet, dan vallen straks nog lijken.

(*Hij tilt eenige voorwerpen op, zoekt tusschen boeken en papieren op een tafel of wat op 't tooneel aanwezig is*)

Zou 't hier ook tusschen zijn?

(*Ironisch.*)

O, 't is een waar genot
Te zoeken naar dat ding, ook hier is 't niet...

(*Hij tilt een beeldje op — natuurlijk een goedkoop, zeer breekbaar prulletje — laat het schijnbaar bij ongeluk op den grond vallen en zegt dan op tragi-komischen toon:*)

Kapot!
Ha, dacht ik 't niet! Wel ja! Hier moet ook àlles breken,
Dat komt er al weer van, van al die stomme streken;
Ze maken alles stuk, die bend'. Niets, niets blijft heel!
En nu dit kostbaar beeld! Mijn Hemel, 't is te veel!
Inkt op 't tapijt daar ginds en op den tafellooper;
Die monsters maken heusch van 'n dichter nog 'n slooper.
Hun handen staan verkeerd, nooit doet die troep iets goed.

Onnoozel, dat ze zijn! Lamlendig! O, het bloed
Stijgt eensklaps mij naar 't hoofd, alleen bij de gedachte
Aan 't leed dat in mijn huis zij gister bijna brachten.
Ik liep op straat en dacht aan 'n man van grooten naam,
Mezelf, toen iemand zei: „Uw kind valt uit het raam!"
Ik keek omhoog. Jawel! Daar hing mijn jongste kleine
Een heel eind uit het raam! Nòg voel 'k den schrik hier schrijnen....
Ik storm mijn woning in, ik vlieg de trappen op
Naar twee, drie hoog, weet *ik* 't, ik grijp reeds naar den knop
Der deur van het vertrek, waaruit 'k mijn kind zag hangen,
De knop valt uit mijn hand, maar *ik*, terstond, vol bange
Vrees voor 't aanvallig wicht, trap in de deur gezwind,
Vlieg ijlings naar het raam en grijp 't reeds vallend kind....
(*Sluit rillend de oogen.*)
Door hun onachtzaamheid had 'k haast mijn schat verloren,
Het *viel* reeds toen ik 't greep, 't is niet om aan te hooren!
Ik weet 't, o, 'k was kapot, schier gek van schrik en toen....
Enfin, het is gebeurd!
(*Pauze. Daarna heel onnoozel*):
Wat kwam 'k hier ook weer doen?
O ja, mijn potlood! Ach! Waar is het toch gebleven!
't Is weg, voor eeuwig weg. Vervloekt! is dat een leven!
Mijn slapen bonzen, o, het heete bloed voel 'k door
Mijn hersens jagen.
(*Hij grijpt naar zijn hoofd en haalt eensklaps het potloodje achter zijn oor vandaan.* [1]) *Ontnuchterd:*)
Kijk, het zit weer achter 't oor!
Daar is het! Eindelijk! (*Peinzend*) Waar had ik 't ook voor noodig?
(*Driftig.*) Wat duivel! Nou ik 't heb, nou is 't weer overbodig.
Die stommelingen ook, dat akelig gespuis!
'k Ga heen, ik blijf hier niet. Mijn troost zoek 'k buitenshuis! (*af.*)

---

[1]) Het verdient aanbeveling een niet al te groot potlood te nemen, dat niet te gauw de aandacht van het publiek trekt, anders heeft de voordrager kans, dat een zijner toehoorders reeds bij het begin der voordracht welwillend roept: „'t Zit achter je oor!" Ook zou hij kunnen doen alsof hij het van zijn oor neemt, maar het even te voren uit zijn zak hebben genomen, natuurlijk ongemerkt. Dat is niet moeielijk.

Ikarus

DOOR

INTE ONSMAN.

't Is Mei.

Seringen, violette, geuren aan plantsoenrand.

Stedelingen, die passeeren, snuiven allen aan 't parfum; — ze kunnen 't allen doen, omdat seringengeur dáár 'n wijle is 't bezit van ieder.

De geldman, die ter beurze spoedt; — Mevrouw, die stadwaarts gaat, — de slagersknecht, die torst 'n mand met vleesch, — d' agent, die surveilleert, — zij ruiken allen bij 't passeeren langs Frederiksplein d' Utrechtschestraat in naar de stad.

Niet „vrij" bezit zijn de seringen, die prijken achter 't raam van 'n bloemenkelder in die straat. Ze hooren aan den man, die wacht op klanten.

Van menschen, die z'n raam passeeren, ziet de man niet veel, — alleen geschoeide onderdanen.

Z'n menschenkennis staat niet hoog, z'n schoenenkennis is verbazend.

„Zwarte Magie" noemd'-ie z'n weten. Hunne hakken scheef of recht, 'n chique model, 'n doorgesleten zool, vertelden hem van werken, armoe of positie.

Eens gingen in den optocht, die zoo daag'lijks langs het asphalt voortschoof, twee, wier schoenen 'n opmerker, ook zonder de „Magie" van den bloemenwinkelier, vertelden van verschil in leven, doen en laten.

Hun neuzen snoven mee, toen ook zij passeerden 't violette boschje.

'n Mooie vrouwenfiguur was d' een. 'n Verschijning slank en hoog. Haar hoed, met veeren, die mooi gelegd, afvielen met bevallig boogje op 't rossig kapsel, stond gracieus. Nek, zoo prachtig blank, zat recht en trots op kloeke schouders en op 't heerlijk vleesch trilde, als kunstig luchtig goudrag, wat losse kroes.

In soep'le lijn valt, rond de fraaie heupen, het donk're kleed, dat, even opgelicht door fijne dameshand, aan d' onderkant laat zien wat kleine waaierplooien van blauwen rok, die zachtjes schuurde 't coquette laarsje van echt chroom.

d'Ander, 'n man, die, ietwat krom, nog kleiner leek als dat-ie eig'lijk was, scheen looper van 'n kok.

Z'n pet, op 't haar, dat lang en slordig, was vetjes als de kraag van z'n jaquet; — 'n jas, die wellicht eens was zwart geweest, misschien ook „als gegoten" gezeten had aan 't lijf van d' eersten eigenaar — was leelijk groen nu en leek 'n wijde zak.

Z'n broek met grijze ruit was wijd; de pijpen, afgetrapt, hingen bollend op z'n oude slobberschoenen. Bottines, die, bijna zonder hakken, bemodderd en bestoven, spraken van langen dienst.

De mooie jonge vrouw ging trots haar weg en zag niet 't gezicht van hèm. Hij wel de rug van háár, d'r blanke nek, de golving van de heup en uit 't blauw geplooi het laarsje van echt chroom.

Z'n oogen grijs en flets, zagen rechts noch links, maar keken steeds maar door naar 't mooie slanke lijf van haar, die voor hem ging.

Z'n bleeke hongerkop was ongeschoren. Z'n snor was lang, de punten slierden langs 'n ingevallen mond.

Hij trapte rustig voort en droeg aan elke

hand 'n blikken bus, waarin gerammel was van borden. In beiden 'n diner voor twee personen, dat lekker warm bleef op 't vuurtje, gloeiend op den bodem.

Zij — liep alleen en... dacht — misschien!

Hij — ook alleen, maar hij dacht zeker en dat-ie dacht, dat kwam door haar.

De man, die nog niet oud en ook niet jong meer scheen, was eens de zoon van rijke ouders.

Hij was student geweest en had gespeeld met vrouwen, z'n jeugd, z'n toekomst en z'n geld... — en had verloren. Gedaald, steeds meer gedaald, zonk-ie dieper steeds en heel gewoon, zooals altijd dat gaat, was met zijn geld èn vriend èn vrouw verdwenen.

Z'n vader had gedroomd, dat eens z'n zoon zou zijn 'n man van eer, van wetenschap, van aanzien, van vertrouwen. Hij was verloofd geweest, niet lang had dit geduurd, want 't meisje, dat, als zij die voor 'm liep, mooi was geweest en trotsch en rijk, die had ontdekt dat hij 'n speler was en drinker. Z'n ouders stierven, en vliegensvlug was door de keel van hem en anderen verdwenen z'n erfdeel. 'n Drinker bleef-ie, zonk steeds dieper en de speler, sportman, man van stand en van geboort, was looper nu — 'n looper van 'n kok.

Verstompt, verzopen, dacht-ie nooit. Hij leefde... zonder meer. Soms flitste in 'm na, 'n herinnering, even maar — aan dat wat was. Zoo was 't ook nu.

De mooie vrouw, die voor hem ging, wekte in hem op 'n gansche reeks van beelden, uit 'n vroeger tijd, en langzaam richtte zich z'n rug en vaster werd z'n stap. Eens had ook hem zoo'n vrouw behoord. Z'n fletse oogen vonkten op als uit 'n langen slaap en in 'm kwam begeerte, 'n gevoel dat groeide plots en heet. Ach! kon-ie even maar dat vrouwenlijf omvatten! Z'n bloed joeg op, 't kookte in z'n kop en bonsde in z'n slapen. Zoo dicht daar voor 'm en 't kon toch niet — hij, looper van 'n kok. Toch zou 't kunnen, als 't toeval hem eens gunstig was. Stel voor, in deze drukke straat, dat iets gebeurde, 'n ongeluk van heel gewonen aard, 'n hollend paard of iets waarvan zij schrok en vallen zou; dan hij vlak achter haar, zou dadelijk tot hulp, tot steun, z'n armen om haar slaan... Als 't toeval wou, dan... ja...

— — — — — — — — — — — —

De menschenstroom schuift voort, de looper met z'n bussen, de dame met 't donkere kleed.

Met breeden zwaai komt om den hoek 'n rijtuig met twee paarden. Plots glitst het bij-de-handsche beest en valt, 't glanzend paardenlijf schuurt langs den band van 't trottoir. 'n Gil van angst, van schrik! De menschenstroom deinst even en in de armen van den looper ligt lichtelijk flauw de dame.

Vergeten, weggevaagd is 't vieze van z'n lijf. Z'n bussen is-ie kwijt. Hij is de man van vroeger, de man van stand, de man van fijne vormen.

Hij spreekt tot haar in woorden, wel beschaafd, met klanken van 'n ver verleden. 't Duurt even maar, ze richt zich op en mooie oogen danken met 'n blik, die zonderling hem treft. Ze kijkt zoo diep doordringend, alsof iets in z'n wezen haar treft, nieuwsgierig maakt.

Of-ie haar van dienst kan zijn? — — Dan meent-ie dat ze knikt, hem noodigt mee te gaan.

Trotsch schrijdt-ie naast 'r voort en spreekt met heldere stem, in mooie taal, veel woorden van kalmeering.

Zij antwoordt op 'n tòon van 'n gelijke, en doet alsof-ie was 'n oud vriend van vroeger.

Op breede, rijke gracht, waar zware boomen de kruinen in 't stille water spiegelen, is haar woning. Patriciërs-huis, hoog, breed, de gevel nog in strenge trotsche lijn van oud-regentenwoning.

'n Zwaar massieve deur gaat open, en met 'n vriend'lijk knikje noodt binnen zij den looper van 'n kok.

'n Knecht met rood gestreepte buis gluurt naar het goor gezicht, de vette jas en vuile schoenen.

De looper volgt haar steeds; z'n stap, die dooft in 't dik van rijke kleeden, is vast.

Hem is het hier niet vreemd, niet ongewoon.

't Is of-ie komt van verre reis in 't oude thuis, waar kunstzin was en weelde.

'n Vriendelijk gebaar wijst hem 'n lage stoel, waarin het vies figuur zich vleit.

'n Gongslag, kort bevel en Jean schenkt wijn in glinsterend kristallijnen kelken.

Zij excuseert, verdwijnt, doch spoedig komt ze weer in keurig huiskleed, dat mooier nog als straks 't donkere kleed, verraadt haar schoone lichaamslijn.

'n Drukje op 'n knop, dan sproeien koperen luchters zacht wit licht, dat helder maakt en scherp de dingen, 't rijk en weelderig interieur.

Ze plaatst zich voor hem en noodt 'm dan tot spreken. Vertellen moet-ie haar of 't 'n vermomming is die schaam'le kleedij. Ze vraagt, omdat in z'n spreken, in z'n doen van gentleman, iets is van een die haar eens dierbaar was — haar bruigom — 'n zeeofficier, dien stierf voor 't vaderland aan Insulinde's kust.

Hij drinkt nog eens, en 't is of in z'n borst zoo hol en koud, bij elke teuge stroomt nieuw bloed, nieuw leven.

Dan gaat-ie spreken veel en lang; in welgekozen woorden toovert hij haar voor momenten van 'n leven van schijn, van leugen en van leed.

Zij luistert naar 't sonoor geluid en hoort hoe in z'n stem soms trillen klanken van hartstocht en verlangen, van hijgen naar 'n nieuw beginnen — — — Soms welt in 't mooie oog 'n traan —

Haar is 't of 'n doode is herrezen. Hij ziet in haar 'n engel, die 'm wijst naar nieuwe paden.

Vertrouwelijk spreekt-ie door tot zij hem vraagt: „Of hij weer worden wil 'n man van eer? Zij wil hem geven geld. Hij stuit en weigert, — iets anders nog dan geld heeft hij van noode. „Of zij hem niet begrijpt?" — Dan zegt ze schuchter: „Ja ... ik geef me."

Als nieuw geboren staat-ie op — z'n armen breidt-ie uit, omvatten wil-ie haar, haar drukken aan z'n borst — —

— — — — — — — — — — — — — —

Plots bliksemt 't — 'n donderend geraas. De grond zakt weg, hij grijpt in ijle ruimte. Z'n kop slaat neer, z'n handen brandt-ie als aan vuur.

'n Ondeelbaar oogenblik, dan ziet z'n oog weer helder, dan ziet-ie 'n mannenkop en voelt hoe mannenhanden hem vatten bij z'n schouders. Een is 'r die 'm vraagt: „Heb je j' ook bezeerd?"

„Neen," zegt dan z'n verzopen stem: „M'n handen brandde ik."

— — — — — — — — — — — —

Om d' ingang van den bloemenkelder rijen zich wat menschen, nieuwsgierig vragend: „Wat is er gebeurd?"

'n Slagersknecht zegt dan: „'n looper van 'n kok rolde in den kelder, die hij met z'n suffen kop niet zag. Hij komt 'r nog goed af, z'n kliekie bleef bewaard, alleen brandde hij z'n vlerken."

— — — — — — — — — — — —

Voort schuift weer menschenstoet en onder hen hij met z'n vette jas. Hij stapt nu angstig voort, wat soep druipt uit z'n bussen. In beiden 'n diner voor twee personen, dat nu niet warm meer bleef, want 't vuurtje scheen gedoofd door de gestorte soep.

Heel in de verte, zag-ie nog de rug van „haar" en flauw de trotsche lijn van blanken nek, de golving van de heup en onderuit het blauw geplooi 'n laarsje van echt chroom.

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Pàhkasinum, Indische roman, door BOEKA. (*L. J. Veen Amsterdam.*)

Wij hebben hier te doen met een tendenzieus werk, dat zijn belangrijkheid ont leent aan het in schrille naaktheid bloot leggen van misstanden en ongerechtigheden in de dessa's en wel voornamelijk op de particuliere landbouwondernemingen, waar de meest demoraliseerende invloeden zich doen gelden en tevens van de wanverhoudingen tusschen de vertakkingen van ons binnenlandsch bestuur en de inlandsche gezaghebbenden. — De schrijver is blijkbaar volkomen op de hoogte van Indische toestanden, heeft nauwgezet het leven in de dessa's bestudeerd en legt met krachtigen druk den vinger op de wonde, daarbij een waarschuwend oog richtende tot het gouvernement.

Op de particuliere landbouwondernemingen, in de nabijheid der dessa's, heerscht groote onveiligheid, tengevolge van de roovende benden booswichten, waarvoor de inlandsche hoofden beangst zijn en waartegen ze weinig vermogen; de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur weten zulks even goed. — De woonplaatsen van vele inlanders-werklieden op die ondernemingen worden ons geschilderd als broeinesten van ontucht, kuiperij, roof en dobbelspel, alwaar verscheidene eigenaren en opzichters eerder als uitbuiters en tirannen optreden dan als opvoedende, beschavende, weldadige en menschlievende meesters; armoede en misère tieren er welig.

Indien de Europeesche ondernemer met energie wil optreden, om de demoraliseerende invloeden weg te nemen, staat hij onmachtig, omdat hij zijn personeel bezwaarlijk beletten kan in contact te komen met naburige ondernemingen, waar misdadigers een toevluchtsoord en kweekplaats vinden. — De schrijver wijst den reeds bekenden weg opnieuw naar verbetering:

Instelling eener behoorlijke politie en goede rechtspraak; betere dessahoofden en inlandsche bestuursambtenaren; meer aanraking tusschen de bevolking en aanstelling van Europeesche contrôle-ambtenaren, die op de hoogte zijn van taal en denkwijze van den dessaman en zijn vertrouwen bezitten; strengere maatregelen ter uitroeiing van al het verderfelijke, dat sommige particuliere ondernemingen op Java maakt tot besmettingshaarden van moreelen ondergang, en ten slotte beëindiging van een toestand, die de dessalieden dwingt, van heinde en verre tot op vele dagreizen, naar de ondernemingen te komen, teneinde het geld te verdienen, dat zij behoeven om de drukkende lasten, door het gezag opgelegd, te kunnen opbrengen. — Verscheidene studiën, brochures en romans, verbetering in deze misstanden beoogende, zagen reeds het licht. Boeka heeft het aantal met één vermeerderd.

Om zijn schriftelijk protest, zijn energiek pleidooi ten gunste van de inlandsche bevolking, aantrekkelijk en belangwekkend en gekruid te maken, om er een zekere methodiek en eenheid in te leggen, heeft de schrijver den romanvorm gekozen met het gezin van Pàhkasinum als kern.

Dit gezin, bestaande uit man, vrouw en drie kinderen, allen verarmd, dakloos, gehavend, door het noodlot als het ware vervolgd, zoekt toevlucht op de onderneming Djembieriet. Volgt men nu de zware beproevingen en teleurstellingen van dit gezin, de zwerftochten naar andere ondernemingen, de wreede behandeling, waaraan

het is blootgesteld, de laaghartige streken, waarvan de dochter het offer wordt; de immoreele sujetten, waarmede zij in aanraking komen, de wandaden die bedreven worden: omkooperij, bedrog, misleiding, dobbelspel, knevelarijen, wraakoefeningen en andere onteerende handelingen, welke laatste onze landgenooten op die ondernemingen voorzeker niet in een edel daglicht stellen, dan vraagt men zich af, of die kanker door *geheel* Indië heenwoekert, dan dat de schrijver te sterk gekleurd, te veel verdicht heeft of misschien enkele speciale, locale gevallen aaneengeregen heeft. — Wat het romantische van het werk betreft, 't wil ons voorkomen, dat de fantaisie te krachtig heeft gewerkt; toch is de vorm wel aantrekkelijk en de inhoud vrij boeiend; de zoon Sibaan, een ontaard wezen, dief, brandstichter en muiter huwt met de dochter van een inlandsch gezaghebber, omdat deze in de verbintenis een goed middel zag, om zijn gebied te zuiveren van een dievenbende, waarvan Sibaan de ziel was. De dochter, die danseres is geworden... maar genoeg men leze den in zuivere en aangename taal geschreven roman zelf. — Multatuli zou zich verlustigen bij de lectuur!

Op blz. 133 doen de woorden: „Dat waren de gevolgen van hun verblijf te midden der verdorven omgeving," ons denken aan Zola's „Assommoir", welk werk door den beroemden schrijver opzettelijk is geschreven, om den heilloozen invloed van een verpeste omgeving op een arbeidersgezin te schilderen.

Is hier dus niet een weinig gewilde nabootsing in het spel? Door Sibaan (zonder den naam van Gil Blas te noemen) als een moderniseering van Lesage's held voor te stellen, misschien onwillens, treedt hij daardoor niet tevens in het spoor van den grooten 18de-eeuwschen romanschrijver? Toch, wij herhalen het, Boeka's roman is lezenswaardig en vervult ons met mededoogen voor onze medemenschen in de tropen, waar één gedeelte, gedemoraliseerd, ontaard, een ander gedeelte meesleurt ten ondergang.

Wij hebben thans een nieuwen landvoogd, wiens grootsch verleden een waarborg voor de toekomst biedt; laten wij hopen, dat de nobele en oprechte wensch van onzen Minister van Koloniën: „Veredeling, geestelijke en stoffelijke verheffing van de inlandsche bevolking" onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal Van Heutsz in vervulling komt.

De Gids. — Bijlage tot Baedekers Zuid-Duitschland, door R. P. J. Tutein Nolthenius; dit opstel bevat belangrijke mededeelingen omtrent de hulpbronnen en middelen tot bevordering der klein-nijverheid in Neurenberg, Baden en andere plaatsen van Zuid-Duitschland; schrijver wijst op de beteekenis van de nijverheidsmusea, die als de middelpunten van de beweging zijn te beschouwen en de daarmede nauw verbonden fabrieksvakscholen en patroonsleergangen, die kundige vakmannen helpen kweeken. — Baedeker bevat hieromtrent onvoldoende inlichtingen.

Groot-Nederland. — Avonden, door Bé Stolk, waarin ons voorgesteld wordt een dweepziek, romantisch aangelegd, jonggehuwd vrouwtje, vol illusiën en vol liefde voor haar echtgenoot, die meer de werkelijkheid van het leven voor oogen houdt; langzaam en beleidvol weet deze haar duidelijk te maken, dat met wederzijdsche liefde als basis het huwelijk toch iets minder poëtisch is op den duur. — Weerzien, door J. L. Walch; heel aardig en juist geeft deze schrijver weer de terugkomst uit Indië van een koloniaal militair die door zijn ouders te Rotterdam wordt afgehaald; teekenend is zijne onverschilligheid; in stede van zijne ouders naar Brabant te vergezellen, blijft hij achter om met zijne kameraden pret te maken; typen, zooals de heer Walch beschrijft, zijn er legio, helaas!

Tijdspiegel. — De geestelijke stroomingen hier te lande in de 16e eeuw door Dr. H. C. Rogge, die aan de hand van de beste bronnen een overzicht geeft van de godsdienstige beweging in dien tijd met opgave van de voornaamste geschriften; zooals men weet, is de 16e eeuw het tijdperk van de godsdiensttwisten en vervolgingen, tengevolge van de kerkhervorming, die in het begin dier eeuw doorbrak. — Weer thuis, door Ph. Wijsman, eene aardige vertelling van een buitenleven in Denemarken.

Onze Eeuw. — Tuscon en de West-Amerikaansche woestijn, door Hugo de Vries; deze groote natuurkenner beschrijft den treurigen en sporadischen plantengroei van die streek en noemt als oorzaken het gebrek aan regen en het vele vee, dat er voorheen graasde; zijne mededeelingen zijn belangrijk voor botanisten en voor allen, die een duidelijker denkbeeld willen hebben van de natuur van onzen eigen bodem. — Zonneland, door Th. van Merwede (II), bevattende een kijkje in Monte-Carlo met haar casino en café-concert, twee lokazen, die vele bezoekers in den afgrond sleepen, tengevolge van den hartstocht voor het

spel en het mondaine leven; in het 1e fragment werd de reis van een schilder met zijne eega naar het Zuiden beschreven, thans voert de schrijver hem er door, daarbij het jonge vrouwtje als zeer edelmoedig en teeder voorstellend; het Zonneland is voor beiden een oord van somberheid, dat zij spoedig weer verlaten, om vol hoop op de toekomst, in Den Haag terug te keeren.

XXe Eeuw. — Eene ontmoeting, door Aeg. W. Timmerman; hoewel de bedoeling van den schrijver niet duidelijk in het licht treedt, schijnt zijne vertelling te moeten dienen om jongelieden tegen te houden, tengevolge van eene mislukte liefde, dwaasheden te doen; het opstel behandelt de ontmoeting van iemand, die van den schouwburg komt, met een oud-schoolvriend, zwerver, die uit Amerika een sterk gekleurd avontuurlijk leven achter den rug heeft; 't is een echt Amerikaansch verhaal met verscheidene sensationeele verrassingen. — De meid (een tragi-komedie), door Herm. Heijermans, 1e bedrijf; met het talent, den bekenden dramaturg eigen geeft hij ons eenige huiselijke tafreeltjes weer in vluggen dialoog, afwisselend ondeugend, pikant, humoristisch en bovendien in de levendige taal, waarin hij al zijne burgerlui-scènes weet in te kleeden; 't begint met een woordenwisseling tusschen de meid en de tante van de vrouw des huizes; het slot kondigt een naderend onweer aan.

Album der Natuur. — Een jaar van wonderen, door A. J. Servaas van Rooyen; in enkele pagina's discht ons de schrijver eene serie verrassende verschijnselen op, die àlle in het jaar 1623 zouden zijn voorgekomen als de geboorte van vreemdsoortige dieren, zonderlinge luchtverschijnselen, bloedregen en bloed-voorteekens, plotselinge productie van voedingsmiddelen enz. — Een reuzenslang, die 2½ jaar vast, door J. Hendrik van Balen; schrijver vertelt hier van een Japansche slang, die in November 1899 in de diergaarde was gekomen, halsstarrig weigerde voedsel te nemen en tengevolge van uitputting en eene brandende huidziekte in April 1902 stierf. — Zooals men weet gaat de spijsvertering bij de slangen zéér langzaam; in Artis worden ze slechts 1 maal per week gevoederd.

De Aarde en Haar Volken. — Herinneringen aan de Ivoorkust, door Dr. Lamy, met zeer interessante bijzonderheden over de topografie, het bestuur, de huiselijke gewoonten, de leefwijze van de negerbevolking in die streek; verder behandelt de Fransche geneesheer de grondgesteldheid, de verkeersmiddelen, de ziekten, het dieren- en plantenrijk. — Van Hanoï naar Kwang-Si, naar het Fransch, van Henri Turot, die eene onderhoudende beschrijving geeft van Tonkin en Annam met hun natuur, de verkeersmiddelen enz.

Lichtstralen. — Bisschop Patteson. door J. A. Visscher; in deze aflevering wordt het leven en het menschlievende werk van Patteson in Melanesië (Australië) beschreven en zijn tragisch einde; — de herinnering aan en de vrees voor gewetenlooze slavenhandelaars schijnt nog te véél afschuw bij de onbeschaafde stammen te wekken om den oprechten beschavers het volle vertrouwen te schenken.

De Natuur. — De bliksemafleider-reform, door Dr. D. van Gulik; in dit wetenschappelijk opstel worden de jongste verbeteringen behandeld met de weinig bemoedigende slotsom, dat absolute veiligheid door geen *enkelen* afleider is gewaarborgd, maar dat met eenvoudige middelen verhooging van veiligheid verkregen kan worden. — Telefotografie, door Dr. J. E. Rombouts, die de middelen behandelt, om op verren afstand betere en duidelijker opnamen te doen, dan tot dusverre het geval was.

De Prins. — Portretten: Prof. Quack, kolonel Boellaard, Baron Mollerus, overste Van Daalen, Van Hall, Jhr. v. d. Poll, Prof. Van Leeuwen; groepen: H. M. de Koningin-Moeder te Rotterdam, H. M. de Koningin te Amsterdam. wedstrijden, draadlooze telegrafie, feestgroepen, artisten, bekende tijdgenooten, schetsen, novellen en roman: „Lodola" met bij-roman: „Arme koningin."

Taal en Letteren. — Een en ander over Mariken van Nieumeghen, door J. W. Muller; Mariken is de hoofdpersoon van het Brabantsch tooneelstuk van denzelfden naam uit het laatst van de 15e eeuw; de schrijver geeft eene uitbeelding van Marike's karakter en leven als tooneelfiguur en meent in dit dichtwerk de kiem te vinden van Goethe's grootsche Kunstgewrocht: „Faust". — Beknopte spraakkunst van 't beschaafde Nederlands, door R. A. Kollewijn; dit eerste gedeelte bevat eene reeks van regels en voorbeelden, die o. i. het streven naar eenvoud en gemak *niet* duidelijk in het licht stellen.

Elsevier. — C. F. L. de Wild, door Ed. Becht; dit opstel verdient de aandacht, omdat het vloeit uit een blijkbaar eerlijke onpartijdige pen en den schilder De Wild, de plaats geeft in de Kunstwereld, die hem ondanks vreemdsoortige critieken toekomt; afbeeldingen van diens schilderstukken en studiën versieren den tekst. — Waterloo (1815—1905) door C. F. Gijsberti Hodenpijl, die

de redenen van Napoleon's tocht naar België nader aangeeft en, aan de hand van een nagelaten relaas van Jacobus Scheltema, die als toerist het slagveld bezocht, het geheele oorlogsterrein met alle verschrikkingen ons weer voor oogen brengt; het opstel besluit met eene afbeelding van de reiskoets, waarin Napoleon naar Rusland toog en dat hij bij Waterloo snel verliet om spoediger te kunnen ontvluchten; dit merkwaardige voertuig bevindt zich te London bij Mme Toussaud (Panopticum).

Vragen des Tijds. — De gemeentefinanciën door C. U. W. Raedt, die de bekende brochure van Mr. van Nierop, lid van den Amsterdamschen Gemeenteraad en lid van de Staatscommissie, aan eene *zeer* ernstige critiek onderwerpt; de heer Raedt meent, dat de groote gemeenten het op den duur *niet* zonder grooter aandeel in de door het Rijk geïnde indirecte belastingen zullen kunnen redden en dat de vrees van Mr. v. Nierop in zake het verlies van hare onafhankelijkheid bij verhoogde Rijks-subsidie, zéer overdreven is.

Vragen van den Dag. — Amerika in den aanvang van de 20ste eeuw. door J. Kuyper, die, gerugsteund door tal van officieele gegevens, ons een juisten blik geeft in den toestand der bevolking, haar landbouw, nijverheid en bronnen van welvaart; hij eindigt met eene aanprijzing van droogmakerijen en heideontginning ten onzent; — De slag bij Castricum (6 en 7 Oct. 1799) door M. Kramer, waarin de aanteekeningen worden weergegeven van den toenmaligen pastoor N. Bommer in een nog aanwezig zijnd oud doopboek; die aanteekeningen hebben grootendeels betrekking op de verregaande roofzucht der Franschen en tevens op geheime onderhandelingen. — Een praatje over de Scheikunde in het dagelijksch leven, door B. van Hage, met nuttige mededeelingen over lucht, licht, spijzen, dranken en genotmiddelen, een en ander gekruid met gezondheidswenken.

Nederland. — Talmi, door Bernard Canter (I); de heldin van deze schets, die interessant beloofd te worden, is een jonge gescheiden vrouw, zonder innig gevoel, vol caprices en roekeloos omspringend met geld aan de speelbank te Monte-Carlo, waarheen ze met haar tweeden echtgenoot, student, zoon van eene aanzienlijke dame, op huwelijkreis is. — De voorboden van een ongelukkigen echt zijn dus aanwezig. — 'n Moordenaar, door Benno H. Vos, die in enkele bladzijden op boeiende wijze den korten, tragischen levensloop beschrijft van een dichterlijk aangelegd jongmensch; in liefdegloed ontstoken voor een aanvallig meisje, doodt hij haar met voorbedachten rade, omdat zij, naar aanleiding van *zijne* eigen losheden, zich met een ander verloofde; op den moord volgt krankzinnigheid.

Eigen Haard. — Café met damesbediening door Mr. G. Keller (I), het begin van een levendig en opwekkend verhaal. — Etsen en prenten van groote waarde met eene door afbeeldingen versierde opsomming en detailleering van eenige bekende etsen, prenten en teekeningen van Rembrandt en andere kunstenaars, vertegenwoordigd in de collectie, welke thans te koop is bij de firma Frederik Muller te Amsterdam. — De zwerver en zijn bewoner Nieuwenkamp; dit interessante opstel bespreekt het bekende rondreizende schip met zijn kunstkamer, terwijl tal van reproducties van Nieuwenkamp's penteekeningen den text versieren.

Europa. — De Nefskjoe Prospect uit het Russisch van N. V. Gogol; aan de beschrijving van de Peterburgsche Kalverstraat, die zulke bloedige herinneringen aan de gebeurtenissen van Januari 1905 bij ons opwekken, weet de schrijver een aardig romantisch, avontuurlijk verhaaltje vast te knoopen, met 't doel het beeld en het karakter van die groote straat vol schijn en bedrog duidelijker voor oogen te stellen. — Het sprookje van mijne lieveling, door D. van Velzen.

Vlaanderen. — Salomé, spel in 3 bedrijven, 1e acte door Jan Eelen; wederom zien wij hier eene variante op het meermalen behandelde bijbelsche thema. — Op 't Begijnenhof, door F. Verschoren: De Vlamingen hebben eene typische en aantrekkelijke manier van vertellen; diepgaande zielenstudie moet men bij de meesten niet zoeken, aristocratische lectuur evenmin, maar hunne losse kleinburgerlijke en buitenluiverhalen zijn vlot en pakkend; de schrijver gunt ons hier een blik in het leven van die kleine godvruchtige gemeenschap op een „hofje" en beschrijft heel aardig een trouwplan dat door den dood van den man afstuit.

H.

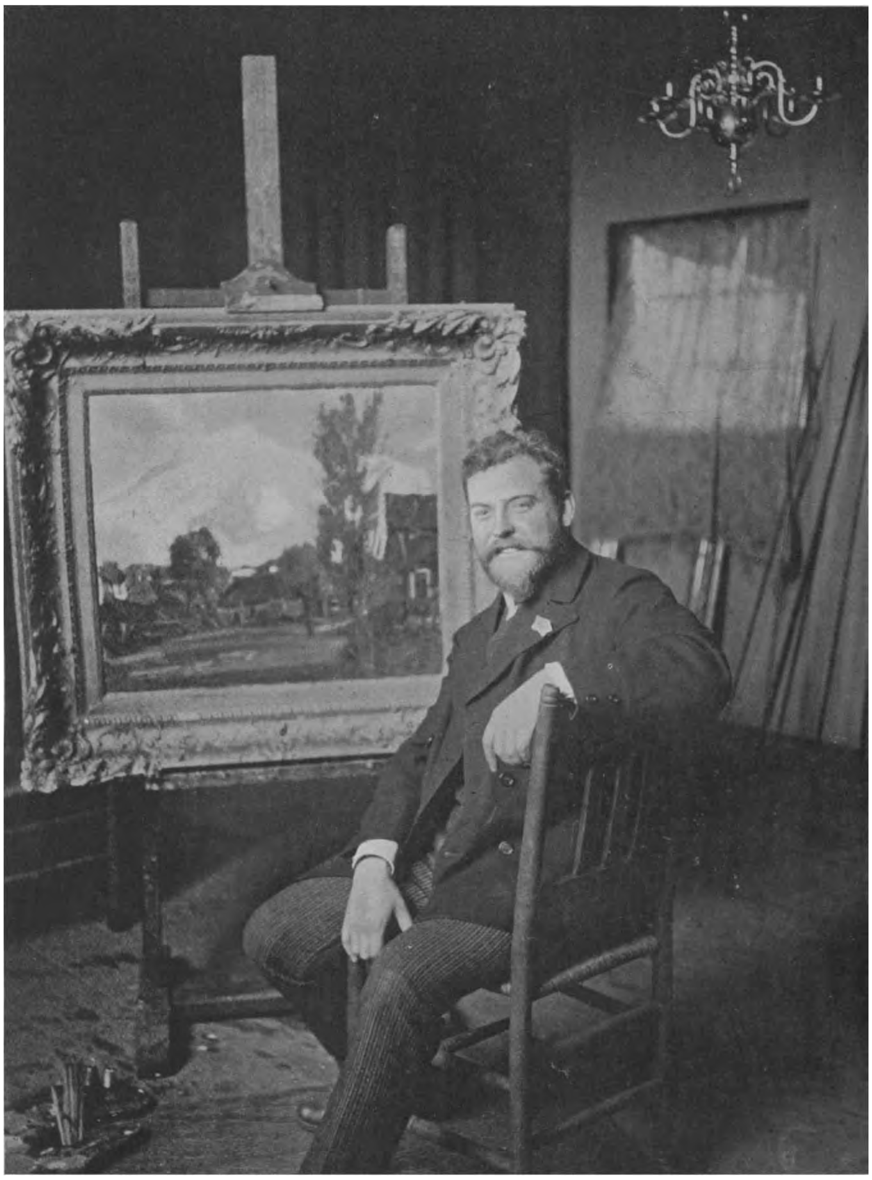

Frans Langeveld in zijn atelier.

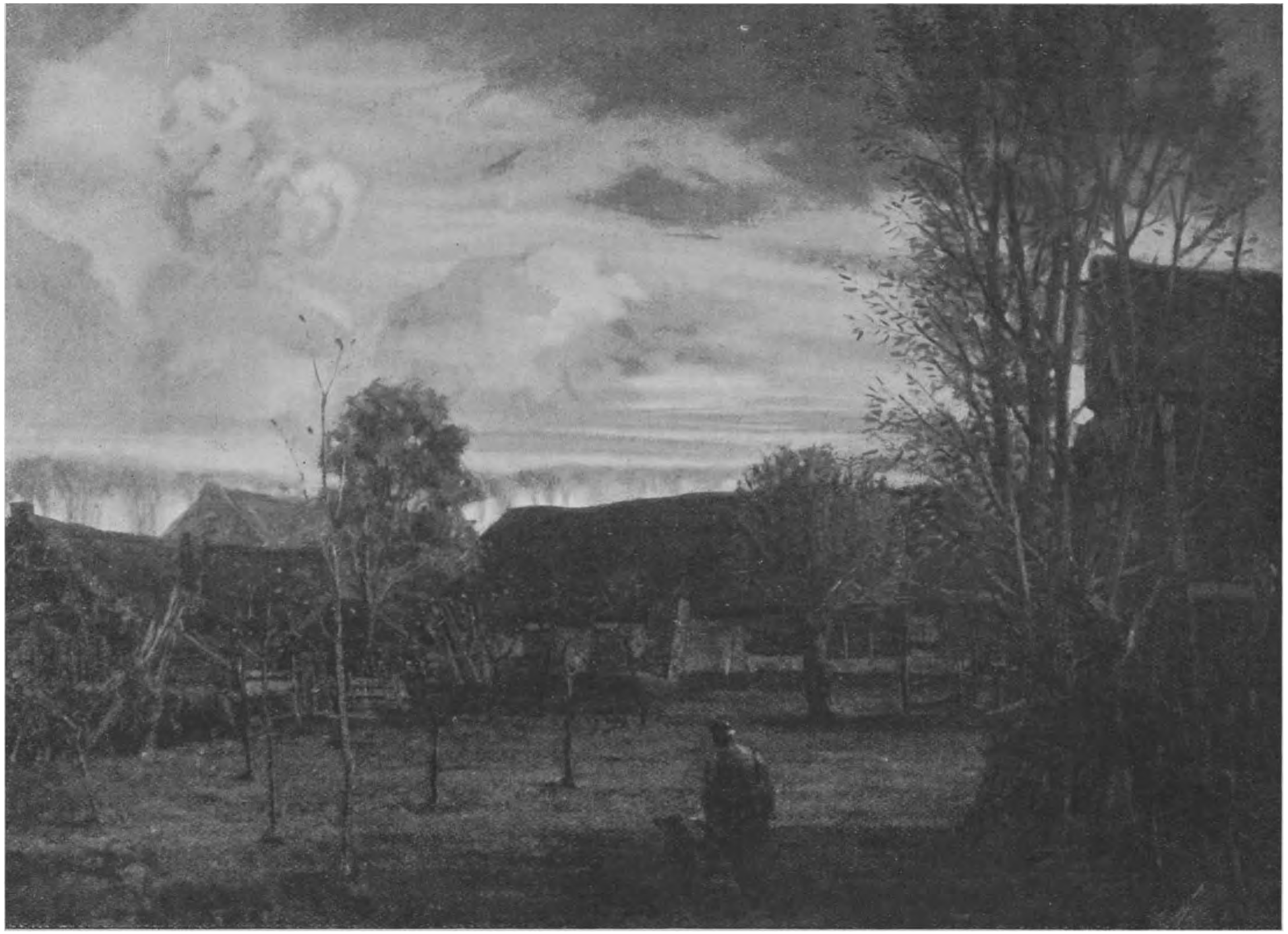

Vergeten hoekie in Laren. (Naar de schilderij, toebehoorende aan de St. Louis Club).

Het Land van Mauve.

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

N. VAN HARPEN.

Frans Langeveld.

Het wordt wel eens als een axioma beschouwd, dat ieder schilder of ieder kunstenaar van beteekenis, zelfs ieder groot man een kommervolle jeugd vol strijd achter zich moet hebben.

Het is waar, als men de „Jeugd van beroemde Mannen" leest, dan is men geneigd dit als een noodzakelijkheid te beschouwen om beroemd te worden; doch er zijn gelukkig uitzonderingen.

Of deze den regel bevestigen, zij in het midden gelaten. Maar gelukkig, er zijn ook Zondagskinderen onder de artiesten, altijd van een zuiver materieel standpunt beschouwd.

Er zou over te twisten vallen, of het ter verkrijging van de noodige capaciteiten in een zekere richting, waardoor men boven anderen uitsteekt, noodig en nuttig is om er al worstelende te komen en of de strijd om het bestaan de geest en de energie prikkelt tot uiterste krachtsinspanning.

Ik geloof dat de waarheid ook hier in het midden ligt en dat sommige groote mannen, indien zij minder materieele zorgen gekend hadden, toch zouden geworden zijn wat zij werden, en omgekeerd, dat anderen bij een moeilijken *struggle for life* beslist zouden zijn ondergegaan.

Frans Langeveld.

Frans Langeveld behoort tot die schilders, die men Zondagskinderen, gelukskinderen zou kunnen noemen. En hij levert het bewijs, dat men in weerwil van een min of meer, althans materieel, onbezorgde jeugd bij goeden aanleg en ernsttg streven, toch spoedig den weg naar het succes kan weten te vinden.

Te Amsterdam 16 Februari 1877 geboren, vertoonde zich reeds vroeg de neiging tot teekenen; uit het hoofd, als naar de natuur. Na zijn 12de jaar, toen de Hoogere Burgerschool-lessen àl de aandacht vroegen van den sportlievenden knaap, scheen die neiging onderdrukt te zijn.

Doch al spoedig, toen de school hem niet meer boeien kon, trachtte hij de verveling te verdrijven door caricaturen van

zijn leeraren te maken en rijpte de lust tot schilder-worden.

Een winter-avondcursus van de Maatschappij voor den Werkenden Stand werd gevolgd, waar Langeveld zoo gelukkig was onderricht van Dijsselhof te ontvangen.

Dat onderwijs schijnt vooral in artistieken zin vruchtdragend te zijn geweest; althans, Langeveld herdenkt dien korten tijd met voorliefde, evenals dien aan de Normaalschool doorgebracht, onder leiding van den veelgeroemden leermeester Huibers.

Mestkruier. (Naar een schets in olieverf).

Tijdens zijn studie aan de Normaalschool hield de toekomstige landschapschilder zich reeds onledig met het teekenen van straatfiguren, een liefhebberij, die naar ik meen velen van onze jongere artiesten eigen was.

Langeveld echter teekende hen niet als illustratie, doch

Op de heide. (Naar een schets in olieverf).

louter als studie, om dit genre later voort te zetten te Rotterdam aan de haven en vervolgens in Parijs en Munchen; doch nu was het meer om te trachten de arbeiders in en bij hun arbeid te karakteriseeren. Kortom, de jonge schilder ging, geinspireerd door den grooten Meunier, die zijn artiestenliefde bezat, zwanger van het denkbeeld een „apotheose van den arbeid" te schilderen.

Melktijd. (Naar een studie in olieverf).

Ofschoon zoo groot een pogen voorloopig niet binnen de perken van het kunnen van den jongen kunstenaar viel, kwam dit streven aan de ontwikkeling van zijn talent toch zeer ten goede en kon de vergaarde stof hem later weer tot voordeel strekken, toen zijn Hollandsche schildernatuur boven kwam en hij alle abstracties liet varen.

Ploegen. (Naar een schets in olieverf).

Trouwens, in sommige zijner landschappen, waarin figuren in actie voorkomen, is die studie heel goed merkbaar.

Zooals de boer zijn mestwagen omgooit in het winterlandschap, dat thans op de Luiksche tentoonstelling hangt, en waarvan hier een studie is opgenomen, is de actie voortreffelijk uitgedrukt evenals in sommige zijner beweeglijke luchten.

In zijn studiën, waarvan enkele reproducties hier duidelijk spreken, vindt men meestal zijn geheel in kleuren te dramatiseeren.

Dat dit streven gewaardeerd wordt reeds van zijn eerste optreden als landschapschilder, nadat hij in de Larensche natuur ernstig studie gemaakt had, blijkt wel uit zijn direct succes.

In 1903 verwierf hij op Arti de Willink van Collen-prijs.

Het volgend jaar werd zijn groot landschap, dat op de Saint-Louis-tentoonstelling geëxposeerd werd, in Amerika verkocht.

Dorpsweg. (Naar een schilderij in olieverf).

figuren in actie, hetzij ploegende paarden, melkende of wat anders doende boeren.

De actie schijnt in nauw verband te staan met het beweeglijke temperament van den schilder, die in de natuur steeds getroffen wordt door het mouvement, hetzij van de menschen in verband met de natuur, hetzij van de natuur zelve, zooals zij zich uit in het lucht- en lichtbeweeg, zoodat in sommige luchten van Langeveld's landschappen zelfs zeer dramatische momenten zichtbaar zijn.

Zijn streven is er dan ook op gericht om al het grootsche, het epische in de natuur, niet van een stukje, maar in

De kritiek zoowel als het publiek hebben hem en zijn kunstbroeder en vriend Jaap Dooyewaard, de binnenhuisschilder, allervriendelijkst en met groote belangstelling ontvangen en zij blijven hen volgen.

En beiden zijn die belangstelling waard. Want wie op den leeftijd van Langeveld reeds zooveel bereikt heeft, wekt groote verwachtingen, die verder reiken dan de sympathie voor een vriend of een aangename persoonlijkheid.

Trouwens, een schilder, wiens artistiek streven niets minder omvat dan de natuur in al haar grootschheid — van het dagelijksch

leven, zou ik willen zeggen — vast te leggen voor onze oogen, mag op die belangstelling uiting gedreven, dat het hem niet meer loslaat voordat het op het doek gebracht is.

„Buiïg weer". (Naar een schets in olieverf).

aanspraak maken.

Langeveld werkt heel verschillend, òf Zijn temperament dwingt hem dan tot snellen arbeid, opdat van het mouvement,

In Laren. (Naar een schilderij in olieverf).

hij composeert een schilderij naar verzamelde gegevens geheel uit het hoofd, òf hij wordt door een geval in de natuur tot zoo spontane dat hem aangreep, niets te loor ga. Dan werkt hij geheel onder suggestie van de natuur. Het voor- en najaar met hun be-

weeglijke luchten, wanneer aan den wolkenhemel groote gebeurtenissen plaats grijpen, dan kunt ge Langeveld in de Larensche natuur ontmoeten. Dan reflecteeren de wolken drama's binnen in hem en is de schilder in zijn element.

Hij moet, wil hij kunnen werken, door de natuur geëmotioneerd worden en naarmate de emotie heviger is slaagt zijn arbeid. En naarmate zijn hand vaster wordt om die emoties neer te schrijven op het doek, zal zijn kunst in diepte winnen.

Het breede gebaar tot uiting van het spontane gevoel voor kleur en stemming, het juiste begrip van de actie zijn er; de dramatische aanleg is dus aanwezig; moge het epos van het Larensche landschap, dat tal van lyrische vertolkers vond, ons door Frans Langeveld gegeven worden!

Laren, Juli.

Winter. (Naar een studie in olieverf).

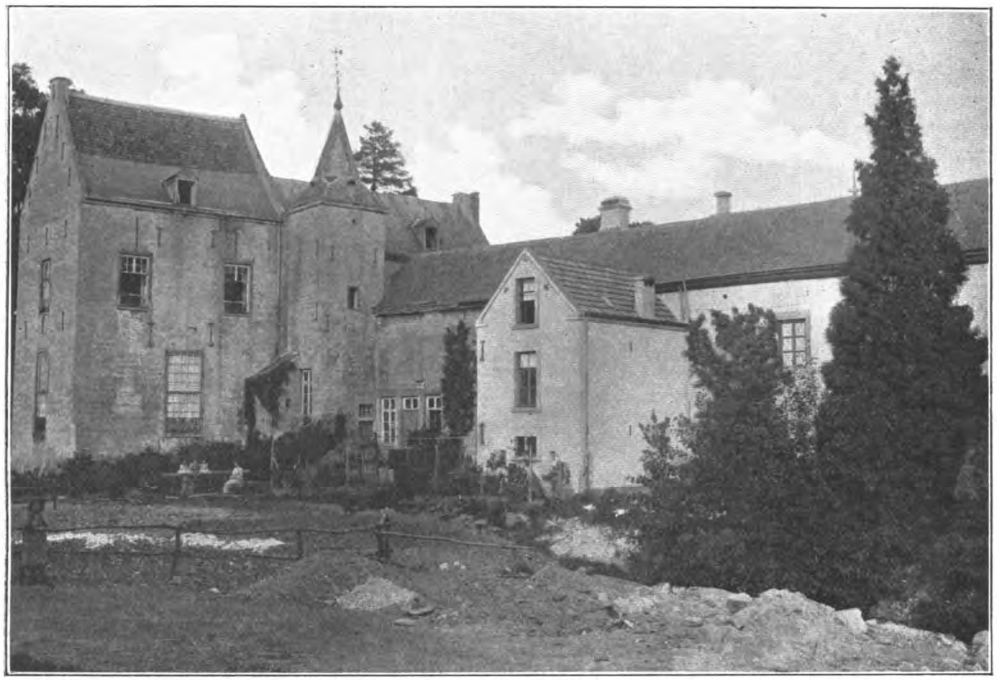

Oude huizing „Het Halder", behoorende tot Valkenburg's voormalige omwalling.

BÉATRIX VAN VALKENBURG

DOOR

THEO DORREN.

Zeer belangrijk zijn, in de geschiedenis der tachtigjarige worsteling het huis van Gennep, in de feudale historie de kasteelen van Born, van Hoensbroek, van Schaesberg en van 's Hertogenrade!

Hadden Van Lennep en Hofdijk hunne blikken gericht naar Limburg, wis zouden zij met voorliefde hebben vertoefd in het zuidelijkste zuiden, zij zich hebben laten bekoren door het romantische dal der Geule en Willem Jan Hofdijk hadde den burcht van Valkenburg gekozen om, met zijn geniale oogen blikkend in het lang verleden, hem te doen oprijzen uit het puin, hallen en kemenade bevolkend met de gestalten zijner fantasie.

De Dwingel of Valkenburcht, het eens zoo sterke kasteel der vermaarde dynasten die als gelijken onderhandelden met de Brabantsche hertogen, het heeft het geslacht zijner bezitters zien uitsterven, zijn nimbus zien verbleeken en zijn trotsche muren in puin zien storten, doch gelijk de burcht in vroegere dagen het aan zijne hoede toevertrouwde stadje Valkenburg belangrijk maakte, evenzoo doen het nu nog zijne ruïnen gelegen op den bergtop, tegen welks voet het vriendelijke steedje aanleunt.

Al rekenden voormelde schrijvers Limburg niet tot Nederland, den Hollandschen landgenoot van heden en vooral den Nederlandschen toerist kleeft deze dwaling niet meer aan. Met voorliefde komt hij naar het zuiden, zich daar in Gulp- en Geulvallei wetende en thuis voelende tusschen land- en straatgenooten. Geographisch lijkt dat uithoekje zijns lands in geenen deele op zijn grond van vette polders, van vlakke, sappig-groene weiden, van breede riviergezichten; anders is het, heel anders.

Klautert hij over de schilderachtige heuvelen, hij kan zich wanen in de Belgische Ardennen, rust hij bij helderen starrenavond onder de verbrokkelde gewelven van een oud ridderslot op eene hoogte bij de Geul, dan is de kleinste sprank van fantasie voldoende om hem te verplaatsen in de een of andere ruïne der burchtgraven aan den Rijn.

Hoe heerlijk voor den toerist, weggevloden uit het metaalgerammel der fabriek of ontsprongen aan de duffe lucht van kantoor, en magazijn, voor ettelijke dagen te verpoozen te midden eener landelijke omgeving, zoo geheel verschillend van hetgeen hij als zoodanig kent, schilderachtig, grootsch en toch liefelijk, landelijk en toch steedsch-comfortabel. Gezeten op een rotsblok of

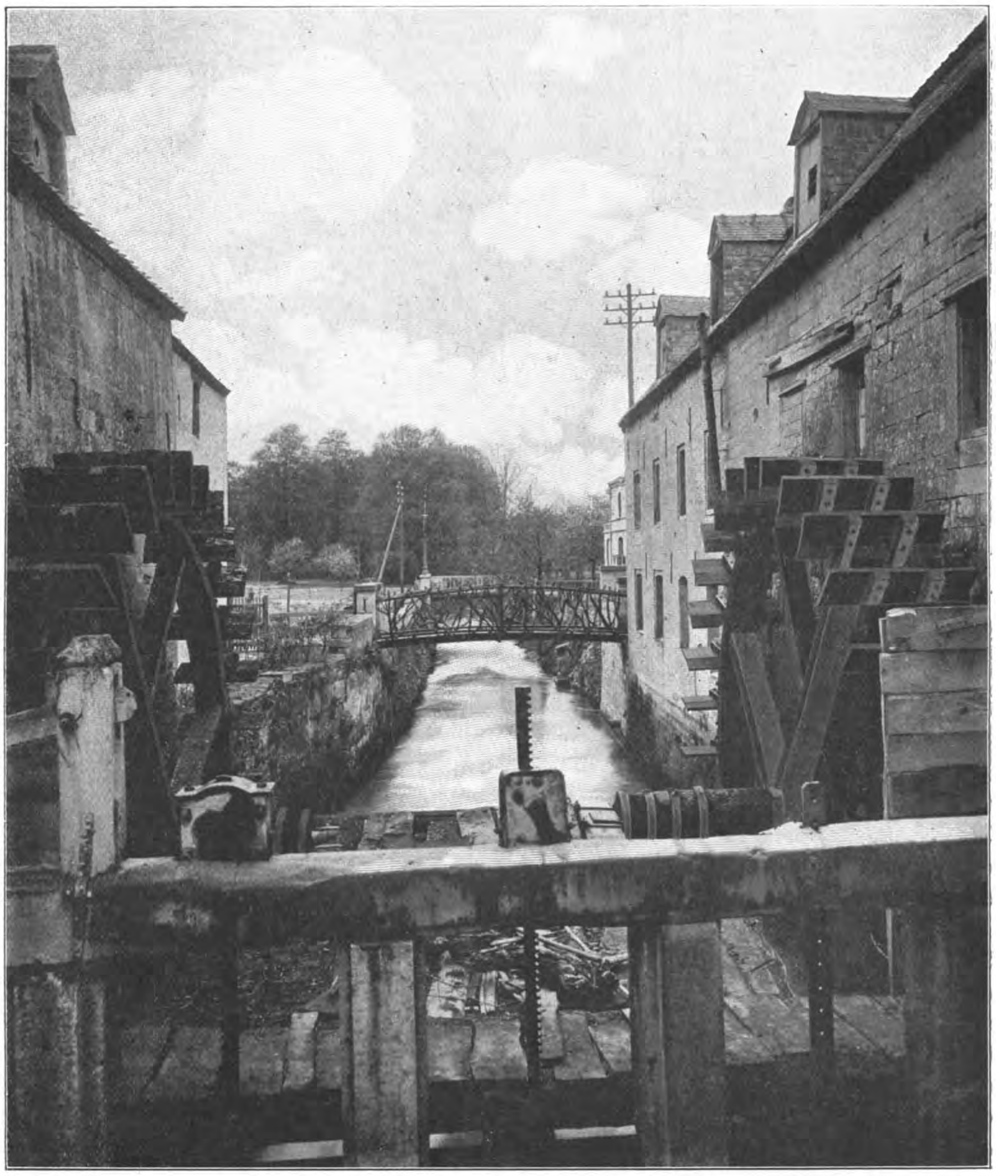

Fransche Molen te Valkenburg.

verweerden muur, zal hij in den schemeravond, het uur der goede geesten, zich de heele tegenwoordige koortsachtig zwoegende maatschappij voor een wijle wegdroomen en in gedachten terug gaan tot de dagen, toen die burchten nog waren bewoond door geharnaste gezellen, toen kemenade hier nog het verblijf was van spinnewielende slotvoogdessen en zuchtende jonkvrouwen, te wier geneugte de minnezanger zijn nieuwste ballade zong.

* * *

Dank de mildheid of beter den koopmansgeest der spoorwegmaatschappijen, hebben we ons op goedkoope wijze kunnen voorzien van een reisbiljet, de lang begeerde vacantiekaart.

Onze reis is natuurlijk naar Zuid-Limburg. Tot Sittard toe bleef het landschap voor zoover wij uit den rein konden bespeuren eentonig, doch dan wordt het anders, zandgrond en dennenbosschen verdwijnen, plaatsmakend voor weelderige loofboomen, het terrein rijst en daalt, de grond heeft een vochtiger voorkomen, hier en daar piept een beekje door het geboomte, waaruit de nachtegaal zijn trillers galmt:

Tio tio tio tio tio tio tio
Trioto trioto toto brix
Torotorotorotolilix!

Zoo heeft de attische natuurvorscher een paar duizend jaar her dit gewiekt, geluid opgeschreven; nog zingt de nachtegaal hetzelfde, dat is conservatisme.

Beek met zijn fraaie romaansche kerk snorren we voorbij; *Bunde* ook nog, daar doemen reeds op, geflankeerd van rookbepluimde fabriekschouwen, de torens van *Maastricht*.

Het *Trajectum ad Mosam* der Romeinen, het middeleeuwsche *Treict* of *Trega*, is nà de ontmanteling in de zestig jaren eene fraaie, moderne provinciestad geworden, die in hare buitenwijken op de plaats der oude wallen en grachten, flinke smaakvol bebouwde singels en lanen vertoont, doch in de oude stad niet trotsch kan wijzen op monumenten uit de grijze oudheid. De Lieve-vrouwekerk met haar tweeling-toren, de eerbiedwaardige sint Servatiuskerk, waarnaast de sierlijke toren der st. Jan, het stadhuis, de Maasbrug, de Engelsche hof, of stadspark zijn alle een bezoek overwaard. Slechts vluchtig kunnen we Maastrichts bijzonderheden bezien, ons plan om hier terug te komen en al het merkwaardige der oude Maasstad, waarbij we ook een bezoek aan den st Pietersberg rekenen, te bezoeken staat vast. Nu moeten we door naar *Valkenburg*.

Meerssen links, een fraaie gothieke kerk met een fijne flèche ter vervanging van den niet meer aanwezigen klokkentoren. Een fraai landgoed, de voormalige proostdij. De trein scandeert maar door, rikke tikrikketik, en eer we goed geteld hebben of het dactylen of anapesten zijn, is Meerssen verdwenen en hebben we rechts Houthem. Die heuvelrij ginds, waarin hier en daar naakte rotsen, is *Geulem* met zijn grotwoningen. Op het hoogste punt der bergketen rijst slank omhoog een uitzichttoren, groen-wit gevlagd, als een baken in het centrum van het heerlijke land van Valkenburg. De rhythmus van den spoorwagen wordt trager en trager, een schok en wij zijn er.

Portieren worden opengegooid. Valkenbèèèrg! roept de conducteur, maar laat u dat niet verschrikken, het is eene vergissing, we zijn toch aangekomen in *Valkenburg*. Meer of min gegaloneerde gedienstigen reppen zich langs de rijtuigen, om de bagage der reizigers in ontvangst te nemen Op hunne goud gestikte petten lezen we de namen der hotels: *Grand Hôtel*, — *Hôtel de l'Empereur*, — *Huis-ter-Geul*, — *Oranje-Nassau*, *Schaepkens*, — *Vossen*, *Hotel Prins-Hendrik* enz. Er zijn natuurlijk ook de *dei minori*, de meer bescheiden inrichtingen om hunne cliënten in ontvangst te nemen, en al hebben deze het nog niet tot de galons gebracht, dat wil toch niet zeggen dat men het daar minder goed heeft. Alle waar naar zijn geld,

van het ruim twintigtal hotels hebben we dat uitgezocht wat het meest overeen stemt met onzen smaak en.... onze beurs. We slaan een blik op de schilderachtige omgeving, waarin de aan de zuidzijde van het stadje op een heuvel zich verheffende ruïne het eerst onze aandacht trekt en waarheen we, zoo gauw onze inwendige en uitwendige mensch van de ontberingen en overtolligheden der reis bekomen is, onze schreden zullen richten. In een landje waar alles vriendelijk is, natuur en menschen, hebben we een vriendelijken hotellier. Hij vertelt ons in één adem van het veel moois, belangrijks, prachtigs dat wij hier zullen zien. De Schaesberg met zijn kluizenaar, de onderaardsche groeve met haar labyrint van duizend gangen, de Keutenberg, het Rotspark, de ongeëvenaarde wandelingen, de ruïne van den Valkenburcht, de grotwoningen, en als we vermaak scheppen in hengelsport, de forelvisscherij in de zilveren, snelvlietende Geul, stof genoeg om dagen en weken te vullen.

Het monument ter herinnering aan de 50-jarige hereeniging van Limburg met Nederland 1839—1889.

Terstond valt het ons op, welk goed verzorgd cachet de stad Valkenburg heeft, en hoe alles samenwerkt om het geheel te maken tot hetgeen men met een enkel woord pittoresk noemt. Het aardige riviertje doorsnijdt tweemaal de plaats; kleine doch goed onderhouden lanen wisselen of met sierlijk krommende straten; hier en daar een antiek gebouw met rococo torentje, vlak voor u de groene heuvel waarop de majestueuse overblijfsels van het ridderslot, twee stadspoorten, grijze getuigen van de dagen van weleer, toen de burgers van een landje van vier geographische mijlen oppervlakte, hun „vaderland", moesten verdedigen tegen een ouder „vaderland" van vijf dito mijlen groot, naast hun deur.

Ons eerste bezoek geldt den Dwingel, den Valkenburcht, den oorsprong van het tegenwoordige stadje. Het eerste kasteel Falkenbore lag ongeveer twintig minuten oostwaarts en heet nu Oud-Valkenburg. Reeds in 1041 is in oude oorkonden sprake van dat oord. In het begin der twaalfde eeuw werd door het dynasten-geslacht Heinsberg-Wassenberg eene sterkte gebouwd op den heuvel waar zich thans de ruine bevindt; dit was het in de geschiedenis der middeleeuwen zoo vermaarde huis Valkenburg. Laten we dus even gaan uitrusten en droomen tusschen de verweerde brokstukken van wat ééns grootsch was en gebied voerde over de landstreek, waar ons oog nu over waart. We offeren een dubbeltje en zien ons den toegang tot de bouwvallen van den eens zoo machtigen burcht ontsloten. Door een laan van geurende dennen schrijden we, langzaam stijgende, opwaarts over het vergane bastion en ingestorte wachttorens, om ten slotte rond te dwalen tusschen ontwrichte pijlers, gewelven en bogen, die eens waren slotkapel of ridderzaal. Hier deze groote ruimte, met uitzicht op het stadje beneden ons, was weleer de halle, de opperzale, de zaal in

welke een Roomsch-koning en Duitsch keizer, Richard van Kornwallis, de hand kwam opeischen van zijne geliefde Béatrix.

Reeds daalt de avond over het schilderachtige Geuldal, een enkele ster pinkt en lonkt aan de grauwende oosterkimme. Is het Sirius de geweldige, of Venus de blanke of misschien de bloedige Mars? Och, we weten het niet, voor ons is het een sterretje, een gouden bloempje in de groote blauwe weiden.

Vóór ons ligt het dal, met zijn aaneengesloten huizentros hier, met zijn verspreide woningen en villa's ginder, die, als scholen

Ruïne van den Valkenburcht (Ridderzaal).

ze weg tusschen het bruin-groen der boomen, uitgluren. De Geul houdt de laagte der vallei en wendt en keert in honderd bochten als zocht ze zoolang mogelijk in dit kleine eden te vertoeven. Gindsche hoogte aan de oostzijde is de Schaesberg met kluis en kapel van den heremiet, van uit het bosch waarin kluis en kapel verborgen liggen, klinkt ons nauw hoorbaar tegen de zilveren klank van des kluizenaars avondklokje. Diana's gulden boot vaart langzaam door het donzig witte wolkenmeer. Langs de glooiende hellingen dalen moede veldarbeiders, de zeis op den schouder, huiswaarts; zij ontblooten het hoofd nu zij het getimp vernemen van het angelus-klokje, en zij bidden, terwijl zij met doorhangende knieën zwaar schokkend voortschrijden.

Alles rond ons ademt rust en kalmte, de gevederde zangers zijn ter ruste, enkel de nachtuil onderbreekt af en toe de stilte met zijn klagend, langgerekt „koet". Uit gras en heester stijgen de zoete geuren van rijpend plantenleven. Stil is onze zitplaats en eenzaam. Het is donker en nacht.

Allengs maken zich gestalten los uit de duistere diepte van rulle gangen en gebarsten gewelven. Het geloken oog ziet nu de ridderzaal weer behangen met corduaansch leder en kunstig gestikte gobelijnen. Op den zwaren, de gebeeldhouwde pooten breed uitslaanden disch, fonkelen gouden kroezen, naast zilveren langhalzige schenkkannen. Onder de ver voorspringende Kemena zit Valkenburg's gebieder, heer Diederik, klein van gestalte, even als zijn broeder de aartsbisschop van Keulen. Weggedoken in zijn breeden leunstoel, schijnt hij in gepeins verzonken en streelt zijn hand achteloos den

jachthond, die vertrouwelijk den fijnen kop op zijns meesters knie heeft neergevlijd. — In de nis, waarin het hooge raam met haast ondoorzichtige, groene ruitjes, dat uitzicht geeft op den hove beneden en op de enkele leemhutten der eigenen, is de statige burchtvrouw bezig aan het spinnewiel, terwijl ze tusschenbei hare dochter Béatrix onderwijst in het spel op de théorbe. Tusschen Diederik en zijne gemalin wordt met lange poozen gerept over een aanstaand hoog bezoek.

Wij zijn in het midden der dertiende eeuw; Diederik de eerste is heer van het land van Valkenburg en Montjoie; zijn broeder Engelbrecht is nog aartsdiaken van Luik, maar weet reeds, dat hij gekozen is tot deken van het aartsbisschoppelijk kapittel van Keulen en hij derhalve als aartsbisschop van Keulen zal opvolgen aan Koenraad van Hochstaden, den dombouwer.

De jeugdige Roomsch-koning Willem van Holland was op 28 Januari 1256 bij een strijd tegen de Friezen jammerlijk om het leven gekomen en zoo was het Heilige Roomsche Rijk weer zonder hoofd.

Hertog Richard van Kornwallis, de rijke broeder van Hendrik III van Engeland, haakte naar de eer zich tot Roomsch-koning te zien verkiezen en hiervoor had hij zijne onmetelijke rijkdommen veil. En wie zoude hem in zijne eerzucht beter kunnen dienen dan Engelbrecht van Valkenburg, de spruit uit het machtige huis van Limburg, broeder van Heer Diederik, maar vooral boezemvriend en raadgever van den keurvorst — aartsbisschop van Keulen. Zoo zal dan ook Richard's eerste bezoek, nà zijne aankomst op het vaste land, Valkenburg gelden om met Engelbrecht en Diederik zijne plannen te beramen. Daar zal hij leeren kennen de amper zestienjarige Béatrix die om hare ongewone schoonheid in Maas- en Rijngouw door minstreels bezongen, door hoofsche jonkers gehuldigd wordt als de *Roos van Valkenburg*.

Plots blaast de torenwachter het sein voor aanzienlijk bezoek; de valbrug gaat ratelend omlaag, men hoort het ophijschen der hameide met het hoefgestamp der rossen op den harden vloer der brug, daarna onder het geblaf en gebas der honden de gebiedende stem van den aangekomen gast, die zijn gevolg bevelen uitdeelt. Slechts een korte spanne tijds verloopt en de Engelsche heirtog van Kornwallis doet zijn intrede in de opperzale, waar hij met onderscheiding door Heer Diederik, in gezelschap van gade en dochter, ontvangen wordt. Na den welkomstdronk geboden te hebben, valt het gesprek al ras op de koningskeuze. Hoe belangrijk ook dit onderwerp voor den toekomstigen keizer is, Richard's oog dwaalt voortdurend af en rust dan op de sierlijke, jeugdige leest en het schoon- en edelgevormde gelaat van Béatrix, die nu de théorbe op de rustbank naast zich heeft gelegd en het hoofdje gebogen houdt over een naaldwerk. En ook zij, de schoone is niet ongevoelig voor de nauw verborgen hulde, haar gebracht door den heirtog. Steelsgewijze blikt zij op naar den krachtigen man, die zooals zij uit de samenspraak vernam, weldra de eerste ridder der christenheid zal wezen.

Maar zij schrikt bij de gedachte, als zij zich in den geest voorstelt dat hij, weldra een keizer, zou kunnen afdalen tot haar de dochter van een kleinen leenheer. De onderhandelingen loopen ten einde. Heer Diederik neemt op zich om de ridders zijner kennis voor de zaak te winnen terwijl Heer Engellrecht zijnen bisschop en vriend zal overhalen om binnen Keulen's veste een tournooi aan te richten, waarop de keurvorsten des rijks en de bloem des adels zullen verschijnen, alwaar dan Richard's gouden schilden en zilveren denieren onbekrompen rondgestrooid, gepaard aan het fijne beleid van Engellrecht's geslepen mond aan Richard den weg zullen openen tot den keizerstroon.

In lentemaand van 1256 begaven zich op uitnoodiging van aartsbisschop Koenraad honderden graven, heeren en edelen uit de Duitsche gewesten binnen de stad van Keulen, de oude Colonia Agrippina, tot het bijwonen van het uitgeroepen tournooi

Met vorstelijke mildheid en gulle gastvrijheid werd den toegestroomden kampers en schouwlustigen alles aangeboden, wat den hoogen bezoekers aangenaam kon wezen, hen zoodoende gunstig stemmende voor de partij van Richard van Kornwallis tegen die van Alfonso van Kastilië.

Bazuingeschetter klinkt over den statigen Rijnstroom, terwijl de hoog bepluimde, bont en kleurrijk uitgedoste ridders met knapengevolg de kampplaats binnenrijden. Daar zijn heden geen monniken noodig, die geschaard om eene doodkist het *Miserere mei Dei* zingen, onderwijl de ridders kampen op leven en dood; neen, het is heden een vroolijk tornier, een hoffelijk spel van wapenen, alleen om den eereprijs, het landjuweel, dat door de schoonste der schoonen aan den dapperste der dapperen gereikt zal worden. En wie is de schoonste der schoonen in den Westphaalschen kreits, en wie is de schoonste der schoonen in den Burgondischen? Wie anders dan Béatrix, de roos van Valkenburg!

Onder den purperen, met gouden koorden opgetresten troonhemel zit bisschop Koenraad op den hoogen zetel, het bisschoppelijk blazoen in de boven hem uitstekende rugleuning. Rechts van hem heeft Engelbrecht van Valkenburg, links dezes schoone nichte plaats genomen. Volgens hunnen rang, op hoogere of lagere gestoelten, zitten, onder rood en wit gestreepte uitgespannen zeilen, de edel- en jonkvrouwen, terwijl ridders en andere heeren, die aan den strijd geen deel nemen, zich in hunne veelkleurige tabbaarden, waarover de gouden halsketen, tusschen de vrouwenzetels heen en weer begeven. Knapen in enge beenkleederen, elk been eene andere kleur, met karmozijnroode, goudgele of hemelsblauwe bliouts, op de halflange haren de fluweelenbarret met krullenden struisveder, dragen wit gebak en rijnschen wijn rond tusschen de aanzienlijke gasten.

Ruïne van den Valkenburcht (Slotkapel).

De wapenkoningen roepen namen en kwartieren der kampers, die rijdende tot voor den zetel des bisschops, den riddereed afleggen en zweren te zullen vechten met eerlijke wapens, zonder gebruik van bovennatuurlijke hulp en met versmading van alle tooverijen, duivelszalven en maleficiën.

Reeds schalt trompetklank in hooguitschetterende fanfarentoon ten sein dat het kampspel gaat beginnen, reeds vormen de

kampers een regelmatigen stoet van vier aan vier ruiters die, herauten voorop, de speer overeind, steunend op het rechter dijbeen, paradeerend langs de juichende galerijen, als nog in allerijl een schitterend uitgedost ruiter het krijt komt binnenrijden. Aan herauten en wachters onbekend, willen deze hem den toegang verbieden, maar bisschop Koenraad rijst van zijn zetel om den vreemdeling hoofsch te groeten, en nu

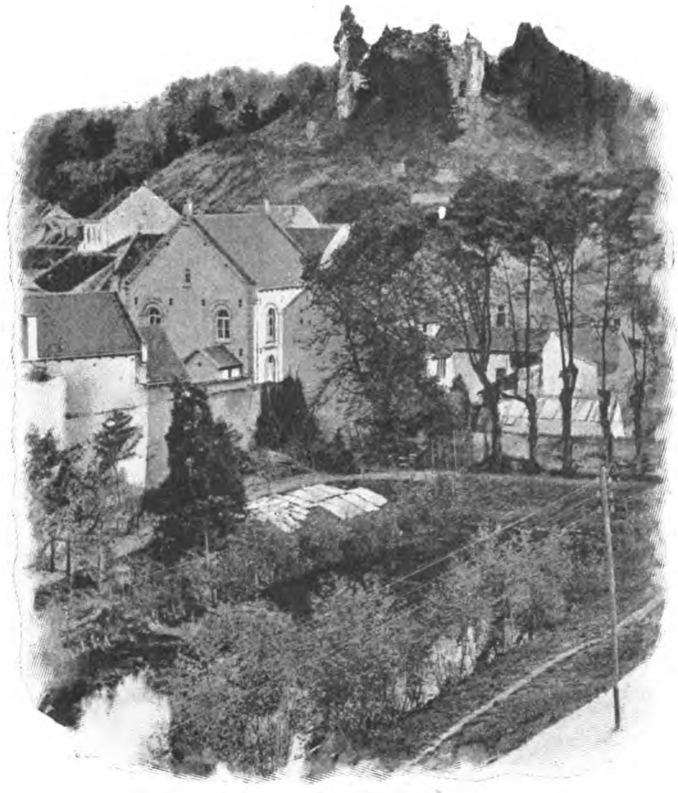

Gezicht op de ruïne.

gaat van mond tot mond het gemompel: het is de Angelsaks, het is Rijkaard van Kornwallis.

Nauw is het wapenspel begonnen of Richard daagt en vraagt op alle wapenen. Nu te voet met de gestompte tweehandsbijl man tegen man, dan te paard in breede gelederen den houten speerschacht geveld van weerszij op elkaar inrennend, dan weer het vizier neergeslagen, den gepluimden helm stevig vastgegespt, den beukelaar aan den linkerarm, vast in het zaal op het hooge hinnekende ros deelgenomen aan den zwaardstrijd, den ridderkamp bij uitnemendheid. Vervloekt, mompelen Brabanters en Duitschers, die Angelsaks houwt als Charlemagne! Hij strijdt met den booze! O, hij weet het, hij handelt kwalijk met zoo zijne krachten in te spannen, hij verbittert de dietsche Baronnen en in stede van vrienden zal hij zich vijanden onder hen maken. Warmer en hartstochtelijker wordt de strijd. Ofschoon met courtoise wapens gevoerd, komen de slagen toch dreunend en beukend neer op helmet en pantsier, en menige pijnlijke smartkreet wordt gesmoord onder de neergeslagen stormkap of overgalmd door het gesnuif en gehinnik der trappelende, van zweet schuimende rossen.

Bisschop Koenraad zoowel als Diederik en Engelbrecht blikken stroef toe met gefronste brauwen, nu zij zien dat Richard zijn zaak zoo moedwillig gaat verkerven. Ach, hij is het zich zelven bewust: er staat een keizerskroon voor hem op het spel, en die stelt hij roekeloos in de weegschaal voor een goedkeurenden blik, voor een bewonderenden glimlach van Béatrix. Immers de overwinnaar zal den prijs ontvangen uit hare hand, en hij, Richard, kan de gedachte niet verkroppen, dat aan een ander dan aan hem dit voorrecht zal te beurt vallen. Hij heeft gezworen de knie te buigen voor de schoone Roos van Valkenburg, die dan zal leggen om zijnen hals den gulden ketting, het door allen vurig begeerde landjuweel.

Jonk- en edelvrouwen volgen, ver voorover geleund over de borstwering hunner estraden, met kloppenden boezem den blos van hartstochtelijke belangstelling op de konen, de kansen van den strijd; nog maar twee kampioenen zijn over, Siegerd van Westerburg en Richard. Van beide zijde wordt hoffelijk doch met uiterste krachtinspanning gestreden; van onder de metalen rusting hoort men gorgelend hijgen als het koken van de lava in een vulkaan. Daar beschrijft Richard's zwaard een breed uitgehaalden kring, even heft hij zich op in de beugels, en het zwaard der tegenpartij die den slag wil afweren, vliegt stukkend in het perk. Weer klinken schetterende fanfarentonen over den breeden Rijnstroom, Richard van Kornwallis is de winnaar van het Keulsche tornier. Hij heeft zijn eed gestand gedaan en ontvangt thans uit Béatrix hand den prijs zijner dapperheid.

Verlegen en met den blos van beminnelijke schuchterheid overhandigt zij het landjuweel, maar in hare onbeholpenheid tegenover den statigen ridder laat zij eenen handschoen vallen, dien de hertog eerbiedig opraapt, haar biddende hem dezen te laten behouden als een aandenken aan den dag zijner meest begeerde overwinning. Op haar toestemmend hoofdknikje steekt hij den kleinen handschoen als een zegeteeken aan zijnen helm.

In de hallen van den bisschoppelijken burcht branden 's avonds de met reukwerken doorkneede waskaarsen. Jonkvrouwen en knapen, edeldames en ridders, deftige poorters en matronen maken zich op ten dans, die door den overwinnaar met de Roos van Valkenburg wordt geopend. Minstreels zeggen hunne nieuwste sproken, pijpers en vedelaars laten de lustigste deuntjes hooren, onderwijl bontgedoste knapen uit zilveren kannen parelenden rijnwijn en geurigen hypocras ronddienen. Daar draaien de paren bij opwekkende muziek in zwierende kringen, daar schuifelen en ruischen smijdigzachte woordjes van liefde en vereering, daar wordt gezworen en beloofd van eeuwige trouwe, en ook

De Birkelpoort, een der zeven voormalige stadspoorten.

Béatrix hoort zich sirenenzang toelispelen. — O, Béatrix, gij de eerste roos die bloeit op mijn levenspad, zonder u is mij de wereld slechts eene woestenij. Voor u mijne schatten, voor u mijn hertogshoed, voor u, zoo de Heer en de keurvorsten ze mij schenken, mijne keizerskroon. Mijne Béatrix, mijn engel, ik bemin u.

Wie zou het de jeugdige, onervaren jonkvrouw, nauwelijks meer dan een kind, euvel

duiden dat zij luisterde naar de hartstochtelijke taal van den schoonen ridder, wien zou het verwonderen den vurigen, krachtigen man in liefde te zien ontvlammen voor deze bloem, deze heerlijke blonde dochter van Germaanschen stam. En nochtans, hij mocht zulks niet, hij besmeurde in die stonde zijn blazoen met de smet der logen, hij bezoedelde zijne riddereer, hij zondigde als ontrouw echtgenoot tegen eed en geweten, want ginder in het land der Angelen woonde de vrouw met welke hij verbonden was door den heiligen band des echts... Het gewoel en geruisch was sedert lang in den Keulschen bisschopsburcht verstomd. Richard was teruggekeerd naar Engeland ter voorbereiding zijner kroning.

De zomer was voorbij gevlogen, de herfst gekomen en toen de lange triestige winter. Béatrix was weer heimwaarts getogen op het Valkenburgsche slot; droefmijmerend doch gelaten doolden hare blikken van uit het hooge huis over de stille Geulvallei, steeds Richard's beeld voor oogen, van wien taal nog teeken haar kwam opbeuren of troosten. Traag kropen voor haar de winterdagen voorbij, de lente keerde weer met heerlijk gegroei en gebloei in de omringende Geullandouwen.

Heer Diederik, haar vader, was niet onkundig gebleven van Richard's snoode handelwijze. Wel wist hij, dat deze getrouwd was, maar zijne dochter wilde hij het verdriet dezer openbaring sparen en aan den tijd de zorg laten voor het heelen der hartewonde, want hij begreep dat Kornwallis nooit zijne belofte zou inlossen.

Plots en onverwacht verspreidde zich de mare, dat koning Richard benevens zijne gemalin Sancia te Aken zouden gekroond worden, en werkelijk op Hemelvaartsdag, 17 Mei 1257, was de *urbs regalis*, de keizerstad in feesttooi. Op dien dag werd Richard van Kornwallis gezalfd en tot keizer gekroond in bijwezen van twee aartsbisschoppen, tien bisschoppen, dertig hertogen en graven, benevens meer dan drieduizend ridders en edelen. Nooit zag de keizerstad zulk een luister, zegt de kroniekschrijver dier dagen.

Béatrix vermoedde nog altijd niets, zij droeg geen kennis van de trouwloosheid van hem, wien ze haar hart geschonken had; staag en onverpoosd verbeidde zij zijn verschijnen op den Dwingel en thans nu hij, zooals zij bij geruchte vernomen had, te Aken toefde zoo dicht bij, zou hij wis komen tot haar, tot haar, tot wie hij bij het feestgewemel op Keulen's tornier had gesproken van eeuwige en onverwelkbre liefde. Doch de dagen der kroningsfeesten gingen voorbij zonder het zoo vurig begeerde bezoek op den Dwingel.

Richard van Kornwallis was nu wel is waar Duitsch keizer, echter zijn gezag was luttel. De rijksgrooten wisten maar al te goed welke valsche, onridderlijke rol hij had gespeeld tegenover heer Diederik's lieve dochter en daarom oogstte hij in stee van onderdanigheid en steun kwalijk verborgen onwil en verzet. Ontevreden over en afkeerig geworden van zijn Germaansche onderdanen, keerde hij terug over zee.

Jaren kwamen en jaren gingen; de eens zoo bloeiende Roos van Valkenburg, kwijnde als een geknakte bloem. De jeugdige blos had plaats geruimd voor doorschijnende bleekheid, maar altijd was ze schoon, nu zelfs edeler en idealer. De roos was lelie geworden. Doch wat ook gebroken was in haar hart, wat ook geleden werd in haar teeder gemoed, de hoop leefde voort, de hoop op een door hoogere machten voorbeschikt wederzien...

Tien jaren waren verloopen. Ginder in het land van Kent was in dien tusschentijd veel veranderd. Sancia, Richard's eerste gemalin, had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld en nauwelijks was de rouwtijd verstreken of de haven van Farmouth zag een vorstelijke vloot, met de banier van Duitschland's keizer in top, uitzeilen.

De keizer kwam zijn Duitsche landen bezoeken, maar vooral kwam hij om kondschap op te doen van haar, die in weerwil van alles, was blijven leven in zijn hart. Hoe had hij geworsteld tegen die liefde,

in een onbewaakt oogenblik bij den roes der victorie zijn boezem ingeslopen. Hoe dikwijls niet had hij op het punt gestaan om zijn Rijk, zijne schatten en zijne eega te verlaten met het heimlijke plan van als een nederig en onbekend dienstman te komen wonen op den Valkenburcht in de nabijheid der inniggeliefde. Maar neen, hij had den stillen strijd gestreden tot het bitter einde, gehoorzaam aan eer en plicht, zwaar boetend voor de eens in de roes der overwinning gepleegde euveldaad. Zou hij thans beloond worden voor dit stage lijden, voor zijn worsteling tegen slechte ingevingen? Zou hij haar nog terugvinden op den Dwingel?

Bij het spinrokken zit daar in de diepe nis van het burchtvenster een bleeke maagd. Steeds hetzelfde beeld houdt haren geest gevangen. Zij ziet in den nevel van het verleden weer opdoemen de schitterpracht van een steekspel, zij hoort weer den klank der bazuinen, het botsen der glavie tegen maliekolder of pantser; dan ziet zij hoe hij, de dappere, de dappersten verwint en haren kleinen handschoen aan zijn kovel hecht, hoe hij met haar gaat ten dans en hoe, zijn helder, mannelijk oog als verdronken in het hare, zijn lippen fluisteren van eeuwige, eeuwige liefde. En nu, dood misschien of vergeten!

Eensklaps klinkt des wachters hoorn. Wis zijn aanzienlijke gasten voor den wal, maar wat deert dat haar! Hij de onverpoosd verbeide, hij kwam niet, zal heden ook niet komen. Bij het vernemen van het hoornsein stuift heer Diederik verbaasd op. — „Wat is dit," roept hij, „is die knaap waanzinnig, hij blazoeneert des keizers wapen!" Reeds hoort hij ongewoon gedruisch op het benedenplein, wapenknechten rennen, bruggen en hameiden ratelen en knersen, en eer de slotvoogd recht bevroedt wat geschiedt, treedt keizer Richard de opperzale binnen. De burchtheer buigt de knie en roept: „mijn heer en keizer!"

— Geen plichtplegingen, heer Diederik, spreekt de keizer, want niet gij, maar ik moet hier knielen om vergiffenis af te smeeken voor wat ik misdeed aan u en uw kind. Mijn slechte daad wil ik zoenen, goed wil

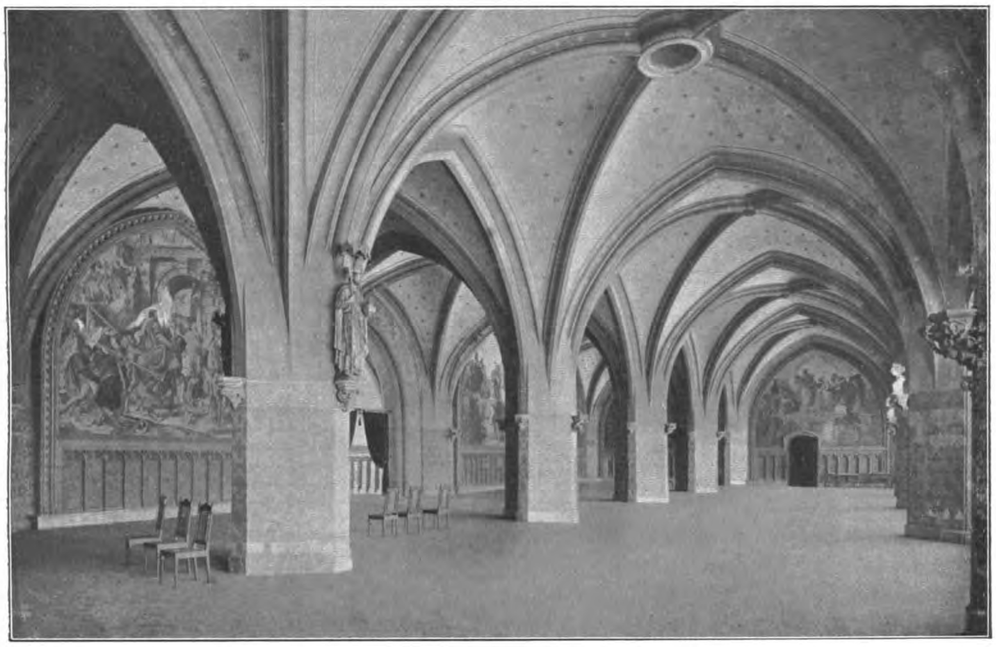

De Kroningszaal te Aken.

ik maken en herstellen voor zoover een keizer het herstellen kan. Waar is zij, waar is Béatrix? Ga, toon haar dezen handschoen en zeg haar, dat hij die dezen eens van haar ontving, smeekt om een enkelen blik uit hare oogen, een enkel woord uit haren mond.

Terwijl de keizer met kloppend hart in de ruime ridderzaal over den met biezen bestrooiden mozaïkvloer op en neer stapt, wordt de treurende Béatrix de boodschap gebracht dat een aanzienlijke gast haar wacht. Er ging iets buitengewoons om op het slot, dat gevoelde zij. Die beweging, die ongewone drukte, wat kon dat beteekenen! Zou het haar oom aartsbisschop Engelbrecht van Keulen wezen of misschien haar neef de Limburgsche hertog? Of een gezantschap van Keulsche poorters, die haars vaders bemiddeling komen vragen tusschen hen en hunnen al te strengen en krijgshaften bisschop! Of misschien is de lang verwachte eindelijk zelf aangekomen. Die handschoen, wie zal die anders brengen dan hij!

Het Raadhuis te Aken.

Het was lang, zeer lang, dat zij zijn gelaat niet meer aanschouwd had, maar toch zal zij hem herkennen.

Van hare juffers begeleid spoedt zij zich naar de ridderzaal. Nauw is het zware, goud bestikte voorhang weggeschoven om haar doorgang te verleenen, of zij ontwaart den keizer, juist nog zooals zij hem gezien had te Keulen, ofschoon nu door jaren en lijden ernstiger van aanblik.

Bewusteloos gaat zij neerzijgen, doch vlug als het damhert schiet Richard op haar toe en vangt de bezwijmende in zijn kloeke armen.

— Béatrix, mijn aangebedene, fluistert haar de keizer toe, eindelijk heb ik u weergevonden en nu als vrij man. Die stem roept haar terug in het leven.

— Zie, uw keizer knielt aan uwe voeten en vraagt vergiffenis voor wat hij tegen u misdreef. Oordeel niet te streng en laat mij genade vinden. Ik zie, gij hebt geleden, maar ook ik heb groote smart gekend en zwaar heb ik geboet voor eene ontijdige liefde. Thans ben ik vrij, om u ben ik hier, ik, uw keizer en zoo gij toestemt uw bruidegom.

Met een blik van zalige verrukking sloeg de getrouwe de oogen tot hem op en uit dien blik sprak het blijde jawoord.

Vreugdevolle dagen gingen nu aanbreken voor den Valkenburcht en zijne bewoners. De keizerlijke bruidegom te Aken vertoevende, verscheen haast dagelijks op het

slot en aanhoudend klonk feestgedruisch langs de Geulboorden. In de maand Juni van het jaar 1269 weergalmden gewelven en zalen van het paleis te Kaiserslautern van feestelijken jubel. Keizer Richard van Kornwallis leidde Béatrix van Valkenburg ten huwelijksaltaar. Volle vier weken duurden de ridderspelen en het vermaak, waarna de twee gelukkige echtgenooten naar het Engelsche hof togen, waarvan Béatrix eene der eerste sieraden werd. Niet lang mocht Richard het huwelijksgeluk smaken aan de zijde zijner geliefde. Hij stierf den 23sten April 1272 en liet zijne gemalin groote bezittingen na. Hoewel Béatrix aan het Hof bleef vertoeven en meermalen aanzoeken om hare hand van de voornaamste Engelsche edellieden ontving, kon zij niet meer besluiten opnieuw in den echt te treden, getrouw als zij bleef aan de nagedachtenis van haren Richard, die het Valkenburgsche huis eene zoo groote eer had bewezen.

In hare weduwkleeren kwijnde de gebroken roos weg, om weldra, den 17den October 1277 haren echtgenoot te volgen in het graf. In de kerk der Minderbroeders te Oxford ligt zij begraven naast haren keizerlijken gemaal.

Zoo slaapt de Roos van Valkenburg op Engelschen bodem.

* * *

Gillend-scherp klinkt het gefluit van den spoortrein aan de overzijde van het stadje. Ik ontwaak en vind me heel alleen op de ruïne gezeten op een afgestort kapiteel van de ridderzaal, waarin de verbeelding mij had teruggevoerd. Weg is de begoocheling, verdwenen zijn ridders, keizers en jonkvrouwen; van alle de tafereelen mij door de goede goudgesluierde fee Saga voorgetooverd, is niets meer over. De nacht, de heerlijke zoele zomernacht sloeg zijn grauwe vleugels, waardoor heen de sterretjes lieflijk pinken, over het aardrijk. Geheimzinnig donkert het in de holen en gangen der bouwvallen, als gedrochten uit duistere verdwenen tijden richten de muurbrokken zich wraakeischend ten hemel of schijnen weg te krimpen voor het licht eener andere beschaving. Want beneden in het stadje zien we de lijnen van straten en pleinen afgeteekend door een paternoster van gloeilampjes, waartusschen hier en daar de witte bollen der booglampen de tientjes afdeelen. Het electrisch licht daar beneden werpt zijn schijn tot boven op de ruïne, kantlichtjes smerend op de verbrokkelde mergelmuren.

De trein, die al sedert zijn bestaan zooveel menschen heeft doen ontwaken uit hun zinsbedrog, de trein die mij ook zoo even tot de werkelijkheid terugbracht, is de nachttrein. Van af de hoogte kunnen we nog onderscheiden, dat er weer een heele drom toeristen aan het station zijn afgestapt. We willen ons dus haasten om te zien of er ook kennissen mee zijn gekomen. Peinzend over de lotgevallen van den negeneeuwentellenden burcht dalen we naar beneden, en vinden gelukkig, zeker ter onzer intentie het hek nog open.

In ons hotel heerscht vroolijke bedrijvigheid, veroorzaakt door de nog zoo laat gearriveerde gasten. Onder de breede veranda's, bij een zee van licht, zitten de logé's bij groepjes in gemakkelijke stoelen, zich lavend aan goudblond Pilsener- of fluweelig Munchenerbier.

Een paar jonge dames, misschien niet zoo idéalistisch mooi als de mij in den droom verschenen Béatrix, maar juist door haar realistisch daarzijn des te wenschelijker, wenken mij om in haar gezelschap plaats te nemen en aan haar vertelde ik mijn wedervaren op den gindschen Dwingel.

— Toe, schrijf het op, vleilacht de brunette, en dat heb ik gedaan.

(THANS GEDEMPT)

DOOR H.

„Tevredenheid is rijkdom," zegt eene oud-Hollandsche spreuk; de waarheid daarvan blijkt ons minstens *even* duidelijk bij een bezoek aan het bescheiden Rozenhofje als aan andere *ruimer* bedeelde liefdadigheidsstichtingen. Rijkdom geeft uiterlijk genot, tevredenheid verzekert innerlijke vreugd.

Het Rozenhofje heeft haar ontstaan te danken aan de menschlievendheid van den houtkooper Jan de Jager, die in 1740 kwam te overlijden en bij laatste wilsbeschikking had bepaald, dat een gedeelte zijner nalatenschap zou besteed worden tot het aankoopen of bouwen van bijeengevoegde woningen voor behoeftige, eerlijke oude lieden, die daarin gratis verblijven mochten. De plek, waar het hofje in 1743 verrees, had in de 17^e eeuw behoord tot een der Amsterdamsche doolhoven en was daarna tot verschillend gebruik verhuurd geweest.

Aanvankelijk bestond de stichting slechts uit een 5 tal huisjes, elk met eene bovenkamer, in het geheel 10 woningen, geplaatst langs 2 zijden van eene open ruimte, waarop een bleekveld was aangebracht. In *elke* woning hield *ééne* persoon verblijf, bij uitzondering twee, wanneer het zusters of vriendinnen waren; die toegeeflijkheid moest gegrond zijn op de overtuiging, dat de verhoudingen alleszins gunstig waren, omdat men bevreesd was, dat die samenwoning allicht tot gekibbel zou aanleiding geven. — Het hofje werd met 8 gereformeerde vrouwtjes geopend en aangezien het testament van Jan de Jager niet uitdrukkelijk van *eene* secte van de nieuwe leer had gewaagd, zoo maakten de regenten de liberale bepaling, dat ook remonstranten, lutherschen en doopsgezinden konden worden opgenomen. — Telken jare, tegen Kersttijd, moesten de bewoonsters aan het bestuur vragen of zij mochten blijven wonen; zij genoten, behalve vrij verblijf, eene zekere hoeveelheid brandstoffen en voedingsmiddelen, bestaande in turf, patentolie en grutterswaren... Van het tijdstip der centrale verwarming en der electrische verlichting was men nog nagenoeg eene halve eeuw verwijderd.

Het schijnt, dat de bewoonsters het in de eerste periode na de opening wat royaler hadden dan in latere tijden; althans *toen* waren er veel minder woningen; het erf was slechts aan 2 zijden bebouwd, terwijl in den loop der tijden de geheele binnenruimte omlijst werd met een aaneengesloten

huizengroep. — Weinige hofjes hebben aan de straatzijde zulk een breed front als het Rozenhofje; de donkere klinkersteentjes van den voorkant maken een somberen indruk; het rechtlijnige en matte wordt eenigszins gebroken door het naar voren uitstekende gesloten uitbouwtje, waarboven de getallen 1744 (jaar der opening) en 1884, (jaar der vernieuwing van het midden-hoofdgebouw) prijken.

leger van kraantjes heeft de pomp buiten werking gesteld *en* als milde geefster van drinkwater *en* als steunpilaar van die vredelievende samenkomsten.

De bestrating van het pleintje, het perkje en de wooninrichting zijn beduidend minder weelderig dan op het Deutzenhofje; hier, op het Rozenhofje, wordt elk huisje door 4 dames bewoond; *ieder* bewoonster heeft slechts *eene* kamer en een keukentje met gootsteen en wa-

Rozenhofje. Rozengracht 149—185.

Wanneer men door het open voorportaal op de binnenplaats komt, dan wordt ons oog weer dadelijk getroffen door de typische arduinsteenen pomp met glazen lantaarn er boven op, in hetzelfde genre als op de andere hofjes; bij die pomp concentreerde zich bij goed weer het gemeenschapsleven van de oudjes; daar bereikte de conversatie haar hoogtepunt. — Die staande receptie bij de bron, die als verjongingsfontein scheen te moeten dienstdoen, behoort tot het verleden; de waterleiding met haar

terleiding, maar ondanks deze mindere luxe heerscht er een geest van tevredenheid en opgewektheid, die ons met bewondering en achting vervult. De sobere eenvoud, waarin verreweg de meesten van de 56 aanwezige dames, zijn opgevoed, het bewustzijn van *niet* voldoende te kunnen rondkomen met het kleine kapitaaltje, waarover ze zelven beschikken, de gedachte aan de mildheid van bestuurderen, die voor een onbezorgden ouden dag zorgdragen, dat alles stemt ze tot dankbaarheid.

De jongen van dagen in den tegenwoordigen tijd, verwend en aanmatigend als ze voor een groot deel zijn, eischen veel, overdadig zelfs en hebben het woord dankbaarheid gewoonlijk *niet* in hunne woordenlijst; de oudjes erkennen het weinige goede en waardeeren dat ten volle.

Op het Rozenhofje zijn bijeen ongehuwden en weduwen van 60 tot 90; zij blijven eigenaresse van haar eigen klein sommetje gelds, ontvangen per week ruim 40 turven, 3 pondjes brood, eenige grutterswaren en eene kleine jaarlijksche toelage in geld. De maan is des zomers nog *meer* dan des winters eene welkome gast van het hofje, want houdt ze zich schuil, dan moeten de bewoners het maar zonder lichtbron op het pleintje afdoen; dat in de zomerperiode geen bijzondere gelden zijn uitgetrokken voor de voeding van de lantaarn is daardoor verklaarbaar, dat de hemel dan zelden totaal verduistert en de meeste oudjes toch om 10 uur 's avonds binnen zijn; willen ze langer uitblijven, dan moeten ze een dubbeltje betalen. Voor de richtige naleving hiervan, zoowel als voor de handhaving van andere bepalingen op den toegang betrekking hebbende, zorgen 3 portiersters, die op het hofje wonen en elk om de beurt gedurende eene maand den dienst hebben; zij ontvangen daarvoor eene kleine jaarlijksche toelage in geld. Voor *een* nacht uitblijven is noodig de permissie van de opzichteres, die het rechtstreeksche toezicht op de stichting heeft, voor langer verblijf buiten het gebouw is de vergunning der Regenten noodig, die eenmaal 's jaars vergaderen. Overigens genieten de bewoonsters eene groote mate van vrijheid, mits stipt inachtnemend de bepalingen in het huisreglement vervat. Om 11 's avonds moeten de lichten zijn uitgedoofd; de opzichteres of portierster kan zich gemakkelijk hiervan overtuigen, omdat men op de binnenplaats een blik heeft op bijna alle vertrekken; hoorn- of tromsignalen zijn *niet* noodig.

Wanneer men een kijkje in de kamers neemt, wordt men getroffen door de keurige netheid, die er heerscht, ondanks de beperkte middelen, waarover beschikt wordt; de meubeltjes staan smaakvol gerangschikt en geven den indruk van gezelligheid en volmaakte tevredenheid der bewoonster; nu en dan komen de oudjes bij elkaar buurten, maar de echte gemeenzaamheid, de eendrachtelijke gemoedelijkheid — kleine kibbelpartijtjes onbesproken latende — openbaren zich het best *op* en *bij* de zitbank op het binnenplein. De staande causerie om de pomp van weleer heeft plaats gemaakt voor een soort modern societeitje, waarin dikwijls de oudsten het hoogste woord voeren; daar worden dan verhandeld de nieuwtjes, die uit de stad zijn meegebracht en 't is *geen* zeldzaamheid, dat de politiek er bijgehaald wordt.

Hoewel de wereldsche opschik en tooi haar koud laten, zijn ze slordigheid en onzindelijkheid zéér vijandig gezind en vindt men er zelfs onder, die het erf *niet* verlaten, alvorens zich met den raadgever der gratie, het aangebeden orakel der dames: „den toiletspiegel" in nauw contact gesteld te hebben. Ik zou ontrouw zijn aan eene gedane belofte, wanneer ik *niet* den naam vermeldde van de 90-jarige Helena Margaretha Kellevink, die reeds sedert langer dan een kwarteeuw op het Rozenhofje woont en, met een blos op de wangen, aan eene buitengewone spraakzaamheid een constant humeur en eene benijdenswaardige gezondheid paart. Zij was er bepaald op gesteld, dat haar naam genoemd werd en beroemde zich er op, alléén nog wandelingen door de stad te maken; vrees om argwaan te wekken of ongerustheid, dat men haar van bijbedoelingen verdenkt in de verleidelijke hoofdstad, heeft zij *niet*.

Aan humor en gevatheid ontbreekt het ons besje zeker evenmin als aan levenslust. Wij gunnen haar en al de vereenigde oudjes nog een lang en tevreden leven, mits... daarmede een volmaakte gezondheid gepaard ga en ook *die* wenschen wij haar allen van harte toe! Het Rozenhofje staat onder regentschap van de heeren: Mr. J. P. Portielje, Mr. J. G. N. de Hoop Scheffer en S. G. F. Warnaars.

Op nieuw Beginnen

DOOR

BEATRICE HARRADEN.

I.

Het was op een middag in de maand Juni. Een schip met touristen stoomde langzaam de richting uit van Lyngseidet, een der schoonste en eenzaamste tooverstreken in het noorden van Noorwegen. De zon bestraalde de Lyngen-bergen. Men kon de sneeuw zien schitteren van heerlijker diamanten dan ooit in een juwelierswinkel werden ten toon gespreid. Van de berkeboomen woei een zoete geur over. Alles was even schilderachtig: de fjord zelf, de rotsen, de gletschers, de met beuken begroeide heuvels, de landingsplaats, met de kleine bazaar er bij, de oude kerk aan den oever en het ruwhouten hotel waarop de Noorsche vlag in den bries wapperde.

Twee Engelsche dames waren op het balkon harer slaapkamer in dit hotel gezeten. De oudste van beiden, omstreeks acht en twintig jaar oud, beproefde lusteloos zich met een borduurwerk bezig te houden. Zij was eene mooie blondine; maar de schoonheid van haar gelaat werd bedorven door zijne gedwongen uitdrukking. Hare gezellin, die zeker niet meer dan twintig jaren telde, rookte eene cigarette, welke zij wegwierp toen de schorre horen van de touristenboot de aankomst van nieuwe bezoekers aankondigde. Vlug en blij sprong zij overeind.

„Goddank, dat er wat afleiding komt!" riep zij uit. „Wat ter wereld zouden wij zonder die stoombooten met reizigers beginnen? Dan bleef ons niets anders over dan ons bij de Laplanders te voegen, om eenig gezelschap te hebben. Ik ga naar de landingsplaats. Kom mede, Lydia. Ik kan die uitdrukking op uw gezicht niet langer aanzien. Gij staat toch immers niet alleen op de wereld? Wij zijn bijeen en zullen altijd samen blijven. Ik ben nooit blijder met iemands bijzijn geweest dan met het uwe. Blijf toch niet altijd voorttreuren, beste. Gij hebt een fout begaan en daarover vreeselijk veel spijt gehad; maar nu moet gij er u overheen zetten."

De oudere zuster liet haar werk rusten. „Kom hier, Hugoline," zeide zij hartelijk.

Hugoline boog zich tot haar over en Lydia hield haar hoofd vast terwijl zij het kuste.

„Lief, trouw kind!" zeide zij. „Ik zal nooit vergeten hoe gij voor mij streedt en iedereen het hoofd boodt, om u ten slotte in mijne ellende bij mij te voegen. Maar ik moest u hier niet houden. Gij moet teruggaan, Hugghie!"

De horen blies andermaal ongeduldig.

„Ik kom! Ik kom!" riep Hugoline, wegsnellende; maar toen zij buiten was gekomen, bleef zij staan om de eenzame figuur op het balkon toe te wuiven. Lydia wuifde op hare beurt en sloeg het meisje gade, dat nu werd ingehaald door een kleinen zendeling uit Madagascar en diens tolk. Zij werden gevolgd door een zwijgenden Noordpoolreiziger en zijn mooien hond. Ook een groote stevige vrouw, die in de walvisch handel dreef en naar Lyngseidet was gekomen voor wat verandering van reuk, liep daar rond. Een aantal Lappen, mannen, vrouwen, kinderen en honden, stonden reeds op de kade. Zij kauwden als altijd *angelica.* Tegen den winkel stond een man aangeleund, bezig een ruw model slede uit een stuk hout te snijden. Jeremias Olsen, de winkelier, had zijn toonbank verlaten en keek door het venster, om te zien hoeveel sloepen van de groote stoombooten werden uitgezet, want het was nog vroeg in het reisseizoen en de trek naar het Noorden was nog niet in ernst begonnen. Hij werd echter tevreden gesteld; een groot aantal passagiers werden naar wal geroeid; de lucht was vervuld van levendige, lachende stemmen en Jeremias wist dat hij veel verkoopen ging. Hij spoedde zich dus terug naar de toonbank en haalde uit de lade zekere bijzonder mooie dingen te voorschijn, die hij altijd tot het laatste oogenblik weggeborgen hield. Daaronder bevonden zich twee of drie taschjes van walvischvel vervaardigd en zeer door Hugoline bewonderd. Ook heden keek zij er met begeerige blikken naar, toen zij haar vriend Jeremias in den winkel volgde en hem zijne verschillende „Herinneringen aan Noorwegen" zag schikken.

Zij zelve bezat geen geld genoeg om een walvischtaschje te koopen; het eenige wat zij betalen kon was chocolade, die zij dag op dag bij Jeremias ging opknabbelen, vaak in gezelschap van verscheidene Lappen, daar gekomen tot het inruilen van visch voor suiker en tabak. Zij waren gewoon geraakt aan hare tegenwoordigheid en ofschoon er natuurlijk van een gesprek met hen geen sprake was, voelde zij toch dat zij haar goedgezind waren en hield zij van hen. Jeremias zelf was zoo zwijgend niet; wel is waar sprak hij, evenals de meeste Nooren, slechts dan wanneer hij meende iets te zeggen te hebben; maar hij kende Engelsch, daar hij jaren achtereen op een Engelsch koopvaardijschip gevaren had. Heden voelde hij dat er wel degelijk iets te zeggen viel, nu er zooveel touristen in aantocht waren.

„Een aantal van uwe landgenooten," voegde hij Hugoline opgeruimd toe, „dat zal goed zijn voor de zaken."

„Het zijn Amerikaansche stemmen, geen Engelsche," zeide Hugoline, een weinig uit de hoogte. „Kent gij het verschil niet, Jeremias?"

„Ja," antwoordde hij, glimlachend. „Zeker doe ik dat. Amerikaansche stemmen beloven mij meer geld!"

Zij schudde dreigend den vinger tegen hem en keerde naar de kleine kade terug, waar zij de reizigers bij hun aan wal stappen ging bekijken. De meesten droegen hand-camera's en allen uitten levendige kreten van bewondering over het natuurtafereel. Er waren er, die verklaarden hier te willen leven en sterven. Een mooi jong Amerikaansch meisje riep uit:

„Och lieve deugd! Hebt gij ooit zulk een aardig klein kind gezien, Momma?" En zij bleef stilstaan, om te kijken naar een Lapschen zuigeling, dicht vastgesnoerd in een boogvormige lederen wieg, van rendiervel vervaardigd. De moeder hield die wieg in de armen en had zijn grappig Mongoolsch gezichtje ontbloot, dat heel voldaan rondblikte door een soort traliewerk van gekleurde kralen, volgens de Laplanders de macht bezittende booze-geesten op een eerbiedigen afstand te houden.

Hugoline staarde het jonge meisje na, toen zij doorliep, gevolgd door haar vader en moeder, die evenals alle Amerikaansche ouders, de tweede viool speelden. Daarop volgde een Engelsche dominee en Hugoline dacht een oogenblik terug aan Bruce Elton, den jongen predikant, met wien zij verloofd

was geweest en die haar bedankt had, omdat zij weigerde Lydia te verlaten. Nu, hij was uit haar leven verdwenen en zij betreurde hem maar half. Lydia, hare lieve zuster Lydia, die tegen haar echtgenoot, zichzelve en de wereld gezondigd had, was wel duizend Bruce's waard. Toch welde er een traan in hare oogen op en was zij boos op den onschuldigen dominee, die een onwelkom beeld voor haar had opgeroepen. Zij was blij toen hij verdween en hare aandacht getrokken werd door een drietal Duitschers, die van verrukking de armen zwaaiden. Er volgden eenige Engelschen, die zulk eene onverschillige uitdrukking hadden, als wilden zij zeggen: „Is dat nu zoo mooi?" Het was slechts de gewone rol, door alle Engelschen gespeeld, zich door niets te laten verbazen of ontroeren. Hugoline kon niet nalaten te glimlachen, zoozeer herinnerden zij haar aan het dierbare vaderland.

Maar haar glimlach verdween, toen zij den volgenden reiziger in het oog kreeg. Hij ook was een Engelschman, ongeveer 37 jaar oud, lang en forsch gebouwd, met eenigszins gebiedende houding. Hugoline deinsde ontsteld terug en poogde aan zijn oog te ontsnappen, door zich achter eenige Lappen te verschuilen; maar de tourist had haar reeds gezien en kwam, regelrecht en zonder aarzelen, op haar af.

„Zijt gij hier, Hugoline?" sprak hij, op een toon van verbazing.

„Ja, Raymond," antwoordde zij bedaard, „dat ziet gij."

„En zijt gij hier niet alleen?" vroeg hij.

„Neen. Lydia is bij mij. Wist gij niet dat wij hier waren?"

„Neen," gaf hij ten antwoord, „ik heb rondgereisd, beproevende te vergeten."

„Dunkt u niet, dat gij beter deedt naar de boot terug te gaan?" vroeg zij. „Lydia en ik kunnen niet helpen dat wij hier zijn; maar gij kunt ons ontwijken zoo gij wilt. Ik zag u terstond en trachtte u uit den weg te gaan, om uwentwil zoowel als om ons. Het was niet dat ik u vreesde."

„Neen, Hugoline," zeide hij en zijn streng gelaat nam eene vriendelijker uitdrukking aan, „een karakter als het uwe kent geen vrees."

„Luister, Raymond," hernam zij, „gij zoudt veel beter doen naar boord terug te keeren. Er valt hier niets te zien, dat gij niet even goed van dek af kunt bekijken."

„Ik dank u," antwoordde hij, „maar ik keer voorloopig niet naar het schip terug."

„Zooals gij verkiest. Ik ga naar het hotel en blijf daar tot de boot weer vertrekt. Zoodoende zult gij hier vrij zijn. Het schijnt niet gemakkelijk zich te verbergen, zelfs aan de Noordpool niet. Lydia en ik dachten..."

„Ik moet Lydia spreken," viel hij haar, met eene plotselinge opwelling van toorn, in de rede.

„Dat zult gij niet!" sprak zij bijna driftig. „Lydia heeft genoeg geleden. Ik ben hier, om haar te beschermen en haar te helpen een nieuw leven te beginnen. Zij heeft ontzettend veel geleden."

„Dat is niet meer dan rechtvaardig," antwoordde hij streng, „en wat het beginnen van een nieuw leven betreft, hoe is dat mogelijk voor haar? Gij verstaat de zaak niet; gij..."

„Lieve hemel, Raymond!" riep Hugoline uit, „is het dan alleen aan mannen vergund berouw te gevoelen en op nieuw te beginnen? O, de wereld is afschuwelijk. Ik wilde dat wij er allen veilig en wel uit waren!"

Zij was verdwenen voordat hij wist hoe of waarheen. Zij snelde door den winkel en langs Jeremias' achterdeur naar het berkenboschje, dat naar den tuin van het hotel voerde en een oogenblik later rende zij hare slaapkamer binnen.

„Lydia," riep zij ademloos, „hij is hier, uw man, Raymond! Ik heb hem gezien en met hem gesproken. Hij zegt dat hij u wil zien! O, hij zal u geen enkel krenkend woord toevoegen! Ik zal... ik zal hem dooden als hij dat doet!"

II.

Raymond Stilling bleef buiten het eenvoudige kleine hotel stilstaan. Hij begreep

dat dit het eenige huis was van dit armzalige gehucht, waar zijne trouwelooze vrouw kon wezen. Hij blikte op naar het thans ledige balkon en na een oogenblik geaarzeld te hebben, keerde hij op zijne schreden terug, langs den weg, die naar de Lappen-kolonie leidde.

„Hij is weg,” zeiden de twee vrouwen, die van verre de hooge gestalte hadden gadegeslagen. Zelfs nu, dat de spanning voorbij was, bewaarden zij het stilzwijgen. Lydia doorleefde andermaal haar levensdrama en Hugoline vroeg zich toornig af, waarom die ellendige Raymond niet eene andere plek van het wereldrond had kunnen uitkiezen, om heen te zwerven en vergetelheid te zoeken.

„Alles ging redelijk wel,” dacht zij. „Lydia begon weer bij te komen en nu komt die man alles bederven!” De man, die Hugoline's liefdewerk bedierf, liep naar den grooten gletscher, grenzende aan het zomerdorp der Lappen. Hij sloeg geen acht op de overige touristen, of op het prachtige, woeste landschap, maar wandelde werktuigelijk verder, alleen denkende aan Lydia, zijne vrouw, die hem uit eigen wil verlaten en bedrogen had, om met een ander te vluchten; die daarna plotseling berouw had gevoeld en ook den man had verlaten, onder wiens invloed zij bezweken was. Zij was daarop verdwenen. Raymond had niet geweten waarheen en het niet willen vragen. En thans, tegen zijn eigen wenschen in, had hij haar gevonden, op deze verlaten plek, waar zij hare eigen schande verborg, door ieder veroordeeld, behalve door hare trouwe jonge zuster, die haar altijd had liefgehad en dat tot het laatst zou doen. Hij was ten prooi aan een storm van tegenstrijdige gevoelens. Tot het oogenblik waarop hij te Lyngseidet aan wal was gegaan, had hij alleen toorn en vernedering gevoeld, had medelijden geen oogenblik aan de gegrendelde deur zijns harten geklopt; zijne liefde was in bitterheid veranderd; van vergiffenis kon geen sprake zijn. Hij oordeelde zooals de wereld, dat, wanneer eene vrouw iets dergelijks verricht had, zij ook tot haar dood toe de gevolgen daarvan moest dragen. Een man kon op nieuw beginnen, eene vrouw nooit. Hij was nooit in aanraking gekomen met lieden, die het mogelijk achtten dat eene vrouw het verleden herstellen kon. En toch was hij een goed mensch, zij het dan ook heerschzuchtig; maar vervuld van sterke vooroordeelen. Geen vrouw onder zijne eigen bloedverwanten of kennissen had het ooit gewaagd de partij op te nemen voor eene echtgenoote, die haar eer met de voeten getreden had. Dat Lydia's leven voor altijd verspeeld was, had onwankelbaar vast bij hem gestaan. Maar thans, onder het voortwandelen, hoorde hij voortdurend Hugoline's uitroep:

„Is het dan alleen aan mannen vergund berouw te gevoelen en opnieuw te beginnen?”

Hij poogde er niet naar te luisteren. „Het is onzinnig,” zeide hij ongeduldig: „mij te kwellen met de dwaze woorden van een kind.”

Hij bereikte de hutten der Lappen, vervaardigd van boomtakken, graszoden en oude stukken rendiervel. Zij lagen verspreid om den grooten gletscher. Enkele Laplanders, die in hunne tenten waren gebleven, wenkten den vreemdeling eens een kijkje te komen nemen in hun hut. Een oude kleine Lap, de rijkste der kolonie, die niet minder dan tweeduizend rendieren bezat, bood zeven of acht zwarte jonge honden te koop, geschikt ook voor Noordpooltochten. Een aantal kinderen speelden hier in het rond; alleen de groote honden schenen vijandig tegen de indringers gestemd.

Het was een schilderachtig tafereel; maar op Raymond maakte het geen indruk. Hij liep door naar de ijszee en van daar langs de rivier, die daaraan ontsproot en zich eenige mijlen verderop in een fjord stortte. Eerst toen hij aan die fjord was gekomen, herinnerde hij zich waar hij was. Op dat oogenblik hoorde hij den stoomboothoren en bij dien klank kwam een man te voorschijn uit het eenige huisje op die afgelezen plek en zeide:

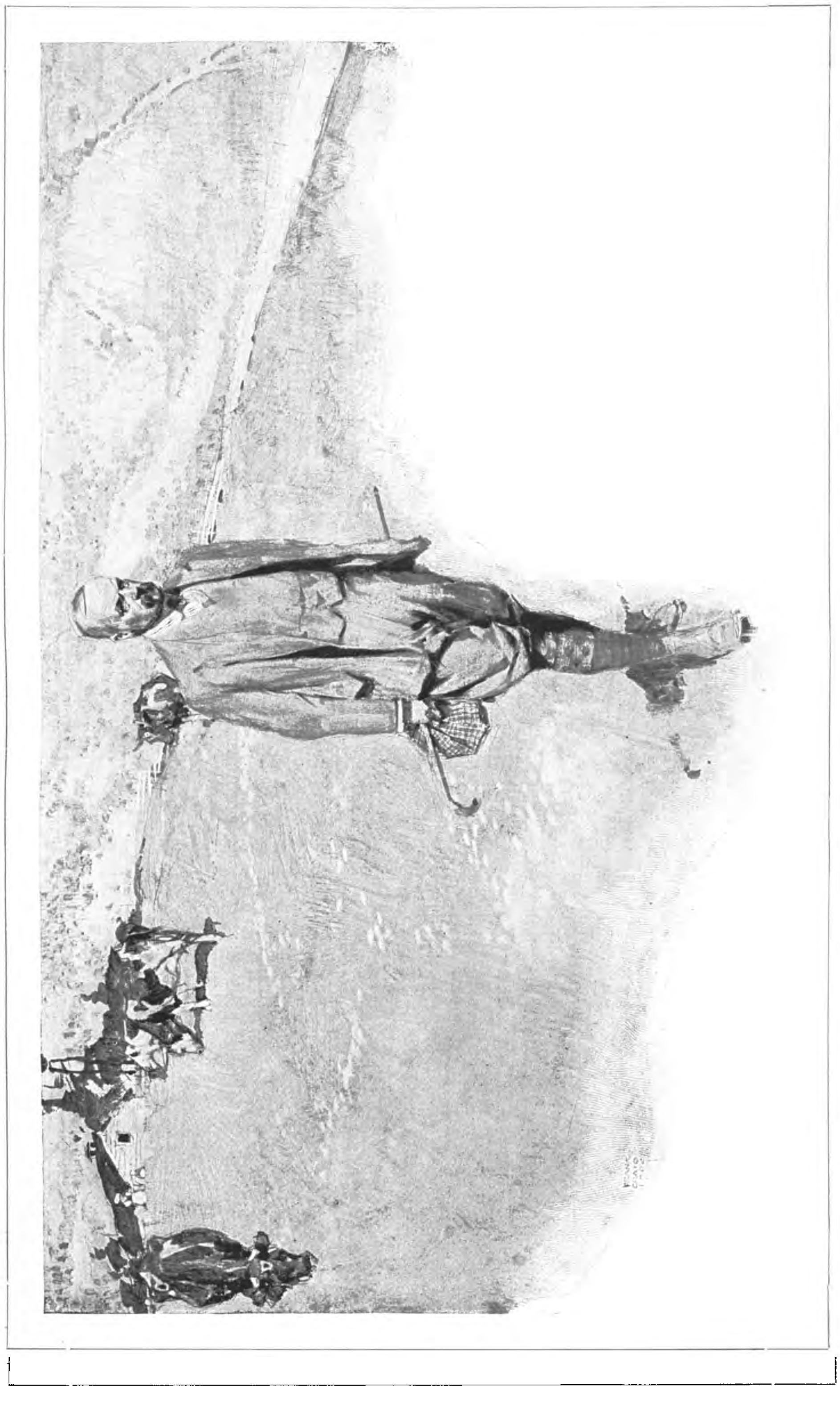

Tegen wil en dank was Raymond genoodzaakt op zijn schreden terug te keeren.

„Gij hebt zeker de boot gemist?”

Raymond knikte toestemmend.

„Dan kunt gij van dezen kant weer over eene week verder gaan.”

„En van de overzijde?” vroeg Raymond.

„Over twee dagen,” klonk het antwoord.

„Kan ik hier overnachten?” vroeg Stilling, naar de woning wijzende.

„Neen,” antwoordde de man, „maar er is een logement over de landingsplaats. Hier is geen gelegenheid iemand te herbergen,” en met een kort hoofdknikje, ging hij weer naar binnen en sloot de deur.

Tegen wil en dank was Raymond genoodzaakt op zijn schreden terug te keeren, terwijl nog altijd Hugoline's woorden in zijne ooren weerklonken. Het was een lange weg en toen hij eindelijk bij het hotel aankwam, kon hij niet besluiten binnen te gaan, maar liep hij verder, door een berkenlaantje naar een rots voerende. En daar, op een steen gezeten, zag hij Hugoline, alleen met hare gedachten. Zij leunde voorover en staarde neder op de zich voor haar uitstrekkende fjord. Plotseling keek zij op en ontdekte hem.

„Maar, Raymond!” riep zij uit, terstond overeind springende. „Wat ter wereld voert gij hier uit? Wij dachten zeker dat gij met de stoomboot vertrokken waart.”

„De boothoren blies toen ik mijlen ver was,” antwoordde hij. „en zoo moest ik wel blijven.”

„Dat is hard voor ons, heel hard!” sprak zij toornig.

„Is het u nooit te binnen gevallen dat alles ook hard was voor mij?” vroeg hij.

„Natuurlijk,” zeide zij even boos, „daarom is het zoo naar u te zien.”

„Ik dank u. Het is ten minste een troost, dat gij erkent, dat ook ik geleden heb.”

Hij zette zich neder op een steen en, geroerd door zijne woorden en neerslachtig uiterlijk, kwam Hugoline naast hem zitten, met iets van de oude vertrouwelijkheid, die tusschen hen had geheerscht. Zij zag hem onderzoekend aan en ontdekte welke onmiskenbare sporen het leed op zijn gelaat had achtergelaten. Het was vermagerd en had de vroegere uitdrukking van eigenwaan verloren; maar zijn uiterlijk had daarbij gewonnen, iets edels verkregen, dat hem vroeger nooit eigen was geweest. Voor het eerst gevoelde het jonge meisje medelijden met hem.

„Het is jammer voor ons allen, dat wij elkander ontmoetten,” zeide zij zacht. „Ik wilde dat wij ons ergens anders gevestigd hadden.”

„Ik zou u toch hebben gevonden,” antwoordde Raymond droomerig. „ik zocht u niet; maar toch zou het gebeurd zijn.”

Zij keek hem verbaasd aan; zulk eene opmerking geleek zoo weinig op den Raymond van vroeger.

„De stoomboot komt pas over eene week langs,” hernam zij, „dus moet gij hier acht dagen blijven.”

„Ik kan over twee dagen van de overzijde van het meer weg komen.”

„En zijt gij nog altijd van plan Lydia te spreken?” vroeg zij angstig.

„Ja. Ik *moet* dat doen.”

„Maar gij zult er toch niet op aandringen haar van avond te zien?” smeekte zij. „Zij is zoo vermoeid en geschokt. Ik legde haar te bed voordat ik uitging en trachtte haar in slaap te krijgen.”

„Zij behoeft van avond niet te weten dat ik hier ben,” gaf hij ten antwoord.

„Ik dank u, Raymond,” klonk het met een zucht van verlichting, „dat is heel vriendelijk van u.”

Een tijdlang bewaarden beiden het stilzwijgen. Ten laatste vroeg hij:

„Wanneer gaat gij trouwen? Den volgenden winter?”

„Mijne verloving is verbroken,” antwoordde zij bedaard.

„Gij meent toch niet dat gij met dien armen Bruce hebt gespeeld?” vroeg hij haastig.

„Neen, die arme Bruce heeft mij bedankt,” klonk het met een korten lach.

„Onmogelijk!” klonk het verontwaardigd. „Vertel mij daar alles van. Dan is de kerel gek!”

Zij aarzelde en zeide ten slotte: „Ziet gij, toen dat ongeluk met Lydia voorviel

en ik vernam dat zij ... kapitein Wallace verlaten had en alleen en wanhopig was, besloot ik naar haar toe te gaan. Iedereen was woedend op mij en Bruce nog het ergst. Hij zeide vreeselijke dingen en ook dat ik kiezen moesten tusschen haar en hem."

„En gij koost Lydia?" sprak Raymond bijna onhoorbaar.

„Natuurlijk," antwoordde Hugoline.

Hij stond op en liep op den rand der rots toe, waar hij lang voor zich uit bleef staren. Daarna keerde hij tot haar terug en zeide heel zacht: „Gij hieldt van hem. Dat moet u veel gekost hebben."

„O!" klonk het met een pathetisch glimlachje. „Wij hadden het geen van allen gemakkelijk."

„Maar wat zegt Lydia van dit verdriet, dat zij over u gebracht heeft?"

„Zij weet er niets van," antwoordde Hugoline. „Denkt gij dat ik haar met mijn eigen zaken zou hebben gekweld? Zij heeft verdriet genoeg gehad. Zij weet natuurlijk van de boosheid der anderen af, tantes en voogden en de heele kakelende rest. Dat is al ruimschoots voldoende."

„En vraagt zij nooit naar Bruce?"

„Ja," zeide Hugoline opstaande, „en dan vertel ik haar fabels. Ik heb nooit in mijn leven zoo moeten jokken en thans ga ik het wederom doen en haar vertellen dat gij weg zijt. Goeden nacht, Raymond. Er zijn kamers genoeg open in het hotel; maar gij moet beginnen met daar wat te eten. Ik kan het aan u zien dat gij dat noodig hebt. Waarlijk, het doet mij ook leed voor u, heel veel leed. Maar gij moet een nieuw leven beginnen, zooals wij zullen doen."

En zij keerde naar het logement terug, waar zij hare zuster reeds slapende vond.

III.

Heel dien nacht wandelde Raymond door zijne kamer op en neder. Hugoline's toewijding en trouw ten opzichte van hare zuster, hare eenvoudige zelfverloochening, haar beschermende toorn, haar onwankelbaar geloof in Lydia, haar eigen onbewuste minachting voor maatschappelijk vooroordeel, bepleitten bij hem de zaak zijner vrouw zooals niets anders had kunnen doen en voor het eerst in zijn leven begon ook hij zichzelf te vergeten, ontstond er medelijden in zijn hart. Het trof hem diep te bedenken hoe deze beide vrouwen zich hier verborgen voor de wereld, zij, die geen anderen steun op aarde hadden dan hem. Hij had dit nooit verstaan.

„Arme kinderen!" prevelde hij en na een poos hernam hij: „Kan ik het wel doen? Ik kan niet ten halve handelen, als ik iets in dat opzicht doe. Is het wel mogelijk?"

Toen de lange nachturen eindelijk verstreken waren, had hij zijn besluit genomen.

In den loop van den morgen ontmoette hij Hugoline op de trap.

„Hebt gij reeds aan Lydia gezegd dat ik hier was?" vroeg hij.

„Ja," antwoordde zij, zonder de oogen op te heffen, „zij verwacht u."

„Ziet zij tegen onze ontmoeting op?" vroeg hij zacht.

„O! zij is dapper!" verklaarde het jonge meisje fier. „Zij kan niet anders zijn?"

„Nu, dan doe ik beter mij tot haar te begeven," antwoordde hij, met een glimlach van ontroering over Hugoline's voortdurend verdedigen van de zuster, die haar zoo lief was. „Welke deur is de hare?"

Zij wees er hem zwijgend een aan op het portaal en, toen opeens hare zelfbeheersching verliezend, riep zij hartstochtelijk uit:

„Raymond, ik bid en smeek u zacht met haar te handelen. Maak het ons niet geheel onmogelijk na uw vertrek weer het hoofd op te heffen. Wij moeten het leven wel voortzetten en ons best doen. Spaar haar harde waarheden..."

Hij legde de hand op haar arm: „En," sprak hij haastig, „als ik haar eens geen enkel hard woord wilde toevoegen? Als ik eenvoudig tot haar ging, om haar voor te stellen alles te vergeten en op nieuw te beginnen?"

„O!" stamelde Hugoline, naar adem snakkend, „maar dat zult gij niet doen; het zou een man van uw karakter onmogelijk wezen."

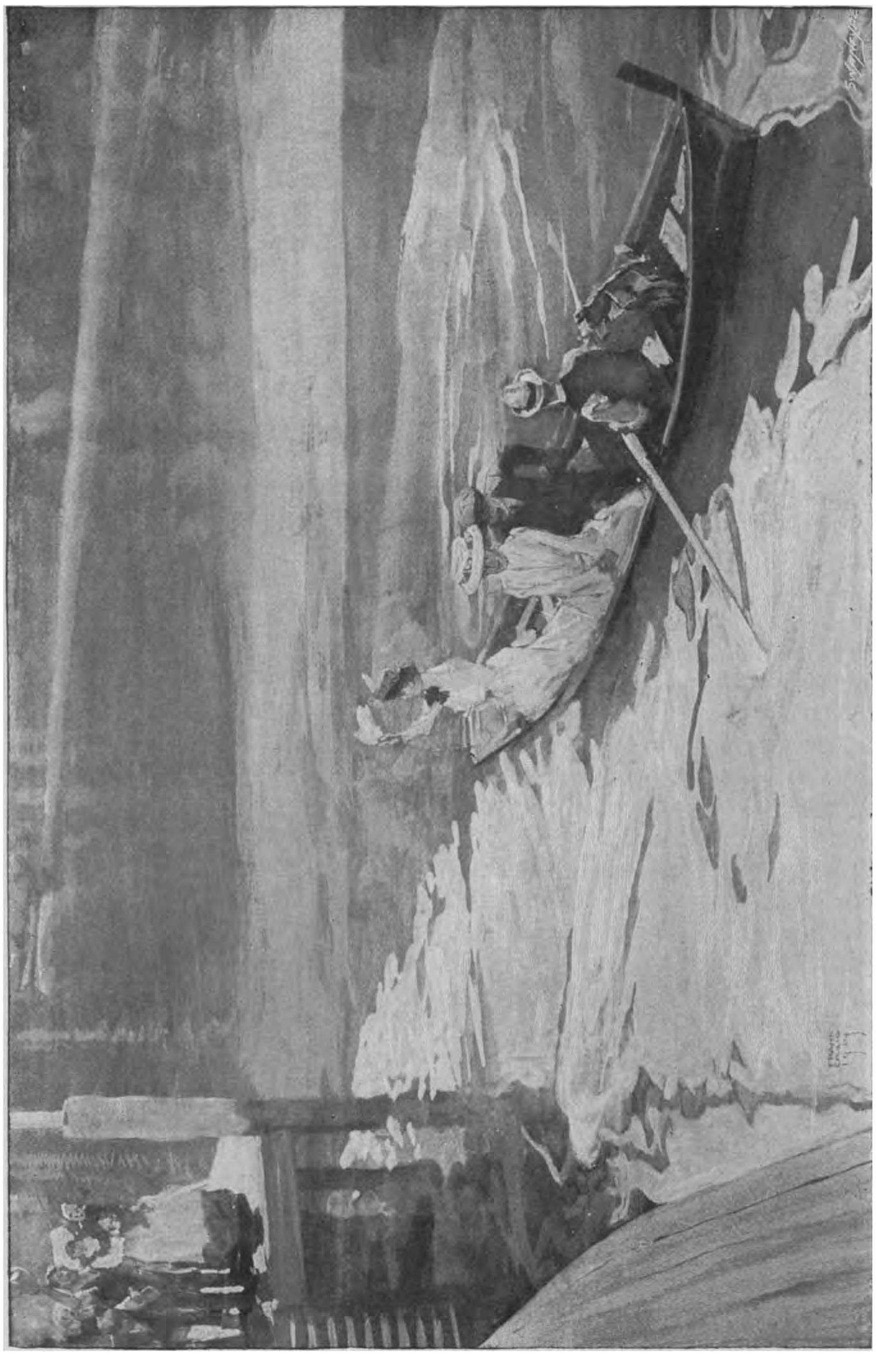

Op weg naar de stoomboot

„En toch zal ik het doen!" antwoordde hij op vasten toon. „Ik wil niet zeggen dat dit besluit mij geen zwaren strijd heeft gekost. Gij kent mijne natuur en zult dat dus begrijpen, maar gij waart mij eene hulp; met uw voorbeeld zoowel als door uwe woorden. Wij zullen allen op nieuw beginnen, kind. Zijt gij nu niet bang meer mij tot Lydia te laten gaan?"

„Neen, neen," fluisterde zij met iets als een snik en opeens greep zij zijne groote hand, kuste die sprakeloos en holde toen de trappen af.

Verteederd blikte hij haar na, snakte toen naar adem en ging aan Lydia's deur aankloppen.

Zij rees bij zijn binnentreden overeind, doodsbleek maar met eene waardige houding, als altijd den indruk op hem makende van eene schoone prinses uit een tooversprookje.

„Gij hebt verlangd mij te spreken?" zeide zij, met licht trillende stem.

„Ja, Lydia," gaf hij ernstig ten antwoord, „ik wilde u éene vraag doen, éene enkele slechts, en verzoek u mij volkomen oprecht te antwoorden. Vrees niet mij te kwetsen. Hebt gij een afkeer van mij?"

„Neen, Raymond, neen," sprak zij, met de grootste openhartigheid.

„O!" mompelde hij. „Ik ben blij althans dat te vernemen."

„Laat mij er bijvoegen," hernam zij zacht, maar met heldere stem, „dat ik het gebeurde meer betreur dan ik ooit kan zeggen. Ik betreur het lijden en de schande, die ik over u heb gebracht. Indien ik het onrecht tegen u gepleegd ongedaan kon maken, zou ik aanstonds elke foltering daarvoor willen ondergaan."

„En het kwaad dat gij uzelve berokkend hebt, Lydia?"

„O, dat is *mijne* zaak," sprak zij trotsch. „Ik maaide slechts wat ik zaaide."

„Wat zijt gij voornemens te doen?"

„Ik zal mijn weg wel vinden," klonk het even hooghartig.

„Hij leidde u hierheen en ik vond u."

„Ja, ik zal thans elders heengaan."

„En ook daar zou ik u ontdekken, Lydia, om het even waar gij u schuil hieldt; want ik wil u weer hebben."

„O, stil, stil!" riep zij uit. „Gij weet niet wat gij zegt; gij vergeet... gij geeft toe aan eene opwelling..."

„Neen," sprak hij, diep ontroerd, „ik vergeet niet en laat mij niet meeslepen door het oogenblik. Ik heb dit vooraf met mijzelven uitgemaakt, Lydia. Het zou elken man een harden strijd hebben gekost; maar gij zult begrijpen dat die strijd nog harder was voor iemand zoo vol vooroordeelen als ik. Dat ik u dit zeg, is alleen om u te bewijzen dat ik niet lichtvaardig handel, als ik u vraag huiswaarts te keeren met mij als ware er niets gebeurd. Ik wensch u van ganscher harte vergiffenis te schenken en ik wil dat gij mijn vergiffenis aannemen zult. Wij zullen geen van beiden op het verleden terugblikken, maar slechts op de toekomst zien. Het zal ons niet gemakkelijk vallen tegenover de wereld; maar zoo gij moedig wilt zijn en mij helpen, zal ik u trouw daarin ter zijde staan. Dat zweer ik u bij Hugoline, die u nooit begaf."

Zij had zich van hem afgewend en het gelaat bedekt met de handen.

„O, Raymond!" sprak zij, „als wij slechts vooraf konden weten tot welke edele dingen de onzen in staat zijn, hoe anders zouden wij dan handelen! Maar wij zien dat te laat. Neen, ik kan uw edelmoedig voorstel niet aannemen. Het is onmogelijk; maar ik dank er u uit het diepst mijns harten voor. Neen, neen, nader mij niet. Dring er niet verder op aan. Gij moet uw eigen weg gaan en vrij blijven."

„En ik wensch die vrijheid niet; ik wil *u* terughebben."

„Het offer zou te groot voor u zijn," hield zij vol. „Uwe familie, uwe vrienden zouden u uitlachen nogmaals vertrouwen te stellen in mij."

„Laat hen lachen," antwoordde hij beslist, „dat zal mij onverschillig zijn."

„Neen, gij vergist u; ik ken u, gij zoudt er onder lijden; het zou u ondragelijk zijn."

„Maar gij zult daar zijn, om mij te helpen," pleitte hij, „wij zullen te zamen dien donkeren tijd doorworstelen. Het zal niet altijd duren. Kom, Lydia, kom met mij mede naar huis. Wij zullen tot de oude omgeving teruggaan, maar een nieuw leven beginnen, omdat wijzelf veranderd zijn, en wij zullen daarmede een goed werk verrichten; want mannen hebben dit tot hiertoe te zelden gedaan; vrouwen

hebben voortdurend vergiffenis geschonken, het wordt tijd dat ook mannen dat doen. Keer dus met mij terug. Wij zullen nog geluk op onzen weg vinden!"

„Het is onmogelijk!" herhaalde zij, maar met bevende stem.

„Is het misschien dat gij niet wenscht te komen?" riep hij plotseling uit. „Hebt gij andere plannen? Is die andere man u nog lief? Is het tot hem, dat gij gaan wilt? Zeg het, Lydia; ik moet, ik wil het weten. In dat geval..."

Smeekend hief zij de handen op en thans begaf haar al hare zelfbeheersching.

„O!" riep zij uit, „ziet gij dan niet in wat het is? Gij maakt het al te hard voor mij. Raadt gij dan niet dat ik niets liever zou wenschen dan uw vergiffenis aan te nemen; maar dat het een nieuw onrecht tegenover u zou zijn, dat ik uw offer niet aannemen mag? Ik smeek u, dring niet verder aan, Raymond, en ga thans heen, ik bid het u. Ik zal nooit vergeten dat gij mij hebt willen helpen en mij uit medelijden de armen hebt toegestrekt. Gij hebt u gewroken, zooals maar weinigen zouden hebben gedaan. Ik verwachtte overstelpt te zullen worden met verwijten en had mij daartegen gestaald. Maar ik had mij te wapenen tegen veel grooter gevaar: uwe edelmoedigheid. Ik kan daartegen nog vechten, zoo gij nu slechts wilt gaan. Ik weet goed te handelen. Mijne kleine Hugoline zou mij gelijk geven. Zij is jong, maar zij verstaat dingen, die zelfs oude menschen niet begrijpen."

„Laat Hugoline dan oordeelen tusschen ons!" riep hij uit.

„Neen, neen!" smeekte Lydia.

Maar hij was de kamer reeds uitgesneld en liep naar beneden, waar hij het jonge meisje alleen in het voorhuis vond zitten, als een schildwacht, van verre op post.

„Hugoline," zeide hij opgewonden, „wij hebben u noodig; kom terstond. Kijk zoo verschrikt niet; er is niets verkeerds; bedenk alleen dat voortaan alles van u af hangt."

Toen zij het vertrek weder betraden, vonden zij Lydia, doodsbleek, in den armstoel leunen. Hugoline knielde aan hare zijde neer en sloot haar in de armen. „Wat heeft hij u gezegd, liefste?" fluisterde zij. „Hij beloofde mij zacht voor u te wezen."

„Hij vroeg mij met hem naar huis terug te keeren," zeide de jonge vrouw, op gebroken toon.

Hugoline wendde zich om en keek naar Raymond, die aan het venster stond, met het gelaat van haar afgekeerd.

„En gij hebt geweigerd?" hernam zij teeder. „Dat mag niet, Lydia, vergezel hem. Het zal beter zijn voor hem en voor u en wij zullen weer allen gelukkig zijn." Zij stond op en richtte zich tot Raymond met iets van hare vroegere beschermende heftigheid: „Zult gij haar nooit iets verwijten?" vroeg zij.

„Nooit, Hugoline," antwoordde hij plechtig.

„Ga dan met hem, liefste," herhaalde zij, „ik ben zeker dat wij op hem rekenen kunnen."

Zij sloop de kamer uit en sloot de deur.

Eene week later weerklonk de stoomboothoren andermaal over de fjord.

„Och," zeide Jeremias zuchtend, „vandaag doet het mij voor het eerst geen plezier hem te hooren."

„Dat is vriendelijk gezegd, Jeremias," antwoordde Hugoline, „en tot aandenken aan u koop ik het walvischtaschje."

„Dan krijgt gij het voor twee kronen minder en nog chocolade op den koop toe," klonk het verheugd.

„En daar komt uwe zuster met haar beminde," zeide de tolk van den zendeling; „hij wist ook wel wat hij deed, door de boot te missen en liet zijn tijd niet verloren gaan. Zullen zij spoedig trouwen?"

„O, ja," antwoordde het jonge meisje, „zij waren al oude vrienden."

Zoo was zij er in geslaagd Lydia tot het eind toe te beschermen. Niemand daar, die de waarheid had vermoed.

„Kom, zusje," zeide Raymond, die thans op haar toetrad en zijn arm door den hare stak: „een Laplander heeft zijn sloep gereed, om ons aan boord te roeien."

Een prachtige dwerg-eik. Vergelijk hem eens met de tulpen.

MINIATUUR BOOMEN IN JAPAN.

’t Is zeker moeilijk te verklaren, waarom juist de Japanners het eenige volk ter wereld zijn, dat de groei van zijn boomen tegengaat. ’t Zou kunnen zijn, dat zij, omdat zij zelf zoo klein zijn, er een zeker genot in vinden zich te meten met de kunstmatig klein gehouden boomen uit hun tuinen.

De juiste methode om boomen klein te houden is volstrekt niet algemeen bekend in Japan. Dat geheim wordt zorgvuldig bewaard door de gilden van de bloemisten, die eenige honderden jaren geleden gilden vormden, die hoofdzakelijk ten doel hadden de natuur te misvormen, te verkleinen of te vergrooten. In den eersten tijd van het bestaan van het gilde, stelden zij zich tevreden met het snoeien van boomen tot allerlei zonderlinge gestalten van afgoden, booten, huizen — in alle opzichten een afwijking van den natuurlijken groei van de boomen en heesters. Maar langzamerhand, toen de leden van de gilden vooruitgingen in hun kennis, werden zij eerzuchtiger in hunne proefnemingen, met dat gevolg, dat zij den groei van boomen (die in dat land 40 à 50 voet hoog worden) nu tot een voet kunnen beperken.

Dat is evenwel nog lang niet het vreemdsoortigste, van hetgeen zij al zoo kunnen bereiken. Zij kunnen niet alleen hunne boomen tot dwergen maken, maar zij kunnen ook den groei tot elke vereischte hoogte beperken. Indien gij een boom wenscht te hebben van 18 cM. hoogte, zullen zij dien voor u kweeken, maar zij kunnen er u even goed een bezorgen van 9 cM. hoogte.

Van die kunst om boomen van elke grootte te kunnen telen, weet de Japanner uitnemend goed partij te trekken voor het maken van miniatuurtuinen. De Europeesche schilderkunst als model nemende, reproduceeren zij een landschap tot in de kleinste bijzonderheden toe. Ik zeg met opzet „de schilderkunst in Europa,” al herkent men er ook dadelijk de Japansche wijze van teekenen in; want zooals ieder weet, ontbreekt in de Japansche schilderijen alle perspectief.

Wanneer ze hun keus hebben gedaan ten opzichte van het onderwerp, beginnen zij op den voorgrond boomen te planten, die slechts

een paar cM. hoog zijn. Zeven of acht meter verder wordt een achtergrond van miniatuur bergen met rijk gekleurden rotssteen aangelegd. Langs den voet van die bergen loopt een smal riviertje, dat watervallen en meren vormt. Marmeren bruggen overspannen dan het smalle water en zonderling gevormde pagoden schuilen tusschen het dwergachtig gebladerte. Waar de rivier de voorzijde van den tuin nadert, stort ze al haar water in een wild bruisenden waterval van een voet breedte, nu en dan door middel van een draineerpijp verdwijnende onder de basis van een kleinen Montblanc.

Het perspectief van de geheele schilderij een juweel, dat de oogen en de reukorgane aangenaam aandoet.

De algemeene regelen om den groei va de boomen te belemmeren zijn aan iede bekend; maar de gilden hebben natuur lijk hunne handelsgeheimen, waardoor d groei sneller en doelmatiger wordt belem merd. Men begint met een zaadje te neme: en het een cM. diep in een pot te legger Wanneer men geen zaadje machtig ka worden, neemt men daarvoor in de plaat een klein stekje van den een of andere boom in de nabijheid. Met een paar weke beginnen de worteltjes te groeien, en wannee de aardlaag slechts een cM. diep is, dringe

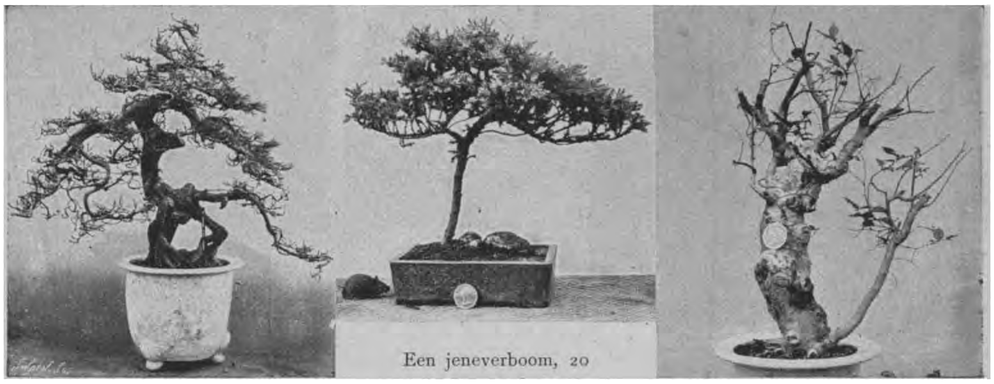

Een denneboom, 200 jaar oud. Een jeneverboom, 20 jaar oud. Een beuk, 60 jaar oud.

Men kan zich het best een idee vormen van de „kleinheid" van deze drie boomen, wanneer men ze vergelijkt met het potlood en de guldens, voorkomende op deze fotographieën.

grenst aan het wonderbaarlijke. De afstand wordt verkregen doordat men de rivier, de tempels en de 600 man kleiner maakt. Van een hoogte van 2 voet nemen de boomen af tot een hoogte van 5 cM. of 6 cM., zoodat men het effect van bosschen, die zich een mijl ver uitstrekken, verkrijgt in één zeven en zeventigste deel van den afstand. Ook lijdt de verscheidenheid niet onder de algemeene eenvormigheid. Te midden van uitgestrekte vlakten van op zijn minst een vierkanten meter, staan belachelijk kleine palmen of cactussen. Hier groepeeren zich om de ruïnes van een tempel mimosa-boomen, hun nietig „ik" met bloemen en geuren verrijkende. 't Geheele effect is in één woord zij naar omhoog in de hoop meer voedse te zullen vinden. Die worteltjes worde onmiddellijk afgeknipt.

De nieuwe loten van dwerg-pijnboome moeten zorgvuldig afgesneden worden me een mes, maar, hoe zonderling het ook mog klinken, een ahornboom zou onmiddellijk dood gaan, indien men hem slechts eve aanraakte met een metalen instrument. In dat geval moet het wegnemen van de worteltjes met de nagels geschieden.

De boomen worden volstrekt niet misvormd Den groei van een boom te belemmeren door hem af te houwen, is even gemakkelijk als wansmakelijk; maar het vereischt vee talent om een dwergboom in 't leven te

roepen, waarvan het blad, de bloesem, de tak en de stam evenredig zijn, en die honderden jaren kan blijven leven.

Terwijl men de worteltjes op één bepaalde grootte houdt, moet men niet verzuimen dezelfde bewerking te verrichten bij de takken en andere deelen van den boom. Men moet het groeien van de plant met geweld tegengaan. De voeding moet juist voldoende zijn om den boom in leven te houden. Dat goed te kunnen beoordeelen is reeds een kunst op zich zelf; evenals een geneesheer bij een patiënt nauwkeurig acht geeft op het kloppen van de pols, zoo moet ook de kruidkundige zorg dragen dat de groei nooit te veel vernelt noch vertraagt. Toont de boom neiing om te gaan kwijnen, dan heeft hij meer oeding noodig — een theelepeltje met mest is meer dan voldoende. Groeit de oom te snel, dan moet hij op rantsoen esteld worden.

Na eenigen tijd raakt de centimeter grond, aarin de boom geplant is, uitgeput en wordt e pot te ondiep voor de plant. De grond ordt dan zorgvuldig om de wortels heen weggenomen en de boom overgebracht in een ieuwe pot en een betrekkelijk diepe laag ond — zeker wel anderhalven centimeter iep. 't Spreekt evenwel van zelf, dat verchillende boomen ook een verschillende ehandeling behoeven, de eik en de den v. hebben behoefte aan breede, ondiepe potten, daar de wortels zich breed uitspreiden en niet zoo diep in den grond dringen als de wortels van den ahorn en vele andere boomen.

Reeds in het eerste stadium van het leven van een dwergboom, maakt de Japanner een begin met de vele hervormingen in zijn bestaan. Hij ent verschillende kleuren in de wortels, opdat de bladeren evenals een regenboog in tint zullen varieeren, zoodra de plant volwassen is.

Het enten geschiedt op de volgende wijze; een bekwaam tuinman neemt kleine stukjes van verschillende wortels en bevestigt ze met klei zoo stevig mogelijk op den oorspronkelijken wortel. Met een paar weken vormt de geheele bundel één dikken wortel. Ahornboomen schijnen zich het best te leenen voor zulk een behandeling; en het is niets ongewoons als men bij die plant minstens een half dozijn verschillende kleuren en tinten vindt. Dan beginnen zij te werken met de stammen, die zij tot een tal van verschillende vormen wenden en draaien. En daarmede nog niet tevreden, bereiken zij het toppunt in de kunst door een ongelukkigen boom te dwingen — door middelen, die alleen aan hen bekend zijn — — om door een stevigen puimsteen heen te groeien!

De eenige Japanner, die deze curieuse boomen in Europa heeft geïmporteerd, is de heer Eida, te Londen. 't Is dan ook wer-

Zes ahornboomen, elk drie jaar oud.

Een mooie dwerg-denneboom, 300 jaar oud.

Een veelkleurige ahornboom, 30 jaar oud. Let op den kunstmatig gedraaiden stam.

Deze drie dwergboomen zijn naast een „lengtemaat" gefotographeerd, om goed te doen uitkomen hoe klein zij zijn. De bovenste boom is 40 jaar, de middelste, een jasmijn, is 100 jaar, en de onderste, een beuk, is 55 jaar, en werd gedwongen om door een rots te groeien.

kelijk wel de moeite waard zijne collectie te gaan bezichtigen.

Men kan het gebouw, waarin die collectie bewaard wordt, het best met den naam van hospitaal bestempelen. Daar komen de planten — waarvan vele twee of drie eeuwen oud zijn — uit Japan aan met ingehouden adem, als men dat zoo mag zeggen met betrekking tot planten. Zij komen bij vier of vijfhonderd tegelijk, zorgvuldig geborgen in stroo en typisch Japansche verpakking. Een hoeveelheid boomen, ter waarde van twaalfduizend gulden ongeveer, die op den grond opgehoopt liggen, hebben oogenschijnlijk veel van een hoop vermolmd hout dat ternauwernood het verbranden waard is. Men zou ze dan kunnen houden voor kleine, knoestige stukken ijzer; maar als gij ze gedurende een maand uitstekend verzorgt, zult gij eens zien, wat er gebeurt. De twijg-achtige takken tooien zich met blad en bloesem; de verschrompelde stam begint er welgedaan uit te zien; de geheele plant krijgt inderdaad al zeer spoedig een bloeiend aanzien.

Bij hun aankomst laat men hen weer opleven door een mengsel van veel water en zeer weinig mest, want als zij te zwaar gevoed werden, zouden zij weer hun natuurlijke grootte krijgen. Zij worden dan in hun eigen ondiepe potten gezet, gedurende eenige minuten door en door bevochtigd en in een broeikast geplaatst om weer bij te komen. Binnen korten tijd — natuurlijk onder de gestadige verzorging van den tuinman — worden zij dan weer zoo gezond als ooit te voren.

Behalve den hierboven genoemden, algemeenen regel, ondergaat elke boomsoort een afzonderlijke behandeling om weer geheel op krachten te komen. Bij den dwerg-Cycas— een soort van palm, die in zijn wilden staat meer dan 30 voet hoog wordt, terwijl de dwerg, waarvan wij een afbeelding geven, slechts 6 cM. hoog is — worden de levensgeesten opgewekt door een spijker of eenig ander stuk ijzer onmiddellijk onder de oppervlakte van den grond te leggen, waarin hij geplant is; zoodra het ijzer roest, komt er weer leven in den boom. Dit is één van

de vele „kunstgrepen" waarin het Japansch gilde voor de bloemencultuur een vast vertrouwen stelt en waarop het zich ook verhoovaardigt.

Omtrent de prijzen van die planten en de kansen, dat zij in Europa in leven zullen blijven, zegt de heer Eida:

„In 't belang van hun duurzaam welzijn, moet men vooral zorg dragen, dat de planten die men binnenshuis wil houden, behoorlijk zonlicht en open lucht krijgen.

Hoe meer zij op die wijze worden verfrischt, des te meer levensvatbaarheid en kracht doen zij op voor hun langdurig verblijf in de dichte vertrekken; en des te gaver zullen hunne bladeren en bloemen zijn. Menschen, die weinig verstand hebben van de verzorging van planten en ze slechts nemen omdat ze mooi of eenig in hun soort zijn, zouden licht geneigd zijn te veel van die dwergboomen te eischen en ze dag in dag uit in hun vertrekken houden om daar hun decoratieve verplichtingen te vervullen. In Japan evenwel heeft men de gewoonte er twee stellen planten op na te houden, zoodat, terwijl de eene soort om zoo te zeggen, haar verplichtingen nakomt, de andere zich kan vermeien in de open lucht. Met eenige weinige zorg kunnen de dwergboomen honderden jaren in leven blijven, mits zij goed aan het klimaat gewend zijn — het acclimatiseeren geschiedt volgens een wijze van behandeling, waaraan ik altijd bijzonder mijn aandacht heb gewijd."

„En hoeveel rekent u voor zulke boomen?" vroeg ik.

„Dat hangt natuurlijk af van het soort en van den ouderdom," hernam de heer Eida, een belachelijk kleinen eik opnemende. „Hier heb ik een baby, die nog maar zes jaar oud is; die is vijf à zes gulden waard. Maar die gindsche denneboom is minstens 300 jaren oud, zoodat 300 gl. zeker geen te hooge prijs is voor al de moeite en tijd, die men daaraan heeft gewijd.

„Indien men hier dergelijke boomen kon laten groeien, zou men onmogelijk een vrij ouden boom beneden de duizend gulden kunnen koopen. Alleen aan de lage werkloonen in Japan heeft men het te danken, dat die boomen zoo goedkoop verkocht kunnen worden. Mijn goedkoopste boomen kosten per stuk *f* 1.50, de duurste *f* 350.

„Ahornboomen zijn het meest gezocht. Zij zijn in vele opzichten de mooiste, de sterkste en betrekkelijk ook de goedkoopste. 't Is opmerkelijk, dat bij de vele zieke boomen, die men in mijn hospitaal brengt, zelden een ahorn is."

„Hier is een groep boomen," aldus eindigde de heer Eida zijn verslag, terwijl hij op eenige bladerlooze stammen wees, die er zoo levenloos mogelijk uitzagen, „waarvan ik u, door op het hout te kloppen, kan zeggen of zij weer op zullen leven of niet. Deze hier komt weer bij; die gindsche is dood. Hoort gij wel 't verschil in klank?"

Tot mijn spijt moest ik erkennen, dat ik het verschil in klank niet had opgemerkt; ik begreep dan ook maar al te goed, dat ik nog in vele opzichten te kort schoot voor zulk een cultuur.

Een olifant, een zwaar blok hout dragende.

Het schranderste Dier

DOOR

PICOLO.

Van al de wilde dieren, die de mensch getemd heeft, is de olifant misschien wel het nuttigste. Hij leert wonderbaarlijk vlug, vergeet nooit wat hij geleerd heeft, is zeer krachtig en buitengewoon schrander. Wanneer hij goed gezond is, is zijne huid bijzonder gevoelig voor de minste aanraking en de top van zijn snuit staat wat gevoeligheid betreft, hoogstwaarschijnlijk gelijk met de toppen onzer vingers.

Zijn oogen zien ook heel scherp, hoewel de grens van zijn gezicht zich waarschijnlijk niet ver uitstrekt. In de streken, waar de olifant thuis behoort, is het gezicht dan ook niet het nuttigste zintuig, en over het geheel zijn de zintuigen der dieren in overeenstemming met de eigenaardigheden van hun woonplaats. Tusschen de vele hooge planten heeft de olifant veel meer dienst van een goed gehoor dan van een goed gezicht, en te oordeelen naar de grootte zijner ooren en de gemakkelijkheid waarmee hij ze naar voren en achterwaarts kan bewegen, kan men gerust tot het besluit komen, dat hij zeer scherp hoort. Zijn reuk-zintuig is evenwel het meest ontwikkeld, daar het hem in staat stelt, alles te vinden wat hij zoekt en datgene te vermijden, wat zijn instinct hem zegt, dat hij moet schuwen. Zijn snuit, waarin heel veel zenuwen bijeenkomen, bewijst den olifant daarbij uitnemende diensten. Het is onmogelijk een kudde wilde olifanten te naderen, want lang voordat de jager binnen het bereik is van een schot, zullen zij vluchten of aanvallen.

Ook het instinct van den olifant is zeer merkwaardig, want men kan hem bijna alles leeren.

Van de eigenaardige schranderheid van de olifanten wordt vooral gebruik gemaakt om hunne natuurgenooten in de val te lokken. Vele wijfjes-olifanten worden losgelaten in de bosschen en lokken de mannetjes binnen de palissadeeringen, welke met dat doel zijn gemaakt. Wanneer de nachten donker zijn, en de jagers weten waar de olifanten hun voedsel zoeken,

naderen zij ze met vier gedresseerde wijfjes-olifanten; en wanneer zij overeengekomen zijn welken olifant zij willen vangen, worden drie van de gedresseerde wijfjes-olifanten zonder het minste geraas en langzaam door hunne geleiders op een tamelijken afstand van elkaar in de nabijheid gebracht van de plaats, waar het mannetje zijn voedsel gebruikt. Vandaar naderen ze omzichtig en steeds grazende, om voor wilde olifanten door te gaan.

Wanneer het mannetje hen bemerkt, snuffelt het nog eens naar alle zijden en gaat dan naar hen toe. Aan elken kant nadert nu een van de wijfjes-olifanten; al zeer tevreden zijn, wanneer zij er in een seizoen drie of vier in hun bezit krijgen.

Het jacht maken op olifanten en het vangen met een strik, waarvan wij hier achter eene beschrijving zullen geven, is zeer nadeelig voor die dieren. Er sterven er verscheidene, doordat het koord zoo diep in hun nek dringt; daarom heeft de Regeering die wijze van vangen verboden. Niettemin worden de olifanten in de ver verwijderde bosschen toch nog altijd met strikken gevangen. Maar men zegt toch, dat vele olifanten vóór hun tijd sterven tengevolge van de martelingen, die zij dan ondergaan.

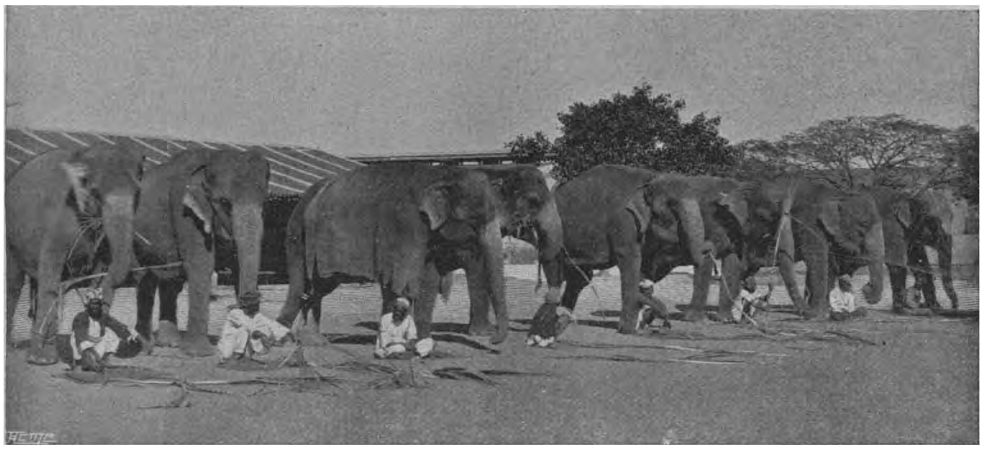

Olifanten hun dessert van suikerriet etende.

zij komen steeds dichter bij hem en beginnen hem te liefkoozen, en terwijl hij zich met die twee bezig houdt, plaatst de derde zich dwars achter hem. Dan komt achter de derde nog een vierde olifant, die beladen is met touwen en bedienden. Die bedienden begeven zich dan onmiddellijk onder den buik van den derden olifant en binden vlug de pooten van den gevangene, die nu onmogelijk meer kan ontsnappen.

Wanneer wij nu in aanmerking nemen, dat de drie voorste olifanten dat alles doen zonder eenige leiding, is dat wel een bewijs voor hunne schranderheid en leerzaamheid. Deze wijze om olifanten te vangen is hoofdzakelijk in zwang bij de behoeftigen, die

Ik kan evenwel niet gelooven, dat olifanten over de 150 jaar oud worden, zooals eenige schrijvers hebben beweerd. Maar het is een feit, dat enkele olifanten tachtig jaar zijn geworden. Wanneer ze zeer oud zijn, gaan de olifanten niet meer liggen om te slapen; ik heb voorbeelden gehoord van een olifant, die een jaar lang niet ging liggen en slechts nu en dan staande een oogenblik sliep. Wilde olifanten leunen dikwijls tegen een boomstam, wanneer ze willen slapen; maar ze gaan toch meestal liggen, en een mijner vrienden, die een ouden olifant had gezocht, vond hem eindelijk doordat hij hem hoorde snorken; hij kon hem toen gemakkelijk dooden. In het kamp heb ik olifanten,

die een poot als hoofdkussen gebruiken, op den grond zien slapen.

Olifanten zijn in Indië onmisbaar voor het trekken van zware artillerie-batterijen. Door hun meegaand karakter zijn zij voor dat doel ontzaglijk veel waard. Maar wanneer de kanonnen worden afgeschoten, vervangt men de olifanten door stieren, omdat die niet zoo licht schrikken. In de Indische vlakten trekken twee olifanten een zwaar kanon in een uur tijds drie en een halve mijl ver. Elke batterij bestaat uit zes kanonnen — vier veertig-ponders en twee 6.3 houwitzers. Voor elke batterij zijn twaalf olifanten, twee voor elk kanon of elken houwitzer.

Een Inlandsch onderofficier (jemadar) benevens twaalf opzichters (mahouts) en twaalf grasmaaiers geleiden de olifanten. Wij zijn sedert onheugelijke tijden gewoon het paard te vereenzelvigen met alle krijgstoerustingen; maar de olifant — hoewel hij geen deel neemt aan den strijd — staat in schranderheid volstrekt niet achter bij het paard, en naar het schijnt, komt er zelden iets voor, waartoe hij niet geschikt is. Voor het overbrengen van het geschut is er geen deugdelijker dier te bedenken.

Wij laten hier eene beschrijving volgen, die kolonel Walter Campbell heeft gegeven omtrent het nut, dat men op marsch van een olifant kan hebben. Hij bedoelt hier niet de olifanten, die het geschut trekken, maar degene, die de soldaten behulpzaam zijn om de kanonnen door moerassige of heuvelachtige streken in beweging te brengen.

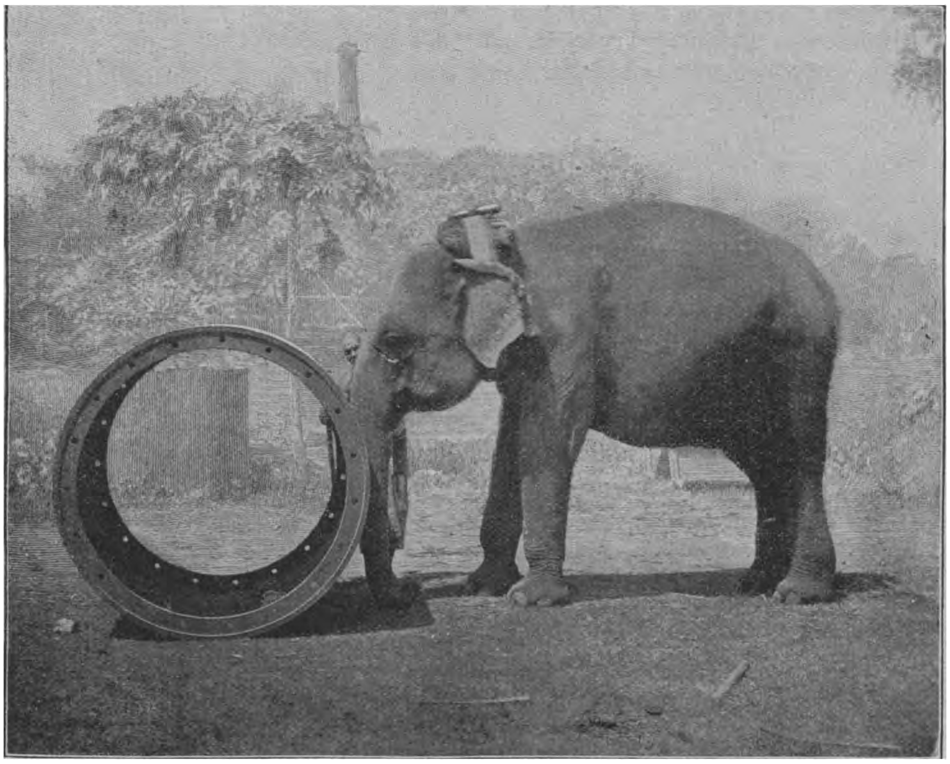

Een ijzeren cylinder voortrollende.

't Is belangwekkend om te zien welk een buitengewone schranderheid de olifant bij een batterij aan den dag legt, om ze uit de vele moeilijkheden te bevrijden, die zij op haar weg ontmoet. De olifanten, die

voor dat doel worden gebruikt, hebben een sterken lederen band om het voorhoofd om ze voor kwetsuren te vrijwaren, wanneer ze tegen een kanon mochten stooten.

Wanneer een stuk geschut in den grond zakt, wordt altijd een van die vernuftige dieren te hulp geroepen om het er op de eene of andere wijze uit op te trekken. Hij gaat er naar toe met het gewichtig voorkomen van een ervaren machinist en doet een grondig onderzoek naar den staat van zaken. Zijn snuit om de spaak van een wiel slaande, tracht hij het op te lichten, als om zich te vergewissen van de diepte en de vasthoudendheid van de modder, en gen, wanneer de ossen tenminste flink trekken.

't Gebeurt echter wel eens, dat de ossen vermoeid of koppig zijn en niet willen gehoorzamen. Dan is het vermakelijk om te zien, hoe diep verontwaardigd de olifant is. Ik heb hem eens met een kreet van woede zien opspringen, zwaaiende met zijn snuit en op het span ossen losstormende, als om zich aanstonds op hen of op hun geleider te wreken; en die bedreiging heeft bijna altijd het gewenschte resultaat ten gevolge.

De bosschen waaruit men het timmerhout krijgt, zijn dikwijls ver verwijderd van het water, en zonder deze nuttige dieren zou

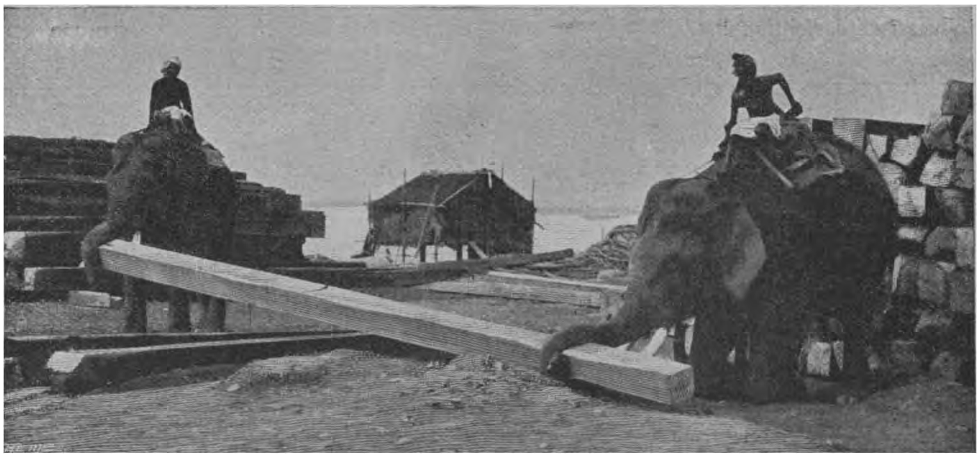

Olifanten het gewicht van een blok onderzoekende.

dan loopt hij vlug om het stuk heen en doet hetzelfde met het andere wiel; hij laat dat dan ook weer los en trekt zijn oogleden op, alsof hij bij zichzelf zegt: „Dat zal wel gaan; dat zal ik wel klaar spelen."

Dan denkt hij eenige oogenblikken na, nu eens hier en dan weer daar een lichten stoot gevende, totdat hij, wanneer hij heeft ingezien, hoe het hem het best zal gelukken, zijn voorhoofd tegen den mond van het kanon drukt, en een schrillen kreet als van een trompet uitende om aan de ossen te kennen te geven, dat zij goed moeten trekken, met zijn volle gewicht tegen het stuk drukt, hetgeen gewoonlijk voldoende is om het in beweging te bren-

men die zware houtblokken nooit aan den oever van de zee kunnen brengen. Daarom laat men de olifanten gedurende den wintertijd het hout wegbrengen, dat in den loop van het jaar geveld is. En niet alleen dat zij de blokken dragen, maar zij helpen ook om ze in het water naast elkaar te leggen en aldus een vlot te vormen.

Ik zou niet weten wat de groote dokken in Rangoon en Moulmein zouden beginnen zonder deze gedresseerde olifanten. Ik heb eenige jaren doorgebracht in Rangoon als officier bij de sappeurs en mineurs, en ik moet erkennen dat men de manier, waarop een olifant een blok hout keurt, voordat hij het oplicht, gezien moet hebben om

het te kunnen gelooven. Hij licht meestal het eene uiteinde met zijn snuit op, en als hij denkt, dat hij het geheele blok alleen kan oplichten, schuift hij zijn snuit steeds verder op, totdat hij precies in 't midden is; dan zal hij op zijn knieën liggende het blok oprollen tot aan zijn slagtanden en het naar den zaag-molen brengen. Gedurende dien tijd zit de mahout rustig op zijn rug en zet hem nu en dan aan door een duw met zijn voeten of zijn teenen.

Olifanten kunnen ook zeer goed hout opstapelen. Zij leggen een blok op de aangewezen plaats, gaan dan een weinig achteruit om te zien of het goed ligt, en geven nog eens hier of daar een duw, totdat het in de vereischte richting ligt.

rijst gerekend op elken voet van zijne hoogte, en ongeveer 600 pond groen voedsel, dat zijne oppassers afmaaien en op zijn rug leggen. In Boven-Indië wordt hij gevoed met chupatties, of platte weiten koeken.

Het jacht maken op olifanten en het strikken is wellicht een van de gevaarlijkste liefhebberijen. Ik meende vroeger, dat niets zoo opwindend en zoo gevaarlijk was als de jacht op de wilde zwijnen in Indië; maar het is niets in vergelijking van de jacht op olifanten. Men moet dan jagen door een landstreek, die zoo ver het oog reikt, bedekt is met hoog en hier en daar half neergeslagen gras; dat grasveld is doorsneden met slooten en voor een deel bedekt met omgevallen boomen, groote takken,

Olifanten, eene zware batterij voorttrekkende.

Olifanten worden ook dikwijls gebruikt op thee-plantages om kookketels op lage rolwagentjes tegen zeer steile hellingen op te trekken, voor welk werk zij bij uitnemendheid geschikt schijnen te zijn. Zij worden ook gebruikt om blokken steen aan te dragen, die de metselaars noodig hebben voor de groote gebouwen. Zij leggen die blokken dan meestal vlak naast of op een ander blok op den muur neer.

Daar een olifant van 800 tot 1000 pond kan dragen, acht tot tien uur daags kan loopen en voldoende rust geniet, wanneer hij vijf of zes uur slaapt, kan men zich gemakkelijk voorstellen welke onschatbare diensten hij bewijst als transport-middel. Maar hij heeft behoefte aan een goede voeding en een goede verzorging. Zijn gewoon dagelijksch rantsoen is twee pond

witte mierennesten en andere afschuwelijke struikelblokken, en daarover moet men dan zoo snel jagen als de olifant maar loopen kan.

Men kiest de vlugste wijfjes-olifanten. Zij worden verzorgd en gedresseerd met een zorg, alsof zij een lievelingspaard waren voor de wedrennen. Dicht bij de staart wordt altijd een plek open gehouden, waarin de olifant onder het jagen telkens wordt gestoken. Elke *koonkie* heeft twee man op zijn rug; de een is de mahout, die ook den strik moet werpen; de ander zet het dier voortdurend aan en is gereed om de pooten van den gevangene te binden, zoodra men dien in zijn macht heeft.

Een *koonkie* is aldus uitgerust voor de jacht: Een stevig touw wordt tweemaal als een gordel om het lichaam gewonden en goed secuur bevestigd aan het zadel, waar-

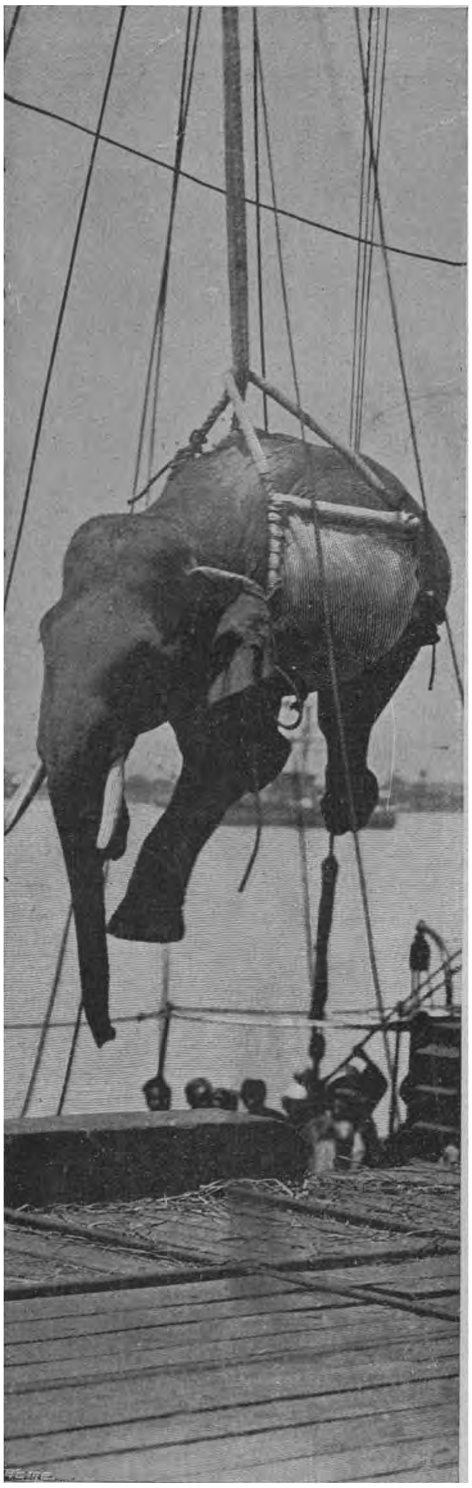

Olifanten aan boord van een schip opgeheschen.

aan de strik ook is vastgemaakt. De mahout, die den olifant stuurt en den strik werpt, moet een handige jonge man zijn, die bedreven is in zijn werk, en gewoon is op den blooten rug te zitten.

Dicht bij een kudde komende, zoekt de mahout een goed uitzienden, bijna volwassen mannetjes-olifant uit, omdat die het meeste geld opbrengen. Doch wanneer zulk een olifant niet bij de kudde te vinden is, wordt een wijfje uitgezocht en zoo haastig vervolgd, als de *koonkie*, die voortdurend gestoken wordt, maar loopen kan. Zoodra de olifant, waarop de keus gevestigd is, van de kudde is afgescheiden, wordt die uit alle macht vervolgd, en gewoonlijk binnen een half uur, hoogstens drie kwartier tot stilstaan gebracht.

Maar wat is dat een vreeselijke tijd! Ik heb hem tweemaal meegemaakt. Een oogenblik scheen de olifant, waarop ik gezeten was, achterover te vallen, kort daarna viel hij bijna voorover. Mijne armen waren bijna uit het lid door het krampachtig vasthouden van het touw. Ik werd heen en weer geslingerd van voren naar achteren en van de eene zijde naar de andere. Ik geloof niet, dat ik drie minuten achtereen op dezelfde plek van den rug van den olifant zat.

En de inboorlingen blijven maar dood bedaard zitten. Zij gebruiken daartoe niet alleen hunne armen en handen maar ook hunne beenen. Ik geloof, dat zij op de punt van een naald zouden blijven zitten, al werd die ook voortgezweept door een stormwind. Ik was in dien tijd nog jong en sterk en gewoon veel aan gymnastiek te doen, maar ik moest me toch vastklemmen met de vasthoudendheid van een bulhond en de behendigheid van een acrobaat. Aan stilhouden viel niet te denken — de wilde olifant mocht geen kans hebben om te ontsnappen. Ik was dan ook overgelukkig toen ik hem eindelijk stil zag staan.

Wij schaarden ons naast elkaar, de mahout stond op, zich aan een koord vasthoudende en wierp den strik. Hij viel behoorlijk over den kop; toen de jonge olifant het koord op zijn snuit voelde bengelen, rolde hij zijn

snuit op, het koord gleed om den nek en werd dicht getrokken. De tweede *koonkie* was toen aan den anderen kant gekomen, doch voordat de tweede strik kon worden geworpen, schrikte onze gevangene die toch, reeds geducht ontsteld was, opnieuw. Maar onze olifant was onmiddellijk op zijn post. Hij had zich zoo flink mogelijk geposteerd, met den eenen poot naar voren en zijn geheele gewicht naar den gevangene toe gekeerd. Maar zelfs toen werden wij nog een eind voortgesleept, totdat het dier begon in te zien dat zijn verzet hem toch niet kon baten.

Daarna werd de tweede strik geworpen en was de gevangene in onze macht.

Nu kwam de gevaarlijke taak om den strik los te maken en te vervangen door andere sterke koorden. Doch die inboorlingen zijn daarin door aanhoudende oefening zoo bedreven, dat er zelden een ongeluk plaats heeft. Twee of drie tamme olifanten komen nu dicht bij en bewijzen allerlei attenties aan den half verstikten vreemdeling; de helpers laten zich op den grond glijden en binden de voor- en achterpooten in een oogenblik. 't Is dikwijls zeer moeilijk den strik los te maken, daar hij bij het dicht trekken veelal in het vleesch snijdt, en vele olifanten sterven na hun gevangenneming van verdriet over hunne wonden.

Zoodra een olifant inziet, dat hij gevangen is, onderwerpt hij zich aan zijn lot, en gaat bedaard naar de plaats, die tijdelijk voor hem bestemd is, en daar wordt hij in zes maanden getemd en voor den arbeid geschikt gemaakt. De heer Nuttall, die dertig jaar achtereen superintendant is geweest van de gouvernement's *keddah's*, zeide, dat hij op de tijgerjacht gebruik had gemaakt van een olifant, die twee maanden te voren gevangen was en dat hij drie maanden na dien tijd op den rug van een anderen olifant jacht had gemaakt op wilde.

Wilde olifanten trekken zich gedurende de hitte van den dag terug in de bosschen of het dichte kreupelhout en verstaan bij uitnemendheid de kunst om een heerlijk plekje voor hun rustplaats uit te zoeken.

Er zijn in verschillende deelen van Indië vrij groote vijvers, die in het heete jaargetijde uitdrogen. Wanneer men de modder in beroering brengt, zijn de visschen, ten einde adem te kunnen halen, genoodzaakt naar de oppervlakte te komen, en men kan dat het gemakkelijkst doen door eenige olifanten in de modder heen en weer te laten loopen, totdat het water veel van erwtensoep heeft. De meeste visschen komen dan naar boven en worden met netten gevangen, of door mannen gegrepen. Dat is een allerzonderlingst gezicht.

KRUIMELS

DOOR

H O L D A.

Zacht neuriënd zat het jonge vrouwtje bij het venster te naaien aan een kinderjurkje. Uit haar blik sprak een innig genot, als zag zij het bekoorlijke wezentje, waarvoor het bestemd was.

Plotseling schrikte zij op uit haar droomerijen. Haar echtgenoot kwam binnen, met een droevige, sombere uitdrukking op zijn bleek gelaat.

„Nu? Wat heeft de professor gezegd, Albert?"

„Hij heeft mijn vonnis uitgesproken. Ik moet naar Carlsbad, en nog wel zoo spoedig mogelijk."

„De professor heeft toch niet gezegd, dat er gevaar bij is?" vroeg zij, hem een stoel toeschuivende. „Zeg mij alles naar waarheid, Albert. Heeft hij je nauwkeurig onderzocht?"

„Zeker, Alice. Hij heeft wel een uur lang geklopt en geluisterd. Van een badplaats aan de Noordzee wil hij niets hooren; in plaats van den heerlijken golfslag, moet ik nu gelooven aan een heete bron. En bovendien nog een afschuwelijk dieet, geen bier, geen cognac, en dan nog het voornaamste... de verveling."

„Nu vergist gij u toch geducht, Albert. 't Is in Carlsbad zoo gezellig als 't maar zijn kan. Ik ben er dikwijls met mama geweest en ik was er altijd met genoegen. Carlsbad is als het ware een rendez-vous van de haute volée! En dan nog die verrukkelijke natuur, de bergen met de bosschen en watervallen, de wandelingen..."

„Wel, kijk eens aan, mijn vrouwtje is werkelijk op eens welsprekend geworden. Nu, des te beter, lieveling. Dan hoop ik, dat het u daar met mij bijzonder goed zal bevallen. Maar... wij moeten heel vroeg... reeds om zes bij de bron zijn..."

„Hoe zoo?"

Geheel ontsteld keek zij hem aan. „Gij wilt toch niet zeggen, dat ik met u medega?"

„Ja, zeker. Dacht gij dan Alice, dat ik zonder u op reis zou gaan? Dat kunt gij toch niet meenen? 't Zou een dubbele kwelling voor mij zijn, als gij niet bij mij waart."

„Maar dan gaat Baby toch ook mede?" zeide zij hem in de rede vallende.

„Het kind? Hoe kunt gij nu zoo iets bedenken. Niemand neemt kinderen mede naar Carlsbad."

„Zou ik mijn kind achter moeten laten? Dat meent gij toch niet, is 't wel?"

Zij was opgestaan. Haar donkere oogen schitterden hem tegen. „Dat zou immers onmogelijk zijn, gij moet dat zelf inzien, Albert. Gij weet immers, dat ik het kind aan niemand toevertrouw."

„Gij weet, liefste, dat ik uw angst altijd zeer overdreven heb gevonden; wanneer gij uw kind zelf voeddet, zou het iets geheel anders zijn, maar nu... Dina zal wel goed voor haar zorgen, en mij dunkt, dat uw

moeder ook met genoegen zoo lang hier zal komen. Zorg dus maar, dat alles spoedig gereed is en wij over een paar dagen kunnen vertrekken."

In gedachten verzonken staarde Alice een tijdlang voor zich uit. Zij zag niet de eigenaardig gele gelaatstint van haar echtgenoot. Het verontrustte haar niet, dat hij vermoeid en aangedaan zijn oogen dicht deed. Zij dacht slechts aan het zware offer, dat zij moest brengen... Dat hij dat van haar kon vergen! Hij wist toch, dat het kind haar alles was, dat zij het dubbel lief moest hebben, omdat hij... de vader... er zich zoo weinig om bekommerde. Hij hield van al wat mooi en aantrekkelijk was. Hij had de bekoorlijke Alice Vroover ten huwelijk gevraagd en zij had zonder aarzelen zijn aanzoek aangenomen. Het huwelijk was gesloten, als zoovele andere. De algemeen bekende ingenieur Albert Born en de bekoorlijke officiersdochter... dat was een paar, dat zeer goed bij elkander paste. Op de huwlijksreis had hij haar veel van de wereld laten zien. Hij was overgelukkig met zijn Alice, en het scheen hem onmogelijk toe, dat het bezit van een kind zijn geluk nog kon verhoogen. Maar, als hij dan toch vader werd, moest het nàtuurlijk een jongen zijn. Voor dat zwakke tengere meisje voelde hij niet veel. Het had hem zelfs zeer ontstemd, dat dat roode, schreierige schepseltje het leven zijner Alice in gevaar had gebracht en dat de zorg voor dat kleine kind haar van hem had vervreemd.

Zijn egoïsme was zoo groot, dat zijn vaderliefde geheel te niet ging.

Alice merkte het op, doch zag geen kans om daarin verandering te brengen. Zij vertroetelde haar baby slechts te meer, doch onwillekeurig kwam in haar verhouding tegenover haar echtgenoot iets kouds en ongenaakbaars. Dat was den ingenieur ook niet aangenaam. Zij wijdde aan dat kleine wezentje te veel liefde en tijd, die hem toekwamen.

Langzamerhand evenwel was hij er aan gewoon geraakt. Maar in den laatsten tijd, toen hij ziekelijk was geworden, toen hij meer dan ooit behoefte had aan liefde, en hij te vergeefsch bij Alice had uitgezien naar sympathie, was er een somberheid over hem gekomen, die Alice toch zeker had moeten opmerken.

Aan al die dingen dacht zij, toen zij zwijgend naast elkander zaten. Groote tranen biggelden over hare wangen en vielen op haar gevouwen handen.

De ziekelijke man opende eindelijk zijn oogen. Zwaar ademend streek hij met zijn rechterhand over zijn gelaat. Alice ontstelde door de uitdrukking in zijn oogen en legde snel haar arm om zijn hals.

„Ik laat u natuurlijk niet alleen op reis gaan, Albert, en ik zal zorgen, dat alles spoedig gereed is, maar, och, gij moet mij niet van mijn kleine Mary scheiden. Ik beloof u, dat ik haar meer zal overlaten aan de kindermeid; maar geef mij dan ook het bewijs dat gij mij liefhebt door dit verzoek in te willigen, Albert!"

„Gij weet wel, Alice, dat ik u innig liefheb," zeide hij zijn vrouw in de armen nemende. „Eerst toen ik u leerde kennen, heeft het leven waarde voor mij gekregen. Ik bemin u met alle kracht die in mij is. En wat geeft gij mij daarvoor in de plaats?... Kruimels! anders niet... Ik weet reeds lang, dat ik u niet geheel heb gewonnen. Maar ik geef den moed daarom nog niet op. Misschien bereik ik toch nog eenmaal het doel, waarnaar ik zoo verlangend uitzie. Neem het kind maar mede, Alice... ik heb er niets meer tegen."

Een enkele blik nog op Alice in haar opgetogenheid, toen verliet hij het vertrek.

Kruimels! Dat woord had haar pijnlijk aangedaan... Had hij het recht tot die verwijten? Ontving zij meer dan zij gaf? Speelde haar kind een te groote rol in haar leven? Moest zij haar moederlijk gevoel onderdrukken? Och, wist zij toch maar, wat haar te doen stond...

Eerst bij het wiegje van haar kind vond zij rust en troost.

— — — — — — — — — — — — —

Een ochtend-koraal begroet den nieuwen dag, niet om de vromen op te roepen naar

het bedehuis, maar voor de lijdenden opdat ze genezing en verzachting van pijnen zullen indrinken bij de bronnen.

Rusteloos ruischt het water, door een onderaardschen gloed verwarmd. Rusteloos springt de fontein omhoog, valt weer in millioenen droppels neer en wordt door ijverige handen opgevangen om genezing te brengen aan zieken en lijdenden.

Een verwarring van stemmen in bekende en onbekende talen en dialekten, een wonderbaarlijke kaleidoscoop! Rijke toiletten, nationale drachten, ouderwetsche figuren, mannen en vrouwen uit alle standen van de maatschappij, zij verdringen zich om op te vangen het heerlijke bronwater dat de tooverroede van - Hygeia voor hen doet opborrelen. En ondanks alle ellende hoort men toch praten en lachen en flirten. Rozen worden gegeven en genomen, afspraken gemaakt. Carlsbad is een stad van genezing, maar ook van genieten. Bij de zacht ruischende fontein zag men ook het jonge echtpaar, dat door zijn sympathieke voorname verschijning reeds menigeen in 't oog was gevallen.

Menigeen had reeds met lof hooren spreken over den ingenieur Born; en ieder beijverde zich hulde te brengen aan zijn bekoorlijke echtgenoote; telkens werden zij uitgenoodigd om deel te nemen aan gemeenschappelijke uitstapjes in de prachtige omstreken.

Zij sloegen echter alle uitnoodigingen af, om de voorgeschreven kuur stipt te kunnen volgen.

„'t Is alleen uit voorzichtigheid," zeide mevrouw Born dikwijls; „Born heeft gelukkig geen ernstige kwaal, maar hij is altijd bijzonder sterk en gezond geweest en nu verontrust hij zich zoo spoedig. Ik vind ook dat hij veel beter wordt, niet waar Albert?"

Hij knikte even.

Alice scheen het niet op te merken, dat haar echtgenoot steeds magerder en bleeker werd en dat hij steeds langzamer liep.

„'t Is tijd om naar huis te gaan," zeide zij naar de torenklok kijkende, „en 't is ook tijd, dat Baby haar ontbijt krijgt."

Bij Alice's eerste woorden had hij gehoopt dat zij alleen om zijn gezondheid had gedacht; thans omspeelde een bittere trek zijn bleeke lippen.

„Altijd dat kind," mompelde hij. „Altijd dat kind!" Des nachts zelfs werd dat kind hem tot een last. Telken male moest Alice 's nachts opstaan om het schreiende kind te sussen. Hoe zacht ze zich ook bewoog, de ziekelijke man bemerkte het toch altijd en kon dan meestal niet weer inslapen. Hij had haar ook reeds verzocht de tusschendeuren te sluiten, maar daarvan wilde Alice niets weten, en zuchtende gaf Albert toe.

Op een keer deden zij een langere wandeling dan gewoonlijk; zij waren den weg door het bosch gegaan, waar aan beide zijden een tal van witte rozen bloeiden. Alice was in verrukking over die bloemenpracht en versierde den kinderwagen, die vóór hen uitgereden werd, met de geurige roosjes; zelfs de arme lijder kon een glimlach niet weerhouden. Het jonge moedertje had voorzichtig alle doorntjes verwijderd, opdat Mary's kleine grijpende handjes niet gewond zouden worden. Haar zorg voor haar lieveling bleek uit elken blik, uit elk woord.

Het kind juichte en trachtte de woordjes na te zeggen, die Alice haar onophoudelijk voor zei.

„Mamama," klonk het telkens uit 't kindermondje.

„De meeste kinderen zeggen anders het eerst, papa," zeide Albert.

Met een zonderlinge uitdrukking in haar mooie, donkere oogen keek Alice hem aan; „dat is dikwijls heel verschillend," hernam zij eindelijk, „al naar de kindermeid het vóór zegt." Maar zij verzuimde er bij te voegen, dat zij zelf zonder ophouden had getracht, die eerste klanken te voorschijn te roepen. Zij ontmoetten kennissen in het bosch en maakten afspraak voor den avond. Men zou te zamen soupeeren bij Pupp, en dan voor dien éénen keer ondanks het voorgeschreven diëet eens een flinke bowl nemen.

„Ik zou er ten minste zoo gaarne deel aan nemen," zeide Alice haar echtgenoot aanziende.

„En gij weet wel, dat ik niet gaarne een spelbreker zou willen zijn," zeide Albert met matte stem, terwijl hij zwaarder op zijn stok leunde. „Ik gun mijn vrouw zoo gaarne eenige afleiding. Als ik mij dus niet al te ziek gevoel, zullen wij komen."

Alice verheugde er zich zeer op. Het jonge levenslustige vrouwtje verlangde er naar weer eens onder vroolijke menschen te zijn. Zij voelde den laatsten tijd toch reeds zoozeer het groote verschil in leeftijd. Toen Albert als knappe, energieke man aanzoek deed om haar, had zij het groote verschil niet opgemerkt en er niet aan gedacht, dat hij reeds over de veertig en zij pas negentien was.

Had zij dan geen ander lief gehad? Moest zij niet dikwijls de gedachte aan dien jongen, vroolijken officier met geweld van zich afzetten? Had zij niet bij wijlen verlangend uitgezien naar Edgar von Reinhold? Hij was met een regiment naar het verre Afrika getrokken. Reeds sedert lang had zij niets meer van hem gehoord.

Albert vertraagde zijn stap steeds meer en meer. Plotseling bleef hij kreunende staan.

„Wij moeten naar huis, Alice, ik ben moe; geef mij uw arm." Op haar arm leunende gingen zij langzaam den rozenweg af.

Thuisgekomen ging Alice voor het venster zitten, en keek naar de vele voorbijgangers. Onder de hooge oude kastanjeboomen stonden tafeltjes, stoelen en banken, de lievelingsplaatjes van de badgasten; bovendien noodigde een voornaam café tot rusten uit. Alice wierp een vluchtigen blik op een groep heeren, die vóór het café hadden plaats genomen. Zij ontstelde en werd beurtelings bleek en rood.

Maar ook hij had haar herkend.

Een jonge man trad haar verheugd tegemoet.

„Mejuffrouw Alice — U — mevrouw" — Een buiging voor den ingenieur, en een vragende blik.

„Wel, mijnheer Reinhold, u hier? Mag ik u voorstellen aan mijn echtgenoot?"

Nadat de voorstelling was geschied, deelde de jonge officier in enkele woorden mede, dat hij wegens den dood van zijn vader naar zijn ouderlijk huis was teruggekeerd en dat hij nu zijn ziekelijke moeder naar Carlsbad vergezeld had, en dat hij den heer en mevrouw Born dikwijls hoopte te ontmoeten. Hij vroeg of hij zich dien avond bij hen mocht aansluiten, daar zijn moeder 's avonds nooit meer uitging.

Alice vertelde hem, dat zij bij Pupp bijeen wilden komen en voegde er bij, dat zij hem aan hare kennissen zou voorstellen. „Dan kunnen wij nog eens oude herinneringen ophalen," zeide zij.

„Zeer gaarne, mevrouw!"

„Niet waar, Albert, ik heb je dikwijls verteld, — maar ik zie, dat mijn echtgenoot vermoeid is."

„Zou ik misschien 't genoegen mogen hebben u te geleiden?"

„Als gij ons bij Pupp wilt wachten, of — ik geloof, Alice, dat gij toch maar liever alleen — zonder mij moet gaan. Wanneer mijnheer Von Reinhold misschien over een half uur —"

„Met genoegen, mijnheer Born. Tot ziens, mevrouw!"

Geheel verstrooid ging Alice naar boven om zich van hoed en mantel te ontdoen. Zelfs haar baby was voor een oogenblik vergeten. Albert lag op de sofa en keek zwijgend naar haar, hoe zij heen en weer liep, het kind liefkoosde en naar bed bracht, kleine veranderingen bracht in haar toilet, totdat het acht uur was geworden en zij bijzonder geagiteerd werd.

„Wilt gij nu werkelijk liever niet medegaan, Albert?" vroeg zij, een wit zijden fichu omslaande.

„Neen, lieveling; gij zijt in goed gezelschap, niet waar? Amuseer u maar goed; ik ga van avond vroeg naar bed."

Er werd aan de deur geklopt. Een dienstmeisje bracht een kaartje van Edgar von Reinhold, die mevrouw een bouquet prachtige rose anjelieren aanbood.

„Wat hebt gij dat goed onthouden, mijnheer Von Reinhold! Anjelieren, mijn lievelingsbloemen. O, wat een heerlijke geur!"

„Ik heb niets vergeten, mevrouw," zeide hij zacht en met nadruk.

Vlug afscheid genomen hebbende, als vreesde zij nog op 't laatste oogenblik te worden teruggeroepen — gingen zij te zamen de smalle trap af en sloegen in de heerlijke avondkoelte het smalle pad in over de oude weide naar de schitterende, helder verlichte restauratie. Vroolijke dansmuziek klonk hun reeds tegen. Honderden aanzienlijke badgasten waren daar reeds bijeen, mooie vrouwen in rijke toiletten, voorname heeren uit alle oorden van Europa. Een verwarring van talen, een heen en weer loopen van kellners met de smakelijk uitziende zilveren schalen, bloemengeur, fijne parfums, lachen en praten, vragende blikken, veelzeggende woorden, een werven en afstooten, eerbaarheid en zonde, alles onder den vorm van groote voornaamheid.

Mevrouw Born werd met gejuich begroet, onder 't uiten van deelneming met den afwezigen echtgenoot en vriendelijke woorden, voor den interessanten officier. Hier was Alice in haar element. Als was zij opeens van alle kwellende zorgen bevrijd, zoo was zij spoedig de vroolijkste van allen, die voortdurend gebruik maakte van het vurige vocht en zich zonder aarzelen overgaf aan 't genot van het oogenblik.

Men klonk met haar op het welzijn van haar echtgenoot, op zijn spoedig herstel. Onbezorgd, zelf het beste hopende, dankte Alice voor die woorden.

„Dat jonge vrouwtje schijnt niet te weten hoe gevaarlijk de toestand van haar echtgenoot is," fluisterde een der dames de andere in.

„Daar hebt gij wel gelijk in," hernam een andere dame; „het heeft mij ook reeds verwonderd. Wij hebben denzelfden dokter, en ik geloof, dat hij den toestand donker inziet. Maar misschien weet zij niet, dat er gevaar bij is; 't kan wel zijn, dat de ingenieur Born den dokter verzocht heeft het haar niet te zeggen."

„Het is mij altijd een raadsel geweest, mijnheer Von Reinhold," zeide mevrouw Born tot den jongen officier, „waarom gij indertijd zoo onverwachts, zoo zonder eenig afscheid vertrokken zijt, nadat gij zoo dikwijls bij ons in huis kwaamt."

„Dat was het gevolg van treurige familieomstandigheden, mevrouw; ik had ongenoegen met mijn vader en verliet zoo snel mogelijk het ouderlijk huis. En nu ik eindelijk terugkom, zie ik alles veranderd! In plaats van een verrukkelijk paradijs vind ik slechts een woestenij."

Zij keek hem ontsteld aan.

Golden die woorden haar? Zou hij haar bemind hebben? Moest zij 't betreuren, dat zij het huwelijksaanzoek van den ingenieur Born had aangenomen?

Wederom doemden die oude twijfelingen voor haar op. Zij ademde zwaar; haar hart klopte onstuimig.

„Mevrouw Born, hoe is u toch zoo in gedachten verdiept?" vroeg men haar plagend.

Een diepe ademhaling. Neen, zij wilde zich 't genot van dezen heerlijken avond niet laten vergallen; den laatsten tijd had zij van de rijke levenstafel toch al niet veel meer vergaard dan enkele losse kruimels . . .

Kruimels! Hoe zonderling, dat zij op dat woord kwam, dat haar man nog niet lang geleden met zoo veel weemoed had uitgesproken.

Zij trachtte die onaangename gewaarwording van zich af te schudden. Daar zag ze, dat de portier haastig op een tafeltje toe trad en een heer iets influisterde.

Dat gold *haar*, dat wist zij zeker.

't Was dan ook werkelijk waar. Een bediende uit haar hotel had eerst den dokter moeten halen, daarna mevrouw Born . . . een plotselinge ongesteldheid . . . .

Zij hoorde reeds niets meer. Het was haar op eens, als draaide alles om haar heen. Haar kind . . . 't Was zeker haar kind! Hoe kon zij dat ook verlaten! Het was een weinig heesch geweest, dat herinnerde zij zich wel. Als het eens die vreeselijke ziekte was!

Haastig staat zij op, terwijl men haar deelnemende woorden toevoegt. Zij gunt zich den tijd niet om haar shawl om te slaan! Niemand mag haar vergezellen — zelfs niet de vriend uit haar jeugd; zij weigert het met onsamenhangende woorden . . . haar keel is als toegeknepen . . . zij neemt den ongeluksbode bij de hand en vertrekt ijlings met hem.

„Het kind... 't is het kind," mompelt zij klappertandend.

In enkele minuten is zij bij 't hotel; boven in de kamers is licht ontstoken; zij vliegt naar de kinderkamer... zij houdt haar adem in... hoe zal zij haar lieveling vinden? Hoort zij niet reeds dien vreeselijken hoest? Ze doet de deur open... 't is er donker en stil, heel stil.

Wat moet dat beteekenen? Niemand in 't vertrek, zelfs niet de kindermeid. En het kind? Zij zoekt in het bedje, zij luistert... ha... een juichtoon klinkt van haar lippen, Mary slaapt kalm en rustig. De moeder hoort de zachte ademhaling... zij valt op haar knieën neer. Maar plotseling springt zij ontsteld op.

„Als het niet het kind is, dan... is 't haar echtgenoot? Moet zij eerst in de tweede plaats aan hem denken?"

Zij sluit de deur en gaat naar het salon; daar komt de kindermeid haar tegemoet, gevolgd door den dokter en een anderen heer, dien zij niet kent.

„Goddank, mevrouw, dat u hier is," roept de kindermeid uit; „mijnheer... het kwam zoo plotseling... ik dacht, dat hij sterven zou. Niet waar, dokter?"

De dokter neemt de hand van het jonge vrouwtje vriendelijk in de zijne.

„Mijn man," stamelt zij met bevende lippen, „mijn man, wat is er toch gebeurd?"

„Hij heeft een vreeselijke benauwdheid gehad, en pijn, bedenkelijke verschijnselen. Maar u moet nu niet naar hem toegaan; wij hebben krachtige middelen aangewend, en hij is op 't oogenblik bewusteloos. Wij moeten zeer voorzichtig zijn."

„De waarheid, dokter; ik wil de waarheid weten. Is er gevaar voor zijn leven?"

De twee doctoren wisselden een blik.

„Wij mogen het u niet verzwijgen, mevrouw; uw echtgenoot verkeert werkelijk in levensgevaar; alles hangt van dezen nacht af. Zijn lichaam is zeer verzwakt door het langdurig lijden, dat zijn gestel ondermijnd heeft."

„Wist mevrouw dan niet, dat haar echtgenoot zoo ernstig ziek was?" vroeg de tweede dokter.

„Neen; mijnheer Born had mij dringend verzocht er niet over te spreken. Hij wilde mevrouw niet ongerust maken."

Zij keek van den een naar den ander. Het was haar alsof zij droomde, alsof zij niet kon gelooven, wat haar ooren hoorden.

„Maar hij was toch wel, toen ik uitging; wat is er dan gebeurd?" stamelde zij.

De kindermeid vertelde, dat mijnheer naar bed was gegaan, zoodra mevrouw vertrokken was, en dat zij een uur later was opgeschrikt door een luid bellen. Toen had zij hem kreunende en doodsbenauwd gevonden, krimpende van de pijn; maar toch had hij dadelijk gezegd, dat mevrouw niet mocht geroepen worden. Daarop had zij de doctoren laten roepen.

Mevrouw Born wrong haar handen in haar wanhoop. Bij al zijn ellende had hij er nog aan gedacht, dat haar genoegen niet verstoord mocht worden.

„En hoe nu?" vroeg zij. „Ik moet bij hem blijven. Zeg mij toch wat ik doen moet!"

„Er is slechts één voorschrift, mevrouw, en dat is rust, volmaakte rust. Het kind mag niet in zijn nabijheid zijn, en ik zal een pleegzuster zenden."

„Ik zal zijn verpleegster zijn... niemand anders," zeide zij hoofdschuddend.

„En het kind?"

De dokter wist hoe afgodisch lief zij haar kind had en deed de vraag op onzekeren toon.

Alice nam de kindermeid bij de hand.

„Dora," zeide zij ernstig, „je zult goed voor mijn kind zorgen, niet waar?"

„Dat beloof ik u, mevrouw."

„Dan moet gij morgen met het kind naar huis gaan. Ik moet hier blijven, om mij geheel aan mijn echtgenoot te wijden. Dat is dus afgesproken."

Zij verzocht de doctoren haar de noodige aanwijzingen te geven en ging daarna rustig bij het bed van den lijder zitten.

Langzaam kropen de uren voort; zij durfde zich bijna niet te bewegen uit vrees van haar echtgenoot wakker te maken. Ernstig berouwde het haar nu, dat zij zijn liefde niet had beantwoord, zooals hij dat eenmaal had verwacht. Hoe had zij toch

zijn trouwe, ernstige genegenheid zoo gering kunnen schatten?

Eindelijk brak de morgen aan; en nu deed de zieke voor 't eerst zijn oogen open. Alice greep zijn hand, boog zich over hem heen en gaf hem een kus.

„Niet spreken, Albert," fluisterde zij; „ik zal wel raden, wat gij hebben wilt. Neem nu maar eerst deze druppels."

Hij hield haar rechterhand vast en keek haar vol verbazing aan. Nu eerst bemerkte zij dat zij nog haar avond-toilet droeg.

„Zijt gij nu pas terug gekomen?" vroeg hij zacht. „Hebt gij u geamuseerd?... Ja... Dat is goed... gij moet meer uitgaan... gij zijt jong... gij hebt er recht op."

„Gij moet u rustig houden, Albert," zeide zij haar arm om zijn hals slaande. „Voelt gij nu geen pijn meer?"

„Ik heb heerlijk geslapen, zoodat ik zelfs de kleine niet heb hooren schreien... daardoor ben ik zeker ook niet wakker geworden... of had men alle deuren gesloten? Dat doet gij anders niet gaarne, lieveling... Ik dank u voor die zorg."

Vermoeid viel hij weer neer op zijn kussen. Hij was bleek en zijn wangen waren ingevallen. Alice ontstelde. Was zij dan blind geweest, dat zij niet gezien had wat er van dien mooien, krachtigen man was geworden?...

Er was iets ongeloofelijks geschied... zij had den geheelen nacht geen oogenblik gedacht aan dat kleine wezentje, waarvan zij gewoonlijk zoo geheel en al vervuld was. Nu moest zij maatregelen nemen voor de reis van de kleine.

In de kinderkamer was alles reeds in orde gebracht; de koffers waren gepakt en de kleine Mary zat aangekleed op haar bedje en stak haar de armpjes toe.

Alice nam het kind in haar armen en overstelpte het zoozeer met kussen en tranen, dat de kleine angstig werd en begon te schreien. Maar dat mocht niet; Albert mocht door geen enkel geluid verontrust worden. Zij hield met geweld haar tranen in, lachte het kind vriendelijk tegen, gaf Dora de noodige bevelen en kleedde zich om hen naar den trein te brengen. Bij de deur van de slaapkamer bleef zij staan; zou zij naar binnen gaan en haar plannen aan Albert meedeelen? Het was haar als hoorde zij kermen. Schreiende verwijderde zij zich.

Een treurige rit... een treurig afscheid. In het telegraafkantoor seinde zij, dat men alles gereed moest maken om Dora en Mary te ontvangen. Zij deelde aan hare bloedverwanten mede, dat de toestand van haar echtgenoot plotseling verergerd was; daarna reed zij vlug terug naar het hotel.

De overtuiging, dat zij goed had gehandeld, gaf haar rust; kalm kwam zij de ziekenkamer binnen en bedankte den dokter voor zijn vriendelijkheid.

„Er komen eenige gunstige verschijnselen," zeide hij; „'k heb dus alle hoop, dat het dreigend gevaar voorbij is; nu komt alles aan op een zorgvuldige verpleging."

Alice knikte hem veelbeteekenend toe.

„Wilt gij Mary bij mij brengen?" fluisterde Albert. Alice keek verschrikt op. Wat moest zij doen?

„Dat mag niet in de eerste dagen," zeide de dokter haar snel voorkomende; „de atmosfeer van een ziekenkamer deugt niet voor zulke kleine wezentjes."

„Dan moet mijn vrouw elken dag met Mary uitgaan," zeide Albert Born, „zij moet geregeld beweging en versche lucht hebben."

— — — — — — — — — — — — —

Er volgden moeilijke dagen en weken; het ontbrak den heer en mevrouw Born evenwel niet aan belangstelling. Luitenant Von Reinhold kwam dikwijls persoonlijk om inlichtingen te vragen. Maar niemand werd ontvangen. Daarop zond hij een bouquet rose anjelieren. Maar ook die werden geweigerd, zij pasten niet in een ziekenkamer. Hij begreep de weigering, en toonde later meer takt. Alice liet zich door niets of niemand van haar plicht afhouden. Zij ontving elken dag bericht omtrent haar kind en daaruit putte zij de stof om met haar echtgenoot over Mary te spreken. Hij vroeg nu meer dan ooit naar het kind.

„Kruimels..." fluisterde zij zichzelf toe; „hij denkt er mij genoegen mede te doen,

maar ik voel dat het toch slechts kruimels zijn van zijn vaderlijke liefde."

Na eenige weken mocht de zieke opstaan, om spoedig weer met de kuur bij de bron te beginnen. Nu moest zij hem dus vertellen dat het kind naar huis was gezonden; maar zij zou het hem voorstellen alsof het volstrekt geen opoffering voor haar was geweest. Zij wachtte met een zekeren angst op de post, want de eerste post had haar geen brief gebracht.

Als haar kind maar niet ziek was geworden! Zij sloop zacht naar de kinderkamer; zij ging bij het venster zitten waar zij zoo dikwijls met haar afgod op haar schoot had gezeten. Tegen den muur hingen nog de plaatjes en een harlekijn, die de kleine zoo dikwijls in haar mollige handjes had genomen! Plotseling kwam er een vurig verlangen bij haar op om haar kind toch eens even te zien. Zij leunde met het hoofd op hare handen en barstte in tranen uit.

Zij zag niet, dat de deur zacht geopend werd, dat haar echtgenoot langzaam binnen kwam en zoekend om zich heen keek.

Hoogst ontsteld beschouwde hij het ledige vertrek. Waar waren het bedje, de wagen en het kind? Eindelijk viel zijn oog op zijn vrouw, die schreiend bij het raam zat

„Alice!"

Zij sprong op, liet den harlekijn van haar schoot vallen, liep hem tegemoet en drong hem zacht de kamer uit.

„Albert, wat een verrassing!"

Zij sidderde over haar geheele lichaam.

„Waar is Mary?" zeide Born angstig. „Zeg mij toch de waarheid, Alice. Is ons kind overleden? Neen. Goddank!... Ik breng u hier een brief, Alice, die zoo juist is bezorgd. Ik zocht u..."

Alice herkende Dora's onregelmatig schrift en opende vlug den brief.

„Het kind is zoo gezond als 't maar kan," juichte zij onder 't lezen; „en nu zal ik u alles vertellen, beste Albert. Mary is al lang niet meer hier. Toen gij zoo erg ziek zijt geworden, heb ik haar dadelijk naar huis gezonden. Gij had behoefte aan volmaakte rust, en ik... ik moest alleen om u denken." Haar stem trilde.

„Dat hebt gij trouw gedaan, mijn beste Alice," zeide hij haar omhelzende; „maar wat heeft u daartoe de kracht gegeven?"

„Mijn liefde, mijn innige liefde voor u," hernam zij ernstig. „Ik had veel goed te maken. Toen gij zoo ernstig ziek waart, viel de sluier plotseling van mijn oogen; toen begreep ik eerst, dat ik zonder u niet kon leven... en wanneer het onbarmhartige noodlot mij toen had gezegd, dat ik moest kiezen tusschen u en Mary... zou ik om uw behoud gesmeekt hebben, Albert!"

„Hoe rijk ben ik dan geworden, Alice! Nu, eindelijk heb ik u eerst recht gewonnen. Thans zijn het geen kruimels meer; nu schenkt gij mij het gansche, rijke, onuitputtelijke geluk!

— — — — — — — — — — — —

De heer Born ging nu weer dagelijks met Alice naar de bron, en zag er reeds veel beter uit. Zijn gemoedsrust en de hoop op een gelukkiger toekomst droegen veel bij tot zijn herstel.

„Ik zegen de ziekte, die mij hier gebracht heeft," zeide hij op den dag van zijn vertrek, toen hij nog eens met zijn echtgenoote de wandeling over de bergen deed. „Hier heb ik gezondheid en geluk gevonden."

Het was een heerlijke terugreis.

Toch kon Alice op 't einde van de reis ternauwernood haar ongeduld bedwingen. Albert bemerkte hare opgewondenheid, maar thans plaagde hij er haar mede, zeggende, dat hij nu wel weer het stiefkind zou worden.

„Dat weet gij wel beter," zeide Alice hem vriendelijk toelachend.

's Avonds om elf uur kwamen ze thuis. Het kind sliep, maar deed de oogjes open toen Alice zich over 't bedje boog. „Mama," zei het als in een droom en strekte de handjes naar haar uit.

Op de teenen loopende kwam nu ook de heer Born bij het bedje. Een zegevierend lachje speelde om het kindermondje; daarop zeide het luid en duidelijk: „Dag papa, dag papa!"

Dora was een goede leermeesteres geweest.

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

(Vervolg).

Tiende Hoofdstuk.

Genezing des konings. — Huwelijk van prins Hendrik der Nederlanden. — De moeilijke positie van den regent. — Terugkeer van keizer Wilhelm naar Berlijn. — Geestdrift in de opera. — De kroonprins en de antisocialistische wetgeving. — Herr Bebel. — Dood van prinses Alice en prins Waldemar. — De Witte Dame. — Gouden bruiloft des keizers.

Toen het verdrag eenmaal geteekend was en de vrede in Europa hersteld, begon men weer het gewone leven te leiden. De kroonprins en prinses bleven te Potsdam en in Augustus verklaarden de doktoren dat de keizer genoegzaam hersteld was, om zich naar Teplitz in Bohemen te begeven en daar een kuur na zijn ziekte te ondergaan. Zijne genezing was wonderbaarlijk geweest; alle gevaar, dat de ernstige ziekte, welke hij doorstaan had, sporen zou achterlaten, was geweken. De keizerin bleef het grootste gedeelte van den zomer aan zijne zijde; maar het viel bijzonder in het oog, dat zij, zoolang haar zoon zich aan het hoofd der staatszaken bevond, weigerde in hare officieele hoedanigheid in het publiek te verschijnen, of zelfs ook maar de leden van het Congres te ontvangen. De regent, van zijn kant, toonde zich al heel weinig gastvrij; want, behalve een officieel diner, door hem in naam des konings aan de verschillende afgevaardigden aangeboden, onthield hij zich van elke verdere beleefdheid en bleef hij zich op een afstand houden.

In Augustus werd de oudste dochter van prins en prinses Friedrich Carl, prinses Marie, te Potsdam in den echt verbonden met den broeder van den koning der Nederlanden, prins Hendrik. Hij was omstreeks veertig jaar ouder dan zijne bruid en men wist algemeen, dat alleen zijn hooge positie en groot vermogen de prinses hadden bewogen hem te huwen. Men kan zich daarom de verlegenheid der gasten voorstellen bij de inzegeningsplechtigheid, toen de predikant die deze voltrok, de bruid in zijne toespraak op het hart drukte goeden moed te houden en te trachten hare plichten te vervullen, onverschillig hoe moeilijk zij die mocht vinden. Indien dit haar moeite koste, duurde de beproeving niet lang; want binnen de zes maanden na zijn huwelijk, overleed prins Hendrik. Zijne weduwe hertrouwde eenige jaren later met prins Albert van Saksen-Altenburg en stierf niet lang daarna in eene bevalling.

Naar mate de zomer verstreek, begon men zich meer en meer af te vragen welke de positie van den kroonprins zou zijn, als de oude keizer weder de teugels van het bewind overnam. Niemand vermoedde een oogenblik, dat men hem wederom buiten alle staatszaken zou sluiten, zooals tot daartoe het geval was geweest. Er waren verschillende geruchten in omloop; men verzekerde zelfs, dat er een specialen post van luitenant des keizers voor hem zou worden in het leven geroepen. Prins Bismarck, echter, antwoordde, toen men hem daarnaar vroeg, niet in te zien om welke reden er eene nieuwe betrekking zou worden geschapen en dat, aangezien de keizer wijs geregeerd had in het verleden, hij dat ook waarschijnlijk in de toekomst zou doen. De kroonprins zelf wenschte niet als het vijfde rad aan een wagen te worden behandeld en erkende gulweg liever in het geheel geen gezag, dan alleen den schijn daarvan te bezitten. Ik geloof niet dat de kroonprinses het daaromtrent volkomen met hem eens was. Zij was zeer eerzuchtig en de smarten, welke later haar leven overschaduwden en, op het oogenblik waarvan ik spreek, reeds in aantocht waren, hadden haar nog niet getroffen. Zij bezat heel het ongeduld der jeugd; zij had nog niet de bittere les van afwachten geleerd, die alleen droefheid en beproeving geven. Zij hoopte nog steeds en kende nog geen vrees. Het leven was, in weerwil van zijne gewone tegenspoeden, in zekere opzichten een ongelezen boek voor haar gebleven. Toen zij ten laatste gedwongen werd het ter hand te nemen en zijne bladzijden te bestudeeren, was de les, ofschoon door haar ter harte genomen met heel den heldenmoed, dien zij in al de crisissen van haar bestaan aan den dag legde, des te bitterder, omdat zij er zoo weinig op verdacht was geweest.

Het was in het begin van December, dat de keizer terugkeerde naar Berlijn. De gansche stad hulde zich in feestgewaad; men maakte groote toebereidselen voor de gebeurtenis en hij werd met de warmste ovaties begroet. Wij begaven ons reeds vroeg in den morgen naar het paleis van den ouden graaf Redern, op het Pariser Platz, van waar men een uitstekend uitzicht had op de Brandenburger poort, waardoor de monarch zou komen. De straten waren omheind met troepen en men had buitengewone maatregelen genomen, om voor de veiligheid van den bejaarden vorst te zorgen. Het spreekt van zelf, dat eene dichte menigte de straten vulde en groot en menigvuldig waren de openbaringen van vreugde van het volk, toen het koninklijke rijtuig verscheen. Maar toch kon men een zekere gedwongenheid opmerken, welke het karakter en de hartelijkheid der ontvangst bedierf en alleen toe te schrijven viel aan het gebrek aan tact der hoofden van politie. Zij waren zoo doodsbang dat er een nieuwe aanslag op 's keizers leven zou worden gepleegd, dat het voldoende was een zakdoek te voorschijn te halen, om achterdocht op te wekken.

Dien avond echter, zag men een geheel ander tooneel. Geheel bij toeval, want niemand vermoedde dat de koning zich, den dag zelf van zijn terugkeer, in een schouwburg zou wagen, bevonden wij ons in de opera. De voorstelling was nauwelijks begonnen, of de deuren der kleine loge, waarin de koninklijke familie bij gewone gelegenheden plaats nam, werden geopend en de koning zelf trad binnen en begaf zich rustig naar zijn plaats. Door eene en dezelfde opwelling bewogen, rezen alle toeschouwers overeind en volgde er eene manifestatie, zooals ik zeker ben nooit weder te zullen bijwonen. De menigte juichte niet, zij gilde en dat zonder ophouden, zeker een kwartier achtereen. De vrouwen zwaaiden onstuimig met hare zakdoeken, haar sjaals, alles wat zij maar konden vinden. De mannen wierpen hun hoeden of petten in de lucht; één woest gejubel vervulde het gansche gebouw. De keizer trad voor in de loge en stond eenige oogenblikken roerloos, blikkende op die opgewonden menschelijke massa, die hem toejuichte. Hij maakte een gebaar met de hand, alsof hij wenschte te spreken; maar de kreten werden al luider en luider,

totdat hij ten laatste, als buiten staat het langer te dragen, zich achter in de loge terugtrok; maar toen hij dat deed, kon men zijne hand met den witten handschoen over zijn gelaat zien strijken, als wischte hij een traan weg.

Den volgenden dag verscheen in al de bladen een brief van dankbetuiging aan den kroonprins, voor de voorbeeldige wijze waarop hij de moeitevolle taak van regent had vervuld. Niets meer; niet de minste zinspeling op het vooruitzicht, dat men een minder afhankelijke positie zou toekennen aan den man, die gedurende zes veelbewogen maanden de lasten van den Staat gedragen had, te midden van allerlei bezwaren, waarvan zeer zeker de nieuwe wet der tegen de socialistische partij genomen maatregelen, niet de minst ernstige was geweest.

Het was na den eersten aanslag op het leven van Wilhelm I, dat prins Bismarck het keizerlijk parlement eene wet had voorgelegd, tot doel hebbende de werkzaamheid der socialistische partij te beperken en de verspreiding harer beginselen tegen te gaan. Tot groote ergernis van den kanselier was zij door den Reichstag verworpen en dat hoofdzakelijk dank zij de tegenkanting der Katholieke partij. Toen de keizer gekwetst werd, was het eerste wat Bismarck den regent onderwierp, de noodzakelijkheid den Reichstag te ontbinden en tot eene nieuwe verkiezing over te gaan. Het plan lachte den kroonprins niet toe, het stuitte hem tegen de borst van de persoonlijke liefde, welke zijn vader aan zijne onderdanen inboezemde, gebruik te maken, om van hunne verontwaardiging maatregelen af te dwingen, die hij wist hun niet welkom te zijn. Maar zoodra hij dit aan den kanselier zeide, wees deze hem, in bedekte termen, op den betreurenswaardigen indruk, die het maken zou in den vreemde, indien hij niet alle mogelijke pogingen aanwendde, om zijn vader te wreken. Zich aldus geplaatst ziende tusschen zijn plicht, of wat men hem als zoodanig voorhield, en zijn gevoel van goed en kwaad, bleef den prins niets anders over dan zich te onderwerpen aan de ijzeren hand, die hem evenzeer regeerde, als zij het Pruisen deed. De Reichstag werd ontbonden en de verkiezingen hadden plaats onder den invloed van den afschuw, door den schandelijken aanslag van 2 Juni verwekt. Zij bewezen dat er heel wat minder stemmen op de socialisten waren uitgebracht; maar aangezien de leiders waren herkozen, werd de heftigheid der debatten, welke het invoeren der wet vergezelden, er niet minder op. Men streed daartegen, integendeel, met des te grooter woede, nu men zich machteloos wist.

Gedurende de drie dagen, in beslag genomen door het overwegen der verschillende bepalingen van de nieuwe wet, die later zoo zwaar op de socialistische partij zou drukken, was ik voortdurend op de tribune, van waar het dames vergund was de debatten te volgen. Zij werden in koortsachtge spanning aangehoord door allen, die zich toegang tot het gebouw wisten te verschaffen. De kanselier in persoon opende ze en sprak langer dan een uur. Bebel, de groote socialistische leider, antwoordde hem met een toespraak, die verdiende voor de nakomelingschap te worden bewaard, als een voorbeeld van welsprekendheid. Nooit had men zulke hartstochtelijke klanken binnen de muren van het oude gebouw opgevangen. Iedereen gevoelde zich geroerd door de zonderling overredende kracht, waarmede die merkwaardige man een beroep deed op het gevoel van rechtvaardigheid en menschlievendheid der gansche Duitsche natie, haar bezwerende toch niet duizenden harer kinderen buiten de wet te sluiten. Bij het luisteren naar die dreigende woorden, was het als hoorde men de taal, welke te midden van de pracht van het feestmaal des Perzischen konings op den muur werd geschreven, om hem te waarschuwen, dat hij „voor dat alles in het gericht zou worden geroepen."

Het is onmogelijk onbewogen te blijven bij het luisteren naar door Bebel uitgesproken denkbeelden; hij schildert armoede, ellende, ondeugd, als iemand, die al deze dingen heeft gekend en doorworsteld; hij

weet hoe het medelijden zijner toehoorders op te wekken, niet voor denkbeeldige feiten; maar voor sombere, smartelijke waarheden; hij doet hen als met den vinger al het kwaad, dat hij hun schetst, aanroeren. Bij de bijzondere gelegenheid waarvan ik spreek, overtrof hij zichzelven; maar zijne pogingen waren vooraf veroordeeld nutteloos te blijven en de ongelukkige wet werd aangenomen, ofschoon met kleiner meerderheid dan waarop Bismarck had gerekend. Het was belangwekkend den Reichstag gade te slaan, toen de president een voor een de namen der leden afriep, tot het uitbrengen hunner stem. Terwijl het woordje „Ja" of „neen" van ieders mond ontsnapte, werden er zoo luide opmerkingen gemaakt, dat men meermalen niet verstaan kon wat het volgende lid zeide.

Voor eenmaal stemden de katholieken niet als één enkele man. Windthorst had hun wijselijk toegestaan in deze zaak hunne persoonlijke overtuiging te volgen. Enkelen stemden in het geheel niet mee; anderen, zooals graaf Chamaré, de schoonvader van graaf Deijm, den Oostenrijkschen gezant, verzetten zich moedig tegen die maatregelen, tot groote ergernis der vorstelijke familie, die zijne echtgenoote veel vriendschap toedroeg. Toen de keizer het vernam, was hij zoo gebelgd, dat hij de namen van den graaf en de gravin van de lijst schrapte der personen, die aan het hof ontvangen werden. Dit was natuurlijk niet geschikt anderen aan te moedigen hun voorbeeld te volgen.

De wet ging er echter, zooals ik reeds zeide, door en het zou mij niet verwonderen, indien niemand dat meer betreurd heeft dan de kroonprins, die, ware hij alleen meester geweest, nooit zijne toestemming tot iets dergelijks zou hebben gegeven.

Ik zeide reeds dat zich onweerswolken boven het hoofd der kroonprinses samenpakten. Juist toen zij poogde zich heen te zetten over de onrechtvaardige wijze, waarop zij meende dat men haar gemaal behandeld had, vernam zij, tot haar groote smart, de ziekte harer zuster, de groothertogin van Hessen. Na verloop van enkele dagen eindigde prinses Alice's schoon en zoo nuttig leven. Een oogenblik werd de kroonprinses door dien slag verdoofd. Het was het bitterste leed nog door haar ondervonden; in hare zuster verloor zij niet enkel de speelmakker harer kindsheid, de vriendin harer eerste jeugd, maar ook de raadsvrouw, de meerdere, tot wie zij gewoon was zich in elke moeilijkheid des levens te wenden en wier kalm, helder oordeel, in tegenstelling met de onstuimigheid der oudere zuster, haar vaak hielp door teleurstellingen heen te komen, welke zij gevoelde met vaak onverdiende heftigheid. Met de groothertogin van Hessen begroef men niet slechts een deel van het geluk der toekomstige Duitsche keizerin, doch ook veel dat teeder was in haar, en zeer veel dat nuttig had kunnen zijn. Al hare belangstelling in verschillende doeleinden, welke zij met hare dierbare overledene had nagestreefd, was thans verdwenen. Haar leven was geheel en al veranderd sedert dien noodlottigen 14den December en de toen ontvangen wond werd nooit genezen, bleef voortbloeden.

Zooals zoo dikwijls het geval is, zou deze slag niet de eenige blijven. In Maart begaven de kroonprins en de prinses zich naar Windsor, om de huwelijksplechtigheid bij te wonen van den hertog van Connaught en prinses Margaretha van Pruisen. Zij keerden van daar naar Berlijn terug voor den verjaardag des keizers, den 22sten Maart. Dien dag werd er, zooals gewoonlijk, een gala-concert op het slot gegeven. Bij die gelegenheid zag ik de kroonprinses voor het eerst weder na haar terugkeer uit Engeland. Zij scheen nog diep bedroefd en haar mooie oogen begonnen die opgejaagde uitdrukking te hebben, welke ze sedert zelden meer verliet. Maar zij deed haar best opgeruimd te zijn en sprak over het huwelijk haars broeders en het genoegen, dat zij er in gevonden had het te kunnen bijwonen.

Drie dagen later ontstelden wij van het bericht, dat de kleine prins Waldemar, de jongste zoon van den troonopvolger, plotseling aan diphteritis gestorven was, na eene ziekte van slechts enkele uren. Onnoodig hierbij te voegen hoezeer ons hart uitging

tot de diep getroffen ouders. De moeder was volkomen verbrijzeld. Die twee slagen die elkander zóó snel opvolgden, zouden voldoende zijn geweest om elke vrouw te verpletteren. Zij deden meer dan de ongelukkige kroonprinses te verpletteren; zij doodden haar. Het was die dood, waarop de keizerin van Oostenrijk zinspeelde, toen zij zeide: *„Er komt in ieder menschenleven een oogenblik voor, waarop men innerlijk sterft."*

De kroonprinses was nooit weder de oude sedert dien winter, die haar in eene Mater Dolorosa herschiep. De kinderlijke macht van genieten, welke een harer groote bekoorlijkheden had uitgemaakt, verliet haar om nooit weder te keeren.

De dood van prins Waldemar brengt mij weder een zonderling voorval te binnen, dat op het oogenblik zelf veel besproken werd te Berlijn. Mijne lezers weten waarschijnlijk, hoe men beweert, dat eene zekere Witte Dame als spook rondwaart door het oude slot aldaar en zich vertoont zoo vaak er een sterfgeval in het geslacht der Hohenzollern's zal plaats hebben. Enkele dagen voor het overlijden van prins Waldemar, nog voor zelfs dat hij ziek werd, vroeg iemand, dien ik zeer goed kende, graaf Kleist, de broeder der prinses Pless, mij, op eene partij waar wij elkander ontmoetten, of ik reeds vernomen had, dat de Witte Dame andermaal in het slot was gezien. Wij lachten beiden een weinig over dat bijgeloof; maar den volgenden dag had het gerucht zich door alle kringen verspreid en de onverwachte dood van het jonge prinsje verleende er een vreemdsoortige beteekenis aan.

Het is de eenige maal, dat ik van een geest gehoord heb, wiens zending op aarde het is den dood in eene familie aan te kondigen, verschijnende vóórdat het sterfgeval plaats had en op een oogenblik, dat niemand de mogelijkheid daarvan kon voorzien.

Bijna onmiddellijk na de begrafenis van haar zoon, verliet de kroonprinses Berlijn. Het was haar, echter, niet vergund lang ongestoord te treuren, aangezien het gouden bruiloftsfeest des keizers haar in het begin van Juni weder naar de hoofdstad terug riep.

Ik geloof, dat alle vorsten, die Duitschland bezat, te Berlijn bijeen kwamen voor dezen belangrijken gedenkdag in het leven van zijn eersten keizer. Hij zelf zag eenigszins op tegen al wat daaraan aan drukte verbonden zou zijn; de keizerin, daarentegen, kon hare vreugde niet verbergen en maakte de grootste toebereidselen tot de viering der zeldzame gebeurtenis. Haar toilet was een wonder van sierlijkheid, geheel van goudweefsel, met diamanten geborduurd en zij bedekte zich het hoofd met een met goudgestikten sluier, die zonderling en helaas zeer weinig harmonisch, uitkwam bij de kleur van haar pruik. Op dat tijdstip begon zij reeds te lijden aan de ziekte, welke haar ten slotte, als eene ongeneeslijke invalide, aan haar stoel ketende; maar zij riep al de geestkracht, die haar eigen was, te baat om zich op te houden en zich eene echte vorstin te toonen, omgeven van al de pracht en kenteekenen van het koningschap en toen zij, door haar gemaal de oude slotkapel werd binnengeleid, zag zij er ongeloofelijk jong uit voor haar leeftijd.

De plechtigheid duurde zeer lang — te lang voor de beide hoofdpersonen, met hunne tachtig jaren, en ook voor de aanwezigen, wien natuurlijk de weelde van stoelen was ontzegd. Ik herinner mij dat ik, plotseling een uitroep van ongeduld opvangende, mij omwendde en, tot mijne overgroote verbazing, prins Bismarck achter mij zag staan. Hij glimlachte bij het zien van mijne verwondering en maakte de eene of andere verontschuldiging voor zijn ongeduld, waarna wij een gesprek aanknoopten, dat, ik erken het tot mijn spijt, gedurende heel de preek duurde en, naar ik geloof, al onze buren zeer ergerde.

Het was gedurende de feestelijkheden, welke de viering van deze gouden bruiloft vergezelden, dat het Hof van Pruisen verrast werd door de nieuwe regels van voorrang, door de keizerin en den opperceremoniemeester, graaf Stillfried ontworpen.

Zij brachten eene gansche omwenteling te weeg, voornamelijk onder de jongere leden der prinselijke geslachten, die zich buitengesloten zagen van enkele voorrechten aan de hoofden van hun huis toegekend.

In waarheid lag er niets krenkends in deze nieuwe verordeningen, die op sommige punten zeer verstandig waren; maar men wilde het nu eenmaal niet op deze eenvoudige wijze beschouwen en ik herinner mij de verontwaardiging van mijn echtgenoot, toen hij gewaar werd dat wij alleen uitgenoodigd waren in de Witte Zaal van het slot en niet in de kapel, op den dag van de gouden bruiloft. Hij zond de uitnoodiging terug, wat mij wanhopig maakte; want ik had voor die gelegenheid een nieuw toilet besteld en het was mij volkomen onverschillig *waar* ik het zou dragen, als ik slechts in de gelegenheid kwam het aan te trekken. Buitendien vond ik het alleronvriendelijkst tegenover den ouden keizer, die steeds zoo goed voor ons was geweest. Hij zelf bracht echter de zaak in orde, toen hij van dezen storm over eene nietigheid vernam, en gaf bevel ons voor de kapel uit te noodigen, een bevel waaraan ik een gesprek met prins Bismarck te danken had.

Elfde Hoofdstuk.

De toenemende onpopulariteit van den Czaar. — De wijze waarop hij de keizerin behandelde. — Een schrikbewind te Sint Petersburg. — Dood der keizerin. — De keizer huwt prinses Dolgorouki. — Alexander II wordt vermoord. — Het tooneel bij het sterfbed. — Alexander III. — Graaf Ignatiev. — Ik begeef mij naar Constantinopel.

Nobeling's misdaad was de eerste van een reeks soortgelijke aanslagen, binnen enkele maanden tijds op het leven van verschillende gekroonde hoofden in Europa gepleegd. In Rusland volgden deze misdrijven elkander zoo snel op, dat men nauwelijks tijd had tot ademhalen. Zij droegen daar ook een vermeteler, wanhopiger karakter dan overal elders.

Men schoot het eerst op den keizer, op een morgen, dat hij als gewoonlijk voor zijne gezondheid wandelde. De dader, een jongmensch, Solowieff geheeten, boette spoedig met zijn leven den overmoed, of dweepzucht, die zijne hand gewapend had. Toen het gebeurde bekend werd, gevoelde elk denkend wezen in Rusland, dat de misdaad vroeg of laat, en dat waarschijnlijk al spoedig, herhaald zou worden. Het land verkeerde sedert den oorlog in een staat van gisting, die, in plaats van uit te dooven, dag aan dag toenam. De keizer werd steeds minder bemind bij alle klassen, zelfs onder die, welke tot daartoe de hechtste steunpilaren van den troon waren geweest. De nutteloosheid van een oorlog, die al de stoffelijke middelen des lands had uitgeput en het gebukt deed gaan onder een last van schulden en teleurstelling, werd den keizer toegeschreven. Men zeide dat hij den moed had gemist er zich tegen te verzetten, toen dit in zijne macht was geweest; dat het hem aan de noodige geestkracht had ontbroken, toen de krijg eenmaal verklaard was, hem tot een gunstig einde te brengen.

Het congres van Berlijn werd algemeen als eene nationale schande beschouwd en de beide groote partijen, welke op dat tijdstip Rusland verdeelden, de Panslavisten en de Nihilisten, wedijverden met elkander in hunne aanklachten tegen den ongelukkigen vorst. De populariteit, uit de vroegere dagen zijner regeering, was verdwenen, om nooit weder te keeren; Alexander II boette er voor te veel te hebben willen doen en te ras te hebben gehandeld. Hij kon het zijnen onderdanen niet vergeven zijne goede bedoelingen niet te hebben begrepen en naarmate het misverstand tusschen het volk en zijn gebieder grooter en grooter werd, werd hijzelf somberder en wraakzuchtiger. Zijne dagen werden in voortdurende vrees doorgebracht; angst vermoord te zullen worden, angst voor revolutie. Hij was bevreesd voor zijne omgeving, zijne familie, voor alles en iedereen met wien hij in aanraking kwam. Ook zijn huiselijk leven was niet gelukkig. Zijne kinderen vonden geen

verontschuldiging voor zijne betrekking met prinses Dolgorouki, later prinses Youriewski. Zijne gemalin, die met voorbeeldig geduld zijne onverschilligheid en tallooze daden van ontrouw had gedragen, was er eindelijk toe gekomen hem als een vreemde te beschouwen en zoo hunne verhouding niet bepaald vijandig mocht heeten, toch was zij ijskoud. Zij uitte nimmer eene klacht; maar nam hare bijzonder zwakke gezondheid te baat, als voorwendsel tot het leiden van een leven van steeds grooter afzondering. Zij hield zich als wist zij niets af van 's keizers gedrag en, zelfs toen hij prinses Dolgorouki vertrekken afstond in het Winterpaleis, vlak boven die der keizerin, die de kinderen harer mededingster boven haar hoofd kon hooren loopen en spelen, verraadde de Czarina nooit door woord of gebaar zich bewust te zijn van hetgeen er voorviel.

De wereld was niet zoo toegevend; zij die er den toon aangaven, keerden den keizer den rug toe en de *dévotes*, zoo talrijk te Sint Petersburg, beschouwden hem als een groot zondaar. De regeering des lands verslapte, bij gebreke aan eene sterke hand om het in toom te houden en verschillende eerzuchtigen trokken de natie geheel uiteenloopende richtingen uit.

Het publiek begon het oog te richten op den troonopvolger, die meer en meer populair werd, naar mate zijn vader in de achting daalde. Grootvorstin Dagmar, zijne gemalin, was in de Russische wereld bemind geweest van den dag af, waarop zij het land had betreden. Hare schoone oogen en bekoorlijke glimlach hadden meer dan iets anders Rusland weten te verzoenen met vele gehate zaken. Ook haar gemaal had de harten gewonnen, tijdens de donkere oorlogsdagen, toen hij zich zoo trouw aan zijn plicht, zoo bezorgd voor het welzijn en leven zijner soldaten had betoond. Ik ben volkomen overtuigd, dat, zoo de Voorzienigheid Alexander II onmiddellijk na den krijg had opgeroepen, het Nihilisme zich nooit verspreid zou hebben zooals het deed, of ten minste niet zooveel aanhangers zou hebben gevonden. Het sproot veeleer voort uit haat tegen den vorst zelf, dan uit wrevel tegen de monarchie.

Solowieff's poging werd spoedig gevolgd door den aanslag op een keizerlijken trein in de nabijheid van Moskou en door de bekende ontploffing in het Winterpaleis, waarbij de gansche vorstelijke familie het leven zou hebben verloren, had niet een gelukkig toeval gewild, dat prins Alexander van Hessen op zich liet wachten voor het middagmaal. Het vermoorden van particulieren, zooals generaal Mezentsoff, het hoofd der geheime politie, deed de algemeene ontsteltenis nog slechts toenemen. Het was zoo goed als een paniek, die zich van de gansche wereld in Rusland meester maakte, gedurende die veelbeteekende jaren 1879—1881.

Ik herinner mij, dat ik in den herfst van 1879 naar Petersburg kwam, tot het afleggen van mijn jaarlijksch bezoek aan mijn vader. Het was juist nadat generaal Mezentsoff vermoord was. Ofschoon de verontwaardiging algemeen was, gevoelde niemand zich over de zaak verbaasd en waren allen het er over eens, dat dit nooit gebeurd zou zijn, ware de Czaar slechts meer bemind geweest. Men beschouwde elke misdaad der nihilisten als een gevolg van het verkeerd begrip, door Alexander II omtrent zijne plichten en verantwoordelijkheid gekoesterd.

Dit ééne staat vast, dat de ongelukkige keizer zichzelf had overleefd. Men was hem moede: zijne heerschappij was met zulk eene uitbarsting van geestdrift begroet geworden, had in den aanvang zooveel hoop geschonken, dat zij noodwendig thans een last moest zijn voor allen, die voorspeld hadden dat zij een der grootste tijdperken uit Ruslands geschiedenis zou blijven.

Van het oogenblik af, waarop de lieden inzagen, dat hunne wenschen nooit konden worden vervuld, was 's keizers vonnis geteekend, moest hij, vroeg of laat, vallen als het slachtoffer der verwachtingen, welke hij in het leven had geroepen, zonder zich rekenschap te geven van de vraag

waarheen zijne hervormingen het Russische volk zouden leiden. Zijne poging, het land op gelijken voet te brengen als de overige Europeesche rijken, kon niet anders uitloopen dan op een ramp; want innerlijk was hij nimmer voornemens geweest zijn volk de vrijheden te verleenen, welke de voorrechten zijn van natiën onder een constitutioneelen regeeringsvorm. Hij had indruk op de wereld willen maken met zijne liberale meeningen en denkbeelden. Het was een hopeloos plan; omdat hij in waarheid niet liberaal was, maar alleen gewenscht had zulks te schijnen en in werkelijkheid regeerde met een absolutisme, waarnaast dat van zijn vader, getemperd als dit werd door een onmetelijk verstand, slechts kinderspel mocht heeten. Het verschil tusschen de beide mannen lag in het feit, dat Nicolaas I van nature schrander was, terwijl zijn zoon dat alleen *scheen* te wezen, dank zij eene uitstekende opvoeding.

Ik herinner mij zoo goed die herfstweken te Petersburg, gedurende dat jaar, zoo belangrijk in de geschiedenis des lands. Tusschen de nog steeds bloedende wonden, door den oorlog veroorzaakt, en de vrees voor hetgeen de toekomst brengen zou, heerschte er eene algemeene onrust. Men had een soort schrikbewind; escadrons kozakken patrouilleerden door de straten der stad en, ofschoon ieder acht gaf op zijne minste woorden, verkreeg men toch den indruk dat de eene of andere verandering moest plaats grijpen, wilden er nog grooter rampen voorkomen worden dan die, welke men reeds had aanschouwd. Men voelde dat de regeering des keizers mislukt was; toch waagde men niet dat te zeggen en in het geheim wenschte men naar eene oplossing van den toestand, wel gevoelende dat het eenige redmiddel het optreden van een nieuwen vorst zou zijn.

Mijn vader, die altijd gaarne anecdoten vertelde uit de jaren, door hem aan de zijde van Nicolaas I doorgebracht, deelde mij eene zonderlinge voorspelling mede van dien vorst, slechts enkele dagen voor zijn dood, toen hij zijne uren reeds geteld wist. Hij had voorzegd dat, mocht zijn zoon de door hem voorgenomen hervormingen willen beginnen in te voeren, hij niet op zijn bed maar onder de hand van een moordenaar zou sterven. Deze woorden bewezen hoe goed Nicolaas zijn land en volk verstond.

In 1880, tegen het eind van Juni, overleed keizerin Maria Alexandrowna bijna plotseling, ofschoon aan eene ziekte, die jaren achtereen had geduurd. Zij was voor het laatst in het publiek verschenen bij de viering van het jubileum der vijf en twintigjarige regeering van haar gemaal en toen had zij zich nog slechts enkele minuten vertoond. Zes weken na haar dood, huwde de keizer zijne vroegere minnares, prinses Catharina Dolgorouki, wie hij den titel van prinses Youriewski en dien van Doorluchtige Hoogheid schonk. Ook hare kinderen verkregen dezen laatsten titel en al zeer spoedig na het huwelijk werd het gerucht verspreid, dat de nieuwe gemalin van den Czaar officieel als zoodanig erkend en plechtig te Moskou gekroond zou worden. Of dit gerucht, dat naar ik meen volkomen waar was, ook werkelijkheid zou zijn geworden, kan ik natuurlijk niet zeggen; maar het is zeker dat, zoo het niet leidde tot de ramp van den 13den Maart, het heel wat wegnam van het leed, dat daarover anders zou zijn gevoeld.

Prinses Youriewski, bij wier huwelijk zich de zonderlinge omstandigheid voordeed, dat de keizer, die gewoon was altijd in uniform te zijn, bij de voltrekking daarvan burgerkleederen droeg, werd geacht liberale denkbeelden te zijn toegedaan en het voornemen te koesteren eene constitutie voor Rusland te verkrijgen. Zij was eene groote vriendin van graaf Loris Melikoff, destijds zoo machtig, dat hij een waar dictatorschap uitoefende. Graaf Loris was een Armenier en sluw en schrander als zijn ras. Zooveel is zeker dat het plan tot het invoeren eener constitutie door den keizer, zijne vrouw en Melikoff was vastgesteld. Het document was reeds gereed gemaakt en geteekend en zou bekend worden bij de officieele huwelijksplechtigheid.

In de keizerlijke familie heerschte de grootste verslagenheid. De troonopvolger en zijne gemalin waren in ongenade vervallen door de houding, welke zij tegenover de vrouw huns vaders aannamen. Drie dagen vóór 's keizers dood, liet hij zijne schoondochter bij zich ontbieden en verweet haar vol bitterheid, dat zij een rit per slede had gedaan met den man, die bestemd was de machtigste persoon in Rusland te worden, generaal Tcherewine, toen nog secretaris-generaal van Binnenlandsche Zaken. Hij was altijd een der beste vrienden van den grootvorst en diens gemalin geweest, zoodat de toon van den Czaar onverantwoordelijk was. Maar hij zocht onaangenaam te zijn voor zijne kinderen, hen op alle mogelijke wijze te krenken. De woorden, die hij de grootvorstin toevoegde, waren zoo kwetsend mogelijk en wat hij daarna tot den generaal zeide, was zóó grievend voor hem persoonlijk, dat hij onmiddellijk het besluit opvatte zijn post neer te leggen. Reeds had hij den brief gereed, waarin hij zijn ontslag vroeg, toen Ryssakoff's bom een eind maakte aan een toestand, welke, althans wat de verhouding tusschen Alexander II en diens kinderen betrof, onduldbaar was geworden.

Op den noodlottigen dag, die aan dit alles een einde zou maken, had men den keizer gewaarschuwd het paleis niet te verlaten. Graaf Loris had prinses IJouriewski verwittigd niet voor 't leven van haar gemaal in te kunnen staan, indien hij zich buiten waagde en haar gesmeekt haar invloed aan te wenden, om den Czaar te bewegen af te zien van het houden der revue, die geregeld elken Zaterdag plaats had. Of de prinses dit deed, is niet bekend; maar het is meer dan waarschijnlijk en ook dat de keizer niet naar haar heeft willen luisteren. Hij hield als altijd de revue en, ofschoon het opviel dat hij er ernstig en bezorgd uitzag, toch ging hij rustig zijn gewonen gang. Na afloop der wapenschouwing, gebruikte hij het tweede ontbijt bij zijne nicht, grootvorstin Catharina en bleef tot omstreeks drie uur bij haar. De terugweg naar het Winterpaleis voerde langs een smalle kanaalstraat, op dat uur van den dag zoo goed als verlaten. De Czaar was alleen in zijn rijtuig gezeten, volgens gebruik door een detachement kozakken vergezeld. De eerste neergeworpen bom verbrijzelde het rijtuig en wondde een kozak. In weerwil van de beden van zijn koetsier, steeg Alexander II uit en wilde hij volstrekt naar den stervende omzien. Inmiddels was Ryssakoff gegrepen door eenige toegesnelde politie-agenten, die hem naar den Czaar brachten. Deze antwoordde juist op de angstige vraag van een der kozakken of hij niet gekwetst was: „Neen, Gode zij dank!" Ryssakoff die deze woorden opving, zeide onmiddellijk: „Het is nog te vroeg om God te danken."

Op hetzelfde oogenblik gaf juffrouw Perowskaya met haar zakdoek een teeken aan een anderen samenzweerder, die met zijn bom had staan wachten, voor het geval dat de eerste geen doel treffen zou. Nog voordat de enkele lieden, die den vorst omringden, weer tot bezinning konden komen, volgde er een tweede vreeselijke ontploffing en, toen de rook zich verspreid had, zagen de ontstelde toeschouwers Alexander II op den grond liggen. Zijn uniformpet was weggeslingerd, zijne beide beenen waren aan duizend stukken gevlogen.

Met de grootste inspanning hief men hem op en legde men hem in de eerste de beste slede, die van een officier van politie. Grootvorst Michael, die juist aan kwam rijden, kon nog deze woorden van zijn broeder opvangen: „Breng mij terug naar het paleis; daar wil ik sterven." Een officier der Riddergarde, graaf Hendrikoff, die toevallig daarlangs kwam, hielp den stervenden monarch in het ongemakkelijke voertuig, het eenige waarover men beschikken kon, uitstrekken en plaatste zijn eigen pet op 's keizers hoofd. De sombere stoet zette zich daarop in beweging naar het Winterpaleis, een lang bloedspoor op zijn doortocht achterlatende. Onder de wreedste folteringen, werd de heerscher over tachtig millioen zielen te bed gebracht. Men slaagde er

niet in een arts te vinden en toen er eindelijk geneeskundige hulp opdagen kwam, was het reeds te laat nog iets voor den rampzaligen vorst aan te wenden. Enkele minuten later was alles voorbij.

Terwijl de vader in de straten zijner hoofdstad geslacht werd, zat de troonopvolger met zijn gezin en onmiddellijk gevolg aan het tweede ontbijt. De eerste ontploffing, welke men van verre hoorde, verwekte geen bezorgdheid. Zooals keizerin Marie Feodorowna mij zelve zeide, meenden zij, dat het een der gewone kanonschoten was, die men van het fort lost, zoodra er eenig gevaar bestaat voor het losgaan der Newa. De tweede ontploffing, echter, deed hen ontstellen en het duurde niet lang, of een officier kwam in een huurrijtuig aanrennen en, zonder af te wachten dat men hem zou hebben aangediend, snelde hij bij den groothertog binnen, om hem mede te deelen wat er voorgevallen was. Alexander III en zijne gemalin gunden zich den tijd niet op hun eigen rijtuig te wachten, maar sprongen in het voertuig van den officier en, zonder herkend te worden door de menigte, welke de straten reeds begon te vullen, reden zij naar het Winterpaleis. Toen zij daar aankwamen, naderde het eind.

Ik heb een brief van mijn vader, die aldaar aanwezig was, en mij omstandig beschreef wat er in het paleis voorviel. Eenerzijds zag men wanhoop; andere lieden daarentegen hadden moeite hunne voldoening over den keer van zaken te verbergen. De keizerlijke familie verzamelde zich van lieverlede om de legerstede van haar hoofd. Zooals groothertogin Wladimir aan eene vriendin vertelde, was er op dat bed niets te zien dan eene roode massa, waaruit eenige zwakke klaagtonen opstegen. Prinses Youriewski rukte zich de haren uit het hoofd en gaf zich aan volslagen wanhoop over. Graaf Loris stond er somber en sprakeloos bij, waarschijnlijk denkende aan de ongenade, die hij maar al te goed wist dat hem boven het hoofd zweefde. Op het groote plein voor het paleis werd de menigte al grooter en grooter. De houding dier lieden was die van ontzetting en afschuw, maar had tevens iets dreigends. In de verschillende kazernen waren de troepen verzameld en om half vijf hadden zij reeds den eed van trouw aan hun nieuwen gebieder afgelegd, terwijl in de gangen en zalen, welke naar de vertrekken van Alexander II geleidden, het gansche militaire huis en de overige hofdignitarissen bijeen waren gekomen in afwachting van 's vorsten dood.

Om vier uur werden de deuren der slaapkamer van den overleden keizer geopend en trad zijn opvolger naar buiten met de jonge Czarina aan den arm. Luide toejuichingen begroetten hen, welke hij met een gebiedenden wenk van de hand deed verstommen, en langzaam, den zakdoek tegen de oogen gedrukt, begaf hij zich naar de afzonderlijke kapel, waar een korte dienst plaats had; daarna reed hij, die thans Alexander III was, te midden van eene eerbiedige en ditmaal stille menigte, zonder geleide, in eene open slede, terug naar zijn paleis.

De gebeurtenissen, welke nu volgden, behooren niet in dit boek tehuis. Daartoe zou ons ruimte ontbreken. Zeer kort na zijn troonsbestijging, vaardigde de nieuwe czaar het bekende manifest uit, waarin hij plechtig verklaarde trouw te zullen blijven aan de beginselen der autocratie. Hierna vernam men het ontslag van graaf Loris en twee zijner collega's en, den raad opvolgende van zijn voormaligen leermeester, Pobedonostseff, den procurator der Heilige Synode, droeg de keizer graaf Igmatiev den moeilijken post van minister van Binnenlandsche zaken op. Deze benoeming werd met een kreet van verontwaardiging begroet door Europa, dat haar aanzag als eene uitdaging, een bewijs dat de nieuwe czaar een oorlogzuchtige politiek in het Oosten wilde volgen. Ook een zeker gedeelte der Russische natie gevoelde er zich door ter neer geslagen. Tot groote verbazing, echter, van hen die zich verbeeld hadden dat graaf Ignatiev een streng autocratischen regeeringsvorm in het leven zou roepen, was hij, integendeel,

de eerste besluiten voor te stellen zóó liberaal, dat hij dientengevolge zijne demissie ontving.

Gedurende den zomer van 1880 werd mijn oudste zoon geboren en gelijktijdig werd mijn echtgenoot lijdende, zoodat de doktoren hem ten slotte aanraadden een lange reis naar het Oosten te ondernemen, om zijne gezondheid te herwinnen. Na onze kinderen bij mijne grootmoeder achtergelaten te hebben, vertrokken wij naar Venetië, waar wij in Augustus 1881 eenigen tijd doorbrachten. Het was voor het eerst, dat ik Italië zag en natuurlijk gevoelde ik aanstonds de betoovering, welke dat wonderland immer uitoefent op allen, die natuur en kunst liefhebben.

Van Venetië begaven wij ons naar Korfu. Op dat tijdstip was het paleis der keizerin van Oostenrijk nog slechts in aanbouw; maar men kon zich gemakkelijk voorstellen welk eene aantrekkingskracht de kusten van dat eiland voor den romantischen geest van Elisabeth van Beieren bezaten. Er ligt in de luchttinten, het blauw van het water, de kleuren van boomen, planten en bloemen daar iets, dat zulk een volmaakte rust en kalmte, zulk een vrede mededeelt, dat het bedarend moet werken op elke bekommerde, bedroefde of rustelooze ziel. Ik zou eene villa op Korfu willen bezitten, al ware het slechts om in staat te zijn jaarlijks enkele dagen door te brengen in dat aardsche paradijs.

Van daar gingen wij naar Constantinopel en kwamen in de Dardanellen aan, op den avond zelf dat de Ramazan begon. Terwijl ons schip stil lag, om het bewijs dat alles wel aan boord was nagezien en ondergeteekend te hebben, werd het eerste kanonschot gelost, aankondigende dat het uur tot het verbreken der vasten was aangebroken. Op hetzelfde oogenblik flikkerden honderd vuren op de heuvels op en hoorde men de langzame, zangrijke stem der muezzin's van de torens der moskeeën de geloovigen tot het gebed oproepen. Het was voor het eerst, dat die klanken welke ik later zoo vaak zou vernemen, door mij werden opgevangen, en zelfs nu nog onderga ik hunne betoovering even sterk als het geval was op dien zomeravond. De lucht had die zachtheid, welke nergens anders wordt gevonden, het uitspansel was met sterren bezaaid en de maan goot haar stralen over het grootsche tafereel uit. Het was een dier enkele volmaakt gelukkige oogenblikken in het leven, die in vurig schrift in geest en hart geprent worden en een vreedzame herinnering achterlaten, te midden van al de zorgen en worstelingen hier omlaag.

Den volgenden morgen, toen de stad langzaam op scheen te rijzen onder de verschillende tinten en schaduwen der opgaande zon, vertoonde Constantinopel zich in al zijne pracht aan onze oogen. Niets ter wereld overtreft de schoonheid van dat schouwspel.

Zoodra wij aanlandden, werden wij begroet door graaf Corti, onzen ouden vriend van het Congres, die ons, nadat wij een weinig uitgerust hadden in het Hotel d'Angleterre, het beroemde *Missiri*, aan alle reizigers bekend, medenam naar zijn eigen woning te Therapia, aan den Bosphorus, waar ik drie weken doorbracht, welke tot de gelukkigste van mijn leven behooren.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Verblijf te Constantinopel. — Verschillende merkwaardigheden. — Het leven aan den Bosphorus. — Lord en Lady Dufferin. — Het Corps diplomatique. — Osman en Moukhtar Pacha. — Vertrek naar Rusland.

Het is mij niet bekend wat Constantinopel heden ten dage is. In 1881 was het leven aan de oevers van den Bosphorus alleraangenaamst. Al de vreemde gezanten brachten den zomer door te Therapia of wel te Buyukdere, en de voortdurende bezoeken, welke de leden van het *Corps diplomatique* elkander brachten, deden den tijd op zeer prettige wijze omsnellen. Zooals ik reeds zeide woonde de Italiaansche gezant

te Therapia, waar hij ons mooie kamers afstond, met een terras, uitkomende op een tuin.

Den dag zelf van onze aankomst te Constantinopel, werd ik naar den harem van een Turkschen dignitaris gebracht, waar ik voor het eerst de toenmaals jonge en schoone Lady Dufferin ontmoette. Het was eene zonderlinge ontmoeting, want wij hadden elkaar nooit te voren gezien en, aangezien er niemand was, om ons aan elkaar voor te stellen, moesten wij dat maar zelf doen. Zij ook bevond zich nog maar pas te Constantinopel, zoodat wij beiden eene nieuwe ondervinding opdeden en ons beiden afvroegen hoe wij toch van onze gastvrouwen weg zouden komen; want het is geen gemakkelijke taak zich uit een Turkschen harem te verwijderen, als men er eenmaal in is. Die goede dames verwachten dat een bezoek een ganschen dag zal duren. Ze met een enkelen middag tevreden te stellen, daar is geen sprake van.

Wij gingen, natuurlijk, al de merkwaardigheden van den Bosphorus zien. Wij begaven ons tot de Zoete Wateren van Azië en Europa, wij bezochten de Bazaar, destijds nog niet overrompeld door de Cooktouristen; wij reden te paard door het woud van Belgrado; men roeide ons bij maneschijn in een *caïque* over den Bosphorus heen en wij zagen de oude muren en overblijfselen van het beroemde kasteel der Zeven Torens. Des avonds gingen wij uit eten, of naar het een of andere feest, of wel graaf Corti noodigde vrienden bij zich. Het was een vermakelijk en belangwekkend leven, dat geenszins nutteloos werd doorgebracht, want, behalve de merkwaardigheden, die men dagelijks zag, kon niets boeiender zijn dan de Turksche politiek gade te slaan, tijdens de op den oorlog volgende jaren,

Het spreekt van zelf dat wij ook de Sint-Sophia bewonderden en dat men ons naar de beroemde Schatkamer voerde, waar al de juweelen van den Sultan worden bewaard. Wij begaven ons daarheen met de Dufferin's en werden, dientengevolge, ontvangen met alle eerbewijzen en de vergunning tot het zien van alles, wat ons waarschijnlijk nooit zoude zijn verleend, indien wij op eigen gelegenheid waren gekomen. Het was een merkwaardig bezoek: een adjudant van den Sultan wachtte ons op en aan de deuren van het oude Seraglio stond een heel regiment van monsterlijke blanke eunuchen ter onzer eere opgesteld. Zij geleidden ons eerst naar de schatkamer, waar wij eene wonderlijke verzameling aanschouwden van costuums, toebehoord hebbende aan alle doode en verdwenen sultans: de rijkdom der edelgesteenten, waarmede zij bezet waren, was iets fabelachtigs. Ik herinner mij vooral een dolk, waarvan het handvatsel uit één enkelen smaragd bestond. Die steen was zóó groot, dat hij een stuk glas scheen. Er was onder meer ook een troon, geheel en al ingelegd met turkooizen en robijnen.

Ik poogde een gesprek aan te knoopen met onzen gids den adjudant en, na veel moeite en een proef met alle mij bekende talen, ontdekte ik ten laatste dat hij Russisch verstond en een Tartaar uit Kazan was, die tijdens den krijg uit het Russische leger was gedeserteerd, om zich bij zijne geloofsgenooten aan te sluiten. Het was een zonderling toeval hem daar te ontmoeten; want mijn eigen landgoed lag in zijn geboortestreek. Hij was het Russisch slechts ten deele machtig en wist zelf de beteekenis niet goed te schatten der door hem gebruikte woorden. Tot mijn groot vermaak wendde hij zich, bij het afscheid nemen, tot mij en zeide op plechtigen toon: „*Ya was nikodya ne zabudu*," wat beteekent „Ik zal u nooit vergeten." Hij was een Moslem, wien het dus niet vergund was ooit een compliment aan eene vrouw te maken. Die gevoelsverklaring deed mijn echtgenoot en mij daarom niet weinig lachen.

Een der merkwaardigheden van Constantinopel was de wekelijksche tocht van den sultan naar de moskee, waar hij zijne godsdienstplichten ging waarnemen. Voorheen koos men elke week eene verschillende plaats van aanbidding uit; maar altijd beducht

voor eigen veiligheid, begaf Abdul Hamid zich uitsluitend naar de kleine moskee van Bechiktasch, dicht bij de keizerlijke kiosk van Yildiz, waar hij woonde. Aan de overzijde daarvan staat een wachthuis, op welks stoep men de vreemdelingen plaatst, die den stoet wenschen te zien Men had ons gewaarschuwd dat wij er bijtijds moesten zijn; maar ofschoon het nauwelijks tien uur was geslagen, toen wij daar aankwamen, onder geleide van een *kavass* van het gezantschap en de plechtigheid eerst een uur later zou plaats hebben, vonden wij het gansche plein vóór de moskee reeds met troepen bezet. Het was een wonderbaar schouwspel, — zulk een rijkdom van kleuren, zulk een verscheidenheid van uniformen en zulke verschillende menschentypen. Na lang wachten, hoorden wij het naderen van den sultan door kreten aankondigen. Hij verscheen, gezeten op een schimmel: een donkere, ernstige figuur, met een onbewegelijk gelaat onder de roode *fez* met de diamanten *aigrette*. Geen spier daarvan vertrok zich toen hij afsteeg en begroet werd door het gejuich zijner troepen. Dat gelaat trof, hoewel het schoon mocht heeten, door zijn zwakke kin en droevige uitdrukking. Zoodra hij binnen de moskee verdwenen was, verspreidden de officieren en hoogwaardigheidbekleeders, die hem vergezeld hadden, zich over het plein; enkelen hunner kwamen ook in de kamer van het wachthuis, waar wij ons bevonden. Onder dezen bevonden zich Moukhtar Pacha en de beroemde Osman, de held van Plewna. Hij liep nog kreupel door de wond, gedurende de laatste dagen van het beleg ontvangen; maar zijn gelaat had de gejaagde uitdrukking verloren, welke in die sombere dagen zoo smartelijk was aan te zien. Wij begonnen over dien gedenkwaardigen tijd te spreken en ik zeide hem hoezeer de Russische troepen hem bewonderd hadden en hoe diep wij allen voor hem mede hadden gevoeld. Het scheen hem genoegen te doen te hooren, dat men zijne houding op prijs had gesteld en daarna spraken wij over Skobeleff.

„O! hij is een dappere," riep Osman uit, „hij is een held!" Vernemende dat de Russische generaal mijn neef was, riep hij Moukhtar Pacha, om hem dit te vertellen en daarna volgde er een gesprek tusschen ons drieën Moukhtar Pacha, dien ik eenige jaren later te Caïro weer zou zien, was zeer verschillend van zijn mededinger, Osman. Hij was lang en slank, met een ernstig gelaat en vrij wat beschaafder manieren. Ook sprak hij zeer goed Fransch, wat niet het geval was met Plewna's verdediger. Maar Osman's trekken verrieden meer geestkracht en waren aangenamer dan de zijne. Zijn uiterlijk zeide wat hij was: een man van weinig woorden, maar van groote daden, die — onverschillig welke struikelblokken hij ook ontmoeten mocht — altijd zijn plicht zou doen.

De sultan bleef over het uur in de moskee. Toen hij er eindelijk uit te voorschijn trad, schaarden al de Pacha's en officieren zich om hem heen en op de treden van het gebouw blijvende staan, hield hij eene wapenschouwing over de troepen.

Het waren merkwaardige bataillons, die voor hem défileerden, gespierde, krachtig gebouwde mannen, die u den door Rusland ondervonden tegenstand verklaarden. De zwarte regimenten waren prachtig; echte soldaten, met al het leven en den moed, die ze kenmerkt, als zij voor krijgsman in de wieg zijn gelegd.

(*Wordt vervolgd*).

VERSPEELD.

Schets uit de Russische samenleving

DOOR

MAXIM GORKI.

I.

Gravin Axinia Soltynow, een van de mooiste vrouwen uit Petersburg, verveelde zich. Daar haar echtgenoot, een oude generaal, haar een jaar geleden het genoegen had gedaan, te sterven en haar een jaarlijksch inkomen van 60,000 roebels na te laten, was zij geheel vrij om haar ledige uurtjes, en die had ze elken dag ten getale van vier en twintig, naar willekeur te besteden. Vandaag lag ze nonchalant lang uit op haar rose-zijden rustbed en las de vertellingen van Maupassant. Het geheele boudoir, koket en sierlijk als zij zelf, was in een betooverend half-duister gehuld, de gordijnen — het was elf uur in den morgen — waren nog niet opengetrokken. In den schoorsteen glom een klein vuur, dat weerspiegeld werd door het trumeau.

De bekoorlijke gravin wierp, het lezen moede, den Maupassant op den divan, stond op, trad op het venster toe en schoof de gordijnen ter zijde. Hu, wat een weer! Sneeuwvlokken dwarrelden rond door de lucht. De gravin keek naar de straten waar de rijtuigen en automobielen zoo snel mogelijk voortjoegen, want het was bitter koud. Verdrietig liet ze het gordijn weer vallen en geeuwde.

„Wat moet ik toch beginnen," zeide de gravin tot zich zelf, „ik sterf van verveling . . . ik moet maar weer trouwen . . . mijn man rust wel is waar nog ternauwernood een jaar in zijn graf . . . maar dat behoeft mij niet terug te houden . . . Doch wien neem ik zoo gauw?"

Zij ging voor den schoorsteenmantel staan en monsterde de visitekaartjes, die op een porseleinen schotel lagen.

„De jonge vorst Gregorius Alapin . . . is een aap.

De overste Knutusoff-Kautshukoff . . . heeft meer schulden dan haren op zijn hoofd.

De staatsraad Basilius Popowitsch . . . foei, die rookt slechte sigaren en ziet er ook niets appetijtelijk uit.

De markies Von Leboeuf-Mouton . . . is zoo dom als een os.

Wat te beginnen, met wien te trouwen? Maar stil, er zijn immers nog drie andere: de raad van legatie, Arthur von Mensdorf, de staatsraad Iwan Michalowicz en de overste Thaddeus Besobrasoff, die alle drie dragelijk zijn. Met een van die drie zal ik trouwen, omdat ik het van verveling niet

langer kan uithouden. Maar zouden ze mij niet een van allen een blauwtje laten loopen?" Ze wierp een blik in den spiegel; en het bevredigende lachje, dat haar mond omspeelde, was wel een bewijs, dat ze daaromtrent zeer gerust was.

Zij ging onmiddellijk aan haar bureau zitten en noodigde genoemde drie heeren om den volgenden avond bij haar te komen soupeeren. Vervolgens belde ze. Haar huisknecht kwam binnen. Zij gaf hem de drie brieven met den last ze onmiddellijk te laten bezorgen en dadelijk te laten inspannen. Een kwartier later zat gravin Axinia Soltynow in haar coupé en reed naar het atelier van haar modiste.

II.

Den volgenden avond kwamen de raad van legatie Arthur von Mensdorf, de staatsraad Iwan Michalowicz en de overste Besobrasoff, allen onberispelijk gekleed, in het salon van de mooie gravin. Axinia ontving haar gasten met betooverende beminnelijkheid en ging hen vóór naar haar boudoir.

„Ik heb u uitgenoodigd, heeren, om u mede te deelen, dat ik eindelijk besloten heb zoo spoedig mogelijk te trouwen, daar het leven als weduwe mij begint te vervelen. Na den dood van mijn echtgenoot, hebt gij, heeren, even als zoo vele anderen naar mijne hand gedongen... een hulde, die niemand beter weet te waardeeren dan ik. Vergeef mij, als ik u openhartig beken, dat de keus tusschen u mij zwaar valt; gij zijt allen van gelijken leeftijd; ieder uwer heeft een goede positie; gij hebt allen dezelfde achtenswaardige eigenschappen; ik schat u allen even hoog en juist daarom is de keus zeer moeilijk. 'k Heb het nu aan het toeval overgelaten aan wien ik zal toebehooren. Wanneer ge het goed vindt, heeren, dan moeten twee dobbelsteenen beslissen wie uwer de uitverkorene zal zijn. Hij, die de meeste oogen werpt, wordt mijn echtgenoot. Keurt ge dat plan goed?"

Een weinig verbluft door dien zonderlingen inval, glimlachten zij en riepen eenstemmig „Ja!"

„Welnu, heeren, laten we dan geen tijd verliezen." Zij belde, een bediende bracht een kleinen zilveren beker en vertrok dadelijk weer.

„Wat zal Petersburg zeggen," zeide de raad van legatie, „als het hoort, dat de mooiste vrouw uit onzen kring zich verdobbeld heeft?"

„De *Haute volée*, mijn waarde heer, zal lachen, en het plebs zal redeneeren. Wat bekommeren wij ons daarom," zeide de gravin, twee ivoren dobbelsteenen in den beker werpende. „Wie uwer wil het eerst werpen?"

„Ik, als ge 't goed vindt," zeide de overste. Hij deed zijn glacé handschoenen uit, nam den beker, schudde en wierp — drie en vier.

„Dat is slechts zeven," zeide lachende de gravin.

„Mag ik nu mijn geluk beproeven?" zeide de staatsraad. Hij schudde den beker en wierp — vier en zes.

„Dat is tien," zeide de gravin. „Nu is de beurt aan u, mijnheer Von Mensdorf."

„Welaan, Fortuna zij mij gunstig!" Zijn twee voorgangers waren bij het spel opvallend kalm geweest — maar hij beefde toen hij den beker opnam, en zijn eensklaps bleek geworden gelaat drukte een groote emotie uit. Hij schudde den beker tamelijk lang en wierp drie en zeven.

„Dus ook tien evenals de staatsraad," riep de overste. „Dan moeten die twee heeren nog eens hun geluk beproeven."

„Wilt ge niet eerst wat ijs gebruiken, heeren?" vroeg de gravin.

De heeren bedankten.

„Ehbien," zeide de staatsraad, „dan zal ik nog eens zien wat Fortuna beschikt heeft." Hij schudde den beker en wierp vijf en zes.

„Elf, dat is veel, heel veel," riep de heer Von Mensdorf uit, doodsbleek wordende. De gravin zag het en... lachte; het scheen haar onverschillig te zijn wie het won.

„Moed gevat," riep de overste den heer Von Mensdorf toe. „Ik zal met uw goedvinden mijn duim vasthouden — dat brengt geluk, zeggen de spelers."

„Misschien," zeide Von Mensdorf; hij

nam den beker en wierp — zes en zes!

„Gefeliciteerd," riep de staatsraad.

„Ik sluit me daarbij aan," riep de overste... „Ge ziet dus dat mijn duim goed heeft gedaan."

„Ik dank u," hernam Von Mensdorf vermoeid op een fauteuil neervallend.

„Wat deert u?" vroeg de gravin glimlachend zonder eenige ongerustheid te toonen.

„Ik voel me niet heel wel... het spel heeft mij te zeer opgewonden... maar maak u niet ongerust... het is dadelijk over."

„Ge verliest uw bewustzijn," riep de overste en sprenkelde hem een paar druppels eau de cologne in 't gezicht.

„Stel u gerust," weerde Von Mensdorf af, „ik ben al weer beter... geheel en al beter... welnu, waarde gravin?"

„Waartoe die vraag? Gij zijt mijn verloofde."

„En wanneer zal de bruiloft zijn?"

„Morgen, overmorgen, over acht dagen, wanneer gij maar wilt."

„Ik wensch het hoe eerder hoe liever."

„Dan overmorgen," zeide de gravin en reikte hem de hand.

Hij drukte er een kus op en veegde zich toen het zweet van het voorhoofd.

Men speelde nog een paar partijtjes écarté, ging aan tafel en reed daarna naar huis.

III.

Volgens afspraak kwam Arthur von Mensdorf klokslag drie in zijn gala-rijtuig vóór om zijn bruid te halen.

De gravin in haar sierlijke, kostbare japon straalde van levenslust. Zij was buitengewoon mooi, maar... ze was een kokette zonder hart.

Bruid en bruidegom reden naar de kerk. Axinia was het aan te zien hoe gelukkig zij zich voelde... Von Mensdorf zat somber voor zich te kijken.

Voor de kerk gekomen, was hij zijn bruid behulpzaam bij het uitstappen en geleidde haar naar de consistoriekamer, waar reeds verscheidene vrienden en kennissen bijeen waren. Weldra verliet Von Mensdorf de consistoriekamer, zeggende, dat hij zijn hoed in 't rijtuig had laten liggen.

Axinia wist niet hoe zij het had... een onbestemd gevoel maakte zich van haar meester... Ze stond als op gloeiende kolen... met elke minuut werd zij angstiger... eindelijk kwam in plaats van Von Mensdorf een bediende, die haar een brief overhandigde.

Met koortsigen haast brak zij hem open en las:

„Madame!

Sedert het oogenblik, waarop gij door het lot mijne bruid zijt geworden, heb ik niets dan verachting voor u gevoeld. Om u een gevoelige les te geven voor uw lichtzinnigheid, heb ik u naar de kerk gebracht en ben toen weer teruggekeerd. Misschien wordt ge met een ander gelukkig... mijne liefde hebt ge voor altijd verspeeld.

Arthur von Mensdorf."

De gravin werd bewusteloos naar haar hotel gebracht. En den volgenden morgen verliet zij Petersburg.

'n Blauwtje.

MONOLOOG VOOR EEN HEER

DOOR

F. L. HAGEMAN.

(*'n Meneer; komt treurig op*) Heeft iemand van de dames of heeren ook misschien een kanon bij zich? Ik wou zelfmoord plegen — (*na 'n pauzetje*) aan mezelf. Ik zie niet in, wat er hier beneden voor mij nog te doen is, nadat ik — — (*zuchtend*) 't Is wel treurig! (*na een pauze*) Heeft een uwer wel eens een blauwtje geloopen, heeren? (*alsof-ie bevestigend antwoord kreeg*) Zoo? Ja, dat dacht ik wel. Dat doet me pleizier! Dan heb ik tenminste makkers in 't ongeluk. Nou — ik heb zoo even 'n blauwe scheen opgeloopen — nee, da's niet sterk genoeg uitgedrukt! We kunnen hier gerust spreken van 'n heel blauw lichaam — op zwart af!

En waarom? Alleen omdat m'n voeten nog al klein zijn! Nou vraàg ik je! Was 'k 'n papoea, 'n chimpanzee, 'n menscheneter; goed, dan had ik tenminste kunnen begrijpen, dat er wat tegen me was. Maar nu... (*zuchtend*) 't Is wel treurig. Ik zal probeeren 't u even te vertellen. U moet dan weten, dat ik smoorlijk was op Eulalia Broekmeier. Hoe 't mogelijk is te verlieven op een meisje dat Broekmeier heet, is mezelf nog niet recht duidelijk, maar da's tot daar aan toe. De broek werd dan ook wel 'n beetje geneutraliseerd door 't romanterige Eulaaliaa, niet waar? Haar pa was gepensionneerd majoor — en ik hield dol van 't meisje. Dat had ik haar allang eens aan 't verstand willen brengen, maar ik ben 'n beetje aan den verlegen kant, ziet u, tenminste al de keeren, dat ik 'n meisje... hm — basta!

Nou had je daar gisteren wat ze noemen 'n gala-diner. Als u nog niet mocht weten, wat dat voor 'n ding is, zal ik 't u zeggen.

Een gala-diner is een bijeenkomst van menschen, die stilzwijgend de verplichting op zich genomen hebben, al etende zichzelf en hun medegasten zoo onmenschelijk te vervelen, als maar even met den goeden toon is overeen te brengen. Ik kreeg als huisvriend ook 'n invitatie, en omdat ik binnen 'n paar dagen 'n groote reis ga doen, wilde ik gisteren de kogel door de kerk jagen, en Eulalia vràgen. Och arme! Aan

't jagen is 't heelemaal niet toegekomen. Althans niet in dien zin. Ik maak me dus mooi, trek een nieuw overhemd aan, en 'n gala-dinergezicht, en laat me naar het huis van den majoor rijden, want loopen wou ik niet. Ik had me voor de gelegenheid een paar spiksplinternieuwe verniste bottines gekocht. Ten eerste wou ik die nieuw houden, ten tweede knelden ze 'n klein beetje, en ten derde is 't bij ons in ons heerlijk beschaafd Amsterdam levensgevaarlijk om op klaarlichten dag met verniste bottines door de stad te loopen. Best.

Ik kom binnen. Ik vouw me op voor Pa, Ma en Eulalia — en merk dat m'n schoenen leelijk knellen. Ik praat wat met m'n ex-aanstaande vrouw, die bijzonder lief is — en merk dat m'n schoenen me razend pijn gaan doen. Men gaat aan tafel. Ik verveel me gedurende de soep op de voorgeschreven manier — en merk dat ik binnen vijf minuten rijp zal zijn voor 'n gekkenhuis als ik m'n rechterlaars nog 'n oogenblik aàn houd. 't Is bijna ongelooflijk hoe 'n knellende laars iemand in 'n toestand kan brengen om 'n heel gala-dinergezelschap uit te moorden! 't Mag niet comme-il-faut zijn, zoo vlak nà de soep en vóór de vol-au-vents, maar ik zweer u, dat ik bloed zweette. 't Ging niet langer. Ik bukte me heel voorzichtig en na drie of vier minuten stond m'n laars naast me op den grond. 't Was hoog tijd — ik had mijn mes al in de hand. Als u ooit 'n „wringende schoen" heeft uitgeschopt, zult u met me eens zijn dat er ineens 'n zalig gevoel van — van veiligheid over je komt. Dat ging met mij precies zoo. Ik begon moed te vatten, en had bij de „Saumon frite à la Bourdelaise" gelegenheid een bon mot te lossen aan 't adres van Eulalia, die naast me zat en hemelsch lief was. (*In zoete extase verzonken*) Ach, de bessenvla van 't dessert was azijn in vergelijking van de zoete hoop, die me tegenstraalde uit haar fluweelen oogen. (*herstelt zich noode*) Tegen de „Plumpudding à la queen Victoria" had ik zelfs den moed haar te vragen, of ik haar na het diner niet even kon spreken — alleèn — over iets gewichtigs. Eulalia deed al wat in haar vermogen was om te blozen, en zei dat ik dan maar boven moest komen om 'n paar duetten met haar te zingen, terwijl de heeren wat bleven rooken. Nou is 't 'n feit, dat ik 'n stem heb als een gebarsten schuiftrompet, maar dat deed er minder toe. 't Voornaamste was, dat ze mij gelegenheid gaf om me te declareeren. Ik buk me dus 'n oogenblik later — tusschen de pistaches en de fromage de brie — om m'n laars weer aan te trekken...

(*na 'n pauze*) Ik heb onder 'n tram gelegen — ik heb op 't punt gestaan om te verdrinken, — ik heb met 'n ontsnapten krankzinnige alleen in een coupé gereisd — maar bij al die gelegenheden samen heb ik niet gevoeld, wat ik gisteren onderging! M'n bloed bevroor tot 60% onder nul; alles wat haar aan me was, rees te berge!... Er was niet meer laars onder, naast, of voor m'n stoel, als op 't oogenblik op m'n hand! — De dames stonden op. En ik ellendeling, anders de vleesch-geworden galanterie, kon niet eens de deur voor ze openen. Eulalia keek me een beetje sip aan. Wat 'n wonder! En ik zàt maar — ik zat als wijlen die ouwe heer van der Hummes op de puinhoopen van Carthago. „Ik wacht je direct boven," zei Eulalia, gaf me 'n warmen handdruk en verdween. De dames waren nauwelijks allemaal weg, of ik dook als een Ambonsche parelvisscher naar m'n laars onder tafel. Ho maar laars! verdwenen, alsof-ie door den vloer was gezakt!

„M'n God man, wat voer je daar toch uit?" vroeg Eulalia's broer me. En als ik nou maar 't besef had gehad om hem alles te vertellen, zou de heele zaak misschien nog op z'n pootjes terecht zijn gekomen. Maar de kerel was 'n onverbeterlijke spotvogel, en ik voorzag dat-ie me den geheelen avond met m'n bottine zou treiteren. Ik zei dus: „Ik? O — ikke — ik heb 'n paar stukkies aardappel laten vallen. 't Is niemendal." Ik zit weer net, of Eulalia komt binnen om even iets tegen haar broer te zeggen.

Toen ze weer weg wou gaan, keek ze

me beteekenisvol aan en zei: „Ik ga weer naar boven, — maar ik kan toch niet bij al die dames zonder steun van een mannenarm binnenkomen?" Ik had een gevoel als 'n kluit boter op 'n heete aardappel, maar bewegen deed ik mij niet! Ik kon toch godsonmogelijk met een dame en één laars aan, een volle kamer binnenkomen! Ik zat nog altijd in tweestrijd, of ik maar niet liever alles zeggen zou, toen mijn concurrent Gerard Walsman op Eulalia afging, haar galant zijn arm aanbood en verdween, en ik geloof alle reden te hebben om te veronderstellen, dat ze dien arm haar geheele leven zal houden — met wat daaraan vast is. Ze was nauwelijks de deur uit, of ik dook weer onder tafel om m'n schoen te zoeken, en goddank, eindelijk zag ik hem aan 't andere eind van de tafel staan. En ik denk nog bij mezelf: Hoe is 't nou godsmogelijk, dat zoo'n ding zoo ver weg komt! Hij stak juist even onder 't tafellaken uit. Ik laveer er op af en wil 'm wegnemen. Maar 't ding zat zeker geklemd tusschen den stoel en den tafelpoot. Ik geef een flinken ruk — en wat er toen volgde...! Een soort miniatuur-aardbeving! De laars was namelijk niet leeg, want toen ik weer boven water kwam, zag ik den ouden heer Broekmeier als 'n aamechtige zeeleeuw op z'n rug liggen, te midden van een verzameling borden, glazen, servetten, crême à la jardinière, pistaches en bessenvla. Als ik zeg dat ik verstomd was, is dat te flauw uitgedrukt — ik was vijf minuten lang schijndood. In dien tijd vervloekte de waardige heer Broekmeier z'n aandeel op de zaligheid, en beweerde dat ik een inbreker, een kwartjesvinder en een moordenaar was — meer niet. Toen ik weer tot mijn bewustzijn kwam, probeerde ik natuurlijk een uitlegging van de kwestie te geven, — maar niemand die er een woord van verstond. De ouwe majoor ging te keer als een mager varken, en de gasten lachten als bezetenen. Goddank had de oude heer zich niet bezeerd. Hij krabbelde overeind, gaf zich 'n beetje figuur, en vroeg of de heeren hem naar het salon wilden volgen. Ik moest mee, en deed al m'n best, m'n maagdelijken voet zoo goed mogelijk te verbergen achter den andere. In het salon zat Eulalia op 'n sofa met zooveel ruimte naast haar, dat ik er nog wel twee maal had kunnen zitten. Maar hoe kon ik nu dat vol salon oversteken met dien schaamteloozen sok? Ik bleef dus met den dood in 't hart bij de deur staan en stopte m'n verongelijkten voet zoo goed en zoo kwaad als 't ging weg achter een standaardlamp...

Maar alles wat me gepasseerd was, stond gelijk met een flauw koeltje, in vergelijking van den storm, die even later over m'n rampzalig hoofd zou losbarsten.

Een knecht kwam binnen met een blad met thee.

Dat is op zichzelf niet zoo bijzonder. Maar àchter dien knecht kwam Puck, Eulalia's gedrochtelijk schoothondje — en waarvan ze dus dol veel hield. En wat had dat nietswaardige hondsvod in z'n bek? M'n laars — m'n verniste, vermiste, weggegriste laars! Hij dacht waarschijnlijk 'n rot voor te hebben, want hij sleurde hem heen en weer op 'n schandalige manier. Ik werd natuurlijk helsch, en vloog op 'm af, om 'm mijn mooie bottine af te nemen. Maar in de haast gleed m'n voet uit, en...

Wat doet u, als uw voet uitglijdt? Dan pakt u onwillekeurig 't dichtstbijzijnde voorwerp vast, niet? Mooi! 't Dichtstbijzijnde voorwerp was hier de knecht met z'n thee. Ik pak 'm dus beet, en sleur hèm, mèt z'n blad, mèt z'n thee òp den grond. Algemeene consternatie — volksverhuizing — apotheose zonder Bengaalsch vuur.

Ik heb veel gezien van m'n jonge leven, maar 'n tooneel als de ouwe majoor Broekmeier op dat moment opleverde, hoop ik nooit meer mee te maken. Een Vesuvius in zak-formaat! Een vuurspuwende Niagara in octavo! „Zeg 'ns meneer! Zulke aardigheden kunnen in de kazerne opgang maken, maar ik wil 'n Engelschman wezen, als ik zoo iets in mijn huis zal toestaan!"

„En hij heeft zelfs z'n laars uitgetrokken," zei Willem. „Wat mankeert jou van avond, beste jongen? Toch geen zonnesteek?"

„Zonnesteek! Zonnesteek!" brulde z'n pa. „Port is 't! De vent is dronken! Ja meneer, u is dronken, en als 't niet was dat uw vader een van m'n beste vrienden is geweest..." God weet, wat-ie gedaan zou hebben, als m'n vader *niet* een van z'n beste vrienden geweest was, want juist had Puck het ongeluk onder m'n radius te komen. Ik gaf 'm met m'n gelaarsden voet 'n mep, dat-ie m'n bottine liet vallen, en als een ping-pong terecht kwam in de schoot van Eulalia, die al vijf minuten vroeger heel dècent was flauw gevallen. Ik raapte m'n laars op, en vloog de straat op, zonder me tijd te gunnen het ellendige ding aan te trekken.

Toen heb ik een groot deel van den nacht doorgebracht met 't samenflansen van een briefje aan Eulalia, met 'n verklaring. Maar nadat ik een riem papier had verknoeid, gaf ik het op, en van morgen heb ik 'n briefje met 'n kruier naar haar toegestuurd, waarin ik haar om een paar minuten onderhoud verzocht, voordat ik op reis ging. De man bracht me een uur later haar antwoord. Hier is 't. (*leest*)

„Waarde Heer!" — we waren nota bene samen grootgebracht en noemden elkaàr bij den naam! — „Een man die zichzelf zoo vergeten kan, als u gisterenavond deed, en die een arm beest, dat hem geen stroobreed in den weg gelegd heeft, zoo mishandelt, is mijn achting niet langer waardig. Ik ga van morgen de stad uit en heb dus geen tijd meer u te spreken. Bovendien is papa niet van plan u ooit weer te ontvangen. U heeft hem vreeselijk beleedigd." (*spreekt*)

U ziet dus, dat ik niet te veel zei, toen ik sprak van een blauw lichaam. (*treurig*) En allemaal omdat m'n voeten... 't is erg. (*weggaand en weer terugkomend*) 't Kanon kunt u àchter laten bezorgen, maar niet voor dat ik weg ben, als 't u belieft. — 't Mocht eens afgaan! (*haastig af.*)

Voor de Rechtbank.

(Quasi een parodie op Coppée's „Werkstaking")

DOOR

A. BELINFANTE JR.

'k Wil, heeren rechters, u het voorval mededeelen,
haarklein van A tot Z; ik zal u niets verhelen.
Veroorlooft mij, dat 'k eerst iets van mijn aard vertel:
nòg was 'k een zuigling, toen mijn voedster sprak: „let wel,
„die jongeheer zal vroeg of laat van zich doen spreken,
„want zóó brutaal heeft mij geen wicht ooit aangekeken!
„Hij wordt een meisjesgek, een guit, een looze klant!"
En daarop kuste zij mijn moeders dierbaar pand
en deed.... maar neen, daarvan wil 'k liever u verschoonen,
daar 't u vervelen, mij de moeite niet zou loonen.
Uit die période meld 'k geen enkel feit thans meer,
en kom, met uw verlof, op 's jonglings leeftijd neer.
Hoe gaarne zou ik u uit dat deel van mijn leven,
een kijkje op allerlei galanterieën geven.
Daaruit zou blijken, dat, bij al wat 'k toen reeds deed,
ik aangemoedigd werd, gedrongen door.... ik weet
niet wat! 't Zou u doen zien hoe 'k door predestinatie
als schoolknaap reeds vol lust, vol ongedwongen gratie
de schoone sekse heb gehuldigd en vereerd!
En achttet ge onverhoopt mijn hoflijkheid verkeerd,
o, rechters, 'k riep u toe: vergeefs was 't ijv'rigst pogen,
't beheerschen van mijn zwak lag niet in mijn vermogen!

Helaas! Dat ondervond 'k dien avond àl te wel
in de opera Carmen! Ik lette op zang noch spel!
Roulades, trillers... ach, ja zelfs de *ut de poitrine*...
het liet mij alles koud!... Ik zag slechts mijn *voisine*,
die mij betooverd had!
„O, onvolprezen beeld!"
„O, wonder der natuur, met zooveel schoons bedeeld!"
— zoo dacht ik — „zijt ge een mensch, of zijt ge een hemelsch wezen?"

Zij was gelijk een ster... in loge B verrezen!
Nòg zie ik voor mijn geest heur rijke lokkenpracht!
Nòg zie 'k het eng'lenoog, den blik, betoovrend zacht!
Het neusje, Grieksch van vorm! Het mondje, lief'lijk teeder!
Haar taille... nimmer zie 'k een dergelijke weder!
Haar lelieblanke hals... haar schouderen... helaas,
Zoo 'k denk aan 't wond're albast dier schoud'ren, zweeft me een waas
voor de oogen! dan gevoel 'k mij weer als toen benepen,

door zeek're duiz'ligheid als ware 't aangegrepen!...
Kent gij die duiz'ligheid? Kent gij de onzichtb're macht,
den ijz'ren cirkel, dien noch mannenmoed, noch kracht
tot heden overwon? Wat baat hardnekkig strijden?
Wat baat een felle kamp? 't Wekt smart, 't wekt zielelijden,
't wekt... maar pardon! 'k dwaal af! 'k Was aan het wondre albast
en daarop kom 'k terug.
Zegt niet, 't is ongepast,
zoo 'k tracht te schetsen, hoe 't mijn geest en hart bekoorde!
'k Was zwijmeldronken! 'k Dacht aan niets! Ik zag noch hoorde!
Nauw aadmend blikte ik star naar 't zielverkwikkend schoon....
't Had mij totaal verrukt!....
Wat wedervoer me, o, Goôn!
Wat dreef, wat joeg mijn bloed prestissimo door de ad'ren?
Wat helsche macht, die plots mijn geest scheen te benad'ren?
Wat centenaar werd wreed mij op het hoofd gedrukt?
Vol moed bestreed 'k die macht, doch 't is mij niet gelukt
haar te overwinnen!.... Ach, ik viel.... dat is te zeggen
mijn hoofd, o, rechters! Gunt mij u dit uit te leggen!
Van zelfbewustzijn was 'k door duizligheid beroofd;
ternauwernood ontwaarde ik dat mijn loodzwaar hoofd
allengskens nederdaalde, als dat eens zwaargewonden,
tot dat het eindelijk een steunpunt had gevonden
op 't lelieblanke, op 't reine, op 't wonderzoet fluweel
der ster in loge B, het schoonst product van heel
't onmeetlijk wereldrond!....
Wèl hoorde 'k, toen mijn lippen
't albast beroerden, luid een kreet van schrik ontglippen!
Wèl drong die rauwe kreet alom door merg en been
en stoof men in balcon en loges wild uiteen!
Wèl zong Carmen ontsteld een *mi* voor *re dièze*
en heerschte in 't vrouwenkoor eensklaps een soort *malaise!*
Wel richtte 't mannenkoor, benevens Don José
en heel 't orkest benauwd den blik naar loge B!....
Maar ach! een ijzren vuist greep zonder mededoogen
mij in den kraag!... Het werd mij geel en groen voor de oogen...
en, heeren rechters, ál wat verder is geschied,
'k verklaar u op mijn woord van eer, dat weet ik niet.
Thans wacht ik d' uitslag af van uw jurisprudentie.
Spreekt gij het „schuldig” uit, ik bid u, toont clementie!
Mijn vreeze voor de cel, o, rechters, is geen schijn!
Toe, legt me een geldboete op, en 'k zal u dankbaar zijn!

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Handelsaardrijkskunde, door J. van der Most, Leeraar te Rotterdam. (*J. B. Wolters, Groningen.*)

Dit studieboek is merkwaardig, omdat het, gebaseerd op de aardrijkskundige kennis, die leerlingen van H. B. S. met 3 j. cursus bezitten, een verzameling van belangrijke onderwerpen, op handels- en industrieel gebied bevat. Zoo worden achtereenvolgens behandeld de handelstalen, de ruilmiddelen, de markten en beurzen, het verkeerswezen en de belangrijkste handelsproducten uit het delfstoffen-, het dieren- en het plantenrijk. De behandeling der verschillende onderwerpen wordt voor het meerendeel ingeleid door eene korte causerie, die de lezing veraangenaamt. Zoo wordt het zakelijk deel van het hoofdstuk: „Het Postverkeer" o. a. voorafgaan door eene prettig geschreven geschiedenis van het ontstaan en de ontwikkeling van het postwezen. — Ten onzent werden de eerste 6 postboden aangesteld te Amsterdam in 1568; zij moesten bodendienst verrichten tusschen laatstgenoemde stad en Antwerpen en waren verplicht een waarborg te storten voor de richtige overbrenging van de hun toevertrouwde stukken. — Hetgeen omtrent de verschillende handelsprodukten wordt meegedeeld, is zeer belangwekkend, omdat zoowel over de wording, de teelt, de ontwikkeling, den uitvoer als over de gebruikswaarde wordt gesproken.

Leerboek der algebra met vraagstukken, door Dr. A. van Thijn, Leeraar te Assen. (*J. B. Wolters, Groningen.*)

De schrijver heeft er naar gestreefd een voor jonge leerlingen verstaanbaar leerboek te schrijven en zeer terecht daarom niet met alle eischen van wetenschappelijke methodiek rekening gehouden

Op zeer bevattelijke wijze heeft hij het begrip van algebra weergegeven in zijne inleidingsvraagstukjes en door het geheele boek heen bemerkt men een voortdurend streven om den nauwen band tusschen algebra en rekenkunst te bestendigen. — Bij de vraagstukken is voor een geleidelijke opklimming gezorgd, zoodat, ook in verband met de zeer duidelijke verklaringen en voorbeelden, welke aan die vraagstukken voorafgaan, het leerboek zich uitmuntend leent voor zelfstudie. Van de 10 hoofdstukken, die het bevat, releveeren mij o.a. de vergelijkingen, de merkwaardige producten, de merkwaardige quotiënten en de gemengde vraagstukken.

Oefeningen in het spreken en schrijven der Duitsche taal, door F. A. R. Beekman en G. A. C. Goor I. (*J. B. Wolters, Groningen.* 7e druk.)

De schrijvers zijn bij de behandeling van de stof trouw gebleven aan hun beginsel, dat het verstaan en het spreken der vreemde taal het hoofddoel van het onderwijs in die taal moet zijn en hebben een methode gevolgd, die buitengewoon suggestief op den leerling moet werken. Door eene gepaste en oordeelkundige afwisseling van losse zinnen en korte opstelletjes, die als gemakkelijk te verteren schoteltjes smakelijk worden voorgezet, door op handige wijze den „boeman", die spraakkunst genoemd wordt, met een fraai manteltje om binnen te loodsen, door dat álles zal het in schoon rood bandje verschenen werkje gretig aftrek vinden.

Het tweede deel heeft de „spraakkunst" *meer* op den voorgrond doen treden dan

het eerste; maar aangezien de behandelde stof hoofdzakelijk betrekking heeft op het dagelijksche leven en de verschillende onderwerpen álle binnen het bereik van de leerlingen zijn en dus die onderwerpen hunne natuurlijke belangstelling moeten opwekken, zoo zal ook *dit* met het eerste deel aansluitende werkje zijn weg vinden.

De Gids. — Uit de brieven van Mevrouw Bosboom-Toussaint aan Busken Huet (III); deze serie correspondentiën van de begaafde schrijfster loopt van 1881—1886, bevat interessante causerieën over letterkundige werken en personen van die dagen, over reizen, uitstapjes enz. en ademt eene hartelijke gulheid, hier en daar gepeperd en een goedmoedigen humor. — Bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst, door Prof. Molengraaf, die betoogt, dat in vergelijking met het buitenland de Ned. wetgever *niets* te dien opzichte heeft gedaan, hoewel de Regeering en de Staten-Generaal van goeden wil hebben blijk gegeven; Prof. M. acht voorschriften omtrent vondsten noodig, omdat de kennis van het verleden meer is dan eene particuliere liefhebberij; de kunstvoorwerpen van vroegere dagen zijn de tolk van de verhevenste gedachten van het voorgeslacht.

Onze Eeuw. — Allerheiligen zomer, door Marie Gerritsen; een weemoedige sluier spreidt zich uit over het teedere verhaal, waarvan een ongehuwd, eenzaam levend man, wiens eenige liefde was de eega van zijn overleden broeder, de hoofdfiguur vormt. — Zeer sympathiek en gevoelvol heeft de schrijfster het onderhoud tusschen de weduwe en den zwager weergegeven, dat geen resultaat kon geven met het oog op den eenigen zoon en den zwakken gezondheidstoestand van de eerste. — Het jaar 1848 in Nederland (II) door Dr. H. T. Colenbrander; in dit staatkundig opstel neemt Thorbecke eene voorname plaats in; schrijver releveert dat Thorbecke's hervormingen het wezen der volksvertegenwoordiging veranderd, het koningschap meer populair gemaakt en het zelfstandige gemeentelijke en provinciale bestuursleven bevorderd hebben. — Ook Schimmelpenninck's ministerschap wordt in verband met de toen hangende aangelegenheden besproken.

Groot-Nederland. — Het leven van Rozeke van Dalen (I), door Cyriel Buysse; deze Vlaamsche schrijver behandelt met de zoo boeiende pen, hem eigen, eenige tafreelen uit het Belgische boerenleven met 2 geliefden Alphonse en Rozeke als hoofdpersonen. Spanning wordt veroorzaakt door een jaloersche, woeste jonge man, Smul geheeten, die aan het slot van dit fragment de verzoenende hand reikt aan de beide jonggehuwden. — De beschrijving van de dolle vaart van den wagen met vlasbundels, zoowel als van de huwelijksvoltrekking zijn paarlen in dit verhaal. — Zondag, door Gerard van Eckeren (motieven uit den te verschijnen roman Guillepon Frères), dit motief behelst een alleraardigst, ongegeneerd onderhoud tusschen twee winkeljuffertjes, op weg naar de Scheveningsche duinen; de eene is een weinig preutsch, de andere geëmancipeerd; bij lezing krijgt men den indruk, dat de schrijver achter haar beiden geloopen heeft.

XXe Eeuw. — De kunst van Adolf Oberländer, door Cornelis Veth, in welk opstel met veel zaakkennis in het licht worden gesteld de gaven van den bekenden Fliegende Blätter-man, wiens kunst getuigt van vinding en opmerkingsgave; zijne prenten, die de sporen van voorkeur voor het leelijke dragen, vertoonen persiflages en grappen in groote verscheidenheid. — Broertjes dood, door J. J. C. Fischer; de smart, welke het verlies van dezen lieveling in de harten der huisgenooten werpt, wordt door den schrijver wel wat te wijdloopig behandeld, maar treffend tot roerends toe is de beschrijving van het kerkbezoek, waarmede de schets eindigt.

Elsevier. — A. Stengelin, door Ph. Zilcken; Alphonse Stengelin, van Zwitsersche afkomst, in 1852 te Lyon geboren, heeft zijn leven gewijd aan het Hollandsche landschap, onze rivieren, polders, heidevelden en brengt geregeld de helft van het jaar *hier* door; hij is een productief, ernstig schilder, wiens werken o. m. in tal van Fransche steden prijken; het artikel van den heer Zilcken is met tal van afbeeldingen van schilderstukken geïllustreerd. — De Koning-Stadhouder Willem III, door Prof. Dr. P. J. Blok; na eene schoon geïllustreerde karakterschets van den beroemden Oranjevorst te hebben gegeven, zegt Prof. B., dat de donkere plekken in diens leven, plekken, die door de anti-standbeeldmannen te zwaar worden aangedikt, ons *niet* mogen weerhouden zijne deugden te eeren en dankbaarheid te toonen voor zijne redding in 1672. Prof. Blok acht een standbeeld gewenscht, maar, zegt hij, *ook* De Wit verdient een monument, want ook *hij* heeft genoeg gedaan in het schitterend tijdperk onzer rijke geschiedenis, om aanspraak te maken op vereering der nakomelingschap.

Vragen des Tijds. — De drooglegging der Lauwerzee, door J. Herman Riemersma;

de grootste vijand, Frieslands welvaart belemmerend, is het boezemwater, dat naar eisch *niet* altijd op gunstig peil kan worden gehouden; periodiek verdwijnen geheele streken gronds onder water tot groote schade van de kleine veemannen en landbouwers; de drooglegging der Lauwerzee zal het bezwaar wegnemen, omdat een zeer groot deel van Frieslands boezem in dezen inham afwatert. — Het pleidooi ten gunste van de drooglegging is dus even lofwaardig als nuttig. — Belastingcijfers en Volkswelvaart, door Dr. Mr. A. Heringa, die aan de hand van talrijke becijferingen aantoont, dat de Volkswelvaart toeneemt en de œconomische tegenstellingen tusschen de verschillende klassen minder scherp worden; dit opstel is dus optimistisch gesteld.

Tijdspiegel. — De stamvader der Nederlandsche Nassau's, door Th. M. Roest van Limburg. Ter gelegenheid van de onthulling van het Nassau-monument te Breda den 3^{en} Juli j.l., vereerd met de tegenwoordigheid van H. M. de Koningin en Z. K. H. Prins Hendrik, wijdt de kapitein Roest v. Limburg een schoon artikel aan Engelbrecht I van Nassau (gest. in 1442), die een der uitnemendste vertegenwoordigers der middeleeuwsche Ridderschap was en in de geschiedenis eene voorname plaats inneemt; ook zijne bescheiden gemalin, Johanna van Polanen, wordt in dit opstel herdacht. — Kaapsche histories, door R. D. Nauta, die interessante bijzonderheden meedeelt omtrent de ontdekking van de Kaap in 't laatst van de 15e eeuw, omtrent de onderhandelingen met de inboorlingen, de vestiging onzer O.-I. Compagnie, de strafoefeningen en het historische kasteel te Kaapstad.

Ons Tijdschrift. — Auteursrecht en de Berner Conventie door J. H. Kok, die na nauwgezet onderzoek tot de conclusie komt, dat Nederland nog *niet* de noodzakelijkheid tot aansluiting gevoelt, dat het *nationaal belang het vrije vertalingsrecht eischt*, maar dat het nadrukken immoreel is en veroordeelt dient te worden, zoodat strafbepalingen daartegen gewenscht zijn.

Vragen van den Dag. — De Noorsche revolutie in verband met de bewoners van Scandinavië, door Dr. H. Blink; dit leerrijke opstel bevat eene korte, maar duidelijke geschiedenis van het schiereiland; de schrijver geeft de wisselende staatkundige verhoudingen sinds de in 1397 gesloten unie van Calmar weer, behandeld de troonsbestijging van Bernadotte in 1818, de vereeniging van Zweden en Noorwegen onder één scepter en zegt verder, dat deze unie geenszins eene nauwe vereeniging kon tot stand brengen, omdat de volken te véél in karakter en gevoelens verschillen. De Noren zijn democratisch, zelfstandig, wantrouwend, hard, ondoordringbaar en gesloten; de Zweden daarentegen zijn pronkziek, ceremonieel, muzikaal en aristocratisch. Dat de Noorsche Regeering den 27^{en} Mei 1905 Koning Oscar II, den 4^{en} Koning uit het Huis Bernadotte bedankte, behoeft geen groote verbazing te wekken. — Het gebruik van vreemde woorden, door A. Oprel, die zeer juist opmerkt, dat de grondslag van de taal moet zijn verstaanbaarheid en duidelijkheid en dat het verkeerd is alléén de landswoorden te willen houden en de ingeburgerde, door iedereen *goed* begrepen, vreemde termen uit te drijven. Een taal vormt en vervormt zich van zelf en laat zich geen geweld aandoen.

Eigen Haard. — Het huis op de Kribben, door L. Klaver, een grauw tafreel van een verarmd gezin, in somberen toon weergegeven. — Turf en vervening, door Jo. M. Proot, een interessant opstel, met zéér duidelijke afbeeldingen geïllustreerd, over het ontstaan der laagvenen, het maken van turven en de daarbij in gebruik zijnde machines en werktuigen. — Makassar en Gowa door Bintang Djaoeh, met het oog op de expeditie zéér actueel. — Zuid-Celebes en de Boniexpeditie, met een geschiedkundig overzicht en een kaartje van denzelfden schrijver.

Taal en Letteren. — Iets over 't voordragen en zingen van poëzie door J. L. Walck, waarbij gewezen wordt op de noodzakelijkheid om het muzikale, dat de poëzie eigen is, in 't oog te houden; ieder individu intoneert op *zijne* wijze, maar hij moet in zijne voordracht er naar streven de bewogen stem des dichters in hare schoonheid weer te geven.

Nieuwe Paedagogische Bijdragen. — De directe methode andermaal getoetst aan theorie en practijk, door E. Nijland; deze schrijver, van de juiste stelling uitgaande, dat bij het aanleeren van eene levende taal uitwisseling van gedachte moet worden mogelijk gemaakt, komt o. m. op tegen het dorre, geestdoodende vertalen van altijd weerkeerende standmodellen van zinnetjes en komt tot de slotsom, dat het begrijpen *voor* het spreken moet gaan, dat van den aanvang af de vreemde taal moet gebruikt worden en dat de vertaal-methode de voordeelen mist, die de directe methode aanbiedt; hij haalt ook aan het oordeel van den leeraar Eijkman, die zegt, dat de directe methode den leerling in de vreemde taal leert denken, veel boeiender is en vlugger resultaat geeft.

Vlaanderen. — De aanslag, door Gustaaf

Vermeersch; deze korte maar pakkende schets toont weer eens duidelijk, hoe wreed en tyranniek sommige werkbazen tegenover hun volk optreden; men heeft hier te doen met een tobberd, die bij den spoorweg-arbeid verdrukt en in zijn gezin onder den invloed van den baas verwaarloosd wordt en uit verbittering en wanhoop een moordaanslag bedrijft.

Teekenen des Tijds. — Friedrich Nietzsche, door P. Zondervan; dit opstel is een overdruk van de in Februari j.l. gehouden nutslezing te Leeuwarden en geeft een helder beeld van den wilskrachtigen, realistischen, anti-feministischen wijsgeer, die in 1900 aan hersenverweeking overleed. Nietzsche meende in de samenleving niets dan eene verscheidenheid van individuen te moeten zien zonder samenhang; „Schep u een levensdoel overeenkomstig de inspraken van uw eigen wezen, wees uzelf, wees iemand, aanvaard het leven, geen moede harten, maar een vaste wil zonder sentimentaliteit, *zonder* gemoraliseer!" In deze weinige woorden vindt men Nietzsche's filosofie geresumeerd.

Nederland. — Vorstinnen der Legende, Viviane, door Mr. v. Loghem; in dit artikel wordt naar middeleeuwsche bronnen, o. a. de Arthur-romans, de geschiedenis behandeld van de schoone Viviane, dochter van den ridder Dionas; ofschoon gehuld in een fantastisch kleed, hebben die oude liefdesromans iets boeiends, iets louterends, teeders, en verhevens, zoo geheel verschillend van het koud-reëelle der moderne werken.

Weerzien, door Anton Voïgt, een aardig bierkneipen-verhaal van een jongen man, die eenigen tijd in Berlijn doorbracht en terugkeert naar Amsterdam bij zijn vader in de zaak. Ofschoon er wel wat onwaarschijnlijks in is, houdt de schrijver zijne vertelling goed op de been en weet hij een verrassend slot te maken, door de kuische Berlijnsche kellnerin, de geliefde van den jongen man, plotseling in Amsterdam in een bierstube te zetten, waardoor hij den titel van zijn verhaal recht doet wedervaren...

Thimotheus. — Russisch Bloed, door L. Penning, een verhaal uit het volksleven. — Op de fiets naar den Harz, door J. v. D, vervolg van een reisbeschrijving, die de lust bij ons opwekt, om dien tocht ook te maken. — De duivenpost door N. Kluyver, welk levenswaardig opstel bestaat uit een geschiedkundig overzicht met vermelding van belangrijke feiten uit oorlogen enz. en eindigende met de voorspelling, dat de draadlooze telegrafie den postduivendienst zal verdringen.

De Prins. — Portretten van Prof. v. Leeuwen, Jhr. v. d. Poll, Dr. Sikkel, Dr. Kuyper; foto's van H. M's. bezoek aan Leiden, foto's uit Noorwegen, wedstrijden, feesten; portretten van de gekozen Kamerleden, schetsen, novellen afbeeldingen van tooneel en verder de romans: „Wankelende Tronen" en „Arme Koningin".

De Aarde en Haar Volken. — Het eiland Elba, naar het Fransch van Paul Gruyer; alleen reeds om de belangwekkende bijzonderheden, die betrekking hebben op het verblijf van Napoleon I tijdens zijn verbanning, is dit artikel lezenswaardig, — ook herinneringen aan den grooten Victor Hugo, die op het eiland vertoefde, maken de lectuur interessant.

Album der Natuur. — Uit de geschiedenis van de duif, door G. Kalsbeek; in dit historisch overzicht van af de vroegste tijden met tal van gegevens omtrent het gebruik voor verschillende doeleinden, de ontwikkeling van het ras, de teelt en de aanwending voor sport, vindt men de merkwaardige meedeeling, dat de duif, waarin men gewoonlijk ziet het zinnebeeld van reinheid, onschuld en zachtmoedigheid, in de werkelijkheid *niet* altijd zulk een zoetsappig dier is: op de voederplaats misgunnen ze elkander elk korreltje graan en wat de huwelijkstrouw aangaat, daarmede is het ook treurig gesteld, ondanks dat zij wegens hare teere gestalte en haar uiterst verliefde natuur aan Venus werd gewijd.

Europa. — Voorjaar, door Mien Salomons, een korte onschuldige vertelling van een paar jongverloofden op de wandeling; de schrijfster heeft het speelsch-nukkige, waarachter van beide kanten warme liefde schuilt, aardig weergegeven; er ligt een glimpje psychologie in deze causerie vol teederheid en lieflijkheid, die als een zonnestraaltje doorbreekt tusschen de talrijke sombere pennevruchten van den tegenwoordigen tijd, waartoe o. a. behoort de eerste bijdrage in het tijdschrift Europa, getiteld: „de Zwerver" door Piet van Assche.

H.

G. W. van Blaaderen.

Koolveld. (Naar een schilderij in olieverf, aangekocht door Arti).

Het Land van Mauve.

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

N. VAN HARPEN.

G. W. van Blaaderen.

Het was op de Sint Lucas-tentoonstelling van het jaar 1899, dat ik, als kunstcriticus van de Amsterdamsche Courant, kennis maakte met een schilderij van Van Blaaderen.

Van Blaaderen in zijn atelier.

Het werk zoowel als de naam waren voor mij als voor het publiek geheel nieuw.

De vrij groote schilderij gaf een avondstemming aan den Schinkel bij Amsterdam weer. Drie koeien grazen er in loome voldaanheid in de malsche, door den Schinkel doorsneden weide.

De lichtjes van de boerderijen weerspiegelen zich droomerig in het water. De vredige rust van de avond-stille stemming, met een waasje romantiek overgoten, maakten dit schilderij tot een opvallende uiting van den jongen kunstenaar, die zich daarin op eigen wijze uitsprak in een taal, die de zijne was.

Voor zoover dat mogelijk is door middel der fotografie, wordt het schilderij hierachter door een reproductie weergegeven.

Van Blaaderen gaf in dit schilderij blijk hoezeer hij in dit landschap, waarin hij geboren werd, ingeleefd was; een noodzakelijkheid voor elk artiest, wil hij het karakter van een landschap begrijpen en tot een zuivere uiting brengen.

In 73 te Nieuwer Amstel geboren, genoot Van Blaaderen zijn eerste opleiding aan de Quellinusschool; daarna werd hij aan de Haarlemsche kunstnijverheidschool opgeleid voor decoratieschilder en ontving hij onderricht van den marine-schilder H. Hulk in Haarlem, bij wien hij een jaar studeerde.

Ook hier gebeurde wat bij zoovele schilders het geval was, de vader voelde niet veel voor de schilders-carrière.

De jonge schilder ontmoedigde dit en trok naar Amerika, om zich daar als farmer

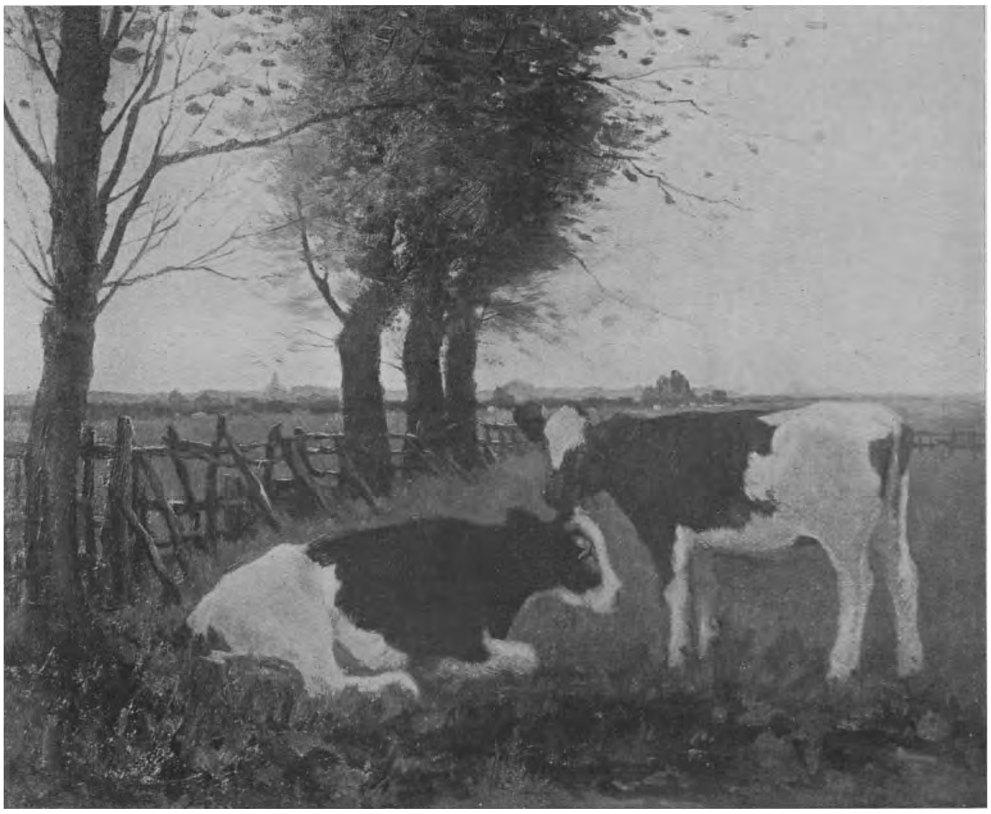

Landschap met pinken. (Naar een schilderij in olieverf).

te vestigen. Met groote plannen keerde hij uit Amerika terug, doch op 22jarigen leeftijd heeft men in den regel voor groote ondernemingen meer illusies dan kapitaal.

Ook de zijne boette hij spoedig in.

Toen hij in de ouderlijke woning te Katwijk aan Zee teruggekeerd was, zag hij schilders aan den arbeid en.... oude liefde roest niet, hij haalde zijn schilders-

De jonge schilder sloeg zijn tenten op in zijn geboorteplaats en het schilderij, waarvan ik boven sprak, en waarin hij, al wat hij voor de natuur, waarin hij opgegroeid was voelde, wist neer te leggen, werd het resultaat van zijn ernstigen arbeid.

Op de St. Lucas-tentoonstelling viel het zeer op en was Van Blaaderen's verschijning een gebeurtenis.

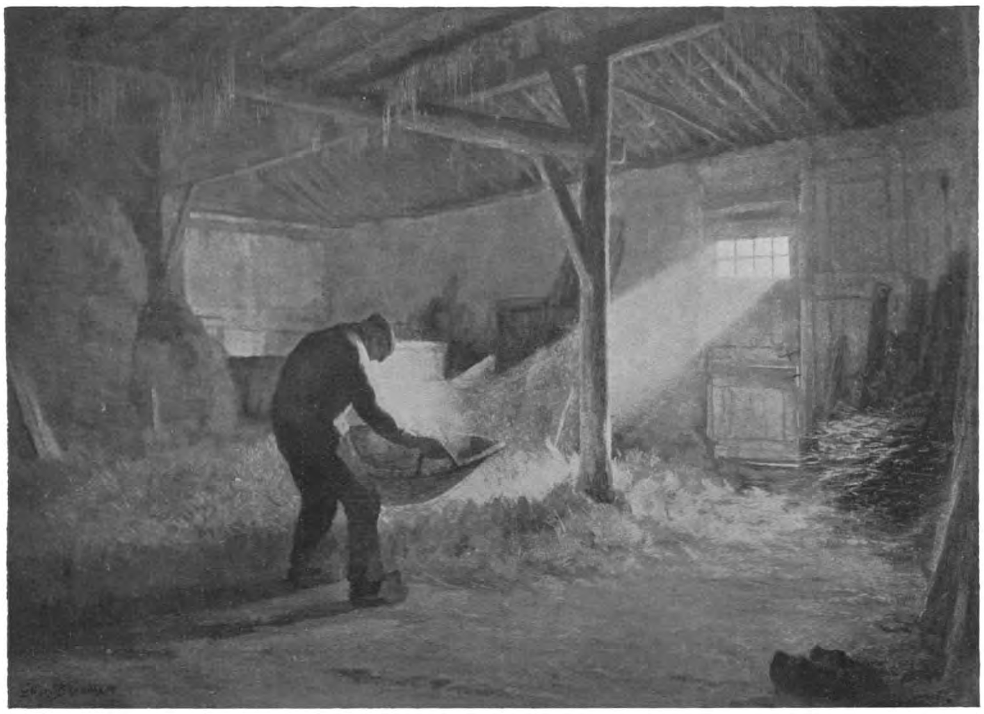

De Wanner. (Naar een schilderij in olieverf).

benoodigdheden voor den dag en toog weer aan den arbeid.

Eenmaal tot zijn oude liefde teruggekeerd was hij gelukkiger.

Een Engelsche schilder, Stokes genaamd, die te Katwijk werkte, zag zijn schetsen en interesseerde zich voor den jongen man. Hij sprak met diens vader en overtuigde deze dat er inderdaad een schilder in zijn zoon stak en hij hem moest laten doorwerken.

Nu scheen de vader ten minste houwvast te hebben.

Helaas, de verwachtingen, die de kunstwereld na dat schoone debuut op hem bouwde, werden niet verwezenlijkt. Een ziekte van twee jaar hield hem van zijn kunst gescheiden.

Toen toog hij echter weer met frisschen moed aan den arbeid en wetende zijn tekortkomingen, trok hij naar de Academie te Antwerpen, omdat hij zich voor de Hollandsche wel wat te oud gevoelde.

In Antwerpen werkte hij een jaar zeer hard onder de bekwame leiding van De

Vriendt en keerde hij, nu technisch goed onderlegd, naar het vaderland terug.

Natuurlijk moest hij zich eerst in het Hollandsche landschap weer inwerken, door ijverig studies te maken, te zoeken en te probeeren.

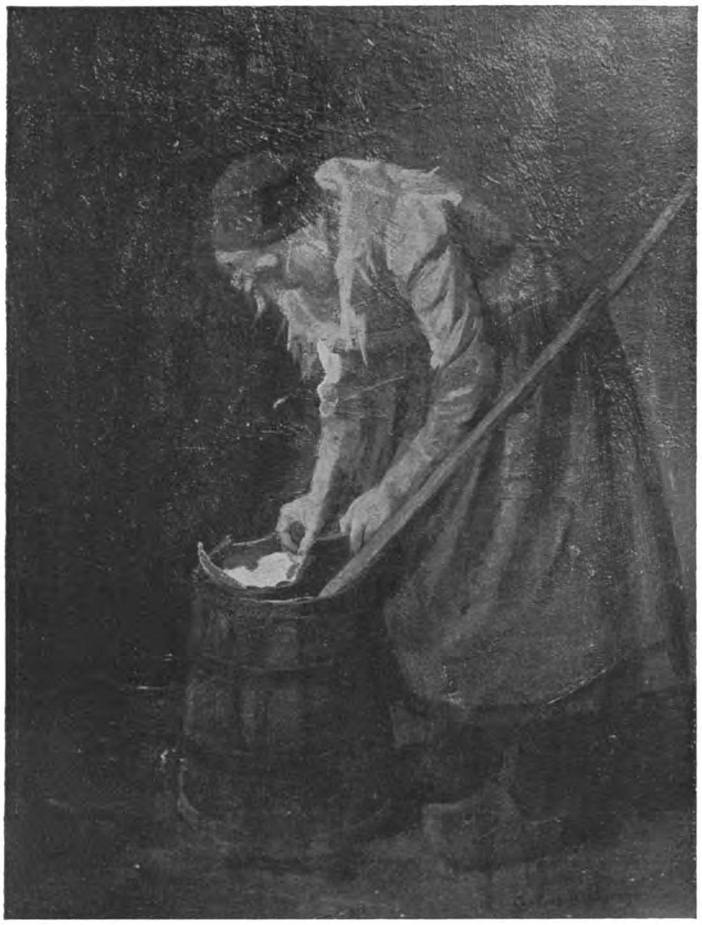

Vrouwtje aan het boterkneden. (Naar een schilderij in olieverf).

Nu twee jaar geleden vestigde hij zich eerst eenigen tijd te Blaricum en daarna voor goed te Laren.

Door de subsidie van de Koningin werd hij in staat gesteld zijn studies voort te zetten, met dit gevolg, dat zijn „Arbeid op de Heide" en zijn „Koolland" aangekocht werden voor de verloting door het Arti-bestuur.

Zijn „Vrouwtje aan het boterkneden" dat hier ook gereproduceerd wordt, bezorgde hem de Koninklijke subsidie.

Van Blaaderen heeft bij zijn succes en de hem verleende hulp niet stil gezeten.

Niet alleen schilderde hij landschappen met koeien of figuren buiten, maar ook interieurs, die misschien nog hooger opgevoerd werden dan zijn landschappen.

Goed teekenaar en gevoelig colorist, heeft hij zich na ernstige studie een benijdenswaardige veelzijdigheid verworven.

Bij een jong schilder, waartoe hij toch nog gerekend moet worden, komt zooveel verscheidenheid van kunnen bij een reeds zooveel bereiken zelden voor.

Breed van gebaar, gevoelig van kleur en met durf in zijn opvatting, kan Van Blaaderen, wanneer hij zijn loopbaan vervolgt, op den eenmaal ingeslagen en voorloopig met zooveel succes reeds betreden weg, een hoogte bereiken, die slechts voor weinige schilders is weggelegd.

Zijn „De Wanner", die op St. Lucas door de kritiek zeer geprezen werd en sedert door bemiddeling van „de Larensche Kunsthandel" in particulier bezit overging en het „Landschap met koeien bij ondergaande zon", zijn zijn laatste werken. Zij getuigen van een groote vooruitgang in betrekkelijk korten tijd en doen den stoeren werker alle eer aan.

Van den laatsten tijd zijn een „Landschap met pinken" (zie de illustratie) en

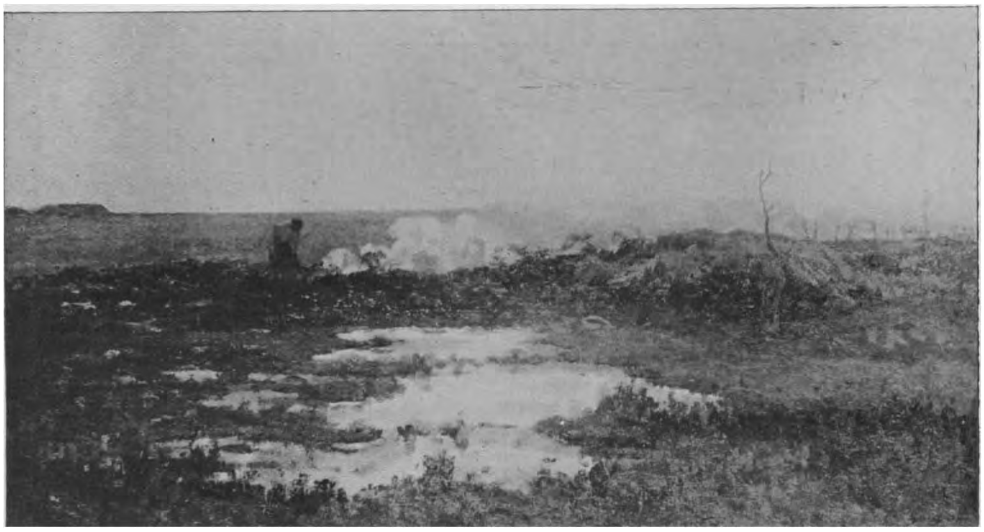

Arbeid op de heide. (Naar een schilderij in olieverf, aangekocht door Arti).

de „Koeherder", beide in „de Larensche Kunsthandel" aanwezig.

Het eerste is een landschap bij onder-

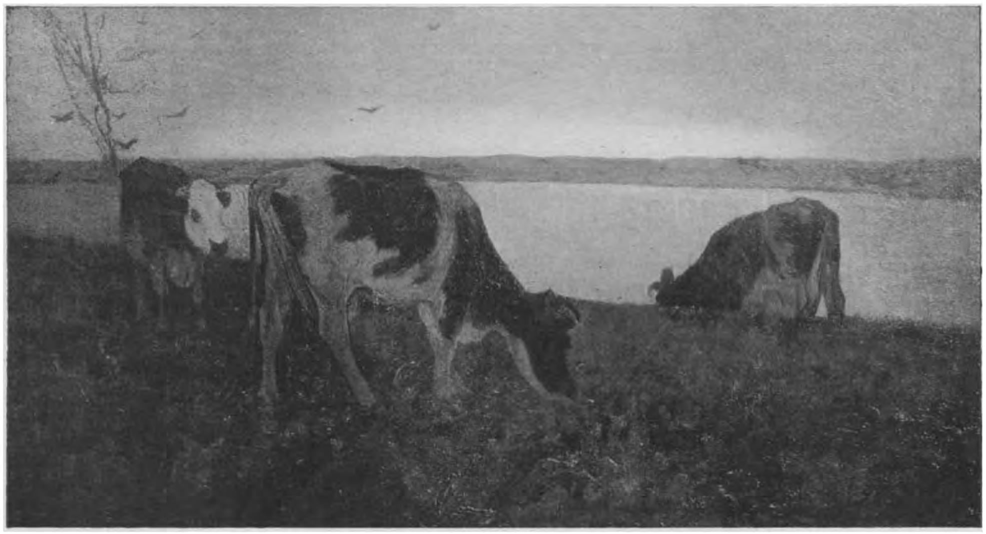

Avond aan den Schinkel. (Naar een schilderij in olieverf).

gaande zon, met twee pinken op den voorgrond en Blaricum op den achtergrond. Vooral de aan de lichttintelende zon mooi beluchte horizon is heel gelukkig geslaagd.

Zijn laatste werk is eveneens een groot Larensch landschap. Op een landweg die zich tusschen een boekweit- en rogge-akker slingert, bungelt een koeherder tusschen twee bonkige, grazende koeien, waarvan de schoften door de avondzon verlicht wordt.

De kop van den koeherder en zijn bo-

venlijf zijn eveneens door de rossige avondzon sterk verlicht. Ook in dit schilderij toont de schilder zich van een breede op-

Varken-voeren. (Naar een schets in olieverf).

vatting en een grootsch willen.

Er worden in de kunstwereld van Van Blaaderen groote verwachtingen gekoesterd, hopen wij voor haar en voor hem, dat deze in vervulling mogen gaan.

In Laren, waar hij zich sedert hij er zicl vestigde volkomen thuis gevoelt, is eeı groot en breed terrein voor hem ter bearbeiding, waarin hij ijverig graaft en ploegt en bezig is zich artistieke tabernakelen tc bouwen.

Laren, Augustus.

Een en ander over de Brusselsche Feesten

DOOR

L. P. VAN DEN BROEK.

Men heeft door gansch België, met luisterrijke feesten de vijf-en-zeventigjarige nationale onafhankelijkheid gevierd.

Schier alle steden en dorpen hebben hun fête nationale gehad, ter eere van het jaar 1830, waarin het door Groot-Brittannië, Oostenrijk, Frankrijk, Pruisen en Rusland bijeen gebracht groote Rijk, de Nederlanden, weer werd gesplitst in de zoo heterogene deelen, die, uit algemeen maatschappelijk oogpunt, nooit bij elkaar gevoegd hadden moeten zijn.

Of de Belgen reden hadden zich te verheugen over de scheiding?

De geschiedenis der jaren 1815—1830 is daar om het te bewijzen, hoe onmogelijk het was naar één systeem, in het verband van hetzelfde sociaal en economisch stelsel, Noord- en Zuid-Nederland te regeeren en vele, vaak hartstochtelijke en geweldige botsingen op parlementair gebied in die jaren, waren de onvermijdelijke conflicten tusschen volkeren van zoo gansch verschillenden aard, van zoo wijd uiteenloopende verschillen op elk levensgebied.

Tegenzin vervulde de Belgen reeds dadelijk, toen in Weenen tot de vereeniging besloten werd, omdat het door de Mogendheden openlijk werd uitgesproken, „dat Holland werd vergroot met België."

De opsomming van slechts enkele grieven: die omtrent het aandeel van België in Noord-Nederland's schuldenlast, aangaande de samenstelling der Staten-Generaal, waarbij België zich zeer te kort gedaan vond, de taalbesluiten, die in de oogen der Zuid-Nederlanders al een zeer grievende manifestatie waren in de hegemonie in het Noorden, de onderwijs-wetten en in 't bijzonder de oprichting in het door de Belgen zoo zeer gehate collegium philosoficum, doet al dadelijk voelen en begrijpen welk een onmogelijkheid het was beide volkeren te zamen als één te besturen.

Men kent den gang van zaken, na alle strubbelingen op parlementair gebied, eindigend met den tiendaagschen veldtocht, dat mooie succes voor de Nederlandsche wapenen.

't Is voornamelijk in dezen tiendaagschen veldtocht, dat men wil zoeken de veeten die tusschen Nederland en België zouden bestaan, gebleven zijn ook na het Eindverdrag in 1839.

Doch „Oude veeten zijn vergeten" zegt men nu, en inderdaad, wie de Brusselsche feesten heeft bijgewoond die zal, al moge hij ook nog zoo chauvinistisch zijn aangelegd, gevoeld hebben, dat inderdaad van wrok of veete tusschen de broedervolkeren thans allerminst meer gesproken kan worden.

En wij, Hollanders, die zoo diep en warm gevoelen voor onze eigen feesten van vrij-

De Koninklijke Familie in de loge vóór het Palais de Justice, tijdens het fête patriotique op de Place Poelaert.

heid en onafhankelijkheid, wij zijn toch zeker wel de eersten, die ons kunnen verplaatsen in de stemming van het Belgische volk, bij de herdenking van een vrijmaking van nog zoo recenten datum.

Hollanders en Belgen hebben geen oude veeten meer.

Dáárom kunnen wij volkomen en zonder wrok of naijver de Belgische feesten begrijpen en billijken.

terenden indruk achterlaten bij allen die er getuigen van waren.

Wanneer ik terugdenk aan de week in 17—23 Juli en, meer speciaal aan de feestdagen 20, 21, en 22 Juli, dan moet ik aan die grootschheid van opvatting, aan dat naar voren schuiven van de *beteekenis* der feesten het eerst denken en dan voel ik van hoeveel meer waarde, van hoeveel krachtiger indruk dit is, deze diepe kern, dan het gewone, banale feestgedruisch, dat

De tournooifeesten in de Halle Cinquantenaire.

* * *

Wie, als vreemdeling, als Hollander natuurlijk, tóch altijd staande buiten de feesten, als onbewogen toeschouwer de Brusselsche feestweek heeft aanschouwd, die moet geconstateerd hebben, dat het hoofdkenmerk dezer feesten was door het demonstreeren van feiten uit België's historie, het karakter op den voorgrond te schuiven.

En daarom hebben de feesten een beteekenis en distinctie gekregen, die een schit-

er omheen woelde, en ik hoor dát feitelijk slechts als een flauwe nagalm van de feestkern zelf, die was als krachtig bazuingeschal.

De Brusselsche feesten zijn eigenlijk begonnen met allerlei optochten en optochtjes, van de tallooze vereenigingen die Brussel telt, met een militairen lichtstoet ook, doch dat was alles slechts simpel voorspel.

* * *

Donderdag was de dag van het tournooi, van de „Tournoi de Chevallerie".

Dit riddersteekspel werd gegeven in de prachtige ruime Halle du Cinquantenaire.

Het was een élite-feest, voor diegenen van de Brusselsche upper ten, die door relaties of positie toegang krijgen konden. Een deftige foule van lichte toiletten, zwarte rokken en geschitter van uniformen van militaire en civiele autoriteiten.

Er waren estrades gebouwd tot heel in den nok, tot bij 't hooge gewelfde koepeldak en die estrades en tribunes zaten stampvol, terwijl duizenden zich daar nog rondom bewogen.

Men heeft met dit riddersteekspel willen geven een getrouwe reproductie van de éclatante feesten door Filips van Bourgondië, (Filips den Goede) gegeven den 20sten Februari 1452 ter eere van Karel, zijn zoon, die in 1451 achttien jaar oud was geworden en toen zich in vaardigheid in het voeren der wapens, in moed en ridderlijkheid moest meten, met de bloem der ridderschap op de Grand' Place te Brussel, dat tot tournooiveld was ingericht.

Men heeft in archieven gesnuffeld, oude handschriften en beschrijvingen geraadpleegd, is in musea te rade gegaan om zoo getrouwelijk mogelijk die ridderfeesten, wat de gansche handeling als de mise-en-scène betreft, te reproduceeren en aldus in onze nuchtere werkelijkheids-eeuw als een mooi romantisch ridersprookje de glans en schittering der middeleeuwsche ridderschap eens te laten weerschijnen.

Het tournooi-veld was ongeveer aldus ingericht:

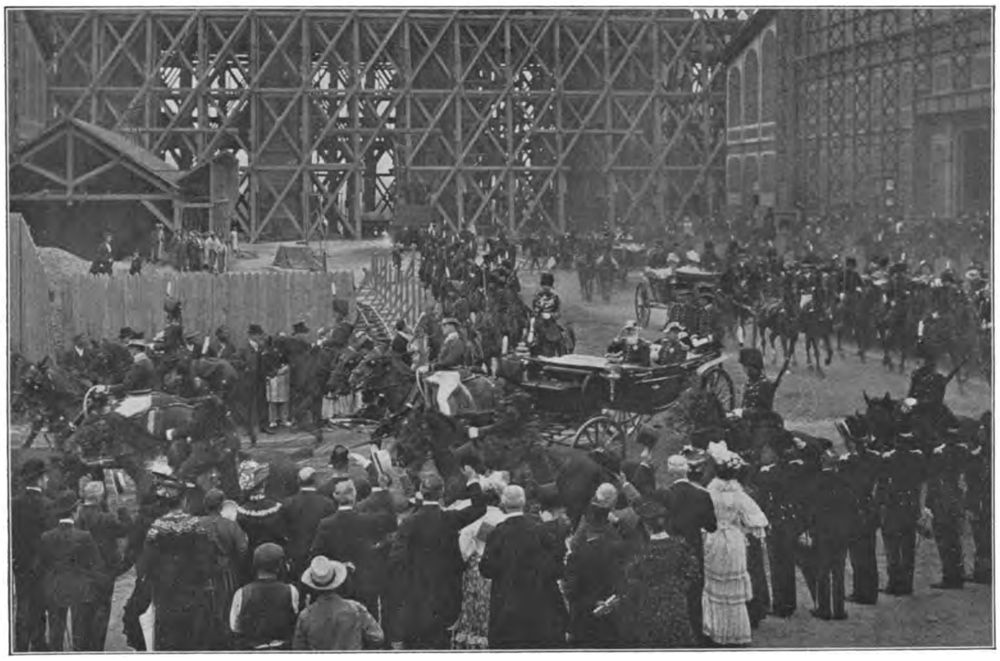

Vertrek der vorstelijke personen van de Halle Cinquantenaire.

Tegenover elkaar had men in het midden de loges voor de koninklijke familie en voor Filips en Isabella van Portugal met eeredames en hun gevolg.

De ruimte voor de loge van Filips was in tweeën gedeeld, aldus een rijpad vormend voor de kampenden, en aan beide einden der bijna onafzienbaar lange hal waren de paviljoens voor de ridders en hun gevolg.

Te twee uur verscheen Filips de Goede met zijn gevolg.

Twaalf wapenknechten te voet in hun

rood-witte kleedij, de knots over den schouder gaan voorop; dan acht Vlaamsche bazuinen en twintig minstreels, allen te paard in hun kleurige fluweelen costuums. De standaarddrager van Bourgondië volgt dan en daarna Filips zelf in rood fluweel met zwarte baret.

Een stoet van edele ridders daarna, de lange mantels fraai gedrapeerd over de paarden. Onder die ridders waren Nicolaas Rolin, Bourgondië's kanselier, Jean de Heimsbergen, prins-bisschop van Luik, Louis de Bourbon, Filips neef, en dan Isabella van Portugal met hare eere-dames, Isabella van Bourbon, met haar pages, Beatrice de Coïmbre en nog verscheidene eeredames, waarna de stoet gesloten wordt door eeredames te paard, pages te paard, eeredames te voet en voetknechten.

De bazuinen schallen als de schitterende stoet een statigen ommegang doet door het tournooi-veld, en als de bazuinen zwijgen, dan spelen de minstreels op hobo's en fagotten middeleeuwsche liedjes van liefde of triomf voor dappere helden, die prachtig doen in hun markante soberheid en lief rythme bij de statigheid en fierheid waarmede de ridderstoet langzaam voortrijdt.

Terwijl de voetknechten zich aan de ingangen posteeren en Filips en de dames hun loges bezetten, wordt met bazuingeschal ontvangen de ridderstoet van den maarschalk Thiébaud de Neufchatel met den wapenkoning de Saint-Rémy en de kamprechters, een stoet waarin ook bazuinen en herauten, pages en voetknechten meegaan in den plechtigen ommegang.

Als Filips' minstreels nog hun liederen spelen, hoort men in de verte 't bazuingeschal der ridderstoet van den jongen Karel.

Aankomst van de Koninklijke Familie op het „Palais de Justice", ter bijwoning van het défilé der troepen, dat plaats had op het plein vóór bovengenoemd paleis. In het midden bevindt zich Koning Leopold, daarnaast Kroonprins en Kroonprinses Albert; de jonge Prins Leopold, (wordt gedragen, men ziet alleen zijn hoed) woont voor het eerst een officieele plechtigheid bij.

Ook deze stoet wordt geopend door herauten, voetknechten, bazuinen en minstreels.

Karel, in blinkend gouden wapenrusting, blootshoofds volgt dan, omgeven van zijn pages te paard en te voet en daarna de stoet edele ridders van Karel's gevolg, waaronder Jean de Rosimbos, de Coïmbre, de Montbléru, de Montferrant, en nog tal van andere ridders die in den Bourgondischen tijd den toon aangaven.

Plechtig en statig schrijdt de lange riddérstoet voort, terwijl de minstreels spelen: „Wel op: laet ons gaen riden".

Nu rijden ook Karels tegenstanders het strijdperk binnen, de edele ridder Adolphe de Clèves, Jacques de Lalaing, Jacques de Hornes, Wolfort de Borssch, Phillippe de Croy, Jean de la Frémoille met hun schitterend gevolg van herauten en wapenknechten.

Als de plichtplegingen tegenover den Vorst en tegenover de tegenstanders zijn verricht, betreden de kamprechters, elk vergezeld van een bazuin het krijt en telkens afgebroken door bazuingeschal, roepen ze de tournooiwetten uit.

Nu worden door voetknechten de lange lansen aangedragen die door de kamprechters worden gekeurd, waarna de strijd een aanvang neemt, nadat eerst beide partijen voor de tribune haar hulde zijn komen betuigen.

Telkens stormt nu van beide zijden een zwaar geharnast ridder het strijdperk binnen, de lange lans vooruitgestoken, in woesten galop. Vlak vóór de loge van Filips is meestal de ontmoeting en met één forschen slag wordt dan de lans van een der ridders gebroken.

Karel en Adolphe de Clèves renden tot driemaal toe op elkander in en telkens was Karel het die de lans brak van zijn tegenstander, overwinnaar bleef in elken kamp.

Als de laatste lansen der ridders uit de verschillende kampen gebroken zijn, dan schallen de bazuinen weer, de ridders die

De menschenmenigte op de Place Poelaert tijdens het fête patriotique. Het vaandel-defilé der Belgische regimenten.

bewijzen hunner ridderlijke bekwaamheden hebben gegeven komen vóór Filips, en de minstreels spelen „Il fait beau voir ces hommes d'armes" enz., en statig verlaten de stoeten het tournooi.

Was hiermede de vertooning van de in de riddertaal geheeten joest afgeloopen, na een „pas d'armes" en een tusschenspel kwam het belangrijkste feit dezer ridderlijke spelen: het eigenlijke tournooi.

Behalve Karel zelf met zijn gevolg, tien ridders elk met de ruiters die onder hun aanvoering strijden, met gansch het gevolg van pages en voetknechten, banierdragers en herauten. Het is een lange, lange stoet ridders in blinkende wapenrusting, minstreels in hun kleurige costuums, pages en knechten in hun fantastische kleedij.

De ridderstoet van Jean de Clèves, hoewel niet zóó groot en schitterend, is toch

Gezicht van de versierde Place Poelaert op de Rue Regence met de Place Royale in 't verschiet.

De maarschalk Thiébaud de Neufchatel, de wapenkoning de Saint-Rémy, de eereridder Antoine de Croy met hun gevolg van herauten, wapenknechten en pages, voorafgegaan door de bazuinen, doen hun ommegang door 't krijt onder het spelen van 't orkest en nemen de plaatsen in krachtens hun ambt en de functie die ze te vervullen hebben bij het tournooi, terwijl nu de bazuinen de komst verkondigen van Karel van Bourgondië's schitterenden stoet.

Het was een indrukwekkende, grootsche stoet vol kleur en weelde.

bijna even imposant, komt het tournooiveld binnen gereden als die van Karel hun plaatsen hebben ingenomen.

Nu zijn er meer dan vijfhonderd man in 't strijdperk.

Het is een weelde van kleur, een rijkdom van goud en zilver der harnassen, een pracht der harnachementen van de paarden.

De zon schiet uit de hooge boogramen lichtstralen op dit wondere kleurenspel....

Wanneer de maarschalk bevolen heeft dat allen, die niet tot de strijdbare mannen, d. w. z. tot de ridders, die gerechtigd zijn

aan het tournooi deel te nemen het tournooiveld moeten verlaten, staan van iedere partij vier-en-twintig ruiters tegenover elkaar.

Vooraan de voornaamste ridders, daarachter hun banierdragers en daarachter weer de ruiters, die onder hun aanvoering strijden zullen.

De voetknechten spannen de barrières en weer worden onder bazuingeschal de bepalingen uitgeroepen, waaronder het tournooi gehouden zal worden.

Het is een onvergelijkelijk schouwspel die bijna vijftig ridders, en iets kwam over ons van den glans, van de schoonheid, weelde en pracht die het middeleeuwsche ridderwezen, vooral dat der vijftiende eeuw kenmerkte. Men had toen een beschaafde, een veredelde en verfijnde ridderschap, die bij alle fouten en gebreken toch ook op schitterende ridderdeugden wijzen kon, op moed en vooral op edelmoedigheid, op waarachtigen, eerlijken godsdienstzin en op heilige, mooie, ridderlijke liefde voor de vrouw.

Zoo nauwkeurig mogelijk — en 't zal wel heel nauwkeurig geweest zijn — is ons zoo'n middeleeuwsch ridderspel dan nu vertoond en we

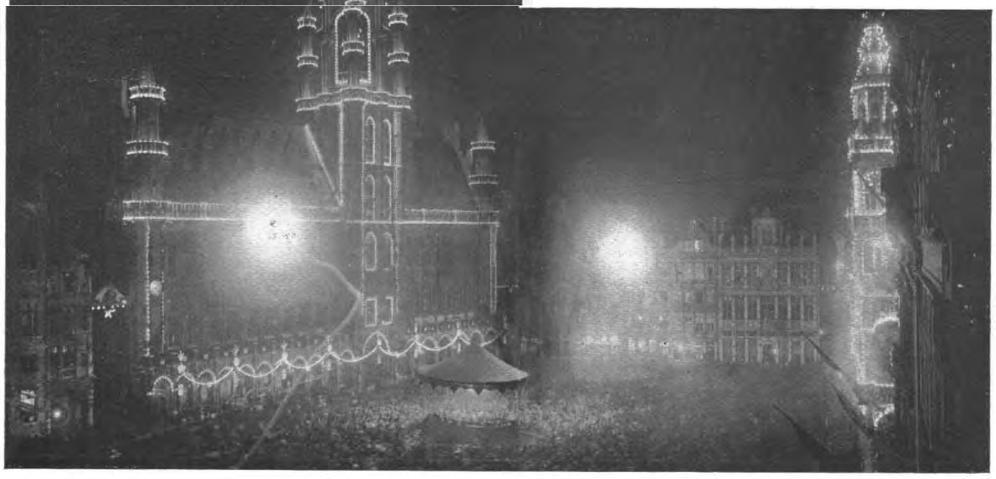

Verlichting van Maison des Roi en Hotel de Ville op de Grand Place.

Dan wordt de barrière weggetrokken, de bazuinen schallen en daar stormen in woesten draf van beide zijden de ridderstoeten op elkaar in.

„Ouez, ouez, ouez!" klinkt het.

't Zand stuift op onder den wilden galop, de harnassen blinken in 't schitterend zonlicht, hoog wapperen de vanen en de lansen slaan tegen elkaar. Herhaalde malen stormen de ridders op elkaar in en telkens worden er lansen gebroken en telkens weer rennen de wapenknechten aan om hun heeren nieuwe lansen te verschaffen.

hebben in eerbiedige en diepe bewondering dat wonderbaarlijk-mooie, dat elegante spel van vaardigheid en behendigheid, van kleurenpracht en statie aanschouwd en ons-zelf een wijle weggemijmerd in de heerlijke ridder-romantiek, en de verrukkelijke ridderverhalen in den geest teruggeroepen die ons hadden geboeid en gevangen in onze schoolbankjaren.

Ja, zoo moet het geweest zijn, en zóo moeten ook in de middeleeuwsche ridderspelen de harten getinteld en gepopeld hebben en de toejuichingen zijn losgebarsten

wanneer de overwinnaars uit de handen der Schoonen de belooning ontvingen om hun moed en behendigheid, als in de Halle du Cinquantenaire het geval was, toen Isabella van Bourbon den knielenden Karel zijn overwinningsprijs overhandigde.

Koning Leopold, prins Albert en de Prinsessen Clementime en Elisabeth woonden 't tournooi bij.

* * *

Er zat climax in die eerste dagen der feesten.

Na het tournooi hadden we Vrijdag het groote nationale feest, het feest waarin eigenlijk de beteekenis van al deze nationale dagen gesymboliseerd was, het culminatiepunt der feesten: de aanbieding van de huldeadressen aan den Koning op de Place Poelaert.

Zegewagen voorstellend de vereeniging van Vlaanderen en Brabant in 1339.

't Was op de programma's ook heel eigenaardig „fête patriotique" genoemd, het vaderlandsche, het patriottisch feest bij uitnemendheid. Bij deze gelegenheid toch werden den Koning de herinnerings-medailles aangeboden en de toespraken van verschillende magistraats-college's gehouden, waarin de vaderlandslievende gevoelens werden vertolkt.

De Place Poelaert is een schier onmetelijk plein voor het Palais de Justice en dit was nu versierd met een uitbundige, een overweldigende bloemenweelde en groenversiering.

Aan de zijde der Rue Regence had men van weerszijden naar het paleis, dus het gansche plein omvattend, een bouwwerk gemaakt, dat uit architectonisch oogpunt een lust voor de oogen was, niet eenvoudig een estrade, maar een waar kunstwerk.

Links waren de hooge tribunes voor de provinciale gedeputeerden, burgemeesters en dergelijke autoriteiten, dan, dichtbij de koninklijke loge, de zitplaatsen voor de rechterlijke ambtenaren, en, de koninklijke loge passeerend, drie tribunes, waarvan de middelste voor een koor van twee duizend uitvoerenden.

De koninklijke loge, voor het Palais, was een troon onder een baldakijn, geschraagd door gedecoreerde zuilen en rijk versierd met groen en goud gestikt fluweel.

Te midden van het plein was een estrade van achthonderd meter in het vierkant, overdadig met heerlijke bloemen versierd, waar gedurende de plechtigheid de vaandels der verschillende regimenten werden gepresenteerd en dat militair versierd was.

Van de Place Royale af, tot aan het feest-plein, dat men tusschen het gedaver der prachtig hooge huizen aan weerszijden der straat in de verte zich ziet verheffen, was de weg aan weerszijden door militairen afgezet, man aan man. Waar zijstraten uitmondden, had men houten afschuttingen gemaakt en daarachter stonden dichte, dichte menschenkluwens opeen gepakt en uit bal-

kons, vensters overal hingen de duizenden.

Tegen 't uur van aanvang bulderden de kanonnen, ten teeken dat de Koning zich uit zijn paleis naar de Place Poelaert begaf.

Tusschen de militaire haag bewogen zich de autoriteiten en de corporaties en tusschen die haag bewogen zich ook langzaam en statig de rijtuigen voor de koninklijke familie en gevolg.

Geruimen tijd vóor de aankomst was ik reeds op de plaats van 't plechtig feest, en ik stond daar een wijle bedwelmd door die overweldigende pracht:

Overal het goudgeschitter der uniformen; Belgische garde, lanciers, verschillende linie-regimenten, alles krioelde er in bonten wemel dooreen, en op de tribunes, zoover het oog kon zien, in oneindige verte menschen, menschen, geen duizenden, maar een millioen! Het was kleur en schitter-glanzend tooverland in gouden gloed.

Als de koninklijke stoet nadert, klinkt de Brabançonne, dan worden de vaandels gepresenteerd en langzaam tot aan de koninklijke loge gereden.

Dan worden de toespraken gehouden. Een dicht gedrang van senateurs, magistraten, corporaties af en aanloopend voor den Koning, die, staande, alle toespraken aanhoort. En als deze plechtigheid is afgeloopen, dan heft het koor der tweeduizend de feestcantate aan.

Eerst de statige, gedragen muziek van 't orkest, met de lieflijke harp-muziek, en dan

Allegorische voorstelling van de onderwerping van de Congo aan België.

schittering en pracht als in een nooit-gedroomde tooverwereld:

Hooge militaire en civiele autoriteiten, generaals, diplomaten, gouverneurs der provinciën en senatoren, hooge rechterlijke ambtenaren in hun roode toga's, op de tribune het koor van wel duizend vrouwen in lichte toiletten, en daarbij de bloemenweelde en de vaandels der Belgische regimenten en van tal van corporaties uit het geheele land.

De zomerzon schoot haar stralen op dit wonderbaarlijk lichtspel en sloeg vonken uit de gouden pieken van helmen en de vergulde standaards, en zette wonder mooi, het helder en frisch over tooverland klinkend het forsche koor...

Toen na de uitvoering der cantate kwam er mouvement in 't spel van kleur en licht.

Een vaandel-optocht voor den Koning, toen nog een lange stoet vaandels eerst van alle Belgische regimenten, en toen van de burgervereenigingen; een vaandel-défilé van glans en schittering.

Nadat de koninklijke stoet vertrokken was trok langzaam de menigte weg van de Place Poelaert, langs den weg, die nog tot aan den Boulevard Botanique was afgezet.

* * *

Deze Vrijdag van de Brusselsche feestweek is de dag geweest die onvergetelijke schoonheids-sensatie gegeven heeft; schoonheidsmanifestatie in kleur en licht.

's Middags het élite-feest van de fijne kleuren-harmonie op de Place Poelaert, 's avonds het lichtfeest van de Grand' Place en van de geïllumineerde groote boulevards.

Die Grand' Place!

Het plein is een weelde van massale, geweldige architectuur.

Tegenover elkaar Hôtel de Ville en Maison du Roi, imposant in hun strakken monumentalen gothischen bouw.

Een hooge rij gothieke bouwwerken met zware vergulde ornamentiek in de breede façaden, rondom onderbroken door de smalle straten die de stemming van 't geheel niet breken.

Een reuzenplein, geheel opgetrokken als in één lijn van macht, stoer neergezet tot een brok stad van ernst en schoonheid.

Langs de twee prachtige gebouwen had men op den avond van het feest lichtrijen aangelegd langs de lijnen en bogen, die het karakter van den bouw teekenen.

Slank en hoog verhieven zich de lichtlijnen en strekten zich uit over de wijde breedte van 't gebouw en bogen in schoone kringen. Rijzige lichtlijnen in slanke heffing stonden de torens tegen den donkeren avondhemel . . . . .

De illuminatie der boulevards was niet minder een tooverachtig spel van licht, van kleurig schitterlicht in uitbundige weelde.

In lijnen, driehoeken en slingers waren langs de huizenrijen de lichtjes gespannen en, op onderling niet groote afstanden over de boulevards heen, kunstige netwerken waaraan de vlinderlichten waren bevestigd. De groote boulevards, door 't midden van Brussel, van de Gare du Nord tot aan de Gare du Midi, over de Place Brouckère heen, waren electrisch verlicht.

Milliarden vlinderlichtjes in rood en violet en geel, duizendstralig licht in verre verte, lijnen en bundels van fantastisch licht over onafzienbare boulevard-lengten.

Duizendfonkerig licht tegen de silhouetten der torenhooge huizen, tegen 't donkerblauw fluweel van zachten zomeravond. . . .

Zóó heeft Brussel het feest van licht gevierd, het feest van schoonheid, en in extase heeft het de duizenden gebracht, die voortgolfden al maar voortgolfden onder

Zegewagen: apotheose van het tijdperk onder de regeering van Leopold II.

dat lichtgebogen koepeldak der milliarden electrische vlinderlichtjes.

* * *

Het slot der feesten is geweest de groote historische en allegorische optocht, de zaak van the man in the street.

De gamelots hadden de heele week al iets feestelijks gebracht aan 't Brusselsche straatleven. Je hoorde ze roepen, in allerlei toonaard, hun: „programme officiel des fêtes nationales avec l'arrêt-parcours de grand cortège." 't Klinkt van den vroegen morgen tot den laten avond, tot in den nacht door gansch Brussel, en bij al 't feestgewoel en bij alle feestdrukte was die gamelot-roep toch wel eigenaardig en als een onmisbaar deel van de straatfeestklanken.

Zegewagen, voorstellende de Electriciteit en groote uitvindingen.

Ieder kende dus den weg, en 't liep nu tegen het middaguur naar alle kanten vol om een goed plaatsje te bemachtigen. Op de breede beurstrappen bijvoorbeeld stonden om twaalf uur reeds honderden, terwijl het toch ruim vijf uur was eer de stoet dáár passeerde.

Tafels, stoelen, planken, ladders, karren alles werd aangesleept om verhevenheden te improviseeren, die grif huurders vonden.

En nu de optocht zelf.

België's belangwekkende historie aanschouwelijk voor te stellen, te demonstreeren de karakteristiek van verschillende perioden, was de bedoeling van deze cortège.

In dertien afdeelingen was die verdeeld.

De eerste vormde een allegorie der Belgische nationaliteit; trompetters en pijpers in kleurig kleed, de Belgische standaard, schilddragers met schilden 1830 en 1905 en met die der verschillende provinciën.

De eerste der historische perioden die werd uitgebeeld was die der 14e eeuw, het tijdperk van de opkomst, bloei en macht der steden, en der gilden, het tijdperk waarin o. a. Brugge een wereldmarkt werd, en waar de voor de Belgische Nederlanden belangwekkendste gebeurtenis was het verbond — in 1309 — tusschen Vlaanderen en Brabant.

Deze gebeurtenis werd als hoofdmoment der tweede groep allegorisch voorgesteld door een wagen, terwijl voorts het karakter van dit tijdperk werd uitgebeeld door gildebroeders in veertiende-eeuwsche kleedij, voerend de emblemen der bedrijven die toen floreerden in de Belgische steden.

Nu kwam de groep, die verreweg de mooiste was, en een voorstelling gaf van België onder het Bourgondische huis (15e eeuw). Filips in zijn rood fluweelen ridderkleedij, Karel in zijn gulden wapenrusting, een groote stoet geharnaste ridders, trompetters en herauten, minstreels, pages, riddervrouwen en wapenknechten als op het tournooi in bonten, kleurigen stoet.

De praalwagen stelde allegorisch voor de vereeniging van alle provinciën onder het Bourgondisch bewind.

Een mooi contrast met den geharnas-

ten ernst der imposante ridderstoet was de zwierige, lichte elegance van 't Spaansche tijdvak (zestiende en zeventiende eeuw), de tijd der rederijkerskamers en landjuweelen, de tijd van Rubens. Zwierige artisten, kleurrijk uitgedoste rederijkers, een echt Spaansche costuum-weelde.

De Oostenrijksche periode met de dragers der emblemen van de bedrijven die vooral in de achttiende eeuw in België tot bloei zijn gekomen, en de praalwagen van Maria Thérésia en Karel van Lotharingen, rondom zich verzamelende kunstenaars en geleerden, als manifestatie van hetgeen de Vorsten voor de ontwikkeling van kunsten en wetenschap hebben gedaan; de pruikentijd (Fransche en Hollandsche perioden), waarbij vooral de aandacht trokken de huzaren van het Hollandsch-Belgische regiment; het jaar 1830, België's onafhankelijkheid gedemonstreerd door schilddragers met de opschriften van de verschillende vrijheden door het Belgische volk in dat jaar verworven, door draagsters van palmen en bloemen, waren de slotgroepen van het historisch deel van dezen optocht. De ensceneering is subliem geweest, rijk van costuum-weelde, conscientieus nauwkeurig uit geschiedkundig oogpunt. 't Was prachtig van fijne kleuren-harmonie, schitterend van bonte afwisseling, de onderscheiden groepen van verleden leven, in hun getrouwelijke reproductie van kleedij en karakteristiek.

Ik zal nu me niet wagen aan de afzonderlijke groepen, van het allegorisch gedeelte waarin werd voorgesteld wat voor het België onzer dagen heugelijk is, zooals de aanleg van spoorwegen, de prachtwagen-locomotief, de vrijmaking van de Schelde, de koloniale ontwikkeling, de bloei van wetenschap, letteren en kunst, eindigend met een apotheose, de zegewagen van 't Belgenland, allegorische voorstelling van alle kunsten en wetenschappen, omringd door soldaten der verschillende Belgische regimenten.

Het uitgaan der kerk des St. Michel-et-Gudule na het plechtig Te Deum op Vrijdag in de feestweek.

Ook van dit gedeelte hadden de samenstellers een kleur- en stijlvol geheel gemaakt, en de wagens, rijk verguld en gedrapeerd deden mooi in den langen stoet.

Zoo'n optocht in één groote, bonte dwarreling die alleen een schemerige herinnering

laat; 't schemert van ridders en pages, van mooie bloemdragende jonge meisjes van gouden praalwagens, en pruiken-heeren en kleurrijke muziek-gezelschappen. Maar 't is mooi geweest, 't was een prachtstuk die stoet van organisatie, getrouwelijke reproductie, kleedij-weelde en kleuren-harmonie.

* * *

Met den optocht waren de feesten voor die week afgeloopen, de feesten die, ik zei het reeds, zulk een machtige schoonheid-sensatie gaven en zoo vol beteekenis en distinctie waren door 't goed volgehouden karakter: de demonstratie van België's interessante historie.

De Brusselaars wéten feest te vieren, dat is zeker.

Brussel lijkt een stad voor kunst geschapen en voor kunstenaars. Wonderlijk mooi heeft men in 't milieu van gebouwen-weelde, imposante pleinen en boulevards-pracht het feest van schoonheid in lijn, kleur en lichteffect gevierd. De grootschheid van Brussel als pracht-stad bleef ongerept bij de grootschheid van conceptie, bij de artistieke uitvoering van alles wat in die dagen geboden werd.

En over de Brusselaars als feestmenschen kan alleen bewondering en sympathie zijn.

Wat was dat bij alle klaterende en schaterende vroolijkheid toch nobel, toch gedistingeerd, zoo zonder een enkele uitspatting waartoe zoo vaak feestmenschen bij ons zich verlagen in den zwijmel van hun roes. Wie zijn vaderland liefheeft, moet niet door dik en dun verdedigen dat het daar alles is „pour le mieux dans le meilleur des mondes". En zonder ook maar iets te willen afdoen van wat in vele opzichten Nederland en de Nederlanders zeker verheffen zal, boven België en onze zuidelijke broeders, het feestvieren kunnen we van de Belgen leeren. Geen dolligheid, geen uitgelaten onzin, geen walgelijke uitspatting van een tijdelijk onwaardig menschdom, maar een waarachtig met schoonheids-gevoelens genieten van het mooie, van het historisch belangwekkende, van het feest van licht en kleur.

En de leven uitschaterende stad, waar dat leven zoo machtig aangrijpt, waar het bonte gewoel en gewemel, de dreunende stads geluiden zoo imponeeren den rustigen aanschouwer, dat leven is vermooid en glansrijker geworden, jubelender en schaterender onder de feestklanken en onder het duizendstralig licht van de rood en geel en violet blinkende onafzienbare boulevards.

No. 1. De groote wagen van Pales, en de drie triomfbogen op den achtergrond.

Het vijftigjarig Wijnfeest te Vevey

DOOR

HOLDA.

De kleine stille stad Vevey, aan de heerlijke oevers van het meer van Genève, ontwaakte in 't begin van Augustus uit haar kalme rust om zich op te maken voor het feest van de wijngaardeniers, dat alle vijftig jaar gevierd wordt in het kanton Waadtland en bovendien nog telkens bij de een of andere bijzondere gebeurtenis. De bewoners van Vevey, die bijzonder gehecht zijn aan dat luisterrijk feest, zijn er dan ook steeds op uit om een aanleiding te zoeken tot het herhalen van die feestelijkheden. En dat de Waadtlander er slag van heeft optochten te organiseeren en feesten te vieren, blijkt vrij duidelijk uit de hierbijgaande fotografieën.

't Was op het ruime marktplein van Vevey, dat men gedurende zes achtereenvolgende dagen volop kon genieten van muziek, bloemen, kleurengewemel en dans en zang. Van heinde en verre waren dan ook duizenden toeschouwers toegestroomd, om getuige te zijn van de verheerlijking van patriotisme, landelijke werkzaamheden en de druiventeelt.

Aan de grootschheid van dat geheel eenig tafereel werd nog meerdere luister bijgezet door den tooverachtigen achtergrond van met bosschen begroeide heuvelen en bergen, van het heldere blauwe water van het meer van Genève en van den nog veel blauwer Zwitserschen hemel, die voor deze groote en feestelijke gelegenheid zijn vriendelijkste blikken en glimlachjes had bewaard.

Men zal zich door de verschillende foto's, die bij dit artikel gevoegd zijn, een goed

idee kunnen maken van het marktplein in zijn feestelijken dos en van de drie sierlijke triomfbogen.

Zij die niet zoo gelukkig waren een plaats te veroveren op een der tribunes of voor een der talrijke vensters, die uitzagen op het marktplein, konden toch den stoet zien bij het defileeren door de straten van de stad.

Op den bepaalden tijd, den 5den Augustus, kondigde een militaire fanfare de nadering aan van den stoet. Langzaam werden de slagboomen van den grooten middelsten

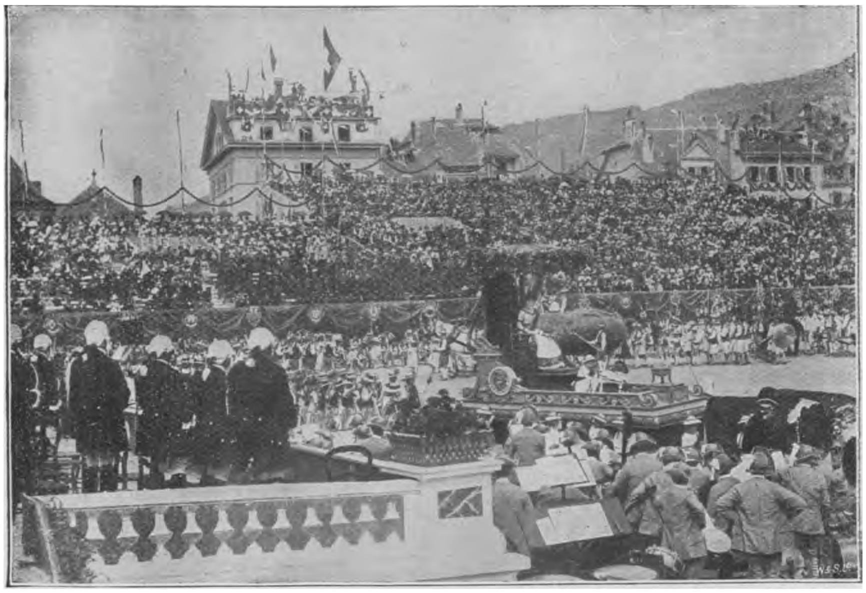

No. 4. De zinnebeeldige wagen van Ceres.

eereboog weggenomen en daarop trok, onder de tonen van een opwekkende muziek, door de vriendelijk lokkende poorten het corps Zwitsersche garden in zeventiende-eeuwsch kostuum van rood met wit vermengd, rood en wit gestreepte mouwen, en het witte kruis op de borst, dat nu de geheele wereld door te midden van den oorlog beschouwd wordt als het symbool van genade en vergiffenis.

't Was hun taak het gilde van wijngaardeniers te escorteeren, die hen volgden in een groen en wit fluweelen kostuum uit den tijd van Lodewijk XV. Naast hen ging de commandant van de Zwitsersche garden met zijn wit gepluimden helm en een maliënkolder over zijn rood en witte uniform. De flinke piekeniers, afstammelingen van hen die zich verzetten tegen de eigendunkelijke eischen van de Oostenrijksche, Bourgondische en Savooijsche huizen, maakten de achterhoede uit.

Tegenover de tribunes aangekomen, sloegen als tot saluut de 200 pieken op een teeken van den commandant tegen den grond; en terwijl de leden van het Gilde hun plaats achter de witte balustrade innamen, zongen 200 stemmen in koor de „Hymne à la patrie", die elken Zwitser zoo dierbaar is. De stilte waarmede het Nationale lied werd ontvangen, was welsprekender dan eenige uitbarsting van toejuichingen of hoerageroep.

Plotseling wendde ieders blik zich naar de triomfbogen, die gelijktijdig bevrijd werden van de slagboomen, ten einde symbolische optochten door te laten, die hulde brachten aan de drie jaargetijden, maar toch nog meer in 't bijzonder aan de druiventeelt. Op den boog, die links op de foto's staat, heeft men in drukletters gegrift den naam van Pales, de godin der kudden, die over

No. 2. De aankomst van de herders en herderinnetjes.

de lente waakt (de zegewagen van Pales staat op de eerste foto); de boog ter rechterzijde draagt den naam van Ceres, de godin van den oogst, terwijl boven de middelste eerepoort in gouden letters geschreven staat, „Ora et Labora", het motto van het feestvierend gilde. Boven dat motto verrijst de tempel van Bacchus, evenals een symbolische voorstelling van Helvetia, met het wapenbord van het kanton Waadtland in de hand. — de hoogepriesters van de drie jeugdige godheden, gehuld in lange, witte gewaden en blauwe, roode en groene toga's — naderden langzaam door hunne respectieve poorten, gevolgd door hun zegewagen en gevolg, tot op het midden van het marktplein, waar, nadat de geestdrift van de toeschouwers bij dit grootsche tooneel bedaard was, de drie hoogepriesters de „aanroeping" deden, waarvan het geheele koor van 1200

No. 5. Het ballet van de oogsters.

Deze fraaiste en voornaamste triomfboog is gewijd aan den jongen god van den wijn, die de geheele provincie handen vol werk en vele voordeelen verschaft.

Onder het saluut van de kanonnen, die zoo onafscheidelijk verbonden zijn met elke feestviering in Zwitserland, werd de Bondsvlag geheschen, de toren van de kerk van den heiligen Martyn liet zijn vroolijk klokgelui hooren en de drie muziekkorpsen van Pales, Ceres en Bacchus hieven een statigen marsch aan. Drie majestueuse gestalten volgelingen het refrein herhaalde.

De prijzen voor de wijngaardeniers, die de beste druiven hadden verkregen, werden daarna uitgereikt door het gilde, terwijl de president een indrukwekkende rede hield, waarvan het motto „Ora et labora" natuurlijk schering en inslag was. Zoodanig was het beloop van het eerste gedeelte van het feest, een beroep op de beste en edelste neigingen en gevoelens der menschen, wat trouwens de leidende beweegreden is van de geheele festiviteit.

Een beweeg en geschuif in dien overvloed van kleuren ter linkerzijde, en daarop zette de stoet van Pales zich in beweging, ten aanschouwe van de opgetogen toeschouwers. Na den hoogepriester kwamen de muzikanten, in witte tunieken met blauw afgezet, en den korten mantel met kap, dien de Romeinen *lacernae* noemden. Zij kondigden de komst aan van de jeugdige godin Pales in haar zegewagen getrokken door twee melkwitte stieren, gemen, de attributen van de landelijke godheid.

Nadat die stoet om het marktplein had gedéfileerd, dansten de kinderen een alleraardigst ballet, waarbij de evoluties van de dansende kleinen zeer goed uitkwamen.

Zij droegen allen lange blauw en witte gazen sjerpen, die bij het op en neergaan in de maat van het dansen geleken op de lichte wolkjes van een voorjaarszon. De zeldzame gratie van de lieve kleinen, terwijl zich hunne draperieën vormden tot een

No. 6. De zegewagen van den molenaar.

kroond met bloemen en blauwe linten. 't Scheen werkelijk een onmogelijkheid, dat men in dien prozaïschen tijd tot zulke verrukkelijke en poëtische voorstellingen kon komen. Onder een zijden troonhemel, omstrengeld met bladeren en bloemen, zat Pales zelf en aan haar voeten de jonge lente die de heilige vlam in den drievoet vóór in den wagen moest onderhouden. De kinderen van de lente in 't blauw of wit gekleed en met mandjes met bloemen in de hand, omgaven den wagen. Daarna volgden jonge mannen, die op hunne schouders droegen trofeeën van bloeveelkleurig weefsel, wekte de geestdrift op van de toeschouwers, en alles bijeen genomen, ontstond daardoor een *ensemble* van onvergelijkelijke schoonheid. Op de kinderen volgden herders en herderinnetjes in 't rose gekleed, die vroolijk voortliepen met hun herdersstaf en gevolgd werden door blatende schapen en kleine witte lammeren, die telkens stil bleven staan om met verwondering te kijken naar dat voor hen zoo ongewoon tooneel en gedurig jolige bokkesprongen te maken, terwijl de trouwe herdershond met welwillende toegevendheid keek naar de kleine inbreuken op de orde

en discipline, die bij gewone gelegenheden een waarschuwend blaffen zouden verwekt hebben. De tuiniers met kransen zwaaiende en gieters dragende en andere zinnebeeldige voorwerpen, en de maaiers met hun harken en sikkels, dansten een karakteristieken pas, met rhytmische beweging vol gratie, hun gewone bezigheden voorstellende. Dit tafereel is afgebeeld op de illustratie die de volle bladzijde beslaat.

Opeens riep de Alpenhoren met zijn geheimzinnige cadence ons naar verre streken, waar de eeuwige sneeuw zijn zetel heeft opgeslagen en neerziet op groenende heuvelen en vruchtbare dalen: het accompagnement van bellende koe-klokken voltooide de illusie, en de Alpenstoet bracht over ons een verfrisschende, opwekkende atmosfeer van landelijken eenvoud.

De fijne koeien met hun peinzenden blik, en met de kleine kalfjes, die dicht tegen hen aandrongen, naderden langzaam; telkens wanneer zij stil stonden om het zonderling tafereel in zich op te nemen, aangemoedigd door de hun bekende stemmen van de herders. Achter hen kwamen de drijvers met hun zonderlinge tophoeden. De eigenaar van de „Sennhutte" geleidde zijn wagen, waarop de benoodigdheden lagen die gebruikt werden bij 't bereiden van boter en kaas, en naast hem ging zijn mooie frischwangige dochter. Zij bespeurde blijkbaar niets van de bewonderende blikken van haar krachtigen, jongen beminde, die op den bok van den wagen zat en bij zichzelf de opmerking maakte, hoeveel beter het zou zijn als zijn baas en hij verwisselden van plaats. Maar later nam hij zijn kans waar en sprong haastig van zijn hooge plaats af om het paard vast te houden, toen de vader van het jonge meisje met een kom versche melk op de tribune toe trad en ze den president van het gilde aanbood. De president dronk de kom leeg onder het gejuich van de toeschouwers, die het als een zekere plechtigheid beschouwden.

De wagen staat rechts op de groote foto en de ezel die de benoodigdheden voor de melkerij draagt en in die toejuichingen een vage overeenkomst meent te hooren met zijn eigen stem, heeft zich omgekeerd om den muzikant die vooraan zit aan te staren, zich afvragende of de platte schotel op de tafel iets bevat dat hij kan eten. De maaiers rusten op den achtergrond, en hebben hun harken en sikkels gegroepeerd tot twee zonderlinge trofeeën.

Nu begon de lente zich terug te trekken en kwam de zomer, schitterend in een pracht van kleuren, die hij ontleende aan de klaprozen en de korenbloemen, te voorschijn in de gedaante van Ceres, gezeten op een wagen door twee ossen getrokken.

Haar witte draperieën, afgezet met een Griekschen rand in rood geteekend, kwamen frisch en helder uit tegen den rijken roodzijden troonhemel. Aan haar voeten zaten twee kleine kinderen, die belast waren met de taak om het geheilige vuur van de godin brandende te houden; een hunner kreeg toevallig onder de maaiers achter den wagen haar moeder in 't oog en kon geen weerstand bieden aan de verleiding om zacht te roepen: „*Petite mère, que c'est beau!*" Op den achtergrond stond een detachement Zwitsersche garden dicht bij den gedrapeerden muur van het plein.

Op de vierde illustratie heeft men een duidelijk gezicht op de leden van het Gilde, die links achter de balustrade staan.

De muzikanten van Ceres' stoet begaven zich nu naar het midden van het plein en speelden een vroolijk walsje. Daarop traden onmiddellijk uit den stoet een vroolijk gezelschap van oogsters, maaiers en binders: de meisjes in rood en wit gestreepte rokjes, zwart fluweelen jacquets en wijde witte mouwen en de jonge mannen in korte broek, die bij de knie was vastgebonden met linten.

Te zamen voerden ze toen den sikkel-dans uit. Een wiel van oogsters, met schoven koren in de hand, namen in 't midden plaats, terwijl de paren in een grooten kring om hen heen dansten, een zonderling figuur waarin de meisjes knielden om hun partners af te wachten, die op hen toesnelden, met

het lichaam voorover gebogen en den sikkel dreigend boven het hoofd geheven. De schaduwen, die zij wierpen, waren buitengewoon zonderling — zooals de camera verkondigde, zag men o. a. een aap op een stok en verscheidene stijve, hoekige poppen.

't Was een alleraardigst tafereel; maar het leven bestaat nu eenmaal niet alleen uit dansen en zingen; de poëzie werd dan ook weldra verdrongen door de wederwaardigheden en drukten van het dagelijksch leven, waardoor de duizenden toeschouwers eensklaps werden opgeschrikt uit hun droomerijen over genoegelijke herinneringen, waarin ze zich onwillekeurig gingen verdiepen bij die bekoorlijke tafereeltjes. Een jong paar b.v., dat het geheel door een liefelijk gekleurden bril overzag van af het platte dak van een huis, werd zooals ze later zeiden, als door een hevigen schok in de werkelijkheid teruggebracht, en begon over de meest alledaagsche dingen te spreken bij het zien van een korenmolen, zeven, enz. Geborduurde zakken dienden tot versiering van den wagen, waarop aan de eene zijde een duidelijk leesbaar maar tamelijk prozaïsch devies stond, dat door den dorpsdichter op rijm was gebracht:

Voici le moulin Sans-Souci,
Et nous vous offrons cent soussi,
Vous découvrez des gens aussi,
Contents que ces meuniers—ci.

No. 7. Koor van de priesters van Bacchus.

Op den wagen zelf werd een komediestukje gespeeld, een romance naar het werkelijke leven genomen.

Maar aan een zomer zelfs komt een einde en dan volgt de herfst met zijn kleurrijk palet om de bosschen, velden en bloemen rood en goud en oranje te tinten. 't Is het jaargetijde, waarnaar zoovelen het geheele jaar met een zeker verlangen uitzien. De kinderen hebben dan hun oogstvacantie, ten einde buiten te kunnen logeeren bij een oom of tante of oude dienstbode, die een

wijngaard heeft en in de week van het druiven-plukken gaarne aan ieder gastvrijheid verleent. Voorzien van kleine houten bakjes of mandjes bewegen zij zich dan den geheelen dag naar willekeur door de vele lanen van den wijngaard, mooie rijpe trossen plukkende, óf om ze smakelijk op te peuzelen, óf om er hunne mandjes mede te vullen. Als de lading hun te zwaar wordt, begeven de kinderen zich naar het einde van de laan en ledigen daar hunne mandjes in de groote houten mand, die zoodra ze gevuld is, door een man op zijn rug wordt weggedragen en geledigd in den wagen, die getrokken wordt door een luien pony, die zijn luiheid bot kan vieren totdat de wagen gereed is om naar de druivenpers gebracht te worden. Al die voorwerpen kan men zien op de zesde fotografie, want het is juist 't doel van het feest en van den optocht, om alle voorwerpen en phases van het leven en de werkzaamheden uit die streek te reproduceeren. Een van de grootste aantrekkelijkheden van het feest is de druivenpers aan het werk te zien — in sommige streken placht men in vroeger tijd de druiven met de voeten te treden — en den troebelen, nieuwen wijn langzaam in de tobbe te zien vloeien en er met een kroes iets uit te nemen om hem te proeven.

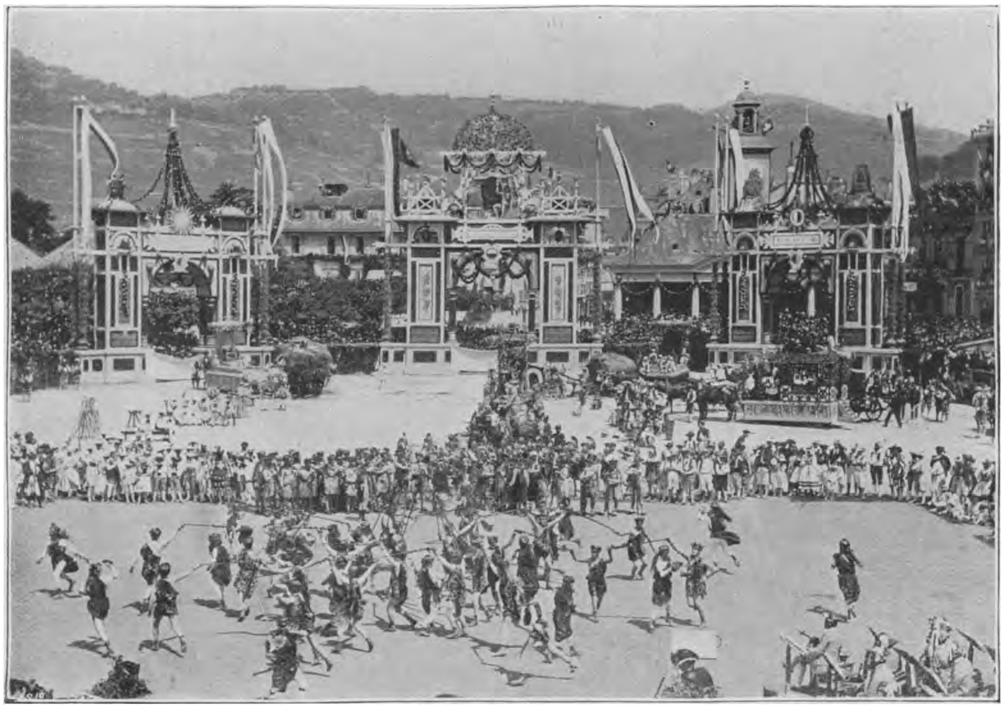

No. 8. Ballet van de faunen en Bacchanten.

Nadat de zomer dan zijn uittocht heeft gehouden, nadert Bacchus met de heilige geit, en zijn muzikanten, die een wijnlied zingen en gevolgd worden door faunen in tijgerhuiden en Bacchanten in korte roode draperieën. De Satyrs met lange baarden en zware stokken gingen voor den prachtigen wagen uit, waarop de jeugdige Bacchus met wingerdbladen bekranst schrijdelings op een vat wijn was gezeten. Donkere Nubiërs leidden de vier prachtige paarden met roode, knikkende pluimen, terwijl de oude Silenus, die in zijn vroolijkste luim verkeerde, door Satyrs op zijn ezel werd gesteund. De dragers van de attributen namen plaats aan de linkerzijde met hun

zoeten last van druiven naast den wagen van den kuiper, waarop een groot vat werd vervaardigd. Op den achtergrond stonden de wijngaardeniers en de kinderen van de Lente rustig in groepen bijeen.

Daarna kwamen de leerlingen van Bacchus naar voren en voerden op de maat van cymbalen en tambourijnen een fantastischen dans uit, waarbij de lachende Bacchanten in en uit sprongen, steeds vervolgd wordende door ruwe, krachtige faunen, die telkens „*Evohe!*" gilden.

De volgende dans der Bacchanten was nog aardiger dan de eerste, hoewel misschien minder wild (foto No. 8). De Bacchanten, die volstrekt niet afgeschrikt werden door het onvermijdelijke vangen en vasthouden door de faunen, dansten vlug buiten om den kring heen, waarbij heur haar en dunne draperieën om hen heen bewogen werden door het zachte koeltje; terwijl de faunen met hun tooverroede of thyrsus binnen den kring fantastische evoluties uitvoerden, waarbij de puntige uiteinden hunner roeden elkaar boven hun hoofden raakten, of horizontaal werden gehouden om een boog te vormen, waardoor de Bacchanten in en uit sprongen, steeds als waanzinnigen zwaaiende met hun cymbalen. Het rustig tafereel op den achtergrond bood een sterk contrast en de hooiwagen bleek een heerlijke

No. 9. Ballet van de druiven-plukkers.

rustplaats te zijn vanwaar uit een kleine groep onder een paraplu toekeek, keuvelde of rustig sluimerde, al naar het hun goed dacht.

Toen de danslust van Bacchanten en faunen eindelijk een weinig bekoeld was, begaven zij zich naar den achtergrond om uit te rusten, terwijl de mannen, die een buitengewoon grooten tros druiven droegen, welke hing aan een stok, die op hun schouders rustte, voorbij trokken, voorafgegaan

door in groen en wit gekleede wijngaardeniers die een miniatuur vat en wijnpers droegen. Op den achtergrond bewogen zich de wijngaardeniers in een langen stoet, de mannen met een mand op den rug en de vrouwen met kleine kuipjes.

Verreweg de mooiste wagen was die van de druivenplukkers, die overdekt was met een traliewerk, waarover wingerdranken waren uitgespreid, waardoor hij op een prieel geleek, zooals men in de tuinen ziet van alle Zwitsersche herbergen en restauraties, en waarin de vreemdelingen des zomers dikwijls hun diner gebruiken.

Het druiven-plukken was het thema van het laatste ballet en wordt aanschouwelijk voorgesteld op de negende foto. Achter de groote halve maan door de Herfstgroep gevormd, stond de wagen van Bacchus in 't midden. Verder achterwaarts stonden nog de twee hooiwagens en de lading koren evenals de wagens van Ceres en Pales, die nu verlaten waren door hunne respectieve godinnen, die de eenzaamheid en grootheid moede, van hun voetstuk afdaalden en zich onder de menigte begaven. Deze dans, de meest typische van alle, werd ook het meest bewonderd en beloond met donderende toejuichingen, die luide over 't marktplein weerklonken.

Ten slotte namen de dansende paren hun plaatsen in de rijen weer in om deel te nemen aan het groote slottooneel, dat op foto No. 10 zoo duidelijk te zien is, dat het den lezers van dit artikel wel niet veel moeite zal kosten al de verschillende groepen terug te vinden, die zij leerden kennen. Toch geven een beschrijving en een afbeelding nog slechts een zeer flauw denkbeeld van de gratie en *verve*, den gloed en de schoonheid van het verrukkelijke Wijnfeest te Vevey.

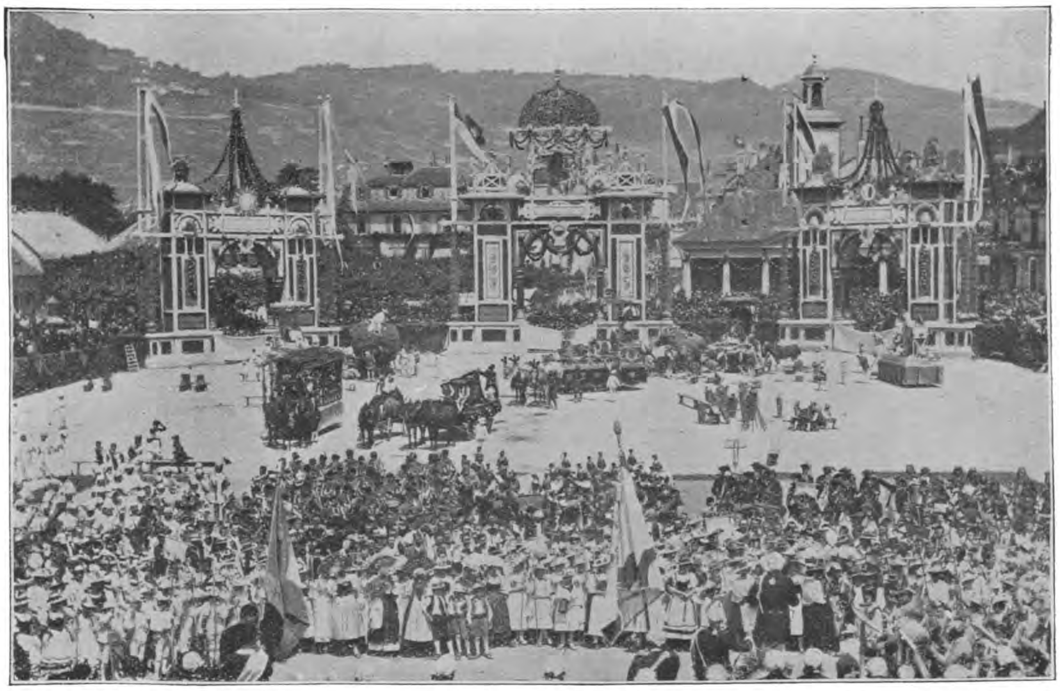

No. 10. De groote finale.

OUD-AMSTERDAM.

Het Deutzen-Hofje op de Prinsengracht

DOOR K. D. H.

Wat 'n vrome eenvoud, welk eene huiselijkheid ademen die Hofjes! Hoewel niet tot de eigenlijke Godshuizen behoorend, verrezen ze, grootendeels in de 17e eeuw, om tot vrije woning te dienen aan bejaarde personen van het vrouwelijk geslacht, die zedig en ingetogen leefden en hare godsdienstplichten getrouwelijk volbrachten. De Hofjes hebben haar ontstaan te danken aan de mildheid en de godsvrucht van sommige met aardsche schatten rijk bedeelde lieden; eenige van die stichtingen gingen te *niet* wegens onvoldoenden steun, andere tengevolge van gebrek aan aanvragen om plaatsing. Amsterdam telt er nog ruim een 30tal; ze bestaan voor het meerendeel in een regelmatige, hoogst eenvoudige, meestal in rechthoekvorm gebouwde woninggroep met een tuintje, bloemperk of bleekveld in het midden en behooren alzoo tot hetzelfde type of model van architectuur.

Het Deutzen-hofje wordt gerekend tot eene der aanzienlijke stichtingen en werd in 1695 gebouwd uit de nalatenschap van vrouwe Agneta Deutz, weduwe van den heer Zacharias Beresteyn van Hofdijk, burgemeester en raad der stad Delft. De stichteres had er 3 jaren voor haar dood de benoodigde erven voor aangekocht en bestemde het 20tal aan elkander gebouwde woningen voor behoeftige vrouwspersonen van den gereformeerden godsdienst, gehuwd of ongehuwd uit den beschaafden stand, welke den leeftijd van 50 jaren bereikt hadden en *niet* meer voldoende in eigen levensonderhoud konden voorzien.

Men gaat de stichting binnen door eene breede deur, in welker kroonlijst de volgende dichtregelen in marmer zijn uitgehouwen:

„Agneta Deutz laat hier haar liefde en godsdienst blijken,"
„Den armen tot een' troost tot voorbeeld aan de Rijken."

Overigens is de lijst versierd met kinderbeelden, met de wapens der stichteres en andere reliefs.

Het ruime binnenportaal geeft rechts toegang tot de woning van den directeur, links tot het voorgebouw, waar 5 dames wonen en recht vooruit tot het keurige binnenplein, ongeveer 30 M. lang en 18 M. breed, omlijst met een 20 tal geheel gelijkvormige, laag opgetrokken woninkjes, alle onder eenzelfden gevel. Die woninkjes bestaan uit eene op het plein uitziende huiskamer, eene slaapkamer, een zoldertje en een kelder, zindelijk, goed onderhouden, maar typisch ouderwetsch; de gevels zijn rechtlijnig, zonder

Het Binnenplein van het Deutzen-Hofje op de Prinsengracht; rechts en links van den middendoorloop, welke op een open portaal uitkomt, ter weerszijden waarvan woningen zijn, bevinden zich de tuintjes.

de minste breking, bijna zonder orneering en *toch* ondanks dezen eentonigen bouwtrant, gaat er bekoring van uit en spreken zij tot het gevoel; die smalle, lange raampjes in breede houtomlijsting, waarvan de luikjes zijn weggenomen, die kleine ruitjes, die halve, of liever in tweeën gesplitste deuren met ouderwetsche bel, die sierlijke bloempotjes op de vensterbanken, die miniatuur zolderraampjes, die prismatische schoorsteenen, dat álles heeft iets intiems, gemoedelijks, iets stemmigs, iets vertrouwelijks, dat aantrekt. Het is rustig op het binnenplein; men bevindt zich in de onmiddellijke nabijheid van het centrum der stad, maar het komt ons voor, alsof men er uren vandaan is en in de volle natuur leeft, want het vogelenheir heeft hier eene rijke vertegenwoordiging; een groot aantal van die gevederde zangers fladderen in blijmoedige gemeenzaamheid over het plein en zingen in melodieus koor hun hoogste lied uit; zij, zoowel als de mensch voelen de bekoring, die uitgaat van dit stille pleintje met natuurschoon: gouden regens rijk beladen met goud-gele trossen, heerlijke seringen in weelderigen bloei, palmen, slingerplanten, ooft- en andere boomen en struikgewas. — Wij hebben het goed getroffen, want wij zagen de stichting in haar zomerdos; — binnen dit muurwerk openbaart zich de milde natuur in haar heerlijkheid en goedheid; zij bedenkt de afgezonderden even goed als de lieden van het vrije veld; zij kent geen verschil in rang en stand; hare weldaden strekken zich over het gansche menschdom uit.

Deutzen-Hofje op de Prinsengracht.
Een gedeelte van de woonhuisjes, om den tuin gelegen.

Men hoort hier niet het minste straatrumoer; alles ademt vrede en kalme vergenoegdheid; geen schaduw van de levens-

moeiten, de levenszorgen en den levensstrijd, waarvan de drukke straten zulk een duidelijk beeld geven!

In het midden van het plein bevindt zich een arduinsteenen pomp gekroond met een glazen lantaarn, de eenige lichtbron; pomp en lantaarn doen ons beide terugdenken aan den tijd, toen men in de hoofdstad nog geene duinwaterleiding en geen gasverlichting had.

Onder een groenen boog van gouden regens doorgaande, staat men vlak voor een open portaal, juist tegenover den hoofdingang en rustend op 2 kolommen en 2 pilasters, waarboven een gekroond uurwerk en slagklok, ter weerszijden waarvan zinnebeeldige reliefs zijn aangebracht. — Om opgenomen te worden in de stichting, of liever om een woninkje te mogen betrekken, is geen storting noodig; de sollicitanten moeten over eenige inkomsten kunnen beschikken; een goede naam en wat protectie doen de rest.

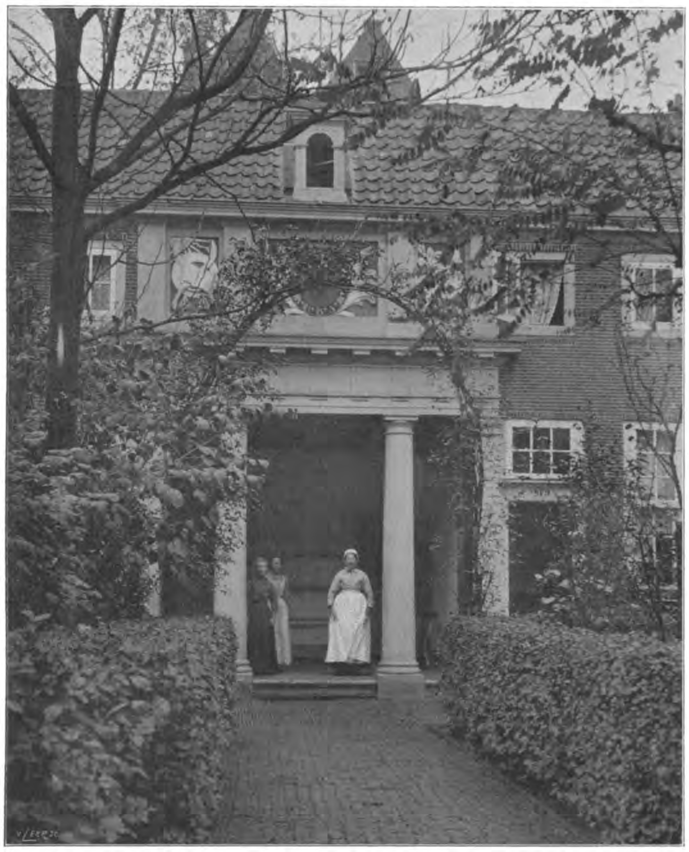

Deutzen-Hofje Prinsengracht 855—897.
Het open portaal aan het einde van den middendoorloop op het binnenplein.

Van oudsher hebben de bewoonsters vrij verblijf, dus zonder huishuur, en behouden ze de vrije beschikking over hunne fondsen, inkomsten en eigendommen, zonder dat zij er *iets* van behoeven na te laten aan de Stichting; 't spreekt van zelf dat de dankbaarheid zich, ondanks die edelmoedige bepalingen, toch dikwijls uit bij de laatste wilsbeschikkingen der bewoonsters. — In het algemeen leeft die kleine gemeenschap, door banden van nauwe nabuurschap verbonden, voort naar de beginselen en bepalingen, door de stichteres vastgelegd; er heerscht in de meeste van die oude weldadigheidsstichtingen een soort traditie, waaraan uit piëteit jegens de edelmoedige schenkster wordt vastgehouden. — Vroeger kregen de bewoonsters per jaar eene toelage van 60 gulden, en bovendien 40 manden turf, 20 pond rijst, 20 pond boter, 2 kazen en 20 pond kaarsen. Deze materieele voordeelen aan het verblijf in de stichting verbonden, zijn tot op den huidigen dag met eenige wijziging gehandhaafd. Vier malen per jaar ontvangen zij eenige toelage in geld; steenkolen moeten voor eigen rekening worden aangeschaft; in plaats van kaarsen wordt olie uitgedeeld, terwijl levensmiddelen en brandstoffen op

bepaalde termijnen worden verstrekt. — Alle inwonende dames moeten des avonds vóór 10 uur binnen zijn; voor langduriger afwezigheid wordt vergunning gevraagd en bij geldig bevonden redenen verkregen. Voor het overige zijn de dames geheel vrij in haar doen en laten; haar verblijf wordt veraangenaamd door bezoeken van verwanten en bekenden terwijl ze zich gewoonlijk onledig houden met huiselijken arbeid, handwerken en bloemenkweeken. — In en om den tuin, welke in 4 gelijke perkjes is verdeeld, staan banken en stoelen voor gezellige verpoozing.

Het Deutzen-Hofje dat door verscheidene bewoonsters het voornaamste van Amsterdam genoemd wordt, staat onder beheer van 2 regenten, nl. de heeren Jhr. Mr. H. Gevers en Jhr. Mr. F. W. E. Groeninx van Zoelen en door 2 regentessen, nl. Vrouwe P. A. Deutz van Assendelft en Douairière Jhr. Mr. D. J. C. van Lennep; deze namen bewijzen wel, dat de stichting een deftig cachet heeft. Inderdaad is het een rijk en aristocratisch hofje; de dames bewonen elk een geheel huisje, en krijgen *f* 200.— jaarlijksche toelage. Voor de administratie en het toezicht is, met den titel van directeur-boekhouder, aangewezen de heer J. H. Commijs, die mede inwonend is.

De Doodsvuren

DOOR

THOMAS JANVIER.

I.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!"

Zoo luidt een der spreekwoorden in Provence. Ik lachte er dikwijls om toen ik jong was. Thans wekt dat woord mijn spotlust niet meer op. Als ik het mij weer herinner, en dat gebeurt dikwijls, sla ik den ruwen, moeielijken weg in, die bergopwaarts voert naar Notre Dame de la Garde, totdat ik aan het Kruis der Misdaad kom. Het is een afmattende tocht voor mij, die steile hoogte te beklimmen; ik ben nu reeds zoo oud en stram; maar toch wil ik er steenen neerwerpen op den stapel aan den voet van het kruis; want elke steen, dien men daar op brengt, is eene bede om vergiffenis voor het een of andere verborgen misdrijf; geen lichte overtreding, maar eene misdaad. De steenen mogen maar klein zijn, en toch is de hoop daarvan zeer breed en hoog, ofschoon elken winter als de *mistral* over het water heenblaast, de steentjes langs de helling worden weggeslingerd. Ik weet niet wat dit gebruik deed ontstaan, evenmin als wanneer het werd ingevoerd; maar het is al eeuwen lang in zwang hier onder ons in *Les Martigues.*

Jaarlijks begeef ik mij ook eenmaal des nachts naar het Kruis der Misdaad. Dat is op den vooravond van Allerzielen. Eerst ga ik het lampje opsteken boven Magali's graf. Als het reeds donker geworden is, zoek ik daartoe het kerkhof op, zooals ook de anderen doen, in eene lange processie, die van alle zijden der stad daarheen optrekt, om de doodsvuren boven de graven hunner dierbaren te ontsteken. Ik volg er de allereerste bezoekers heen, zoodra de duisternis ingevallen is; want ik ben liefst alleen met Magali, op het oogenblik dat ik het lampje opsteek, dat hare ziel tot gids zal verstrekken, gedurende dien nacht waarin de dooden vrij zijn, en haar zal behoeden tegen de duivels, die dan eveneens vrij spel hebben. Het gegons van al de later komende stemmen doet mij pijn. Ik kan het gewoel der menigte niet dragen en nog minder de gesmoorde snikken en smartkreten aanhooren. Zoodra het lampje brandt en ik ook het doodsvuur op het graf mijner moeder heb ontstoken, ontvlucht ik het kerkhof en de weeklagende menigte en zoek ik mijn weg te midden van de graven, die reeds een voor een beginnen te glansen, om het eenzame pad te kiezen, door de olijftuinen heen en van daar den steenachtigen heuvel te beklimmen, tot ik ten laatste hijgend en gebroken het Kruis der Misdaad bereik. En dan begint mijne wacht.

Op die naakte hoogte blijft dan nog iets van het wegstervende daglicht hangen. Ten Oosten strekt zich, als een groote zwarte spiegel, het meer uit en ver achter die stille wateren verrijst de bergketen purpergrijs tegen den donkeren hemel. Boven mij verheft zich de kerk van Notre Dame de la Garde, eene duistere massa op den berg boven de olijfboomen. In vroegere tijden was zij een wijkplaats voor misdadigers; thans is zij nog altijd een toevluchtsoord, waar met zonden beladen zielen verlichting voor haar foltering kunnen zoeken in het gebed. En diep aan mijne voeten ligt het kerkhof, waar de doodsvuren van oogenblik tot oogenblik in aantal toenemen, tot het als een klein gedeelte van het uitspansel schijnt, vol schitterende sterren. In het midden alleen ligt een donker eilandje, waar geen lampen branden. Dat is de plek waar al de kinderen bijeen rusten, de gezegende schuldeloozen, die zonder zonden gestorven zijn en niet rondzwerven gedurende Allerzielen-nacht, omdat toen de liefderijke doodsengel tot hen kwam, hunne reine geesten rechtstreeks tot God wederkeerden.

Terwijl ik op dat alles nederblik, zonder het eigenlijk te zien, want mijn hart is vervuld van andere beelden, zit ik daar aan den voet van het kruis en nadert de nacht al meer en meer. Ik bid en treur daar voort. Somtijds hoor ik voetstappen aankomen over het rotsachtige pad en verschijnt de gestalte van een man of van eene vrouw in de duisternis. Die persoon sluipt tot vlak bij mij en ik vang het geknars op van kleine steenen, die men achter mij aan den anderen kant van het kruis neerwerpt. Nadat de onbekende daar gebeden heeft, verdwijnt hij weder in de avondnevelen, en ik weet dat eene andere zondige ziel voor een oogenblik bij mijne zondige ziel is geweest en evenals ik in boetedoening en smeekbeden vergiffenis heeft gezocht voor eene nooit ontdekte misdaad. Maar ik ben overtuigd dat niemand ooit als ik daar in de schaduw het wit gelaat aanschouwt van een man, door het maanlicht beschenen, en achter dat wit gelaat den maneschijn op eene toornige zee; ik ben zeker ook dat op geen dier bezoedelde harten een last drukt, zoo zwaar als de mijne.

Ik ben mijn zondenlast moede en oud en gebroken. De gedachte dat ik weldra sterven zal is mij een troost; maar zelfs in dien troost ligt eene groote bitterheid opgesloten; want ik ben eenzaam en kinderloos. Als ik heenga, zal geen van Magali's tijdgenooten, of de mijnen, hier in Les Martigues nog in leven zijn. Niemand zal dan onze doodsvuren ontsteken. Op Allerzielen-nacht zullen wij in duisternis ronddwalen.

II.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!"

Mijne oude moeder, God zij hare ziel genadig, voegde mij dit toe, zoodra zij in begon te zien dat ik Magali lief had gekregen en tevens bemerkte, dat ik poogde Magali's hart te ontstelen aan Jan met wien zij verloofd was.

„Het is al wel een levenstijd geleden, moeder," antwoordde ik, „sedert de laatste wolf in dezen omtrek werd gezien." En lachend omhelsde ik haar.

„Gevaarlijker dan een wolf is het hart, dat iets begeert wat het niet bezitten mag, Marius," hernam zij. „Magali is zoo goed als de vrouw van Jan, en dat weet gij zeer goed. Reeds een jaar is zij met hem verloofd geweest. Zij is het kind mijner overleden zuster en staat onder mijne hoede, ja zelfs ook onder de uwe, immers gij en zij zijn de eenigen van onze familie, die nog in leven bleven, en gij zijt het hoofd van ons gezin, de man. Gij handelt slecht, met te beproeven haar te ontnemen aan Jan, uw boezemvriend, die uw leven op zee redde. Het is een goed huwelijk voor Magali en zij was er tevreden mede totdat gij, aan hare zijde in deze woning levende, hare liefde begont te zoeken. Het is krankzinnigenwerk, Marius, dat gij verricht. Gij gedraagt u trouweloos als huisvader en als

vriend! Ik wilde dat God mij de smart bespaard had aldus tot mijn eigen zoon te moeten spreken. Daarom dan ook zeg ik en herhaal het plechtig: „God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!" Gij hebt het recht niet dien hartewensch in u om te dragen, Marius. Ruk hem uit uw binnenste en verban hem!"

Maar ik lachte slechts en omhelsde haar op nieuw, terwijl ik haar zeide dat ik goed op zou passen, indien eene wolvin mij trachtte te verslinden. En nog altijd lachende, ging ik visschen in de Golf van Fos.

Maar ik lachte niet meer, toen ik mij eenmaal alleen in de boot bevond en door den *Etang de Caronte* naar zee voer. Wat zij gezegd had deed een licht voor mij opgaan over dingen, die ik tot daartoe slechts onbestemd had ingezien. Magali en ik hadden elkander bijna onbemerkt lief gekregen. Elken dag van ons leven waren wij bijeen, in dat kleine huis met zijne vier vertrekken. Voordat ik 's morgens opstond, kon ik haar op en neer hooren gaan in hare kamer, slechts door een dunnen muur van de mijne gescheiden; ik hoorde haar ook het allerlaatste des avonds. Zij bediende mij aan tafel. Zij hielp mijne moeder mijne kleederen te verstellen; ik had gestadig haar beeld voor oogen, zooals zij des avonds bij de lamp voor mij te naaien zat. Wij waren even nauw verbonden als dat slechts tusschen broeder en zuster het geval kon zijn; en ik was dom genoeg geweest mij geruimen tijd te verbeelden dat ik haar niet anders dan een broederlijke liefde toedroeg.

Wat mij voor het eerst de oogen opende, was het gevoel dat mij overmeesterde, toen zij Jan trouw beloofde. Jan en ik waren altijd groote vrienden geweest, en onze vriendschap werd niet weinig versterkt na den dag, waarop onze dicht bij elkander liggende booten door noodweer overvallen werden en Jan zijn eigen vaartuig aan zijn lot overliet, om mij na te springen, wel wetende dat ik niet zwemmen kon. Het scheelde maar bitter weinig of wij waren te zamen verdronken. Zoodra wij behouden aan wal stonden, zeide ik hem dat hij voortaan over mijn leven beschikken kon, en dat was mij ook ernst. Tot het oogenblik toe, dat Magali tusschen ons kwam, zou ik bereid zijn geweest voor hem te sterven, maar daarna begon ik te verlangen naar zijn dood, opdat hij mij niet langer in den weg zou wezen.

Zooals ik reeds gezegd heb, begon ik hem een kwaad hart toe te dragen, van het oogenblik af waarop Magali zijn aanzoek aannam. In den aanvang echter gaf ik mij daar nog geen rekenschap van. Ik had slechts een gevoel alsof hij zich tusschen mij en de zon had gedrongen. Ik wilde er ook liever niet al te diep over nadenken; ik wist daartoe veel te goed dat ik geen recht had op dien zonneschijn en Jan wel en ik kon nog maar niet vergeten hoe hij mij in de bruisende zee boven water had gehouden en ik hem beloofd had zoo noodig mijn leven voor hem te zullen geven. Maar dit ging gepaard van een vage gedachte dat, al had ik ook mijn leven ter zijner beschikking gesteld, ik hem nog niet het recht had geschonken, zoolang ik nog leefde, mijn bestaan te bederven. Ik deed mijn best over niets na te denken en was dankbaar dat alles mij nog duister bleef.

En heel dien tijd door vertoefde ik aan Magali's zijde in dat kleine huis, de ooren steeds vervuld van den klank harer stem en het zacht geluid harer voetstappen. Zij bezat een allerliefste stem, zoo helder en vroolijk als de glans harer oogen, en Magali's groote zwarte oogen waren de schoonste, die ik ooit heb gezien. Zelfs te Arles, waar alle vrouwen mooi zijn, ging er een gemompel van bewondering op, als Magali daar op feestdagen in de drukke straten verscheen. Wanneer men haar aanzag dacht men onwillekeurig aan de zon van Paaschmorgen.

III.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch."

De woorden mijner moeder bleven in mijne ooren voortklinken nadat ik haar verlaten had. Eensklaps was de sluier verscheurd en zag ik helder de waarheid in, wist ik dat het mijn hartewensch was Magali tot bruid te krijgen. En op hetzelfde oogenblik werd het mij duidelijk, dat dit in mijne macht lag. Allerlei herinneringen rezen voor mij op, om mij dit te bewijzen. Ik gevoelde thans dat Magali zelve nooit zoo kortzichtig of dom was geweest als ik.

Hare blikken en houding tegenover mij, van het oogenblik af waarop zij tot ons kwam, toen zij juist zestien was geworden, hadden het mij reeds lang moeten zeggen. Hoe vaak had zij niet met liefkoozend gebaar de hand op mijn schouder gelegd, zich over mij heen gebogen, om te zien waar ik mede bezig was, tot hare lokken mijn wang of mijn voorhoofd aanraakten. Hoe dikwijls bracht zij mij geen voorwerpen te bekijken, die ik niet goed onderscheiden kon, tenzij ik vlak naast haar kwam staan! En had ik niet minstens twaalf maal per dag hare groote zwarte oogen op mij voelen rusten? Ik bedacht thans op eens hoe somber en zonderling haar stemming geweest was, de dagen voordat Jan hare trouwbelofte van haar verkreeg, en hoe zij, toen zij mij vertelde dat zij hem haar jawoord geschonken had, mij aanzag op ondoorgrondelijke wijze en langzaam zeide: „De visscher die geen visch zal vangen, omdat hij de visch waarnaar hij het meest verlangt niet te vangen weet, is een dwaas, Marius!"

En toch begreep ik haar zelfs op dat oogenblik nog niet, al had ik ook een onbestemd gevoel, dat Jan zich tusschen mij en de zon had geplaatst. Dat gevoel werd sterker door de wijze waarop zij hem en mij behandelde. Jan wilde zoo spoedig mogelijk trouwen, maar zij wilde daarvan niet weten en stelde het telkens uit. Wat mij betreft, ik kreeg al hare luimen en grillen te zien. Bij tijden gunde zij mij ter nauwernood een woord. Dan weder wierp zij mij een blik toe uit die groote zwarte oogen, die mij tot in de ziel drong. Soms ook volgde zij mij overal, op eene geduldige, droefgeestige manier, die mij deed denken aan een om voedsel vragenden hond, en haar gelaat werd van lieverlede zoo bleek, dat hare mooie oogen er nog grooter en donkerder door schenen.

Daarop begon ik het maar veiliger te vinden niet al te helder uit de oogen te zien. Ik liet mijne gedachten niet verder gaan dan Magali en weigerde aan Jan te denken. Het was mij genoeg de vreugde te smaken in Magali's nabijheid te zijn, en dat verkreeg met den dag grooter bekoring voor mij. Ik zag ook haar kleur terugkeeren en het kwam mij voor dat zij eene nog ongekende, teedere en raadselachtige schoonheid verkreeg. Er viel niet aan te twijfelen, of haar oogen schitterden van een nieuw geluk. Nooit te voren waren zij zóó glansrijk geweest.

Het was een moeielijke tijd voor Jan. Nu hij eenmaal haar jawoord verkregen had, bezat hij ook rechten op haar, zooals wij hier in Provence zeggen. Maar hij bemerkte daar niet veel van. Meestentijds, als hij met haar over de heuvelen, tusschen de olijftuinen, wilde gaan wandelen, weigerde zij hem te vergezellen, onder voorwendsel dat zij nog huiselijke bezigheden te verrichten had. En daar te huis, waar zij aan den arbeid ging, was ik! In den aanvang verstond Jan er in het geheel niets van. Ik geloof niet dat het ooit bij hem opkwam daarbij aan mij te denken; want hij wist dat ik zijn vriend was en herinnerde zich waarschijnlijk mijne belofte. Ten slotte opende een ander, die scherpzinniger was dan hij, hem de oogen; maar zelfs toen weigerde hij het blindelings te gelooven. Toch duurde het niet lang of hij veranderde van houding tegenover mij en wachtte nog slechts op de een of andere gelegenheid mij op eene daad te betrappen, die hem het recht zou schenken mij onder handen te nemen en ik zelf wenschte niets liever dan dat het tusschen ons tot een gevecht komen zou; want ik verlangde naar zijn dood, opdat hij uit mijn weg zou treden.

De woorden mijner moeder schalden aan mijne ooren voort, terwijl ik met mijn bootje over het water gleed. Zij troffen mij des te dieper doordien Jan met zijn vaartuig vlak voor mij uitzeilde en zijn aanblik en de gedachte, hoe hij slechts mijn leven gered had, om het van wanhoop te vervullen, brachten mij in de verleiding tegen hem aan te varen en hem te verdrinken en zoo voor altijd van hem ontslagen te zijn. Op dat oogenblik nam ik het besluit dat, of ik hem doodde of niet, Magali de mijne zou zijn en hem nimmer toebehooren.

IV.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!"

Mijne moeder herhaalde mij deze woorden, toen ik dien avond huiswaarts keerde en ook nog meer dan eens de daaropvolgende dagen. Zij zag welk eene verandering er in mij plaats gegrepen had, en wist wat er in mijne ziel omging. Als men er goed over nadenkt is het ook geen wonder dat eene moeder in de ziel van haar kind zou lezen; want het lichaam, dat die ziel tot omhülsel verstrekt, is een deel van het hare. Zij werd bedroefd en begon er lijdend uit te zien, toen zij bemerkte dat hare woorden geen vat op mij hadden, en hare oogen verkregen den weemoedigen blik, zoo eigen aan oude lieden, die spoedig sterven zullen.

Maar Magali's oogen alleen zocht ik in die dagen en zij schenen mij toe van dag tot dag glansrijker te worden. Wanneer wij te zamen des avonds door de olijfdreven wandelden, schitterden zij meer dan de sterren aan den hemel. Het was mij te moede, als werd heel mijn hart er door verlicht.

Ik geloof niet dat wij veel spraken op dergelijke tochten, ten minste ik herinner mij geen enkel woord, dat daarbij werd gezegd. Maar wij verstonden elkander en waren het samen eens omtrent hetgeen ons te doen stond. Ik was oud genoeg, om te trouwen wie ik wilde; Magali echter niet; zij had de toestemming mijner moeder noodig en wij waren voornemens haar die toestemming af te dwingen. Op zekeren dag zouden wij in mijne boot vertrekken, naar Les Saintes Maries, of wel naar Marseille. De plaats kwam er weinig op aan. Als wij dan, na verloop van twee of drie dagen wederkeerden, zou mijn moeder wel genoodzaakt zijn toe te geven. Niemand zou er Magali te minder om achten; want het is gebruikelijk in Provence liefdeszaken op die wijze te schikken.

Maar ik hield bij mijn plannen geen rekening met Jan en dat was mijn ongeluk; want hij bezat even sterken wil als de mijne en was vastbesloten Magali voor zich te behouden.

Ik had gewenscht dat zij geheel met hem breken zou; daartoe echter was zij niet te bewegen. Zij was eene echte Provençaalsche en ik heb nog nooit een onzer vrouwen gekend, die zich met een aanbidder tevreden stelde, waar zij er twee hebben kon. Zoolang ik mij op een afstand hield, deed Magali alle moeite mij voor zich te winnen; maar zoodra zij zag dat ik slechts haar bijzijn zocht, ontglipte zij mij weder.

En zoo gebeurde het al spoedig, dat ook Jan des avonds met haar door de olijfdreven wandelde en naar alle waarschijnlijkheid schitterden hare oogen ook voor hem als sterren. Wanneer zij zoo samen uit waren ontstak ik in de woede van een verscheurend dier. Somtijds volgde ik hen met mijn dolkmes in de hand. Ik veronderstel dat hij hetzelfde gevoelde als ik aan de beurt kwam. Zooveel is zeker dat, ofschoon ik in mijn hart geen oogenblik aan haar twijfelde, ik hen onophoudelijk gadesloeg en bemerkte dat ook hij mij niet uit het oog verloor. Ik voel mij thans overtuigd, dat ook hij zich zeker van haar achtte en dat dit de eenige reden was waarom hij het niet tot eene uitbarsting tusschen ons liet komen. God weet dat ik hem gaarne zou hebben gedood en ik las denzelfden dorst in zijne oogen.

Op deze wijze verstreek de zomer en brak het najaar aan, zonder dat een van ons beiden een stap verder gekomen was. Ik werd

er door vervuld van een sombere woede. In mijn binnenste scheen een verterend vuur te branden, dat mij belette te eten. Mijne arme moeder had het opgegeven mij langer te waarschuwen; zij zag in dat zij er niets aan veranderen kon en ik ben zeker dat zij het alles ook volkomen verstond; want zij was eenmaal zelf jong geweest en kende de wijze waarop mannen en vrouwen liefhebben in Provence. Maar haar droefheid nam toe naarmate zij alle hoop moest prijsgeven en wat ik mij het duidelijkst herinner, als ik aan haar denk zooals zij in de laatste dagen was, is haar bleek, oud gelaat en den stervensblik harer weemoedvolle oogen.

Hoe meer ik haar echter door leed terneergedrukt zag, hoe meer mijn toorn toenam en hoe feller het vuur daarbinnen brandde. Ik had het gevoel alsof er een duivel in mij huisde, die steeds grooter en sterker werd en weldra de zaak in handen zou nemen en voor goed zou uitmaken. Het was ook onmogelijk dat het langer zoo voortduren kon.

V.

Het is een feit, aan ieder hier in Provence bekend, dat op Allerzielen-avond alle duivelen losgelaten worden. Maar of het een hunner was, of wel de duivel die steeds door in mijn eigen hart was gegroeid, die mij overhaalde te verrichten wat hij deed, ik weet het niet. Toen op Allerheiligen de schemering begon in te vallen, zooveel is zeker, rees de gedachte bij mij op ons plan ten uitvoer te brengen. Ik wilde Magali in mijne boot medenemen en haar naar Les Saintes brengen. Dat voornemen was dus niet nieuw; maar ik wilde thans niet alleen mijne moeder hare toestemming afpersen, maar ook Magali daardoor dwingen zich gewonnen te geven.

Bij onzen terugkeer zou zij niet langer aarzelen mij te trouwen. Men kon geen geschikter oogenblik daartoe uitkiezen dan den vooravond van Allerzielen. De groote stad is dan in beroering. In de kerken begon men de diensten voor de afgestorvenen. Onmiddellijk na zonsondergang waren de straten vol menschen, die zich naar het kerkhof spoedden, met hunne lantarens voor de dooden. Geen sterveling denkt dan aan iets anders dan aan de doodsvuren. De kerkklokken uit heel den omtrek laten haar treurtonen hooren. Daarna is de stad meer dan een uurlang zoo goed als verlaten. Er blijft niemand in over dan de stervenden, de zuigelingen, de zieken met hunne verplegers en de klokkenluiders in de torens. Alle anderen bevinden zich op het kerkhof hoog op de heuvelhelling.

Magali en ik hadden geen doodsvuren te ontsteken, want onze dooden rustten daar niet. Onze bloedverwanten hadden in Les Saintes thuisbehoord en lagen daar begraven, en mijn vader, die op zee verdronken was, had in het geheel geen graf; maar toch gingen wij op Allerzielen-avond steeds naar het kerkhof, en dat meestal samen, om het schouwspel daar te zien. Er scheen dus niets ongewoons in te liggen, toen ik haar vroeg of zij mij daarheen vergezellen zou, en wij begaven ons op weg, terwijl mijne oude moeder thuis over mijn vader bleef weenen, wiens beenderen verloren lagen, ver weg op den bodem der groote zee.

Onze woning stond in het oostelijk gedeelte der stad en wij moesten, om het kerkhof te bereiken, eene reeks van straten doorloopen, alvorens den heuvel te beklimmen. Maar ik was niet van plan dat te doen en toen wij de brug van het Canal du Roi overgekomen waren, zeide ik tot Magali dat wij eerst langs de vischmarkt naar het eind van het eiland zouden wandelen, om van daaruit de lichten op de hoogten te zien schitteren in de duisternis. Wij hadden dat wel meer gedaan; het is een fraai schouwspel al die vlammetjes daarboven te zien flikkeren en gade te slaan hoe zij door het water daar omlaag worden weerkaatst. Zij volgde mij dan ook gewillig.

Doch ik had iets anders op het oog. Daar aan het eind van het eiland, niet ver van de vischmarkt, lag mijn boot in de haven, en toen wij daar vlak bij gekomen waren, zeide ik plotseling, als ware die ge-

dachte op dat oogenblik zelf bij mij opgerezen, dat wij aan boord zouden gaan en een eindje voortzeilen, om de doodsvuren nog duidelijker te zien. Magali nam het voorstel gretig aan; zij sprong onmiddellijk in de boot en klapte in de handen bij dit vooruitzicht; want als al onze vrouwen hield zij van onverwachte pretjes, vooral wanneer daar iets ongewoons aan verbonden was. Ik volgde haar niet minder snel en begon het zeil op te halen.

„Zijn de roeispanen niet voldoende?" vroeg zij. „Het zeil is zulk eene moeite voor dat kleine eindje."

Ik antwoordde echter niet en ging met mijn arbeid voort, terwijl de boot snel werd voortgedreven door de windvlagen, die zich al sterker deden gevoelen, naarmate wij ons verder van de punt van het eiland verwijderden. Tot daartoe had ik niet aan het weder gedacht; mijn hoofd was te zeer vervuld van ernstige dingen. De windvlagen brachten mij eenigermate tot bezinning en toen ik naar de lucht opzag, begon ik er aan te twijfelen of het wel mogelijk zou zijn mijn voornemen ten uitvoer te brengen; want het leed geen twijfel of er stak een storm op, die mij de handen vol zou geven zelfs op de Golf van Fos, en het zoo goed als onmogelijk maken zou Les Saintes over de open zee te bereiken. Ik had dan ook reeds ingezien dat wij terug moesten keeren, en ik mijn besluit bij eene andere gelegenheid ten uitvoer brengen moest, toen iemand ons van de kade af toeriep.

„Waar gaat gij heen?" klonk het, en wij zagen Jan staan. Ik veronderstel dat hij ons nageslopen was, zooals ik zelf hem en Magali zoo dikwijls had gevolgd.

Voordat ik nog had kunnen antwoorden riep Magali: „Wij gaan op het water, om de doodsvuren te zien. Wij gaan maar een klein eindje, Jan."

Hare woorden maakten mij boos. Er lag iets in opgesloten, dat hem het recht scheen toe te kennen ons te ondervragen en op eens stond daarom mijn besluit weer vast. Storm of geen storm, ik wilde thans gaan. Ik zette koers naar de Etang de Caronte en schreeuwde hem toe: „Wij gaan daarheen waar gij ons niet kunt volgen!"

Op hetzelfde oogenblik greep de wind ons zeil en werden wij vooruitgestuwd als een paard, dat de sporen voelt. Het water kookte en siste onder ons. Een halve minuut later werden wij niet langer door het eiland beschut en kwam de bries van de heuvelen op ons neder met zulk een kracht, dat ik mij afvroeg wat ons wachten zou.

„Marius! Marius! Wat doet gij?" riep Magali, van angst rillende, want zij zag thans in, dat ik iets in het schild voerde.

Ik zag gelijktijdig, dat Jan het zeil van zijne boot ophaalde en binnen eene minuut ons op de hielen zou zijn.

„Ik doe wat ik reeds lang had moeten volvoeren," gaf ik ten antwoord. „Ik eisch u op als mijn eigendom. Maar gij behoeft niet bang te zijn, lieve Magali. Gij zult geen gevaar loopen. Ik had u naar Les Saintes willen brengen; er komt echter een storm opzetten, dus dat is onmogelijk. Wij zullen de Golf van Fos oversteken en in de Gran de Gloria aanleggen. Dicht bij daar is eene schaapherdershut. Ik zal er een vuur aanleggen en gij kunt daarbinnen rustig slapen, terwijl ik de wacht houd. Het komt er ook eigenlijk niet op aan waar wij heen gaan. Ik zal u ontvoerd hebben en als wij terugkeeren moet gij mijne vrouw zijn."

In den aanvang begreep zij mij niet. Zij was daartoe te zeer ontsteld door het plotselinge van het geval, door Jan's nadering en door de snelheid waarmede de boot door den wind werd voortgedreven. Ik keek om en zag dat Jan ons achterna zat. In de duisternis kon ik vaag zijn zeil onderscheiden. Boven het donkere water brandden de doodsvuren. Zij hulden den heuvel als in eene zee van licht.

VI.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!"

De woorden mijner moeder schenen luid in mijne ooren te weerklinken; tot mij

overgedragen op de wieken van den steeds toenemenden wind. Zij veroorzaakten mij eene zonderlinge pijn, terwijl ik bedacht dat mijn hartewensch eindelijk tot vervulling zou komen, indien ik mijn geluk slechts kon beveiligen voor de klauwen van die wolvin: de zee.

Magali bewaarde het stilzwijgen, half opgericht, half staande tegen de bank der boot, dicht voor mij, die het roer in handen hield. Zij was haar schrik te boven gekomen. Ik kon dat zien aan het schitteren harer oogen en de warme kleur op hare wangen. Ik zag ook dat zij diep ademhaalde. Ik kende onze vrouwen en wist wat er in haar omging. Het is onze vrouwen lief, dat men om haar vecht en elk harer zou gaarne in Magali's plaats zijn geweest, nu de beide krachtigste, mooiste mannen van Les Martigues, in het gedruisch van een ontzettenden storm, op het punt stonden een strijd op leven en dood voor haar te wagen.

Nog altijd kon ik in het donker, dat half verbroken werd door den gloed der doodsvuren, het zeil van Jan's boot zien op en neer gaan. Het was een weinig naderbij gekomen en ik wist dat hij nog dichter naderen zou, want zijn boot liep sneller in den wind dan de mijne. In open water kon ik hem ontloopen; maar in de Etang de Caronte had ik niet te kiezen hoe ik zeilen zou. Eenmaal buiten in de golf van Fos (indien ik er dat op wilde wagen en hij durfde mij te volgen) had ik vrij spel en kon ik op de Anse d'Auguette afsturen. Maar zelfs mijn verhit gemoed huiverde er voor dien avond de golf in te gaan. Zelfs in zacht weer had ik alle moeite mijn zeil te beveiligen tegen de rukwinden en daarbuiten zou het water als in een stoomketel spoken.

Maar elke waaghalzerij was beter dan hetgeen er gebeuren zou, als Jan ons inhaalde. Nu ik hem Magali ontrukt had, gevoelde ik geen lust meer met hem te vechten. De kans van een strijd op het water in zulk een weer, was al te onzeker; terwijl zoo ik hem ontloopen kon en Magali slechts voor een enkelen nacht ergens mocht verbergen, ik mijne partij gewonnen had. Daarna zou ik bereid zijn met hem te vechten zooveel hij verkoos.

De gedachte, dat ik zou zegevieren ten spijt van Jan en van den storm, deed mijne aderen kloppen. Slechts werktuigelijk bestuurde ik de boot; want mijn blik was geketend aan Magali's oogen, die daar zoo vlak bij mij straalden en mijn hart was van haar vervuld. Wij spraken geen woord; maar op een gegeven oogenblik boog zij het hoofd voorover en zag mij aan. Wat zij op mijn gelaat las was zoo gemakkelijk te ontcijferen, dat zij iets deed hooren, dat het midden hield tusschen een lach en een snik. Daarop wendde zij zich af en keek in de duisternis naar het zeil van Jan. Ik weet zelf niet waarom; maar de wijze waarop zij dat deed, zeide mij dat haar hart nog tusschen ons beiden weifelde, dat zij afwachtte wie van beiden de sterkste zou zijn in dat tweegevecht. Van dat oogenblik af was ik bereid de golf van Fos te bekampen.

Wij waren er nu dicht bij gekomen, reeds bevonden wij ons in de groote haven aan den mond van de Etang. De wind bulderde ons thans tegen en wij begonnen het geraas der golven te hooren, die daarbuiten tegen de rotsen braken. Ik laveerde goed tegen den storm op en stuurde naar den smallen doortocht naar zee, waar de vuurtoren van het Fort de Bouc staat. Het water liet ons nu nog vrij wel met rust, maar nauwelijks zouden wij die nauwe monding uit zijn, of zee en wind zouden ons met al hunne woede aangrijpen. Ik wist wat dat beteekenen zou en andermaal werd ik door eene rilling overmeesterd, bij de gedachte hoeveel ik op het spel zette. Maar één ding troostte mij: de maan was opgegaan en zoo vaak het zilveren licht door de voorbijjagende wolken te voorschijn brak, kon ik genoegzaam zien, om te midden van de rollende golven koers te houden. Toch kon alleen een van hartstocht waanzinnige man zulk een gevaar onder de oogen willen zien en ware zelfs ik er op het laatste oogenblik van weerhouden geworden, indien ik er niet toe ware aangespoord door Jan.

Hij had mij bijna ingehaald. Toen wij

het kanaal uitkwamen lag zijne boot geen twaalf pas van de mijne af, en op het oogenblik dat ik de monding uit wilde loopen, raakte zijn vaartuig het mijne bijna aan. Magali sprong thans van schrik overeind, legde de hand op mijn arm en riep: „Marius! Haast u! ga sneller voort! Hij zal mij van u wegnemen! Breng mij weg! Breng mij verder!"

En toen ook wist ik dat zij niet langer weifelde, maar dat haar hart mij toebehoorde. Daarna zou ik niet alleen de Golf van Fos, maar de volle Middellandsche Zee getrotseerd hebben, in den zwaarsten storm, die er ooit blies.

VII.

„God behoede u voor de wolvin en voor uw hartewensch!"

Die woorden ruischten mij weder tegen, toen wij de monding te gemoet vlogen en het licht van den vuurtoren een breed, glinsterend pad voor ons uitbaande. Maar God had mij verlaten en ik sloeg op die waarschuwing geen acht. Ik was bedwelmd door de vreugde dat Magali tusschen ons gekozen had, en ik zeide bij mijzelf dat, ook al moesten wij op de Golf omkomen, ik haar toch nog aan Jan ontrukken en als de mijne medenemen zou. Het kwam zelfs niet bij mij op dat het anders af *kon* loopen.

Ik veronderstel dat Jan niet dacht dat ik mij buiten de haven zou wagen. Het lijdt geen twijfel of ook hij was verwoed; maar toch moet hij vrij wat kalmer zijn geweest dan ik; want de razernij van haat is niets in vergelijking van de razernij der liefde. Hij behield dus zelfbeheersching genoeg over, om in te kunnen zien dat het waanzin was eene boot te brengen in zulk een heksenketel. Op eens echter moet hij mijn voornemen hebben geraden. Ik had gezorgd hem weder voor te zijn; toch konden onze stemmen elkander nog bereiken en riep hij uit:

„Waar gaat ge heen? Zijt gij dol geworden?"

„Ik ga heen waar gij mij niet zult durven volgen!" riep ik terug en wij schoten langs het groote oude fort, op welks toren het kustlicht brandt.

Hij antwoordde iets, dat ik niet verstaan kon, want wij waren thans in het groote sop en de stormwind viel ons met heel zijn toorn op het lijf. Het zeil hing thans diep in het water en de golven sloegen sissend over ons heen. Ik meende dat ons einde daar was; de boot was echter zoo flink, dat zij zich door alles heensloeg tot wij de rotsen voorbij waren en daarna kon ik gaan laveeren en dook zij weer langzaam op, voor het oogenblik buiten gevaar.

Magali's gelaat was doodsbleek; maar hare oogen bleven schitteren. Bij het plotseling overhellen van de boot viel zij op zijde, zonder dat ik eene hand kon uitsteken om haar tegen te houden, en sloeg met het hoofd tegen de verschansing aan. Toen zij zich weder oprichtte, bloedde zij aan een der slapen; maar zij legde hare hand op de mijne en zeide: „Ik ben niet bang, Marius, ik heb u lief!"

Jan was opnieuw in onze nabijheid gekomen.

„Marius! Marius!" schreeuwde hij. „In Godsnaam, om Magali's wille, keer om! Het is nog de eenige kans haar te redden! Keer om, zeg ik u!"

Hij was dichtbij en toch kon ik slechts ternauwernood zijne woorden verstaan. De wind loeide ons om de ooren en de golven bulderden als kanonnen op de rotsen.

Wat hij zeide was waar en ik zag dat in. Ik wist dat de storm nog maar begon op te zetten en dat geen enkele boot het er een uur langer uit zou houden. En toen gaf een der op Allerzielen losgekomen duivels, of misschien ook wel de duivel in mijn eigen hart, mij eene booze gedachte in; werd het mij duidelijk op welke wijze ik mij voor goed van Jan zou kunnen ontslaan, zonder dat ik Magali in het groote graf behoefde te laten omkomen. Het was zeer zeker een gevaarlijke kans, maar ik duchtte geen gevaar meer.

„Ga onder in de boot liggen, Magali,"

riep ik driftig uit: „daar zijt gij het veiligst. Wij gaan omkeeren."

Ik sprak de waarheid; maar ik wilde haar tevens beletten te zien wat nu volgen zou. Zij gehoorzaamde aanstonds en ik begon de boot te laten wenden. Hoe ik dat volbracht, zonder dat zij kantelde, is mij nog niet bekend. Misschien hielden de duivels van Allerzielen-avond mijn mast tegen, terwijl wij daar machteloos door de golven werden voortgeslingerd; maar het gelukte mij en toen ik er doorheen was, stevende ik recht aan op de boot van Jan, die geen twintig meter achter mij lag. De wolken verspreidden zich eensklaps en wij werden beschenen door het volle licht der maan. Wij konden elkanders gelaat duidelijk zien. Ik ben zeker dat hij op het mijne las wat ik doen ging.

„Wij zullen allen ten gronde gaan, Marius!" schreeuwde hij. „Wilt gij Magali dan ook vermoorden?"

Maar ik geloofde niet dat het ons aller doodvonnis zou zijn; want ik wist hoe oud zijne boot, hoe nieuw en stevig de mijne was. Buitendien hadden de duivels mij in hunne macht. De stormwind was achter mij en dreef mij als een bliksemschicht op hem af. Een oogenblik nog zag ik zijn gelaat duidelijk voor mij. Het was spookachtig wit; maar ik geloof niet dat het voor hemzelf was dat hij beefde. Jan was geen lafaard, of hij zou mij niet nagesprongen zijn, den dag toen ik in zee ging verdrinken.

Nog eenmaal gilde hij mij toe: „Marius! Om Magali's wille!"

En toen volgde er een gekraak en geknars van planken. De beiden booten hadden elkander verpletterd, de mijne vloog aan splinters onder mij. Daarna was ik nog slechts omgeven van schuimend water, werd mijn lichaam om en omgewenteld, tot ik met een harden slag op het droge geslingerd werd.

Maar de beide anderen werden dood op de rotsen geworpen.

De Beroepskwakzalverij

DOOR

Dr. H. PINKHOF.

Kon ik in den liefhebber-kwakzalver, in mijn stukje in het nummer van Mei jl., nog iets ontdekken, dat voor verzachtende omstandigheden pleitte, tegenover den kwakzalver van beroep luidt het oordeel op alle punten: schuldig! Bij hem geen naastenliefde als drijfveer, geen onnoozelheid als verontschuldiging, geen trek naar het geheimzinnige die aan de toerekenbaarheid afbreuk doet. De drijfveer is louter en alleen hebzucht, en onnoozelheid bestaat alleen bij hun slachtoffers, die zich dikwijls genoeg hun laatste penningen laten ontfutselen door de bedriegers. Een denkbeeld van het gehalte der personen, die zich onledig houden met de behandeling van ziekten, zonder daartoe bevoegd te zijn, leveren de volgende cijfers betreffende Pruisen over 1903. Dat land verheugt zich in het bezit van 5148 kwakzalvers, waarvan niet minder dan 1013 te Berlijn. In 35 plaatsen zijn meer kwakzalvers dan artsen; in één stadje zelfs 32 kwakzalvers tegen 4 artsen.

De dames maken van het geheele leger ongeveer één vierde gedeelte uit. Onder de personen, wien het op zijn onderwijs zoo trotsche Duitsche volk zijn gezondheid en leven toevertrouwt, zijn er een aantal jonger dan 20 jaar. Eén landbouwer van 16 jaar in de buurt van Coblenz belast zich met het zetten van gebroken beenen enz. In het district Bielefeld woont zijn tegenhanger: een mandenmaker van 83 jaar is daar des Vrijdags te ontbieden voor „sympathie-kuren" op kinderen. Van 381 der genoemde kwakzalvers, dus 7,4 pct., is het bekend, dat zij straffen hebben ondergaan. Rekent men echter de personen, die een zekere bevoegdheid bezitten, maar deze overschrijden, zooals tandmeesters, niet mede, en houdt men dus de echte kwakzalvers over, dan is er onder hen ten minste één van de tien gevonnisd — *voor zoover bekend!* Daaronder wegens „dood door schuld" of doodelijke mishandeling 16, wegens mishandeling 11, wegens het zware misdrijf, in onze strafwet genoemd in art. 297 20, diefstal 31, bedrog 11, meineed 3, verschillende misdrijven tegen de zeden 13, verkoop van zedelooze geschriften 1, brandstichting 1, vervalsching van wissels of andere stukken 3, afdreiging 4, heling 2, bankbreuk 1, enz. En nu moet men nog in aanmerking nemen, dat in Duitschland de kwakzalverij als zoodanig geen strafbare handeling is. Ter kwader ure hebben de Duitsche geneeskundigen in 1869 zelf er op aangedrongen, de uitoefening der geneeskunst tot een vrij beroep

te verklaren. Zij meenden toen, dat een deel van het publiek de kwakzalvers alleen aanhing, omdat zij iets doen, wat verboden is. Zoodra het tersluiksche, het geheimzinnige van de zaak af is, zoo dachten zij, zal zij voor het publiek geen aantrekkelijkheid meer hebben. De Staat moest dus zeggen: „wij laten ieder vrij, zieken op hun verlangen te behandelen. Maar alleen diegenen, van wie wij weten, dat zij tot die behandeling behoorlijk zijn opgeleid, krijgen van ons een titel, den titel van arts. Wilt gij dus gaan bij iemand, die dien titel niet bezit, gaat dan maar uw gang; maar weet, dat wij voor de deugdelijkheid van zulke personen niet instaan."

De Staat, anders niet zoo gauw gezind om de wenschen der geneeskundigen te bevredigen, haastte zich ditmaal, aan hun verlangen te voldoen, en het gevolg was niet, dat het publiek nu onverschillig werd voor de kwakzalvers, die niet langer vervolgde en miskende weldoeners waren, maar wel, dat tallooze personen, die zich vroeger hadden laten weerhouden van de uitoefening van het kwakzalversbedrijf uit vrees voor straf, of ook uit tegenzin om bestaande wetten te overtreden, thans het zoo winstgevende bedrijf aanvatten. Niettegenstaande dat komen ook nu nog heel wat ernstige misdadigers uit hunne gelederen. Zooveel te meer kan men verwachten, dat het gehalte der kwakzalvers in een land als het onze, waar iedere kwakzalver reeds een wetsovertreder is, zeer gering is.

De kwakzalverij is in onze dagen geheel iets anders geworden dan vroeger. De gelegenheid tot reclame en de samenwerking tusschen het geheele gilde hebben haar een vlucht doen nemen, waarvan de „oliekoopen" en marktschreeuwers van vroeger niet hebben kunnen droomen. De reclame vooral lokt duizenden en duizenden goedgeloovigen aan. Men trachte maar eens na te gaan, hoeveel geld aan advertenties wordt besteed door de ondernemers van de bekende electrische kettingen, die aan menschen, welke zich verbeelden hun kracht te hebben verloren, deze moeten teruggeven. Avond op avond verschijnt in iedere eenigszins gelezen courant een reusachtige advertentie over deze dingen. Wat moet niet een leger van onnoozelen door die advertenties worden aangelokt, wil men alleen de adverteerkosten goed maken! En nu moet de kwakzalver toch nog wat verdienen ook.

Ik had eens een gesprek hierover met iemand, die beter kon weten. Hij beweerde, als je zoo'n ketting om hebt, gaat er toch een electrische stroom door je lichaam. Ik tracht er tegen in te brengen, dat eerst nog moet worden bewezen, dat er een electrische stroom in de ketting ontstaat; en al zou dit zoo zijn, dat die stroom dan nog niet door het lichaam, maar door de ketting heen zou gaan; en al zou die stroom wèl door het lichaam gaan, dat men daaraan niets zou hebben. In plaats van op deze tegenwerpingen te antwoorden, zegt mijn partner (vroeger N.B. artillerie-officier!): „ja, ik heb toch attesten gezien..." Daar zit het 'm. Men gelooft in de attesten, ook in de afbeeldingen van genezen personen. Bij de posterijen in de Vereenigde Staten is men er achter gekomen, hoe men dikwijls aan zulke attesten komt. Het is gebleken, dat agenten der kwakzalversfirma's leden van deftige families opsporen, die in moeilijkheden zijn geraakt en alle tegen hen in omloop zijnde vorderingen bijeen koopen om hen daarmede op het lijf te vallen. Het tot wanhoop gebrachte slachtoffer teekent dan, in ruil voor een algeheele kwijtschelding, een attest voor het kwakzalversmiddel. Het blijkt dus, dat zulk een attest, prijkende met een bekenden naam, den kwakzalver heel wat geld waard is. Goedkooper zijn natuurlijk de attesten met verzonnen namen, maar die zullen ook niet zooveel inbrengen. Men heeft zich wel eens de moeite gegeven, naar een geheele reeks adressen, die onder attesten waren genoemd, brieven te zenden; en de meeste kwamen als onbestelbaar terug. De adressen bestonden dus niet. Weer andere worden op misdadige wijze verkregen, door afdreiging. Vooral personen, die niet het volle geld kunnen betalen, dat de kwakzalver eischt, worden gepresт, als

zij hun laatste penning hebben neergelegd, een verklaring te onderteekenen, dat zij zijn genezen. Met portretten is het niet anders gesteld. Voor de rechtbank te Lyon verscheen voor eenigen tijd een doodmagere man, beschuldigd van landlooperij. „Heb je een beroep?" — „Ja, ik ben *vette man*". De rechter vroeg natuurlijk om eenige inlichting en kwam nu te weten, dat de man was gefotografeerd voor een advertentie betreffende een middel tegen vetzucht. Men had hem een guttaperchapak doen aantrekken en hem achtereenvolgens geconterfeit toen het pak nog niet was opgeblazen, toen het halverwege met lucht was gevuld en toen het geheel was opgeblazen. Onder de drie afbeeldingen prijkten de woorden: „na de kuur," „na drie weken behandeling" en „vóór de kuur."

Maar dit alles is nog niets, vergeleken bij den omvang, die de kwakzalverij neemt tengevolge van de samenwerking der „kunstbroeders" als gilde. Deze heeft zich vooral in Duitschland ontwikkeld. Door propagandageschriften, in honderdduizenden exemplaren verspreid, hebben zij bij een groot deel van het publiek een soort dweperij teweeg gebracht, zoodanig, dat de daardoor aangetaste deelen der bevolking niet meer, zooals vroeger, te hooi en te gras een kwakzalver raadplegen, als het met den dokter niet lukt en zij ten einde raad zijn, maar zich bijeenvoegen tot groote vereenigingen, waarvan de leden „uit beginsel" *nimmer* een bevoegd geneeskundige raadplegen en alleen bij de kwakzalvers raad zoeken. Het is wèl een bittere teleurstelling voor hen, die meenden dat door goed en allerwege verstrekt onderwijs nu ook de beschaving en het verstand der menigte zouden toenemen. Integendeel, het schijnt dat de kunst van het lezen vooral wordt misbruikt om leugenachtigen onzin op te nemen. De verdwaasde menigte ziet niet alleen niet in, dat zij bedrogen wordt en dom is, neen, als men de „kwakzalveristen" vraagt, zijn zij het zout der aarde, de eenige menschen, die snugger genoeg zijn om te begrijpen, dat de „schoolgeneeskunde," d. i. de geneeskunde, die aan de Hoogescholen wordt onderwezen, een jammerlijke bekrompenheid is, terwijl de leiders hunner vereenigingen de ware genieën zijn en ook de ware weldoeners der menschheid. Dat die weldoeners op deze wijze landgoederen overhouden van hun weldadigheid, is niet te verwonderen. Het ergerlijkst bij deze vertooning zijn wel die enkele geneeskundigen, die zich in het gevolg der kwakzalvers scharen, luide verkondigen, dat zij de „schoolgeneeskunde" hebben afgezworen en nu de methoden toepassen van A., B. of C., die onder de beroemde kwakzalvers de beroemdste zijn. Het is overigens geen wonder, dat de menigte zich door het zóo luide geschetter der bedriegers laat vangen. Prof. *v. Hansemann* te Berlijn heeft het voor eenigen tijd zoo juist gezegd: een behoorlijk geneesheer zal niet zeggen, dat hij alle menschelijke kwalen kan genezen, evenmin als een behoorlijk staatsman ooit zal beweren, dat hij alle maatschappelijke kwalen kan genezen. Het spreekt nu wel van zelf, dat, wie niet verder doordenkt, zich in de armen zou werpen van den eersten den beste, die zou beweren dat hij alle lichamelijke of alle maatschappelijke kwalen wèl kan genezen.

Toch staat men versteld, als men verneemt, aan welke ontzettende bedriegerijen door een groot deel van een „beschaafd" volk vertrouwen wordt geschonken. Daar is in de eerste plaats de „behandeling per brief," die op groote schaal plaats vindt. De zieke behoeft slechts een brief te zenden met een relaas van zijn klachten, en de kwakzalver zendt hem, ongezien, zijn adviezen. Bij anderen is zelfs een schriftelijke klacht niet noodig. Men zendt slechts enkele afgeknipte nekharen van den patiënt en de groote man geneest u. Zeer in trek is ook de „oogendiagnose". De patiënt moet zich daartoe tot den kwakzalver begeven, en deze ziet alleen naar de oogen. Dan weet hij genoeg. Het fraaiste van alles is een voorval, dat te Düsseldorf heeft plaats gegrepen. Daar heeft een kwakzalver een advertentie geplaatst, waarin hij *de artsen*

uitnoodigde om bij hem een cursus te volgen, waarin hij hen in de „oogendiagnose" zou onderrichten. De heeren hebben van het vriendelijk aanbod geen gebruik gemaakt, maar den man wegens beleediging vervolgd.

De kwakzalvers en hunne aanhangers vormen in Duitschland reeds een geduchte politieke macht, waarmede de autoriteiten zeer voorzichtig omgaan. Voor eenige jaren had de Minister der Spoorwegen een verbod uitgevaardigd, om de lokaliteiten der spoorwegen te gebruiken voor vergaderingen tot propaganda der kwakzalverij onder het spoorwegpersoneel. Maar binnen enkele weken werd, door welken invloed dan ook, het verbod aanmerkelijk verzacht. Intusschen begint men in den laatsten tijd in te zien, dat de kwakzalverij een gevaar dreigt te worden voor het welzijn der burgerij en voor haar maatschappelijken welstand. Door de hooge autoriteiten zijn uitingen in dezen geest gedaan; er worden onderzoekingen ingesteld naar den omvang en den aard van het kwaad, en men tracht de vervolging van bedriegelijke voorspiegelingen en onbehoorlijke handelingen van kwakzalvers te vergemakkelijken en hun optreden strenger te contrôleeren. Of het, na een menschenleeftijd van ongemoeid laten, zal helpen?

Ook in ons land vertoont zich, op het Duitsche voorbeeld, het „kwakzalverisme" als secte. Op aanplakbiljetten noodigt men u uit, er aan deel te nemen, en hoort men de taal dier uitnoodiging, dan is alleen aan haar zijde de wijsheid. Op den voorgrond dient gesteld, dat de stellers dezer uitnoodigingen volkomen ter goeder trouw zijn. Er zijn zelfs geachte en achtenswaardige menschen onder. Zij zijn slechts de „lokeenden", die, niet beter wetende, andere eenden onder het schot der beurzensnijders brengen.

Ik weet wel, dat tegenover al onze vertoogen tegen het bedrog der kwakzalvers steeds wordt beweerd, dat deze of die er toch door is geholpen. Ik wil daarom nog eens opsommen, waardoor het succes te verklaren is, waarop de kwakzalvers zoo dikwijls bogen:

Ten eerste: vele berichten van dien aard zijn eenvoudig leugens, verzonnen of afgeperst.

Ten tweede: omtrent het mislukken der behandeling verneemt men weinig, omdat de behandelde zich dan dikwijls schaamt, zich tot den kwakzalver te hebben gewend.

Ten derde: vele ongesteldheden gaan gelukkig voorbij, ook zonder bijzonder toedoen van den arts. Deze zal daarvan dan geen ophef maken. De kwakzalver wel. Als een zonsverduistering voorbij is, gelooven de Indianen dat hun medicijnman dat heeft klaargespeeld door het lawaai, dat hij tijdens de eclips heeft gemaakt. Zulk een medicijnman is de kwakzalver. Maar de arts mag er geen zijn.

Ten vierde: eenige zieken, die algemeen voor ongeneeslijk gelden, kunnen *in zeldzame gevallen* van zelf genezen. Treft de kwakzalver zulk een geval, waarin de arts, afgaande op de meerderheid van soortgelijke gevallen, een ongunstigen afloop had voorspeld, dan is dat een triomf voor hem.

Ten vijfde: in een klein deel der gevallen zal het aangewende middel toevallig voor den zieke hebben gepast. Des kwakzalvers schuld is dit niet. Hij behandelt luk of raak, want de ziektetoestanden kan hij niet beoordeelen.

Ten zesde en ten laatste: patiënten, die door een sterken invloed op hun verbeelding (suggestie) zijn te helpen, zullen misschien eerder baat vinden bij een kwakzalver dan bij een arts. De eerste, wiens geheele beroep uit bedriegen bestaat, wat toch ook een vorm van suggestie is, zal op den zieke door zijn brutale zelfbewustheid licht meer indruk maken.

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

(*Vervolg*).

De revue duurde ongeveer een half uur, waarna een soort open phaëton, bespannen met een paar prachtige bruine paarden, voorreed. De sultan steeg er in en, na Osman Pacha te hebben geroepen en hem plaats te hebben laten nemen aan zijne zijde, nam hij zelf de leidsels over en reed langzaam weg, onder de toejuichingen van troepen en menigte. Zijne verschijning liet u den indruk na van iets onvoltooids, van eene voorbijgaande schaduw, hetzij dan van een snel wegstervend verleden, of van eene nog niet bemachtigde toekomst. Het was alles als een droom uit de Duizend en één Nacht. Als een droom ging het voorbij en als een droom is het gebleven, te midden van de herinneringen aan de door mij aanschouwde lieden en plaatsen.

Ons verblijf te Constantinopel duurde drie weken. In dien tusschentijd zagen wij de Dufferin's zeer vaak. Lord Dufferin was, wat hij tot het eind van zijn leven bleef, een allerliefst mensch, vol geest, humor, onfeilbare tact en eene ongeëvenaarde hoffelijkheid. Hij was overal bemind; zijne collega's waardeerden de ridderlijke wijze, waarop hij met hen samenwerkte en hen hielp in de tallooze moeielijkheden, welke Constantinopel tot zulk een zwaren post maken. In gezelschappen was hij een lieveling der vrouwen en hielden ook de mannen van hem. Men mag hem gerust beschouwen als een der bekwaamste en schranderste diplomaten, welke Engeland bezeten heeft.

Lady Dufferin was een der mooiste vrouwen van haar tijd. Zij behield hare schoonheid langer dan de meesten harer sekse. Zij was eene waardige hulp voor haar echtgenoot; misschien niet zoo schitterend ontwikkeld als hij, maar uitnemend van manieren, beleefd en vriendelijk en evenals hij een buitengewone tact bezittend. In hunne woning werden de meeste partijen gegeven. De hartelijke ontvangst, welke u daar te beurt viel, bleef u onvergetelijk bij.

Onder de belangwekkende lieden, die zich op dat tijdstip te Constantinopel bevonden, was Julian Klaczko, de schrijver, die toen juist zijn ontslag uit de Oostenrijksche diplomatie had genomen en op een avond bij graaf Cortis at. Hij was een aangenaam, ontwikkeld mensch, te zeer doordrongen van Poolsche denkbeelden om mij met hem in te doen stemmen, maar men luisterde gaarne naar hem. Verder had men den correspondent der *Times*, Donald Mac-

kenzie Wallace, toen reeds beroemd geworden door zijn boek over Rusland. Wij sloten eene vriendschap, die langer dan twintig jaren duurde. Nooit had ik gedacht dat iets haar zou verbreken. Heden weet ik niet eens of zij nog voortleeft of niet.

Met groot verdriet nam ik afscheid van graaf Cortis. Geen gastheer had zich vriendelijker of zorgzamer kunnen betoonen en zijn ontwikkeld verstand en geestigheid maakten het verblijf onder zijn dak tot iets heerlijks. Hij stierf kort daarop, na als gezant naar Londen te zijn overgeplaatst, een jarenlange droom van hem, maar waarin hij zich teleurgesteld zag. „Londen is niet meer dezelfde stad als in mijne jeugd," schreef hij mij, enkele weken na zijne aankomst aldaar: „de wereld is er veranderd, de manieren deden dat ook: men ziet eene menigte nieuwe gezichten, die men gevoelt dat het recht niet bezitten er te zijn en, op gevaar af ouderwetsch genoemd te worden, moet ik bekennen, dat ik liever naar de recepties van Lady Palmerston of Lady Jersey ging, dan naar die van Lady Rotschild of mevrouw Bisschoffsheim." Hij bleef niet lang te Londen. Hetzij zijne teleurstelling of het klimaat hem doodden, zooveel is zeker, dat hij zeer kort na zijn terugkeer aan de oevers van de Theèms overleed, oprecht betreurd door allen die hem kenden.

Met een hart vol droefheid, ging ik, op een fraaien September-morgen, aan boord van een boot der Fransche Messageries Maritimes, op weg naar Odessa. Ik zou naar mijn vader gaan; maar ondanks de vreugde over ons naderend wederzien, kostte het mij moeite, mij los te scheuren van al de banden in die drie weken aangeknoopt. Ofschoon ik tweemaal na dien onvergetelijken zomer te Constantinopel ben geweest, vond ik daar nooit het genot weer van mijn eerste bezoek. De Bosphorus bleef dezelfde, de schoonheden van Stamboul waren onveranderd; maar al degenen, met wie ik mij zoo gelukkig had gevoeld, waren hetzij dood, hetzij vertrokken, en ook mijne jeugd was verdwenen, met haar macht van genieten en die wondervolle uitbundigheid, welke het leven zoo heerlijk, zoo schoon maakt. Twintigjarige oogen bekijken het leven, de menschen en dingen door een rooskleurigen bril, die, helaas! maar al te spoedig beneveld wordt.

Dertiende Hoofdstuk.

Mijn eerste winter te Sint Petersburg. Keizer Alexander III en de keizerin. De Russische wereld in den aanvang hunner regeering. — Generaal Ignatiev en zijn vijandschap met generaal Tcherewine. — De Zemski Sobor. — Val van Ignatiev. — Generaal Skobeleff en zijne toespraken. — Zijn dood te Moskou.

Na ons vertrek uit Constantinopel, reisden wij regelrecht naar St. Petersburg, waar mijn vader en mijne grootmoeder, bij wie mijn kinderen logeerden, gevestigd waren. Wij vonden de stad bijna ledig, voor zoover het de vroolijke wereld betrof. Het was October, het stille seizoen aldaar, maar het was er vol van de verschillende comité's, door graaf Ignatiev opgeroepen bij zijn aanvaarden van het bestuur. Alles was nog even onzeker en men was algemeen gedrukt onder de afgrijselijke misdaad van 13 Maart.

En toch, ofschoon men den vermoorden keizer beklaagde, was het opvallend zoo weinig als hij betreurd werd. Zelfs in de hofkringen gevoelde men zich verlicht, al waagde men het ook niet dat te zeggen. Prinses Youriewski, tusschen wien en de keizerlijke familie pijnlijke tooneelen waren voorgevallen, bewoonde een paleis, dat de nieuwe czaar voor haar had aangekocht en nam eene zeer gewichtige houding aan. Bijna aanstonds na den dood van Alexander II, had het jonge vorstenpaar zich op het kasteel Gatschina teruggetrokken. Het was een keizerlijk slot, dat onbewoond was gebleven sedert de dagen van Paul I. Zij leefden daar in volstrekte afzondering, omringd van een zeer kleinen vriendenkring en bijna geheel van de buitenwereld gescheiden. Dit viel niet in den smaak van het publiek, hoewel niemand in Rusland de meening, in het buitenland verspreid, deelde, dat deze houding aan angst te danken was.

Alexander III was geen lafaard; maar hij hield niet van de wereld en, zelfs toen hij nog heel jong was, had hij eigen haard boven vermaken verkozen. Hij verfoeide al wat op pracht en praal geleek en hield in waarheid alleen van zijne vrouw en kinderen. Ook was hij zich, in zekeren zin, bewust niet opgewassen te zijn tegen de groote vraagstukken, welke hij plotseling geroepen was op te lossen. Als troonopvolger had hij veel gezien van de kuiperijen, welke het Russische hof tot zulk een bedorven kring maakten. Hij had minachtend leeren neerblikken op mannen en vrouwen, die hooge standplaatsen innamen, niet dank zij hunne talenten, maar door zekere invloeden alleen. De keizer had den troon bestegen met dit éene denkbeeld, zich te omringen van volkomen eerlijke lieden. Hij verwezenlijkte dien wensch; maar als alles hier beneden, bleek het ook zijne keerzijde te hebben en, ofschoon men degenen die hij met zijn vertrouwen vereerde, niet van oneerlijkheid of gemis aan gewetensbezwaren beschuldigen kon, berokkenden zij hem toch een onberekenbaar kwaad door de kleingeestigheid hunner denkbeelden en opvattingen.

Ik zeide reeds, dat het publiek niet tevreden was over de afzondering, waarin de czaar leefde. In waarheid was het geen gelukkige keus geweest zich op Gatschina te vestigen.

Als het buitenverblijf van een edelman, zou Gatschina alles wezen wat men kon verlangen. Het is een groot gebouw en zij het dan ook, dat de inwendige inrichting van vele gemakken ontbloot was, deze had gemakkelijk veranderd kunnen worden. Het park is reusachtig, het is eigenlijk een woud en levert een uitstekend jachtterrein op. Alexander III, die altijd van open lucht en lichaamsbeweging gehouden had, kon zich daar aan zijn geliefkoosd tijdverdrijf overgeven, zonder vrees voor stoornis of indringers. Lieden, die hem door en door kenden, zeiden mij dat dit alleen hem dat verblijf had doen kiezen en ik ben overtuigd dat het zoo was; maar ongelukkigerwijze begon men, toen de tijd verstreek en hij het grootste gedeelte van het jaar van zijn onderdanen gescheiden bleef leven, over de zaak te fluisteren. Rusland was niet gewoon aan vorsten, die zich in de eenzaamheid terugtrokken. Keizer Nicolaas I had zich op straat bewogen als een gewoon mensch, niet alleen den adel maar ook den middenstand vergunnende hem te naderen. Hij hield van gemaskerde bals, die hij onvergezeld bezocht, woedend als iemand het waagde hem te herkennen en alles opvangende, wat hij slechts kon hooren. Alexander II had er wel niet zoozeer naar getracht als zijn vader zich populair te maken; maar zich toch ook nooit afgezonderd van de wereld, die hij integendeel hartelijk lief had. Hij gaf ook schitterende feesten. Maar Alexander III sloot hardnekkig zijne deur voor alle vreemden en slechts een uitgelezen kring van tien of twaalf lieden werd bij hem toegelaten.

Ook zijne ministers werden op een afstand gehouden en niet altijd ontvingen zij eene uitnoodiging, hun tweede ontbijt op Gatschina te blijven gebruiken, als zij daarheen kwamen met hunne verslagen. De keizerin, die van de wereld hield en eene bijna hartstochtelijke voorliefde voor dansen koesterde, gaf daaraan toe gedurende de korte en altijd bijzonder schitterende weken van het seizoen te Sint Petersburg: maar het czarenpaar ontving zelf nooit iemand behalve den bewusten kleinen vriendenkring. Dit maakte hun vijanden.

Alexander III was, in tegenstelling met zijn vader, die voor iemand met Westersche gevoelens wilde doorgaan, door en door een Rus. Hij was er tegen eene vreemde taal te spreken en het was hoofdzakelijk door zijn invloed, dat men zich in de wereld weer van het Russisch begon te bedienen, terwijl men daar tot zijne troonsbestijging, uitsluitend Fransch of Duitsch gesproken had. Hij was een vurig aanhanger der Grieksche kerk en gedurende al de dertien jaren zijner regeering, was zijn eenig doel Rusland te maken tot eene krachtige natie, die wijd en zijd in Europa zou worden geëerbiedigd. Men beweert, dat hij de

Duitschers haatte. Dit kan zijn; maar nooit zou hij toegegeven hebben aan eene Duitschland vijandig gezinde beweging. Hij sloot de Fransche alliantie, niet uit hoofde van persoonlijke neigingen; maar omdat hij haar noodzakelijk achtte, tot het behoud van het Europeesch evenwicht, dat in gevaar was gebracht door de Triple Alliantie. Hij verfoeide Bismarck's politiek meer dan den man zelf, wien hij in waarheid veel eerbied toedroeg. Zijne vriendelijkheden voor Frankrijk sproten niet uit het hart, maar uit het verstand voort. Hij bezat geen schitterende gaven; men kon hem zelfs niet een ontwikkeld mensch noemen; maar hij had eene buitengewone mate gezond verstand en dat deed hem onveranderlijk in het belang van zijn rijk handelen. Hij had Rusland in een chaos gevonden en, toen hij stierf, liet hij het land in sedert lang ongekende welvaart achter, terwijl het Nihilisme bijna uitgedoofd was. Op zijne eigenaardige, zonderlinge manier, maakte hij zich toch bemind. Bij zijn dood liepen vrouwen en kinderen weenend door de straten, zoozeer was de gansche natie verzekerd, dat hij haar lief had gehad, voor haar gearbeid en tijd noch krachten gespaard had, om haar groot en voorspoedig te maken.

De keizerin droeg er het hare toe bij hem populair te maken. Men kan zich niemand voorstellen, die beminnelijker was dan zij. Zij is dat nog altijd. Maria Feodorowna zegt niet veel, maar elk harer woorden geeft u den indruk, dat zij met u medeleeft. Het was genoeg haar een vertrek te zien binnentreden, om haar lief te krijgen; men kon onmogelijk weerstand bieden aan de macht dier donkere, mooie oogen, zoo vol zachtheid en goedheid. Zij was de schutsengel van den troon, dien zij met zooveel waardigheid bekleedde.

Maar laat ons tot dat gedenkwaardige jaar 1881 terugkeeren.

Zoodra graaf Ignatiev het beheer over binnenlandsche zaken in handen nam, riep hij verschillende commissies bijeen, tot uitbrengen van verslagen over onderwijs en scholen, de regeling van een drankwet en tal van andere vraagstukken. Hij hoopte door het beraadslagen over deze onderwerpen verandering aan te brengen in de administratie van het binnenlandsch bestuur. Tot op zekere hoogte slaagde deze poging; maar toen, later, graaf Ignatiev een soort departement bijeen wilde roepen, zag hij zich geplaatst tegenover 's keizers persoonlijken afkeer van zulk eene vergadering en viel hij voor altijd in ongenade.

In November 1881, echter was Ignatiev almachtig. Hij verstond de kunst partij van zijne positie en voorrechten te trekken. De geletterde klassen der maatschappij verlokte hij met de belofte van dingen, waarvan hij misschien zelf de onmogelijkheid niet inzag en hij deed een beroep op het patriotisme van den vorst, om hem te helpen het Nihilisme den nek in te drukken en het land de kalmte weer te geven, zoo ruw verstoord door de ramp van 13 Maart.

Het was aanvankelijk ons plan geweest slechts kort te Petersburg te blijven; maar een onzer kinderen werd door typheuse koortsen aangegrepen en dit noodzaakte ons zóó lang ons vertrek te verschuiven, dat wij besloten een huis te huren en den heelen winter in de hoofdstad door te brengen. Ik was blij geruimen tijd bij mijn eigen familie te zijn. Het Kerstfeest vond ons dus gevestigd in eene gemeubelde, hoogst gebrekkige woning, maar drie deuren verder dan het huis mijner grootmoeder.

Zooals van zelf spreekt, verzochten wij aan de nieuwe vorsten voorgesteld te mogen worden en, vooral daar de ceremonie bij zulke gelegenheden in acht genomen, sedert geheel veranderd is, zal het misschien eenig belang hebben hier mede te deelen hoe de audiëntie plaats had.

Op zekeren morgen ontvingen wij bericht, dat de keizer, op dien en dien dag, mijn echtgenoot op het paleis van Gatschina wenschte te zien, om elf uur 's morgens, en dat de keizerin mij op het zelfde uur wilde ontvangen. Wij vertrokken reeds vroeg, om ongeveer half negen. Toen wij het Warschau-station bereikten, vonden wij daar verscheidene diplomaten, onder wie

ook den gezant van Rumenië, Kretzalesco, met zijn vrouw en den Beierschen ambassadeur, baron Rudhardt, eveneens met zijne echtgenoote. Een kamerheer in uniform ontving ons en geleidde ons naar een gereserveerd spoorrijtuig. Omstreeks tien uur bereikten wij Gatschina. Hier wachtten ons rijtuigen, die ons naar het paleis voerden, waar lakeien in livrei op ons toetraden en ons naar afzonderlijke vertrekken brachten, waar men ons koffie en thee aanbood. Na vrij lang gewacht te hebben, kwam een bediende mijn echtgenoot zeggen dat de keizer hem zou ontvangen. Hij verliet mij en ik werd, op mijne beurt met drie andere dames naar een salon geleid. Eenmaal daar werden de twee vrouwen der gezanten een voor een bij de czarin toegelaten. Hare audiëntie scheen mij toe heel lang te duren; maar eindelijk toch werd ik binnen geroepen.

Ik vond de keizerin staande in het midden van eene groote kamer, gemeubeld met geel damast en zonder ander ornament dan een levensgroot portret van de czarin Alexandra Feodorowna, geboren prinses Charlotte van Pruisen, de gemalin van Nicolaas I. Vlak onder deze schilderij was een groote sofa geplaatst en de keizerin liet mij daarop plaats naast haar nemen. Het was de eerste maal, dat ik met haar sprak en ik werd aangenaam verrast door hare ongekunstelde manieren en vriendelijkheid.

Het was toen, dat zij mij de bijzonderheden van 13 Maart mededeelde. Zij vertelde ook van hare kinderen, van enkele boeken, die zij gelezen had, Taine's *Ancien Régime* en bleef een twintigtal minuten met mij voortpraten. Toen zij mij vaarwel zeide, drukte ik mijn hoop uit in Rusland en te Moskou te zullen zijn voor de kroning; maar dit deed eene wolk over haar gelaat glijden en zij antwoordde, alsof het onderwerp haar pijnlijk viel: „*Ah, nous sommes encore loin de là.*"

Zoodra ik buiten kwam, vroeg men mij hoe ik de jonge vorstin had gevonden. Ik kon slechts mijne groote bewondering voor haar uitdrukken. Inderdaad, wie heeft ooit Maria Feodorowna gezien, zonder aanstonds van ganscher harte aan haar verknocht te worden?

Dien winter werden er natuurlijk geen partijen te Petersburg gegeven. De gansche natie was in rouw gedompeld; maar bij gebrek aan hoffeesten, ontmoette men elkander toch bijna dagelijks hier of daar en de beraadslagingen der commissies werden met gespannen belangstelling gevolgd. Gravin Ignatiev ontving elken avond en men ontmoette bij haar alle personen van gewicht uit de hoofdstad, zoowel als alle vreemdelingen en lieden, die uit de provincie naar Petersburg gekomen waren. Het waren zeer belangwekkende recepties. De gravin, eene allerliefste, ontwikkelde en destijds nog zeer mooie vrouw, bezat een groot talent voor het ontvangen van gasten en de waarde, welke men aan de minste woorden van haar echtgenoot hechtte, maakte hun huis des te gezochter. Graaf Ignatiev was nog altijd de afgod der Panslavisten, de man wien het gelukt was Turkije schaakmat te zetten en wiens verdrag van San Stefano, ware het erkend geworden, aan al de wenschen van het Russische volk zou hebben beantwoord. In weerwil van het Berlijnsche Congres, dat zijne politiek had doen mislukken, was hij ontsnapt aan den wrok, dien men den anderen regeeringsmannen had toegedragen. De gedeeltelijke ongenade, waarin hij gevallen was, nadat het verdrag van San Stefano door Turkije was aangenomen, maar door de Mogendheden verworpen werd, had hem nog meer bemind gemaakt. Men schreef hem een vurig patriotisme en liberale beginselen toe. Persoonlijk heb ik altijd veel van graaf Ignatiev gehouden. Hij behoorde tot mijne beste vrienden en, ofschoon ik niet kon nalaten de fouten te zien, die al wie aan hem hechtten moeten betreuren, geloof ik toch, dat hij meer dan eenig Russisch staatsman uit den nieuweren tijd een open oog heeft gehad voor de behoeften en kracht van zijn land. Hij heeft altijd zijn vlag hoog gehouden en maakte in dat opzicht

eene uitzondering op onze diplomaten. Hij verstond wat de Engelschen altijd begrepen hebben, dat zoo vaak er een zijner landgenooten aangevallen werd, het aan Rusland zelf was, dat de handschoen werd toegeworpen.

Tegen het eind van November van datzelfde jaar, werd Petersburg geschokt door het bericht dat men een aanslag had gepleegd op het leven van generaal Tcherewine, hoofd van het geheime Politie-departement van Binnenlandsche Zaken. Wij vernamen het dienzelfden dag aan tafel, door mijn oom, die lid van een der Commissies van graaf Ignatiev was, en ons de tijding kwam brengen. Mijne grootmoeder was zeer ontsteld. Zij behoorde tot degenen, die niet geloofden dat de Nihilisten stil konden zitten en zij voorspelde, dat deze aanslag slechts de voorbode van een nieuwe reeks misdaden was. Later, toen generaal Tcherewine een mijner beste vrienden werd, deelde hij mij zelf al de bijzonderheden dier sombere gebeurtenis mede. De moordenaar, een jonge Israëliet, kwam met een brief bij den generaal aan. Terwijl deze het schrijven opende, bemerkte hij dat de jongeling de hand in den zak stak en hoorde hij het geluid van een revolver, die men spant. Tcherewine bezat een buitengewone koelbloedigheid. Hij wendde zich eenvoudig tot den man om en zeide: „Laat dien onzin varen; ik weet wat gij wilt doen; geef mij dat pistool en ik zal u vrijlaten." Het eenig antwoord was het lossen van een schot. De kogel drong door de jas van den generaal, maar ketste af op een cigarettenkoker, dien hij bij zich droeg. Tcherewine wierp zich op den misdadiger en, onder de worsteling, die nu volgde, rolden beiden over den vloer. Op het hooren van het gedruisch opende een der in het aangrenzende vertrek werkende klerken de deur; maar de twee mannen ziende vechten, begon hij zoo hard mogelijk te gillen en liep weg, zonder ook maar te beproeven zijn chef te hulp te komen. Eerst eenige minuten later schoten eenige politieagenten toe, die zich van den schuldige meester maakten. Tcherewine trok zijn uniform aan en begaf zich terstond naar Gatschina, om het voorval aan den keizer mede te deelen.

Ik deel deze gebeurtenis in haar geheel mede, omdat zij belangrijke gevolgen had; allereerst dat graaf Ignatiev in ongenade geraakte en tweedens de buitengewone gunst waarin generaal Tcherewine bij Alexander III kwam te staan. Hij werd nu benoemd tot hoofd der geheime politie over het geheele rijk, waardoor hij verantwoordelijk werd voor de persoonlijke veiligheid des keizers, dien hij sedert niet meer verliet. Deze post maakte hem tot den machtigsten man in Rusland en zeer zeker heeft niemand meer te zeggen gehad in dat land dan Tcherewine gedurende de eerstvolgende veertien jaren. Die macht duurde zelfs voort onder een nieuwen czaar en eindigde slechts met zijn eigen leven.

Graaf Ignatiev en hij waren nooit bevriend met elkander geweest. Hunne karakters liepen zoozeer uiteen, dat ze elkander haatten. De een was boven alles een diplomaat; de ander, integendeel, droeg het hart op de tong en ontzag zich nooit de waarheid te zeggen. Het kon niet anders, of hij moest de gunsteling worden van een vorst als Alexander III, wiens groote hoedanigheid juist waarheidsliefde was. Beiden waren sedert lang bevriend geweest en de keizerin vergat nimmer hoe de generaal bereid was geweest zijn loopbaan op te offeren, omdat hij haar onaangenaamheden berokkend had, zooals ik in een vorig hoofdstuk medeedeelde. Zoodra zij den troon beklom, rekende de nieuwe czarin het zich tot plicht hem dankbaarheid te bewijzen en het was ongetwijfeld grootendeels aan haar, dat hij later zijne hooge positie verschuldigd was.

De verhouding tusschen Tcherewine en zijn onmiddellijken chef, Ignatiev, welke reeds koel, om niet te zeggen gespannen was, werd bepaald vijandig na het pistoolschot, dat bijna den generaal het leven had gekost. Hij was de eerste om in te zien dat hij de door hem bekleede betrekking niet kon behouden en hij legde haar

neer, zonder zijn chef daarvan te verwittigen, zich vergenoegende den keizer te schrijven, dat hij zijn taak niet voortzetten kon. Het antwoord van den czaar was de aanstelling van zijn gunsteling tot hoofd zijner persoonlijke lijfwacht. Dit leidde tot nieuwe aanraking met Ignatiev en thans kwam het tot een volslagen strijd tusschen de beide mannen, die voortduurde tot Tcherewine's mededinger in Mei van het volgende jaar in ongenade viel.

Zie hier hoe dit gebeurde. Ignatiev had den keizer een plan onderworpen, het bijeenroepen te Petersburg van afgevaardigden uit alle klassen der bevolking, om te beraadslagen over de hervormingen, welke allen gevoelden dat onmisbaar waren voor het bestuur des lands. Deze bijeenkomst zou het karakter dragen der vroegere vergaderingen welke, in de vervlogen dagen der Russische geschiedenis, gehouden werden onder de Boyarden, bijeengekomen om met den keizer raad te houden.

Men wilde haar den ouden naam geven van Zemski Sobor, zoo dierbaar aan allen die aan Rusland's overleveringen zijn gehecht. In het eerst was dit plan door den czaar aangenomen; maar al spoedig (en hier begon men Tcherewine's invloed te gevoelen) trok hij zijne toestemming weer in, onder voorwendsel, dat de lieden in dit bijeenroepen van een raad tot het bespreken van de belangen der natie, een eersten stap zouden zien tot het verleenen dier constitutioneele vrijheden, welke hij besloten had nooit toe te staan. Er sproten botsingen uit voort en ten laatste bood Ignatiev, die (zonderling genoeg voor iemand zoo schrander als hij) nooit had ingezien dat zijne positie geschokt was, zijn demissie nam. De keizer zeide niets; doch reeds den volgenden dag verraste de tijding, dat graaf Tolstoï tot minister was benoemd, heel Rusland en allereerst den man, wiens plaats hij zou innemen.

Graaf Tolstoï (de staatsman, niet de schrijver), was, zonder overdrijving, de minst beminde man in Rusland. Hij was langen tijd minister van openbaar onderwijs geweest en had uitgeblonken door wat men de onverdraagzaamste maatregelen noemde tot het onderdrukken van allen liberalen geest, in de leiding van scholen en universiteiten. Alexander II was genoodzaakt geweest te zwichten voor de publieke opinie, welke zijn aftreden vorderde, en na eenigen tijd den post van procureur der Heilige Synode te hebben bekleed, had hij zich ten slotte verplicht gezien zich uit het openbare leven terug te trekken. Het was aan dezen man, door bijna elke klasse der natie gehaat en verwenscht, dat Alexander III het lot van zijn rijk toevertrouwde op een oogenblik, toen dat rijk ineen scheen te zullen storten.

En toch bleek het eene wijze keus te zijn geweest. Tolstoï bewees iemand te zijn, die de nooden van zijn land verstond en, toen hij slechts eenmaal vrijheid van handelen had verkregen, legde hij nooit meer dat despotisme aan den dag, dat hem overal vijanden had gemaakt. Zijn beheer was zeer goed en, tot zijn dood toe, genoot Rusland een tijd van welvaart, als het sedert lang niet had gekend.

Toen de keizer hem tot het bestuur terugriep, aarzelde graaf Tolstoï, die niet gedacht had ooit een regeeringszetel te zullen verkrijgen, eenigen tijd alvorens daaraan gehoor te geven. Het was generaal Tcherewine, die hem deed verstaan wat Alexander III van zijn patriotisme verwachtte. Zoodra hij inzag hoe de zaken stonden, gaf hij toe en stelde zich ter beschikking van zijn vorst.

Terwijl deze onderhandelingen plaats grepen en men overal vertelde, dat de dagen van Ignatiev's bestuur waren geteld, scheen deze de eenige te zijn, die niets vermoedde van de ophanden zijnde veranderingen. De gravin bleef hare avond-recepties voortzetten, niet langer in de stad, maar in een villa op een der eilandjes, die Petersburg omringen. Het was in het eind van Mei, of het begin van Juni; de stad begon ledig te geraken en wij ook stonden op het punt haar te verlaten. De geruchten der naderende verandering klonken echter zoo

beslist, dat ik besloot op een avond naar het eiland te gaan, om te zien wat er van viel te gelooven.

Mijne nieuwsgierigheid werd niet bevredigd; alles was geheel en al bij het oude. De gravin zat aan haar theetafel, omringd van enkele vrienden (misschien minder talrijk dan te voren) maar zij scheen bijzonder opgewekt en klaagde er alleen over, dat de werkzaamheden van haar man hem den ganschen zomer aan de stad zouden binden. Hij, van zijne zijde, sprak over verschillende zaken, die zouden worden uitgevoerd en beiden gedroegen zich derwijze, dat ik, onder het huiswaarts rijden, tot mijn echtgenoot zeide onmogelijk het gebabbel der wereld meer te kunnen gelooven. Het scheen niet denkbaar, dat iemand, die in ongenade vallen ging, zoo kalm en zeker van zijne positie zou wezen.

En toch was die avond de laatste van Ignatiev's heerschappij. Op het oogenblik zelf, dat wij thee bij hem zaten te drinken, waren de letterzetters bezig het bericht van zijn aftreden voor de pers samen te stellen. Den volgenden morgen werd Tolstoï's benoeming in de bladen aangekondigd als een feit.

Generaal Tcherewine verhaalde daaromtrent eene aardige anecdote. Wanneer ministers, tot bespreking van zaken, naar Gatschina gingen, seinden zij gewoonlijk vooraf aan den stationschef een salonrijtuig voor hen te reserveeren in den sneltrein, die aldaar stilhoudt. Op dien gedenkwaardigen Junimorgen, liet de stationschef generaal Tcherewine dringend verzoeken hem te spreken en toegelaten zijnde, toonde de man hem twee telegrammen. In het eene vroeg men hem een salonwagen voor graaf Ignatiev, minister van Binnenlandsche Zaken en in het tweede werd hetzelfde gevraagd voor graaf Tolstoï, eveneens minister van Binnenlandsche Zaken.

„Wat moet ik beginnen?" riep de ongelukkige stationschef uit. „En wie is de minister?"

Tcherewine wist, als altijd, raad. „Dat komt er niet op aan," zeide hij, „voldoe aan het verzoek van beide heeren, laat elk hunner zijn salonwagen hebben."

Van dien dag heerschte er nooit meer eene ongedwongen houding tusschen Ignatiev en den man, die zijn val bewerkt had. Een bittere, onverzoenlijke vijandschap scheidde hen, tot den dag waarop een van beiden door den dood werd weggenomen. Ik geloof de eenige persoon geweest te zijn, in wier woning zij elkander ontmoetten. Wanneer zich dit, ondanks mijne voorzorgen, voordeed, was het gewoonlijk Ignatiev, die zich verwijderde, doch hij verweet mij later op vriendelijke wijze de „nieuwe vriendschappen" (zooals hij het noemde), die mijn huis onaangenaam maakten voor hen, die mij zoo lang hadden gekend. Ik lachte dan en verzekerde hem, dat niets mijne gevoelens voor oude vrienden zou doen veranderen; maar dat ik evenmin de nieuwe opgeven kon. Ik vrees dat hij het mij nooit geheel en al vergaf zijn vijand te ontvangen en in latere jaren zag ik hem lang zooveel niet meer als te voren; maar toch bleven wij groote vrienden en ik hoop dat zoo hij ooit dit boek leest, hij er de uitdrukking in zal vinden van den grooten eerbied, dien ik hem steeds toedroeg.

Dienzelfden winter kwam het groote Skobeleff-incident voor. Generaal Skobeleff was ontegenzeggelijk op dat tijdstip de meest populaire man in het heele rijk. Zijn naam was, sedert den oorlog met Turkije, de verpersoonlijking geworden van al wat heldhaftig was en zijn schitterend gedrag, gedurende den veldtocht in Midden-Azië, bekroond met de bestorming van Geok Tepe, had hem gemaakt tot den afgod des volks, zooals hij reeds sedert jaren de afgod van het leger was geweest. Zijn invloed was onbeschrijfelijk, niet alleen onder de soldaten, die hem aanbaden, maar onder alle kringen der maatschappij. Op hem was de hoop der Russische natie gevestigd; men geloofde niet anders of zijn zwaard zou het land ten zege leiden, het grooter maken dan Peter de Groote en Catharina II hadden gedaan. Skobeleff was machtig door zijne heerschappij over de verbeeldings-

kracht der massa's en het is een feit dat, zoo hij zijne onbegrensde populariteit en merkwaardige persoonlijkheid ten gunste van eenige politieke partij had willen aanwenden, die partij een gewicht zou hebben verkregen, groot genoeg om den keizer te doen beven voor zijn troon.

Ik wilde in staat zijn Skobeleff aan mijne lezers te beschrijven, zooals hij aan mijn jeugdige oogen verscheen; maar waar zou ik woorden vinden, welsprekend genoeg, om die helden-figuur te schilderen, die zoo weinig leek op eenig wezen vóór of na hem? In weerwil van al zijne gebreken, en hij had er vele, zal hij de eenige legendarische persoon uit heel de nieuwe Russische geschiedenis blijven. Niemand heeft zich ooit zoozeer vereenzelvigd met de wenschen, de hoop en vrees, het lief en leed van het Russische volk. Hij bezat al de deugden, even goed als al de ondeugden, van het ras waartoe hij behoorde. Rusland zelf was belichaamd in hem. Zijn geest was eene afspiegeling van den geest zijner landgenooten; hij bezat hun geestdrift zoowel als hun geloof, dat krachtig, ernstig geloof, dat Rusland in staat stelde zoovele beproevingen te doorstaan, zoo tallooze struikelblokken te overschrijden. Skobeleff was onversaagd, als alleen Russen kunnen zijn; hij bezat vele der woeste karaktertrekken, welke eigen zijn aan alle Russen, zelfs uit de hooge standen en waardoor zij zooveel kunnen doorstaan, waardoor meer beschaafde lieden zouden bezwijken. Zijne ziel vol geestkracht kon geen nederlaag mogelijk achten. Hij was de Bayard van een ras, dat nog niet bedorven werd door de valsche beschaving, welke zooveel, dat moedig en nobel was, vernietigde onder de volkeren, die zij binnen sloop.

Archibald Forbes heeft de beste karakterstudie van generaal Skobeleff gegeven. De schrandere Schotsche schrijver doorzag op wonderbare wijze de verschillende zijden van deze zoo bijzonder samengestelde natuur, welke zulk eene vreemde mengeling van teederheid en wreedheid, de edelste hoedanigheden, zoowel als de hevigste verkeerde hartstochten vereenigde. Hij verstond met verbazende scherpzinnigheid de raadselen van een geest, die groot geboren en nog grooter door de omstandigheden gemaakt was. Zijn boek is het edelste gedenkteeken, opgericht ter gedachtenis aan den Russischen held, wiens naam zoo dierbaar bleef aan allen, die hem eenmaal kenden.

Hoe dierbaar die naam was en hoe hij bleef voortleven in het hart en de verbeelding der Russische natie, zal het best aangetoond worden door de volgende anecdote, jaren na Skobeleff's dood gehoord. Op zekeren dag reed een mijner vrienden door een dorp in Zuid-Rusland. Een vreemde hond was naar die plaats gezworven en met de hevigste vijandschap ontvangen geworden door de honden der gemeente. De vreemde straathond, want van ras was geen sprake bij hem, liet de tanden zien en leverde een gevecht, waarin al zijne vijanden het moesten afleggen. Dit ziende, keerde een boer, dien men aan zijne houding gemakkelijk voor een oud soldaat kon herkennen zich tot mijn vriend en zeide, wijzende op het hijgende dier: „Zie dien hond eens aan, Barine, is hij geen echte Skobeleff?"

Na den oorlog van 1877, had de „Witte Generaal", zooals men hem noemde, steeds levendige belangstelling in politiek getoond. Eens of tweemaal had zijne houding, met betrekking tot de Bulgaarsche quaestie (er was een oogenblik sprake geweest hem met de heerschappij over dat prinsdom te belasten) het gouvernement gehinderd. Toen men hem naar Midden Azië zond, hoopte men dat hij alle gedachten zou opgeven aan het vervullen eener politieke rol. Bij zijn terugkeer, gaf men hem, tot zijne verontwaardiging, want hij achtte dien post beneden zijne waardigheid, het bevel over een legerkorps te Minsk en het was tijdens een kort verlof te Petersburg, dat hij de eerste der beroemde toespraken hield, welke zulk een diepen indruk op heel Europa zouden maken. Het was bij gelegenheid van het banket, ter herdenking aan de bestorming van Geok Tepe gegeven, dat hij aldus lucht aan

zijne gevoelens gaf en zich verstoutte Duitschland's vriendschap en staatkunde in twijfel te trekken. Aangezien de couranten in Rusland door de censuur worden nagezien, werd zijne onstuimige taal niet in haar geheel weergegeven; maar wat het publiek ter oore kwam was reeds voldoende, om de populariteit van den held te doen toenemen.

Het gouvernement, echter, nam haar niet aldus op en, tengevolge van klachten door den Duitschen gezant ingediend, gaf men Skobeleff te verstaan, dat dergelijke uitdrukkingen van persoonlijke meeningen in het vervolg niet zouden worden geduld. Het spreekt van zelf, dat hij diep gekrenkt werd door deze waarschuwing. Reeds had hij zich slecht behandeld geacht, toen enkele zijner plannen voor hervormingen in het leger geringschattend waren afgewezen en hij was innerlijk overtuigd dat de keizer heimelijk ijverzuchtig was op zijne populariteit.

Hij was iemand, geboren voor den strijd; het alledaagsche leven moest noodzakelijk op hem drukken en eindigen met hem ontevreden te stemmen. Hij kon zich onmogelijk gelukkig voelen in de eentonige sleur van een garnizoensstad. Hij had iets noodig om over te peinzen; hij moest iets te doen vinden en bovendien was hij diep geërgerd over de wending welke het Congres van Berlijn aan de zaken gegeven had. Zonderling genoeg, deze man, dien de oorlog zoo beroemd gemaakt had, koesterde een afschuw van den krijg, in weerwil van de betoovering, welke deze over hem uitoefende en de macht, die hij hem schonk zijne zeldzame gaven ten toon te spreiden. Hij was in den grond van zijn hart een goedhartig mensch en de aanblik van menschelijk lijden en menschelijke ellende kon hem wonderbaar roeren. Het was hem niet mogelijk vergiffenis te vinden voor degenen, die te Berlijn het lot van Rusland in handen hadden gehad, niet te hebben aangedrongen op eene juiste belooning voor den heldenmoed van het leger en de zelfopoffering door de gansche natie aan den dag gelegd. Volgens zijne overtuiging was de gesloten vrede veroordeeld weder verbroken te worden.

Bij gelegenheid van manoeuvres, door hem te Berlijn bijgewoond, had hij zich dit laten ontvallen en tevens zijne meening te kennen gegeven, dat het Duitsche leger niet zoo onkwetsbaar was als enkele lieden dachten. Ik weet niet of het dit was, of wel de indruk zijner toespraken, wat graaf Moltke zoozeer tegen hem verbitterd had; maar jaren na Skobeleff's dood, een paar dagen na Gambetta's overlijden, was ik te Berlijn aan een diner naast graaf Moltke gezeten en, na hem zijne meening te hebben gevraagd over het verdwijnen van Frankrijk's staatsman van het politieke tooneel, ontving ik het volgende antwoord: „Het deed mij groot genoegen te hooren van zijn dood, evenveel genoegen als toen ik vernam dat Skobeleff gestorven was!"

Nooit zal ik de verlegenheid van den armen veldmaarschalk vergeten, toen ik hem vertelde dat de Witte Generaal mijn neef was geweest.

Skobeleff's toespraak te Petersburg had reeds opzien genoeg gebaard; men kan zich daarom de verstomming van het publiek voorstellen, toen men vernam, dat zij gevolgd was door een nog veel heftiger speech, in antwoord op de begroeting eener Servische deputatie te Parijs, waarheen de generaal zich begeven had om zijne ergernis tot bedaren te brengen. De czaar was verwoed en riep hem onmiddellijk naar Sint Petersburg terug. De opgewondenheid in alle kringen was onbeschrijfelijk bij dit bericht; men vroeg zich allerwege af welk lot hem bij zijn terugkeer zou wachten.

Skobeleff's gansche familie wachtte hem aan het station op en ik herinner mij hoe onze wederzijdsche tante, de oude gravin Adlerberg, een bouquet medebracht voor den terugkeerenden held, iets waar iedereen om lachte. Maar deze demonstratie had hare goede zijde; want zij schonk het publiek den indruk, dat voor eenmaal vrienden trouw waren gebleven, wat zoo zelden het geval is aan een vijandig hof.

Den dag na zijn terugkeer, werd Skobeleff te Gatschina ontboden. Niemand vernam wat er tijdens dat onderhoud tusschen Alexander III en den Witten Generaal voorviel. Skobeleff sprak er nooit over; maar men merkte op, dat hij sedert nog somberder was geworden dan te voren en dat de zwaarmoedigheid, welke hem meer dan eens had aangegrepen sedert den tragischen dood zijner moeder (zij was in Bulgarije vermoord geworden door een jongeling, dien zij opgevoed en aan armoede en honger ontrukt had), op onrustbarende wijze toenam. Hij bleef slechts kort in de hoofdstad en keerde naar Minsk terug, als een droefgeestig, teleurgesteld man, boven wiens hoofd de schaduw eener diepe smart hing en die het gevoel in zich omdroeg, dat zijn leven verspeeld was.

Er verliepen drie of vier maanden. Het was aan het eind van Juni; wij hadden Sint Petersburg verlaten en hadden ons buiten gevestigd, om daar den zomer door te brengen. Op dat tijdstip ontvingen wij daar tweemaal per week onze brieven en de komst van den postbode was dan ook altijd een heele gebeurtenis. Ik stond in de veranda, toen de tasch mij werd gebracht, en bij het openslaan van een blad, waren de eerste regelen, die ik las, het bericht van Michael Skobeleff's plotseling overlijden te Moskou.

Zonder waarschuwing, was hij in zijne volle mannelijke kracht weggenomen geworden door eene onverbiddelijke ziekte, welke haar slachtoffers met genadelooze snelheid treft. Zonder eenige voorbereiding, was de afgod eener gansche natie neergeveld, onder het gejammer en de hartstochtelijke droefheid van het volk, dat in hem een ideaal zag. Beweend door vrienden en betreurd door vijanden, werd zijn dood als een nationale ramp beschouwd. Heel Rusland was in smart gedompeld door de tijding, dat zijn beminde held was heengegaan. Te Moskou overtroffen de uitingen van leed, het ware beter te zeggen van wanhoop, al wat men tot dusver ooit gezien had. De lieden kwamen in sprakelooze verslagenheid in de straten bijeen, de winkels werden gesloten, de zaken stonden stil, het gansche leven der stad scheen met hem verdwenen te zijn. In het hotel waarheen zijn lijk teruggebracht was, verdrong zich een menigte, uren achtereen opeengepakt staande voor zijn deur, in afwachting van het oogenblik waarop zij toegelaten zouden worden bij de gebeden, welke, volgens Russisch gebruik, tweemaal daags vóór de begrafenis, bij een doode worden opgezonden. Onder deze gebeden maakten de snikken der omstanders de stemmen der priesters onhoorbaar. Heel Rusland treurde bij Skobeleff's graf.

(Wordt vervolgd.)

HAAT.

Naar het Engelsch van Q.

Een late *hansom* kwam den hoek van Lannox Gardens omrijden, zulk een korte wending beschrijvende, dat het dichtstbijzijnde wiel tegen den rand van het trottoir aanknarste en den koetsier op zijn bankje deed waggelen. Het gerinkel der schellen had mij moeten waarschuwen; maar de paardenhoeven maakten geen gedruisch op de halfbevroren sneeuw, die juist hoog genoeg lag om te verbergen waar het trottoir eindigde en de straatweg begon en buitendien luisterde ik naar de muziek van strijkinstrumenten, achter de vensters op de eerste verdieping van een huis tegenover mij. Zij speelden het „Wiener Blut".

Ik had nog juist den tijd achteruit te springen om niet overreden te worden. De cabman begon te vloeken; ik antwoordde hem op dezelfde manier en met zooveel kracht, dat hij zich omwendde, teneinde mij een nieuwe verwensching naar het hoofd te slingeren. De vensters van het huis aan den overkant, lieten hun licht op zijn rood gelaat vallen. Ik lachte en schold hem nog eens flink uit. Mijn hoofd gloeide, hoewel mijn handen en voeten ijskoud waren en ik voelde mij juist in de rechte stemming, om elken koetsier uit den omtrek de waarheid te zeggen. Mijn tweede uitval was hem te veel. Hij keerde zich weer tot zijn leidsels en verwijderde zich overwonnen, terwijl de roode oogen zijner lantarens mij bleven aanstaren als die van een woedend dier.

Daar boven in de verlichte kamer, zag men de schaduwbeelden van mannen en vrouwen op de gordijnen komen en gaan en nog altijd speelde men het „Wiener Blut" voort.

De duivel zat in die wals. Hij had zich meester gemaakt van de violen en vervulde de lucht van geuren en vizioenen — vizioenen van Ascot en Henley; groene grasperken, vroolijke lanen, zomerwarmte, het voortstroomen van koele rivieren, neteldoek bewogen door zachte koelten; rennende paarden en zijden jakjes; witte tafels, beladen met rozen en versierd met zilver en kristal; vingeren bezet met edelgesteenten en zich bewegende onder het zachte kaarslicht; voorovergebogen bloote halzen, diamanten, bloemengeur, schuimenden wijn; blauw water en wit schuim onder de overhellende schaduw der zeilen; het blauw der Middellandsche Zee, lange gevels, de tonen van muziekkorpsen en Koning Karnaval rondgedragen onder een regen van bloesems; en al dat leven en warmte en spel, die gloed en geuren, werden als een aalmoes toegeworpen aan den bedelaar daar op straat. Ik behoorde tot de schipbreukelingen der aarde!

Eertijds, ja nog geen zes maanden geleden, had de deur der woning aan de overzijde voor mij opengestaan. Wenschte

ik er naar dien drempel te overschrijden? Ik dompelde de beide handen in de zakken om mij te verwarmen en mijn rechterhand stootte tegen iets hards. Ja... een enkel oogenblik.

De deur ging eensklaps open. Op den drempel vertoonde zich een man, die daar een oogenblik bleef staan, terwijl de achter hem staande knecht hem hielp zijn pelsjas aan te trekken. Het hooge stoeplicht teekende beider schaduw af op het donkerroode kleed, dat de treden bedekte van den ingang. Er was sneeuw gevallen en deze bedekte de zoomen van het kleed, dat haar als een neergolvende bloedstroom verdeelde. En van daar binnen vernam men nog altijd de tonen van het „*Wiener Blut.*"

De man bleef op de breede stoep stilstaan; zijn patentlederen laarzen glinsterden onder de stralende lamp. Ik wachtte een oogenblik, meenende dat hij een *hansom* aan zou roepen. Maar hij wendde zich om, gaf een bevel aan den knecht, en stapte toen haastig de straat op. De voordeur sloot zich achter hem. Hij was de man dien ik het meest haatte op aarde. Zoo ik een oogenblik te voren het verlangen gekoesterd had dien drempel te overschrijden, dan was het om hem alleen geweest.

Ik begon hem te volgen, de handen nog altijd in mijn zakken verborgen. De sneeuw verdoofde geheel en al het geluid onzer voetstappen; want de nachtvorst had nog slechts haar oppervlakte bevroren. Hij liep flink door, zooals ieder dat zou gedaan hebben in zulk een weder, maar scheen volstrekt niet gehaast. Op den hoek van van Sloane-Street gekomen, bleef hij onder een gaslantaren staan, haalde zijn horloge te voorschijn, keek naar den tijd en stak een cigarette op, waarna hij weder voorttrad, in de richting van Knightsbridge.

Ik had hem ondertusschen zoover ingehaald, dat ik nog slechts op twintig pas afstands van hem was gekomen. Hij keek geen enkele maal om, maar keerde mij aanhoudend den rug toe, zoodat ik hem niet kon missen, indien ik hem tot doelwit koos. Waarom het thans niet gedaan? Beter hier ter plaatse dan in een drukke straat. Mijn rechterhand omklemde vaster dan te voren mijn revolver. Neen, ik had nog allen tijd, en ik was nieuwsgierig te weten waartoe Gervase op dit uur was uitgegaan, waarom hij zijn gasten, of die zijner vrouw, aan hun lot had overgelaten, en verkozen had te voet te gaan in zulk een hondenweer.

De steenen van Sloane-Street waren bedekt met een bruine massa, die aan chocolade deed denken; maar de laatste omnibus was huiswaarts gekeerd, en de vuile laag bevroor dus in vrede. Halverwege de straat, zag ik Gervase langs een politieagent komen, en ik nam nu een gewonen wandeltred aan, wat niet verhinderde dat de man mij wantrouwend opnam, toen ik hem op mijn beurt voorbijliep. Voorzichtigheidshalve, liet ik dus een grooter afstand tusschen mijn vijand en mij komen. Doch de lantarens brandden helder aan het eind der straat en ik zag hem rechts den hoek bij den grooten lakenwinkel omslaan.

Eenmaal voorbij den hoek, versnelde ik den pas. Hij stak bij Albert-Gate den weg over, en toen hij het hek van het park bereikte, had ik hem weer op denzelfden afstand als te voren ingehaald. Bij de steenen drinkfontein gekomen bleef hij stilstaan. Ik drukte mij tegen het hek aan en zag hoe hij met de vingertoppen het dunne ijs aanraakte, op aarzelende wijze echter, als waren zijn gedachten met iets anders bezig, en wist hij ternauwernood wat hij deed. Er verliep zeker een halve minuut, voordat hij de schouders ophaalde, weder tot bezinning scheen te komen en zijn tocht hervatte.

Bij het omslaan van Hyde-park-Corner keek ik naar de aldaar staande klok; het was kwart voor eenen. Aan den ingang van Down-Street sloeg hij weder zijdelings af en leidde zijn weg ons beiden door de stille straat; ik volgde hem nog altijd, op de tonen van het „Wiener-Blut."

Op den hoek van Charles-Street liep ik plotseling tegen een tweeden politieagent aan, die zijn lantaren naar mij toe wendde,

Gervase nakeek en mij vroeg hoe ik heette. Op vrij onnoozelen toon verzocht ik hem mij den naasten weg naar Oxford-Street te wijzen. De man wachtte een oogenblik om zijn kwade vermoedens op te kroppen, wandelde toen langzaam met mij op naar den hoek van Berkeley Square, en wees met den vinger noordwaarts.

„Ziedaar uw weg," bromde hij, „recht voor u uit, en pas op dat gij het niet vergeet!"

Hij bleef mij staan nakijken. Ik durfde geen andere richting inslaan, voordat ik goed en wel het plein uit het gezicht verloren had. Bij het naaste kruispunt gekomen, achtte ik mijzelf echter veilig en bleef ik even staan.

Uit de schaduw eener poort vlak bij mij, drong een zwakke stem tot mij door.

„Mijn goede heer..."

„Wat?" Ik keerde mij driftig naar haar toe; want het was een vrouw, die een harer magere handen naar mij uitstrekte, terwijl zij met de andere haar lompen bijeen klemde.

„Mijn goede heer, geef mij een aalmoes. Ik heb beter tijden gekend, waarlijk, mijnheer."

„Nu," antwoordde ik, „dan verkeeren wij in hetzelfde geval."

Zij huiverde even, maar hield nog altijd de hand naar mij uitgestrekt. Ik zocht naar mijn laatste koperstuk en haar vingeren grepen er zoo krampachtig naar, dat haar lange nagels mij krabden.

„Mijn goede heer..."

„Ja, de heeren zijn goed, niet waar?"

Zij staarde mij aan en slaakte op doffen toon een ontzettende verwensching.

„Morgen zal een hunner opgehouden hebben te leven," hernam ik, „misschien kan dat een troost voor u zijn. Goeden nacht."

Ik begon nu hard te loopen, langs Grosveno-Street en Bond-Street, in de hoop mijn vijand weer te vinden; maar juist aan het begin van Bruton-Street, werd ik door twee politie-agenten opgewacht.

„Ik dacht het wel," zeide degene, die mij den weg gewezen had. „Heidaar, wacht een oogenblikje!" en zich tot zijn makker wendende: „Wij moeten zijn zakken doorzoeken, Jim."

„Zoo gij dat waagt..." begon ik, de hand in den zak stekende. Een seconde later lag ik languit op den grond.

„Heidaar, agenten!" sprak een stem. „Wat is er gaande?" Het was Gervase. Hij was op zijn schreden teruggekeerd en kwam met de handen in de zakken de straat afwandelen.

„Wij hebben alle reden te gelooven, dat deze man u volgde, mijnheer."

„Goed geraden," antwoordde Gervase opgeruimd. „Dat deed hij ook."

„O! zoo gij het wist, mijnheer..."

„Zeer zeker wist ik het. Hij volgde mij zelfs op mijn verlangen."

„Waarom heeft hij mij dan een leugen verteld?" prevelde de agent, uit het veld geslagen.

Ik was onderwijl weder opgestaan en veegde mijn gelaat af: „Luister eens," bracht ik in het midden, „ik vroeg u den weg naar Oxford-Street en anders niet," en ik ging voort hem ongezouten mijn meening te zeggen.

„O! gij verstaat de kunst van vloeken," bromde hij, „dat heb ik daar straks al gehoord."

„Ja," verklaarde Gervase rustig, „hij is bitter weinig waard, agent, en het is niet om van zijn gezelschap te genieten, dat ik voor het oogenblik alleen met hem wensch te zijn," en hij overhandigde den man een goudstuk.

„Hoe het ook zij, het is een gewaagde zaak, mijnheer."

„Ja, nietwaar?" gaf Gervase volmondig toe. „Maar hier hebt gij mijn kaartje, voor het geval, dat gij niet voldaan mocht zijn met deze ontknooping."

„O! zoo gij zelf er mede voldaan zijt..."

„Dat ben ik. Goeden nacht!" Gervase stak de handen wederom in zijn zakken en vervolgde zijn weg. Ik volgde hem met kloppend hart, hem meer dan ooit hatende; want dit toch was een onloochenbaar feit: Hij, die mij reeds van al dat overige had

beroofd, had nu zelfs het voetstuk onder mij weggeschopt, waarop ik mij als een figuur uit een tragedie had willen verheffen. Vijf minuten te voren was ik de onverbiddelijke wreker geweest, die mijn slachtoffer door de in slaap gedompelde stad nasloop, en mijn ijdelheid had een zekere voldoening in het schilderachtige van zulk een sombere jacht gevonden. En nu bleek het, dat mijn slachtoffer op de hoogte was van alles en was hij beleefd tusschen beide getreden, toen een paar onromantische „dienders" het drama wilden doen mislukken, in plaats van den vergelder in de sneeuw te werpen. Te laat zag ik in dat ik den bijstand van mijn vijand had behooren te weigeren, en liever den agent had moeten aanvallen, om naar het politiebureau te worden overgebracht. Het ware ten minste niet zoo vernederend geweest als mijn houding thans.

Wat hemzelf betreft, hij wandelde door, zonder zich te verwaardigen ook maar een enkele maal om te kijken, zijn breeden rug naar mij toegekeerd, als in een zwijgende uitdaging toch te schieten. En ik volgde, straat in, straat uit; de vorst was toegenomen en het slijk op den weg kraakte onder onze voeten. Eindelijk en ten laatste, nadat wij zeker twaalf verschillende straten door waren gegaan, begon ik te raden naar welk huis hij mij voorging.

Aan den ingang der zijstraat, waar die woning zich verhief, bleef hij stilstaan en gaf hij mij een wenk dichter bij te komen.

„Ik weet niet of gij daarginds nog ontvangen wordt," zeide hij. „Die lieden zien er zoo nauw niet op."

„Neen, ik kan er niet meer komen," gaf ik met brandend gelaat ten antwoord. Hij trok de wenkbrauwen op en hernam:

„Zoo? Ik had er niet van gehoord; maar dan doet gij beter langs den tuin binnen te komen; ik zal mijn venster voor u open maken."

Het huis stond op den hoek eener straat en lag zeer diep in zoodat de achterramen in een steegje uitkwamen. Gervase was reeds eenige minuten door de voordeur verdwenen, voordat ik, die in de sneeuw van koude te trappelen stond, aan de achterzijde der woning een zacht geluid vernam als het ontgrendelen eener blinde en er haast onhoorbaar een venster geopend werd.

„Kruip naar binnen," fluisterde hij, „en maak zoo min mogelijk leven. Ik heb den avondportier weggezonden. Hij zegt mij dat de bank nog altijd in werking is in het voorhuis; een zestal spelers blijven nog over."

Ik trok mij aan de vensterbank op en liet mij daarbinnen neerglijden. Dit gedeelte van het huis was slechts een bijgebouwtje, zonder bovenverdieping, zoodat een vreemde het van buiten voor een atelier zou hebben aangezien. Van binnen werd het door een gang van de eigenlijke woning gescheiden. Het bestond voor het overige slechts uit éene kamer. Het verhaal luidde dat de vroegere eigenaar van het huis, graaf X alle reden had gehad te gelooven, dat hij voortdurend onder het kaartspelen bedrogen werd door zijn beste vrienden en in het bijzonder door een hertog van koninklijken bloede, wien hij onmogelijk zijn beschuldiging in het gelaat werpen kon. Het eergevoel van den gastheer belette hem anderen van lageren rang aan te klagen, zoolang de vorst ongestraft bleef, en hij ging dus voort rustig zijn verliezen te dragen, terwijl hij een nieuwe speelzaal bouwen liet, die waarin ik thans binnen was getreden.

Ik had mij daar reeds eenmaal te voren bevonden en het even hoffelijk als bloedig verwijt van den edelman bewonderd. Ik stelde mij voor hem te zien, op het oogenblik dat hij zijn gasten voor het eerst daar binnen voerde, en zich onverstoorbaar nederzette, te midden van de doodsche stilte, en het was mij als hoorde ik hem vol beleefdheid aan den vorstelijken bezoeker vragen: „Zullen wij coupeeren?"

Want de kamer was een en al spiegels. De muren, de deuren, ja tot zelfs de binnenkant der blinden, alles bestond uit spiegelglas. De tafels hadden spiegels voor bladen. De gansche zoldering was één enkele reusachtige spiegel, waaraan groote kristallen kronen met reflectors bevestigd waren.

Ik had vernomen dat zelfs de vloer oor-

spronkelijk van gepolijst staal was geweest; maar in dat geval moest de volgende bewoner er de metalen platen sedert afgenomen en verkocht hebben, want thans waren de ongeboende planken slechts hier en daar met goedkoope Oostersche kleedjes bedekt. Het vertrek was een en al stof; de gele gordijnen hadden het meerendeel hunner ringen verloren en hingen op verscheidene plaatsen los. Langs een der muren liep een leelijke barst. Een lucht van schimmel hing in het rond. De tegenwoordige bewoners wisten niet wat zij beginnen moesten met zulk een onherbergzaam oord, en het was meer dan waarschijnlijk dat de dienstboden hier geen twaalf maal per jaar binnentraden. Gervase had bevel gegeven dat men eenige kaarsen zou opsteken en een vuur zou aanleggen; doch de schoorsteen was in zoolang niet gebruikt, en de rook kronkelde langzaam om ons heen, terwijl wij daar stonden, omringd door het spookachtig gezelschap van onze weerkaatste beelden.

„Wij zullen niet gestoord worden," sprak Gervase. „Ik zeide den man dat ik een vriend verwachtte, dat wij vertrouwelijk met elkander te praten hadden en dat ik alleen wenschte te blijven totdat ik riep. Wat de lieden in het voorhuis betreft, zij kunnen ons niet hooren. Wilt gij een sigaar hebben?" en hij duwde mij het geopende kistje toe, er bijvoegende, toen ik een afwijzend gebaar maakte: „Gij behoeft geen gewetensbezwaar te koesteren. Zij zijn gekocht met uw eigen geld."

„In dat geval is het iets anders," zeide ik, en na er een te hebben uitgekozen, streek ik een lucifer af.

Een honderdtal kleine vlammetjes flikkerden van alle zijden op, en een honderdtal mannen brachten ze aan hun sigaar.

„Brrr! Welk eene menigte!" prevelde Gervase, onwillekeurig sidderend bij dien aanblik.

„Men heeft heel wat menschen noodig om een wereld te maken," zeide ik vrij dom, maar bij gebrek aan iets beters.

„Stel u niet als een ezel aan!" bromde hij, een plek op de spiegeltafel schoonvegende, om er met den elleboog op te kunnen leunen.

„Men behoeft slechts twee soorten tot het maken van de wereld waarin wij leefden, en die beide soorten zijn gij en ik. Gij en ik," herhaalde hij langzaam, den blik over de muren latende glijden, „en enkele op ons gelijkende lieden, zonder van de vrouwen te spreken, die niet medetellen."

Ik begon te geeuwen. „Het schijnt dat ik geduld zal moeten oefenen," mompelde ik, „maar zoo gij u verbeeldt dat ik hier gekomen ben om alleen uwe overpeinzingen aan te hooren, dan..."

Hij haalde zijn sigaar van tusschen de tanden uit en staarde mij doordringend aan, terwijl hij hernam:

„Ik weet zeer goed *waartoe* gij gekomen zijt," sprak hij. „Wij moesten er maar liever terstond voor uitkomen, met de kaarten op tafel," en hij haalde een zakrevolver te voorschijn en legde haar op tafel voor zich neer. Ik weifelde een oogenblik en volgde toen zijn voorbeeld, en de zwijgende mannen om ons heen deden als wij.

Een glimlach krulde zijn dunne lippen: „Ja," sprak hij als tot zichzelven, „ziedaar waar alles op neerkomt."

„En nu," antwoordde ik, „van het oogenblik af dat de reden mijner komst u bekend is, zult gij mij misschien wel willen vertellen wat u aanspoorde te handelen zooals gij deedt."

„Ziedaar juist wat ik wilde uitleggen; alleen maar, gij zijt zoo ongeduldig en het is wel een beetje ingewikkeld," hij blies een oogenblik zwijgend de rookwolken uit zijn sigaar naar omhoog, en vervolgde toen: „Om kort te gaan, zal ik u maar bekennen dat ik u een uur geleden buiten voor mijn huis zag staan; dat ik u alleen wilde spreken en veronderstelde dat, van het oogenblik af dat gij mij zaagt, gij mij zonder verdere uitnoodiging zoudt volgen, en zoo leidde ik u hierheen, waar niemand zich bij ons voegen zal."

„Wel," antwoordde ik, „dat alles is duidelijk genoeg."

„Ja, maar hier juist komen wij tot een punt dat vrij wat duisterder is." Hij rees overeind, en nàar den schoorsteenmantel toetredende, keerde hij mij den rug toe en warmde hij zijn handen aan het vuur: „Zeg mij," vroeg hij, na verloop van een oogenblik, in den spiegel voor hem kijkende: „Waarom schiet gij niet op mij?"

Ik tuurde met somberen blik op de voor mij liggende pistolen. „Omdat ik er mijn eigen wetboek op nahoud," bromde ik.

„Komaan," en hij keerde naar zijn zetel terug en bukte zich voor de tafel naar mij over: „Gij zijt er niets minder diep om gezonken. Zeg mij echter gulweg, of gij niet in de verzoeking zijt gekomen het te doen?"

„Daar kunt gij van verzekerd zijn," sprak ik op gesmoorden toon. „Ik zie u nooit zonder het verlangen in mij te voelen oprijzen u te dooden, en wat meer zegt, ik zal het vroeg of laat doen."

„En ik," hernam hij, „wist dat gij onder die bekoring verkeerdet en waagde het er op. Of liever gezegd, ik wist vooraf, dat gij er niet voor zoudt bezwijken; want ik ken u door en door. Laat mij nog eens even ons beider leven nagaan. Ik ontmoette u voor het eerst te Harrow, mijn beste Reggie. Onze vaders bezaten geld; zij wenschten heeren van ons te maken, zonder goed te weten wat dat beteekende, en met altijd toevloeiend zakgeld en wat aangeboren schranderheid, kan de eerste de beste knaap den toon aangeven op een groote kostschool, wij deden dat beiden, en werden spoedig No. 1 in alles, ofschoon wij wat ware opvoeding betreft, niets van beschaving af wisten, en ik veronderstel dat het een zeker bewustzijn daarvan was dat ons van den aanvang af haat tegen elkander inboezemde. Wij verstonden elkaar te goed. O! daaraan ten minste valt niet te twijfelen, wat wij ook gemist mogen hebben in ons leven, gij en ik, wij hebben haat gekend."

Hij zweeg een oogenblik, mij op raadselachtige wijze aanziende. Ik stak de handen in de zakken en zeide: „Ga voort."

„Na Harrow begaven wij ons naar de burgerschool, en daar begon het oude leven opnieuw. Wij kwamen, natuurlijk, in denzelfden kring terecht, want reeds waren wij elkander onmisbaar geworden. Wij werden oogenschijnlijk de leiders van dien kring; maar in waarheid stonden wij alleen, even alleen als twee schipbreukelingen op een wrak. De anderen waren onze schaduwbeelden; wij gehoorzaamden aan hun wetboek, omdat wij *heeren* moesten zijn; maar verstaan deden wij er niets van: want, alles wel beschouwd, lagen de wortels van dat wetboek gegrondvest in opvoeding en overleveringen van eergevoel, waar wij geen flauw begrip van hadden. Alleen elkander begrepen wij en voor elkander vertoonden wij ons onder onze ware gedaante. Onze kameraden bootsten wij slechts na."

„Spreek liever van Elaine," mompelde ik.

„Wij zullen zoo aanstonds daarop neerkomen. Laat ons eerst nog terugkeeren tot het tijdstip, waarop wij de Universiteit verlieten, ik om het geld mijns vaders op diens kantoor te gaan verdubbelen; gij om uw gaven aan den dag te leggen, door het verkwisten van hetgeen door uw vader was verdiend. Ziedaar het eenige verschil tusschen ons. Voor ons beiden beteekende geld en de toegevendheid, welke men daarvoor koopt, alles hier op aarde. Ik kan er mij alleen op verheffen, dat ik scherpzinniger was dan gij. De kantooruren waren mij een kwelling; maar ik was slim genoeg om de oude zaak aan te houden en daarenboven, als die uren eens om waren, ontmoette ik u telkens en bestudeerde u, omdat ik u haatte. Elaine plaatste zich tusschen ons. Gij kreegt haar lief. Dat ook ik haar leerde beminnen, sprak vanzelf. Twee zulke mannen als wij, konden niet anders dan aan dezelfde vrouw hechten; maar zij was oorzaak, dat mijn haat tot handelen overging. Gij hadt op dat oogenblik geld noodig. Ik was advocaat en uw oude academie-vriend; gij kwaamt dus tot mij. Ik wist, dat gij komen zoudt, even zeker als dat gij daar straks dat pistool niet zoudt afschieten. Jaren achtereen had ik mij geoefend in de kunst uw gedachten te lezen en uw daden te voorzien.

Van den aanvang af waart gij het eenige wezen, dat voor mij op aarde bestond; het eenige boek, waarin ik wilde lezen . . ."

„Elaine . . ." prevelde ik andermaal.

„Elaine was juist een vrouw voor u . . . of voor mij; niets minder maar ook niets meer."

„Bij George!" riep ik uit, een vreugdeloozen lach slakend. „Als ik eens hopen mocht, dat gij, na mij mijn geluk te hebben ontstolen, toch zelf niet gelukkig werdt!"

Hij slaakte een zucht van ongeduld en ofschoon hij de oogen op mij gevestigd hield, kwam er een uitdrukking van afmatting in: „Ik meende, dat ik uw verstand over elk struikelblok heen kon voeren," zeide hij, „maar vanavond is het, alsof uw gedachtenloop mij niet kan volgen. Komt dat door drank of wel door honger?"

„Misschien wel door beiden," gaf ik ten antwoord. „Maar wacht slechts even en laat mij de zaken weer in hun verband zetten. Ik stond tusschen u en Elaine, tusschen u en uw doeleinden, in het kort, om het even welke die dan ook waren, en gij zijt over mij heen getreden; erger nog, gij wierpt mij in de uiterste duisternis, om daar in mijn ellende om te komen. En nu schijnt het mij opeens toe, dat gij, alles wel beschouwd, toch niet gelukkig zijt. Hoe ter wereld komt dat?"

„Hoe het komt? Maar hebt gij dan geen oogen om te zien? Kijk slechts naar deze spiegels; zij zijn het beeld van onze wereld, zeg ik u. Zie maar, gij en ik, altijd opnieuw gij en ik. Zooals gij terecht zegt, slingerde ik u in de duisternis en toen ik tot bezinning kwam, gevoelde ik voor het eerst, dat ik niet buiten u kon leven."

„Wat vertelt gij mij daar?"

„Ik kan niet leven zonder u!" klonk het als een kreet van zijn lippen; „God helpe mij, Reggie; maar het is de waarheid."

„Gij stelt u waarlijk al te bespottelijk aan!" riep ik uit. „Nu, ik kan dan heel best zonder u en dat zal ik u bewijzen."

„Ik waarschuw u," zeide hij. „Ik heb u leed genoeg berokkend, maar hoezeer ik u oók haat, wil ik toch niet dat gij mij neêrschieten zult, zonder dat ik u gewaarschuwd heb tegen de gevolgen."

„Ik wil het er toch op wagen," bromde ik.

„Zeer goed," hij rees overeind en kruiste de armen: „Doe het dan, gij dwaas!"

Ik stak de hand naar het pistool uit, aarzelde en trok haar weer terug.

„Luister," hernam hij, toen ik mij moedeloos op mijn stoel liet neêrvallen: „Ik *moet* u de waarheid zeggen. Ik zweer u overtuigd te zijn, dat, hetgeen wij beiden gehaat hebben, niet elkander was, maar onszelven of wel ons eigen evenbeeld. Ik geloof, dat onze naturen zoodanig zijn saâmgesmolten, dat geen aardsche macht ze meer uit elkander rukken kan, of een onzer ooit weer geheel en al zichzelf kan maken; maar ik houd mij tevens verzekerd, dat, zoo gij dat wapen opheft om mij te dooden, gij niet op mij zult aanleggen, maar bij instinct op een erger vijand dan ik, die voortleeft in het hart van uw tegenstander."

„Gij vertelt mij fraaie dingen vanavond," spotte ik. „Misschien zult gij wel zoo goed willen zijn mij te vertellen, wie van ons beiden de man van Elaine is geweest, wie onzer in weelde voortleefde in Lennox Gardens, terwijl de ander . . ."

Hij viel mij in de rede, door zijn revolver op te nemen en weder op den schoorsteenmantel toe te treden.

„Het zij dan zoo, indien gij het volstrekt verkiest," voegde hij mij toe, met een raadselachtige uitdrukking: „en misschien zult gij daarna naar Lennox Gardens terug kunnen gaan en van al die zaken in mijn plaats genieten."

Ik ging tegenover hem staan. Onze twee pistolen waren thans opgeheven en ik keek langs het mijne naar zijn verfoeid gelaat. Het was bleek, maar onverklaarbaar hoopvol. Ik liet den arm zinken en wierp het wapen nogmaals neer.

„Ik houd u voor krankzinnig," sprak ik langzaam. „Maar één ding zie ik in dat, krankzinnig of niet, het u ernst is. Om de een of andere reden, verlangt gij, dat ik u om het leven brengen zal; daarom zal dat niet geschieden. Hoe onverklaarbaar het ook schijne,

is het u een lijden te leven zonder dat ik bij u ben; welnu, ik zal mij daarmede wreken. Het zal mij een vreugde zijn u pijn te doen. Ofschoon ik uw gevoelens niet begrijp, zal ik er niet langer bij stilstaan. Zijt gij eenmaal van deze dwaasheid genezen, dan zal het altijd nog tijd genoeg zijn. Goeden nacht," en ik stapte naar de deur.

„Reggie!"

In weerwil van zijn kreet sloot ik de deur achter mij, trad de gang door en het venster uitklimmende, liet ik mij in het steegje neerglijden.

Juist toen mijn voeten de sneeuw daar buiten aanraakten, viel er een revolverschot in het vertrek achter mij.

Ik klemde mij aan het bevroren kozijn vast om niet te vallen en luisterde toe. Het gedruisch moest toch zekerlijk de huisgenooten verschrikt hebben! Ik wachtte op het geluid van voetstappen, drie minuten of langer; maar ik hoorde niets. Het vertrek was geheel afgescheiden van de rest der woning, dat is zoo; maar toch was het ongeloofelijk, dat zulk een knal niemands aandacht zou hebben gaande gemaakt! En toch werd de stilte door niets verbroken.

Behoedzaam kroop ik wederom naar binnen, luisterde en tastte met de handen naar den weg. De kaarsen brandden nog in de spiegelkamer en bij dat licht trad, op het oogenblik dat ik de deur opende, Gervase op mij toe.

„Zoo! zijt gij het?" stamelde ik; „Ik hoorde... dat is te zeggen, ik dacht..."

Maar opeens zag ik, dat de verschijning, tot wie ik sprak, niet Gervase, maar mijn eigen weerkaatst beeld was. Wat hem betreft, hij lag op het haardkleed uitgestrekt, met de hand vlak bij het vuur. Ik nam een kaars op en boog mij over hem heen. Zijn gelaatstrekken waren onherkenbaar. Hoe langer ik ze beschouwde, hoe duidelijker het mij werd, dat het hoofd van den doode niet dat was van Gervase, maar het mijne.

Ik bracht de kaars terug en sloot de deur achter mij, om mij voort te spoeden vandaar. Eenmaal op straat gekomen, haalde ik diep adem, trachtte weder tot bezinning te geraken en liep zoo snel mogelijk in zuidelijke richting voort.

Als van zelf sloeg ik den weg in van waar ik gekomen was, en maar altijd liep ik verder, tot ik ten slotte de lantaren boven Gervase's voordeur zag branden. Onder het licht stond de knecht, bezig het stuk rood kleed op te rollen. Terwijl hij de randen daarvan bevrijdde van de stijf bevroren sneeuw, trad ik onverwacht op hem toe.

„O, zijt gij het, mijnheer?" en hij hief zich overeind met een uitdrukking van blijkbare verlichting.

„Gervase!"

De deur werd wijd geopend en daar stond Elaine in balgewaad, stralende van edelgesteenten.

„Gervase, liefste man, waar zijt gij geweest? Wij maakten ons vreeselijk ongerust."

Zij zeide dit, terwijl zij mij vlak in het gelaat zag, tot mij die daar in mijn versleten kleederen stond onder den fellen gloed der lamp. En op eens hoorde ik den knecht een uitroep slaken en hoe zijzelve op een toon van bittere teleurstelling sprak:

„Het is Gervase niet! Het is Reg..., mijnheer Cravers bedoel ik. Ik vraag u om verschooning, ik dacht..."

Maar ik liep de trede op en plaatste mij voor haar en zeide, terwijl zij een schrede terug trad:

„Er is iets heel ernstigs gebeurd. Gervase heeft zich doodgeschoten," en mij tot den bediende keerende, voegde ik er bij: „Gij deedt beter naar het bureau van politie te gaan. Wacht even, neem dit pistool mede. Ik verzoek u het eerst na te zien, om u te overtuigen dat al de kogels er nog opzitten."

Een slag in het voorhuis deed mij omzien. Ik snelde naar binnen en knielde naast Elaine neer en terwijl ik mij bukte om haar op te beuren, toen mijn hand haar lokken aanraakte, rees deze ijverzuchtige vraag mij naar de lippen:

„Wat behoeft zij hem te betreuren? Ik alleen ben het, die hem niet ontberen kan, en die hem voortaan altijd zal missen!"

(*Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den Redacteur,* (*Weteringschans 35, Amsterdam*), *of rechtstreeks van de auteurs.*)

Opvoeringen in besloten kring worden onvoorwaardelijk toegestaan.

Burengerucht.

EEN TOONEEL UIT HET KAMERTJES-LEVEN

DOOR

W. VAN DER SAS.

PERSONEN:

VAN HOLSTÉ, bewoner van een gemeub. kamer.
REELING, TER LAAK, BRUIJNING, VAN HAREN, zijn vrinden.
JUFFROUW VERBURG, hospita.
BENSEL, huiseigenaar.
POLITIEAGENT.

(*Tooneel: vrij goed gemeubelde kamer, rechts en achter een deur.*

EERSTE TOONEEL.

Van Holsté, Reeling, Ter Laak, Bruining, Van Haren.

(*Donker. Deur rechts wordt geopend. Gestommel. Geluid van een vallend doosje lucifers.*)

Van Holsté.

Zeg, kijk uit je oogen, asjeblieft.

Reeling.

Tot je dienst, man, zorg maar voor licht.

Van Holsté (*heeft zijn doosje met een lucifer opgegrabbeld, strijkt er een af, steekt licht op.*)

Er zij licht!

Ter Laak.

Hè hè. (*op de canapé neervallend.*)

Van Haren (*gelijktijdig.*)

Nous voilà!

(*Allen zetten zich, jas aan, hoed op, enkele stok bij zich, fluiten en zingen. Van Holsté smijt jas en hoed over de piano, en gaat stijf, deftig rechtop voor de tafel zitten.*)

Van Holsté (*slaat met zijn stok op tafel.*)

Mijne Heeren! Ik verzoek stilte. Ik heb de eer voor te stellen, dat wij, vóór het vaststellen van de dagorde, overgaan tot het lezen der notulen van de vorige vergadering.

Reeling, Ter Laak, Bruining, Van Haren (*tegelijk.*)

Hè? Wat notulen? Kom op met je nolen! 't Zal wat wezen die notulen van jou!

Van Holsté (*stijf.*)

Mijne Heeren, ik moet u verzoeken niet allen tegelijk te spreken. Aan de orde is mijn voorstel dat wij zouden zien of er nog wat te vinden is. Wie er voor is wordt verzocht de hand op te steken.

(*Handen onder geschreeuw op.*)

Van Holsté (*gaat naar de piano, bukt zich in den hoek er naast, zet achtereenvolgens flesschen enz. achter zich.*)

De notulen bestaan uit 3 flesschen bier, een kruik Bols die nog rammelt, een halve syphon spuit en een staartje cognac, en dan nog een tikje Catz. (*ze op tafel zettend*) Asjeblieft.

(*Ter Laak en Bruining grijpen ieder een flesch, Reeling de syphon.*)

Van Haren (*brult.*)

Glazen. Aanneme! Eén glas!

Ter Laak.

Vier glazen. Vijf glazen!

Reeling (*spuit.*)

Een glas! Ik kan 't niet meer houwe!

Van Holsté (*sjouwt uit een kast biergl. en bitterglaasjes.*)

Wat zijn jullie vervloekt lastige klanten.

Reeling.

Kan ik toch niet helpen, dat die spuit zich niet koest houdt?

Van Haren.

Steek 'm dan in je mond!

Reeling (*met een glas spuitwater declameerend.*)

O goddelijke wijn, edel druivenbloed, in u is opgezogen al de gloeiende kracht van de koesterende zuidelijke zon; gij streelt ons hart als vlammende Spaansche vrouwenoogen en de charmes van een Française; gij maakt ons gemüthlich und schwärmerisch wie ein blundes Gretchen — aber der Katzenjammer ist greulich. Prosit!

Bruining (*is naar de piano gegaan, speelt.*)

Io vivat....

(*Achtereenvolgens zingen allen mee. Als 't uit is blijft Reeling zingen*):

Et vinum praebet gaudia,
Io vivat, Io vivat
Nostrorum sanitas!
Et vinum praebet gaudia... adifinitum.

Van Haren.

Hou je vervelende snater met je beschimmeld Latijn. Mijn patriottisch hart klopt alleen voor onze dierbare moedertaal. (*zet in*):

Daar was een meisje van fatsoen,

Allen:

Tra-la-la-la-lom.

Van Haren.

Die had een jonge man van doen

Allen:

Tra-la enz.

Van Haren.

Maar nooit werd zij enz.

Reeling (*zingt op dezelfde manier als v. H.*)

Et vinum praebet etc.

(*Slaat met zijn stok de maat op de tafel.*)

Bruining (*is van de piano opgestaan, loopt rond, stoot zijn voet tegen een halter op den vloer.*)

Donders! wa's dat nou? Ben jij een athleet, zeg. (*schreeuwend*) Holsté, ben jij een athleet? (*hinkend*) Sacré nom!

Van Holsté.

Nu nog niet, maar als Moos van de Vic gepensionneerd wordt, solliciteer ik voor zijn opvolger.

Ter Laak.

Dat dingetje — nou 't is wat. Wedden, dat ik 'm met een hand tienmaal druk?

Van Haren.

Jij tienmaal? geen vijf.

Ter Laak (*cordaat.*)

Ga weg! (*tilt halter met twee handen op.*) Nou jong! (*probeert zuchtend 'm omhoog te krijgen, anderen staan er dicht omheen*) Op zij! (*halter valt.*)

Van Haren.

Nou, wat... (*Er wordt geklopt, deur rechts.*)

TWEEDE TOONEEL.

De vorigen, Juffr. Verburg.

Mej. Verburg (*buiten de deur, bedeesd.*)

Meneer Holsté!

Van Holsté (*de deur openend.*)

Wat is er?

Mej. Verburg.

Zou u asjeblieft niet wat stil kunnen wezen?

Van Holsté.

God, juffrouw, ik kan ze toch 'er mond niet dichtbinden.

Mej. Verburg.

Ja maar mijnheer, die piano, en dan daarnet die slag. (*langzamerhand boos wordend*) Dat geeft toch geen pas in een fatsoenlijk huis, midden in den nacht, zoo'n heidensch lawaai!

Van Holsté.

Maar juffrouw, maak u niet boos; komt u liever binnen.

Bruining (*speelt en zingt.*)

Komm in mein Schloss, mein Leben u. s. w.

Van Haren.

Ja juffrouw, kom binnen, u mankeerde juist nog:

Wein, Weib und Gesang!

(*Er wordt geklopt op den muur achter de piano.*)

Mej. Verburg.

Ziet u wel, daar heb je 't al, dat is de dominé die hier naast woont.

Van Holsté.

Och, Ter Laak, sta jij die man die daar telefoneert even te woord. Ik zal de juffrouw wat kalmeeren. Drink u een cognacje! (*juffr. protesteert*) 't Is goed voor de zenuwen.

Ter Laak (*klopt op den muur.*)

Hallo! Wie is daar? — Wat blief? (*er wordt onder tegen den vloer geklopt.*)

Mej. Verburg.

God meneer, dat is de huisheer, die woont beneden! (*Bruining speelt. Tot Br.*) Houdt u nou op?

Van Haren (*stampt op den vloer.*)

Hééé, wie daar?

Ter Laak.

Kan niet verstaan! — Praat wat harder!

Van Haren.

Zoo, is u de huisheer? — Aangenaam. — Mijn naam is Van Haren. — Watblief? zult u politie halen? Zoo? direct? Bakje voor u bestellen?

Ter Laak.

Wat zegt u? Schande, rustverstoring? Watblief? — Versta niets meer. (*Met een slag op den muur*) Atjuus!

Mej. Verburg (*dringt op de piano aan. Holsté houdt haar tegen, Ter Laak en Van Haren komen helpen. Bruining speelt door.*)

God, meneer, laat u 't dan toch. U maakt m'n huis te schande. (*begint te huilen.*)

(*Hevig geschel aan de deur. Juffr. loopt haastig weg. Overigen staan wachtend, Bruining speelt.*)

Mej. Verburg (*roept.*)

Wie daar?

DERDE TOONEEL.

De vorigen, Bensel.

Bensel (*driftig.*)

Juffrouw, ik verkies niet zoo'n lawaai boven me hoofd. 't Lijkt wel of de duivel bruiloft houdt. En als 't niet direkt uit is, dan laat ik u morgen er afzetten! 't Is een schande!

Mej. Verburg.

God, meneer, ik kan er niks an doen, ik heb 't ook al gezeid.

Bensel.

Kan me niet schelen, ik verkies het niet.

Van Holsté.

Ga je weg, huisjesmelker, hypotheekezel, mot je een eenzame vrouw molesteeren. (*loopt snel de trap af*) Ga je weg!

Bensel (*de deur dichtslaand.*)

Tuig!

VIERDE TOONEEL.

Mej. Verburg, Van Holsté, Ter Laak, Bruining, Van Haren.

Van Holsté (*komt gearmd met juffr. V. binnen, zij tegenspartelend, hij zingt.*)

Aan den oever van een snellen vliet enz.

Mej. Verburg.

O, meneer, wat mot ik nou beginne, nou ziet u eens.

Van Holsté.

Ja, jongens, hou je nou koest (*zitten met strakke tronies bij elkaar.*)

(*Er wordt gescheld.*)

Mej. Verburg.

Ik doe niet open. Hij heeft bepaald politie gehaald.

Van Holsté (*naar de deur gaand.*)

(*Er wordt weer gescheld.*) Wie daar?

VIJFDE TOONEEL.

Vorigen, Bensel. Een Politieagent.

Agent (*kalm.*)

Deze meneer heeft geklaagd over burengerucht. Ik kom u aanmanen tot stilte.

Van Holsté.

O, meneer de commissaris, komt u boven.

Agent.

Nee, we kunnen 't zoo wel af. Ik raai je je gemak te houden, anders maak ik proces-verbaal op.

Van Holsté.

Nee, meneertje, komt u even op, dan zal ik u eens precies vertellen wat er gebeurd is.

Bensel.

Ja, agent, en die vent heeft mij bedreigd, hij heeft me willen vermoorden.

Van Holsté.

Wat, smakker, ben jij daar ook weer? Wacht eens even. (*wil de trap afloopen.*)

Agent (*naar boven komend.*)

Kalm, kalm meneer, laat mij maar eens even hooren.

Van Holsté.

Dat zal me een waar feest zijn. Maar die kerel blijft er uit.

B e n s e l (*dapper.*)

't Is me eigen huis! (*Van Holsté en agent binnen. Bensel achter agent.*)

A g e n t.

Goeienavond.

V a n H o l s t é.

Kijk, nou zal ik u 't eens vertellen. We zijn thuis gekomen en toen hebben we een mopje gezongen. Niet hard! Zoo: (*de anderen wenkend. Zingen door elkaar: Lieve klepper, Io vivat, Daar was een meisje —*)

A g e n t (*afwerend.*)

Nou, laat maar!

V a n H o l s t é.

En dan heeft m'n vrind een mopje getingeld. Hij speelt goed, meneer de commissaris! (*wenkend naar Bruining. Bruining speelt een furieuse marsch, juffrouw en Bensel staan perplex, de anderen stikken*) En hij daar heeft wat gehalterd, niewaar Ter Laak? (*Ter Laak neemt halter op*) En dan hebben we nog getelefon — (*halter valt.*)

A g e n t (*opspringend.*)

Nee, maar, dat is te bar! Je namen!

V a n H o l s t é.

Nee, meneertje, dan gaan we mee naar 't bureau. Jongens, je jassen!

(*Allen grijpen haastig jas en hoed*) Klaar? En avant! (*Allen vallen tegelijk in, met flinke, ferme stem:*)

Io vivat, Io vivat!
Nostrorum sanitas enz.

(*Holsté loopt intusschen den agent wat in den weg; als allen er uit zijn, trekt hij de deur achter zich dicht, draait den sleutel om en stormt mede de trap af.*)

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Ellen's strijd, vrij naar het Amerikaansch bewerkt door MARY E. WILKENS. (*Joh. G. Stemler Cz., Amsterdam*).

Hoewel de omwerking van een boek de originaliteit moet schaden, heeft deze roman, van scherp geaccentueerde socialistische tendenz, de karaktertypes blijkbaar intact gehouden.

Ellen is de heldin van het boek; als kind van 6 jaren verraadt ze reeds een prématuren geest van verrassende en ongeëvenaarde ontwikkeling; ze is bestemd als vrouwelijke apostel ten gunste van de rechts- en bezitsgelijkheid van het menschdom op te treden.

Haar vader, Andrew Brewster, is een fabrieksarbeider van onkreukbare rechtschapenheid, die zijn eenig kind met innige en opofferende teederheid bemint; tengevolge van de voortdurende huiselijke twisten tusschen zijn echtgenoote Fanny en de bij haar inwonende zuster Eva, waarin ook de trotsche schoonmoeder een ongunstige rol speelt, besluit de kleine Ellen het ouderlijk huis te verlaten; wat haar vóóral gepijnigd heeft is, dat zij had hooren zeggen, dat de materieele toestand in het ouderlijk huis gunstiger zou geweest zijn, indien zij, Ellen, niet geboren was.—Groote verslagenheid heerscht in het gezin na de verdwijning van het lievelingskind; politie-opsporingen leveren geen resultaat. — Zij is aangeland bij Cynthia Lennox, een schatrijke dame, bloedverwante van den rijken fabrieksdirecteur Norman Lloyd, bij wien Andrew Brewster arbeidt. Cynthia houdt haar schuil, overlaadt haar met blijken van hartelijkheid, maar het kind, in zich voelend de sporen van het onrustige, opbruisende, impressionistische, ontvankelijke gemoed harer voorvaderen, verlaat haar weldoenster en keert in de ouderlijke woning terug.

De naijver, die ze bij haar medeleerlingen opwekt door haar buitengewonen aanleg, wordt nog geprikkeld door de bijzondere zorg, welke aan haar eenvoudig toiletje wordt besteed; ze schrijdt rustig voort op den weg, dien ze zichzelf baant en beantwoordt met scherpe pijlen de spitsvondige piqûres van hare medescholieren.

Cynthia Lennox, door spijt gekweld, maar door schaamte weerhouden om de familie van het kind op te zoeken, waarvoor ze genegenheid heeft gekregen, vindt gelegenheid tot contact in een magazijn, en, de veelbelovende geestesgaven van Ellen voor oogen, is zij er op gesteld, óók om haar fout te herstellen, de financieele zorgen te mogen dragen voor hare universitaire opleiding. — Ellen heeft een schitterende afscheidsrede gehouden bij het verlaten van de school, een indrukwekkend, angstaanjagend pleidooi tegen de verdrukking van den arme door den rijke; 't is een heftig socialistisch manifest, berustend op philosophische en humanitaire basis. — Haar academische opleiding zal een aanvang nemen, toen plotseling een ommekeer in hare gedachten plaats heeft; haar onbegrensde onafhankelijkheidszin, haar deernis met den worstelstrijd van haar edelen vader, die zwoegend en martelend het materieel bestaan van het gezin moet voortsleepen, haar medelijden met haar tante Eva, die, thans in eendracht levende met moeder, verlaten is door haar echtgenoot, omdat deze zich in den moeielijken strijd om het bestaan niet meer op de been kon houden .... de stilstand in de fabriek van Norman Lloyd, den ongenaakbaren, onmeedoogenden, egoïstischen eigenaar en directeur, dat álles heeft haar doen afzien van haar verdere studieplannen en haar doen besluiten, door handenarbeid mede te werken tot leniging in den huiselijken nood, maar tegelijkertijd hebben al deze overwe-

gingen in haar nog sterker doen wortel schieten de verontwaardiging over de onbarmhartige willekeur der rijken.

Onder haar vereerders en aanbidders telt zij Robert Lloyd, eveneens een lievelingskind van Cynthia Lennox, neef en eerste employé van den directeur; zijne maatschappelijke opvattingen mogen lijnrecht en scherp tegenover de hare staan, hij heeft wegens hare bekorende eigenschappen oprechte genegenheid voor haar opgevat; Ellen, daar tegenover, ze moge gevoelig zijn voor de liefde van Robert, ze zal er zich niet door laten verblinden; ze zal blijven strijden voor den zwakke en den verdrukte. — De arbeiders van de fabriek hebben na de staking, onder den druk der ellende, door honger gedwongen, het werk hervat, maar hunne verbittering neemt toe; de hardvochtige Norman Lloyd, die met uittartende vermetelheid met zijn luxueus leven praalde tegenover de arbeiders, wordt aan den ingang van de fabriek door een pistoolschot gedood. — Robert volgt hem op en, hooghartig en fier als zijn oom, opgegroeid, gerijpt in het ongezonde principe, dat alles zoo moet zijn als 't is, rijk tegenover arm, aanzien tegenover ellende, macht tegenover zwakheid, kan hij de achting van zijn volk evenmin winnen als zijn voorganger.

Zijn liefde voor Ellen, die als fabrieksmeisje in zijn werkplaats arbeidt, is niet veranderd; ondanks zijn aangeboren trots, samenhangend met de familiebegrippen omtrent klassen en maatschappelijke standen, draagt hij de kiemen van edele gevoelens bij zich, die voldoende gestimuleerd, hem tot een ander mensch kunnen vormen.

In de fabriek ontziet hij de reputatie van Ellen en daar buiten verwerkt hij in zijn gemoed haar theorieën en humaniteitsbegrippen. — Een nieuw incident doet zich voor: Robert ziet zich wegens achteruitgang van de zaken genoodzaakt de loonen te verlagen; Ellen provoceert staking; haar drijven gelukt.... Maar na korten tijd komt zij tot inkeer en gevoelt, dat haar ideeën utopistisch zijn en dat zij door haar optreden de verantwoordelijkheid draagt van de diepe ellende, die nu geleden wordt tengevolge van de staking. — Het werk wordt hervat.... maar ook op Robert, die aanvankelijk met voldoening zijn triomf beschouwde, heeft het gedrag van Ellen zijn heilzamen invloed gehad; hij heeft nagedacht, zijn philantropischen zin is ontwaakt en.... met verlies van eigen kapitaal zal hij den loonstandaard van zijn werkvolk weder op het oude peil brengen. — Thans is de weg tot het huwelijk met Ellen gebaand; principes en karakter zijn na herhaalde botsingen tot overeenstemming gekomen en de levensweg van de beide jonggehuwden belooft een gelukkige te worden, welke tevens het welzijn van de arbeidende klasse zal bevorderen.

Ellen is een symbolieke figuur; zij predikt de toenadering van het kapitaal en den arbeid, welke thans als vijandig tegenover elkaar staan; zij predikt de samensmelting der maatschappelijke klassen door het huwelijk; zij wekt op tot verheffing van den geest der lagere standen en tracht de grooten dezer wereld met meer liefdadigheidszin en naastenliefde te bezielen.

Door den roman loopt een draad, welke eenigszins doet denken aan de eerste letterkundige periode van George Sand; in den kern heeft „Ellen's strijd" ook iets gemeen met Hugo's „Misérables", terwijl ook Zola's sociale romans in wezen met „Mary Wilkens" werk contact hebben. Wat in den roman bijzonder goed aandoet is, dat men er geen gedegenereerde, slechte typen in vindt, welke den lezer met weerzin vervullen.

Schildering van karakters en sociale toestanden en verhoudingen, gekruid en vermengd met philosophische beschouwingen en humanitaire theorieën, dat vormt de hoofdschotel van den roman, dien we gaarne ter lezing aanbevelen.

Geïllustreerd woordenboekje der Nederlandsche taal, door M. J. Koenen, met 133 afbeeldingen tusschen den text. (*J. B. Wolters, Groningen.*)

Dit *zeer* practische, handige, beknopte en in stevigen rooden band gebonden zakboekje, dat in den binnenzak van de jas gemakkelijk is mede te nemen, bevat eenige duizenden Nederlandsche woorden, in alphabetische orde gerangschikt, met aanwijzing van geslacht, meervoudsvorm, beteekenis en vervoegingsvormen. Ter verduidelijking vindt men hier en daar, zooals het aanschouwelijk onderwijs dat wenscht, een afbeelding; bij het woord „*Schilderhuis*", staat een wachthuisje met een soldaat er naast; bij „Wezel" is het roofdiertje geteekend, bij „Knorhaan" prijkt de teekening van de zeevisch. — Eenige verkortingen, een serie maten, gewichten en munten, alsmede afbeeldingen van voorname landsgebouwen verhoogen de waarde van het boekje, dat ieder wel eens heeft te raadplegen. Het onderscheiden van de verschillende geslachten onzer woorden zoowel als de juiste spelling spelen den besten taalkenner wel eens parten.

Nederland. — Wimke, door Max Wisselingh; Wimke is een spruit van een oude drogisten-familie; maar de middelbare studiën — eischen van den modernen tijd — hebben hem afkeerig gemaakt van den prozaïschen duffen winkel en in hem het gevoel voor het schoone, het poëtische opgewekt. — Hij maakt verzen en wordt verliefd; maar zijn leven in hoogere sferen is van korten duur, want als eenig kind is hij voor de zaak bestemd; zijn levensvreugde duurt kort; vader en moeder komen te sterven en als zijne *eenige* hoop, een huwelijk met Anneke, vervliegt, maakt hij er door ophanging een einde aan. — Een tragische schets dus, die niet onverdienstelijk is geschreven; ze had beter uitgewerkt kunnen worden. — Invloed, door Bé S; dit donker getinte af en toe philosophische opstel heeft tot hoofdpersonen twee zusters, beiden gebroken naar hart en ziel wegens vervlogen liefdes- en huwelijksillusie; maar door tegenover elkander heur hart vrijmoedig uit te storten, — dit is de wederzijdsche invloed — bestaat er kans voor het aanbreken van een zonniger stemming.

Eigen Haard. — De bloesem, door J. Eigenhuis (I), een zeer onderhoudend verhaal. — Schetsen van Bali en Lombok, door W. O. J. Nieuwenkamp, waarin wij o. a. ditmaal eene beschrijving vinden van een paletintangan, of beschilderde lap, waarop de inboorling alle eigenschappen van den mensch weet vast te stellen, als hij den geboortedag weet. — Het roode graniet der Egyptenaren te Leiden en te Amsterdam, door Gos. de Voogt; dit schoon geïllustreerde artikel geeft ons een denkbeeld van de grootte, van het vervoer, van de bewerking van die zware gesteenten en tevens van de werktuigen en het symbolieke beeldhouwwerk der ouden. — Kapitein ter Zee W. J. de Bruyne; in deze levensschets worden de groote verdiensten van den kortelings ontslapen directeur van het Marine-Instituut geschilderd en eenige van zijne beschouwingen in verband met het nieuwe leerplan aangehaald.

Vlaanderen. — Terug bij moeder, door Constant Eeckels; dit dichtstuk in 6 verzen munt uit door gevoelvolle, schoone, zuivere en natuurlijke vertolking van de vreugdestemming, die zich bij de terugkomst bij moeder openbaart: men vindt hier geen gezochte woordkunst, geen mooi-droomerij; deze poëzie is innig en waar. — De vijand, door Léonce du Catillon; de schrijver heeft een aandoenlijk tafereel opgehangen van de wreedheid van een boer, die een lieflijken Abeele-boom ondermijnt en doet sterven, omdat deze zijne roeden gronds uitzuigt; de teekening in enkele pennestreken van dien ruwen, dommen boer even als van het wijsgeerige gesprek tusschen de boomen onderling is mooi.

De Gids. — Moedertje, door Hendrik Mulder; in welke schrille kleuren heeft de schrijver ons de naweeën doen gevoelen van het overlijden der huisvrouw; het geval moge hier wat speciaal zijn, maar het verhaal over de ordeloosheid, die in het gezin heerscht, de voorliefde der vaders voor een der kinderen, het gebrek aan teederheid tegenover de anderen, de angst over het verdwijnen van de kleine Hanna, dat alles is mooi beschreven en stemt tot nadenken. — Het Bagno in Fransch Guyana, door Th. B. van Lelyveld (1e deel in no. 7, 1904). In dit hoogste lezenswaardige artikel hangt de schrijver een huiveringwekkend tafereel op van de Fransche boevenkolonie met hare verschillende klassen van bannelingen, en waarvan het centrum te St. Laurent is; hij doet ons kennis maken met het ellendige leven van die misdadigers, welker gevangenis hij voor zich zag ontsluiten; hij vertelt, aan welke kwellingen en vernederingen de déportés zijn overgeleverd, hoe hunne hoop op de vlucht is gevestigd, hoe de vluchtelingen in Suriname en elders belanden en aan het slot stelt hij de vraag wanneer aan dezen ellendigen toestand een einde zal komen.

XXe Eeuw. — In 't Hippodrom, door G. van Hulzen; op het tentoonstellingsterrein te Amsterdam staat te midden der vermakelijkheden een paardenspel, waar de levenslustige wereld rendez-vous houdt; daar bevindt zich onder de aanwezigen eene jonge schoone met haar jaloerschen minnaar. Op dit gegeven heeft de begaafde schrijver eene schets samengesteld, die van het begin tot het einde boeit; hij moet het ongedwongen, vrije leven van nabij hebben gadegeslagen, om het zoo nauwkeurig en zoo interessant weer te geven; interessant, omdat het verhaal een wijsgeerigen achtergrond heeft met nuttige levenslessen en wenken, met forsche zetten tegen de geldhuwelijken. Dit opstel lijkt ons een der beste en zuiverste proeven van realistische literatuur van den laatsten tijd. — Denken en Werkelijkheid door Prof. G. J. P. J. Holland.

Groot-Nederland. — Het leven van Rozeke van Dalen (II), door Cyriel Buysse; in dit vervolgstuk vertelt de schrijver, dat Rozeke en Alphonse *spoedig* na hun huwelijk, tengevolge van een bekomen erfenis, een *eigen* boerenerf betrekken, dat tot een nabijliggend kasteel behoort en dat de

jonkvrouw van dit kasteel in hare liefde voor den jongen Armand door haar vader wordt tegengewerkt, aangezien zich geruchten over het lichtzinnige leven van den aanstaande verspreid hebben; de jonkvrouw, door smart kwijnend, smeekt Rozeke om vergunning voor samenkomsten met Armand in haar huis; de spanning en angst, die deze geheime bijeenkomsten bij Rozeke wekken, omdat ze telkens door haar echtgenoot en de arbeiders kunnen ontdekt worden, zijn mooi geteekend. — Holland, door Carel Scharten; deze in verzen gestelde ontboezemingen, de eerste 8 getiteld: Opgeheven ballingschap", de laatste: „Holland teruggezonden" zijn met dichterlijken eenvoud, met innig gevoel en waarheid weergegeven; — de eerste zijn als eene zucht van verademing, de laatste als een uiting van geluk en vreugde te beschouwen. Deze poëzie is geen gezochte mooi-doenerij, geen woordkunstpronkerij, maar de vertolking van een zuiver dichterlijk gevoel.

Tijdspiegel. — Napoleon op St. Helena, door J. C. v. d. Berg. — Hoewel deze bijdrage niet veel nieuws bevat, hoe meedoogenloos, engzielig wreed de groote banneling werd behandeld door zijn bewaker Hudson Lowe, Gouverneur van het eiland, wiens maatregelen getuigden van een aan zinsverbetering grenzenden angst voor ontvluchting. Verder treft men bijzonderheden aan over het leven op het eiland van Napoleon en zijn omgeving. — Paul Louis Courier, door L. A. A. van Kervel, die eene korte levensschets geeft van den kloeken pamphlettist uit het begin der 19e eeuw; Courier neemt als prozaschrijver eene goede plaats in de Fransche literatuur in; zijn pamphletten en geschriften maken misstanden en misbruiken openbaar in pittige, dikwijls geestige en vaak bittere taal. Hij zou gerust een kordaat socialist van zijn tijd genoemd kunnen worden; zijn einde was tragisch, want hij werd door zijn eigen jachtopziener, opzettelijk of uit onvoorzichtigheid doodgeschoten. — Kaapsche Histories, door R. D. Nanta, die ons in dit artikel boeiende meedeelingen doet over Zuidelijk Afrika tijdens het bestuur van den wreeden boosaardigen, somberen en gierigen Gouverneur Van Noodt; het huiveringwekkende tafereel, dat de schrijver van een voltrekking van een doodvonnis doet, geeft een idee van het karakter van Van Noodt, die plotseling na de executie sterft in zijn leuningstoel.

Elsevier. — Herinneringen aan de Haarlemsche school voor Kunstnijverheid door K. Sluyterman, bevattende een geschiedkundig overzicht van de zoo nuttige inrichting, die haar zilveren jubileum onlangs vierde; het opstel is geïllustreerd met mooie groepen, interieuren en portretten van den eersten directeur, van oud-bestuurderen, beschermers, oud-leeraren enz. — De hoed, door J. Everts, een humoristisch vertellinkje over een nieuwen meisjeshoed, waarin al vier weken lang een doode muis zat, waardoor een allerverschrikkelijkst onaangename geur werd verspreid; bijzonder komisch is de scène in de tram, waaruit alle passagiers door de lucht verdreven worden, terwijl ook de dialogen los, vlot, in echt volksdialect, hier en daar geestig zijn.

Onze Eeuw. — Werkelijkheid, door Ignata Lubeley; in deze mooi gestyleerde schets is de hoofdfiguur een Engelsch meisje, zich bewust van haar letterkundigen en artistieken aanleg, hopende door een huwelijk met een adellijk heer opgang in de groote wereld te maken; zij huwt met een koelen landjonker, wiens hoofdvermaak de jacht is en die geenszins het groote leven in London begeert; de illusiën van het jonge vrouwtje hebben plaats gemaakt voor de naakte werkelijkheid en na de dood van den gemaal keert zij naar haar vader in de hoofdstad weder. — Uit Spanje, door mej. C. M. Vissering; deze reisbeschrijving, waarin Ronda en Cordova de voornaamste objecten vormen, is eene aaneenschakeling van interessante, levendige aanteekeningen over natuurschoon, Romeinsche en Moorsche bouwwerken, over de vormen en de taal in de samenleving der beschaafde lieden, welke iets romantisch, deftigs en hoofsch hebben.

Vragen van den Dag. — Napoleon I en Madame de Staël door A. W. Stellwagen, die in enkele pagina's spreekt over de beroemde, pronkzieke schrijfster, voorbode van de Romantische periode en wier werken zoo grooten invloed op de Fransche literatuur hebben gehad. Tevens stelt hij in het licht, hoe Napoleon haar invloed vreesde, een vrees, die verklaarbaar was, omdat de groote vrouw de dochter was van minister Necker, gehuwd was met den Zweedschen gezant en in haar salon de voornaamste personen ontving. De heer Stellwagen behandelt in 't bijzonder de zucht tot toenadering van Mad. de Staël, het afstootend optreden van Napoleon en de verbanning van eerstgenoemde in den vreemde; zooals bekend is, heeft Mad. de St. sinds lange jaren in het buitenland moeten verblijven, vervolgd door de spionnen van den Keizer.

Huwelijkskansen van vrouwen, in welk

opstel wordt aangehaald de mededeelingen uit „Studies in Volkskracht" door Mr. F. Falkenburg, die aan het eind van de 7 punten, waarin zijn conclusiën vervat zijn, de mannen waarschuwt, de vrouw in haar streven om zich een onafhankelijk bestaan te verzekeren, *niet* te belemmeren; „de maatschappij," zegt hij, „is niet voor de mannen alléén, maar voor de geheele menschheid." — Schopenhauer's Pessimisme, door Dr. Wijnaendts Franken; Schopenhauer, de groote denker en philosoof zegt, dat alle geluk en vreugde schijn zijn; dat ze slechts oogenblikkelijke bevrediging geven van begeerten, van gemis, van smart en lijden; men is ontevreden wegens *niet*-bezit; de grondslag van alle willen en streven is behoefte en gebrek, dus smart; het leven is een treurspel; het leven loont de moeite *niet*; de hoogere geestelijke ontwikkeling baat *niets*. Zeer terecht merkt Dr. W. F. op, dat het bekijk op de dingen van Schopenhauer eenzijdig en subjectief is, dat *volstrekt* niet altijd gemis en gebrek de basis vormen van ons doen, dat het hoopvolle streven een geluk is op zich zelf en dat er wel degelijk spontane, onberedeneerde levensvreugd bestaat.

De Prins. — Portretten van Dr. Bredius, Graaf Schimmelpenninck, Cato Esser, Kapt. ter zee Tydeman; Baron Schimmelpenninck, Kolonel v. Loenen, Indische officieren, bekende tijdgenooten; groepen van de Delftsche en Belgische feesten, foto's van het onweer, monumenten, novellen, schetsen, merkwaardige dieren, actualiteiten, sportfeesten en romans.

Album der Natuur. — Weidevelden, door H. Tiesing; dit opstel bevat zeer interessante meedeelingen omtrent legenden en overleveringen met die uitgestrekte velden verband houdende, verder omtrent de verschillende diersoorten, die er verblijf houden, omtrent grensscheidingen en ontginning; 't zijn in het bijzonder de Drentsche heiden, die besproken worden en welker eigenaars zich met *niet* dadelijk winsten afwerpende ontginning *niet* spoedig vereenigen. — Bewaren van steenkolen onder zeewater, door Prof. Modderman, die aantoont, dat de kolen daaronder beter bewaard blijven dan in de lucht; onder zeewater geborgen vallen ze zelfs na jaren *niet* in stukken en verminderde de verbrandingswaarde *niet*.

Europa. — Lize's ontwaken, door J. Eysten; het oude thema: „Liefde" is door den schrijver hier op eene wijze behandelt, die ons eenige oogenblikken van aangename lectuur verschaft; Lize, een weeze, bij haar bekrompen tante in huis, is verloofd met een prozaïschen, saaien dorpsontvanger; verschillen in temperament, in stemming en opvatting, kunnen geen gelukkigen band verzekeren; een knappe, jonge Berlijnsche violist, zonder ernstige huwelijksplannen, brengt haar het hoofd op hol, zoodat zij het engagement verbreekt. Aanvankelijk droomerig en lusteloos, is ze ineens opgewekt geworden; maar als de Berlijner weg is, komen de tongen los, wordt ze overstelpt met verwijten over haar gedrag en reist ze den violist na. Het stukje is een greep uit het leven en geeft bij de lectuur toch geen aanstoot. — Cashel Byron's beroep, door Bernard Shaw. (Vervolg).

Nieuwe Paedagogische Bijdragen. — Wat is toch eene school, door P. Oosterlee, een wijsgeerig en breedvoerig stuk lectuur, doorwerkt met tal van citaten en uitspraken van groote denkers en paedagogen.

De Aarde en Haar Volken. — Van het eiland Kreta met foto's en mededeelingen in verband met den gespannen staatkundigen toestand op dit eiland; zooals men weet, wenscht Griekenland het eiland bij zijn land ingelijfd te zien. — Rusland als koloniseerende mogendheid, door Albert Thomas. — Bij de wilde stammen in het zuiden van Annam, naar het Fransch door Kapitein Cupet; dit reisverhaal bevat vele interessante bijzonderheden over de natuur van dit Fransch-Indisch gebied, over de onderlinge betrekkingen, zeden en landsgebruiken; Kapitein Cupet heeft dit gebied doorreisd, gewapend met een gering aantal geweren en begeleid door olifanten, waarop de wilden zeer verzot zijn.

Timotheüs. — Panamahoeden door Albert; de echte panamahoed, het lievelingshoofddeksel van koning Eduard, is zeer duur en wordt gevlochten van gespleten palmbladeren, eigenlijk vezels; ofschoon Zuid-Amerika eigenlijk de bakermat is, worden de hoeden veelvuldig in den Elsas bereid; ze zijn er echter *niet* onecht door, want de grondstof komt uit de Nieuwe Wereld. Albert beschrijft hoe de hoeden vervaardigd worden: vlechten, bleeken, vormen, garneeren; er zijn foto's bij. — Russisch bloed, door L. Penning, een aantrekkelijk verhaal uit het volksleven.

H.

B. Lopez de Leão Laguna.

De Joden Houttuinen te Amsterdam. (In het bezit van het Panorama te Amsterdam).

Het Land van Mauve.

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

N. VAN HARPEN.

B. Lopez de Leâo Laguna.

Langs de smalle binnenweegjes op het Zevenend — het gedeelte van Laren waar de boeren-interieurs gevonden worden — kan men alle dagen in de schafturen op een fiets zien rijden een niet meer jongen man, in eenigszins gebogen houding, een bril glinsterend tegen een gezicht, dat gelijkenis vertoont met Jozef Israëls.

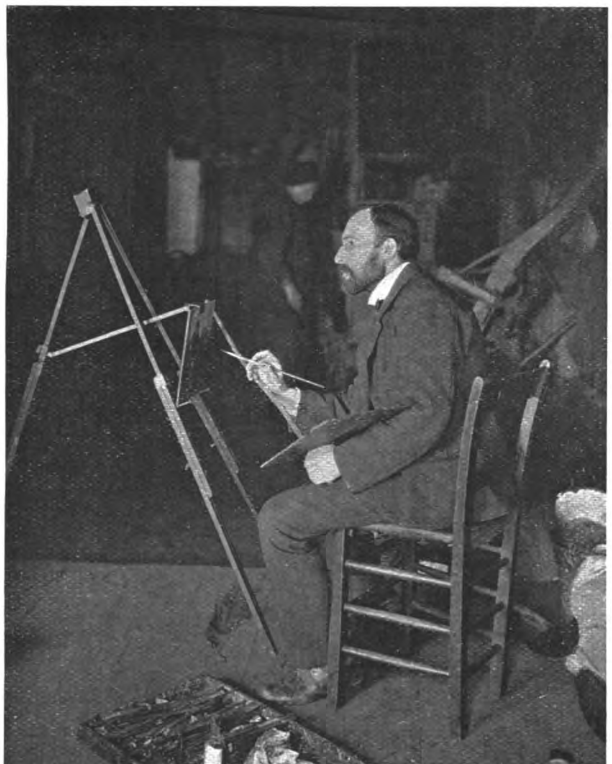

Laguna in zijn binnenhuis.

Dat is Laguna of wel Lopez, die van en naar zijn binnenhuis rijdt, waarin hij dag-in dag-uit van den ochtend tot den avond in stagen arbeid doorbrengt.

Laguna is met de Larensche interieurs als samen gegroeid; hij kent ze alle en de bewoners kennen hem en „zitten” gaarne voor hem.

Hij is nu meer dan vijf jaren in Laren en heeft er heel wat figuren in het interieur op het doek gebracht.

Eenmaal in een interieur werkende en figuren van zijn gading gevonden hebbende,

haalt hij er als een ijverige werkbij uit wat er uit te halen is.

Geen hoekje van het interieur waarin het licht valt dat hij noodig heeft, of het wordt gebruikt. Hij schildert zijn figuren gedurende al hun huiselijke bezigheden, nu eens bij het spinnewiel, een zeer gevraagd sujet, dan bij het aardappelen schillen, of bij het naaien en knippen, maar steeds is de bezigheid ondergeschikt. De figuur is en blijft hoofdzaak met het daarop vallend licht; de entourage is bijzaak.

En als figuurschilder is Laguna dan ook een der talentvolste; van de vele binnenhuizen die Amerika vraagt, zijn er vele van Laguna; zoo komt het, dat er van tentoonstellen bijna geen sprake meer is en het publiek — behoudens de enkele verzamelaars die werk van hem kochten als zij, in Laren vertoevende, wellicht kennis met hem maakten — Laguna, van wien men enkele jaren geleden veelbelovende dingen te zien kreeg, bijna niet of niet meer kent.

Linnen knippen. (In 't bezit van „de Larensche Kunsthandel").

Dat is heel jammer, want Laguna is wat men noemt een rasschilder, een die het schilderen in het bloed zit en wiens leven geheel door het schilderen in beslag genomen wordt, zoodat hij zijn eigen criticus en zijn eigen bewonderaar is.

Na zijn dagelijksche ingespannen arbeid bestaat er nog een gezin voor hem, waarin hij zich het gelukkigst voelt als zijn vrouw, die van een muzikale familie is, hem op wat pianospel en zang onthaalt, of in de lange zomeravonden als hij met zijn twee jongens het veld in kan gaan, om op hen te passen.

Overigens is er weinig waarover Laguna zich druk maakt of zich over bekommert.

Daardoor heeft hij een naïveteit behouden, die vaak een leuken, soms voor hem zelf wel eens een onaangenamen kant heeft, wijl collega's er wel eens een loopje mee nemen, hoewel ze hem als schilder te zeer waardeeren, en als mensch te gaarne mogen lijden om hem onaangenaam te zijn.

Zijn voortdurend leven met en in zijn werk heeft echter een naïeve achterdoch-

tige plooi aan zijn karakter gegeven, wat soms tot vermakelijke misverstanden aanleiding kan geven.

Wat begrijpelijk en verklaarbaar is, wijl Dan kan hij wel eens los komen en, zij het dan ook met volkomen recht tegenover anderen, zelf zijn eigen talent boven dat van meer bevoorrechten waardeeren. Voor wie hem niet

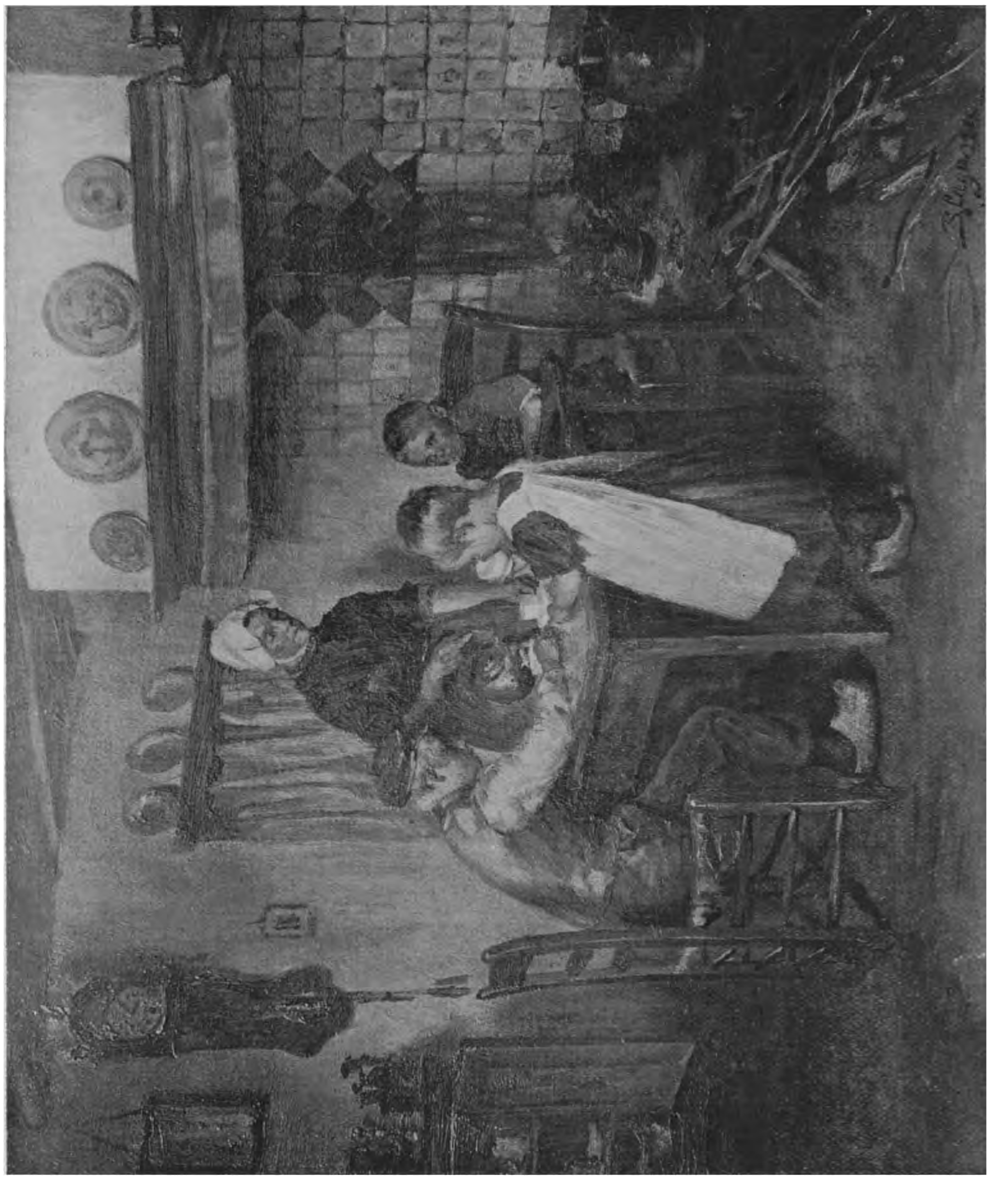

Koffiedrinken. (In het bezit van den heer Struch, te Amsterdam).

ook zijn pad niet op rozen ging en hij vaak moest ondervinden, dat kunstbroeders van minder talent en minder werkzaamheid bij het publiek meer waardeering vonden dan hij.

kent, ligt daarin iets van zelfoverschatting, doch voor wie hem in heel zijn naïeve kunstenaarsnatuur begrijpt, is dit geen fout, integendeel slechts „un défaut de ses qualités.

Aan 't Spinnewiel.

Zooals ik zeide, Laguna's levensweg was niet met rozen bezaaid.

In 1864 op 16 Februari te Amsterdam uit Portugeesche ouders geboren, verloor hij reeds op 10jarigen leeftijd zijn vader en werd hij, zooals dat bij de Portugeesche Israëlieten gebruikelijk is, – wanneer de kostwinner van een gezin sterft, — in het weeshuis opgenomen. Dat was voor den jongen, die dol van teekenen hield, maar gelukkig, want allicht was zijn talent niet tot uiting gekomen, indien hij vroeg mede voor het gezin had moeten zorgen.

De regenten van het weeshuis bleken heel goede opvoeders en lieten hem een opleiding geven in de richting van zijn talenten. Hij werd op de Quellinusschool geplaatst om zich onder leiding van den heer Traut-

Stroobinden. (In het bezit van den heer G. Levenbach, te Amsterdam).

wein voor decoratieschilder te bekwamen.

Hier maakte hij kennis met Hobbe Smith en Cornelis Kuypers, met wie hij verder studeerde.

Van de Quellinusschool bezocht hij de Academie, waarop hij met Frankfort bevriend raakte en met dezen en Hobbe Smith vele jaren een klaverblad vormde. Onder leiding van de professoren Altmann, Wijnveld en Allebé ontwikkelde zich Laguna's talent aan de Academie vooral in de richting van figuurteekenaar en schilder, een richting, waarin ook de bekende schilder, wijlen De Haan, op wiens atelier hij geruimen tijd werkte, tijdens diens

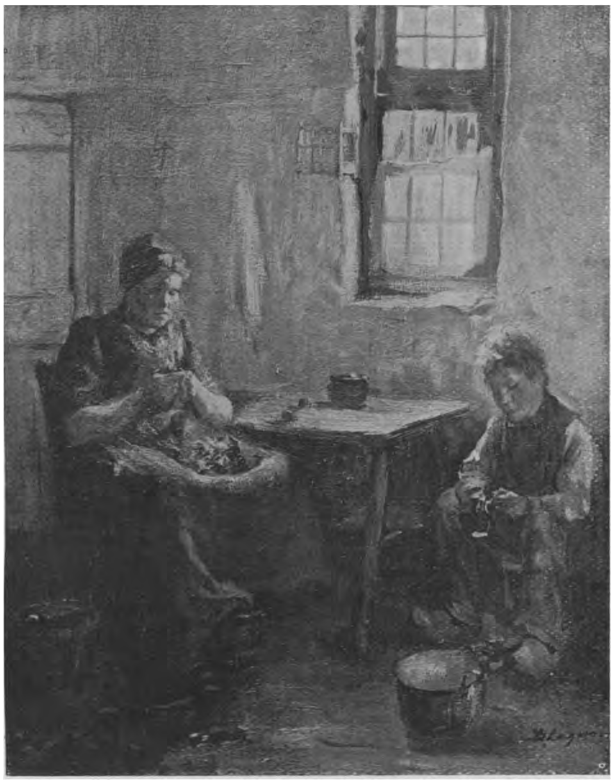

Aardappelen schillen. (In het bezit van den heer W. J. Mesritz, Amsterdam).

Eemnesser Binnenhuis. (In het bezit van „de Larensche Kunsthandel").

Uriël a Costa tot stand kwam, hem aanmoedigde.

Van het atelier van De Haan zag hij het typische leven in de Jodenbuurt met zijn kleurrijke tafereelen, en het lag voor de hand, dat de jonge schilder zich aan het werk zette met het teekenen en schilderen van Jodentypen.

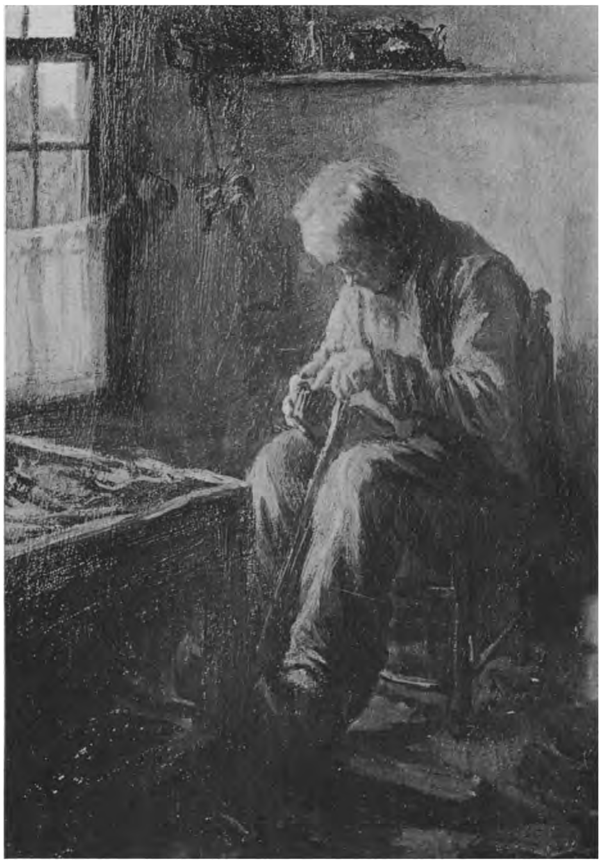

Schoenmakertje. (In het bezit van den heer E. Vita Israël, te Amsterdam).

De illustraties welke hij hiervan maakte, voor een der eerste nummers van het tijdschrift Elsevier, zullen velen zich nog wel herinneren.

Behalve dit succes trokken zijn straattafereelen in zwart krijt zeer de aandacht op tentoonstellingen.

Op 17jarigen leeftijd het weeshuis verlaten hebbende, moest hij met dezen arbeid in zijn onderhoud voorzien, wat in een klein land als het onze voor een illustrator geen gemakkelijke taak was.

Spoedig waagde hij zich echter ook aan olieverf-schilderen en schilderde hij portretten, waarvan enkele nog zeer gewaardeerd worden. Kort na zijn huwelijk met Mejuffrouw Asscher trof hem een langdurige en ernstige ziekte, die zijn verblijf in Amsterdam niet wenschelijk maakte.

Na zijn herstel toog hij op een goeden dag naar Laren.

Daar de binnenhuizen ziende, was zijn keuze aanstonds beslist. Hier had hij naast gezonde lucht een arbeidsterrein gevonden, dat hem bijzonder van zijn gading leek.

Hier werkt hij nu sedert vijf jaren onvermoeid en met klimmend succes.

O, zeker, Laguna zal de eerste zijn om het te weten, dat hij Neuhuys en Kever voorshands als zijn meerderen heeft te erkennen. Doch wanneer zijn werk straks in noblesse van kleur, nog in rijpheid en diepte zal hebben gewonnen, dan zal ook zijn arbeid naast het hunne de waardeering vinden waarop het recht heeft.

Men vraagt zich wel eens af, hoe het komt dat zoovele schilders zich tot Laren en het interieur-schilderen voelen aangetrokken en waarom Amerika bij voorkeur interieurs, liefst Larensche interieurs, verlangt.

Mij dunkt er is een antwoord op die vragen.

Dat, sedert Neuhuys met zijn mooie Larensche binnenhuizen Amerika niet alleen ontdekte, maar ook veroverde, onze figuurschilders — en dat was en is dank zij de

geschiedenis van onze schilderschool en de opleiding aan de Academies toch steeds een voornaam genre in de Hollandsche schilderkunst — zich tot het binnenhuis voelden aangetrokken is niet alleen om pécuniaire redenen.

De Larensche binnenhuizen, ik heb het reeds meer gezegd, in hun primitieven vorm en toestand, hun door den tijd en den eenvoud der bewoners nog vaak zoo typische inrichting en aankleeding, de kleurrijke kleederdracht, de gewilligheid der bewoners om voor de schilders te poseeren, maar vooral het intense licht dat door de kleine raampjes, door de kleine ruitjes en dunne gordijntjes op de schamele omgeving valt, maken ze reeds op zichzelf tot iets origineels voor den leek.

Geen wonder, dat onze kleurgevoelige schilders, voor wie kleur en licht als het ware de hoofdklanken zijn waaruit zij hun kleurrijke gedichten opbouwen, zich tot de Larensche interieurs aangetrokken gevoelen.

En dat de Amerikanen, die eerder dan wij zelf een Israëls een Neuhuys, een Blommers en een Kever hebben weten te waardeeren in hun binnenhuizen, de interieurs ook van andere schilders blijft vragen, het is begrijpelijk.

Zij schijnen bij intuïtie te weten, dat een schilder, een figuurschilder vooral, zich het gemakkelijkst en het zekerst in het binnenhuis uitspreekt.

Daar wordt hij niet afgeleid door allerlei invloeden, waarmee de landschapschilder te kampen heeft. Eenmaal een „mooi geval" gevonden, kan de schilder er rustig en vrij geregeld aan doorwerken. Zijn stemming wordt lang zoo vaak niet afgeleid en onderbroken. Hij kan, wat hem eenmaal inspireerde, telkens weer onder hetzelfde licht plaatsen. Daardoor kan hij zijn werk voortdurend aan de natuur toetsen en er mee vergelijken.

Aardappelen schillen. (In het bezit van „de Larensche Kunsthandel").

Het interieur staat ook den beschouwer vaak nader dan het landschap, wijl hij het algemeene en het karakteristieke beter kan controleeren, dan de stemming waaronder een landschapschilder de natuur heeft gezien en vastgelegd op het doek.

Ofschoon deze voorkeur of appreciatie absoluut geen maatstaf voor kunstbeoordeeling mag zijn, meen ik toch dat de

voorkeur van het groote publiek, al wil ik die niet in bescherming nemen, wordt verklaard.

Het gaat er mee als met de menschen. De stadsmensch en dat is de groote meerderheid, begrijpt niet hoe iemand, die aan het stadsleven gewoon is, zich in het buitenleven kan schikken. Want redeneert hij : ik zie toch liever een mensch dan een boom.

De buitenman is dat natuurlijk niet eens, maar draait het om.

Daarom behoeft hij echter geen menschenhater te zijn, veel minder het schoone en het goede in den mensch „an und für sich" niet te onderschatten.

Laren, September.

Aankomst in Bergen.

NAAR NOORWEGEN!

EEN REISHERINNERING DOOR HENKO.

FOTO'S VAN H. K. TEUNE.

Eene groote drukte en bedrijvigheid heerschen aan de Westerkade te Rotterdam. Rijtuigen komen aanrollen, houden stil, reizigers stappen uit en begeven zich aan boord van een aan den wal gemeerde salonboot. In 't ruim is men bezig te laden, met groot gedruisch rollen de kettingen door de takels. Matrozen zijn bezig de vrachtgoederen op te stapelen.

Een stoere krachtige man verschijnt. Aan zijn gegalonneerde pet en mouwen herkent men in hem den kapitein. Hij geeft eenige bevelen, de bel voor de afvaart luidt, snel vertrekken, na gekus en handgeschud, de gasten van boord, de loopplank wordt ingetrokken, eene langgerekte stoot van de stoomfluit en de „Ingerid" van de Stoomvaart-maatschappij Noorwegen werkt zich los van den wal. De machines verrichten haar arbeid, korte krachtige slagen brengen de schroef in beweging, die het water aan den achtersteven als een schuimende massa doet opborrelen en met halve kracht stoomend verlaat de boot het Vaderland.

Heerlijk schijnt de zon over de Maas. Als in vloeibaar goud kleurt zij de golfjes die aanrollende, tegen den voorsteven breken en in schuim hoog opspatten. Links en rechts een woud van schepen, die op hun beurt zullen vertrekken. Langzaam doorstoomende bereikt het schip eerst Delftshaven, daarna Schiedam en eindelijk den Hoek van Holland. Hier verlaat ons de rivier- of modderloods en de „Ingerid", nu vrij, stoomt met volle kracht het zeegat uit.

Aan dek staan de passagiers te staren naar 't vasteland, dat langzaam verdwijnt, maar toch nog den geheelen dag zichtbaar

blijft en als eindelijk Scheveningen nadert, salueert de Ingerid hier voor 't laatst Holland. Dan stoomt zij full speed de Noordzee in.

De bel voor de lunch roept allen naar beneden. 't Is hier een drukte van belang. Kennismaking worden aangeknoopt en 't is alsof de hofmeester juist de eene tafel heeft vrij gehouden voor de Hollanders, die van deze vrijheid gebruik maken om onderling een gezellig clubje te vormen, waarbij de kapitein zich aansluit. Een toast door hem

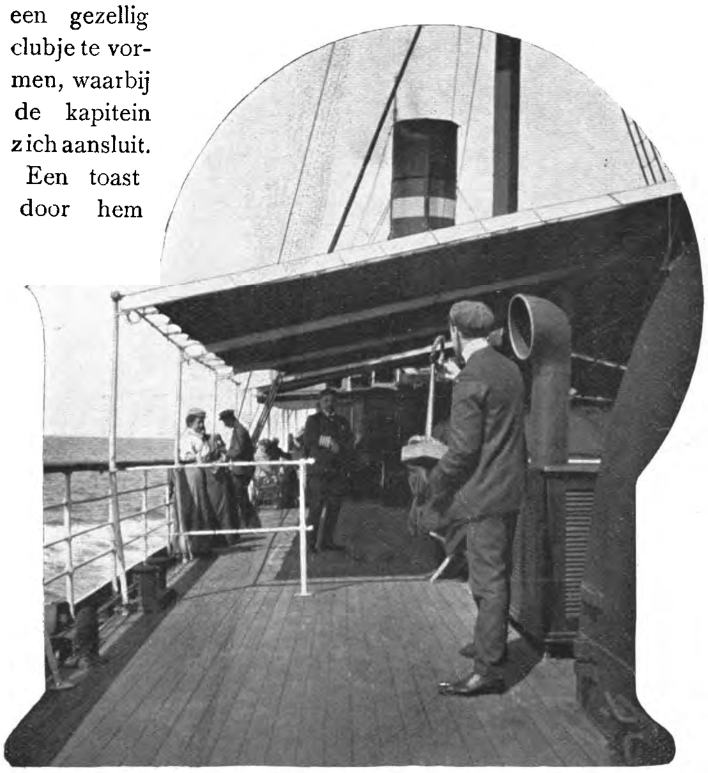

Ringspelen aan boord. S. S. Ingerid.

uitgebracht op een „behouden aankomst" wordt dankbaar aanvaard en in gezelligen kout gaat de lunch voorbij, als aan een groote familietafel. Enkelen hebben zich verwijderd (vooral dames) omdat hun de grootste plaag aan boord, de zeeziekte begint te kwellen en aan 't diner is dat aantal zoo vermeerderd, dat slechts enkele dames zich aan tafel bevinden. Later aan dek, verzoekt de joviale hartelijke kaptein Bouwman ons, hem te komen gezelschap houden op de commandobrug en hier toont hij ons nog de Hollandsche kust, die als een zwarte streep aan den horizon verschijnt.

Hier bewonderen wij ook een der schoonste natuurtafreelen nl. het ondergaan der zon. Heel langzaam daalt de grootsche lichtbron neer, hare stralen dicht over de golven werpend en deze kleurend in schitterende pracht. Achter kleine wolkjes verborgen daalt de zon al meer en meer, tot zij, als een gloeiende vuurbol, het water bereikt en daarin schijnt te verzinken. Over de zee daalt nu het duister neer en wij allen verwijderen ons om in onze hutten te genieten van een verkwikkenden slaap.

Hoog staat de zon aan den hemel, als wij wakker worden. 't Is benauwend warm in de kleine hut en haastig kleeden wij ons, om zooveel mogelijk te genieten van den heerlijken Juni-dag. Om ons heen is nu de oneindige zee (geen enkel strookje land is meer te zien) maar zij is zoo kalm, dat de deining bijna niet merkbaar is. Tegen twaalf uur komen een aantal stoomschepen in zicht. 't Is de Hullsche visschersvloot, die hier weer ligt als in dien gedenkwaardigen nacht, toen de Russische vlootvoogd haar met zijne kanonnen liet beschieten. De „Ingerid", met haar „Rood-wit-blauw" in top, wordt met gejuich begroet en wij juichen meê, dankende voor de beleefdheid. Steeds stoomen we Noordwaarts. Een ringspel verdrijft de verveling en kapitein Bouwman speelt mede, tot wij tegen 7 uur plotseling door den stuurman gewaarschuwd worden, dat land in zicht is. Alle kijkers worden gericht en werkelijk zien wij, hoewel vaag, een ertsachtig land uit zee opdoemen. 't Is Noorwegen. En als

Bouwman eenigen van ons in zijn hut noodigt, ten afscheid, haalt iemand zijn viool, hijzelf neemt zijn cither en samen spelen en zingen zij het Noorweegsche volkslied:

Jo, vi elsker dette landet,
Sour detstiger frem!

(Ja, wij minnen dat land, zooals het opdoemt uit de golven!)

Plechtig klinkt de melodie over de golven, terwijl in de verte het licht van den vuurtoren ons den weg wijst.

Als ik den volgenden morgen om 9 uur aan dek verschijn, stoomt de Ingerid reeds langs de kust van dit wonderland. Grootsch is de aanblik aan alle kanten. Rechts de kust met zijn grillig gevormde rotsen, links een lange reeks bewoonde en onbewoonde eilanden. Vóór ons, die prachtige binnenzee, zooals zij zich tot Aalesund vertoont. Helder blauw is het water en scharen bruinvisschen dartelen in den zonneschijn. Visschersbooten drijven of zeilen langs ons heen, terwijl een enkele stoomboot, volgepropt met passagiers ons voorbijvaart, groetend met een enkelen stoot op de stoomfluit. Langs Hangesund, een klein vriendelijk stadje, passeeren wij den ingang der Hardangerfjord en om twee uur zien we bij 't omvaren van een hoog opstekenden berg het stadje Bergen. Van alle kanten dreigen ons de kanonnen der forten, maar rustig vaart de Ingerid, nu met de Noorsche vlag op den achtersteven, de haven in. Aan den douanesteiger legt zij aan, onze bagage wordt gevisiteerd, de wachtende hotelbediende neemt alles in ontvangst en na een hartelijk afscheid van onzen braven kapitein Bouwman, stappen we aan land.

Dien middag rijden we met ons vieren Hollanders in een open rijtuig door de vriendelijke straten van Bergen, om ons naar Fantoft te begeven, het 600 voet hoog gelegen buiten van den Duitschen consul. De zon schijnt prachtig, wel een wonder in deze streek, waar 't altijd schijnt te regenen.

Over heuvelen en door dalen, langs mooie dennewouden en beukenlanen, met soms een verrukkelijk vergezicht, bereiken we na een half uur rijden een zeker punt, waar de koetsier ons verzoekt uit te stijgen, om per pedes den heuvel te beklimmen; want het voertuig kan hier niet meer van dienst zijn. Aan zijn verzoek voldoende, bereiken we na een vermoeiend kwartiertje den top, met zijn zwartgeteerde oud Noorsche kerk en zijn heerlijk vergezicht over de omstreken van Bergen. Doorwandelende komen we aan het mooiste buiten van Noorwegen, dat, bewoond door den vriend van Wilhelm II, helaas als een gesloten boek voor ons blijft en eindelijk komen we aan 't heerlijk gelegen hotel Birkelund, gebouwd tegen den rand van een steilen berg. Hier maken we voor 't eerst kennis met den Noorschen volksdrank, een soort bier Oel genaamd, dat veel gedronken wordt, daar sterke drank in 't geheel niet mag worden verkocht. Weer instijgende in het rijtuig, gaan we terug langs het prachtige kerkhof met het grafmonument van Ole Bull, dan langs Towet en door de van hout gebouwde oude stad naar 't hotel. Een Hollander, die hier zaken doet geleidt ons dien avond naar het hoog boven de stad gelegen café Bellevue, van waar een prachtig gezicht over de op een landtong gelegen stad met zijn drie binnenhavens ons voor de moeite van 't stijgen beloont. Vreemd komt het ons voor, als we op onze horloges bemerken, dat het elf uur in den nacht is, terwijl alles nog in 't daglicht tot ons doordringt. Bij daglicht verwijderen we ons en bij daglicht slapen we in. Den volgenden dag bezoeken we de meest bekende plaatsen der stad, zooals de groote Vischmarkt, die van 's morgens 6 tot 's middags 4 volgepropt is met menschen, de Duitsche brug met zijn Hansiatisch museum, het Bergenhuus, met zijne herinneringen aan koning Haakon en last not least Floiën, den duizend voet hoogen bergtop met zijn heerlijk vergezicht. Hier zien wij de Ingerid vertrekken naar 't lieve Vaderland, terwijl wij verder het Noorderland met zijn eeuwig licht binnen zullen dringen.

Om 7 uur den volgenden morgen bevinden we ons aan 't station, om de reis te vervolgen. De express staat gereed en

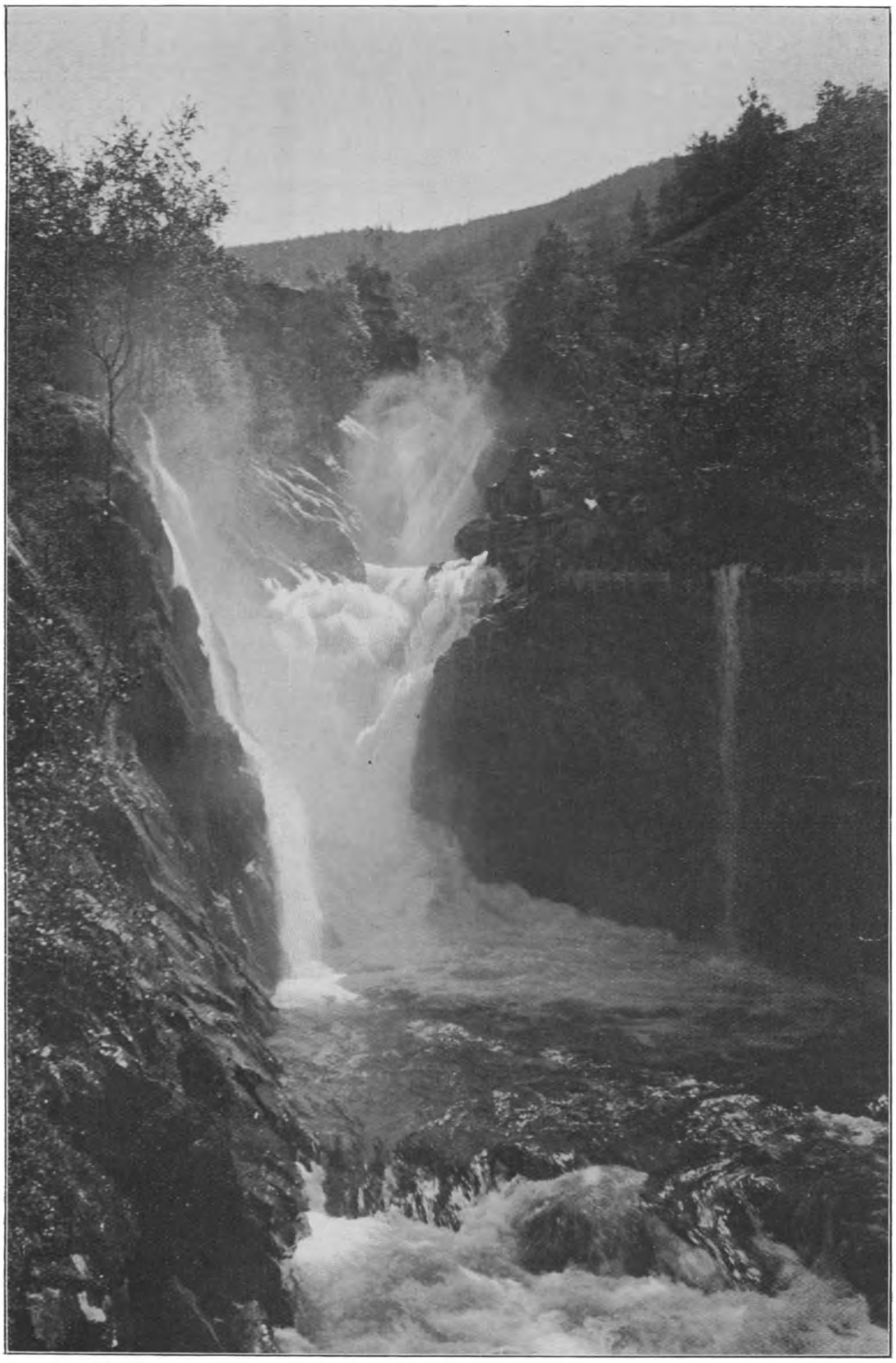

Ula-Foss. (Gudbrandsdalen).

na ons in 't onaanzienlijk stationnetje van plaatsbewijzen te hebben voorzien, stappen we in en de trein vertrekt.

Met welk een ontzaglijke moeite heeft men hier een spoorbaan aangelegd ! Eerst langzaam, dan sneller en sneller rolt de trein heuvels af door rotsen en bergen (ik telde 32 tunnels) en steeds aan den rand van de Lysterfjord. Vanaf de toppen der bergen zien wij de watervallen in donderend geraas, in wit schuim neervallen, telkens terugstuitend om zich eindelijk in Oster-Fjord op te lossen. Lachende weiden met vee, vriendelijke dorpjes en gehuchten, snelvlietende stroompjes en een prachtige landweg wisselen elkander af. Geheel de horizon is afgezet door hoog opstekende rotsen, enkele begroeid met dennen en berken. Hoe mooi, hoe heerlijk mooi is dit alles. Boeren en boerinnen in hunne nationale kleederdrachten profiteeren van den Zondag om aan de tusschenstationnetjes uit te stappen. Aan 't station Vaksdal zien we een heilsleger-processie en zoo is overal afwisseling van leven en beweging. Vossevanger, het eindstation is een onaanzienlijk plaatsje, dat alleen door de toeristen een weinig belangrijkheid heeft verkregen. Na een smaakvol diner, in 't hotel Fleischer, bediend door meisjes in hare origineele kleederdracht, komen tegen 3 uur onze Stoelkjarres voor, om ons verder te brengen. In Noorwegen reist men gewoonlijk op de volgende manier langs de heerlijk aangelegde landwegen : Voor één persoon bestaat het rijtuig uit een soort bakje in den vorm van een schelp, rustende op veeren, tusschen 2 groote wielen, terwijl de koetsier, gewoonlijk een jongen, zijn zetel heeft op het achterstel. Voor 2 personen is 't rijtuig een groote vierkante bak voor de bagage, daarin, verplaatsbaar een zetel voor twee personen en achterin een bankje voor den jongen; terwijl 3 of 4 personen gewoonlijk een rijtuig nemen, een soort open landauer, waarbij de bagage achterop wordt geplaatst. Ze heeten Karjol, Stoelkjarren en Kaleschvogn. Wij dan bestijgen onze Stoelkjarren, bespannen met een vurig paardje, dat ons in snelle vaart het dorp door op den grooten rijweg brengt, die naar Stalheim voert.

Bolstadïren (Bergen. Vossevanger).

Steeds mooier wordt het landschap. De zon zendt hare gloeiende stralen neer, om ons heen trilt de lucht van warmte, vogels zingen hun liedjes, bijen gonzen om ons heen; 't is zomer. En uit de verte komt eerst zacht, dan sterker en sterker wordend, een dof gerommel, als van een naderend

onweer. En bij 't omslaan van een berghoek zien we een bergstroom, van de hooge toppen der bergen, daar, waar de sneeuw smeltende is, neerdonderen, in zijn vaart alles meesleepende, wat in zijn weg komt, kolken vormende, die in ver wegstuivend schuim *ons* zelfs besproeit. 't Is de Voshandselv-Foss.

Bij 't Tvinde Hotel met zijn mooien Tvinde-Foss, houden we eenige oogenblikken halt, om ons wat te verfrisschen en de paardjes te laten eten, terwijl de jongens dadelijk in gesprek zijn gewikkeld met de stoere Noorsche schoonen. Verder rijden we langs Opheim Hotel en zijn meertje steeds door heerlijke dreven, tot we, het Framnaesdal doorgetrokken zijnde, den hoogen bergweg bereiken, die naar Stalheim voert. Wij stappen uit en te voet bereiken wij het schoone oord, de lievelingsplek van Keizer Wilhelm. Hoog steekt de rots, waarop dit hotel gebouwd is, boven de haar omringende uit; 2 jaar geleden is dit hotel verbrand, thans echter geheel herbouwd in den vorigen stijl. De omstreken zijn prachtig. In de nabijheid, op den zig-zag weg naar 't Nerse-dal 2 grootsche watervallen, de Stalheim-Foss en de Sivle-Foss, machtig in hun kracht en heerlijk om te aanschouwen. Aan de andere zijde de Wilhelmshöhe, met den gedenksteen, ter herinnering aan den keizer terwijl de heuvelen en de bergen begroeid zijn met mooie dennenbosschen. Dalende, langs den zooeven genoemden weg, die aangelegd is, met ontzaglijke moeilijkheden, bevinden we ons in het Nerse-dal. Zijn de bergen hoog, de watervallen grootsch, de bergstroomen ontzettend in hunne woeste kracht, de dalen zijn heerlijk in hun landelijke schoonheid, afgewisseld door telkens verschijnende bergketens, die ombuigend telkens weer het dal doen zien in al zijn schoonheid.

Een vroolijk gesprek. Tvinde Hotel (Stalheim Voss.).

Kinematografisch trekken ons alle schoonheden voorbij, totdat wij in de verte, tusschen de bergen, een groot water ontdekken bij het dorpje Gudvangen. Hier moeten wij de boot nemen, die ons verder zal brengen. In dien tusschentijd beschouwen wij de Fjord, die hier den naam draagt van Sogn-Fjord.

Waarin schuilt toch de bekoorlijkheid der Noorweegsche Fjorden? Zijn het de bergketenen, die haar insluiten, is het het zeewater, dat hier kalm voortstroomt, de dorpjes en gehuchtjes, die aan haar boorden liggen? ik weet het niet; maar waar is het, dat zij op den reiziger een groote bekoring uitoefenen. Om 6 uur weergalmt tusschen de bergketenen de klank eener stoomfluit.

De boot ligt aan den steiger en wij gaan aan boord. Het weer, dat tot dusverre zoo heerlijk was, is nu veranderd.

In dikke druppels valt de regen neer, terwijl een kille ondoorzichtige mist zwaar op de bergen rust. Verveling bekruipt ons, want geen enkele vreemdeling is aan boord, terwijl wij zonder kennis van 't Noorsch, geen enkel woord kunnen spreken met het gezelschap, dat uit een Noorsch landedelman en zijn schoone dochters bestaat. ondoorzichtigen sluier. Niet langer tegen de steeds toenemende verveling bestand, zoeken we de rookkamer op en vallen in diepen slaap. Bij Skjolden worden we gewekt door den hofmeester, die onze plaatsbiljetten komt innemen en als de boot aanlegt, zien we dat het halfvijf in den morgen is. Het landschap is nog geheel in den mist gehuld,

Tvinde-Foss tusschen Voss en Stalheim.

Blij zijn we, als de boot in Laerdal aanlegt en trots regen en mist, begeven we ons naar 't dorp, dat zijn groote belangrijkheid ontleent aan den postweg naar Christiania. Van wandelen is natuurlijk geen sprake; we treden een hotel binnen, drinken een glas Oel en begeven ons vroeg weer aan boord.

De mist is steeds dikker geworden en bedekt geheel het landschap met zijn grauwen

maar de regen heeft opgehouden. Daar geen hotelknecht aanwezig is, nemen we zelf onze bagage op, beklimmen den heuvel, en na eenigen tijd komen we aan 't hotel Sulheim, waar, na een half uur wachtens, een oude knecht ons eene slaapkamer wijst en wij, vermoeid, onze ledematen ter ruste leggen!

Skjolden zelf is een lief klein dorp, dat aan de uiterste Noordpunt van de Song-

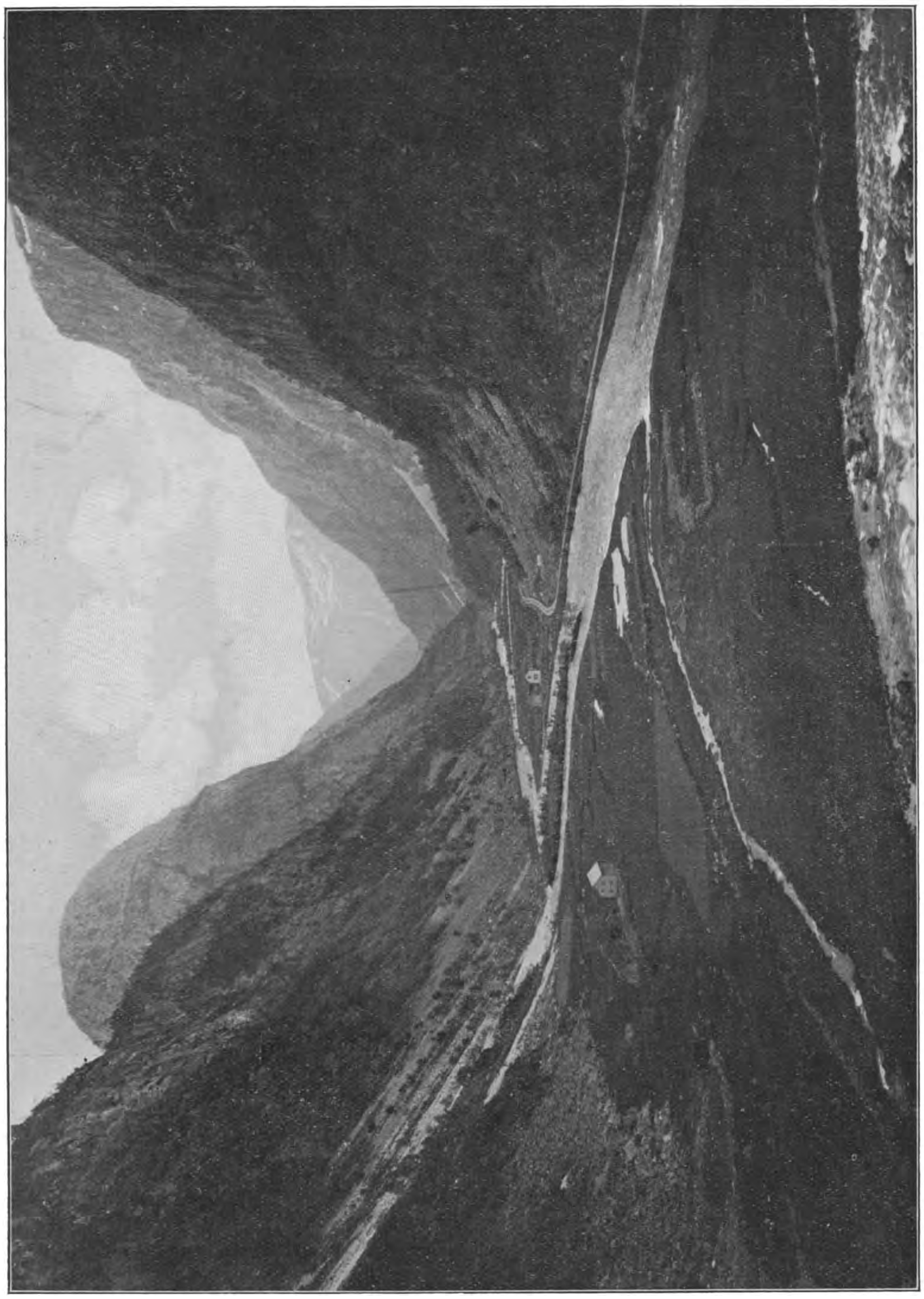

Neroe-dal, genomen van Stalheim.

Fjord ligt, hier Lijster-Fjord geheeten, en dat in hoofdzaak bestaat van fabriekswezen of van zalmvisscherij in het nabijgelegen meertje; de landbouw wordt hier op zeer bescheiden schaal uitgeoefend. Onze stoelkjarre wordt na de bezichtiging van 't dorp

voorgebracht en vroolijk gestemd, door den nu weer heerlijk lachenden zonneschijn, rijden wij langs den prachtigen landweg, die nu eens langs den rand van den berg, dan weer dicht langs het meertje, ons een schat van bergtafreelen toont met prachtige watervallen en bergstroomen. Onderweg huren we een gids, dien wij in Fortun zullen wachten, om dan den grootsten bergketen van Noorwegen, de Jotuscheinen te bestijgen.

In Fortun, een gehuchtje van 6 of 7 huizen aangekomen, na bezichtiging van het mooie, helderwitte kerkje en zijn kerkhof, waarop de oudste man van Noorwegen ligt begraven, die van 1788—1897 leefde, voegt al spoedig onze gids zich bij ons.

Met touwen bindt hij onze bagage samen, slingert alles op zijn rug en in regelmatigen schommelpas bestijgen wij den 3000 voet hoogen berg. Hoe vermoeiend is zulk een tocht voor ons arme polderlanders en toch — hoe verrukkelijk mooi. Want zie vanaf een reuzenhoogte neer in de dalen, zie de dorpjes als uit een Neurenberger speelgoeddoos gegrepen, de stroomen, die lichtgekleurde slangen schijnen, de boomen als miniatuurstruikjes, terwijl de zon dit alles in haar goddelijk licht hult, en alles den lof schijnt te verkonden van het grootsche gewrocht, dat Natuur heet. Of zie opwaarts naar de toppen der bergen, kaal, zonder eenig leven, bedekt met witte plekken, de eeuwige sneeuw — zie, langzaam de natuur woester en woester worden, tot zij eindelijk geen enkelen boom, geen enkelen struik meer voedsel biedt. Zulk een plek is Turtegrö, dat wij na een stijging van $3\frac{1}{2}$ uur bereiken. Hier bevinden we ons in het hooggebergte 3000 voet hoog gelegen; men vindt er 2 hotels en de noodige bijgebouwtjes; dit punt wordt gewoonlijk alleen bezocht door de stoutmoedige Engelsche bergklimmers, die met den bekenden gids, Ola Berge, aan wien ook een der hotels behoort, de reusachtige toppen beklimmen, die bekend

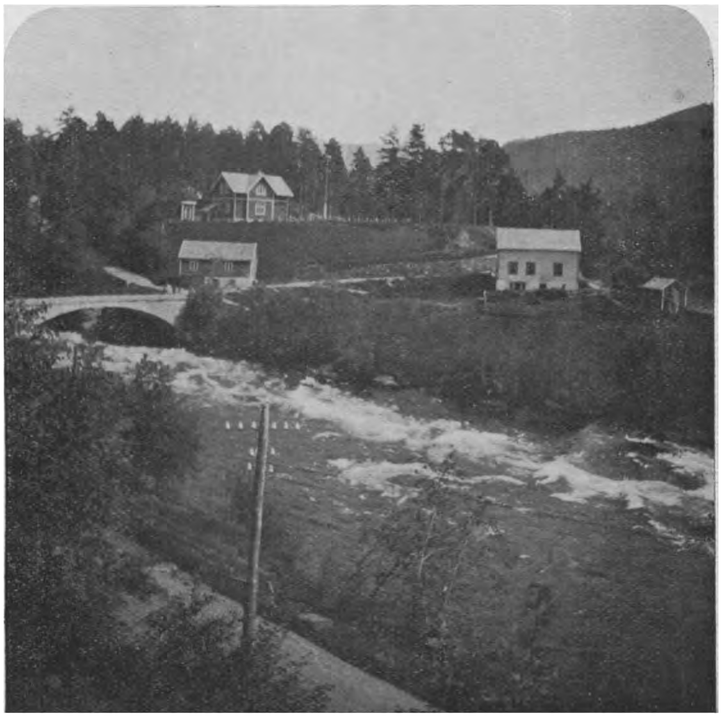

Bergwerken bij Turtegrö.

zijn onder den naam Skagastolstinderne, respectievelijk ter hoogte van 7650, 7350 en 7100 voet. Aan den voet dier bergen is een herinneringstafel gebouwd, ter herdenking van Koning Oscar's bezoek in 1860, terwijl overal, terzijde van den weg, reusachtige massa's steenen zijn opgestapeld, één voor één door de hier vertoevende gasten.

Om 12 uur den volgenden dag slingert de gids een gedeelte van onze bagage weer op zijn rug; de knecht, die ons een eindweegs zal vergezellen, neemt de rest en voort gaat

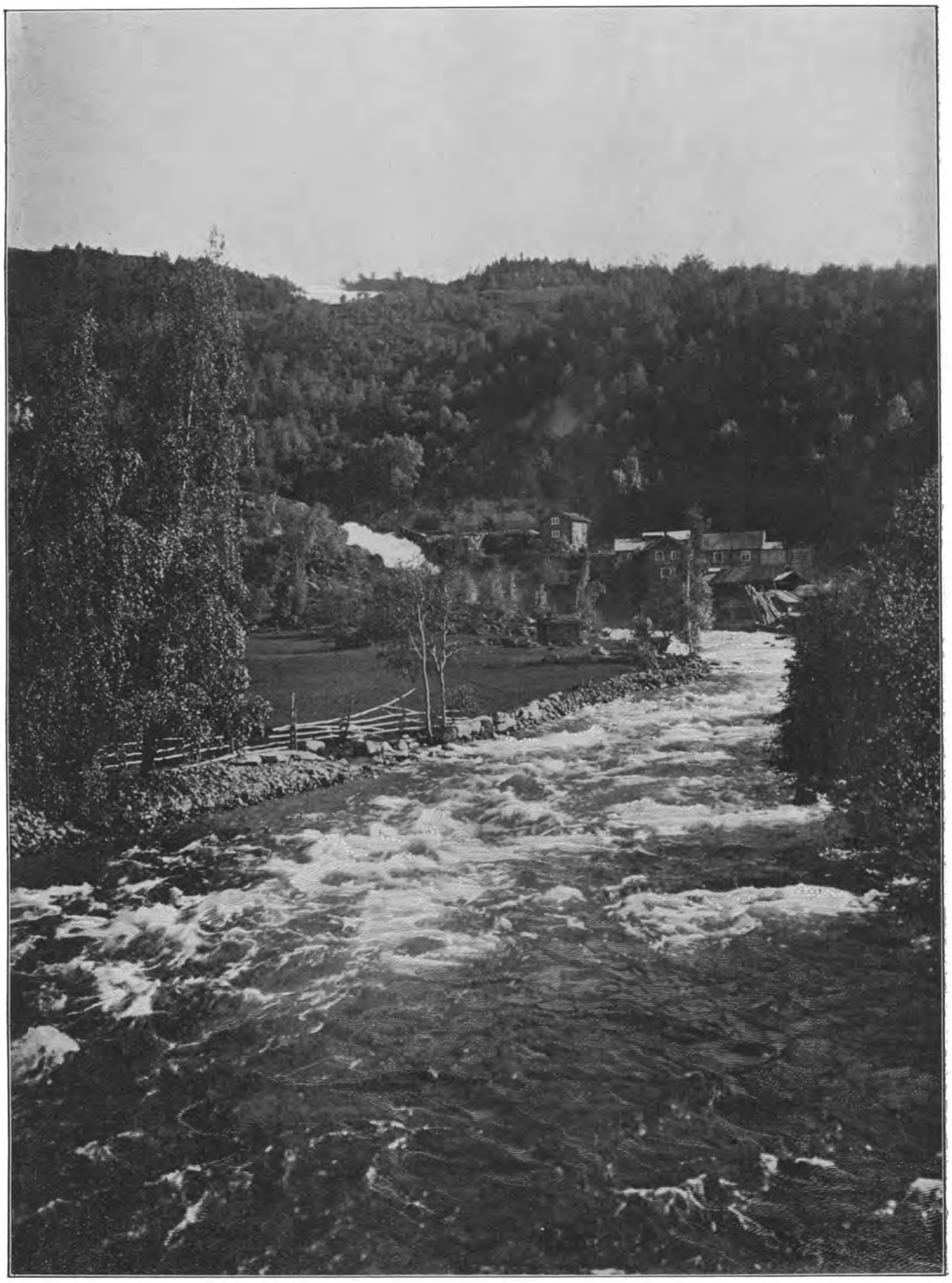

Houtzaagmolen in Gudbrandsdalen.

het nu door de zich oneindig ver uitstrekkende sneeuw.

Eerst steeds stijgende, dan gedeeltelijk dalende, straks weer omhoog, loopen wij

voort door de dicht bevroren 4 à 5 voet hooge sneeuwlaag. Geen enkel bewoond oord treft men hier aan; steeds in de sporen van den gids stappend, loopen wij zoo eenige uren door. Een enkel rotsblokje wordt een rustplaats, een enkel beekje een dorstlesscher, want de dorst kwelt ons al meer en meer. Geen enkele afwisseling, steeds het eentonig witte kleed. Ja toch; Ola Berge toont ons rendiersporen en heel in de verte zien we een kudde van deze dieren zich haastig verwijderen. Daar zinkt mijn reismakker plotseling door een verkeerden stap, tot over de heupen in de sneeuw. Met vereende krachten helpen we hem weer op 't pad, maar een vermaning van onzen gids blijft niet achterwege en voortaan loopen we achter elkaar, steeds zorgende in elkaars voetstappen te treden. Eindelijk komen we aan het hoogste punt 4800 voet boven den beganen grond en nu dalende, of glijdende, bereiken we na eenige uren, terwijl een sneeuwjacht ons de fijn verdeelde sneeuw in 't aangezicht blaast en ons doet verkleumen van kou, 't hotel Crosboden, dat helaas nog onbewoond is. Maar Ola Berge, onze vermoeidheid ziende, breekt de deur open, maakt vuur en binnen eenige oogenblikken rusten we lekker uit van de vermoeienissen van dezen sneeuwtocht. Maar eindelijk is ook de tijd van rusten weer om en voort gaan we weer verder. Nu is de bergweg duidelijk zichtbaar en de sneeuw ligt nog slechts op enkele plaatsen. Afwisselend stijgend en dalend, nu eens een beek oversteekend, dan weer over steenmassa's klouterend, door een lawine aangevoerd, vervolgen wij onzen weg. Hier is de natuur, bij wijze van spreken, nog maagdelijk.

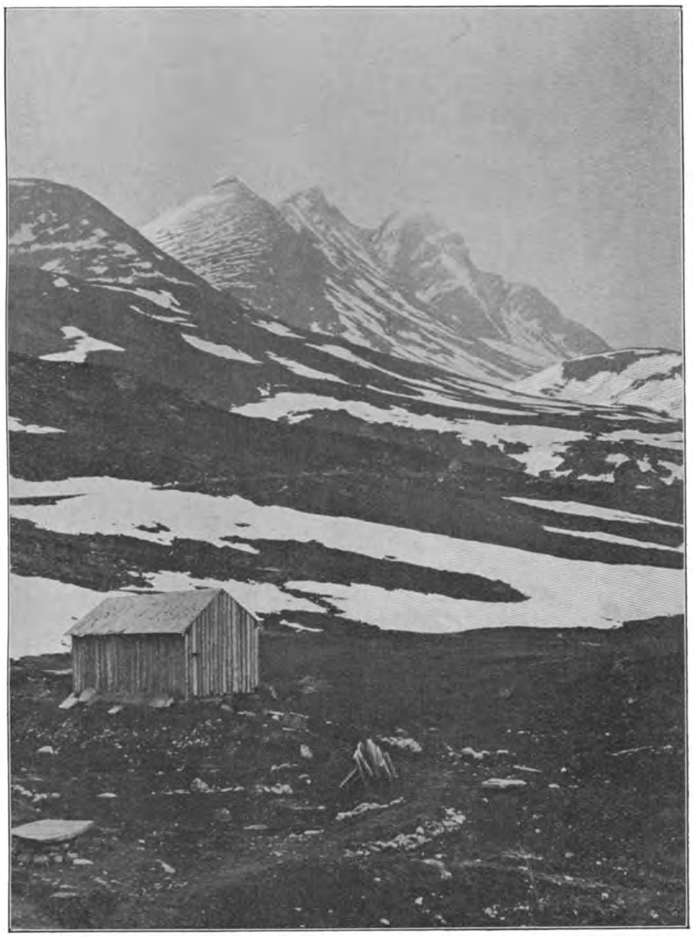

Skôgedals-Tunderne bij Turtegrö.

Geen menschenhand heeft nog beproefd die te veredelen, geen enkel levend wezen geniet hier van hare gaven en krachten; maar hij, die hier komt, zal vol bewondedering staren in die groote, oneindige maar heerlijke wildernis. Nog 4 uur en we bereiken eindelijk het bewoonde Beavertum, een saeter (boerderij) en tegelijk hotel, waar wij

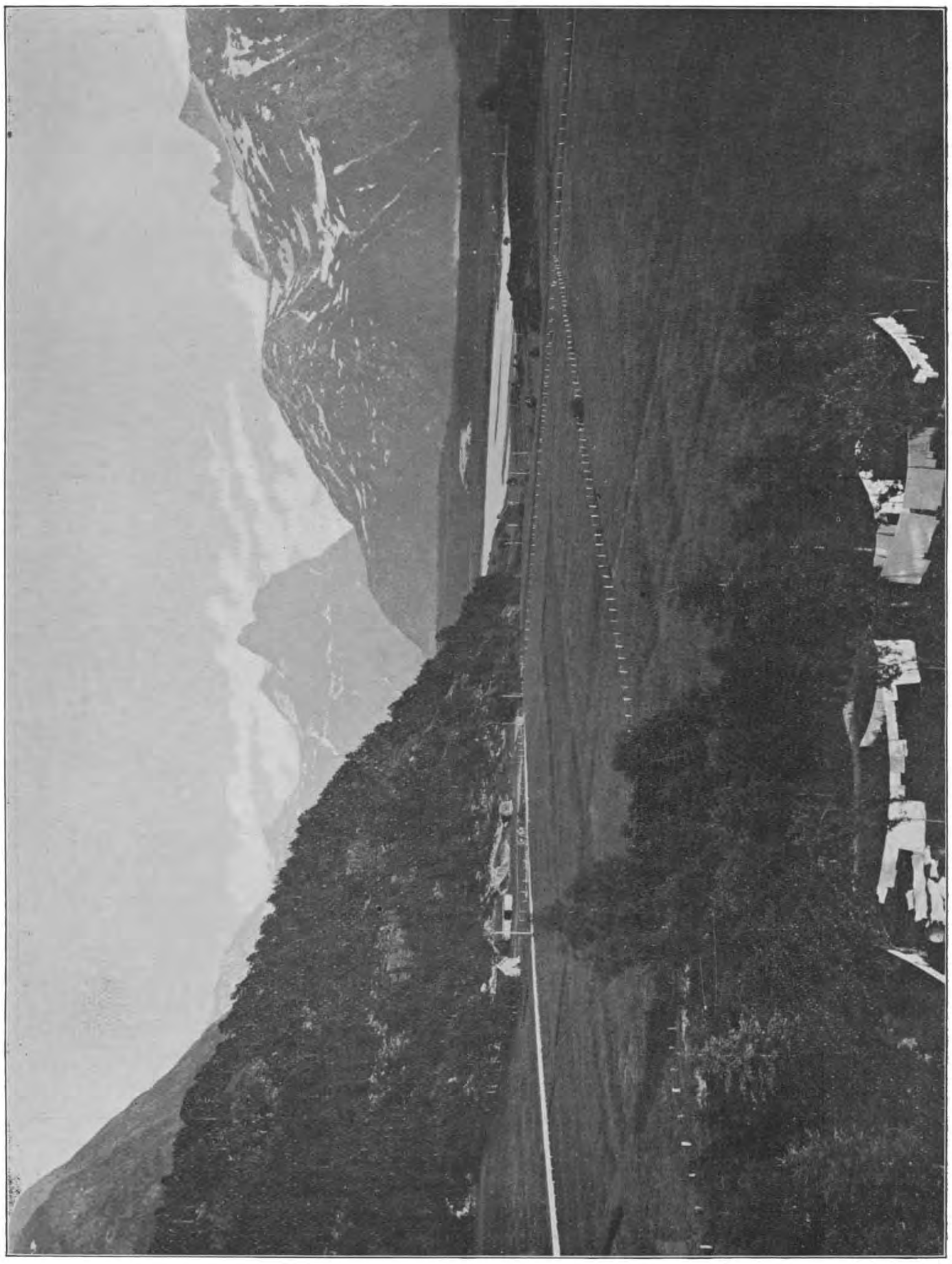

den nacht doorbrengen en door onze spierverstijving (gevolg van onzen bergtocht) ook den volgenden dag nog verblijven. Vroeger was hier alleen een saeter, die genoeg plaats had voor den enkelen hier passeerenden toerist; nu is hier aan den oever van het prachtige, diepblauwe meer een hotel verrezen, met plaats voor dertig gasten; maar toch is nog steeds de boerderij het hoofdbestaan van de bewoners, die vooral veeteelt uitoefe-

nen en een groote kudde koeien en geiten den berg opdrijven, die daar in het groen en vooral in 't rendiermos een overvloedig voedsel vinden. De saeter zelf bestaat uit een reeks gebouwtjes, zooals: de melkerij, de kaasbereiding, de stallen en niet te vergeten de smidse, waarin de boer al zijn ijzerwerk bereidt.

Te voet zijn we gekomen, te paard vertrekken we van hier, langs den oever van het heldere meer, dat zich over een grooten afstand uitstrekt. Het bergpad, dat wij langs rijden, voert ons door bosschen, over bergstroomen en door de sneeuw en steenen van pas neergestorte lawines, tot we Baeverdal bereiken en nu, steeds stijgende, een hoogvlakte moeten oversteken, die weer geheel sneeuw is. De prachtige sterke paardjes weten den weg. Rustig, den kop voorovergebogen, bestijgen zij de hoogten; krachtig de pooten bij elkaar getrokken dalen zij stapje voor stapje, bij 't oversteken der stroompjes, geeft een enkele steen hun een steunplaats; in één woord, ze zijn geheel vertrouwd met de Noorsche bergpaden en geen teugel behoeft men te gebruiken, om ze op het juiste pad te houden, hun instinct geeft het hun aan. De hoogvlakte over zijnde, strekt zich een dal uit, zoo groot, dat wij 3 dagen behoeven, om het door te trekken, wanneer men alles wil zien. — 't Is het Gudbrandsdal, het grootste van Noorwegen. Aan de rechterzijde verschijnt de hoogste berg van Noorwegen, de Galhöppigen, ter hoogte van 8000 voet. De bergweg voert ons naar beneden langs een woeste stortbeek, door een prachtige berkenlaan, langs saeters en hutten tot Elvesaeter, de prachtige groote club-saeter met zijn museum (bijna) van jachttropeeën, waaronder een elandskop ter lengte van een Meter.

Na een weinig verfrissching stijgen we hier in een stoelkjarre, getrokken door een paard, dat haar veulen met zich voert, eerst langs een pas aangelegden weg, dan langs de groote heirbaan, tot we Rösheim bereiken, een dorpje van misschien 20 huizen, vanwaar uit enkele waaghalzen den Galhöppigen bestijgen. Wij rijden van hier verder het dal in, langs Antvord, Fritzvold, door het prachtige dorpje Vage, met zijne 2 groote houten bruggen en mooie kerk, langs Lom met zijn groote districtskerk, Sörum, met zijn prachtige bloemen, Buvrik en dan door een heerlijk geurend dennenwoud met zijn groote houtzagerijen, die allen door de kracht van 't water worden

Tusschen Fortum en Furtegrö.

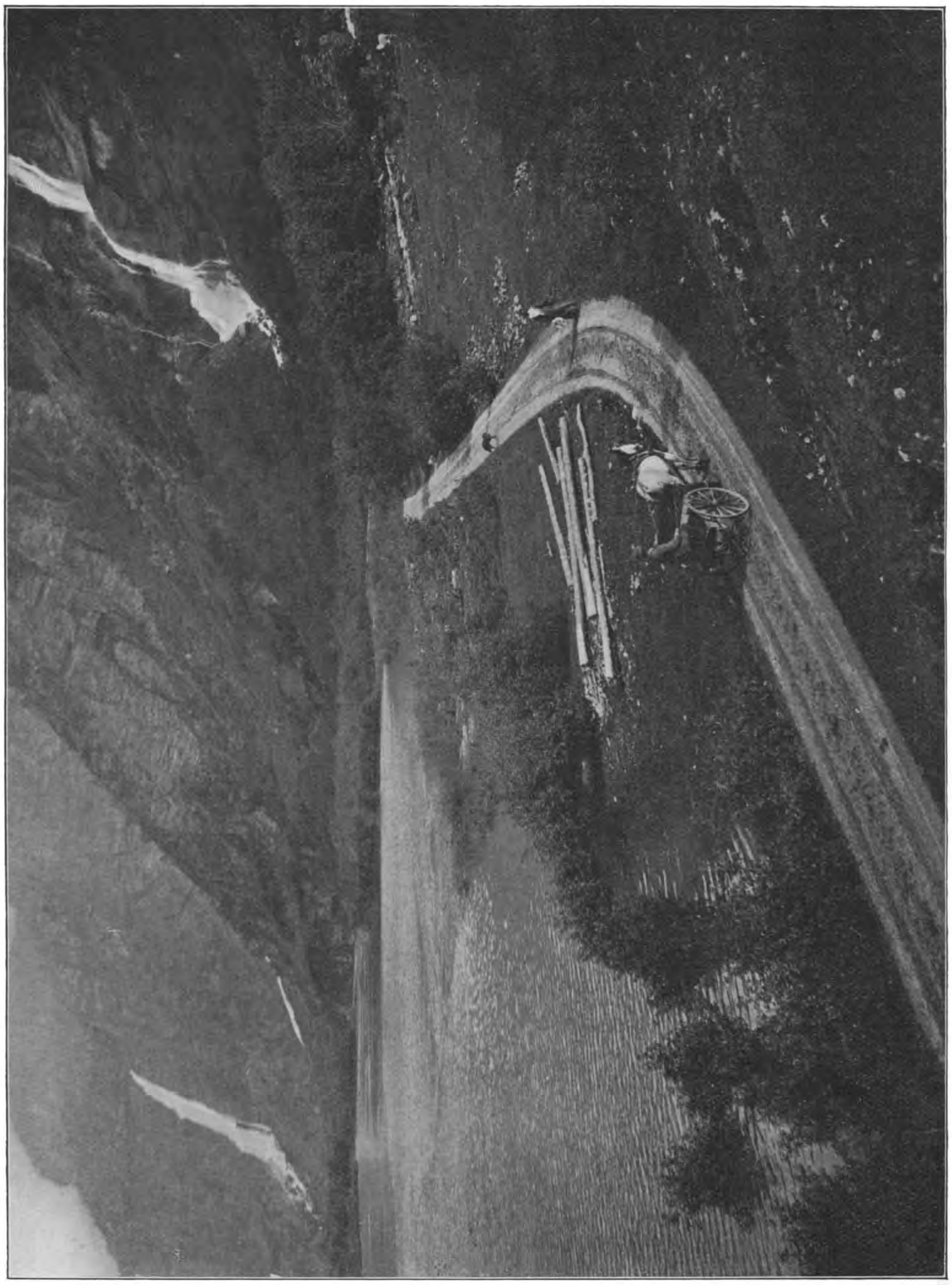

Postweg van Skjolden naar Fortun.

bewogen; verder langs mooie meren en langs de vischrijke rivier naar Otta.

Otta is het eindstation der spoorlijn, die Christiania verbindt met Romsdalen. 't Is een groot dorp, dat alleen bestaat van doortrekkende reizigers; men vindt er dan ook slechts hotels, winkels, rijtuigverhuurders, enz. Een enkelen nacht blijven we hier

en huren den volgenden dag een stoelkjarre, die ons in 2½ dag door 't verdere gedeelte van Gudbrandsdalen en Romsdalen zal brengen. De gewoonte in Noorwegen is, dat men slechts van station tot station een rijtuig kan krijgen en men dus om de 16 à 18 K.M. moet verwisselen. Dat hierdoor de reis langer duurt, ligt voor de hand; maar deze manier geeft tevens den Staat eene gemakkelijke contrôle over de reizigers, die steeds in elk station hun naam, hun datum van vertrek en het aantal te gebruiken paarden moeten schrijven, terwijl tevens het vreemdelingenboek in de hotels getrouw moet worden ingevuld. Wij huurden dan van den hotelhouder een rijtuig voor de geheele verdere landreis. Van uit Otta gaat de weg, eerst door 't dorp, de rivier over en stijgt dan langzaam. Voorbij prachtige berglandschappen aan de eene zijde, met grootsche watervallen, waarvan vooral de Ula-Foss uitblinkt, bereikt men eerst Laurgaard, een klein onaanzienlijk dorpje, dat terzijde van den weg in heerlijk groen verscholen ligt, dan door steeds woestere natuurtafereelen, langs een afgrond, waarin een wilde stortbeek brult, langs Tru-Rostens hotel, naar Braendhaugen, een klein lieflijk gelegen station met uitstekende middagtafel. Wel worden we uitgenoodigd, hier te blijven en den 5400 voet hoogen Joetta te bestijgen, maar onze weg is afgebakend en daarom gaan we voort, langs den heuvelachtigen rotsweg voorbij Toftemoen naar Domaas. Hier rusten we. Prachtig ligt dit hotel, dat tegelijk Sanatorium is, op een hoogen heuvel. Een verrukkelijk vergezicht beloont hier den reiziger voor alle vermoeienissen.

Het dal strekt zich heinde en ver uit, geheel groen beplant met hooge dennen, sparren en pijnen. In onze rust worden we gestoord door de schelle tonen eener vrouwestem, die haar Ah-oe-ah, hoog uitgalmt. Van af de bergen antwoorden de koeien en langzaam komt de geheele kudde naar beneden en verwijdert zich in den stal om gemolken te worden. Nu klinkt van uit het dal de trompet van den postbode, die in een karjol gezeten, de postverbindingen tot stand brengt tusschen de verschillende plaatsen. Overal wordt

Gudvangen.

het geluid door de bergen opgevangen en weerkaatst; als de onmisbare bode hier zijn brieven en stukken heeft ontvangen, slinkt langzamerhand het hoorngeschal en verdwijnt het ten slotte geheel.

Van Domaas voeren twee wegen, de een steil naar boven, naar Frontjhem, de andere, dien wij volgen naar Romsdalen. Voorbij Holaker met zijne herinneringen aan Björnsternje Björnson (o. a. de zilveren pen, waarmee hij schreef en tevens zijn levensgroot portret). Holset met zijn grooten saeter en zijn donderend neervallenden waterval, Lesje Vaerk, dat vanaf den weg, geheel verscholen

ligt, Mölmen met zijn mooi station, geheel tegen den rand van den berg gebouwd, bereiken wij Stueflaaten en hiermede Romsdalen.

Hoe zal 't mij mogelijk zijn u een beschrijving te geven van dit dal, dat door de Noren zelf „de Parel van dit land" wordt genoemd?

Bergweg bij Elve-Saeter.

Van Stueflaaten af voert een steil naar beneden dalende weg u binnen eenige oogenblikken naar de Sletta foss, de meest indrukwekkende en overweldigende waterval, dien ik op onze reis zag. Zoo zwaar is hier de luchtverplaatsing, dat de brug, die over dit gevaarte is gebouwd, in gestadige trilling wordt gehouden en de reiziger besproeid wordt door de in golven van schuim opspringende en neerstortende watermassa. Door lachende, zonnige dreven, voorbij Ormeim en Fladmark, bereikt men, steeds de richting der Rauma, de rivier van dit dal, volgend, het station Horgheim, dat gebouwd is aan den voet van de Romdalshorn, een zich 2188 voet boven het dal verheffende piek. Het dal wordt hier enger, maar dan plotseling tusschen de Romsdalshorn en de Troltinderne met zijn drie hoog opgaande toppen (de koning, de koningin en de bisschop) doorgaande, doet zich aan 't oog een zeldzaam schouwspel voor. Hier volgt het dal de kronkelingen van de ondiepe rivier; rondom verheffen zich de rotsen, loodrecht als plotseling uit de diepte verrezen. Breede velden strekken zich uit en langs den stroom ligt een breede strook frisch en weelderig gras en planten, waarvan de geur het geheele dal vervult. En boven alles uit de zooeven genoemde spits.

Het dal eindigt bij het Sis-Fjord tusschen Veblingsnaes en Aendalsnaes, daar, waar de Rauma zich, een trotschen waterval vormend, in de zee stort. Aendalsnaes is een mooi plaatsje, zeer gezond gelegen, daar de hooge bergketens de koude Noordenwinden tegenhouden en de temperatuur er steeds een warme gezonde lucht geeft, die heilzaam is voor de vele zieken, welke hier verblijf houden.

Van hier uit voert ons een stoomboot, die op ons bleef wachten, naar Veblungsnaes, met zijn kamp en zijn slordig gekleede soldaten aan den steiger. En nu verschijnt

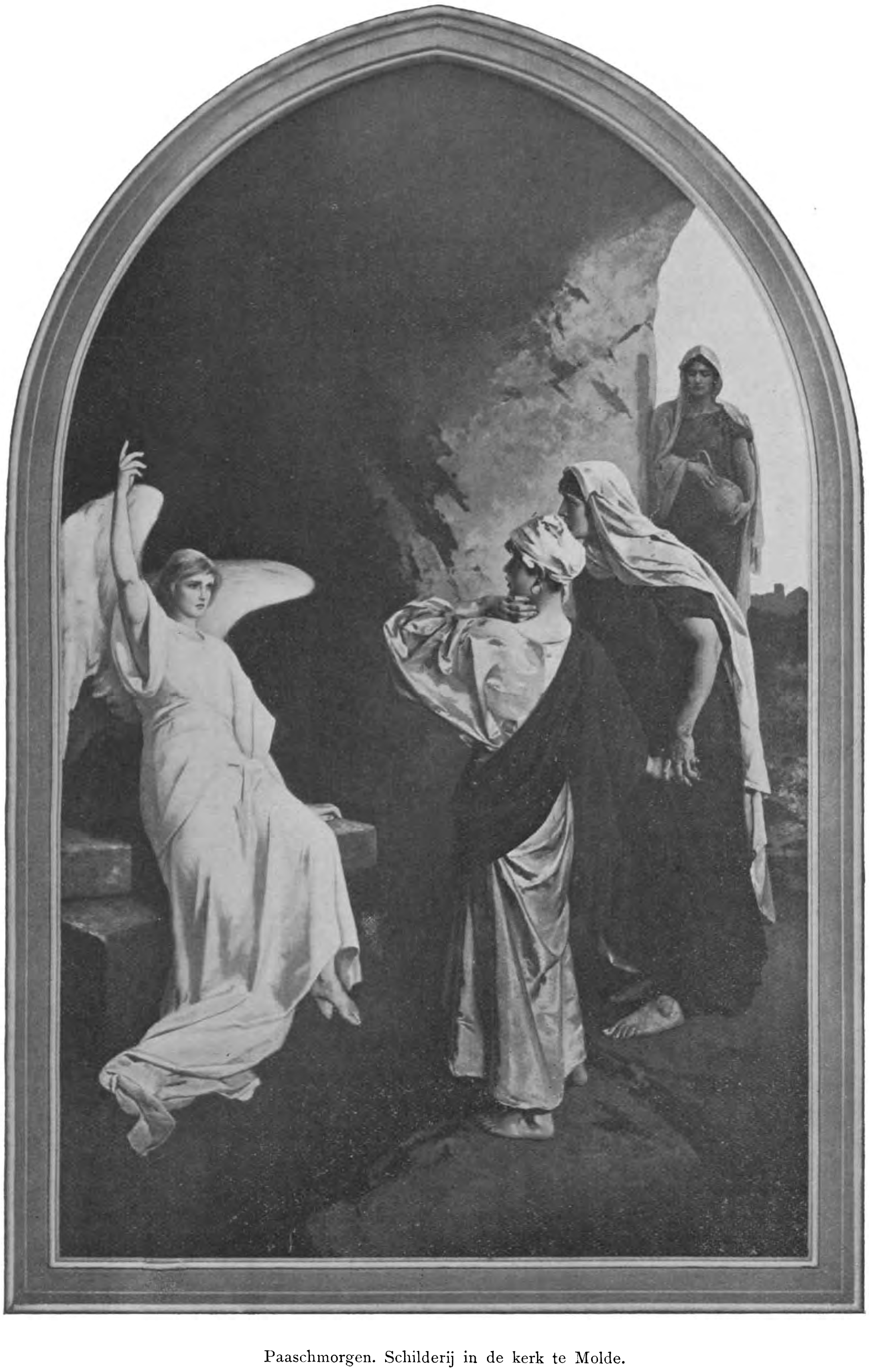

Paaschmorgen. Schilderij in de kerk te Molde.

in zijn groote pracht de Molte-Fjord. Van alle zijden door hoogopstekende beigketens begrensd, waarvan de toppen nog de eeuwige sneeuw torsen, is het telkens of zij zich vernauwt, soms zelfs of zij geheel ophoudt; maar steeds om den berg heenvarend, zien wij haar in haar kleurenrijke schoonheid, die nog verhoogd wordt, doordat de ondergaande zon de toppen der sneeuwbergen in een zachtrose licht kleurt en

Baevertun-Saeter.

alles met een geheimzinnig waas omhult. Vanaf den wal, dáár, waar geen stations zijn, roeien de visschers de passagiers in hunne booten naar het schip, de geschutspoorten gaan open en de passagiers stappen over in de boot, terwijl de schipper zich met een plotselinge beweging losmaakt en kalm weer naar land roeit. Alleen bij het station Vestnaes legt de boot aan; 't is omdat hier de groote postweg eindigt, die de Noord-Fjord (Merok) verbindt met Molde, welke stad wij eindelijk, tegen half twaalf bereiken.

Molde is de vierde stad van Noorwegen. Alleen Christiania, Bergen en Trontjhem zijn grooter en belangrijker; maar toch is de scheepvaart en 't vreemdelingen-verkeer zoo groot, dat het gerust voor een stad kan doorgaan. De straten zijn breed en zindelijk, terwijl den bewoners een zekere elegance niet kan worden ontzegd.

Men bewondert er de schoone Kerk en het zich daarin bevindende pracht schilderstuk, Paaschmorgen. Ook zijn haven, de grootste, die ik zag, verdient vermelding. Van Molde voert ons den volgenden dag de boot naar Aalesund, dat als eene ruïne daar ligt, omdat het in 't afgeloopen voorjaar door een grooten brand geheel is vernield. Straten zijn opgebroken, huizen geheel neergehaald, hier is men aan 't bouwen, daar nog aan 't afbreken, terwijl een groot aantal schepen hout aanvoeren. In de nabijheid van de stad, de bekende vischdrogerijen en guanofabrieken, die soms

De haven van Molde,

een zeer onaangenamen geur verspreiden. De haven is mooi en alle nationaliteiten zijn hier door hare vlaggen vertegenwoordigd; ook de Nederlandsche. Lang ligt de boot hier stil om te lossen en allen zien met weemoed den puinhoop aan, die eens een bloeiende stad was. Maar de stoere kracht der Noren zal op die puinhoopen een prachtige stad doen herrijzen en de bewoners zullen allen dankbaar zijn, die, 't zij door geld of andere hulp meehielpen bij die wedergeboorte.

Onze boot, nu van zijn inhoud ontdaan, vervolgt, deinend en schuddend haar weg, weer door die heerlijke binnenzee, langs de kust van dit wonderland. We zien de mondingen van Nord- en Sogn-Fjord; we zien verder al de plaatsjes aan de kust, de vuurtorens op de eilanden, en komen eindelijk na 22 uur stoomens weer te Bergen aan. Als 's middags de Ingerid aan den steiger verschijnt, begroeten wij onzen jovialen kapitein en 's avonds vieren wij in Bergen een echt Hollandsch feest, een feest, dat lang in mijn geheugen zal blijven. We zingen en klinken op de Hollanders in den vreemde en danken den gastheer, die ons hier in 't Noorderland, zoo herinnert aan ons Vaderland.

Districts kerk in Lom.

Om niet in herhalingen te vervallen stip ik alleen van onze terugreis aan een zwaren mist op zee en een onweer, dat ons de zee deed zien in al hare woestheid. Nog dikwijls zullen wij bij 't aanschouwen onzer foto's terugdenken aan dat interessante Noorwegen met zijn sympathieke bewoners. Bijzonder dierbaar zijn geworden het Nederlandsche stoomschip „Ingerid" met zijn vriendelijken, hulpvaardigen kapitein Bouwman. Een onzer jonge dichters wijdde op de terugreis het volgende lied aan de „Ingerid" en aan haar wakkeren kapitein:

Ingerid, grootste der vrouwen!
Fier heft g'u op uit de waatren,
Spieglend uw wit, zwart en rood!
Boeiende lijnen en vormen,
Heft ge uit der golven schoot!

Ingerid, dappere vrouwe!
Moedig doorklieft ge de baren
Veilig is, wie op u bouwt
Hoedt ge voor Meermin en Troll toch,
Wat u de reeder vertrouwt.

Ingerid, trouwste der vrouwen!
Hebt ge aan uw boezem gekoesterd,
Hebt ge ons gedragen, gesust,
Hebt ge in zeezieke ellende
Ons met uw zefier gekust.

Ingerid, rijkste der vrouwen!
Fier heft ge u op uit de waatren;
Hoor ik de meerminnen schaatren?
Dat ge dien braven kaptein
Bouwman trots vrouw en trots spruiten
Zoo hebt geketend daarbuiten
Dat hij slechts bij u wil zijn.

Ingerid, beste der vrouwen!
Wil het dan verder zoo houen;
Schut er het zeevolk en hem.
Keer onbeschadigd steeds weder,
Breng goede vrachten den reeder
Uit 't land — „det stiger frem"!

A'dam, Aug. 1905.

Pah Ali en Pah Kromo aan het werk.

De ware geschiedenis van drie Kokosnootjes

DOOR N. M. D. J.

Mah Isa had drie dochters, waarop ze zeer trotsch was. Het waren alle drie slanke, schoongebouwde meisjes, met overvloedig, zwart, lang haar en zacht-donzig gele gelaatskleur. Vooral de jongste, Tamia, was Mah's oogappel. Zij had iets bijzonder aantrekkelijks, de kleine Tamia, met haar lief, rond gezichtje en groote droomoogen.

Toen de kinderen nog klein waren en haar laki [1]), de goede Kromo, nog leefde, was het een gelukkige tijd voor Mah Isa. Ze woonden toen ver van de kotah [2]) in een heerlijk-groenen kampong.

Achter het huisje strekte zich een sawah uit, die ze in pacht hadden, de trots van Kromo. Waarlijk, zij behoorden tot de welgestelde dessa-bewoners, in het bezit van een eigen huis, een karbouw, een grobah [3]) met een paardje.

Mah Isa zorgde voor den tuin, waar pisang en ajamboe [4]) groeiden en klapperboomen hoog hun kruin verhieven. Groot was haar vreugde, wanneer de tijd was aangebroken, om de groote pisangtrossen af te snijden, die Kromo dan op den naburigen passar [1]) kon verkoopen.

's Morgens, heel vroeg, bij het ochtendkrieken, begaf Kromo zich op weg: de grobah gevuld met pisangs, klappers en prachtige, sappige ajamboe's.

De tuin vereischte niet veel zorg; de grond was vruchtbaar en de opbrengst er van verschafte zoodoende een aardig winstje. Bovendien verdiende Mah nog wat met het naaien van ondergoed voor eenige Europeanen uit de kotah. Zorgvuldig bewaarde ze het verdiende geld in een rood-steenen spaarpotje.

„Dat is goed voor de taoen-baroe, [2]) zei ze tot Kromo. Dat is een dure tijd voor ons, dan hebben dè meisjes nieuwe kleeren noodig; ieder een zijdèn kabaja, een fijn gebatikte sarong, een zijden slendang [3]) en goud-geborduurde slofjes."

[1]) Echtgenoot. [2]) Stad. [3]) Kar. [4]) Vrucht.

[1]) Markt. [2]) Nieuwjaar. [3]) Sjerp.

Het was een grappig gezicht op nieuwjaarsdag de drie zusjes te zien, elkaar stevig houdende, om niet te vallen, onhandig zich voortbewegende op de gouden slofjes; de lenige, slanke figuurtjes, gestoken in de nieuwe kleeren, het haar, met olie bestreken, hoog en glad opgekamd, om de glanzende konde [1]) eenige snoeren bonte kralen en bloemen.

Langzamerhand waren de zusjes opgegroeid tot slanke jonge meisjes, met die onvergelijkelijke gratie in hare bewegingen, slechts eigen aan Inlandsche meisjes. Ze waren handig en vlijtig en menig dessaman wendde zijne blikken naar het schoone drietal. De oudste Sapoera, trouwde dan ook op haar veertiende jaar met den zoon van hun buurman, den jongen Ali, waarmee ze als kind zoo dikwijls gestoeid en gevochten had.

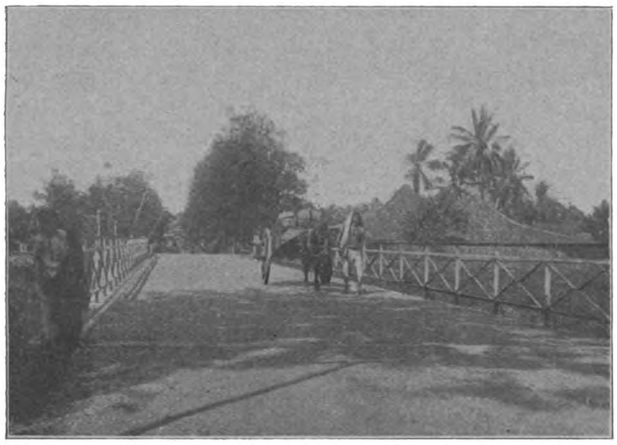

Pah Kromo op weg naar den passar.

Op zekeren dag kwam Pah Ali bij Pah Kromo, Sapoera voor zijn zoon vragen, in ruil voor twee flinke karbouwen. Vol vreugde stemde Pah Kromo toe, blijde zijn dochter zoo voordeelig bezorgd te weten en Mah Isa kreeg tranen in haar oogen, bij de gedachte aan dien gelukkigen dag, toen er bruiloft was, in het vriendelijke kamponghuisje.

Ze herinnerde zich dien tijd nog zoo goed: eerst de drukke toebereidselen voor het aankleeden van het jonge bruidje, waaraan veel zorg en tijd besteed werd. Het slanke jongemeisjes-figuurtje werd geheel met gele, welriekende boreh [1]) ingewreven, de wenkbrauwen en het voorhaar afgeschoren; verder het hoofd versierd met zware koperen en zilveren spelden en banden, welriekende melatis, rozen en kanangas. [2]) Een prachtig gebatikte sarong om de slanke heupen, een zilveren gordel, met kostbaren pending, [3]) een groen, zijden kabaja, vastgehecht met een diamanten borstspeld, groote karaboes [4]) in de ooren; naar Mah Isa's smaak was haar dochter verblindend schoon.

Vol bewondering hadden de zusjes toegekeken en Bèhah had diep gezucht bij de gedachte, dat zij nog twee volle jaren wachten moest, eer dat groote geluk haar ook te beurt zou vallen. Tamia echter, gevoelde zich gelukkig, dat zij nog een kind was, en de tijd van trouwen zoo ver nog in het verschiet.

Pah Kromo had flink uitgehaald; geld doch moeite had hij gespaard, om de bruiloft van zijn oudste dochter behoorlijk te kunnen vieren. Het huisje was aan den buitenkant geheel versierd met papieren bloemen en lampions, die hij gekocht had bij een Chinees in de katah.

Pah Etjèk was verschenen, vergezeld van zijn staf en de muzikanten hadden zich uren achtereen recht verdienstelijk gemaakt. Familie en kennissen, tot zelfs van ver over de bergen, waren gekomen om de sedèka [5]) van Mah Isa eer aan te doen. Ze hadden zich behoorlijk te goed gedaan aan de nasikoening, [6]) sambelam [7]) en kwé-kwé [8]) en zelfs nog een bundeltje meegenomen naar

---

[1]) Haarwrong.

[1]) Zalf. [2]) Bloemen. [3]) Gesp. [4]) Oorknoppen. [5]) Gastmaal. [6]) Gele rijst. [7]) Indisch gerecht. [8]) Koek.

huis voor moeder de vrouw en de kinderen, daar deze op een gastmaal niet verschijnen mogen.

Drie dagen en nachten hadden zij feest gevierd en de gamelan had geen oogenblik gezwegen. Tot heel ver in den omtrek had men zijn eentonig, lieflijk geluid kunnen hooren.

Pah Ali had voor afwisseling gezorgd en een tandak-meisje [1]) ontboden. Het was een beroemde schoonheid, een mooi-gebouwd meisje, nog erg jong, naar het scheen.

Met eenige, slangachtige bewegingen zweefde zij op de maat van de gamelan muziek, statig en geruischloos, alsof de sierlijke voetjes, die onder de-strak-om-de-heupen-gespannen sarong te voorschijn kwamen, den grond zelfs niet aanraakten. Nu en dan hief zij een klagend gezang aan, waarop ze haar slendang voor den mond hield, alsof ze den feestvierenden om rust verzocht.

In haar onmiddellijke nabijheid stonden de dessakinderen, vol bewondering haar aan te staren, de oogjes verblind door het goud, waarmede haar badjoe-najoeb [2]) geborduurd was en haar groen-zijden slendang.

Bij tusschenpoozen noodigde zij een der jongelieden uit met haar te tandakken. Maanden daarna spraken de kampongbewoners nog van het schitterende bruiloftsfeest van Pah Kromo's dochter en langen tijd liepen de kinderen met papieren bloemen en lampions. Mah Isa's hart popelde, als zij aan dien gelukkigen tijd dacht.

Na de feestelijkheden bracht Ali zijn jong vrouwtje met zich mee naar zijn ouderlijk huis, waar ze voorloopig zouden blijven. Pah Ali's huis was groot genoeg en voor de ouders was het bovendien ook veel geruststellender hun kinderen bij zich te hebben.

Mah Isa was er Allah dankbaar voor, dat hij zoo goed voor haar oudste gezorgd had. Ali bleek een goed echtgenoot te zijn, die zijn vrouw niet sloeg, en mishandelde, zooals zoovele mannen. Ook later niet, toen de eerste verliefdheid voorbij was.

[1]) Dansmeisje. [2]) Beursje.

Sapoera, met haar zacht, meegaand karakter, kon uitstekend met haar schoonmoeder overweg. Haar aangeboren handigheid en vlijt kwamen haar hier in het drukke, bezige gezin, goed te pas.

Pah Ali en zijn zoon deden in groenten. Ze hadden een aardig zaakje en verdienden goed geld, maar het bedrijf vereischte wat zorg en geduld.

Elken morgen gingen zij met twee groote manden groenten, aan een bamboe, naar de kotah, om bij de blanda's hun waar te verkoopen. Overal verkochten zij veel aan de hotels. Nu was Sapoera belast met het wasschen en in-bossen-binden van de groenten. 's Morgens heel vroeg stond zij op, en nadat ze wat koffie gezet en wat ketankoekjes [1]) geroosterd had, begaf ze zich naar den soembez [2]), terwijl Ali en zijn zoon bezig waren de groenten af te snijden.

Een oogenblik later stonden de frissche bossen oranje-kleurige wortelen naast de paarse tirong [3]), afgewisseld door vuurrood Spaansche peper en witte kool, netjes gerangschikt in de manden.

Wanneer Pah Ali en zijn zoon 's middags moe en bezweet van den langen tocht van de kotah terugkwamen, vonden zij de beide vrouwen, bezig met haar naai- of botehwerk vóór het huis zitten of ze waren aan het rijst stampen, onderwijl vroolijk een liedje zingend. Wanneer ze haar mannen in het oog kregen, haastten zij zich naar binnen om het middagmaal te bereiden, bestaande uit rijst, sambal [4]) en lalap [5]) met een gedroogd vischje of een stukje gepofte ding-ding [6]). Na het middagmaal zaten ze onder een kopje slappe koffie, de mannen met een seroetoe [7]) vóór het huisje en bespraken de nieuwtjes van den dag, de belangrijkste gebeurtenissen op den passar, de drukte in de kotah, de daling of stijging der marktprijzen. Gewoonlijk zaten de beide families Kromo en Ali bij elkaar, ze kwamen over en weer en niets ontbrak er aan hun geluk.

[1]) Rijstkoekjes. [2]) Bron. [3]) Groente.
[4]) Spaansche peper. [5]) Rauwe groenten.
[6]) Geroosterd vleesch. [7]) Strootje.

Zoo ging het eerste jaar rustig en vredig voorbij, totdat er weer een feest gevierd werd in den kampong van Pah Kromo, het geboortefeest van Sapoera's zoontje, den kleinen Kadiman. Men kan wel zien, dat Allah het goed met hem meende, want het kind was een wonder van schoonheid en gezondheid.

Groot waren het geluk en de vreugde der beide families Kromo en Ali.

Bĕhah. Tamia. Sapoera.

Mah Isa was niet van Ali's huis af te slaan.

De kleine Kadiman groeide voorspoedig op, zijn vader en grootvaders waren trotsch op hem, zijn moeder, grootmoeders en tantes verwendden hem om het hardst.

De vrede in den kampong werd echter wreed verstoord. Toen brak er een treurige tijd aan.

Op zekeren avond werden de kampongbewoners verschrikt door het dreigende: „tong-tong tong-tong." [1]) Een brand was uitgebroken, vlak in de buurt van Kromo's huis.

Al heel spoedig hadden de vuurtongen zich verspreid, ook Pah Ali's huis brandde geheel af. Wat de oorzaak van den brand geweest was, wist niemand.

Hoewel de schade voor Pah Ali zeer groot was, was die niet, zooals bij Pha Kromo onherstelbaar. Pah Ali behoorde niet tot die Javanen, die van den eenen dag op den anderen leven en alles opmaken, wat zij verdienen. Hij had behoorlijk voor een spaarpotje gezorgd.

Toen hij den dag na den brand, de treurige overblijfselen van zijn vroegere bezittingen overzag, was hij wel erg verdrietig, maar niet moedeloos, zooals Pah Kromo, die met zijn huis ook bijna alles verloren had.

De goede man had het in den laatsten tijd niet al te best; zijn sawah ging niet naar wensch, door de verschrikkelijke hitte en droogte van den laatsten tijd, was de oogst mislukt; twee van zijn karbouwen waren ziek geworden en gestorven en nu kwam deze ramp er nog bij. Geen wonder dat Kromo wanhopend was, zich oud en kisil [1]) voelde en de toekomst donker, heel donker inzag. Het was net, alsof een booze geest hem onophoudelijk vervolgde en hem geen rust gunde. Toch herinnerde hij zich niet, dat hij kwaad had gedaan; tijdens de poeasah [2]) had hij trouw gevast, zelfs zijn speeksel uitgespogen en zijn doepahpotje [3]) had hij behoorlijk aangehouden. Hij begreep er niets van, waarom Allah zich opeens zoo ongunstig jegens hem betoonde. Hij benijdde Pah Ali zijn gevulden spaarpot en vond zichzelf razend dom, dat hij ook niets op zij gelegd had.

Mah Isa had te vergeefs getracht haren Kromo wat op te fleuren en moed in te spreken. Het was voor haar ook zoo treurig om haar armen man zoo kisil te zien. Zij brandde maar een dubbele hoeveelheid doepah, maar het hielp niet veel. Kromo was nu eenmaal door Allah verlaten en daar kon geen sterveling iets aan doen.

[1]) Brandsignaal.

[1]) Moe. [2]) Vasten. [3]) Wierookvaatje.

Pah Ali, diep begaan met het lot van zijn sobat [1]) trachtte hem te troosten en deed hem het voorstel samen een nieuw huisje te bouwen. Hij en zijn familie konden dan den eersten tijd, zoolang de booze geest zich van Kromo nog niet had afgewend, bij hem inwonen. Zoo togen zij aan het werk.

Zoolang zij nog geen dak had, sliep de geheele familie op matjes in de buitenlucht; de muskieten werden verjaagd door het branden van doepah.

Vóórdat het nieuwe huis nog gereed was, had er alweer een treurig voorval in Kromo's kampong plaats. Allah had zich over Kromo ontfermd en hem de rust geschonken, waarnaar hij zoo verlangd had. Kromo was de eeuwige rust ingegaan. Mah Isa en haar dochters waren zeer bedroefd en jammerden om het hardst, maar na eenige oogenblikken zeiden zij gelaten:

„Zijn beurt moest komen; er was niets aan te doen."

Kromo's begrafenis was plechtig en indrukwekkend. De geheele kampong liep mee, onder het stamelen van „la ilah-la ilah-la"; een priester voorop, gebeden prevelend, om den boozen geest te verjagen en hem te beletten Kromo verder lastig te vallen. Zijn lijkbaar was met wit linnen bekleed, versierd met guirlandes melati en konanga.

Na Kromo's dood besloot Mah Isa naar de kotah te gaan en een betrekking te zoeken als toekan-mendjait [2]). Zij kon de gedachte niet verdragen, langer afhankelijk van Pah Ali te zijn en van zijn goedheid misbruik te maken. Den eenigen karbouw, dien ze nog had, had zij verkocht, ook het paardje en den grobah, om de begrafeniskosten te betalen en eenige schulden te voldoen. Het lapje grond liet zij aan Ali's zorgen over. Béhah zou voorloopig bij Pah Ali blijven, maar van haar troetelkind Tamia kon Mah Isa niet scheiden. Het meisje zou dus met haar meegaan.

Toen Tamia Mah's besluit vernam, was het haar, of zij een of ander sprookje hoorde vertellen, zóó vreemd klonken de woorden haar in de ooren. Wàt... zij zou ver weggaan, haar zusters en kampong verlaten; waar zij als kind gespeeld had en gelukkig was geweest? Zij zou bij blanda's moeten zijn, bij menschen, waar zij zoo bang voor was! Het ging haar begrip te boven; zelden, eenige héél enkele keeren slechts in haar jong leven, had ze die menschen gezien, die wezens met blanke gelaatskleur, wit haar en lichte oogen en eigenaardige kleeding. Vol afschuw had ze teruggedeinsd, toen ze hunne grove, ruwe stemmen hoorde. Ze was toen stil in haar huisje geslopen, bang en schuw en ze had ze bespied door de reten van haar huisje. Maar vol afschuw had ze naar hen gekeken en nu zou ze in hun midden moeten vertoeven!

Zij was er van teruggeschrokken eerst, als van iets, waar heelemaal geen sprake van wezen kan, maar toen Mah er op wees, hoeveel beter de toekomst dáár voor haar was, dan hier in den kampong, had zij toegestemd. Bovendien, bij nader inzien, vond zij het heengaan, niet zoo verschrikkelijk als zij het zich voorgesteld had; ze zou toch dikwijls iemand van haar dessa kunnen zien, want Ali en zijn zoon hadden haar beloofd, zoo dikwijls als zij konden, haar op te zoeken, als zij groenten verkochten in de kotah. Ze gevoelde zich alleen beklemd en angstig te moede, als ze aan de blanda's dacht, hoewel Ali haar meer dan eens verzekerd had, dat ze nog al meevielen en er zelfs heele goeden onder waren, niettegenstaande hun spraak en bewegingen dikwijls ruw en plomp waren. Zij moest zich vooral niet zoo spoedig laten afschrikken, wanneer ze vol woede het „Perdomme" uitbraakten, want dan schenen ze nijdiger, dan ze werkelijk waren.

Het gelukte Mah Isa een betrekking te krijgen als naaister bij een familie op het Koningsplein, die in een groot huis woonde, vlak bij het station. Het huis was omringd door een grooten tuin, waarin slanke kanariboomen, de stammen omwonden met reusachtige sirih-planten en de sierlijkste

[1]) Vriend. [2]) Naaister.

bloemen groeiden en bloeiden. Groote perken met veelkleurige kana's, hier en daar groepen bonte heesters en waaierpalmen. Tamia keek haar oogen uit naar de grootsche woningen der blanda's met de breede gevels en ruime marmeren galerijen.

Op het achtererf van het huis waren de bediendenkamers, ruime, luchtige vertrekken, met steenen vloer en wit-gekalkte muren en plafond. Mah Isa mocht op het erf blijven wonen, wat voor haar voordeelig was, omdat ze daardoor geen huisje behoefde te huren. Mevrouw had haar naaiwerk gekeurd en goed gevonden. Het was echter jammer, dat ze nooit op een naaimachine had gewerkt. Maar toen Mevrouw haar gewezen had, hoe ze er mee over weg moest, had ze al spoedig de manier te pakken. 's Middags, in haar vrijen tijd, oefende zij zich op een andere machine.

Pah Etjëh en zijn staf.

Het werk viel haar mee; ze had het niet bijzonder druk en Mevrouw was goed voor de bedienden.

Tamia bleef voorloopig bij hare moeder, totdat ze een geschikte betrekking zou gevonden hebben.

Niet lang behoefde ze te wachten; Mevrouw had een kennis in Meester Cornelis, een jong officiersvrouwtje, dat een geschikt meisje zocht, om een beetje op de kinderen te passen en met ze te wandelen en te spelen.

Hoewel Isa haar kind ongaarne zag vertrekken, begreep ze wel, dat het voor het meisje beter was, uit werken te gaan en zich aan de blanda's te wennen. Ook vond zij het een geruststellende gedachte, dat het schuwe kind bij goede, vriendelijke blanda's in dienst kwam. Het jonge officiersvrouwtje, dat ze af en toe bij haar Mevrouw gezien had, leek haar een lief, zacht persoontje toe. Toen de zaak beklonken was, had ze het vrouwtje met tranen in de oogen gesmeekt, goed en geduldig voor haar kind te zijn; Mevrouw moest niet vergeten, het was de eerste keer, dat Tamia van haar wegging, dat ze bij blanda's diende. Mevrouw beloofde het haar en had haar hartelijk op de schouder geklopt.

„Nu, Mah, maak je maar niet ongerust hoor, wij zullen goed voor haar zijn, dat beloof ik je!" zei ze.

Mah Isa was toen voor haar op de hurken gevallen en had een diepe sembah [1]) gemaakt.

„Allah zij met u, Mevrouw; Mah Isa is u zeer dankbaar voor uwe vriendelijke woorden!"

Toen kwam de scheiding. Dapper had de kleine Tamia haar tranen teruggedrongen, afscheid genomen van haar Mah, van de eenige, die haar lief en dierbaar was in die groote, vreemde kotah. Met hare toekomstige Mevrouw reed ze in een dos à dos naar Meester Cornelis; zij vóór op den bok, naast den koetsier. Juist, toen zij de oprijlaan uit waren, zag ze Ali aankomen. Hij had haar niet opgemerkt, maar ze gaf een kreet van vreugde, zóó blij was ze, een bekend gezicht te zien. Hij was zeker op weg naar haar moeder. Hoe gaarne was ze teruggekeerd, vol verlangen als ze was, naar nieuws uit haar dessa.

Zooals Tamia gedacht had, was Ali gekomen om zijn schoonmoeder en zuster te zien. Hij had haar iets zeer gewichtigs mede te deelen.

---

[1]) Eerbiedige groet.

Er was iemand gekomen, die Behah tot vrouw begeerde en ook Behah was hem genegen.

Een paar dagen geleden, kwam in hun kampong een jonge orang-bogor [1]) Ketjel heette hij. Het was een heele zeldzaamheid dat er een orang-bogor in hun kampong kwam in dezen tijd. Die menschen verschenen er gewoonlijk tegen nieuwjaar, wanneer de vrouwen sieraden noodig hadden. Ketjil kwam echter om een familielid op te zoeken.

Langs Pah Ali's huis gaande, had hij Behah gezien, zittend bij haar batikwerk. Vol bewondering was hij blijven staan en had het schoone meisje aangekeken, totdat Behah het opgemerkt had en verlegen was geworden.

's Middags kwam hij nog eens voorbij, toen de familie voor het huisje zat.

Opgetogen had Behah naar zijn uitstalling gekeken, naar de glinsterende kralen, de schildpadden, haarkammen, de bloedkoralen en armbanden. Kinderlijk verheugd was ze, toen Ketjil haar een paar armbanden cadeau had gegeven. Gisteren was hij weer gekomen en had twee aarden bloempotjes meegenomen, waarin eigen gemaakte papieren palmen. versierd met vuurroode rozen. Zijn doel was om Pah Ali te verzoeken, een goed woordje voor hem te doen bij Mah Isa, omdat hij vast besloten was, geen andere, dan de lieftallige Behah tot zijn binih [2]) te maken.

Zonder Ali in de rede te vallen, had Mah Isa toegeluisterd en bij zich zelve het voor- en nadeel van dit huwelijksaanzoek overwogen.

„Hoeveel geeft hij, Ali?" vroeg ze. „Is hij rijk?"

„Neen, Mah," antwoordde Ali, „ik geloof niet, dat hij veel geven kan; maar hij is goed en heeft uwe dochter lief; hij zal haar niet slaan, als Béhah hem trouw blijft."

„Laat hem morgen of overmorgen komen, Ali; ik wil hem zelf spreken."

Toen Ali vertrokken was, en Isa weer op haar matje voor de naaimachine zat, liet ze haar gedachten den vrijen loop. „Het werd tijd, dat Béhah trouwde, dat was waar, het meisje was al vijftien jaar, maar zou ze geen betere partij kunnen doen, dan met den armen orang-bogor? En waar zou ze moeten wonen? Verdiende hij wel zooveel, dat Béhah niet zou behoeven te dienen?"

Dat alles vroeg zij zich af. Het was toch lastig geen man meer te hebben, als men dochters heeft, vond ze; zij moest zelf handelen; niemand, die haar raad kon geven. Gelukkig, dat Ali zulk een voortreffelijke schoonzoon was, die altijd bereid was, haar te helpen. Den volgenden dag, toen Isa haar vrij uurtje had, om sirih te eten en een kopje koffie te drinken, kwam Donyzo, de huisjongen haar mededeelen, dat er een bogor-man voor de poort stond, die haar wenschte te spreken. De andere bedienden, nieuwsgierig wat de bogor-man de nieuwe naaister te vertellen zou hebben, trachtten hem uit te hooren, maar Ketjil verwaardigde zich alleen met een geheimzinnig lachje te zeggen, dat ze het later wel zouden vernemen.

De conferentie met Mah Isa was niet van langen duur. Ketjil bleek een goed advocaat te zijn; hij maakte op Mah een goeden indruk en hoewel ze liever had gehad, dat hij wat meer met aardsche goederen gezegend was geweest, gaf ze ten laatste toch haar toestemming. Ze zou dan met Ali bespreken, wanneer er bruiloft kon gehouden worden.

Met een verlicht hart nam Ketjil afscheid van zijn aanstaande schoonmoeder en aanvaardde gelukkig, vol blijde gedachten den terugtocht naar Béhah's kampong. Onder weg, langs Passar Bahroe gaande, kocht hij een soelingan [1]), om zijne geliefde dien avond een serenade te kunnen brengen. Het kwam juist zoo mooi uit, dat het terang-boelan [2]) was. Zij zouden haar lokken en meesleepen, de tonen van zijn fluit, wat zou Béhah verliefd zijn! Haar oogen zouden glinsteren in het heerlijke

[1]) Marskramer. [2]) Vrouw.

[1]) Fluit. [2]) Volle maan.

maanlicht en heur haar zou een lieflijken geur verspreiden van tandjang en melati [1]). Zoo spoedde Ketjil zich voort en gevoelde bijna het gewicht van zijn manden niet.

. . . .

Een half jaar was voorbijgegaan, na dien dag, dat Tamia met haar Mevrouw naar Meester Cornelis reed.

Moedig had zij zich door alles heengeslagen, met het vaste voornemen alles goed te doen, wat Mevrouw haar beval. Het was een aardig, vroolijk huisgezin, met twee kleine kinderen, een jongen en een meisje. Ze hadden zich dadelijk aan Tamia gehecht, die ze aardig wist bezig te houden.

's Morgens vroeg, als Mijnheer en Mevrouw nog sliepen, speelde ze met de kinderen in den tuin of reed ze hen in de sportkar de straat op.

Een paar huizen van hen af woonde de ongetrouwde luitenant Verhaag, een van de grootste vrienden van Jantje en Nelly.

Ali, in gesprek met Mah Isa.

Elken morgen, als Tamia met de kinderen voorbij kwam en hij in de voorgalerij op zijn krossi-malis [1]) gezeten, zijn kopje koffie dronk, riep hij de kinderen bij zich en gaf ze een koekje. Den eersten keer, had ze zich schuw achter een bloempot verscholen wachtende tot de kinderen hun lekkers gekregen hadden en „Oom" ze wegzond, omdat het tijd was om een bad te nemen.

Den volgenden dag had hij tusschen de bloempotten doorgegluurd en lachend gevraagd, wie toch wel die kleine tjitjak [2]) was, die zich zoo schuil hield.

„Kom voor den dag, mijn kind," had hij gezegd, „ik zal je geen kwaad doen." En lachend had hij haar toegeknikt. Ze was bang geworden en verbijsterd door het licht, dat uit zijn blauwe kijkers straalde en ze dacht onwillekeurig aan den diepen, stillen soember, omgeven door fluisterende, wuivende bamboepluimen, dáár ver weg, midden in het bosch.

Schoorvoetend was ze te voorschijn gekomen, aarzelend, onzeker, of het wel goed was, dat ze kwam. Dadelijk was hij opgesprongen, had zich met de hand langs het voorhoofd gestreken en gefluisterd:

„Maar je gelijkt wel een kleine poetra [3]) weggeloopen uit de Keboepaten [4]), zoo klein en teer. Waar kom je vandaan? Je bent toch niet hier geboren, niet waar? Neen! dat kan niet, want dan waren je oogen niet zoo onschuldig! Je komt zeker van vèr over de bergen is 't niet?"

„Neen, Heer, niet zoo ver, maar ik ben toch een dessakind."

Bevend en schuchter werd dit gezegd, met neergeslagen oogen en een snik.

[1]) Bloemen.

[1]) Schommelstoel. [2]) Hagedis. [3]) Prinses.
[4]) Hof van den Sultan.

„Ach, arme angreh," [1]) zeide hij in het Soendaneesch, haar landstaal, en zijn woorden klonken haar zacht en welluidend; „je gevoelt je niet prettig hier, dat zie ik wel; je verlangt veel te veel naar je kampong, naar je familie en kennissen, is 't niet?"

„Ja, heer."

Dat was alles, wat ze zei. Langzamerhand overwon ze haar vrees en kwam ze stapje voor stapje nader. Nu en dan kon hij haar zien lachen, wanneer hij aan het stoeien was met Nel en Jantje, verlegen wel en met neergeslagen oogen, maar roerend onschuldig en kinderlijk. Dan vroeg hij haar, waarom ze niet meer lachte, en of ze altijd zoo stil en verlegen geweest was, ook toen ze nog speelde in de kampong.

Toen ze haar vrees overwonnen had, begon ze wat meer te praten, maar niet veel. Een Inlandsch meisje legt hare gedachten ook niet zoo spoedig bloot aan een Europeaan, hoe klaar en mooi zijn oogen ook zijn mogen, hoe welluidend zijn stem.

Maar hoe langer hoe meer kwam het wonderlijke in haar, blikte hij, de Europeaan in haar kleine, eenvoudige ziel, vol verlangen naar haar kampong, zich voelend eenzaam en verlaten. Ze had hem verteld, eerst verlegen en teruggetrokken, langzamerhand levendiger en vrijmoediger van haar Mah, van haar zuster, die zoo gelukkig getrouwd was, van den kleinen Kadiman, van haar vader, die gestorven was, ja, van alles, wat belangrijk was geweest in haar jong, rein leven.

En met een glimlach had hij toegeluisterd, iederen nieuwen morgen zich meer verbazend over den droomerigen blik in Tamia's oogen.

„Je bent net een angrek," zei hij eens, „dat is een geschikte naam voor je; ze hadden je daar moeten laten, waar je gelukkig was. Een angrek aardt ook niet in de kottah lucht; die moet men ook niet overplanten maar rustig laten voortdroomen, tusschen varens en chevelures, zacht gewiegd door het geklater van bergstroompjes."

Ze had die vergelijking heel aardig gevonden, geheel in overeenstemming als die was met haar poëtische, droomerige natuur. Toen opeens had hij gevraagd:

„Maar waarom kom je niet liever bij mij, Tamia; ik kan met je spreken in je eigen taaltje; ik kan je verstaan en begrijpen; bij mij zul je gelukkiger zijn. Wil je bij mij komen, Tamia, als mijn huishoudster?"

Ze was er van geschrokken, en vol angst had ze hem aangekeken. Mah had haar voor de blanda's gewaarschuwd, voor die ruwe, hardvochtige blanda's, die zonder eenig mededoogen zich meester maakten van jonge Inlandsche meisjes en haar, wanneer zij er genoeg van hadden, naar den kampong terugzonden. Ook wist zij, hoe hare landgenooten zulke vrouwen verachtten en hoonden.

„Nu, je behoeft mij niet zoo verschrikt aan te zien; ik vraag het je alleen, omdat ik zooveel van je houd en medelijden met je heb, begrijpt je? Je moet er maar eens over denken, zoodra je wilt, zal ik er met Mijnheer over spreken. Dag, kleine angrek!" en weg was hij.

Het kleine hoofdje vol gedachten, ging Tamia naar huis. De kinderen waren gelukkig bijzonder zoet, genietende nog van de koekjes, die ze van „Oom" hadden gekregen.

Zou zij het doen? Bij hem komen, dien ze zoo liefhad, bij hem, die haar volkomen begrijpen kon? Neen!... ze kon niet; ze kon Mah dat verdriet niet aandoen; maar misschien... als ze Mah kon overtuigen, dat hij anders, zachter en beter was, dan de andere... Ja, zeker! haar besluit stond vast; ze wilde Mah spreken, haar alles zeggen; ze moest gaan, spoedig!

En zij vroeg Mevrouw, hoewel verlegen en bedeesd, of zij een dag permissie mocht hebben, om Mah op te zoeken; ze verlangde zoo erg naar haar. In het eerst had Mevrouw allerlei bezwaren, maar toen zij het smeekende gezichtje zag, had zij erg met het jonge schepseltje te doen.

„Nu, Tamia, één dag mag je wegblijven, maar dan ook niet langer, hoor! Over-

[1]) Bloem.

morgen mag je gaan; hier heb je geld voor de tram; ga daar maar mee!"

Met een gezichtje, stralend van blijdschap, had ze Mevrouw bedankt en honderden illusies maakte zij zich.

Neen! ze geloofde het stellig; Mah zou haar liefde niet slecht vinden. Wat zou het weerzien heerlijk zijn; had ze zóó verlangd?

. . . .

Mah Isa gevoelde zich niet prettig gestemd; ze was Kesil. Het werk vlotte haar niet, doordat ze zich onophoudelijk vergiste.

Mah Isa, in gepeins.

Naargeestige gedachten pijnigden haar arme hersens en ze kon een zeker gevoel van ongerustheid niet van zich afzetten. Benauwende droomen hadden haar van nacht geplaagd en ze had duidelijk Kromo's geest gezien. Het was net, alsof hij haar waarschuwend woord toeriep: „Je kind is ziek."

Gisteren was de kokkie [1]) van de Mevrouw uit Meester Cornelis, waar Tamia diende, gekomen, om baboe op te zoeken.

Een langen tijd hadden de beide vrouwen tot elkaar gefluisterd en nu en dan meewarige blikken op Mah Isa geworpen, die niet ver van haar afzat.

Eindelijk konden ze haar geheim niet langer voor zich houden en kokkie vertelde Mah Isa alles, wat ze wist. Mah was verplicht naar Meester Cornelis te gaan; ze moest haar kind waarschuwen; anders ging het den slechten weg op, misschien was het al wel zoo ver.

Mah moest het haar, kokkie, niet kwalijk nemen, dat ze zich met haar zaken bemoeide; zij deed het echter uit kassian met Mah; misschien was er nog redding mogelijk.

Vol schrik had Mah Isa toegeluisterd; ze wenschte niets liever dan dadelijk naar Meester Cornelis te gaan, om Tamia te halen, maar Mevrouw kon haar vandaag niet missen. Het was zoo'n drukke dag; de wasch was juist gekomen; er moest veel kapot goed worden versteld. Morgen kon ze gaan.

„Die kokkie bracht je toch heelemaal van streek," peinsde Mah. „Wat zei ze ook weer van de cholera? De menschen stierven er als ratten in hun buurt. Den geheelen dag hoorde men bamboe snijden voor het maken van de lijkbaren. En dan . . . die akelige geschiedenis met dien luitenant. Hoe kwam het kind er bij om bij hem in huis te komen en ze had het iederen morgen gedaan, volgens kokkie. Die blanda had haar zeker gelokt en haar van alles wijsgemaakt. Tamia had toch moeten begrijpen, dat ze voor het huis op de kinderen had moeten wachten en niet naar binnen gaan!"

Mah Isa zuchtte diep en schudde bedenkelijk het hoofd.

[1]) Keukenmeid.

. . . .

Wat de kokkie verteld had, betreffende de cholera was helaas maar al te waar. Met al hare verschrikkelijke grimmigheid woedde die ziekte in Meester Cornelis.

Vol angst keek het jonge officiersvrouwtje elken avond de doodsberichten in en elken dag nam het aantal sterfgevallen toe.

Ze had Tamia ernstig op het hart gedrukt, vooral toch goed op de kinderen te letten, er voor te zorgen, dat ze hun handjes niet in de mond hielden, geen ongekookt water dronken en niets bijzonders te eten kregen. Half gek was ze dan ook, toen ze 's middags om drie uur Spen op de deur van de slaapkamer hoorde kloppen en die haar gejaagd verzocht hem aan te hooren.

„Tamia is ziek. Mevrouw," zeide hij bevend, „zij heeft zeker cholera! Mag ik den dokter halen!" Vol ontzetting was ze teruggedeinsd, beval Spen gauw te gaan, was toen als een gejaagde naar de kinderkamer gevlogen en de kinderen wakker gemaakt en aangekleed. Toen was ze het huis uitgevlucht. Ze dankte God, dat haar man op Batoe-Ajadjas was, om de schietoefeningen bij te wonen. De andere bedienden pakten ook hun boeltje bij elkaar en spoedde zich voort.

Zoo lag Tamia alleen.

Verhagen, die het in zijn slaapkamer niet had kunnen uithouden van de warmte, was naar de achtergalerij gegaan en lag in een krossi-malis rustig een sigaret te rooken. Gelukkige, prettige gedachten hielden hem bezig. Den vorigen avond was de Hollandsche mail gekomen, die ook brieven voor hem meegebracht had, heerlijke, lange epistels van zijn Moeder en zijn zusters. Hij lag ze nog eens allemaal na te genieten, die heerlijke berichten van huis. Opeens werd hij in zijn zoet gemijmer gestoord door zijn huisjongen.

„Toean, Toean, [1]) bij Mevrouw Mort is er cholera!

[1]) Heer.

Verhagen was hevig ontdaan opgesprongen.

„Wat is er toch, kerel, je doet me schrikken!"

„Baboe Tamia is ziek, mijnheer; zij is alleen; mevrouw is weggevlucht!"

Zonder zich een oogenblik te bedenken, was Verhagen de straat opgesneld naar het huis van Mevrouw Mort.

Niemand was thuis.

Een hevige ontzetting maakte zich van hem meester, toen hij het kind zag. Was dat zijn kleine angrek, dat schepseltje, dat daar op de baleh-baleh uitgestrekt lag?

Een oogenblik sloeg Tamia haar oogen op:

„Heer, ik heb u lief, neem me mee, waar ge wilt!"

Toen sluimerde ze in.

. . . .

Een begrafenisstoet ging voorbij, klein en eenvoudig. Slechts twee Inlanders droegen de kleine lijkbaar, vol Perzische rozen en sedep-malem, melati en katja-piring, die haar Heer voor de kleine doode besteld had. Voorop ging de kadji, het Kohamed „la-i-la-lah" prevelend, achter den stoet eenige bedienden. Toen ze langs de passar gingen werd er gevraagd:

„Wie is er gestorven?"

„Tamia, Pah Kromo's dochter, afkomstig van de dessa, een meisje van vijftien jaar."

„Kassian!" zeiden de menschen.

En de stoet ging voorbij.

. . . .

Bleek en ontdaan was het jonge vrouwtje met hare kinderen bij haar vriendin op het Koningsplein gekomen, één en al zenuw. Toen ze Mah Isa gewaar werd, barstte ze in snikken uit.

„O God! Mah Isa, je dochter!"

„Mevrouw, wat... Mevrouw? wat dan toch!..." en Isa keek haar verwilderd aan.

Eindelijk, na eenige seconden rende ze de straat op, keerde echter weer terug en zeide dof:

„Ik wist het wel; ze is dood; haar beurt is gekomen; Allah zij geloofd; het is beter zoo!"

Het zonderlingste vaartuig van de wereld.

De nieuwsbladen hebben niet lang geleden een opmerkelijk bericht medegedeeld omtrent een rolboot, die was uitgevonden door een bewoner van Canada en die den Atlantischen Oceaan in minder dan acht en veertig uren zou oversteken. Die gebeurtenis heeft evenwel nog niet plaats gehad, en er is dan ook nog geen reden om te veronderstellen, dat de eigenaars van de groote zee-stoombooten het bouwen van vaartuigen, als de „Burgemeester Tex" en „de Regentes", zullen opgeven, terwille van de booten die de zee doorrollen in plaats van op de gewone wijze te stoomen.

Maar al meenen wij nu, dat de rolbooten op den duur weinig practisch nut zullen verschaffen, zoo komt het mij toch niet ondoelmatig voor met een enkel woord te gewagen van de beweegredenen, waardoor die heeren tot de overtuiging zijn gekomen, dat zulk een rollende boot mettertijd een belangrijke plaats zal innemen in de beweegkracht bij de zeevaart.

Zelfs een vluchtige schets van de geschiedenis der uitvindingen moet ieder de overtuiging schenken, dat wanneer een man eenmaal een vast plan heeft gemaakt, noch de spotternijen zijner vrienden of vijanden, noch het voortdurend mislukken van zijn werk, hem van zijn voornemen af kan brengen.

Op de volgende bladzijde is eene fotographie van de rolboot van Bazin, genomen op den dag waarop zij bij St. Denis, op de Seine van stapel is geloopen. Dit zonderling vaartuig als het ware het leven, de hersenen en de verwachtingen van den heer Ernest Bazin vertegenwoordigend, bestaat uit een groot rechthoekig vlak of dek, ongeveer 10 of 15 voet boven de oppervlakte van het water, dat gedragen wordt door de spillen van zes recht opstaande dubbel holle raderen, welke tot ongeveer $^1/_3$ van hun middellijn onder water komen en die bij hunne beweging door en boven het water een voortstuwende kracht uitoefenen. Die ontzaglijk groote, holle raderen dienen niet om het vaartuig voort te stuwen, doch moeten beschouwd worden als boeien of tonnen om den bovenbouw te steunen; machines, lading, hutten, steenkolen, enz. alles wordt op of onder het dek geplaatst. Men kan van de Ernest Bazin zeggen, dat zij op gelijke wijze voortrolt op de oppervlakte van het water als een rijtuig voortrolt op den straatweg en voor zoover wij weten, is er nooit te voren een dergelijk vaartuig gebouwd.

De heer Bazin stelde zich voor, dat de

rolboot de grondslag zou worden voor de scheepvaart van de toekomst, maar hij stierf, helaas, voordat zijne droomen verwezenlijkt werden, en het is de vraag of er menschen, even geestdriftig als hij, zullen gevonden worden, om het werk voort te zetten.

Om de boot van Bazin in het water in beweging te brengen, moet zij niet alleen worden voortgestuwd, maar de snelheid waarmede de raderen zich bewegen, moet gelijk staan met de snelheid waarmee de boot vooruitkomt; een gedeelte van de beweegkracht (ongeveer drie vierde) wordt aangewend voor de schroef, terwijl het overige gedeelte van die beweegkracht de raderen in beweging brengt. De schroef is voorzien van drie bladen, en ontvangt haar beweegkracht van een machine op het dek. Er zijn afzonderlijke machines (van ongeveer 50 paardenkracht) om de raderen in beweging te brengen, één voor twee raderen, en de heer Bazin meende, dat hij, door de gewone wrijving van het water met de buitenwand van den romp weg te nemen, den tegenstand van de golven op de voortstrevende beweging van zijn boot tot een minimum kon verminderen, en dat hij daardoor naar evenredigheid, aan de beweegkracht van zijn boot een snelheid zou verleenen, welke die van elk ander schip ver zou overtreffen.

De Ernest Bazin verplaatst ongeveer 242 tonnen; men verwachtte, dat de normale snelheid achttien knoopen zou bedragen en dat men met een vermogen van 650 paardenkracht een buitengewone snelheid van twee en twintig tot vijf en twintig knoopen zou bereiken. Om een snelvarende zeestoomboot met die snelheid vooruit te brengen, zou men op zijn minst 3000 paardenkracht behoeven; daarom hoopte de heer Bazin dan ook een bewijs te kunnen geven hoeveel het schip, volgens zijne vinding gemaakt, vóór heeft boven de tegenwoordige booten.

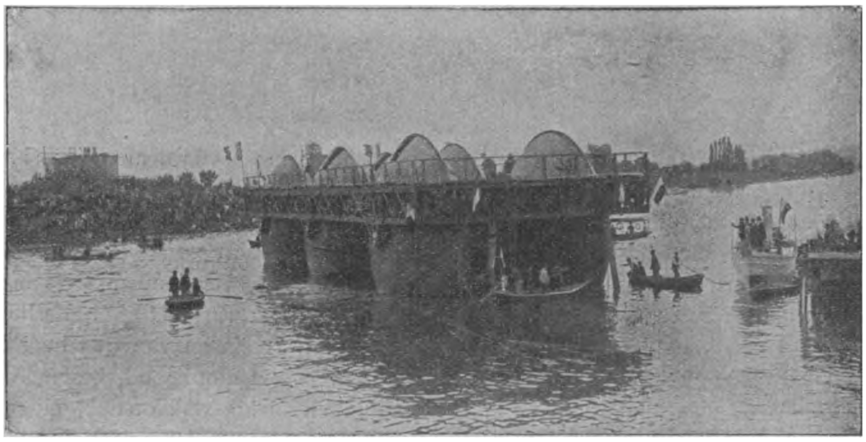

De rolboot van Bazin, nadat ze van stapel was geloopen.

Zooals licht te begrijpen is, was het nog al lastig de rolboot van stapel te laten loopen, wegens het ondiepe water van de Seine, de korte afmeting van de rails, waarvan het schip moest afloopen en het bezwaar om de lading gelijkelijk over de zes raderen te verdeelen.

Doch al die hinderpalen is men te boven gekomen; de Ernest Bazin liep vlot van stapel en stoomde door naar Rouaan, om in die plaats van machines voorzien en geheel uitgerust te worden voor haar tocht over het Kanaal.

Wanneer deze proef goed voldeed, wilde

de uitvinder een vloot bouwen van trans-Atlantische lieniesschepen van grooter omvang.

De heer Bazin veronderstelde, dat de passagiers op zijne rolboot, zelfs met zeer ruw weer, heel weinig zouden voelen van de beweging van het schip; als dat het geval was, zou de overtocht van het Kanaal veel van zijne verschrikkingen verloren hebben, voor degenen, die spoedig hinder hebben van zeeziekte.

heeft gebouwd, werd op de gewone wijze door een roer gestuurd, maar hij wilde zijne trans-Atlantische vloot sturen met een kolom water, door een pomp die bij den achtersteven geplaatst is, zoodat het schip, in plaats van tegengehouden te worden door den tegenstand van een roer, zou worden gesteund door het water, dat op die wijze bij den achtersteven werd weggedreven. Wanneer het schip voor anker wil gaan liggen,

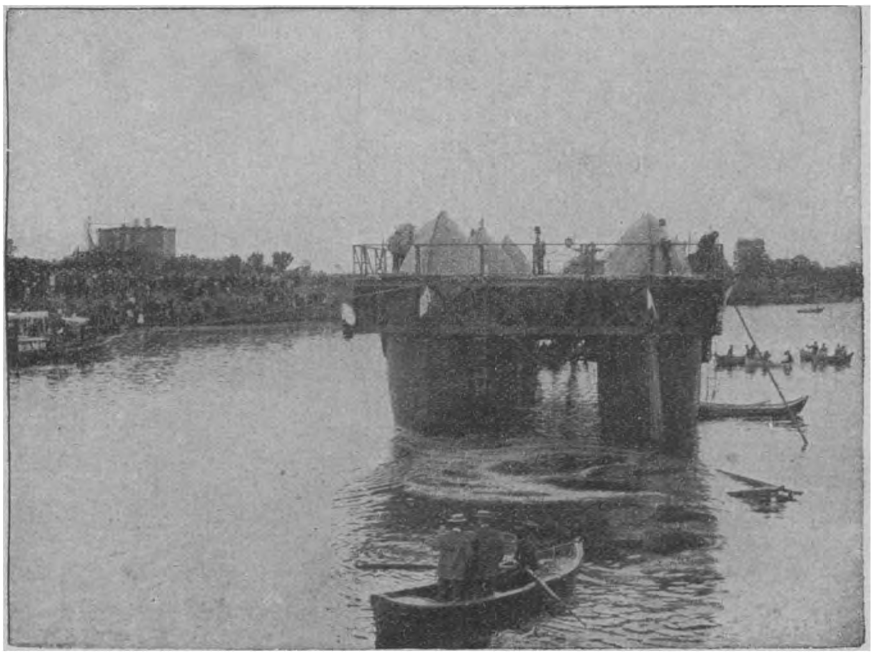

Gezicht op den achtersteven van de rolboot van Bazin.

Nog een ander voordeel van dit nieuwe systeem was de volstrekte onmogelijkheid, dat de Ernest Bazin ooit zou zinken.

Wanneer een, of twee of zelfs meer raderen tegelijk onklaar werden, zou de boot toch niet dieper zinken dan een paar voet, want zoodra het water tot op zekere hoogte in het rad binnen drong, zou het beschadigde gedeelte naar boven gekeerd worden, zoodat de schade gemakkelijk hersteld zou kunnen worden, terwijl de boot haar reis vervolgde.

De eenige rol-boot, die de heer Bazin

kan het door het stuurrad alleen gewend worden en dat zou, volgens de meening van den heer Bazin zooveel kracht hebben, dat het schip in zijn volle lengte om zijn as kan draaien.

Op een van haar proeftochten had de *Ernest Bazin* den heer Edward J. Reed, den hoofdbouwmeester van de Admiraliteit aan boord.

De heer Edward maakte een rapport op, waarin hij zei: „De proefnemingen hebben duidelijk bewezen, dat de rolbooten van Bazin een uitmuntend middel zijn om de

wrijving te verminderen, welke een drijvend lichaam ondervindt wanneer het zich in het water beweegt, en wrijving is stellig een der groote nadeelen, die men moet trachten te overwinnen."

Dat was een uitstekende beoordeeling van zulk een hooggeplaatste autoriteit, en de heer Bazin was er zeer mee ingenomen, doch hij stierf helaas korten tijd later, en heeft het dus niet mogen beleven, dat zijn schip het Kanaal overstak en bij de London Bridge voor anker ging liggen. 't Is nog te bezien, onkosten hebben bedragen. Terwijl de *Ernest Bazin* in de haven van Hull lag, kwamen vele menschen haar bezoeken om dat zonderling en ongewoon vaartuig van nabij te bekijken.

Rolbooten zullen zeker nog langen tijd een aantrekkelijkheid blijven voor vindingrijke „dwazen", maar het is moeielijk uit te maken, hoe daaruit ooit een geschikte vorm kan voortkomen voor de beweegkracht in zee.

De *Ernest Bazin* heeft niet beantwoord

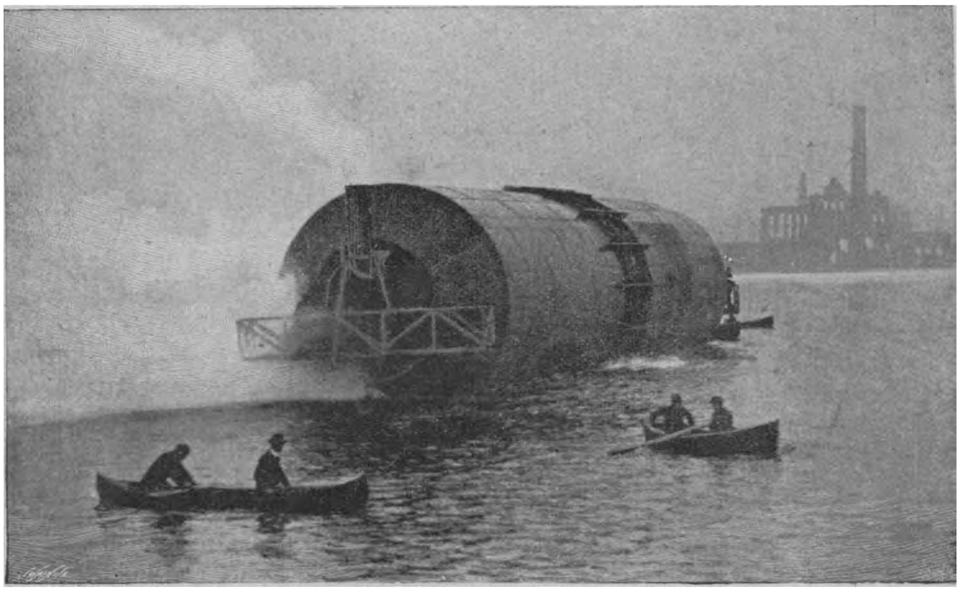

De rolboot van Knapp, onder volle stoom.

of iemand anders het werk van den heer Bazin zal voortzetten; 't is in elk geval jammer, dat die vernuftige uitvinder stierf op het oogenblik dat zijne denkbeelden aan een practische proef zouden worden onderworpen.

Eenige weken geleden lag de *Ernest Bazin* in een Engelsch dok (te Hull) en waarschijnlijk ligt zij er nog wel. Na den dood van den heer Bazin werd zij verkocht op verzoek van zijne executeurs, en werd zij door een firma van scheepsreeders gekocht voor 240.000 gl., eene som, die zeker heel wat minder is dan de oorspronkelijke aan het beoogde doel. Men heeft bevonden, dat de raderen veel water opnamen en meevoerden, waardoor de snelheid geducht verminderde.

Om dat bezwaar te voorkomen maakte de heer Bazin gebruik van een soort van schild of scherm, dat de raderen beschermde tegen het water, maar dat baatte nog niet zoo heel veel. En toen de heer Bazin door eene vermeerdering van machinerie de snelheid trachtte te verhoogen van zijn boot, die nooit meer aflegde dan acht knoopen in het uur, bevond hij, dat het meerdere gewicht van de machines de raderen zoo

diep in het water dompelde, dat de vermeerderde tegenstand de verhoogde beweegkracht absorbeerde, zoodat de snelheid volstrekt niet was toegenomen.

De rolboot, die nu het eerst onze aandacht verdient, en die op de onderstaande fotographie is afgebeeld, toont al dadelijk aan hoezeer dit vaartuig, dat ontworpen is door een vernuftigen advocaat uit Canada, den heer F. A. Knapp, uit het kleine stadje Prescott bij Toronto, verschilt van de *Ernest Bazin*.

Aan laatstgenoemd vaartuig waren zes raderen bevestigd, die door de golven sloegen. Aan de eerstgenoemde boot evenwel waren geen raderen te zien; men kan van haar zeggen, dat zij zichzelf voortrolde.

De rolboot van den heer Knapp is een groote cylinder, uit luchtdichte compartimenten bestaande, die 22 voet middellijn heeft en 110 voet lang is. Aan de beide uiteinden van den cylinder, die open zijn en toegang verleenen tot het inwendige van de boot, zijn verscheidene stalen rails aangebracht, welke in een cirkel rondom de romp zijn bevestigd Het dek wordt gedragen door opstaande raderen, waardoor het onder het ronddraaien van den buitenromp een horizontale richting behoudt. Op elk dek is een afzonderlijke stoomketel geplaatst, terwijl de machines bevestigd zijn aan de raderen.

De heer Knapp beoogde met zijne boot vooral een groote snelheid; hij stelde zich voor, dat zijne rolboot zestig mijlen in een uur en den afstand tusschen New-York en Liverpool in twee dagen zou afleggen.

De heer Knapp heeft wegens zijne uitvinding en zijne denkbeelden al heel wat spotternij en gelach moeten verduren; maar eindelijk is het hem toch gelukt de belangstelling op te wekken van den heer George Goodwin, een aannemer uit Ottowa, die hem 25.000 gl. voorschoot en een overeenkomst met hem sloot voor het bouwen van een rolboot bij de Polson-reederij te Toronto.

De passagiers op die rolboot moesten plaats nemen in een soort van inwendigen cylinder, die kleiner was dan de uitwendige romp; en de ruimte tusschen die twee cylinders, ter diepte van twee à drie voet, moest ten nutte gemaakt worden voor de lading; de compartimenten voor de passagiers moesten door ballast in evenwicht gehouden worden, en op die wijze meende de uitvinder te voorzien in de onaangename gewaarwording, die door een gewoon vaartuig op een bewegelijke zee wordt veroorzaakt.

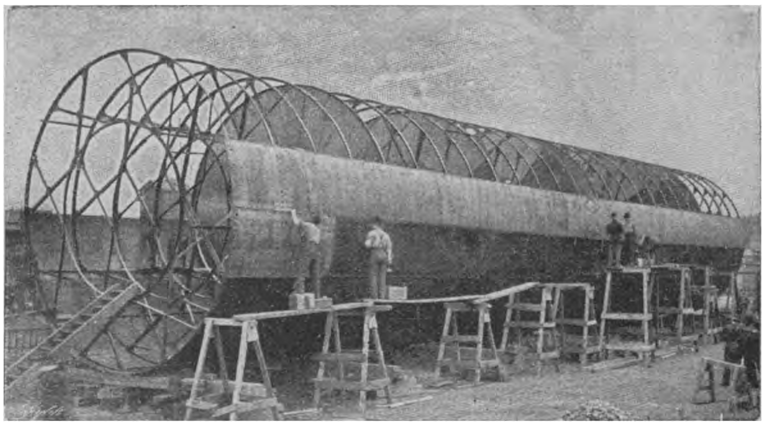

De rolboot van Knapp in aanbouw.

De eerste proeftocht met de rolboot van den heer Knapp had den 21sten October 1897 plaats te Toronto. Het vaartuig liep van stapel van de werf van de firma Polson en werd een eindweegs op sleeptouw genomen. Toen de machines begonnen te werken, kwam de groote cylinder in beweging en ging de rolboot voort met een snelheid van zes mijlen per uur! Al de machines hadden te zamen een vermogen van 100

paardenkracht; de teleurstellende resultaten werden door den uitvinder (die den proeftocht van een ander schip gadesloeg) toegeschreven aan de rails, die glibberig waren geworden door den gecondenseerden stoom.

De nadeelen, aan zulk een rolboot verbonden, moeten ieder duidelijk in het oog vallen, en zij zijn dan ook aan het licht gekomen bij de proeftochten.

Het water heeft de neiging om zich vast te hechten aan de oppervlakte van den cylinder, evenals bij de rolboot van den heer Bazin; het wordt dan opgenomen en meegevoerd en werkt daardoor als een rem, om de omdraaiing te bemoeilijken, terwijl de tegenstand van den wind ook geducht veel afbreuk doet aan de snelheid van de boot, die gevaar loopt bij een hevigen rukwind lijwaarts te rollen, en daarentegen in een kalme zee niet in beweging zou kunnen komen, wanneer zij niet een stevigen wind in den rug had.

Ik laat het aan de verbeeldingskracht mijner lezers over, wat hoogstwaarschijnlijk het lot zou zijn van zulk een „Knapp-rolboot" bij een geduchten storm midden op den Atlantischen Oceaan. Ik houd het er voor, dat de meesten onder die omstandigheid de voorkeur zullen geven aan een gewone zee-stoomboot.

Naar wij vernemen, wil de heer Knapp, ondanks de ondervonden teleurstelling met zijne boot, toch een veel grootere rolboot laten bouwen; de gebreken, welke zijn eerste rolboot aankleven en die hij op de proeftochten heeft leeren kennen, hoopt hij door verschillende wijzigingen en verbeteringen geheel en al te vermijden. Dit nieuwe vaartuig zal 500 voet lang worden en een middellijn hebben van 96 voet.

Het is bestemd om een goederenboot te worden, en zal volgens de meening van den uitvinder hoofdzakelijk in gebruik worden genomen voor den graanhandel op de groote Meren.

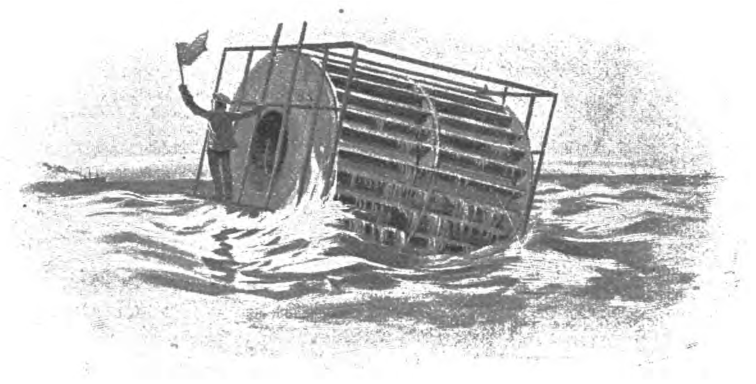

De rolboot van Beckman.

Wij kunnen hierbij ook nog vermelden, dat de heer Knapp tijdens den Spaansch-Amerikaanschen oorlog heeft aangeboden in uiterlijk negentig dagen een rolboot te bouwen voor de Regeering van de Vereenigde Staten. Dit buitengewone oorlogsschip zoo 30.000 man kunnen bergen; het zou eene snelheid hebben van minstens vijftig mijlen per uur en er zouden acht snelvurende kanonnen op geplaatst worden! Het zou 800 voet lang en 200 voet hoog zijn, en 30.000 ton kolen kunnen meevoeren, en het zou zoo sterk gebouwd worden, dat het aan elken aanval van een torpedo of een kanon weerstand kon bieden.

Behalve de vele rolbooten, welke niet verder gekomen zijn, dan dat zij op het papier werden ontworpen, is er nog een derde soort rolboot gebouwd, waarvan de fotographie hierboven door ons wordt weergegeven.

Dat pantomime-vaartuig werd uitgevonden door den heer Peter Beckman, een

Amerikaan, die het zelf in zijn eigen scheepstimmerwerf heeft gebouwd van de materialen, die hij daar in voorraad had. De „Beckman-boot” bestaande uit een cylindervormige ton, die ongeveer 10 voet in middellijn en 12 voet lang was, werd van lange palen gemaakt en evenals gewone vaten met breede banden omgeven.

Om de beide uiteinden van de ton werd een cirkelvormige ijzeren rail gelegd, waarop door middel van twee paar raderen een dek werd geplaatst, dat onder het omdraaien van de ton een horizontale richting behield.

Op het eerste en eenige uitstapje, dat Peter Beckman en zijn zoon van Bar Harbour uit met dit zonderlinge vaartuig hebben ondernomen, zijn zij de open zee opgegaan.

Door de vereenigde krachten van de handschroef en den wind ging de rolboot vijftien mijlen achtereen voort, tegen zes mijlen per uur; maar de heer Beckman zag spoedig in, dat hij zijn boot niet meer meester was, en dat de wind, haar naar willekeur alle zijden uitdreef.

Hij was daarom zeer verheugd, toen hij door een gewone boot werd opgenomen, en hij na vele vergeefsche pogingen om zijn rolboot op sleeptouw te nemen, haar eindelijk in den steek kon laten; de boot vervolgde toen haar weg en zwalkte als een onbeheerd goed en een voortdurend gevaar voor de scheepvaart rond, naar de willekeur van wind en golven.

Ik zou hier onmogelijk over alle rolbooten kunnen spreken, waarvoor in den loop des tijds verschillende voorstellen zijn gedaan. Doch ik dien toch met een enkel woord melding te maken van de rolboot, die onlangs ontworpen is door den heer Chapman.

Tusschen twee groote cylinders bevinden zich de romp, het dek, de kajuiten en de compartimenten voor de goederen. Langs beide zijden bevinden zich de bruggen, waardoor de spillen van de cylinders worden verbonden. Ten einde de noodige beweegkracht te verkrijgen wordt er aan de binnenzijde van de cylinders een ijzeren spoor gelegd, waarop zich een locomotief bevindt, die door electriciteit wordt voortbewogen. Zoodra deze locomotief in beweging komt, zal de groote cylinder beginnen op te stuwen. De heer Chapman meent, dat zijne rolboot zich even snel zal kunnen bewegen als de tegenwoordige spoorwegen, en heeft het voorstel gedaan een geregelden stoombootdienst tusschen New-York en Liverpool in te stellen, tegen zestig mijlen per uur.

De uitvinder zegt, dat de onkosten van zijne boot slechts één twintigste gedeelte zal bedragen van den prijs van een gewone zee-stoomboot; en mocht deze rolboot niet geschikt blijken voor het verkeer op de hooge zeeën, dan is hij toch vast overtuigd, dat ze veel goede diensten kan bewijzen voor de vaart op kanalen en rivieren.

Volgens den heer Chapman is het voor de toekomst de groote vraag om de schepen op de kanalen sneller te kunnen voortbewegen zonder de oevers te beschadigen.

Schroef- en raderbooten zijn geheel ongeschikt, omdat zij een groote beroering in het water te weeg brengen. Dáár is dus misschien het veld voor rolbooten, die zelfs bij een groote snelheid, eenvoudig over het water rollen zonder het bijzonder in beweging te brengen.

Een zonderlinge figuur in de geschiedenis der Fransche Diplomatie van de 18e eeuw

DOOR

K. DE HARTOGH.

Zelden heeft op het wereldtooneel een travesti-mystificatie meer ophef gemaakt, meer internationale ongelegenheid veroorzaakt dan die, waarin de chevalier d'Eon de hoofdrol speelt.

Charles Geneviève Louis Auguste André, Eon de Beaumont werd geboren in 1728 in Boulogne, studeerde in de rechten, werd advocaat bij het Parijsche parlement, daarna vrijwilliger en kapitein bij de dragonders, vervolgens diplomatiek agent, gezantschapssecretaris en gedurende korten tijd gevolmachtigd minister van Frankrijk aan het Engelsche Hof.

Op aanbeveling van den invloedrijken prins Conti werd hem door koning Lodewijk XIV opgedragen, zich naar het Russische Hof te begeven ten einde een bondgenootschap tusschen Rusland en Frankrijk voor te bereiden; geestig, scherpzinnig, handig, listig causeur, als in de wieg gelegd voor intriges en vertrouwelijke zendingen, wist hij keizerin Elisabeth voor zich te winnen en gedurende 5 jaren haar volle vertrouwen te behouden.

Het is mogelijk, dat te St. Petersburg reeds de stof werd geweven voor den geheimzinnigen sluier, die hem ging omhullen, toen de gunst des vorsten hem in ijdelheidsverblinding bracht. De genotzieke, immoreele Lodewijk XV, wiens gevoel van waardigheid en kieschheid op zeer laag peil stond, vond in den capricieusen chevalier d'Eon een uitmuntend werktuig voor zijn vernederende koningsavonturen en maakte zich daardoor van hem afhankelijk, zooals van zoovelen zijner hovelingen.

In 1765 werd d'Eon benoemd tot gezantschapssecretaris te Londen en toegevoegd aan den Franschen ambassadeur, graaf de Guerchy; naijver en antipathie, voortspruitende uit financieele wanverhoudingen en egoïsme, veroorzaakten tusschen de beide diplomaten eerst een ernstige verkoeling, die overging in een haat, welke d'Eon er toe bracht, te recht of valschelijk, den gezant openlijk voor de Engelsche rechtbank te dagen en hem te beschuldigen van poging tot vergiftiging. Ofschoon koning Lodewijk XV zijn protégé, wegens diens ongegrond bevonden aanklacht, officieel afzette en terugriep, handhaafde hij hem te Londen in zijn geheimen dienst op een aanzienlijk jaargeld. Voor welke bijzondere functiën d'Eon te Londen bleef, kwam men niet nauwkeurig te weten; men beschouwde hem als een geheim agent, welks wegen en gangen duister waren en juist die geheimzinnige sfeer, waarin hij zich bewoog, schijnt aanleiding gegeven te hebben, het zonder-

linge gerucht, dat aanvankelijk bedekt en fluisterend rondging, nl. dat hij tot de vrouwelijke sexe behoorde, levendig te houden, aan te wakkeren en te versterken. De mare verspreidde zich ras door de stad en weldra werd de oud-dragonderkapitein en ex-diplomaat het voorwerp van fabelachtige weddenschappen, in den geest zooals men die thans nog bij groote races in practijk brengt. Merkwaardigerwijze deed d'Eon *niets*, om licht te spreiden in deze voor hem weinig vereerende aangelegenheid, die zijn naam tot vulgair gemeengoed maakte; hij schepte er zelfs behagen in, want meermalen schijnt hij vermomd getuige te zijn geweest van de paris, die omtrent zijne sekse werden aangegaan.

Hoe 't zij, Lodewijk XV, die de kroon als een soort Polichinelle en zijn trawantenbende als diens attributen scheen te beschouwen, had de hand in het spel. d'Eon was in het bezit van officieele diplomatieke stukken en confidentieele bescheiden, welke voor Frankrijk in het algemeen en voor Lodewijk XV in het bijzonder, van groot gewicht waren; door de fortuin minder gezegend en, verblind door den glans, die van de hoven uitstraalde, waar hij geaccrediteerd was geweest, door diplomatieke schranderheid in het bezit gekomen van de sleutels, die hem tot de geheime deuren van die hofkabinetten toegang verschaften, had hij zich een bijzonder relief weten te geven, dat het Fransche gouvernement, vooral nu hij belangrijke documenten onder zijn berusting had, meende niet te mogen onderschatten. Minister de Vergennes, beducht voor complicaties, vond in Beaumarchais, die behalve auteur, bovendien een doorkneed en eerzuchtig „homme d'affaires" was en het vertrouwen van den koning genoot, een uitmuntend instrument, om de gevaren, die van de zijde van d'Eon dreigden, te bezweren.

De auteur van „Le Mariage de Figaro" had zich te Londen reeds tegenover den koning verdienstelijk gemaakt, door het onderdrukken van pamfletten, welke aldaar tegen Marie Antoinette werden verspreid; het toeval bracht hem samen met d'Eon — les beaux esprits se rencontrent — die met geslepenheid den teerhartigen, met het lot van zwakken en verdrukten beganen boodschapper van minister Vergennes, voor zich wist in te nemen en zelfs bij hem het vermoeden opwekte tot de vrouwelijke sekse te behooren. Dit vermoeden, die overtuiging zelfs, waarvan Beaumarchais blijk gaf, *o. i. geveinsd*, berustend op eene verklaring van d'Eon zelf, vindt men in de correspondentie, welke Beaumarchais met den Franschen minister en den koning voerde en waarvan wij hier een passage laten volgen.

Quand on pense, que cette créature tant persécutée est d'un sexe à qui l'on pardonne tout, le cœur s'émeut d'une douce compassion... J'ose vous assurer Sire, qu'en prenant cette étonnante créature avec adresse et douceur, quoique aigrie par douze années de malheurs, on l'amènera facilement à rentrer sous le joug, et à remettre tous les papiers relatifs au feu roi à des conditions raisonnables.... Lodewijk XV was gestorven en opgevolgd door den zestiende van dien naam. d'Eon was een „panier percé"; hij verkeerde in geldnood en speculeerde, misbruik makend van de kracht, die hij in zijn documenten vond, op de beurs van den koning en de schatkist van het rijk. — Hij wilde die stukken, geborgen in een solieden koffer afstaan tegen den bagatel van 318000 livres en behoud van zijn recht om het Kruis van St. Louis te blijven dragen; — de 12000 livres, die de koning hem toekende, waren voor hem slechts peulschillen.

Lodewijk XVI, ingewijd in de zaak, kennis nemende van de correspondentiën van Beaumarchais, beangst voor conflicten, die uit de „affaire louche et mystérieuse" konden voortvloeien, willigde de eischen van de chevallier d'Eon grootendeels in, onder uitdrukkelijke conditie, dat hij zich in vrouwengewaad zou kleeden — Beaumarchais zocht d'Eon opnieuw op, deelde hem de beslissing des konings mede en verkreeg de schriftelijke verklaring, dat hij van costuum zou verwisselen. d'Eon was toen ongeveer

47 jaar oud. Zijn bedrieglijke listigheid overschattende, meenende, dat de koninklijke beurs voor hem zou worden uitgeschud, zelfs als hij zijn handteekening, zijn gegeven woord als een „doode letter" bleef beschouwen, rekende hij buiten den waard. A bon chat, bon rat; Beaumarchais, die even uitgeslapen was als hij en die in het succès van deze vertrouwelijke zaak slechts een voorspel zag van een voor hem zelf veel belangrijker onderneming, waarvan hij zich gouden bergen beloofde en waarvoor hij absoluut de gunst en de bescherming van den vorst behoefde, Beaumarchais voor wien dus het resultaat van de bemiddeling in dezen van bijzonder gewicht was, bleef op de loer en ... bemerkte, dat d'Eon, in stede van trouw te zijn aan zijne verklaringen, *niet alleen* geen afstand deed van zijn „habits d'homme", maar bovendien zich aan groote onbescheidenheid schuldig maakte, door openlijk in de Engelsche dagbladen met opgeblazen ijdelheid te afficheeren, onder voorwendsel de weddenschappen te doen ophouden, maar in werkelijkheid geen sprankje van zekerheid gaf omtrent zijn ware sekse. — Beter reclame had hij niet kunnen maken: de inzetten werden steeds grooter; reporters, dagbladdirectiën en speculanten speelden met d'Eon onder één hoed; Beaumarchais brengt hem zijn ontrouw gedrag onder het oog en staakt de uitbetaling; tháns komt meer dan ooit, de karakterloosheid van den ex-diplomaat voor den dag.

Met de cynische schijn-ontroering en de geveinsde emotie van een cocotte, overstelpt hij Beaumarchais met de schandelijkste verwijten, steeds hopende te kunnen blijven exploiteeren de compassie, welke deze aan den dag legt voor de zwakke sekse. Eerst luidt het:

„J'avoue, Monsieur," aldus schrijft d'Eon, „qu'une femme se trouve quelque fois dans des situations si malheureuses, que la nécessité des circonstanees la force à profiter des services dont elle sent la première tout le ridicule parce qu'elle en pénètre l'objet. Plus l'homme qui la veut obliger est adroit et délicat, plus le danger est grand pour elle. Mais quels souvenirs me rappellent ces réflexions! Elles me rappellent que, par une confiance aveugle en vous et en vos promesses, je vous ai découvert le mystère de mon sexe, que par reconnaissance je vous ai donné mon portrait et que par estime vous m'avez promis le vôtre .... Dan volgt de cynische verklaring, qu'il n'y a jamais eu d'autres engagements entre nous .... Maar wanneer Beaumarchais, uitgeslapen en ervaren, schouderophalend en spottend deze theatrale jeremiades opneemt en beantwoordt, en de koorden van de beurs gesloten houdt, komt de aap eerst onvervalscht uit den mouw. Beaumarchais was een vrouwenkenner „de premier ordre"; hij had reeds vroegtijdig als muziekleeraar van de prinsessen van den bloede aan het hof gelegenheid gehad te ontwaren, wat er omging in de wereld; hij begreep en wist, dat vrouwen in roerende schijn-vertooning vaak een sterk wapen, een krachtigen bondgenoot vinden ter bereiking van haar doel; hij bleef er ongevoelig onder en rustig liet hij d'Eon, door deze lijdzaamheid geprikkeld, zijn gal uitspuwen in een brief, aan minister Vergennes gericht; daarin wordt Beaumarchais genoemd un sot, un faquin, qui a l'insolence d'un garçon-horloger, — een misplaatste insinuatie op het vak door zijn tegenstander in zijn jeugd uitgeoefend — qui par hasard, aurait trouvé le mouvement perpétuel. Beaumarchais bleef kalm en waardig en liet zich niet verschalken. Er bleef d'Eon, wiens populariteit begon te verminderen, nu bovendien al zijne troeven waren uitgespeeld, *niets* anders over dan de wapenen neer te leggen; hij reist van Londen af naar Versailles in zijn diplomaten-costuum, maar wordt daar onmiddellijk verplicht het vrouwenkleed aan te trekken, op bedreiging gekerkerd of verbannen te worden. Le chevalier fait bonne mine à mauvais jeu .... en coquetteert meewarig met zijn omgeving, die zich verlustigend in de klucht, hem tot „plastron" kiest voor allerhande grappen. Hij is geworden: „le chevalier de la triste figure". Het ware komt men niet te weten; is d'Eon man of vrouw? Lakeien, concierges,

koetsiers, boden, kameniers, ieder werkt mede hem ridicule te maken en... men weet 't... il n'y a que le ridicule qui tue; d'Eon heeft van dat onbarmhartige spel, waartegen hij *niets* vermag, genoeg; zijn roekeloos travesti-spel bezorgt hem zooveel ongelegenheid, dat hij naar Londen terugkeert, waar de edelmoedige(?) barones de Breteuil hem de beschermende hand biedt; hij waagt bij het uitbreken van de Fransche Staatsomwenteling een laatste poging, zich te releveeren; de troebelwaterpolitiek lacht hem toe.... maar hij vischt achter het net, want het Fransche Gouvernement, waaraan hij zijn diensten aanbiedt, heeft hem na al hetgeen heeft plaats gehad, met zulk een zwarte kool aangeteekend, dat men zijn aanzoeken kortweg afwijst."

Ten derden male Albion's bodem betredende, bij niemand meer steun en bescherming vindende, ziet hij zich in de droeve noodzakelijkheid, zelfs toen het spooksel van het graf zijn oog reeds benevelde, door schermlessen in zijn levensonderhoud te voorzien; het was een schamel stuk brood.... want zijn hand was onvast, zijn oog onhelder geworden; hij verhuisde zelfs naar een der achterbuurten, de oud-diplomaat.... De dood alleen redde hem uit den toestand van misère, waarin hij door eigen schuld was vervallen; zijne roekelooze lichtzinnigheid heeft hem de portée van zijn aanvankelijk verdacht optreden niet doen overzien; eenmaal den voet op de helling van oprechtheid en ontrouw, heeft hij zich laten meesleepen en.... toen het berouw kwam, was het te laat; hij heeft zijn mystificatie tot zijn laatsten snik moeten boeten. De ridder stierf als een rapé van het minste soort.

Hoe moet men een juiste verklaring vinden voor deze grove misleiding; welke motieven kon een man van hoog aanzien, een diplomaat, een man van vernuft, een dapper officier gehad hebben, om gedurende een dertigtal jaren een rol te spelen, zoo verre beneden de waardigheid van zijn rang en stand?

Werd de rol hem opgedrongen wegens handelingen, die een blaam op zijne reputatie moesten werpen of die de veiligheid van zijn land in gevaar brachten? Dreef hem het lokaas van den zilverling vrijwillig tot het verrichten van een bedrieglijk stuk, dat den naam van zijn geslacht onteerde?

Tot buitengewone kunstmiddelen behoefde hij voor de verwisseling van gewaad zijn toevlucht *niet* te nemen, want zijn gelaat had iets vrouwelijks, zijn stemgeluid was zacht en fijn, terwijl alleen op de wangen en kin een donzig waasje lag, dat de sterke sekse zou kunnen verraden, maar dat zorgvuldig telkens verwijderd werd.

Een meening, die ingang vond, is, dat Lodewijk XV, beseffend het nut, dat hij van dit maagdelijk voorkomen kon trekken, d'Eon naar Rusland zond, om de betrekkingen tusschen de beide hoven te versterken; de machtige Czarina Elisabeth kwam onder zijne bekoring en speelde in de kaart van den Franschen vorst. Il n'y a que le premier pas qui coûte.

De eerste weefselen van het frauduleus borduursel eenmaal vervaardigd, kon daaraan voortgewerkt worden in Engeland, waar d'Eon als gezantschapssecretaris optrad; het twistgeding met den gezant Guerchy, dien hij zwaar beleedigde, de eisch om satisfactie van diens zoon, het gevaar voor een duel-schandaal, waaruit misschien ongewenschte onthullingen zouden voortspruiten, dat álles — zoo luidt één der lezingen — zou koning Lodewijk XV er toe gebracht hebben, de propaganda omtrent de vermeende sekse van d'Eon, dien hij voor zijn vertrouwelijke zaken nog noodig had, te steunen; en outre, il put, de cette façon ménager la chèvre et le chou.

Men moet zich echter afvragen, of niet naar andere motieven gezocht dient te worden, om een ridder, die zijn sporen op het veld van eer had verdiend, te bewegen tot een vernederende verloochening van zijn geslacht, die zijn vrijheid levenslang aan banden lei.

Moest een man met zulke antecedenten niet verkiezen de vrijheid en de ongenade, zelfs de ballingschap boven een karakter-

looze, slaafsche onderwerping aan een vorstengril?

Een andere lezing, welke echter later heftige bestrijding heeft gevonden, is, dat d'Eon betrapt werd in het boudoir van Sophie-Charlotte, koningin van Engeland, en dat, om de eer van H. M. te redden en de gemoedsrust van koning George niet te verstoren, op gezag van den lijfarts verklaard werd, dat de gunsteling van de koningin eene vrouw was, een verklaring, die ter wille van de goede verstandhouding tusschen het Engelsche en Fransche Hof zou zijn bevestigd door den koning van Frankrijk en die onmiddellijk gevolgd zou zijn door de zending van Beaumarchais.

Aanvankelijk vond deze hypothese bijval, welke versterkt werd, toen in hofkringen gemompeld werd, dat het „avontuur" een troonopvolger aan Engeland bezorgen zou; dat dergelijke pikante verhalen, eerst van mond tot mond vertrouwelijk toegefluisterd, later door de fantasie en door romantische omhulselen en franjes georneerd, geïllustreerd, vergroot, vervormd, gewoonlijk een zeer willig oor vinden bij de groote schare en als des te geloofwaardiger worden beschouwd, naarmate ze hun bron „im höchsten Stelle" vinden, is genoegzaam bekend.

Deze lezing echter verliest o. i. eveneens grootendeels haar waarde, omdat het huiselijk leven van het koninklijk echtpaar voorbeeldig was, zonder een enkel schaduwplekje in den huwelijksband; bovendien, als er werkelijk geheime relatiën tusschen d'Eon en de koningin hebben bestaan, zou deze laatste zeker niet verzuimd hebben, maatregelen te treffen, om de publicatie te voorkomen van het geneeskundig attest, dat de Chirurgien Thom Copeland den 23^en^ Mei 1810 na het overlijden van d'Eon afgaf en dat, onderteekend door een aantal notabelen als volgt luidde: „Je certifie par le présent que j'ai examiné et disséqué le corps du chevalier d'Eon en présence de M. Adair, de M. Wilson et du père Elysée et que j'ai trouvé les organes mâles de la génération parfaitement formés sous tous les rapports. — Le 23 mai 1810. — Thom Copeland Chirurgien.

De verontrustende aanvallen van verstandsverbijstering van George III, die door booze lastertongen als wapenen werden gebezigd om de koninginnetrouw in verdenking te brengen, moeten evenwel aan nerveuse predispositie worden toegeschreven.

Het schijnt ons veeleer toe — deze meening is de meest plausible — dat d'Eon, nu zijn naam niet meer smetteloos was, nu de kansen om in officieele carrière te kunnen schitteren, minimaal geworden waren, eenmaal gewikkeld in een warnest van intriges, gedreven door gouddorst en door de zucht om van zich te doen spreken, hóógst ijdel als hij was, géén ander middel meer vond, om zich een weg te banen door het leven, dan zich te laten rollen langs den weg der misleiding. Advienne que pourra.

Hij had behoefte aan fondsen; als interessante amazone hoopte hij van het Fransche gouvernement meer geld los te krijgen voor zijn geheime papieren dan als galante ridder, terwijl hij ook in de speculatie- en wedzucht van de Engelschen een krachtigen stimulans vond, om de stijve diplomatenjas met een elegant costuum te verwisselen; ook heeft hem, zoo reeds werd opgemerkt, zijn groote ijdelheid, een van zijn meest in 't oog springende karaktertrekken, parten gespeeld. In een brief, dien hij tijdens zijn oneenigheid met den gezant aan een vriend schreef, leest men: „Je suis une brebis que Guerchy a rendue enragée en voulant la précipiter dans le fleuve de l'oubli."

Deze woorden zijn teekenend; in 't ongelijk gesteld, zou hij, in den stroom der vergetelheid onopgemerkt blijven voortsukkelen in het leven, na een periode van roem en grootheid, zoekende en tastende naar een menschwaardig bestaan. Als „lady" zou hij, zoo niet opgang maken, in élk geval de aandacht trekken en munt kunnen slaan uit de mystérie die hem omgaf.

Wat de houding van Beaumarchais betreft, zoo komt het ons voor, dat deze een veel te

scherpzinnig, een veel te uitgeslapen man was, om slachtoffer te worden van deze mystificatie; zoo hij er den schijn van aannam, dan was 't, *of* om zijn eigen invloed te verhoogen en het terrein te effenen voor de groote Amerikaansche aangelegenheid, waarin hij het Fransche gouvernement wilde interesseeren, nl. de levering van wapens en munitie aan de opstandelingen in de Vereenigde Staten, ten einde hunne onafhankelijkheid voor te bereiden, — een handelsonderneming, waarvan hij zich zelf tevens groote winsten voorstelde, *of* om door een éclat-makend feit zijn reputatie, die door sensationeele processen veel geleden had, te herwinnen.

d'Eon was ijdel, maar geen zakenman van origine, noch chevalier d'industrie; daarom ging hij ten onder in stede van terug te komen in den lichtenden gordel van het hof-aureool. Een handige, aangeboren schelm zou zich er doorheen hebben geslagen; Beaumarchais was als geknipt om hem schaak-mat te zetten.

Deze was niet minder ijdel en eerzuchtig; door zijn ervaring in het practische leven wist hij, aangemoedigd door zijn herhaalde nederlagen en teleurstellingen, zich langen tijd staande te houden, om ten slotte, evenals zijn karakterlooze partner, echter met véél minder oneer en schande beladen, als een vergeten staatsburger te sterven. d'Eon mocht zijn vaderland niet terugzien; Beaumarchais, die na de vervolgingen der revolutie zich in Hamburg in veiligheid had moeten stellen, was gelukkiger; hij kon nog 3 jaren (1796—1799) de groote stadslucht inademen van Frankrijks hoofdstad, de plaats, waar eens zijn wieg stond en waar hij zooveel genoten, maar ook zooveel geleden en gestreden had.

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

(Vervolg)

Veertiende Hoofdstuk.

Dood van mevrouw de Balzac. — Terugkeer naar Berlijn. — Zilveren bruiloft van den kroonprins. — Prins Wilhelm van Pruisen. — Kroning van Keizer Alexander III.

Het was gedurende de lente van datzelfde jaar 1882, op Paaschdag, dat mijne tante, mevrouw de Balzac overleed. Zij was reeds ver in de tachtig en sedert jaren zeer lijdend geweest. Haar dood ging gepaard met droevige omstandigheden. Geldverlies en het spookbeeld van booze schuldeischers maakten haar sterfbed zeer donker. Hare dochter verloor geheel en al het hoofd en verliet de woning onmiddellijk na de begrafenis harer moeder. Al de papieren mijner tante werden weggeworpen door gewetenlooze of onverschillige dienstboden en kwamen terecht in een groentenwinkel, waar Burggraaf de Spoelberch de Lovenjoul ze opkocht en uit den inhoud daarvan de heerlijke briefwisseling samengaarde, die door hem uitgegeven en aan de wereld geschonken werd. Het is mij een blijvende bron van leed, niet in staat te zijn geweest mij op dat tijdstip naar Parijs te begeven. Misschien had ik enkele familie-reliquieën kunnen redden en ik zou dan ten minste den troost hebben gesmaakt die laatste treurige dagen bij mijne tante te zijn. Haar verdwijnen was het einde van een hoofdstuk mijns levens, waaraan ik enkel goede en edele herinneringen te danken heb. Met haar stierf een dier zeldzame wezens, die nu en dan op aarde verschijnen, om den mensch te leeren hoe men beter wordt. Met haar verdwenen denkbeelden en opvattingen, welke men niet meer hoort uitspreken en met haar dood werd een groot licht uitgedoofd.

Wij brachten den daaropvolgenden zomer op mijn eigen landgoed in Rusland door en laat in den herfst keerden wij naar Berlijn terug. Wij vonden alles zeer veranderd sedert de twee jaar, dat wij afwezig waren geweest. Prins Wilhelm van Pruisen was gehuwd en men begon het gewicht zijner persoonlijkheid, zoowel in de hofkringen als daarbuiten te gevoelen. De vijandschap, welke later zoo hevig zou worden tusschen zijn vader en hem, werd reeds hier en daar merkbaar voor de buitenwereld en men fluisterde zonder ophouden over eene oneenigheid, waarin de keizer ten deele, zoo niet geheel en al, partij had gekozen voor zijn kleinzoon tegen diens vader.

Bij mijn terugkeer, vond ik de kroonprinses kampende met een gevoel van prikkelbaarheid, dat zij niet wilde bekennen, maar dat haar zichtbaar kwelde. Haar gemaal zag den toestand kalmer in. Zijn geest was te practisch, om hem toe te staan te tobben over een staat van zaken, waarop zijn eigen loopbaan als troonopvolger hem, in zekere mate, moest hebben voorbereid. Zijn karakter was ook toegevender dan dat der prinses en, misschien, minder eerzuchtig. Bovendien beschouwde hij de dwalingen van zijn oudsten zoon niet als ernstig en hij was zoo vol vertrouwen op eigen toekomst, dat hij zich niet al te veel wilde bekommeren om hetgeen hij aanzag als de natuurlijke onstuimigheid der jeugd. In de hofkringen echter achtte men de houding van prins Wilhelm dreigend en gereed een belangrijke rol in politieke aangelegenheden te spelen. Er was eene neiging hem bekwamer te gelooven dan den kroonprins en meer Duitsch in zijn opvattingen. Bismarck, die veel van hem hield, vond er een genoegen in te herhalen, dat de jonge man, die thans verstoken was van de middelen onafhankelijk op te treden, elke hoedanigheid bezat voor een groot vorst te worden. De kanselier liet geen gelegenheid voorbijgaan hem bij Wilhelm I te prijzen en de bejaarde keizer begon doordrongen te geraken van de meening, dat hij in zijn kleinzoon, en in hem alleen, een waardig opvolger zou vinden.

Al deze geheime oneenigheden waren natuurlijk oorzaak van voortdurende botsingen. Van daar dan ook, dat ik, bij mijne aankomst te Berlijn, de vorstelijke familie in een geheel anderen toestand terugvond dan dien, waarin zij twee jaar te voren had verkeerd.

Het was gedurende dien winter, die dank zij de viering van de zilveren bruiloft van den kroonprins en prinses, buitengewoon vroolijk was, dat ik den tegenwoordiger gebieder van Duitschland beter leerde kennen. Evenals allen, die met hem in aanraking kwamen, ontving ik den indruk van zijne merkwaardige persoonlijkheid, zijn oorspronkelijkheid van geest en zijn machtig verstand. Behalve dit alles, was prins Wilhelm een hoogst innemend, betooverend mensch. Hij bezat de gave van een persoonlijk magnetisme en, als een schitterend spreker, slaagde hij er in, zelfs in die dagen, tal van lieden tot vele zijner denkbeelden over te halen door de overredende wijze, waarop hij ze uitdrukte. Bij al zijn ernst, bezat zijne natuur iets jongensachtigs en levendigs, waaraan men bijna geen weerstand kon bieden. Hij had weinig illusies en toch was er niets cynisch in zijn oordeel over anderen, wat er ook gelegen mag hebben in de plannen, die hij reeds voor de toekomst vormde.

Wij werden spoedig groote vrienden, zoo men deze uitdrukking kan bezigen voor de noodwendig vormelijke verhouding, welke tusschen ons moest heerschen; maar zoo vaak wij elkander ontmoetten, en dat gebeurde dikwijls dien winter, en later nog meer, was het ons aangenaam samen te spreken. Hij hield op dat tijdstip veel van de wereld en van partijen, wat men zelfs beweerde dat hij soms te ver dreef; maar of dit waar zij of niet, zijne houding tegenover zijne gemalin was immer onberispelijk en het jonge paar leidde, voor het uiterlijk althans, en naar ik overtuigd ben ook in werkelijkheid, een hoogst gelukkig leven.

De prinses, de vriendelijkste vrouw ter wereld, had die eerste jaren het nadeel bijna voortdurend in zwakken gezondheidstoestand te verkeeren, wat haar noodzaakte zich van de wereld af te zonderen en het sprak van zelf, dat onder zulke omstandigheden elke vriendschap, welke haar gemaal met eene andere dame aanknoopte, om het even wie zij ook mocht zijn, verkeerd werd uitgelegd door het publiek. Maar de prinses, die zeker was van zijne liefde, was verstandig genoeg doof te blijven voor gebabbel.

Nog voordat Kerstmis in het land kwam, was de wereld reeds bezig met de toebereidselen, die een bijzonderen glans begonnen te verleenen aan het naderende zilveren bruiloftsfeest. Er werd tot een groot gecostumeerd bal besloten, onder bescher-

ming der keizerin en de gansche hofkring hield zich bezig met het instudeeren der quadrilles en den historischen stoet, die de hoofdpunten der feestelijkheden zouden uitmaken. Bijna avond op avond werden er repetities gehouden, nu eens hier dan weder daar, en het was werkelijk verbazend zooveel nijd en wangunst als bij deze gelegenheden uitkwam. Wij waren echter allen jong, zoodat wij er, in weerwil daarvan, in slaagden veel te genieten van die bijeenkomsten en er werden daarbij vriendschappen gesloten, welke nog heden voortduren.

De kroonprinses stelde levendig belang in al deze toebereidselen en sprak er gaarne over. Enkele dagen voor den feestdag at ik bij haar en toonde zij zich vol verwachtingen van de uitvoering. Het was een klein diner; alleen mijne schoonmoeder, mijn echtgenoot en ik waren daartoe uitgenoodigd: maar behalve de jonge prinsessen was ook prins Wilhelm aanwezig. Ik zat naast den tegenwoordigen keizer van Duitschland en die dag liet een blijvenden indruk bij mij na, dank zij eene door hem gemaakte opmerking. Wij spraken over vrienden en vriendschappen, toen prins Wilhelm mij plotseling toevoegde: „Wanneer men eene zekere standplaats in de wereld bekleedt, moet men meer *„dupes"* dan vrienden maken." Ik herinner mij, dat ik heftig opkwam tegen wat mij een afschuwelijke opvatting toescheen; maar hij viel mij in de rede en voegde er, ditmaal volkomen ernstig, bij: „Gij zult later zien wat ik bedoelde."

De kroonprinses luisterde toe, zoodat ik het beter achtte niet op het onderwerp door te gaan; maar ik dacht sedert vaak na over die woorden, welke destijds zoo raadselachtig schenen en de herinnering daaraan deed mij, op het oogenblik van Wilhelm's troonsbestijging, aan een Russischen vriend voorspellen, dat hij zich zeer spoedig van zijn Rijkskanselier zou ontdoen, niettegenstaande de onbegrensde gehechtheid, die hij op dat tijdstip voor hem aan den dag legde.

De huwelijksdatum van den kroonprins was 25 Januari. Tegen den 20sten begonnen de verschillende uitgenoodigde gasten aan te komen en op 21 Januari zou een galabal plaats hebben, toen wij op den morgen van dien dag verrast werden door het bericht, dat de bejaarde prins Carl van Pruisen, 's keizers broeder, plotseling krank was geworden en enkele uren daarna overleden was.

Sedert den dood zijner gemalin, vijf of zes jaren te voren, had hij zich zoozeer van de wereld afgezonderd, dat hij nagenoeg vergeten was en de eerste opwelling, bij zijn onverwacht afsterven, was die van wrevel zoowel als van ontsteltenis. De kroonprinses verklaarde in hare teleurstelling, dat hij het met opzet had gedaan, om haar nog in zijn dood te kwellen, zooals hij het bij het leven had gedaan, (er had altijd onmin tusschen die beiden bestaan). Zij stelde zelfs voor de gebeurtenis voor een paar dagen geheim te houden; natuurlijk, echter, kon dit niet geschieden. Maar ik houd mij overtuigd, dat menige vrouw, die eene groote som besteed had voor een thans nutteloos geworden toilet, heimelijk denzelfden wensch koesterde.

Er bleef nu niets anders over voor de verschillende gasten, dan weer onvoldaan heen te gaan. De prins werd te Potsdam begraven, met zoo weinig mogelijk ceremoniën en een haast, die niets stichtelijks had. Niet eer waren de treurige plechtigheden aan dit sterfgeval verbonden afgeloopen, of men begon wederom plannen te maken voor de uitgestelde feestelijkheden.

Zij werden nu bepaald op 25 Februari en dien dag aanschouwde ik een der prachtigste feesten, waarvan ik ooit getuige was. Na de gelukwenschen hunner vrienden te hebben ontvangen, namen de kroonprins en zijne gemalin plaats op den troon, tusschen den keizer en de keizerin en defileerde de stoet voor hen, waarna er eene reeks quadrilles werden uitgevoerd door de voornaamste leden der Berlijnsche wereld. Men had het hof van koningin Elisabeth willen voorstellen. De koningin, of liever gezegd de gravin Udo Stolberg Wernigerode, wier gelaat, naar men zeide, sprekend geleek

op dat der door haar voorgestelde vorstin, verscheen in een zeer rijk costuum van rood fluweel, geheel bezaaid met juweelen, een toonbeeld van pracht en schoonheid. Zij werd gevolgd door de heeren en dames van haar hof, waaronder ook prins Wilhelm, die Lady Ampthill, de vrouw van den Britschen gezant, aan zijne zijde had. Ik was een dergenen, die hun gevolg uitmaakten, met den minister van Beieren, graaf Lerchenfeld, die bij zijn zwart fluweelen costuum een kostbaar Spaansch zwaard droeg, hem door den Regent van Beieren geleend. Mijn eigen toilet was van wit fluweel. Nadat de stoet langs den troon was getrokken, nam hij plaats daartegenover, tot het zien uitvoeren der drie quadrilles en daarna verscheen een soort zegewagen, waaruit prinses Wilhelm stapte, als eene toovergodin gekleed, om den kroonprins en de kroonprinses eenige woorden van hulde toe te voegen. Daarmede was de vertooning afgeloopen. Wij mochten nu vrij rondgaan en ons onder de overige gasten mengen.

De kroonprinses was verrukt en, zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, was dit de laatste maal, dat ik haar oprecht van een hoffeest zag genieten. Nooit zal ik haar vergeten, zooals zij dien avond aan de zijde van haar gemaal stond, of den blik van gehechtheid waarmede hij haar eigen liefdevollen blik beantwoordde. Ik vroeg mij af, of zij terugdachten aan den lang vervlogen dag, toen zij elkander, in de kapel van Sint James-paleis, trouw beloofd hadden voor het leven. Maar weinig lieden konden, zeer zeker, na vijf en twintig jaar terugzien op zulk een volmaakt geluk en volkomen eensgezindheid, als dit tweetal gesmaakt had gedurende een kwarteeuw, te zamen doorleefd.

In Mei van hetzelfde jaar, had de kroning van keizer Alexander III te Moskou plaats en mijn verlangen de daaraan verbonden feesten bij te wonen werd vervuld. Mijn echtgenoot en ik vertrokken den 16en Mei naar Rusland. Wij reisden in denzelfden trein als een bijzonder gezantschap uit Frankrijk en het vermaakte mij zeer, toen ik onlangs, in de brieven van mevrouw Waddington, hare beschrijving van die reis en de kroningsplechtigheden las. Zij scheen de verschillende geruchten, destijds in het buitenland verspreid, omtrent een plan der Nihilisten den keizer te vermoorden, als ernst te hebben opgevat. Ik geloof niet dat iemand in Rusland een oogenblik aan zulk eene mogelijkheid dacht en zeer zeker heerschte er niets van de ontroering, welke zij beweert te hebben opgemerkt op den dag van 's vorsten intrede binnen Moskou. Ik zag den stoet van uit de woning van den gouverneur generaal, prins Dolgorouki; maar bemerkte evenmin iets van de gelukwenschen en vele kruisteekens, welke zulk een indruk op haar schijnen te hebben gemaakt, dat zij er eene gansche bladzijde aan wijdde. Russen toonen niet zoo spoedig wat in hun hart omgaat en, al waren zij bezorgd geweest, zouden zij dit nooit zoo bespottelijk hebben aan den dag gelegd als zij dat wil beschrijven.

Nooit zullen deze weken te Moskou uit mijn geheugen worden gewischt. Toen ik veertien jaar later de kroning van den tegenwoordigen keizer bijwoonde, scheen zij mij onbeduidend toe, in vergelijking van al wat die van zijn vader had gekenmerkt.

Misschien valt dit gedeeltelijk toe te schrijven aan de grootere populariteit van Alexander III en vooral aan de liefde overal en bij ieder door diens gemalin opgewekt. Geen sterveling, die de oorverdoovende kreten hoorde, welke keizerin Maria Feodorowna begroetten, toen zij bij haar intocht te Moskou verscheen in hare groote gouden koets, getrokken door acht witte paarden, met haar dochtertje aan hare zijde, zal dat oogenblik ooit vergeten. Zij was een droom van bekoorlijkheid, geheel in het wit gekleed, met een kanten sluier, die haar over de schouders viel en de Russische kakoschnik van diamanten op het hoofd. Zij boog voortdurend voor de menigte en hare groote, mooie oogen zwierven over de zee van hoofden om haar heen. De keizer reed een heel eind vooruit. Ik moet erkennen, dat hij er dien dag niet voordeelig uitzag. Hij

was gezeten op een wit paard, dat veel te klein was voor hem en, in plaats van vóór zijn gevolg uit te gaan, bleef hij in hun midden, zoodat men hem met moeite bij den eersten oogopslag kon zien. In tegenstelling met de keizerin, droegen zijne oogen eene droevige, matte uitdrukking, al viel het natuurlijk onmogelijk uit te maken of dit te danken was aan vermoeienis of een ander gevoel.

Den dag na den intocht, begaven wij ons naar de paleizen der verschillende grootvorstinnen, om onze namen neer te schrijven en eindigden met een bezoek af te leggen aan de grootmeesteres van het hof, prinses Hélène Kotschoubey, eene mijner tantes.

Prinses Hélène was eene der merkwaardige Europeesche figuren harer dagen. Weinig vrouwen hadden zulk een avontuurlijk verleden gehad, weinigen ook had met grooter waardigheid den last gedragen van een grooten naam, of op schitterender wijze de plichten vervuld, onafscheidelijk verbonden aan eene hooge positie. Zij was van top tot teen *grande dame*, had op vertrouwelijken voet omgegaan met al de gekroonde hoofden van Europa, de etiquette bestudeerd der vele door haar bezochte hoven en was eene groote vriendin van koningin Louise van Denemarken, aan wier invloed zij hare aanstelling als *grande maîtresse* verschuldigd was. De jonge keizerin stelde een volkomen vertrouwen in haar en had heel wat van hare populariteit te danken, aan den raad en leiding mijner bloedverwante in den aanvang harer regeering. Prinses Hélène, zooals zij algemeen te Sint Petersburg werd genoemd, was geboren voor den door haar bekleeden post. Niemand vervulde dien ooit zooals zij, of kweet zich zoo gelukkig en met zooveel ijver van zijne plichten. Toen zij stierf, veranderde het gansche hof van toon en verloor het opvallend veel van zijne fijne beschaving, zoowel als van zijne [illegible]igheid.

[illegible]prinses was altijd zeer vriendelijk voor en gedurende die dagen te Moskou zij, ondanks hare tallooze bezigheden, a[illegible] ons te denken en ons in de gelegenheid te stellen, alles wat er voorviel te zien, op de gemakkelijkste wijze, die zij slechts uitdenken kon.

De kroningsmorgen brak aan, niet mooi en helder zooals men gehoopt had, maar regenachtig en bewolkt. Wij moesten reeds tegen vijf uur opstaan en bevonden ons om acht uur op onze plaats, niet in de kerk zelve, waar alleen de ambassadeurs en hoofden der bijzondere gezantschappen toegelaten werden; maar op een der tribunes daarbuiten. Het was een hoogst indrukwekkend schouwspel. Heel het groote plein voor de beroemde roode trap van het Kremlin was bekleed met roode stof en op elke trede der trap zelve stonden om beurten een *Chevalier Garde* in zijn witte tuniek en gouden kuras en een kozak van de lijfwacht in zijne scharlakenkleurige uniform. Kort nadat wij onze plaats hadden ingenomen, brak de zon door en hare op die glansrijke uniformen vallende stralen, deed ze nog prachtiger schijnen dan zij reeds waren. Het gansche plein was zwart van de menschen, uit alle standen der maatschappij, de boeren inbegrepen. De gespannen verwachting welke heel deze menigte vervulde, vormde als een electrischen stroom, die allen hetzelfde deed denken, op dezelfde gewaarwordingen voorbereidde. Nadat men lang te wachten had gehad, trad de geestelijkheid uit de Kathedraal van Maria Hemelvaart te voorschijn en besprenkelde den weg, dien de monarch zou volgen, met wijwater. Daarop werden de deuren van het paleis opengeworpen en vertoonde zich een lange stoet kamerheeren, in hunne met goudgeborduurde kleeding, langzaam de treden afdalende van de roode trap, die de eenige uitgang van het Kremlin op het plein is. Zij traden statig voorbij, twee aan twee, en gingen de kerk binnen, spoedig gevolgd door de verschillende vorstelijke personen, die de plechtigheid zouden bijwonen. Aan hun hoofd gingen de koningin van Griekenland en de Russische troonopvolger, thans keizer Nicolaas II. De verwachting der menigte werd al hooger gespannen, toen eindelijk de groote klok aan Iwan Weliki begon te luiden en boven van

de trap Alexander III verscheen, de keizerin met zich voerende. Hij was in volle generaals-uniform en zij hoogst eenvoudig gekleed in zilverlaken, zonder iets in het haar, er zoo jong uitziende, dat men haar veeleer had kunnen houden voor eene naar het altaar tredende bruid, dan voor eene keizerin op weg om gekroond te worden. Een onbeschrijfelijke jubelkreet begroette het vorstenpaar, een kreet zooals zij er nooit een te voren zullen hebben opgevangen, zulk een innige trouw sprak uit dien klank. De menigte was geëlectriseerd en, toen de keizer en keizerin onder den troonhemel stapten, die, door twaalf generaals gedragen, hen aan den voet der trap opwachtte, grensde de geestdrift van het volk aan het waanzinnige.

Onze tribune was vol diplomaten en de lange tijd, dien wij door te brengen hadden, alvorens de stoet de kerk wederom verliet, verstreek alleraangenaamst. De eenige keerzijde was, dat wij niets te eten konden krijgen en, sedert vijf uur op geweest zijnde, begonnen wij tegen den middag bijna flauw van den honger te worden. Een Oostenrijksche secretaris, Baron Aerenthal, bood mij wat chocolade aan, waarvoor ik hem zelfs nu nog dankbaar ben.

Terwijl wij genoegen en honger hadden, werd de plechtigheid in de Kathedraal voortgezet. Het schijnt dat, toen de keizerin gekroond was geworden, Alexander III, buiten machte zijne aandoening te bedwingen, op het oogenblik dat hij haar ophief van het kussen, waarop zij geknield had gelegen, haar in zijne armen nam en in eene hartstochtelijke omhelzing aan het hart klemde, iets waarover graaf Pahlen, de opperceremoniemeester, zoo geërgerd was, dat hij op den keizer toesnelde, met den angstkreet: „Sire, ce n'est pas dans le cérémonial!"

Het moet dicht bij tweeën zijn geweest, toen eene opschudding onder de menigte buiten de Kathedraal ons verkondigde, dat de kroningsplechtigheid was afgeloopen. De deuren der oude kerk werden opengeworpen en de keizer en keizerin verschenen, getooid met hunne kronen en staatskleederen. Alexander III liep alleen, onder den troonhemel van goudlaken en struisvederen, het hoofd versierd met de reusachtige kroon der Russische keizers, den langen, met hermelijn gevoerden mantel van de schouderen afhangende, den schepter in de eene hand houdende, den wereldbol in de andere. De zon, welke zich weder achter wolken verborgen had, brak plotseling door en hare stralen speelden tusschen de diamanten der kroon en wierpen een zeldzamen gloed over het gelaat van den vorst.

Op dat oogenblik was hij waarlijk prachtig, zooals hij daar boven ieder uitstak, reusachtig van gestalte en schoon door de uitdrukking van zijn gelaat, de majesteit zijner houding. De keizerin ging achter hem aan; ook hare donkere lokken droegen de kroon; maar zij zag er niet zoo bekoorlijk uit als dien morgen, toen zij uit het Kremlin was gekomen. Het gewicht van haar mantel drukte haar neder en hij was niet sierlijk op hare schouders bevestigd geworden, zoodat zij er onder scheen te verstikken. Hare wangen waren daarbij purperrood en zij zag er geheel onbeduidend uit naast haar prachtigen gemaal. Die dag was de triomf van Alexander III. Nimmer te voren, of daarna, zag hij er uit zooals in die ure, toen hij voor het eerst voor zijne onderdanen trad, als hun gekroonde heer en meester.

Langzaam begaven de keizer en keizerin zich naar de vier Kathedralen van het Kremlin. Zij bezochten die alleen, niet, zooals mevrouw Waddington zegt, gevolgd door de keizerlijke familie of de leden van het *corps diplomatique*, en ten slotte verschenen zij andermaal op het plein en beklommen de treden der roode trap. Toen zij boven aangekomen waren, wendden zij zich om en bogen driemaal voor de menigte. Het was toen, dat de geestdrift ten top steeg en ik geloof niet, dat iemand, die de kreten dier ontelbare menigte opving, ooit kon twijfelen aan de liefde van het Russische volk voor zijn czaar.

Zoodra het keizerlijke paar verdwenen was, trachtten wij om strijd de eersten te zijn, die het paleis binnendrongen, waar wij een tweede ontbijt hoopten te vinden. Maar

wij moesten beginnen met getuige te zijn van het plechtige maal des keizers. Aan het eerste gedeelte daarvan was het *corps diplomatique* toegelaten, dat zich, achteruit tredende, verwijderde, toen Alexander III zijn glas ophief. Het was een bekoorlijk, zeldzaam tafereel, die hooggeplaatste troon en daarop de keizer en keizerin in hunne staatskleederen alleen aan eene kleine tafel gezeten. Maar ik betwijfel of wij er wel van genoten zooals wij onder andere omstandigheden zouden hebben gedaan; wij waren daartoe te hongerig en ik was zeer blijde tusschen twee leden der Chineesche Ambassade te worden geplaatst, wier onbekendheid met eenige Europeesche taal mij onthief van de noodzakelijkheid een gesprek aan te knoopen en mij vergunde ongestoord te eten.

Dienzelfden avond gingen wij de illuminatie zien, die prachtig was; de onafzienbare menigte gedroeg zich hoogst betamelijk. Den volgenden dag was er bal in het oude paleis van het Kremlin, waar wij allen in hofsleepen verschenen en ook hier vergist mevrouw Waddington zich, want zeer zeker vertoonden geen Russische dames zich in baltoilet met de Russische Kakoschnik. Dit hoofdtooisel wordt alleen gedragen bij den *Manteau de cour*, dien wij allen droegen.

Het was bij gelegenheid van dit bal, dat voor het eerst de groote toren van Iwan Weliki electrisch werd verlicht en niets kon schooner geweest zijn dan de aanblik van dat oude gedenkteeken, gezien van uit de vensters van het oude Granowitaia Palata, zooals de zaal genoemd wordt, waar wij dien avond vergaderd waren. Het bal duurde niet lang en de keizerin zag er betooverend uit, in een gewaad van rose fluweel met zilver geborduurd.

Gedurende de twee weken volgende op de kroning, volgden bal op bal en feest op feest elkander op. Een der merkwaardigste daarvan was het bal, door den gouverneur generaal van Moskou gegeven. Het was daar zoo vol, dat wij een oogenblik meenden, dat de keizer en keizerin er niet in slagen zouden zich een weg door de gasten heen te banen. Ik heb nooit iets dergelijks aanschouwd en, terwijl wij half doodgedrukt werden, hoorde ik tot mijn vermaak eene dame aan eene andere opbiechten, dat zij volstrekt niet uitgenoodigd was, maar toch was gekomen. „Ik wist wel dat men mij niet ontdekken zou," zeide zij met eene onbeschaamdheid, die beter loon had verdiend dan platgeperst te worden, welk lot allen aanwezigen te beurt viel.

Een ander feest, dat mij door zijn pracht is bijgebleven, was het bal in de Alexanderzaal op het nieuwe paleis van het Kremlin. Het was het laatste dat gegeven werd en overtrof al de vorigen. Het gezicht op het geïllumineerde Moskou, dat men genoot van het balkon, waarop de balzaal uitliep, leverde op zichzelf een overgetelijk schouwspel op. De honderd torens en belforten der oude stad maakten zulk een vreemden indruk wanneer men, na ze gadegeslagen te hebben, zich weer omwendde naar de schitterende menigte, welke de zalen en gangen van het paleis vulde. Het was een wonderbaar tooneel, eene zonderlinge mengeling van beschaving en barbaarschheid, die beter dan woorden één begrip schonk van dat geheimzinnigen, vreeselijk iets, Heilig Rusland genaamd.

Het was gedurende het volksfeest, dat steeds bij de kroning der Russische keizers plaats heeft, dat Alexander III de deputaties van boeren, welke hij, volgens gewoonte, bij deze gelegenheid ontving, waarschuwde geen geloof te slaan aan de destijds verspreide geruchten, als zou hij land van de eigenaars af willen nemen, om het hun te schenken. Hoe kort zijne woorden ook waren, maakten zij, door het gezond verstand dat er uit sprak, een eind aan eene zekere opgewondenheid, welke sedert den moord van Alexander II onder de landbevolking had geheerscht. De toespraak des keizers bracht ze opeens tot bedaren en dientengevolge werd het leven buiten veel dragelijker dan het gedurende de laatste drie of vier jaren was geweest.

Onder de grappige voorvallen bij de kroning deed zich ook het volgende voor. Men

maakte gebruik van de plechtigheid tot het inwijden der nieuwe Kathedraal van den Verlosser, die juist voltooid was en gebouwd was geworden ter herdenking aan de nederlaag der Fransche troepen onder Napoleon in 1812. Het *corps diplomatique* was daarbij uitgenoodigd. Het spreekt echter van zelf, dat men eene uitzondering had gemaakt voor de Fransche legatie. Op den morgen der inwijding, ontdekte een der ceremoniemeesters eensklaps op eene galerij eene dame in den diepsten rouw, van hoofd tot voeten gehuld in een krippen sluier. Ontsteld voor dien aanblik, want zwart is streng verboden aan het hof, voornamelijk bij feestelijke gelegenheden, spoedde hij zich naar de dame toe en vroeg haar wie zij was en hoe zij er toe kwam in zulk een zonderling toilet en dat nog wel op zulk een dag te verschijnen. Men kan zich zijne verbazing voorstellen, toen hij vernam dat zij de vrouw was van den Franschen Consul en haar leed over de vernedering harer landgenooten op deze wijze had willen uitdrukken. Het was met de grootste moeite, dat men haar kon bewegen zich te verwijderen en het geval had bijna staatkundige verwikkelingen ten gevolge.

Meer dan eens brandde het *corps diplomatique* zich in die dagen de vingers. Zoo, bij voorbeeld, toen het na de kroning zijne gelukwenschen aan de vorsten kwam aanbieden, mochten de dames de heeren niet vergezellen; maar verscheidene harer deden dat, in *manteau de cour* en onder haar ook de vriendelijke, goedige mevrouw Waddington. Dit veroorzaakte eene algemeene ontsteltenis en men wendde zich tot niemand minder dan de keizerin, om te weten wat men met die dames moest uitvoeren. Zij zeide onmiddellijk dat zij ze zou ontvangen en deed dit op zoo beminnelijke wijze, dat zij niet bemerkten hoe ongewenscht hare tegenwoordigheid was.

Het ware onmogelijk al de merkwaardige personen op te noemen, gedurende die dagen te Moskou bijeengekomen. De gansche wereld was aldaar vertegenwoordigd. Men ontmoette er naast elkaar den hertog van Aosta, ex-koning van Spanje, en den hertog van Montpensier, eenmaal pretendent van de Spaansche kroon. De Pauselijke Nuntius was gezeten naast een protestantschen herder of een Griekschen bisschop. Allerlei mannen en vrouwen waren daar vergaderd, die er, onder gewone omstandigheden, niet aan zouden hebben gedacht een woord met elkander te wisselen. Onder andere lieden van beteekenis leerde ik den Nuntius (thans kardinaal) Vincenzo Vanutelli kennen. Hij vereenigde met heel de Italiaansche hoffelijkheid de *finesse*, welke steeds dat ras kenmerkte. Zijne aanwezigheid te Moskou was het onderwerp van tal van gesprekken geweest, aangezien men daarin een stap tot verzoening zag tusschen de keizerlijke regeering en den Pauselijken stoel. Als een gevolg van dit bezoek werd een soort *modus vivendi* tot stand gebracht, waartoe de tact van Mgr. Vanutelli zeker veel bijbracht. Hij maakte zichzelf spoedig bemind aan het hof, waar men voornamelijk zijn eerbied tegenover de keizerin, wier hand hij, tot ergernis van enkele katholieken, kuste, hoogst waardeerde.

Twee andere mannen werden druk besproken en bewonderd: de prins van Montenegro en prins Alexander van Battenberg. Laatstgenoemde had reeds onaangenaamheden gehad met het Russische gouvernement en hij was naar Moskou gekomen, in de hoop vriendschappelijker betrekkingen aan te knoopen. Hierin mocht hij evenwel niet slagen. Alexander III, die altijd eene antipathie tegen hem gekoesterd had, bleef zich verzetten tegen al zijne pogingen tot verzoening en, terwijl hij prins Nicolaas van Montenegro op uitbundige wijze met oplettendheden overlaadde, weigerde hij zelfs met den prins van Bulgarije te spreken.

Ik had prins Alexander te Berlijn gekend, toen hij officier bij de *Garde du Corps* was. Hij was dikwijls bij mij aan huis geweest en wij hadden veel samen gedanst. Te Moskou hadden wij elkander onder die groote menigte misgeloopen; maar op een bal bij den Duitschen gezant zag hij mij plotseling en trad op mij toe, om mij voor

den cotillon te vragen. Onder dien dans begon de arme prins, in zijne vreugde eene oude vriendin aangetroffen te hebben, zijn leed aan mijne medelijdende ooren toe te vertrouwen en, na mij gesproken te hebben over zijne verontwaardiging aldus behandeld te zijn geworden, eindigde hij met te zeggen, dat hij een gevaarlijk vijand worden zou, indien men hem tot het uiterste bracht. Toen ik hem deed opmerken dat, in dat geval, niemand hem ter zijde zou staan, antwoordde hij reden te hebben te gelooven, door Duitschen invloed te zullen worden gesteund. Zijne woorden maakten zulk een indruk op mij, dat ik ze den volgenden dag mededeelde in een brief aan een mijner groote vrienden, op wiens geheimhouding ik meende te kunnen rekenen, al was hij ook een welbekend en invloedrijk journalist. Men kan zich mijn schrik voorstellen, toen ik eene maand later in de *Times* het gansche verslag vond van mijn onderhoud met prins Alexander, terwijl er nog bovendien bij vermeld werd, dat het verhaal afkomstig was van eene Russische dame. Ik werd er bijna ziek van en zelden heeft iets mij zoozeer gehinderd. Het ergste was, dat prins Alexander mij verdacht medeplichtig te zijn aan deze openbaarmaking en mij dat nooit vergaf. Te vergeefs beproefde ik hem de zaak uit te leggen; hij weigerde er naar te luisteren en ik moet erkennen, dat hij reden had boos te zijn; want ik had zeer zeker niemand mogen toevertrouwen wat hij mij had gezegd en ik kon mijn gedrag niet verdedigen.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Nog iets over Moskou. — Het begin der Bulgaarsche moeielijkheden. — Prins Bismarck en het verdrijven van Russische onderdanen uit Duitschland. — Wederom een winter te Berlijn. — De positie van prins Wilhelm. — Verhouding tot zijn vader. — Het huwelijk van den groothertog van Hessen. — Ik ontvang een boodschap van koningin Victoria. — Gravin Schleinitz. — Een zomer te Dieppe. — Dood van Lord Ampthill. — Alexander Dumas en zijne vrouw. — Dood van mevrouw Lacroix.

Ik wilde dat mij de ruimte was gegund de verschillende gebeurtenissen der kroning op te teekenen. Zij waren even uiteenloopend als belangwekkend, zoowel uit een maatschappelijk als uit een staatkundig oogpunt. Gedurende die gedenkwaardige weken werden de beginselen uiteengezet, welke heel de regeering van Alexander III kenmerkten. De politieke verklaring door hem afgelegd, in zijne toespraken tot de landbouwersklassen, zoowel als tot de afgewaardigden van den adelstand, waren gericht op hetzelfde doel. Hij deed een beroep op alle rangen der natie, om de keizerlijke macht te helpen bekrachtigen. Na het tijdperk van onrust, dat de laatste levensjaren van Alexander II had gekenmerkt, was het voor Rusland eene groote verlichting zich eindelijk geregeerd te voelen door een souverein, die wist wat hij wilde en het vaste plan koesterde het volk, welks lot in zijne handen berustte, een vooraf bepaalden weg uit te leiden. Men mocht niet overeenstemmen met de gedragslijn van den monarch, op wiens hoofd de keizerskroon zoo pas geplaatst was, toch was het onmogelijk te beweren dat hijzelf niet wist wat hij van plan was te doen.

Graaf Tolstoi's groote verdienste lag juist in het feit, dat hij Alexander III datgene had geschonken, wat hem gedurende de eerste weken na zijne troonsbestijging ontbrak, zelfvertrouwen en vertrouwen op de Russische natie. Persoonlijk kon ik het in vele opzichten niet eens zijn met dezen veelbesproken minister; maar het zou onrechtvaardig zijn niet het ontwijfelbare feit te willen erkennen, dat zijne komst aan het bewind de regeering eene vastheid verleende, die haar sedert lang had ontbroken.

Een der feestelijkheden der kroning, die het meest de aandacht trok, was het bal, door den adel van Moskou aan den keizer geboden. Aanvankelijk verzekerde men dat hij het niet aan zou nemen en, daarom, toen het officieel bekend werd gemaakt,

dat hij dit toch deed, ontstond er zulk een strijd om daarop uitgenoodigd te worden, dat het te verwonderen valt dat degenen die het feest georganiseerd hadden, niet naar een krankzinnigengesticht moesten worden gezonden. Er werden, naar ik meen, omstreeks vier duizend lieden gevraagd en bijna evenveel anderen waren verwoed, omdat men hen had overgeslagen. Maar het bal slaagde uitnemend. Ik herinner mij niet de keizerin ooit bekoorlijker te hebben gezien. Zij sprak mij eenigen tijd toe en ik vrees dat zij mij onbescheiden moet hebben gedacht, om de wijze waarop ik haar aanstaarde. Zij was inderdaad eene schitterende verschijning, in een bleekgeel satijnen toilet, bezet met paarlen. Op haar keurslijf droeg zij eenige roode klaprozen en om haar hals en in de donkere lokken wonderschoone safieren en diamanten. Nooit ook was zij beminnelijker geweest. Ik geloof niet dat zij, in die overgroote menigte, een enkelen persoon dien zij kende oversloeg, om hem eenige woorden toe te voegen. De geestdrift door haar verwekt was onbeschrijfelijk.

Toen de kroningsfeesten afgeloopen waren, begaven wij ons naar buiten voor den zomer. Eerst laat in den herfst keerden wij naar Berlijn terug. Spoedig daarop begonnen de Bulgaarsche zaken een donker aanzien te verkrijgen. Naar ik mij meen te herinneren was het aanstonds na den terugkeer van prins Alexander te Sofia, en het verslag van ons gesprek door Sir D. Mackenzie Wallace in de *Times* medegedeeld. De houding van den keizer tegenover den prins van van Battenberg droeg veel bij tot de voorvallen, welke later plaats grepen. Nooit hadden deze beide mannen van elkander gehouden. Keizerin Maria Alexandrowna, die zeer aan haar broeder, den prins van Hessen, gehecht was, had steeds veel werk gemaakt van diens kinderen, daardoor de jaloezie opwekkende harer eigen zoons. De toenmalige troonopvolger, die een afschuw had van alle morganatische huwelijken, had altijd op de Battenbergen neergezien, en eenige persoonlijke omstandigheden, tijdens den oorlog voorgekomen, hadden de vijandige stemming tusschen de twee neven verscherpt. De prins van Bulgarije bezat een trotsch, hartstochtelijk, eerzuchtig karakter; hij leed vol ongeduld onder de soort slavernij, hem opgelegd door de Russische ambtenaren, die hem toegevoegd waren, oogenschijnlijk slechts met het doel hem bij te staan, maar die hem inderdaad bewaakten. Zijne komst naar Moskou had geen ander doel gehad dan eene open explicatie met den czaar te hebben en ik geloof dat, indien hem een onderhoud ware toegestaan, alles geheel anders gegaan zou zijn; maar Alexander weigerde hardnekkig den prins anders dan officieel en in het publiek te ontvangen en laatstgenoemde verliet Rusland diep gegriefd en vast besloten bij de eerste gelegenheid de beste het Russische juk af te werpen. Ongelukkigerwijze werd hij daartoe nog aangespoord door verscheidene personen in Engeland en Duitschland en, hoe groot mijn eerbied en bewondering voor wijlen keizerin Frederik ook zijn mogen, vrees ik toch dat zij niet geheel onschuldig bleef aan de zaak. In 1888 drong prins Alexander naar de hand harer geliefkoosde dochter, prinses Victoria. Er waren, echter, staatkundige redenen daar, die, in weerwil van alle persoonlijke gevoelens, zulk eene vereeniging onraadzaam maakten en twee jaar later huwde de prinses prins Adolf van Schaumburg-Lippe.

Wij brachten een rustigen winter door te Berlijn, waar, tengevolge van hofrouw, het feestseizoen ditmaal stil was. Ik herinner mij niet of het dat jaar, of wel het daaropvolgende was, dat Bismarck, die eene beslist anti-Russische politiek had omhelsd, het besluit opvatte alle vreemdelingen, die op een zekeren afstand van de grenzen leefden, te verdrijven. Deze maatregel, welke een storm van verontwaardiging verwekte, werd met graagte door Windthorst en zijne partij aangegrepen, om eene motie van afkeuring in den Reichstag te verkrijgen tegen den kanselier en de wettigheid zijner gedragslijn te bestrijden. De algemeene opinie was, zooals van zelf spreekt, tegen den minister en men zag vol verlangen den dag

tegemoet, waarop de motie aan de orde zou komen. Men wist dat verscheidene leden van den Bundesrath hevig gekant waren tegen de keizerlijke goedkeuring, aan dit onpopulair besluit gehecht. Den dag, waarop men het debat daarover verwachtte, bleef er zelfs geen staanplaats over op de galerijen van den Reichstag. Ik kwam daar vroeg aan, ten einde eene goede plaats te bemachtigen in de loge der diplomaten, waar ik gewoonlijk de debatten bijwoonde. Wij zaten op elkander gepakt en onder ons bevond zich een lid van den Bundesrath, die, om de eene of andere reden, niet verkozen had zijn gewonen zetel onder de kamerleden in te nemen. Hij was zeer heftig in zijn oordeel over den kanselier en zeide ons dat de Bundesrath zich ook tegen den keizer zou kanten, indien het debat het Gouvernement niet tot rede bracht. Een mijner groote vrienden, een Fransche diplomaat, keerde zich tot mij en fluisterde mij toe: „Geloof hem niet; hij zal de eerste zijn, om den kanselier toe te juichen." Het bleek weldra, dat hij gelijk had gehad.

Op het oogenblik zelf, dat de voorzitter de vergadering geopend verklaarde en, nog voordat hij de dagorde had kunnen voorlezen, rees Bismarck, die met de overige leden van het ministerie was binnengetreden, overeind en verklaarde met luid weerschallende stem, met eene keizerlijke boodschap aan den Reichstag te zijn belast. Een gemompel van nieuwsgierigheid en verbazing ging op; maar er was niets anders te doen dan, volgens gebruik, op te staan, om te luisteren naar hetgeen de keizer door den mond van zijn minister had te zeggen. De opgewondenheid was zoo groot, dat zelfs de socialistische leiders voor eenmaal hunne gewoonte vergaten bij dergelijke gelegenheden de kamer te verlaten en zich om de bank der ministers verdrongen. Bismarck rees overeind. Ik zie hem nog, daar hoog opgericht staande in de kurassiersuniform met den gelen kraag. Zijn reusachtig hoofd, met de scherpe omtrekken, kwam bijna als dat van een bloedhond uit tegen den donkeren achtergrond van het huis. Ik aanschouwde hem nooit zoo indrukwekkend; het joeg schrik aan die strakke kaken aan te zien en den vasten wil sprekende uit zijne gansche houding, toen hij langzaam het papier ontvouwde, dat hij in de hand hield en den inhoud daarvan begon te lezen. Deze was slechts kort en zeide dat de keizer, vernomen hebbende als zoude de Reichstag voornemens wezen zijne uitgedrukte bevelen te betwisten, er aan herinnerde dat deze door hem uitgevaardigd waren in zijne positie als koning van Pruisen en dat het Parlement van het keizerrijk geen recht hoegenaamd had er zich tegen te verzetten. Indien de Pruisische Landdag (die juist voor zes maanden met vacantie was gezonden) een debat dienaangaande wenschte te openen, was deze vrij zulks te doen; maar de keizer kon niet toelaten dat men aan de voorrechten der monarchie zou tornen en nimmer den Reichstag van het keizerrijk vergunnen, zijne daden als een onafhankelijken Duitschen souverein te bestrijden.

Eene doodsche stilte was het antwoord op die mededeeling. Het was onmogelijk de ontsteltenis te beschrijven, waarmede zij ontvangen werd. Bismarck vouwde het document weer dicht: „Ik veronderstel dat het huis Zijne Majesteit voor deze boodschap zal willen danken," sprak hij luid, met eene uitdrukking van triomf als slechts zelden zijn gelaat verhelderde. Daarna, zonder zelfs een blik te gunnen aan degenen, die hij zoo volkomen vernietigd had, wendde hij zich om en verliet het huis. Toen hij aan de deur was gekomen, keerde hij zich plotseling om en, de leden van den Bundesrath van verbazing aan hunne zetels genageld ziende, wenkte hij hen, met zulk een gebiedende uitdrukking, dat het een bevel scheen, even goed als eene bedreiging. De Bundesrath stond onmiddellijk op, als had eene onzichtbare hand hen opgeheven en, onderworpen, met gebogen hoofden, volgden zij den kanselier het huis uit. Men kon eene wereld van dingen opmaken uit deze plotselinge gehoorzaamheid van twintig mannen aan

één enkelen almachtigen wil. Het tooneel maakte nog meer indruk door hetgeen achter de schermen lag, dan door hetgeen door het publiek werd gezien, ofschoon dit reeds aangrijpend genoeg was. Ik geloof niet dat Bismarck's groote persoonlijkheid, noch het bewijs zijner onmetelijke en onweerstaanbare macht, ooit krachtiger uitkwamen dan bij deze gedenkwaardige gelegenheid. Ik wierp een blik om mij heen; de man, die zoo luid had gepocht op den tegenstand van den Bundesrath, was verdwenen; ook hij had zijn chef gevolgd. Ik keerde mij naar mijn vriend, den Franschman. „Heb ik dat u niet gezegd?" vroeg hij glimlachend.

Het was gedurende den winter van 1883—1884, dat de verhouding tusschen den kroonprins en prins Wilhelm meer en meer gespannen werd. Zoowel vader als zoon droegen daaraan schuld; maar ik ben overtuigd dat de zaak nooit zulk een heftig aanzien zou hebben verkregen, indien niet een derde tusschen hen hadden gestookt en even onhandig als kwaadwillig gebabbel gevoelens van rivaliteit had aangewakkerd, die waarlijk niet de hulp van anderen behoefden, om hartstochtelijk te worden. Reeds van het oogenblik, waarop de kroonprins in strijd gewikkeld werd met den ouden keizer, in den aanvang van Bismarck's heerschappij, had hij zich niet kunnen ontdoen van het vermoeden, dat al zijne daden door den koning, zoowel als door den kanselier gewantrouwd werden. Toen hij zijn zoon, om zoo te zeggen, boven zich zag geplaatst en het voorwerp van 's keizers liefde worden in eene mate als hij, de eerste troonopvolger, die nooit had mogen verwerven, was het natuurlijk dat dit hem verbitterde, al wilde hij dat ook nooit erkennen. Van den anderen kant, voelde prins Wilhelm, met de onstuimigheid van zijn karakter en het zelfvertrouwen der jeugd, zich gestreeld te bemerken, dat men meer naar hem luisterde dan naar zijn vader en begreep hij, in zijne ijdelheid, niet dat hij en de kroonprins slechts troeven waren in het spel, door Bismarck gespeeld.

Deze familie-oneenigheden hielden de aandacht van het publiek bezig, gedurende heel den winter waarvan ik spreek. Misschien waren zij in het buitenland minder bekend; maar in den kring, die de vorstelijke familie omringde, werden zij reeds gadegeslagen, met eene vrees, te grooter doordien op dat tijdstip niemand den loop der gebeurtenissen kon voorzien, of veronderstellen dat de dood keizer Frederik bijna gelijktijdig als den ouden koning zou wegnemen.

Eene der grootste vriendinnen van den kroonprins en diens gemalin, was destijds gravin Schleinitz, echtgenoote van den opperhofmaarschalk. Eene hoogst begaafde vrouw, vol toewijding voor hare vrienden, ontwikkeld, schrander en goed, was zij het voorwerp van Bismarck's bijzonderen haat, zoowel om de onafhankelijkheid van haar oordeel, als om de staatkundige richting van haar man. Bismarck was zijn diplomatieke loopbaan begonnen onder graaf Schleinitz, die in het begin van 1860 minister van Buitenlandsche Zaken was. Zij waren het oneens geweest en de kanselier, met die wraakgierigheid, welke een zijner voornaamste karaktertrekken uitmaakte, had dit niet aan zijn voormaligen chef vergeven. Hij dreef zijn wrok zelfs zoover dat, toen graaf Schleinitz in Februari 1885 stierf, hij de ambtenaren van Buitenlandsche Zaken, die onder hem gediend hadden, verbood de begrafenis bij te wonen. Gravin Schleinitz bemoeide zich nooit met politiek en hield zich meer met Wagner, Schopenhauer en Duitsche wijsbegeerte bezig dan met intriges van welken aard dan ook; maar de kanselier had zich in het hoofd gehaald, dat zij zijne plannen dwarsboomde en als bemiddelaarster optrad tusschen den kroonprins en prinses en enkele Reichstag-leden der oppositie. De staatkundige toestand, wat betreft binnenlandsche zaken, werd op dat tijdstip van dag tot dag moeielijker. In weerwil van de tegen hen uitgebrachte wetten, wonnen de Socialisten bij elke verkiezing aan kracht en ook de nationale liberale partij begon zich onafhankelijk te maken van de regeering. Bismarck wist dat de troonopvolger het geheel

en al met laatstgenoemden eens was en, om den keizer tegen zijn zoon in het harnas te jagen, vergeleek hij diens gedrag met dat van prins Wilhelm, die door hem voorgesteld werd als zijnde het in alle opzichten eens met de denkbeelden en politiek van zijn grootvader. Er hadden eenige pijnlijke voorvallen plaats. Zoo ontsloeg, bij voorbeeld, de koning den heer Normann, die aan het hoofd van 's kroonprinsen huis stond. Te recht of ten onrechte, meende de kroonprinses dat haar oudste zoon hieraan niet onschuldig was en toonde hem op verschillende wijzen haar ongenoegen. Het een met het ander maakte dat de toestand aan het Berlijnsche hof in die dagen zeer gespannen was. Het was in de lente van 1884, dat eene andere buitengewone gebeurtenis plaats greep, waarin ik, op geheel onvoorziene en voor mij onaangename wijze, werd betrokken.

In April van dat jaar, werd te Darmstadt het huwelijk voltrokken tusschen prinses Victoria van Hessen en haar neef, prins Lodewijk van Battenberg. Koningin Victoria kwam over voor de plechtigheid, welke ook de kroonprins en prinses bijwoonden. Zij zouden een week, zoo niet langer, wegblijven, toen wij allen verbaasd stonden te vernemen dat zij onmiddellijk na het huwelijk naar Berlijn waren teruggekeerd. De verwondering nam nog toe, toen het bekend werd, dat de reden hunner plotselinge afreis uit Hessen viel toe te schrijven aan het feit, dat de groothertog van Hessen hertrouwd was op den dag zelf, waarop de echtvereeniging zijner dochter voltrokken werd en dat de koningin van Engeland, verontwaardigd over zijne vermetelheid, al het mogelijke aanwendde om deze verbintenis verbroken te krijgen. Tot daartoe liet het geval mij vrij onverschillig tot ik, tot mijne ellende, vernam dat de dame op wie de keuze van den groothertog was gevallen, mijne nicht was.

Haar naam was mevrouw de Kolémine; zij was de kleindochter van mijn oom Henry Rzewuski en mijn vader dus haar oudoom. Zeer jong gehuwd zijnde met den Russischen diplomaat de Kolémine, stond zij bekend als eene bekoorlijke, ontwikkelde vrouw. Haar echtgenoot was geplaatst bij de legatie te Darmstadt en mijn nichtje was spoedig de vriendin geworden der jonge prinsessen van Hessen, voornamelijk van de oudste harer, prinses Victoria. Deze schreef haar de liefste brieven, welke merkwaardig waren gelezen te worden, als tegenstelling met de later gevolgde gebeurtenissen.

Het huwelijk van mevrouw de Kolémine bleek niet gelukkig te zijn en zij vroeg echtscheiding aan. Groothertog Lodewijk, die haar lief had gekregen, vroeg om hare hand. Maar hier komt het ongeloofelijke dier zonderlinge geschiedenis. Indien beiden een rustig oogenblik hadden gekozen voor hunne echtvereeniging, zou de zaak hoogst waarschijnlijk afgeloopen zijn als zoovele andere morganatische huwelijken; maar door een onverklaarbare afdwaling van het gezond verstand, verkoos de groothertog te trouwen juist toen zijne gansche familie bijeen was voor de bruiloft zijner dochter. Zijn eigen huwelijk was nauwelijks voltrokken geworden, of men deelde dit aan de koningin mede. Wat daarna voorviel kan ik niet zeggen, want ik heb het nooit geweten. Er moet, zonder twijfel, den een of anderen dwang over hem zijn uitgeoefend, althans hij stemde er in toe, dat men zijne pasgehuwde vrouw bevel gaf onverwijld Darmstadt te verlaten en men noodzaakte haar, bijna met geweld, dit te doen.

(*Wordt vervolgd.*)

(Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den Redacteur, (Weteringschans 35, Amsterdam), of rechtstreeks van de auteurs.)

Opvoeringen in besloten kring worden onvoorwaardelijk toegestaan.

De laatste oogenblikken.

EEN TAFEREEL VAN F. F. VON TONRING.

(Vertaling van JOH. PH. P. HOLTROP).

PERSONEN:

OTTO VAN BERGFELDT, gewezen Ritmeester.
CLARA VAN BERGFELDT, zijn gescheiden vrouw.
HOSPITA.
POLITIE-AGENT.

Plaats: Berlijn. Tegenwoordigen tijd. Pension.)

(Het tooneel stelt voor de huiskamer van een degelijk, ietwat deftig pension. Elegante, al eenigszins verschietende meubelen. Achtergrond: twee vensters met witte gordijnen. De ondergordijnen zijn neergelaten. Rechts-achter en links-midden een groote deur. Rechts voorgrond een piano. Links voorgrond een schrijftafel (waarop het portret van een manspersoon). Tusschen de beide vensters een canapé; daarvoor een tafel met stoelen. De grond is gedeeltelijk met een tapijt bedekt. Op de tafel brandt een lamp. Daarnaast een opengeslagen boek. — Rechts en links van 't publiek.)

CLARA. *24 jaar, blond, zenuwachtig.*

CLARA. *(zit aan de piano en speelt uit de derde acte van „Tristan und Isolde". Enkele oogenblikken na het halen van het gordijn loopt zij naar het linkervenster en kijkt naar buiten. Schudt het hoofd. Blijft dan staan en luistert)*.... Vreemd! *(kijkt naar de klok)* Al acht uur! — En nog altijd maar niet....

HOSP. *(in de deur rechts)* Zal ik het avondeten maar binnen brengen?

CLARA. (*loopt haar tegemoet. Verzoekend*) Als het u hetzelfde is, ... toe, wacht u daar dan nog even mee. Hij kan elk oogenblik komen. (*kijkt weer door het venster.*)

HOSP. (*knorrig*) .... Dan zal ik het op de kachel zetten, zooals de andere dagen. Daarop blijft het wel goed, tot mijnheer uw echtgenoot (*Mevr. v. Bergfeldt schokt even ineen*) komt.

CLARA. Goed. Doet u dat maar. Ik zal het zelf dan wel halen en opdoen. (*gaat op de canapé zitten.*)

HOSP. (*af.*)

(*Er wordt buiten vrij sterk gebeld. Men hoort een deur open doen. Een stem. Daarop treedt Van-Bergfeldt binnen, met zijn hoed in de hand. Den linkerarm in zwart verband. Ongeveer 45 jaar; knevel donker; grijze haren; elegant gekleed.*)

CLARA. (*staat op en kijkt verwonderd naar links.*)

BERGFELDT. Goedenavond!

CLARA. (*herkent hem, geeft een gil en vliegt naar de schrijftafel. Strekt de armen uit. Ontzet*) Otto...! — Jij? — Wat *wil* je van me? .... Ik roep om hulp! — Je wil me .... slaan .... dooden ...!

BERGF. (*beheerscht zich! Met heesche stem*) Ik wil niets .... Ik ben immers doodkalm... dat zie je toch. — Ga maar weer op je stoel zitten en ....

CLARA. (*verroert zich niet.*)

BERGF. (*voortgaande; op haar oude plaats wijzend*) Daar heb je immers gezeten? ... Dus .... toe nu.

CLARA. (*door zijn gedrag eenigszins gerust*) Wat wil je van me?

BERGF. (*gaat op een stoel zitten — pauze*) God!.... wil .... (*legt zijn hand op de tafel*) van je! Ik wou eens zien, hoe je 't maakte?

CLARA. Jij?

BERGF. Ja, ik! — Of is dat werkelijk zoo vreemd, nadat men zoo lang heeft samengewoond?

CLARA. (*verbaasd*) Maar, we zijn toch gescheiden!

BERGF. Nu, wat doet er dat toe? — Ik ken gescheiden echtgenooten, die zéér genoegelijk samen verder met elkaar omgaan en 't best met elkander kunnen vinden. Zelfs heb ik wel al van logeerbezoeken gehoord. Waarom zou ik nu ook niet eens naar jou mogen omzien?

CLARA. En Karel? Ben j .... Is u niet bang, om hem te ontmoeten?

BERGF. (*schrikt*) Hm! ....

CLARA. (*vol angst*) Hij kan elk oogenblik binnenkomen .... Ja .... dat m o e t hij!

BERGF. Nu? Wat dan?

CLARA. (*ontsteld*) Daar durf ik niet aan denken.

BERGF. (*ironisch*) Nu, méér dan mijn vrouw en (*op zijn verband wijzend*) mijn carrière kan hij me toch immers nu niet meer ontnemen.

CLARA. (*krimpt ineen.*)

BERGF. Pardon! Dat was onbeleefd van me. Pardon! — (*pauze; nadat hij de kamer eens rondgekeken heeft*) Dus: dát hier is nu je nieuwe thuis! En hier woon je met „hem" samen?

CLARA. (*trotsch*) Ja.

BERGF. (*neuriet een weinig voor zich heen. Kijkt daarna weer op*) En je hospita heeft daar niets tegen?

CLARA. (*het hoofd half omkeerend*) Die... denkt, dat we man en vrouw zijn.

BERGF. Zoo zoo! (*fluit*) Dus onder valschen naam. Laat de politie dat maar niet merken. Die is daarin nogal vervelend hier! Als de duivel op 'n zieltje! (*kijkt weer rondom*) Het is maar goed, dat hij nog genoeg had voor twee om te leven. — Ik was al vaak bang, dat het ....

CLARA. (*verbaasd; trotsch*) Bang? — U? — Voor wie?

BERGF. .... Wel, om jou! (*hoonend*) Om „hem" natuurlijk niet.

CLARA. (*opzettelijk niet hoorende; krampachtig vasthoudend aan het voorgaande*) Waarom zou hij niet voor twee kunnen zorgen? Waarom niet? Hij was daartoe toch in staat. Hij heeft immers vermogen ....

BERGF. (*ziet haar eigenaardig aan*) Zoo?

CLARA. Twijfelt u daar soms aan?

BERGF. (*ironisch*) O, neen! Hoe zou ik dat nu kunnen? En zelfs, al kon ik .... dan zou ik hier toch wel zien dat ik me vergist had.

CLARA. (*nerveus*) Ik verzoek u, dit afschuwelijke onderhoud niet verder te rekken op dien toon van verdachtmaking. De geringste twijfel in dat opzicht kan menschen in omstandigheden als de onze, benadeelen.

BERGF. We zijn toch alleen.

CLARA. De muren hebben hier ooren.

BERGF. .... Dat is jammer! ....

CLARA. (*ziet hem met argwanenden, haatvollen blik aan; durft echter niets te antwoorden.*)

BERGF. (*schijnbaar rustig sprekend; leunt met de rechterhand op den stok en legt zijn kin daarop*) Ik heb in Hannover vaste goederen gekocht. Ik weet niet of je 't al.... gehoord hebt?

CLARA. (*schudt het hoofd.*)

BERGF. Niet? Zoo? — Ik vleide me in stilte met de hoop dat mijn levensweg je tenminste nog eenig belang zou inboezemen.

CLARA. Hoe moest ik dat nu gehoord hebben?

BERGF. Ik dacht, dat de Directeur Holz het „hem" toch wel gezegd zou hebben. Met „hem" heeft hij immers zooveel op. — Maar enfin, ik neem het Holz niet kwalijk. In zaken komt het in de eerste plaats aan op degelijkheid, en degelijk is hij. In alles loyaal en eerlijk! De bank van Holz heeft dien aankoop namelijk uitstekend voor mij tot stand gebracht.... daarom zeg ik dat. (*een korte pauze*) „Hij" is voorloopig slechts volontair aan die bank hè?

CLARA. (*beheerscht zich*) Ja.

BERGF. Volontair zonder inkomen?

CLARA. (*verbleekt.*)

BERGF. Nu, als hij inderdaad vermogen heeft! (*op veranderden toon*) Ik heb daar dus goederen gekocht. Een flink goed. Geen rommel! Heerlijke bosschen; 1ste klassejacht. En natuurlijk paard en rijtuig. 'n Slot, dat ik geheel laat restaureeren. Zelfs een fabriek is er bij. (*niet vrij van eenige bluf*) De kostbaarste bezitting van Hannover! In alle geval de grootste! Daar kun je dan voor jezelf werken. Misschien nog zoo kwaad niet. (*zucht*) 't Was misschien nog niet eens zoo erg, met mijn ontslag uit het leger. (*lacht bitter*) Je weet immers nooit, waarvoor iets nog goed kan zijn. — (*korte pauze*) Maar hier heb ik natuurlijk ook vasten grond onder de voeten. Pied à terre — zooals men zegt.... (*zwijgt en ziet haar aan.*)

CLARA. (*schrikt plotseling; luistert; angstig*) Zou u.... nu niet heengaan?

BERGF. (*Met voorgewende verbazing*) Waarom? — Ik ben toch pas gekomen!

CLARA. Ja, maar....

BERGF. (*kalm*) Maar?

CLARA. (*vliegt op*) Mijn God, als hij hier binnenkomt en u bent nog hier.... dan...!

BERGF. (*verroert zich niet.*)

CLARA. (*heftig*) Je zult gaan!

BERGF. (*verroert zich nog steeds niet.*)

CLARA. (*wil naar het venster vliegen*) Ik roep om hulp!

BERGF. (*sarcastisch*) Zoo, Mevrouw Van Bergfeldt.

CLARA. (*valt terug in een stoel*) Ja, ik kan niet!

BERGF. Men zou je anders op straat zetten. — Je ziet, dat je me wel moet aanhooren.

CLARA. (*verzoekend*) Ik smeek u, ga nu!

BERGF. (*vastberaden*) Neen!

CLARA. (*valt voor hem op de knie*) Ik kan 't niet langer uithouden.... die angst! Als hij u hier ziet...!

BERGF. (*staat op; hoonend*) Dan komt hij misschien op de dwaze gedachte, dat jij hem nu eens voor de variatie met *mij* bedrogen hebt. — Dat bedoel je zeker?

CLARA. (*staart hem aan en zakt snikkend voorover.*)

BERGF. (*keert zich af. Verbergt zijn beweging. Daarna, bedaard, keert hij zich weder om*) Dat was leelijk van me, heel erg leelijk. Ik zie het in. En ook dom. Ja, dom ook, want ik ben toch ten slotte niet gekomen om je te kwellen. Waarachtig niet. Ik wilde juist eens met je spreken. — Alleen maar spreken. — Vroeger (*kucht eens*) kwamen we er niet toe. — Toen de commandant me ronduit verklaarde.... uw vrouw bedriegt u met den luitenant.... doe uw plicht.... en me de bewijzen gaf.... toen wilde ik in 't gehéél geen verdere explicatie.... maar weg.... weg! En toen ik later dien kogel in mijn knoken had, (*voelt het zwarte verband*)

toen heelemaal niet. — (*zij luistert*) Nu, — mettertijd ga je anders denken — dan zie je zoowat alles in een ander licht. — Ik dacht: je moest toch eens gaan en hooren, waarom zij je dat nu eigenlijk heeft aangedaan? (*hokt; ziet haar aan.*)

CLARA. (*Pauze. Richt zich op. Leunt tegen de schrijftafel.*) Waarom dat nu allemaal weer op te halen? Jou maakt het niet gelukkig, en voor mij is 't een marteling.

BERGF. Al maakt het me dan ook verder niet gelukkig, zoo hoor ik tenminste nu toch misschien eens hoe 't komt dat.... juist *ik*.... *ik*.... zulk 'n noodlot verdiend heb.

CLARA. (*keert zich stom af.*)

BERGF. (*op een anderen toon. Heftig.*) Ben ik soms ruw en hard tegen je geweest? Ja?

CLARA. (*moe*) Neen.

BERGF. Heb ik je verwaarloosd of soms beleedigd?

CLARA. Neen, neen, neen! — Je was heusch een goeie man!

BERGF. Zoo? En als ik dat dan was, w a a r o m heb je dat dan gedaan?

CLARA. (*na een kort zwijgen; voor zich starend*) Omdat ik hem liefhad — en omdat ik jou niet liefhad.

BERGF. (*fronst het voorhoofd*) Niet liefhad?

CLARA. Neen, nooit!

BERGF. Waarom heb je me dan getrouwd, als je me nooit hebt liefgehad?

CLARA. Waarom? — (*moe glimlachend*) Omdat ik zeventien jaar was en mijn ouders me zeiden, dat het een groote domheid zou zijn, je af te slaan. Zoo'n gelegenheid zou zich nooit meer voordoen. En daar ik van jongsaf aan gewoon was, mijn ouders te gehoorzamen, zoo zei ik „ja"!

BERGF. (*kwaad*) Dus heb je me toen al bedrogen?

CLARA. Wat wist ik ervan, wat ik deed! Wat weet een zeventienjarig meisje doorgaans van liefde?

BERGF. (*loopt heen en weer, blijft weer voor haar staan*) En weet je nú, wat „liefde" is?

CLARA. (*met diepe overtuiging*) Ja, nú weet ik het.

BERGF. (*scherp*) Wie weet? Misschien heb je je weer vergist? Misschien ontmoet je binnen korten tijd een derde, die je nog beter bevalt.

CLARA. (*krimpt ineén, daarna kalm, zonder klem*) Met deze liefde leef ik en sterf ik.

BERGF. Nu niet zulke groote woorden. Er konden eens oogenblikken komen, waarin ze sterk op de proef zouden kunnen worden gesteld.

CLARA. Zulke oogenblikken wacht ik met kalmte af. Ja, ik geloof, dat ik zelfs blij zou zijn, als ik dan zoo volop, zoo overtuigend bewijzen kon, wat ik voor hem voel. (*pauze.*)

BERGF. (*barst los*) Als jelui liefde voor elkander werkelijk zoo groot was, waarom ben je dan vóór de zonde niet bij me gekomen, openhartig en heb je me niet gezegd: „geef ons de vrijheid." — Waarom moest ik den hoon en de schande tot op den laatsten droppel proeven?

CLARA. (*zwijgt.*)

BERGF. (*heftiger*) Waarom dat alles?

CLARA. (*zwijgt nog.*)

BERGF. (*hoonend*) Als jij het niet zegt, niet zeggen wilt, dan zal ik het je zeggen! Zonder omwegen zal ik 't je zeggen! — *Hij* wilde het niet. En daarom is het niet gebeurd. — Ja of neen?

CLARA. (*krimpt ineen en buigt het hoofd.*)

BERGF. Ik wist het wel. — Jij had den moed wel gehad, want jij bent in den grond van je hart niet slecht, maar hij.... hij.... hij had zijn reden. Zijn goede reden, om dat niet te willen.... Het was zoo veel makkelijker.... en goedkooper!

CLARA. (*richt zich op. Haar gezicht wordt rood*) Hij heeft zich met jou in een eerlijken tweestrijd begeven. — Ik geloof niet, dat het ridderlijk is, hem achter den rug te beleedigen. — En ik geloof toch, dat hij alle gevolgen van zijn handeling op zich genomen heeft.

BERGF. Dat heeft hij ongetwijfeld gedaan.

CLARA. (*door den toon verrast, kijkt hem verschrikt aan; beheerscht zich*) Het is aldoor nèt, alsof.... alsof je meer zeggen kunt, dan je wil, wanneer je over hem spreekt. Wat verberg je toch zoo met opzet?

BERGF. Louter verbeelding van je. (*neemt een fotographie van de schrijftafel en beziet deze*) Zoo ziet hij er dus nu uit. — Sic transit gloria mundi. — De uniform stond hem beter, véél beter! — Die had hij óók liever dan zijn enkele congé met de zorg voor het dagelijksch brood .... en volontair aan een bank. (*zet de fotographie weer neer*) Hoe heb jij je nu eigenlijk de toekomst gedacht? — Zoo kun je toch niet altijd blijven leven?

CLARA. (*iets meer op haar gemak door den toon*) Directeur Holz heeft hem een zéér mooie betrekking in een Amerikaansch filiaal beloofd. Binnen vier weken is hij hier klaar, en dan gaan we weg. En in Amerika kunnen we trouwen.

BERGF. Hem .... Weet je ook, dat in Amerika een echtscheiding ook veel gemakkelijker gaat dan hier?

CLARA. (*verbaasd*) Wat moet dat beteekenen?

BERGF. Wat dat beteeken moet? Hm.... Dat ik het altijd voor een waaghalzerij aanzie, om een man — zooals hij — die al één trouwbreuk op zijn geweten heeft — zoo blindelings in een vreemd land te volgen. In den eersten tijd houdt zoo iets nog stand .... zoo iets van liefde, zooals hij die voor je heeft — maar langzamerhand, als hij begint in te zien, dat zijn verhouding tot jou hem te veel bindt, — als het voordeel van zijn vrijheid zich in klinkende munt kan laten omzetten — ongehuwden komen namelijk eerder vooruit dan andere — dán... ja, dan adieu. Dan mag je uitkijken, waar je blijft. Op een goeden dag is de vogel gevlogen.

CLARA. (*beheerscht zich*) Dat je zoo over hem denkt, kan ik begrijpen en dat kan ik je niet eens kwalijk nemen, al zou 't mij makkelijk vallen om je van je dwaling te genezen. (*hartstochtelijk*) Ja .... ik kan je bewijzen, dat hij één van de edelste, nobelstdenkende mannen is .... en dat hij àlles en àlles zou geven om mij gelukkig te maken. Hij er op den een of anderen dag van door gaan!... Dat is vèr van hem! Nooit.... Uw bezorgdheid is zonder grond.

BERGF. Zóó! Het doet me pleizier dat je zoo zeker van hem bent! Ja heusch! dat doet me pleizier! Maar.... behalve dat gevaar, waarvan ik zooeven sprak, zijn er ook nog andere! Je moet goed begrijpen, dat — niettegenstaande alles, wat de menschen tegenwoordig kletsen, — de vrouw nog wel terdege min of meer aan den man onderworpen is — ja, zelfs zonder genade aan hem is overgeleverd. Vooral na zoo'n gemeenschappelijk misdadig verleden, zooals bij jelui. Dan komen er uren van berouw en spijt over het verlorene. — En hij .... hij gooit dan natuurlijk alle schuld op jou. — Of nog erger!... (*ziet haar aan*) Er zijn bijvoorbeeld van die ondeugden, ... hartstochten, die een mensch overheerschen en dan ook een ander meesleepen in het verderf. En zoo iets .... En .... menschen als hij staan aan zoo iets duizendmaal meer bloot dan andere karakters ....

CLARA. (*valt hem in de rede*) Ook dat kan ik met kalmte tegemoet zien.

BERGF. Omdat je je ongeluk niet beseft. Omdat je den afgrond niet vermoedt. Omdat je, niettegenstaande je noodlot, nog vreemd staat tegenover de wereld. Omdat je niet weet, dat iemand je dag in dag uit kan voorliegen....

CLARA. (*buiten zich zelf*) Geen woord meer!...

BERGF. Zoo zal je 't dan hooren.... Enkel, omdat je niet weet, dat hij speelt.... en al véél verloren heeft.... en dat hij.... (*hij houdt plotseling op*)

CLARA. (*verschrikt; verbleekt*) Neen. Dat weet ik werkelijk niet. (*snel*) En dat geloof ik ook niet van hem, dat is laster.

BERGF. En als ik het je beslist verklaar? Als ik je zeg, dat je je wis verderf tegemoet gaat, als je je niet van hem losmaakt? Wat dan?

CLARA. (*verschrikt; dan bedaard*) Dan zeg ik, dat je hem belastert, omdat je hem zijn geluk niet gunt!

BERGF. Ook als ik je bewijzen geef?

CLARA. Ook dan nog!

BERGF. (*hartstochtelijk*) Clara! Clara! Luister naar me! (*hij neemt haar hand*) Luister

naar me en red je zelf nog! Kom! Nog is het tijd! Ik zal alles vergeten wat er gebeurd is! Ik zal allen hoon en spot verdragen! (*glimlachend*) Toe, kom bij mij terug. Nu — dadelijk! Op dit oogenblik nog, eer het te laat is! — Ik zal alles vergeten! Alles! Van wat er gebeurd is.... geen enkel woord! Nooit, nooit! Geen syllabe! Het verleden is voor ons dood en begraven. Het heden alleen! Het heden, zooals.... véél vroeger.... Ik stamel als een kind. — Zooals toen leg ik je nu alles weer voor de voeten. Mijn geheele bezit — mezelf alles! alles! — Als je eens wist hoe vreeselijk ik geleden heb! Hoe ik steeds naar je verlangde.... Dan zou je geen oogenblik meer aarzelen! — Wil je? Ja? — Je zegt ja, hè? — (*hij wil haar tot zich trekken*) Kom nu, laten we geen tijd verliezen!....

CLARA. (*als ontsteld, wijst hem van zich.*)

BERGF.... Het komt je vreemd voor, dat ik je nog liefheb, nog zoo vurig liefheb, niettegenstaande dat alles; dat kan ik me wel begrijpen! Je moet er je eerst indenken.... eerst kalm indenken! Maar hier niet! — Hier kun je niet wachten. Je mag hier niet blijven. We mogen geen oogenblik tijd verliezen. Kom nu, kom! Beneden staat mijn rijtuig. Alles is in orde voor je ontvangst. (*trekt haar mee.*)

CLARA. (*verweert zich*) Ben je krankzinnig!

BERGF. (*ziet haar verrast aan.*)

CLARA. Dacht je werkelijk, dat het mogelijk was, me zoo iets.... zóó iets eerloos te laten doen? Nu „hem" weer te verlaten. Achter zijn rug er van doorgaan? - Had je dat werkelijk.... Als ik dàt deed, dan was ik waarachtig slecht, erbarmelijk gemeen, en ik zou me niet verwonderen als de ellendigste vrouw zich schaamde mij aan te raken.... zooals mijn vader mij heeft toegeroepen....

BERGF. (*verbaasd*) Je wilt dus niet? (*neemt een prachtig paarlsnoer uit den zak.*)

CLARA. (*trotsch*) Neen!

BERGF. (*met nieuwe hoop*) Omdat je het niet achter zijn rug wil doen? Omdat je het hem eerst wil zeggen?....

CLARA. Neen! In geen geval! Nooit! — Ik wil niet naar jou terug!

BERGF. (*houdt haar het snoer voor; smeekend*) Laat me dat om je hals doen! (*nadert haar*) Als bruidsgeschenk! Als onderpand....

CLARA. (*stoot zijn hand weg, zoodat de paarlen op de tafel vallen; walgend*) Koopen wil je me! Ik zou worden gekocht!! Dat lijkt je, hè? Da's iets voor jou! Daarvan had je je zeker een grooter uitwerking voorgesteld? (*lacht, daarna hartstochtelijk*) Hou jij je geld en je paarlen en je heele bezit maar! Deel ze, met wie je wil.... maar niet met mij.... niet met mij! Er zijn nog genoeg liefhebbers voor! Ik wil bij *hem* blijven. Altijd! Eeuwig! — En al moet ik met hem verhongeren en te gronde gaan — hij zal geen klacht hooren. Liever duizendmaal met hem verhongeren, als de oude keten weer opnemen. Die oude ketens, waaronder ik zoo naamloos heb geleden!

BERGF. (*raapt de paarlen bijeen en steekt ze weer bij zich; hij is geheel en al veranderd; ijskoud*) Ik was dus geen model-echtgenoot, merk ik?

CLARA. (*lacht luid*) Model-echtgenoot? Voor verscheidene meisjes uit den voornaamsten stand was je 't misschien wel geweest. Voor zulke die niets meer wenschen, dan hun dagelijksch brood; — voor mij was je wreed en egoïstisch! Je aanzoek om mij was al zelfzuchtig, want je wist héél goed, dat twintig jaar verschil in leeftijd een groote klove waren. En evengoed als jij me nu verwijt, dat ik je zonder liefde getrouwd heb, zoo kan ik jou zeggen, dat je daarbij alleen aan jezelf hebt gedacht, want anders had je daarvan afgezien en tot jezelf gezegd: „Wat kan zoo'n half afgeleefd mensch nu zoo'n jong, levensfrisch schepseltje geven voor hart en hoofd?" Daar lag 'm juist de knoop! De fout in de rekening. Model-echtgenoot. Met wat voor spot heb je me niet afgestooten, toen ik je van mijn inwendigen strijd sprak, van den strijd om het geloof! — Toen heb je me uitgelachen en de moderne boeken voor me weggesloten. „Dat is niets voor kinderen." Elke zachte stemming heb je ruw verstoord. Dat is heel wat pijnlijker dan zweepslagen. — Jou — „model-echtgenoot" — ging de toestand van

je paard meer ter harte dan elk innerlijk gevoel van je vrouw. — En dàt zou nu weer van voren af aan beginnen! Nooit en nog eens nooit! (*lacht; hartstochtelijk*) Eerst bij hem heb ik het hoogste geluk leeren kennen, dat als 't ware elken toon verder stuwt en bij een volgenden weerklank wekt — .... en dat wil ik je wel zeggen: liever val ik hier dood neer, dan zoo'n verraad jegens hem te plegen. — En .... ga nu heen! Ga weg, opdat hij je hier niet treft. Ga heen, ga heen en kom nooit weer terug! Nooit! Want ik haat je! Haat je tot in het diepst van mijn ziel! — (*valt terug.*)

BERGF. (*onwillens zijn kalmte verliezende*) Wat?!.... Aan zoo'n ellendeling ook nu nog de voorkeur geven?! — Op je knieën moest je me danken voor de genade, die ik je schenken wilde. In plaats van dank.... die verblinding en dien hoon!...

CLARA. (*kalm*) Hij zal wel eenmaal de plaats in de wereld innemen, die hem toekomt — dat geloof ik zoo zeker als iets — en je zult dàn toch wel begrijpen moeten, dat ik ook zonder je genade gelukkig geworden ben en een geachte plaats in de maatschappij verkregen heb!

BERGF. (*staat onbewegelijk en ziet haar strak aan. Bij de laatste woorden speelt een komende glimlach om zijn lippen.*)

CLARA. En wat wil je nu nog? (*lacht zenuwachtig*) Hoop je nog altijd?

BERGF. Neen!

CLARA. Nu dan?

BERGF. Ik wacht de wraak af!

CLARA. (*springt terug*) Je .... wil me toch dooden?

BERGF. Wees niet bezorgd. *Ik* doe je niets!

CLARA. (*ontsteld*) Wie dan wel?

BERGF. Dat zal je gauw genoeg weten.

CLARA. (*verbleekt; springt op*) In Godsnaam! Wat is er? — Wat is er gebeurd? Jij weet.... Zeg me.... Ik bezweer je.... Is hem...?

BERGF. (*zwijgt.*)

CLARA. (*plotseling iets begrijpende*) Hoe wist je dat hij juist nu niet thuis was? — Op dit uur?

BERGF. (*zwijgt; stilte.*)

CLARA. (*kalmer*) Ah! van directeur Holz.... die zal hem hebben opgehouden.... en het andere is maar komediespel om mij te vangen.

BERGF. (*zwijgt; staat onbewegelijk.*)

CLARA. (*kalm*) Nu, als het dan zoo zijn moet, dan moet je hem in vredesnaam maar hier treffen.... Hij zal zijn man wel staan zooals hij het al éénsgedaan heeft.... En ik zal ook dat wel weten te dragen.

(*Er wordt buiten zeer sterk gebeld.*)

BERGF. (*luistert opmerkzaam.*)

(*Men hoort buiten een korte woordenwisseling; daarna komt een politie-agent binnen.*)

CLARA. (*doodsbleek*) Wat wilt u?

POLITIE-AGENT. (*beleefd*) Huiszoeking houden!

CLARA. (*in vliegende haast*) En waarom?

BERGF. Misschien heeft hij hier nog iets verborgen!

CLARA. Verborgen?... Wat verborgen?... Waarvan verborgen?

BERGF. Wel, van zijn bankdiefstal!

CLARA. (*hevig ontzet*) Wa-a-at?

BERGF. Hij heeft immers de bank bestolen en is twee uur geleden gearresteerd.

CLARA. (*ziet den agent aan. Gilt*) Dat is niet waar!

AGENT. (*toont een papier*) Hier is mijn volmacht.

CLARA. (*als wezenloos tot Bergfeldt*) En dat wist jij.... toen je hier kwam?

BERGF. Ja.

CLARA. (*ziet hem lang aan. Hijgend*) Satan!

BERGF. (*koud, zich omkeerend om heen te gaan*) Hij heeft nu de plaats, die hem in de wereld toekomt!

CLARA. (*stort met een gil neer.*)

Gordijn valt.

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

„Uit 't lève", door A. H. DE HARTOG. (*R. A. Daamen, Rotterdam.*)

Een elftal eenvoudige, losse vertellingen uit het Betuwsche leven en in Betuwsch dialect, ziedaar alles, wat het boekske bevat. Al zijn de verhaaltjes op zichzelf ook al niet zoo bijzonder boeiend, al zijn ze zelfs vrij oppervlakkig, in de wijze, waarop de schrijver zijne typen levend en sprekend invoert en tevens in de behandeling van het Betuwsch dialect, moet de waarde van het werkje gezocht worden. — Dat gemoedelijke, naïeve boerenvolkje met engen horizon, even den oerstaat overschrijdend, wat nader te leeren kennen in hunne samenleving, in hun doen en laten, hun huiselijken omgang, hunne uitingen in dat nu en dan leuke, ongegeneerde, ongekunstelde, — voor de salontaal ongeschikte — dialect, heeft altijd eenige bekoring en is ook niet zonder nut. — Het is wel merkwaardig, dat in een klein land als het onze, waar het verkeersleven zoo sterk is ontwikkeld, zich nog zoovele dialecten hebben kunnen handhaven. — Van de 11 verhaaltjes vonden wij *„Jaon"*, *„'t Spookhuis"*, *„de Doodgraver"* en vooral *„Otje de Kuiper"* de meest lezenswaardige. *„Otje de Kuiper"* vangt als volgt aan: „Mien groòtvaoder is burgemeister gewest. Nog zoo'n ouwerwetsche. Op 'n goeien dag is 't gebeurd, dat Otje de Kuiper bij 'm kwiem en zei: „Burgemeister, ik wou 'n deuntje gaon trouwe"."

„Maar Otje, hoe kun-de dà nou prakkeziere? Ge het nè krek brood veur ouw eige. Wà zou-de d'r nou nog 'n vrouw bij vatte? 't Is te umgekeerde wereld: Wie d'r een vatte kunne, die vatte d'r geen en die d'r geen vatte kunne, die vatte d'r een."

„Wil *ik* ou is wà zegge, burgemeister? Liever vrouw en gin brood als brood en gin vrouw!"

„Jao mar, jong, 't boek is *vol*" .... enz. Deze naïeve samenspraak is, zooals men ziet, gekruid met een enkele van die leuke, pikante zetten, welke men zoo veelvuldig in dat dialect vindt.

Ter vergemakkelijking van de lectuur heeft de schrijver een woordverklaring gegeven aan het einde van het boekje.

„Zestien" en **„Zeventien"**, twee deelen, door REINEKE VAN STUWE, (*L. J. Veen, Amsterdam.*)

Onze bekende romanschrijfster heeft uit haar letterkundigen hoorn des overvloeds weder twee werken geschud, bevattend het dagboek van een jong meisje Ina van West geheeten. — 't Is een licht verteerbare lectuur, met gewilde losheid bereid en voorgezet; diepte en intensiteit van gevoelens zijn er geheel vreemd aan; de beide deelen geven den indruk van maakwerk met vooraf bepaalden tijd van aflevering.

Daarmede willen wij geenszins zeggen, dat de 460 pagina's zonder verdienste zijn geschreven; wij betreuren alleen, dat de schrijfster hare onmiskenbare talenten, tengevolge van haar overhaasten arbeid, *niet* tot grootschere letterkundige producten schijnt te kunnen aanwenden. Begaafd met een vaardige pen, met een benijdenswaardig observatievermogen, een bijzondere gave om karakters te teekenen en te analyseeren, om gemoedsstemmingen en zielstoestanden weer te geven, zou zij bij rustig vaststellen van het thema, het methodiek en systematisch afbakenen en ordenen van de stof het literair domein van onzen tijd met belangwekkende gewrochten kunnen

verrijken, te meer omdat haar taal vloeiend en rijk, duidelijk en correct is; in haar methode doet ze echter nu en dan denken aan George Sand.

„Zestien" en „Zeventien" zijn twee opeenvolgende en aan elkander passende geschriften, die elementen bevatten, welke Montesquieu zoo krachtig in zijn „Lettres Persanes" wist tot ontwikkeling te brengen, dat zij in hooge mate bijgedragen hebben, om die „Lettres" beroemd te doen worden.

De jonge Ina van West is een overdreven kind van onze eeuw; men vindt hare confessie op blz. 80: „Dansen en flirten, die twee onschuldige genoegentjes vormen een deel van mijn wereldsche pret." Hieruit blijkt, dat ik flirten werkelijk als iets onschuldigs beschouw... „Attentie zonder intentie..."

Dagelijks teekent zij met bondige en snedige nauwkeurigheid alles aan, wat haar belangrijk toeschijnt en waarin haar persoontje betrokken is; ze is een meesteresje in het op hol brengen van jongensharten en koppen; de jongelui Jo Rodenhorst, Bernard e. a. moeten het maar opvatten zooals zij.

Haar aanteekeningen weerspiegelen haar gecompliceerden aard: guitig, ondeugend, caprieux, ijdel en romantisch nu en dan naïef; de schrijfster heeft haar echter voor haar 16jarigen leeftijd, te wijs, te scherpzinnig, met te veel kijk op de dingen en met te veel levenservaring geschilderd. — Hoewel den lezer wordt verklaard, dat deze vroeg-rijpheid van geest, deze premature zelfstandigheid haar oorsprong vinden in den vroegen dood haars vaders en het chronische lijden harer moeder, had van de psychische wording en ontwikkeling meer gezegd moeten worden. — Het tweede deel heeft een meer romantisch karakter; het aetherische wordt meer substantieel: Moeder gaat voor de gezondheid naar het Zuiden van Frankrijk. Ina wordt naar Breda gezonden bij eene tante, die, zooals herhaaldelijk ondeugend en pikant wordt gezegd in enkele regelen, in ongehoorde betrekking staat tot den schoolmeester. — Waarvoor of deze banale ontsierende aanteekeningen in Ina's journaal noodig zijn, weten wij niet... Reineke van Stuwe schijnt het in haar werken *niet* buiten een onsmakelijk realistisch-liefdesrelaasje — *hoe* klein ook — te kennen stellen.

Wij werpen nu een kleinen vluchtigen blik in het leven van Breda's uitgaande wereld, in de cadettenfeesten, alles vluchtig en slechts dienend en noodzakelijk voor het contact met Ina, de spil, de heldin van de beide boekdeelen; geniepige, kleinsteedsche lasterpraatjes en bekrompenheden zijn de ornamentjes in de beschrijving, maar op Ina concentreert zich voortdurend de aandacht; zij houdt de draden door hare aanteekeningen vast... Haar liefdesavontuur met den Cadet Karel Revers, ofschoon aanvankelijk goed bedoeld, besluit de serie der voorbijgaande, vluchtige en uitgelokten levensmomenten; het gevoel van ernst is ontwaakt bij haar;... geleidelijk verdwijnt het snaaksche, frivole en kinderachtige en maakt dit plaats voor de ware, standvastige liefde, die Alfred van Oosterveldt, haar vertrouwden raadsman, haar inboezemt...

De wording en ontwikkeling dezer liefde is te vluchtig, de verkoeling in de genegenheid tot Karel *niet* verklaarbaar genoeg geteekend; het geurtje van sensualiteit, hier en daar met zelfvergenoegdheid verspreid, had evenals sommige banale inlasschingen, achterwege moeten blijven in een werk, dat geenszins een realistische liefdesbeschrijving beoogde. — De passages, waarin momenten van sentiment en emotie worden geteekend, gaven weder de beste bewijzen, dat het de schrijfster aan psychologische studie niet ontbreekt; in de uitbarstingsscène met tante is het zelfstandigheidsbewustzijn van Ina ten volle ontwaakt; zij is de kinderschoenen geheel ontwassen; deze scène liet zich voorzien en mag een der gelukkigst gekozene genoemd worden van het werk. — Het komt ons voor, dat de jeugd van de auteur niet *geheel* vreemd is aan deze autobiographische bakvischjesschets.

De Gids. — Erfelijk belast, door Virginie Loveling, (I). — In dit eerste fragment wordt eene dorpsfamilie beschreven; grootmoeder sinds jaren lijdend aan elefantiasis, de trouwe tante Colette, twee harer zonderlinge broers, eene ongewillige dienstbode en een erfelijk belast jong meisje, Berenice geheeten, met verwaarloosde jeugd en aanleg voor neurasthenie, welke uit medelijden en uit nood bij grootmoeder opgenomen en opgevoed wordt. — Met fijn onderscheidingsvermogen en *niet* zonder gevoel teekent de schrijfster de geestelijke ontwikkeling van Berenice, de zich ontkiemende gemoedsaandoeningen, de genegenheidsgeboorte tusschen haar en den jongen, veelbelovenden Otto en het karakter van Colette. — De encadreering van de Landweer, door W. E. van Dam van Isselt; de lectuur van dit zaakkundige opstel geeft ons de bedroevende bevestiging van de verwaarloozing van het eens zoo bloeiende reservekader; zeer

juist wordt opgemerkt, dat de belemmerende bepalingen het verloop heeft veroorzaakt van een categorie nuttige mannen, die het te kort aan beroepsofficieren zoo krachtig helpen aanvullen! Het is te hopen, dat de nieuwe Oorlogsminister de wonden, zal heelen!

Vragen des Tijds. — o. a. Het zoeken naar waarheid, door S. J. Visser, een wijsgeerig opstel, waarin ons bijzonder deze uitspraak trof, nl. dat vele menschen uit onverschilligheid, uit eigenbelang of door sociale banden de godsdienstige waarheid ontwijken; hij komt o. m. tot de slotsom, dat sommige wetenschappen wegens overheersching van het kerkelijk gezag niet volkomen vrij kunnen beoefend worden.

XXe Eeuw. — Van Perugia en Assisi, door Mr. S. Muller, die blijkbaar naar gemaakte aanteekeningen en onder den indruk van het geziene eene lezenswaardige beschrijving geeft van genoemde plaatsen; vooral munten uit die van de ouderwetsche gewijde Romeinsche bouwwerken en van het eerste hotel de Assisi met herinneringen aan San Francesco, den stichter der Franciscanerorde. — Kermismenschen, door Herman Lysen, bevattend eene lugubre beschrijving van eenige kermisklanten met woonwagen gedurende een noodweer en van eene door hen gegeven voorstelling op het dorpsplein voor het raadhuis; zeer mooi is het verhaal van den worstelwedstrijd tusschen den beroepsathleet-jongleur en een amateurkampioen, behoorend tot de omstanders, door den kermisheld tot den strijd uitgedaagd. De taal is rijk aan teekenachtige forsche termen, met groote woordkeus, hoewel hier en daar van gezochtheid niet vrij te pleiten.

Groot-Nederland. — Het leven van Rozeke van Dale (III), door Cyriel Buysse; in dit voorlaatste fragment moet geroemd worden de beschrijving van den stoet en de kerkelijke inzegening van het huwelijk van freule Anna en den jongen baron; verder zijn aangrijpend de schildering van de ontkieming en de snelle ontwikkeling van de chronische kwaal van Rozeke's man Alphonse, diens dood en Rozeke's smartelijk lijden. — Een feest in de Preanger, door Henri Borel, die een zeer beeldenrijk verhaal doet van een Oostersch feest, waarin tandakken en eene wajangvertooning met poppen de hoofdnummers vormen. Het is een gevoelstuk, de schoonheid van lijnen, de bevalligheid en natuurlijkheid van bewegingen en de zuiverheid van gemoedsstemmingen weergevend. Dat de schrijver weer naar Indië is teruggekeerd, verwondert ons *niet* bij lezing van de volgende regelen: „Toen heb ik gevoeld, dat in die menschen eene fijne, onbewuste beschaving woont, oneindig hooger dan de cultuur van ons, Westersche barbaren."

Nederland. — Louise door Hélène Swarth Lapidoth, een voor den tegenwoordigen tijd wel wat te romantisch en te gezocht verhaal, waarin de heldin Louise heet, een meisje, passief, intellectueel zonder overtuiging, sentimenteel, wier moeder gevoelloos en wier vader vormelijk, bekrompen was. Zij gaat jaren lang gebukt onder eene liefdesmart, veroorzaakt door de scheiding van een jongen man, die haar het vrije huwelijk had voorgesteld, maar van wien zij trouwbeloften had geëischt. — Haar liefde is *niet* uitgedoofd en wanneer zij verneemt, dat haar Alfred op sterven ligt, zendt zij hem bloemen; hoe verpletterend is voor haar de tijding, dat de stervende haar brief verscheurd en haar bloemen verworpen heeft! Waarschuwing voor sentimenteele meisjes! — Eene illusie, door Aleida, die in een vluchtige schets twee huwelijken behandelt, „*mal assortis*", zooals de Franschen zouden zeggen; er bestaat eene natuurlijke heimelijke gelegenheid tusschen de vrouw van het éene en den man van het andere huwelijkspaar, eene genegenheid, die zich bij verandering van woonplaats van dien man zoo weemoedig doet gevoelen, dat de vrouw, geen huwelijksgeluk kennende, zich verdrinkt; de moraal van deze schets, hoewel aardig geschreven, is niet verheffend. — Treesje, door Jenny van Rijswijk, eenigszins te beschouwen als een pendant van het voorgaande verhaal en bevattend de lijdensgeschiedenis van een oppassend dienstmeisje, dat weggezonden wordt bij eene familie, omdat zij eene kwaal heeft; haar vader is een immoreel individu en als eindelijk haar smart in geluk zal veranderen door een huwelijk met den jongen man, dien zij liefheeft, overkomt hem een bedrijfsongeluk, tengevolge waarvan zij zich uit wanhoop het leven beneemt; de schets is eenvoudig, natuurlijk geschreven en naar 't schijnt, geene fantaisie.

Elsevier. — De herleving der kleinkunsten, door H. Hana, een uit overtuiging geschreven, mooi geïllustreerd artikel, een welsprekend pleidooi om onze gebruiksvoorwerpen, naar het voorbeeld van weleer, terug te brengen tot het eenvoudig schoone, het ware, zonder bedrieglijken schijn en met de practische bestemming voor oogen. Om den eenvoud en de doelmatigheid sterk te doen uitkomen, geeft de schrijver o. a. eene verklaring met teekening van een

vloermat, door een Oostersch werkman gemaakt. — Op expeditie in Suriname, door G. Versteeg (I), die als Semi-arts den onderzoekings-, verkennings- en opnemingstocht, onder leiding van den luitenant ter zee Franssen Herderschee, meemaakte, langs de Tapanahoni-rivier en het grensgebergte van Brazilië en hiervan in een geïllustreerd artikel eene onderhoudende beschrijving geeft.

Vragen van den Dag. — Het streven naar verbetering van ons Lager onderwijs, door H. Deelman; in een ferm artikel betoogt schrijver, dat de eerbied voor de leerplichtwet vermindert, dat het schoolverzuim toeneemt, omdat de straf te licht en de toepassing van de wet *te* omslachtigen administratieven arbeid vordert; verder verlangt hij afzonderlijke inrichtingen voor spraakgebrekkigen, minderwaardigen en bedorven kinderen, scherpe hygiënische eischen voor schoolbouw, streng toezicht van schoolartsen op ontkieming van infectie-ziekten en strenge tucht, omdat de heerschende neiging tot verweeking, verslapping van tucht en orde geven. — Bravo! De mensch in den strijd tegen mikro-organismen, door Dr. Max von Waldheim, die achtereenvolgens behandelt het weerstandsvermogen van den mensch, de kleine gevaarlijke organismen als bacteriën, baccillen, enz., de ontdekkingen en toepassing der wetenschap als inspuitingen besluitend, met den wenk, dat de mensch zich de vindingen der wetenschap moet ten nutte maken. — Wat is Saccharine. Een waarschuwing door Dr. M. Greshoff; schrijver zegt, dat dit suikersurrogaat een fabriekmatig product is, verkregen uit steenkolenteer en dat bij onderzoek door mannen van wetenschap en gezag duidelijk is gebleken, dat het gebruik er van, hoe aanlokkelijk zoet ook, belemmerend werkt op de spijsvertering en dus een soort langzaam vergif is. Dr. Greshoff acht naast strafbepalingen de verordening *noodzakelijk*, dat Saccharine *niet* mag verkocht worden zonder toestemming van den geneesheer! — Een ieder doe er zijn voordeel mee!

De Prins. — Portretten: Keizer van Oostenrijk, Prof. Houwink, kolonel de Bas, Minister van Raalte, Wolters, Dr. Hülsmann; groepen: Engelsche vloot in IJmuiden, Onderwijzersbond, jubileums, koninginnefeesten, sportwedstrijden en andere actualiteiten; afbeeldingen: Rembrandt; reisbeelden van Dudok de Wit enz.; portretten van Indische officieren en verdere bekende tijdgenooten, schetsen, novellen en romans.

Timotheüs. — Uit het leven; Russisch bloed; zonnevlekken.

Lichtstralen. — De minst bekende en toch de rijkst gezegende, door A. van Os, die in een stichtelijk betoog de beteekenis van de zending onder Israël uiteenzet, en uitweidt over de ter hand neming dezer zending door de Christenen.

Teekenen des Tijds. — Bevordering van stoffelijke belangen van vrijzinnige bonden, door M. P. de Clercq, die op zaakkundige, heldere manier aanspoort tot aansluiting en het brengen van kleine geldelijke offers om goedkoope, maar toch gerieflijke en gezonde woningen te maken, een streven, dat blijkens het relaas, dat schrijver doet, al zooveel succès heeft gehad.

De Natuur. — Zuid-Limburg, door J. M. Proot, die op populair-wetenschappelijke wijze het ontstaan en de geologische vorming van dat zoo druk bezochte en interessante landschap beschrijft; van de grondstoffen, waarover hij uitweidt, noemen wij o. m. de onderste of Senonische krijtlaag en de jongste of Maastrichtsche krijtlaag. — Het onderzoek der diepzee, door Dr. De Meyere met fraaie en belangrijke afbeeldingen van de zoo talrijke diepzeebewoners als sponsen, zeeleliën, schelpdieren; zeer merkwaardig zijn de teekening van de kwal en de foraminiferen (gaatjesdragers.) — De „Train routier" van kolonel Renard, een vervoermiddel zonder gebruikmaking van rails, met draaiingsassen onder de wagens en voor welker gebruik in ons land eene maatschappij is opgericht; 't is een soort automobielen-trein, waarbij het eerste voertuig voor de voeding van alle zorgt.

Tijdspiegel. — Eugène Sue, door P. J. van Eldik Thieme; in scherpe en duidelijke trekken, heeft de schrijver ons den dramaturg-romanschrijver weer voor den geest gehaald. Eugène Sue, thans nagenoeg vergeten, was een talentvol verhaler, een uitmuntend schilder van dramatische toestanden; maar Balzac's œuvre, waarmede de schrijver Sue's werk vergelijkt, was meer diepgaand en wijsgeerig. Nadat Sue van weelde tot armoed was vervallen, werd hij kampioen voor de nooden des volks; zijn „Mystères de Paris" en zijn: „Wandelende Jood" zijn genoegzaam bekend. — Tusschen het artikel door heeft de schrijver eenige aardige anecdoten geweven. — De verzoening, door Gustaaf Segers (I), het begin van een verhaal eener notarisfamilie; de oudste zoon ongeschikt voor de studie, de tweede door protectie tot bestemming gekomen, de dochter, godvruchtig, zich aan goede werken wijdend. Na den dood van den vader ontstaat, tengevolge van de erfenisverdeeling, eene scheuring, die door de egoïstische, kijfzieke, rijke schoondochter

Valerie wordt aangestookt en aangroeit tot eene klove; de verhoudingen in dit eerste stuk zijn goed gekarakteriseerd en beloven eene lezenswaardige verwikkeling.

Onze Eeuw. — Aanteekeningen bij den stembusstrijd van 1905, door Jhr. Mr. H. Smissaert, die in den helderen betoogtrant, hem eigen, aantoont, op de basis van Kuiper's regeerings-stelsel en regeerings-daden, dat de strijd alleen gericht was tegen zijn persoonlijk autocratisch bestuur, tegen zijne vervalsching van de staatkundige verhoudingen door inmenging van *„godsdienst"* naar *zijne* opvatting. — Een brandend neutraliteitsvraagstuk door Jhr. Mr. Dr. H. A. van Karnebeek; in dit krachtig gestelde artikel wordt behandeld de questie van steenkolenlevering door neutrale staten aan oorlogvoerende mogendheden; schrijver wijst er met klem op, dat Engeland, alleen strevend naar behoud van de oppermacht op zee, *tegen* levering is en Japan in zijn standpunt steunde; schrijver zegt, dat de vredes-mannen zich *tegen* dat uitsluitingsstelsel moeten verzetten, omdat het tot strijd kan lijden; vooral Nederland, welks koloniaal bezit er mee gemoeid kan worden, moet de absolute kolenweigering van neutralen aan de oorlogvoerenden bestrijden, wanneer de kolen *niet* voor oorlogsdoeleinden gebruikt worden.

De Aarde en Haar Volken. Rusland als Koloniseerende Mogendheid, door Albert Thomas. In eenige artikelen, fraai geïllustreerd, vindt men eene interessante beschrijving van den Trans-Siberischen spoorweg, de steden, de bevolking, den maatschappelijken toestand, het peil van landbouw, industrie enz., vóóral is lezenswaardig, wat hij zegt over den aard van het volk en zijne denkbeelden over de toekomst van Rusland.

Eigen Haard. Chineesche apotheken op Java door K., die een aardig kijkje geeft in eene drogisterij met haar grooten voorraad gedroogde kruiden, gedroogde dieren en andere humbug-artsenijmiddelen; maar, zegt de schrijver, bij ons zijn de duivelbanners en kwakzalvers ook nog hoog in eere. — Onze bedienden in de Oost, door M. S., in welk verhaaltje ons een indruk wordt gegeven omtrent het karakter en de plichtsbetrachting van de Indische „jongens"; ze zijn leep, politiek en gemakzuchtig volgens de staaltjes, die de schrijver aanhaalt.

Onze Kunst. Het Museum Willet-Holthuysen, door Frans Coenen; geïllustreerd met prachtige foto's, bevat dit artikel nauwkeurige en zaakkundige beschrijvingen van het goud- en zilversmidswerk uit de 17^e^ en 18^e^ eeuw: drinkkannen, bekers, korven, schalen en andere pronkvoorwerpen. — De geschilderde glasramen in O. L. V. Kerk te Antwerpen, door J. de Bosschere, met groote keurige afbeeldingen.

Album der Natuur. Ernst Mach door Dr. J. E. Enklaar, die na een kort overzicht van Mach's werk als natuurkundige gegeven te hebben, resumeert, dat de student in de natuurwetenschap, die logisch en critisch is aangelegd en dieper wil doordringen, een voortreffelijk leidsman en wegwijzer in Mach zal vinden.

Alchimisten in de Bastille, door A. J. Servaas van Rooyen; zooals men weet, waren z.g. Alchimisten een gilde van geheimzinnige zoekers naar de kunst om goud te maken; maar daaronder bevondt zich allerhande gebroed als giftmengers, geldsnoeiers, valsche munters, avonturiers en gauwdieven, óók vrouwen; de heer v. Rooyen somt er eenigen van op, die in de Bastille gezucht hebben.

Europa. Marius' Droom, door Hajem; een jong leeraar, zoon van een zeeman en inwonend bij zijne moeder, die een winkeltje van glas- en aardewerk houdt, wordt getroffen door Cupido's pijltjes; maar in zijne liefde voor Julia ziet hij zich teleurgesteld; hij heeft geen recht haar te minnen. Die liefdedroom gaat langzaam voorbij, zijn verstand neemt den boventoon en van het smachtend, onbevredigd verlangen blijft nog alléén de herinnering over; hij heeft nog eene andere liefdestaak, nl. zijne toewijding aan zijne bejaarde moeder.

De Roode Razernij (de oorlog in Mandschoerije). In 18 fragmenten, uit een gevonden manuscript bewerkt, wordt een grauw en huiveringwekkend beeld van de verschrikkingen van den bloedigen strijd in het verre Oosten gegeven..

Scandinavië. — **Nederland**. De Hoogere Scholen in Noorwegen door Dr. Aug. Western, die eene korte beschouwing houdt over den strijd tusschen de voorstanders van de klassieken en de ijveraars voor de moderne studiën en tevens de Noorsche Hooge School en het schoolwezen beschrijft.

Maandblad tegen de Vervalschingen. Het gevaar van den invoer van ondeugdelijke en vervalschte waren, in welk kort artikel aangedrongen wordt op het nemen van ernstige regeerings-maatregelen bij den invoer van geconserveerde levensmiddelen.

H.

Hart Nibbrig's woning.

De schilder in zijn atelier,

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

J. EVERTS Jr.

F. Hart Nibbrig.

Laat mij vooropstellen, dat 't niet doenlijk is in een klein bestek, als dit tijdschrift toelaat, een volledige studie te geven over een schilder van Hart Nibbrig's veelzijdigheid en draagkracht. De bedoeling is dan ook, den lezers alleen een overzicht en zoo mogelijk eenig idee te geven van Nibbrig's ongewonen arbeid.

Zooals vrij algemeen bekend, behoort deze schilder tot de zoogenaamde luministen. Hij was als zoodanig de eerste, en geldt nog steeds voor den krachtigsten en persoonlijksten in ons land. Zoo hij in het buitenland al voorgangers gehad heeft, waarvan hij geleerd heeft, die hem geïnspireerd hebben — hem komt toch ontegenzeggelijk de roem toe het luminisme voor het eerst in het Hollandsche landschap geïnterpreteerd te hebben.

Gelijk de naam aanduidt, is 't de schilders dezer richting voornamelijk om licht, het felle buiten-zonnelicht in hun schilderijen te doen, en zij weten dit te manifesteeren door sterk geprononceerde, ja bijna schelle kleuren. Nibbrig dan ook is in hoofdzaak de schilder van het zonnelicht: de weeke koesterende lente- en de fel-stralende schroeiende zomer-zon. Hebben anderen — met name de impressionisten — ons landschap geschilderd in teere, grijze, vaak nevelachtige stemmingen, onder zware dreigende luchten of andere bepaalde licht- en luchteffecten: geattrappeerde en zorgvuldig vastgehouden momenten — Nibbrig schildert geen momenten, hij schildert *dagen;* hij zoekt 't niet — hoe uitvoerig al zijn werk ook is — in bijzonderheden en verfijningen: hij geeft het wijde vlakke landschap in het volle zonnelicht, en geeft daarvan — als de meesten, die iets nieuws brachten — het prototype, met een sterk-uitgesproken, ja in zijn eerste werk bijna te sterk-uitgesproken bedoeling. Bij Nibbrig geen twijfelachtige kleurtjes en geen groezelige „toon" — 't is alles licht en helder bij hem; hij schildert het landschap in krachtige, men zou oogenschijnlijk denken enkelvoudige kleuren, glanzend en schitterend in het trillende volzomer-licht. Hij geeft het landschap in een geheel andere visie, in een geheel ander kleuren-gamma dan voorheen, gamma dat hij consequent weet door te voeren zonder verstoring der harmonie. En waren z'n eerste schilderijen in het luministische

genre naar veler smaak weleens te hard van kleur, dit euvel heeft hij — rijper wordend — ganschelijk overwonnen, en z'n landschappen zijn thans milder, minder schraal, het groen is sappiger en er vibreert een dampige atmosfeer boven.

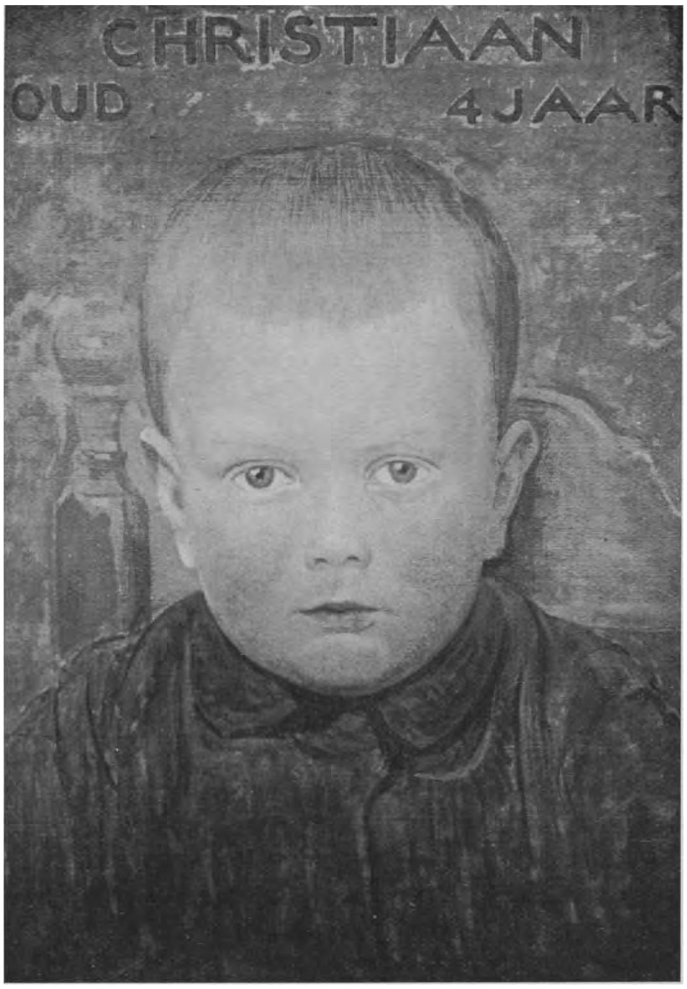

Zoontje van den schilder. (Naar een schilderij).

Wanneer ge op een helderen zomerdag den straatweg van Blaricum naar Huizen opwandelt tot aan het hoogste punt, d. i. bij het smakelooze gebouwtje „de Rotonde", en wendt u dan naar den kant van Eemnes, dan ligt daar in de laagte voor u een vrij typisch Nibbrig-panorama, zooals hij ze den laatsten tijd bij voorkeur schildert. Als een landkaart, recht en scherp van lijnen, strekt het landschap zich uit, in vierkante vakken passen de grijs-gele roggevelden en een enkele dicht-wit-bestarrelde boekweit-akker zich aaneen, zacht-wegglooiend naar de blauw-wazige verten. Fijn-omlijnd in de heldere atmosfeer staan peppels of grillig hoog-opgesnoeide eiken in lange enkele rijen, en verbreken met het sappige groen van een eenzaam boschje akkermaalshout de eentonigheid der glanzend-grijs-gele vlakte. Ergens treft u onverwachts als een schelle doordringende noot het rood-pannendak van een halfverborgen huisje. En daarboven schittert de hemel zijn zonnegloed uit, terwijl een enkel donzig wit wolkje langzaam overdrijft.

In weerwil van de enorme uitgebreidheid zijner onderwerpen, schildert Nibbrig — zooals men op de hiernevens afgedrukte reproducties „Landschap in Zuid-Limburg" en „Tarwe-schoven" zien kan — zijne panorama's met een verbazingwekkende uitvoerigheid en preciesheid, zoodat men zich afvraagt: hoe is 't mogelijk, dat hij eruit gekomen is? 't Is van de nauwkeurigheid eener foto: geen paadje, geen boom werd overgeslagen. Men zou meenen, de stoppels der pas-gemaaide en aan-schoven-gezette tarwe of rogge te kunnen tellen, en zelfs

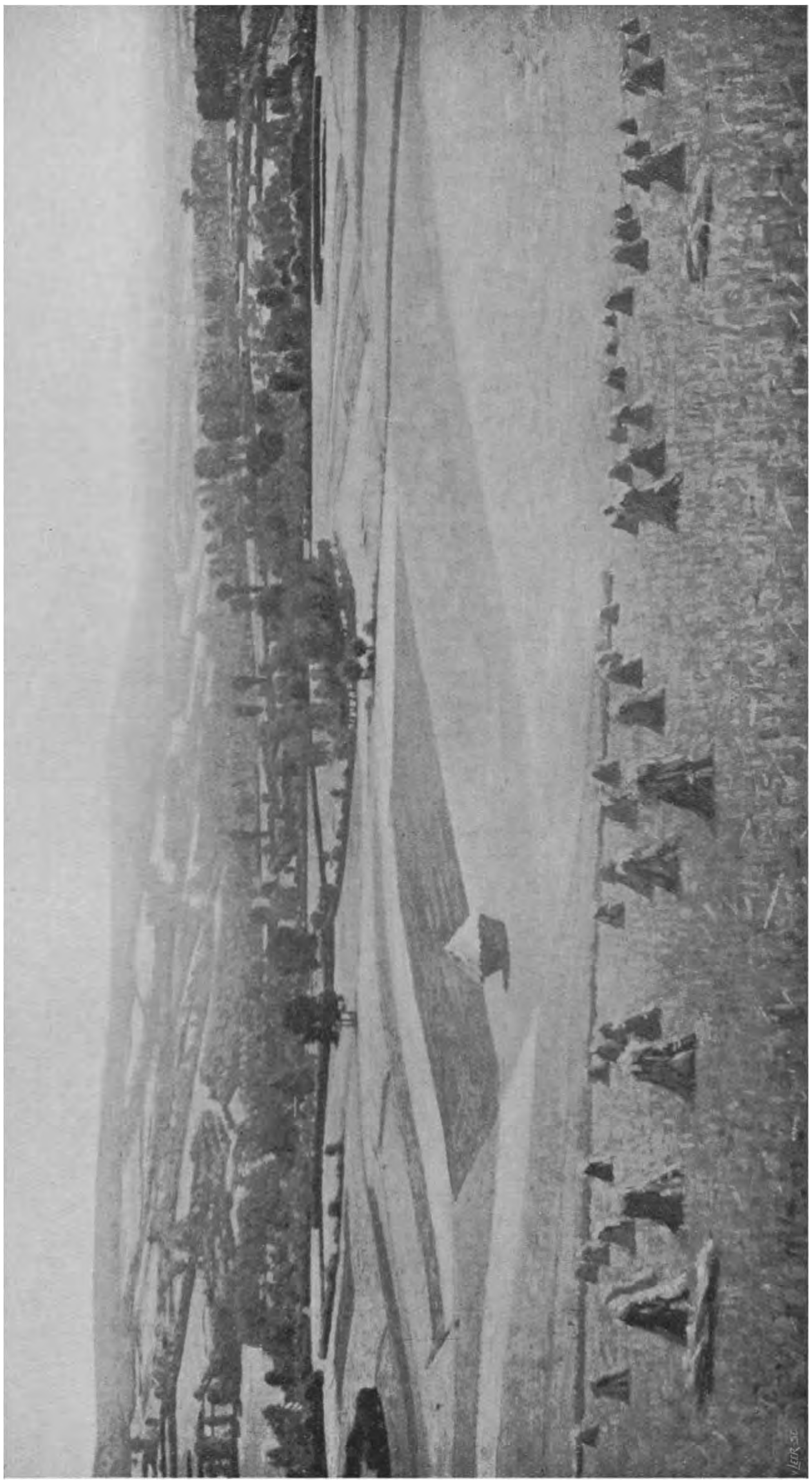

Landschap in Zuid-Limburg. (Naar een schilderij).

ziet men, ter completeering, op den voorgrond in de bloot-gekomen mulle aarde het breede wielspoor van den wagen, die al een deel van den oogst heeft weggebracht.

Ook in zijn vroegere periode trouwens toont Nibbrig deze ongewone uitvoerigheid. Men zie slechts de reproductie naar het schilderij „Weelde", een doek van niet geringen omvang, waarop echter nochtans niets vàag werd aangeduid, en — om zoo te zeggen — elke vierkante c.M. zijn behoorlijke dosis arbeid en aandacht ge-

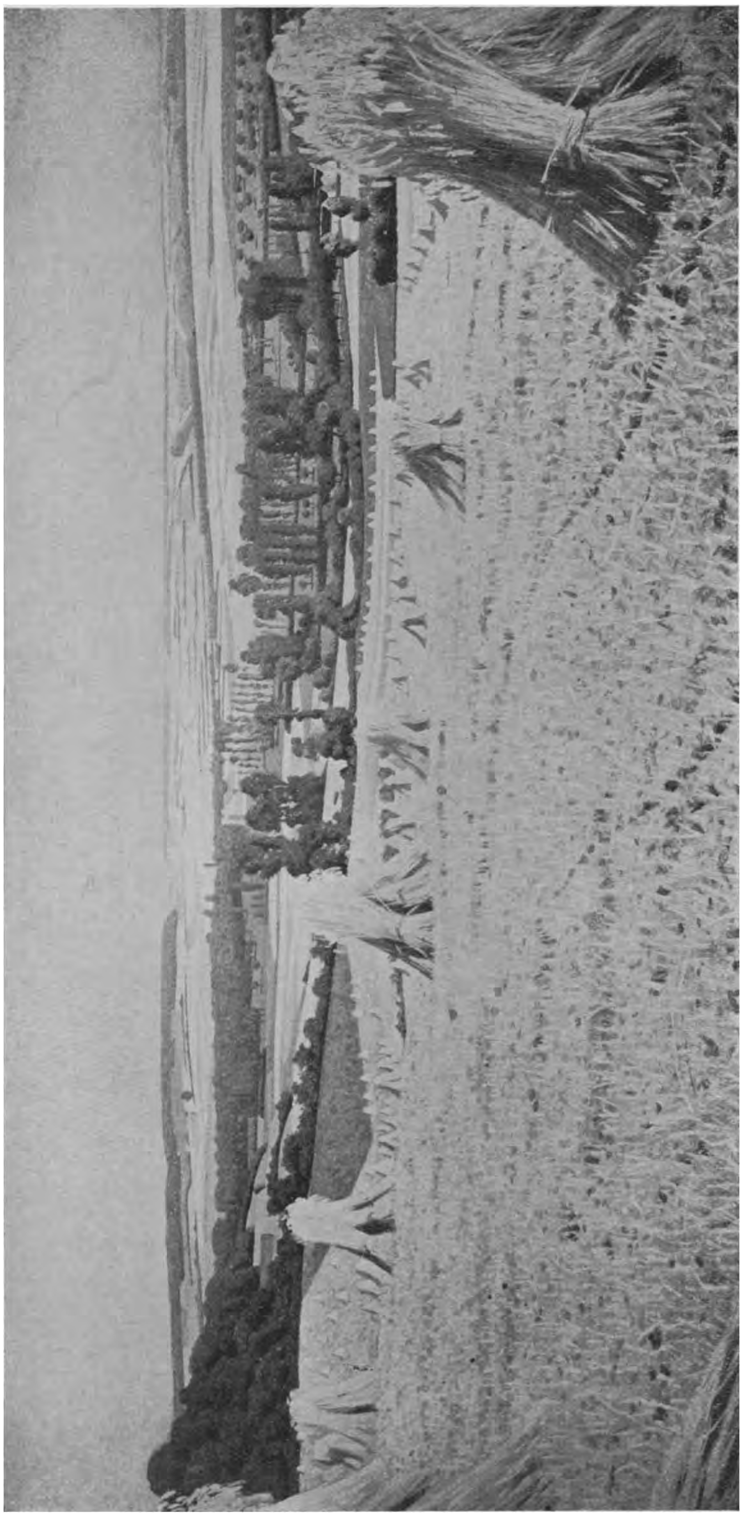

Tarwe schoven. (Naar een schilderij).

vorderd heeft.

't Is deze vergaande uitvoerigheid o.a., die mijn inziens pleit voor de ernstige zorg en den lust, waarmee Hart Nibbrig arbeidt.

Menigeen meent dat het essentieele van Nibbrig's werk ligt in het pointillé-systeem, dat hij veelal bezigt. Toch is dit niet juist. Er zijn schilderijen door hem gemaakt, die zoo fijn gestipuleerd zijn, dat men dit eerst bij nadere onderzoeking gewaar wordt; andere zijn in het geheel niet gepointilleerd en eenvoudig, zooals de vak-term luidt: in de ver „gesmeerd", en toch is hetzelfde sterke licht-effekt bereikt.

Dat er echte inderdaad lich is in Nibbrig' schilderijen, wordt wel be wezen door he feit, dat er lief

hebbers zijn, die geen werk van Nibbrig in hun collectie willen hebben, uit vrees dat dit de andere schilderijen — zooals men dat noemt — zal doodslaan.

— — — — — — — — — — — —

Nibbrig was niet altijd, en is nog niet uitsluitend een luminist, zooals uit de volgende korte levensschets blijken moge.

Ferdinand Hart Nibbrig werd den 5den April 1866 geboren, en zou oorspronkelijk voor architect opgeleid worden. Van zijn 17de tot zijn 22ste jaar bezocht hij de Amsterdamsche schilders-academie, daarna bracht hij een jaar te Parijs door, waar hij werkte op het atelier van Cormond. Hij verkeerde er veel met Theo v. Gogh, door wien hij het werk van diens broer Vincent van Gogh leerde kennen en bewonderen. Te Parijs zag hij ook voor het eerst werk van de Fransche luministen: Monet, Pisarro, e. a. Nibbrig schilderde toen echter nog steeds op de gewone impressionistische wijze. In Holland terug, nam hij z'n intrek op de Rozengracht, en schilderde te dien tijde oude volkstypen uit de Jordaan, met een streven naar Rembrandtieke belichting.

Kort daarna werd hij door z'n vriend Moulijn overgehaald mee naar Laren te gaan, alwaar hij aanving binnenhuizen en boerentypen in den trant van Neuhuys te schilderen. Eens echter, in het voorjaar, bij een bezoek aan de tulpenvelden te Bennebroek, werd hij voor het eerst getroffen door de kracht der felle kleuren in de natuur. Sedert begon zich zijn werkwijze te veranderen, en ging hij ook meer en meer het pointillé-

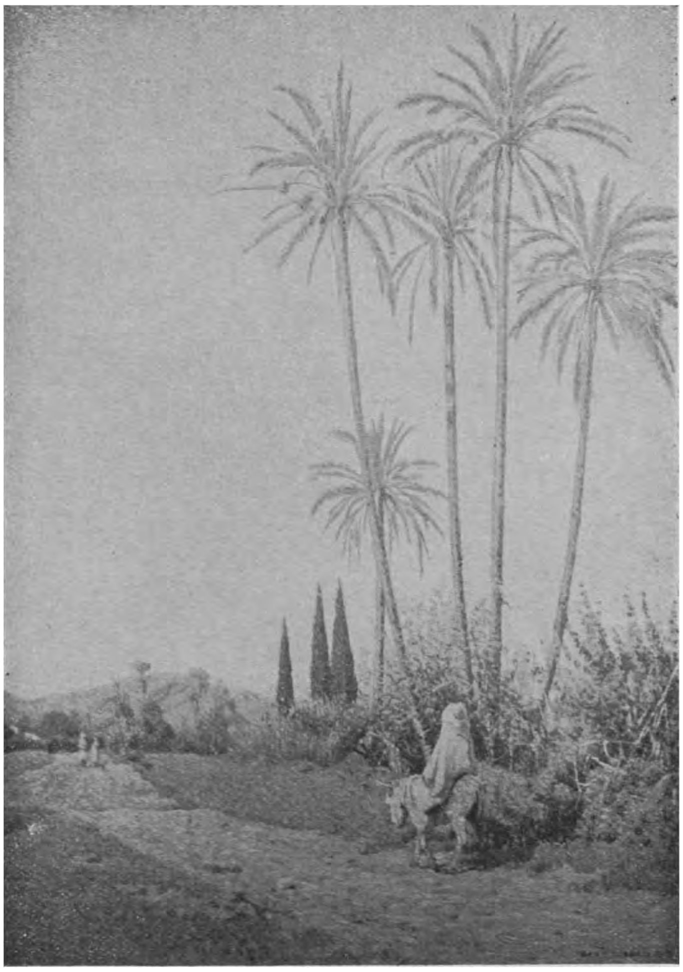

De Palmen. (Naar een schilderij).

systeem toepassen. Hij was toen echter nog lang niet waar hij wezen wilde; er volgde een lang overgangstijdperk, en 't is belangwekkend de talrijke studies uit dien tijd te zien, die elk opnieuw weer getuigen van een hardnekkigen en moeilijken strijd met de materie, waarin de hevige zonnegloed van

Weelde. (Naar een schilderij).

later zich maar niet zoo dadelijk liet vastleggen.

Thans is Nibbrig — mag men zeggen — arrivé, en heeft al menig mooi schilderij zijn atelier verlaten. Met het schilderij „Blaricum" werd hij indertijd op de vierjaarlijksche te Arnhem bekroond. Ook hield hij in het buitenland, en met succes, verscheidene exposities.

Echter, zooals ik reeds zei: Nibbrig is niet uitsluitend zonne-schilder. Zijn schilderijen „November" en „de Brink te Laren" (bij avondschemering) zijn in den grijzen toon; en op zijn atelier was ik in de gelegenheid een eerst-onlangs-voltooiden maannacht [1]) te bewonderen, uitnemend van stemming: rustig en klaar, en vol zacht blank licht, terwijl het eigenaardige afschilferen van het maanlicht op den strakhelderen bijna-rossen nachthemel voortreffelijk was weergegeven. — Ook maakt hij niet alleen schilderijen: kort na de geboorte van zijn eersten jongen teekende hij op steen: „In zijn eerste levensdagen", en later ontwierp hij de bekende kleurenlitho: „Toen het zomer was". Verder heeft hij verscheidene uitnemende portretten geteekend voor „de Amsterdammer" en de Delftsche en Amsterdamsche Studentenalmanakken; waarvan we dat van den schilder Valkenburg hiernevens reproduceeren. Buitendien maakte hij nog zeer doeltreffende affiches voor de Simplex rijwielen, en interessante boekversieringen voor Dr. Vogel's vertaling van „Het Leemen Wagentje"; ontwierp een boekband voor

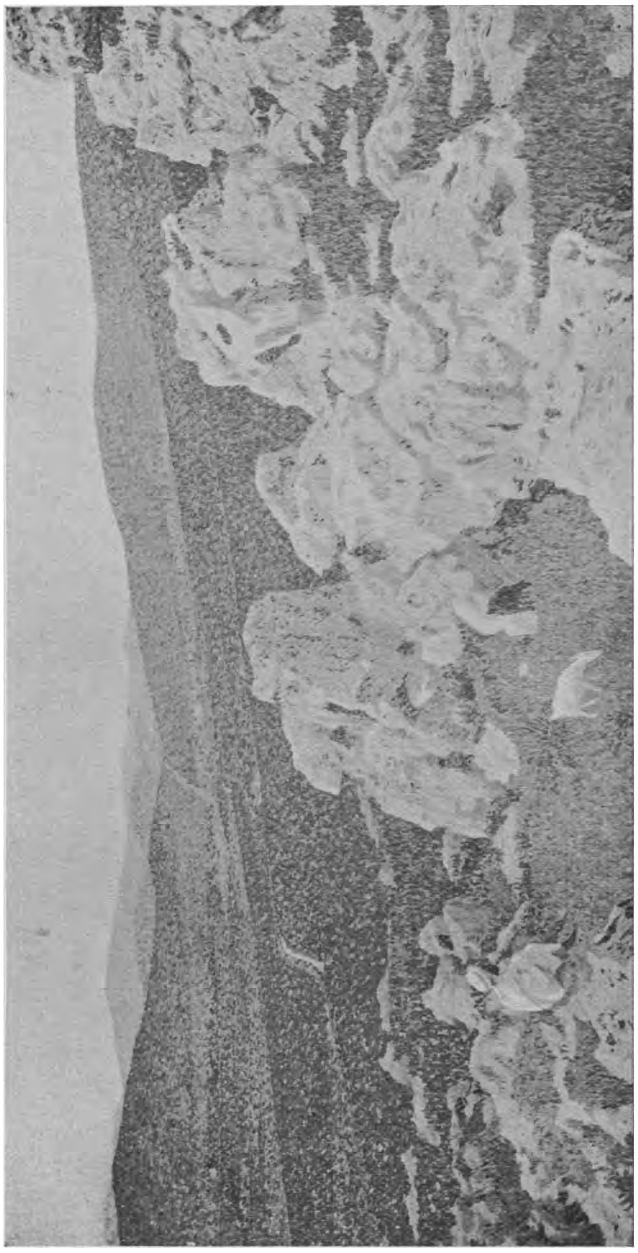

De Geitenhoeder. (Naar een schilderij).

[1]) Nu te bezichtigen in den „Larensche Kunsthandel".

Frans Coenen's „Zondagsrust", en maakte sectielen voor de Deposito- en Administratiebank te Rotterdam.

Thans woont hij al 15 jaren te Laren, en is 't niet te verwonderen dat hij den laatsten tijd zijn onderwerpen ook elders zoekt, o. a. te Epe, in Zuid-Limburg, van waar ook „Tarweschoven" en „Landschap in Z.-Limburg" herkomstig zijn. Ja, niet voldaan door onze felle zomerdagen, heeft hij dit voorjaar het traditioneele „land van de zon", Afrika bezocht. Hij bracht vier maanden te Constantine door, en het resultaat van die reis was: een 15-tal interessante, zeer doorwerkte schilderijen, die in het begin van October bij de firma Buffa te Amsterdam geëxposeerd waren en behalve veel belangstelling ook spoedig koopers mochten vinden.

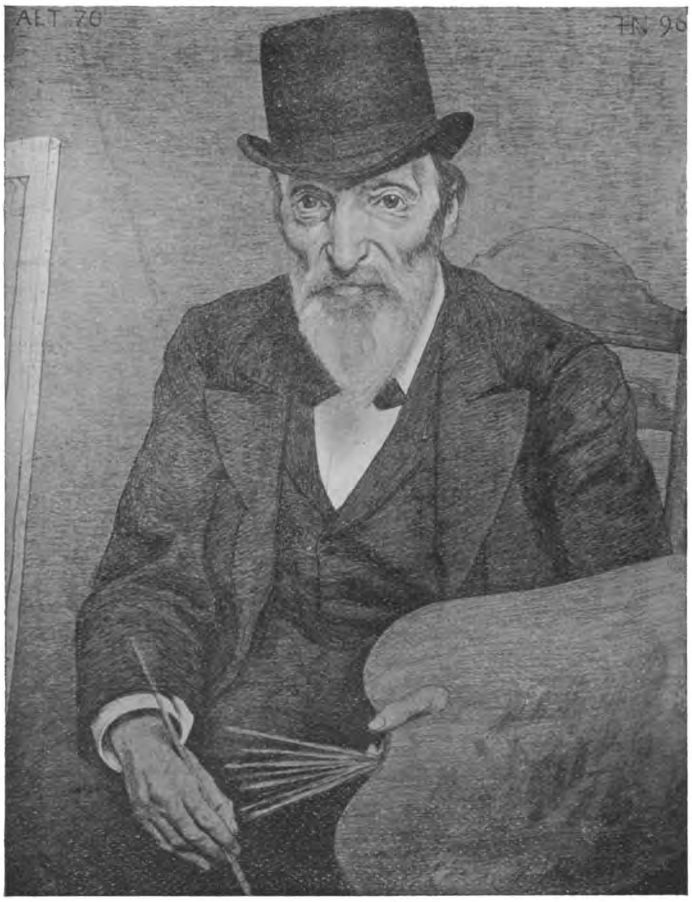

Portret van den heer Valkenburg. (Naar een litho).

Drie dezer schilderijen zijn in zincografische reproductie bij dit artikel gevoegd, nl.: „de Geitenhoeder", „Landschap bij Constantine" en „de Palmen". Doch hier moet mij de opmerking van het hart, dat de werken van dezen schilder al zeer moeilijk goed in zincografie weer te geven zijn. Het pointillé, waarmee op het schilderij het effect van het vibreeren der lucht bereikt wordt, speelt der gevoelige plaat soms wonderlijke parten. Zoo geeft bijvoorbeeld de reproductie van „de Geitenhoeder" hier den indruk van een overdreven, grof en vermoeiend gespikkelden achtergrond, zooals die op het schilderij gansch niet voorkomt.

— — — — — — —

Toen ik het atelier van dezen schilder verlaten had, en liep na te soezen over de litho's en schilderijen, van lang- en van kort-geleden, die ik zooeven gezien had, kwam mij onwillekeurig die andere levensblije kunstenaar in de gedachte, die kunstenaar-met-het-woord, die ook op een zoo geheel eigene, frissche en krachtige wijze het landleven heeft weergegeven. Ik meen Stijn Streuvels. Ik dacht aan de wijde zon-doorschroeide roggevelden, waar doorheen de maaiers zich langzaam, slag bij slag, een weg moeten banen; ik dacht aan een of ander gewoon

idyllisch gevalletje, dat — verre van sentimenteel of banaal te zijn — bij allen eenvoud toch warm-levend en belangrijk gemaakt was; ik dacht aan de simpele scherpe 't me verwonderen, dat de laatste het publiek met één slag veroverde, terwijl de ander nog steeds met vooroordeel te kampen heeft.

Ik kan mij dit slechts zóo verklaren: het

Een der sectielen voor de Deposito- en Administratiebank te Rotterdam.

contouren, aan de sterke heldere kleuren, aan vlot-rake Vlaamsche woorden... En ja, hoe meer ik er over nadacht, des te meer overeenkomst was er. Beiden gaven ze het landleven met een nieuwen, blijen kijk erop, in een eigen stijl, die bij alle breedheid de groote publiek kent Nibbrig's werk niet, of juister: kent 't niet van zijn gunstigste zijde. 't Ging mij als de meesten; tot voor kort had ik nog maar weinig van dezen schilder gezien: eenige litho's, een enkel schilderij van vrij-ouden datum, en — laat ik openhartig

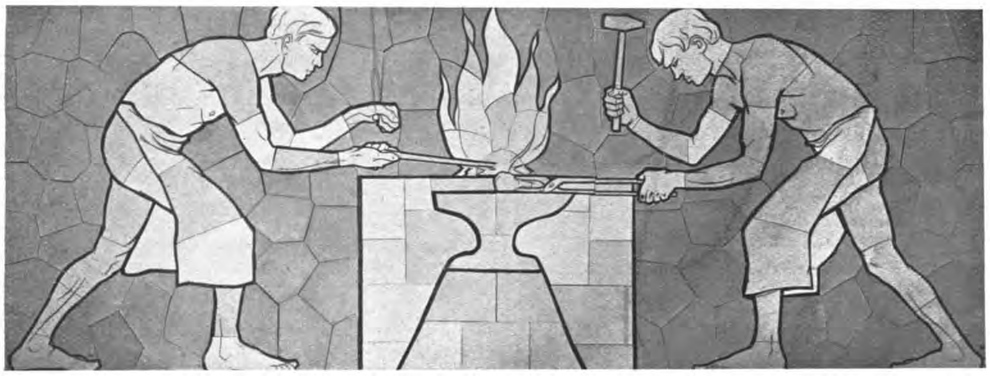

Een der sectielen voor de Deposito- en Administratiebank te Rotterdam.

details niet verwaarloosde. Beiden hebben ze — zou ik willen zeggen — de zon in hun sterk temperament, dat heerlijke gezonde licht, waarin hun werk wel gedrenkt lijkt. Alleen, Nibbrig leek me fijner en niet zoo eenzijdig als Streuvels; en des te meer moest zijn — dit had mij evenmin buitengemeen aangetrokken. De kleuren leken mij hard, schraal; alles was naar mijn kleurgevoel te paars-blauw gezien; ik miste erin de atmosfeer, die onze groote impressionisten zoo meesterlijk wisten weer te geven... Doch, nu

ik de latere werken van Nibbrig gezien heb, denk ik er anders over. De kleuren lijken wel rijper, weliger geworden, ze glanzen en trillen in de atmosfeer; en ik moet bekennen: hij heeft mij een mooien kant van het Hollandsche landschap gewezen, dien ik nog niet kende. Dit noem ik iemands leven rijker maken!

Ik ben blij, dat ik den rijperen, beteren Nibbrig heb leeren kennen en tot een ander inzicht gekomen ben.

Moge 't velen zoo gaan als mij!

Landschap bij Constantine. (Naar een schilderij).

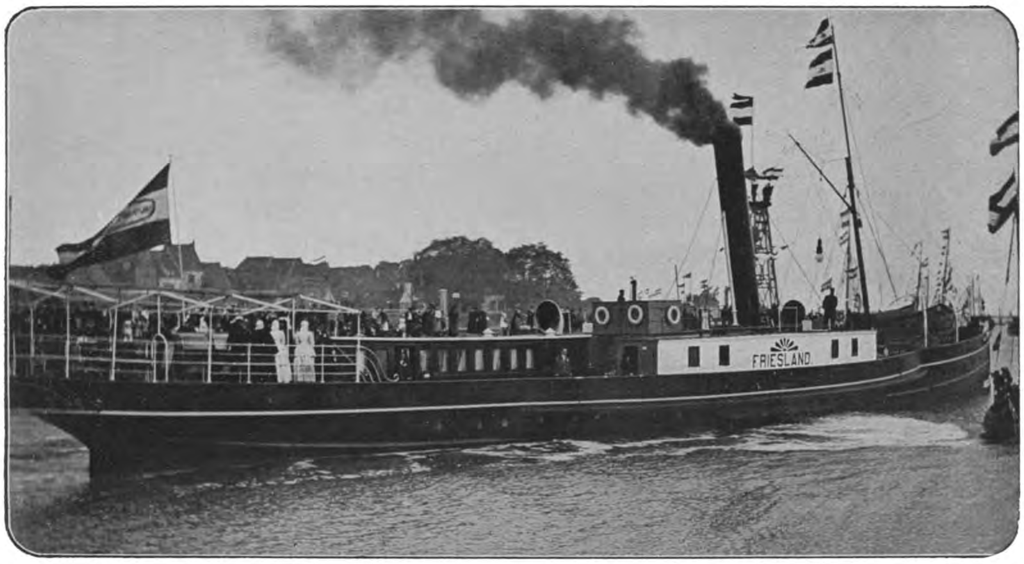

De stoomboot vertrek van Enkhuizen.

Van het bezoek der Koningin aan Friesland

DOOR

JAN FEITH.

Zoolang onze dagbladen nog niet geïllustreerd uitkomen (en zelfs, al komen ze geïllustreerd uit, ook daarna!), zullen tijdschriften als dit „Magazijn" een dankbare taak te vervullen hebben, door voor het publiek historische gebeurtenissen en sterke indrukken uit het leven van-dag-tot-dag vast te leggen.

De dagbladen trachten dit wel te doen door op zeer uitvoerige en vaak keurige wijze, hun lezers een beschrijving te geven van hetgeen voorviel, van wat te zien was, en van wat gezegd werd. Doch dit blijft immers steeds een afdruk van een indruk. Zoo heeft het geïllustreerde tijdschrift al dadelijk een belangrijken dienst te presteeren, door met fotographische reproducties van hetgeen te zien was een indruk in beeld vast te leggen.

En zoo zal, om een volmaakte weergave van de werkelijkheid te geven, eenmaal het toekomst-orgaan der publiciteit zeker moeten bestaan uit een cynematograaf, die het leven in levende beelden laat *zien*, waarbij de phonograaf het volksgejuich, of de redevoering, of het veldslaggewoel tegelijk laat *hooren*.

Maar dit is toekomstgepraat over een tijd, waarin onze huisdeuren geen brievenbussen meer zullen kennen, om er de gezellige krant uit te halen!

Voorloopig behelpen we ons. En het dient erkend, dat dit behelpen al een buitengewone mate van technische volmaaktheid vertoont. Want op den voorgrond gesteld, dat, om een zelf niet ondervonden indruk te doen opleven, men te beschikken zal moeten hebben over zekere dosis verbeeldingskracht en voorstellingsvermogen, — zoo zal men, al naar de mate daarvan, reeds in het heden op zeer heldere en levendige wijze kunnen zien wat men zelf niet met eigen oogen kon gaan aanschouwen, en waarvan men, al was 't dan later en niet

H. M. de Koningin op de trappen van het stadhuis te Bolsward.

door eigen waarneming, toch een indruk wilde ontvangen.

Zoo bieden wij hierbij onzen lezers eenige foto's aan van het bezoek van H. M. de Koningin en Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden aan Friesland. Ze geven een indruk weer, en men kan met behulp van verbeeldingskracht en voorstellingsvermogen er de rest bij doen, nl. zich indenken hoe het in werkelijkheid was.

Mag ik u daarbij met een korte toelichting op dreef helpen? Nu dan, het koninklijk bezoek aan Friesland is van de vele koninklijke bezoeken, die reeds aan bijna alle provincies van ons land gebracht zijn, waarschijnlijk een der meest geslaagde geweest. Een eenvoudige verklaring daarvoor is zeker, dat men zich in Friesland zeer verheugde op dit bezoek, omdat men wel, dertien jaar geleden, prinses Wilhelmina onder de hoede der Koningin-Regentes op bezoek had gehad, maar omdat men de Koningin nà Haar kroning nog niet in Friesland gehuldigd had. Dan was er een tweede omstandigheid van meer uiter-

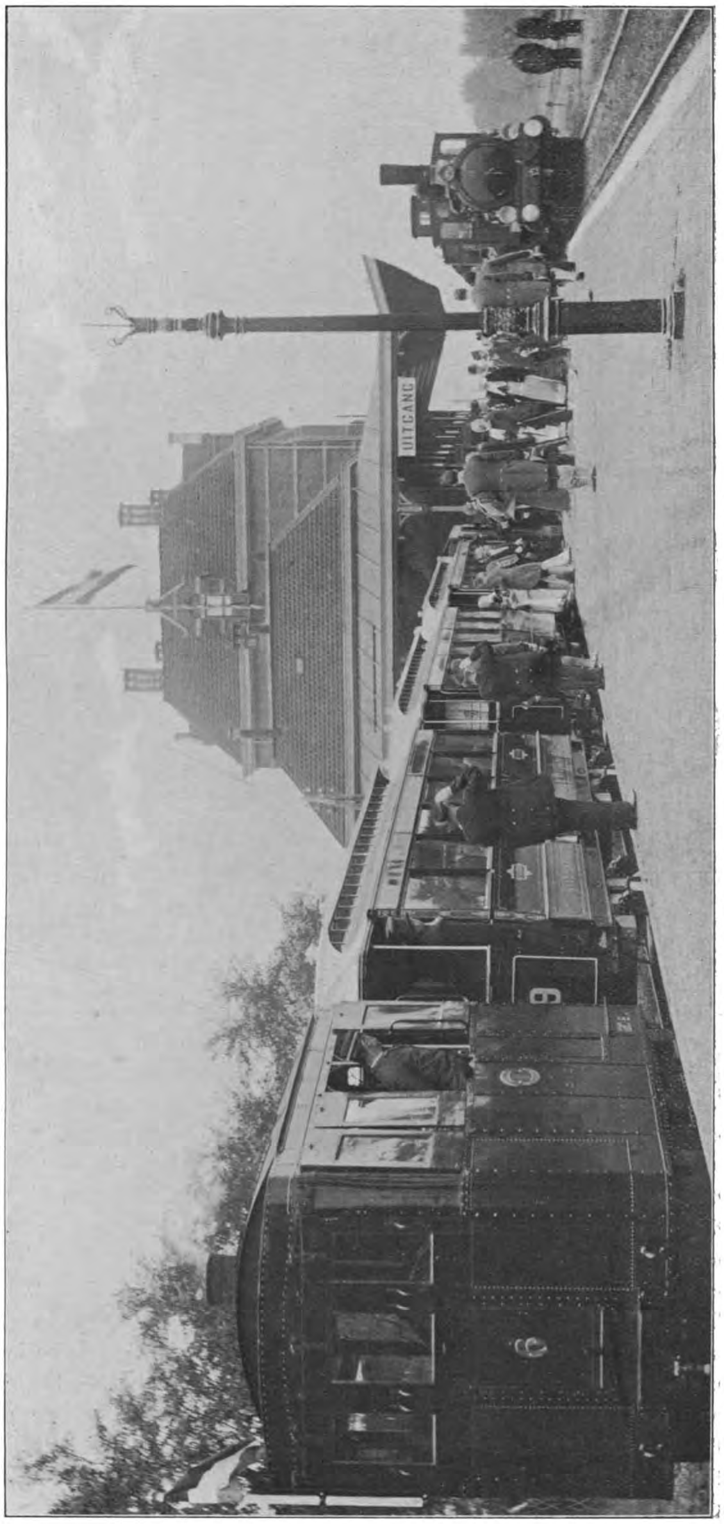

De koninklijke familie, aan het station te Sneek, begeeft zich naar de tram opweg naar Bolsward.

lijk belang: het weer was zoo bijzonder gunstig; en nu klinkt het wel wat zeurig om er altijd het weer en het zonnetje — liefst het Oranje-zonnetje! — bij te halen, maar sjonge, sjonge! dat is toch maar een belangrijk ding; want kijk maar eens vroolijk en feestelijk rond, vier dagen lang, in een versierde stad, waar elke vlag er uitziet als een natte dweil, die buiten het raam te druipen is gehangen.

En ten derde, en dat was wel het belangrijkste, dan was er iets wat dit Friesche bezoek met een heel bijzonder karakter stempelde.

De Koningin had bedacht, haar Friezen te verrassen door Zich te vertoonen, gekleed in het oud-Friesche costuum en de oorijzers op. Daarom was dit zoo aardig gedacht, omdat dit dezelfde dracht was, die Haar bij het bezoek van 1892 werd ten geschenke aangeboden door 8000 Friesche vrouwen; en eigenaardig was het denkbeeld ook geweest, omdat de Koningin hierbij het voorbeeld volgde door Haar Grootmoeder, Koningin Anna Paulowna, gegeven. Want toen ongeveer 25 jaar geleden het koninklijk Paleis te Leeuwarden, dat nu als woning van den Commissaris der provincie dienst doet, door Koning Willem III aan het Rijk werd afgestaan, werd in een kartonnen doos een gouden oorijzer gevonden; op het deksel was door de gemalin van Koning Willem II, Koningin Anna Paulowna, toen deze in Juni 1841 met prins Alexander en prinses Sophie, haar twee kinderen, Friesland bezocht, eigenhandig geschreven en onderteekend: „Dit oorijzer heb Ik gedragen gedurende de onvergetelijke dagen, die ik in 1841 in Frieslands hoofdstad heb doorgebracht."

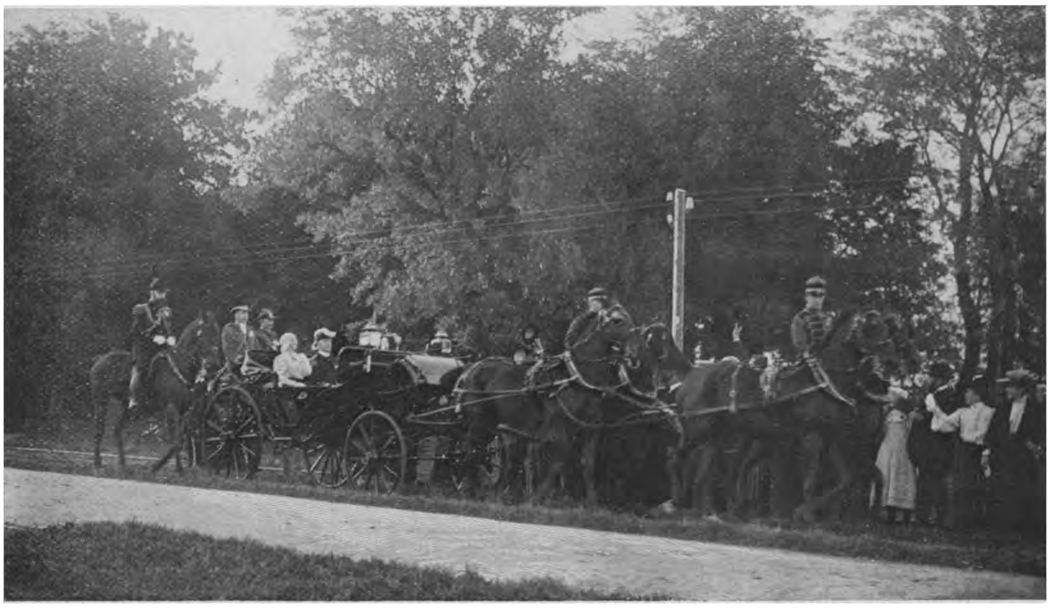

Aankomst te Leeuwarden.

Zoo droegen onze Koningin en de dames van Haar gevolg gedurende de dagen van het bezoek aan Friesland de Friesche kap, de Friesche oorijzers en de verdere Friesche dracht. En dadelijk toen de boot te Stavoren in zicht kwam en men van verre het lieve koninklijke figuurtje zag in het frissche, kleurige, gebloemd-zijden costuum, met de gouden kap op, die zoo warm en glanzend elk zonnestraaltje weet op te vangen en te weerkaatsen, toen liep het voort als een loopend vuurtje door de

duizenden, die naar hier al waren samengestroomd, om Koningin Wilhelmina voor het eerst den voet te zien zetten op Frieschen bodem: „Ze is op 't Friesch!"

Zoo vertoonde Zij zich overal, waar ze in die drie drukke dagen kwam, steeds „op 't Friesch", en den laatsten groet, dien men van de havenhoofden van Stavoren bij het vertrek van Haar opving, was het wuiven van het kleine elegante figuurtje, dat er zoo intiem en tegelijk zoo koninklijk uitzag in deze Friesche kleedij.

den heer C. J. van der Veen, inwendig had bezien, en zij nu buiten op het bordes stond om van de trappen af te dalen naar Haar karos!

Dit stadhuis is een buitengewoon fraai monument van Hollandsche bouwkunst, opgetrokken in rood-bruinen bouwsteen en afgezet met grijs hardsteen. Op het bordes, waarheen van weerszijden twee breede trappen leiden, was over de balustrade een zwaar fluweelen kleed statig gehangen, waarop de dubbele zwarte adelaar op geel veld,

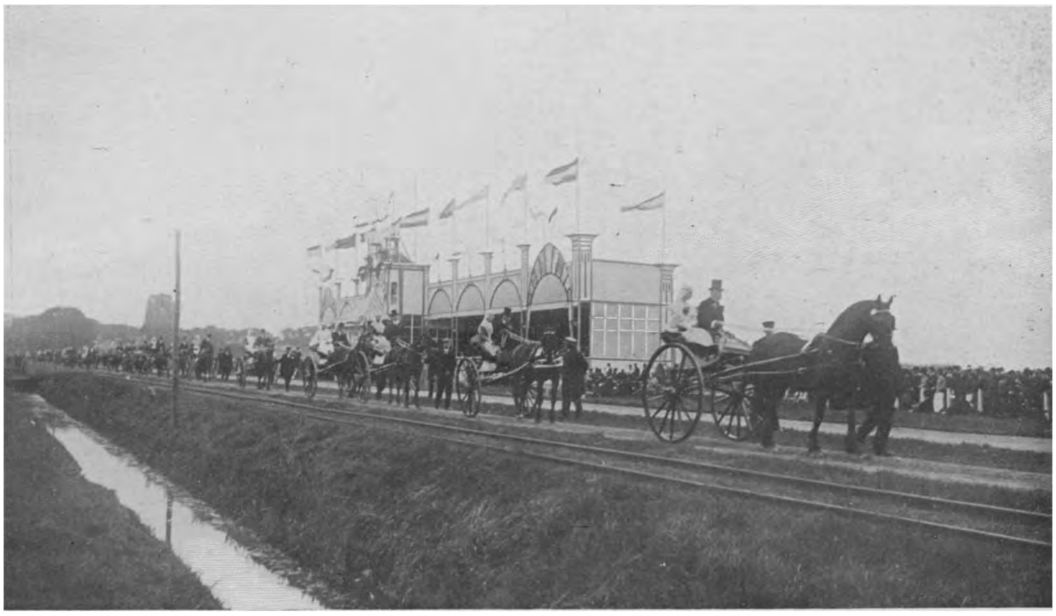

De ringrijderij te Leeuwarden.

Zij het, dat Koningin Wilhelmina, evenals een halve eeuw geleden Koningin Anna Paulowna, van Haar bezoek aan Friesland getuige als van „onvergetelijke dagen", zeker is het, dat deze dagen voor den toeschouwer menig oogenblik boden, dat men wel gaarne om zijn sympathieke en schoone herinnering als onvergetelijk zou willen bewaren.

Daarbij denken wij wel, al was het niet het hoofdnummer van het als altijd overvolle feestprogramma, aan het koninklijk bezoek aan Bolsward. Zooals daar de Koningin zich vertoonde, nadat ze het merkwaardige stadhuis onder leiding van den burgemeester,

Bolswards wapen, geborduurd stond. Daarop lagen op een fluweelen kussen de drie zilveren sleutels der stad aan een zwaar zilveren ring, als symbool van het aanbieden der sleutels van de stadspoorten, welke — dit zij tusschen twee haakjes opgemerkt — echter al lang tegelijk met de oude stadsmuren geslecht zijn. De toegang tot het stadhuis is als uitgehouwen in de drukke arabesken, die de bordesdeur versieren. En zóó ons Friesche Koninginnetje daar even te zien staan, met de juichende menigte beneden en Zij daar alleen, het lichte sierlijke met gouden kap gekroond figuurtje,

in die zware grijze pracht van oude stadhuispoort was, wat schoonheidsmoment betreft, een onvergetelijk oogenblik!

Maar daarnaast was er de hartelijkheid der ontvangst. En nu moet men nog eens aankomen, als men durft, met de bewering, dat de Friezen stijf zijn, of koel, of houterig. 't Is waar ze doen wat *deftig*, vooral het volk; maar dit zeer typische Hollandsche woord deftig, dat zijn weergade van uitdrukking in geen enkele taal vindt, dient deze verzuchting een vergelijking inhield.

Wij kunnen en behoeven de Koningin en Haar Gemaal niet te volgen op elk bezoek, dat zij in Leeuwarden en daarbuiten brachten. Genoeg zij te constateeren, dat het bestuur van provincie en stad er met zorg voor gewaakt hadden, dat de koninklijke bezoekers niet slechts een zoo volledig mogelijken indruk van Friesland, zijn geschiedenis van vroeger en van heden, zouden ontvangen, maar tevens een zoo gunstig mogelijk overzichtelijk beeld te zien krijgen

Aankomst te Harlingen.

dan te worden opgevat in zijn juiste beteekenis. Want de Friezen betrachtten in deze feestdagen een voorbeeldige correctheid en goeden toon, en in het overvolle Leeuwarden, waarheen de treinen in drie dagen 20.000 personen vervoerden, ook in Harlingen, Sneek, Stavoren, IJlst, Hindeloopen, overal was de houding van het duizend en duizendhoofdige publiek voorbeeldig, hartelijk en ingebonden.

Mocht het een voorbeeld zijn voor het feestvierende volk elders! zoo hoorde men de verzuchting slaken; en ik geloof wel, dat

van wat deze provincie en stad voortbrachten en voortbrengen op het gebied van landbouw, veeteelt, nijverheid, handel, scheepvaart en kunst.

In het bijzonder zij echter gewezen op het bezoek van Harlingen en de bezichtiging der havenwerken aldaar.

Deze voornaamste havenstad van Friesland had zeer terecht de groote beteekenis ingezien van het koninklijk bezoek, want Harlingen had zich aan zijn Koningin te toonen in zijn steeds toenemenden bloei van belangrijke handelsstad.

Het Friesche en Groningsche vee, de zui.

velproducten, het turfstrooisel, hooi en stroo, en zoo menig ander veeteelt-, landbouw- en nijverheidsproduct, worden geregeld verladen in de stoomschepen naar Londen, Hull en Leith; schepen uit Rusland en Noorwegen voeren stapels hout aan; kortom, er is een drukke omzet, en Harlingen met zijn gunstige ligging wordt steeds meer een stapel- en doorvoerplaats. Maar het zou tot nog grooter bloei geraken, indien de haven zelf beter ware; de binnenhaven en de nieuwe Willemshaven voldoen niet meer aan de bestaande behoeften; de stroomleidende dam, de z.g. Pollendam, heeft men reeds wat verbeterd door de diepte, die vroeger niet meer dan $3^1/_2$ meter bedroeg, nu op 6 tot 7 meter te brengen; doch de buitenhaven voldoet niet aan de eischen van de groote scheepvaart. Herhaaldelijk is in de Tweede Kamer op een noodzakelijke verbetering gewezen en aangedrongen op Rijkssubsidie, waar Harlingen zelf niet kapitaalkrachtig genoeg is, om zijn haven in bruikbaren toestand te brengen.

In Harlingen werken en regeeren zakenmenschen, „sharp fellows" zouden de Amerikanen zeggen; en zoo zag men er met genoegen uit naar het bezoek der Koningin, omdat men nu zoo heel natuurlijk en ongezocht van het bedrijf en werken en belangen moest vertellen en meteen zoo-van-zelfsprekend, het groote levensbelang van de Friesche havenstad op den voorgrond kon brengen.

Moge Harlingen zijn wensch vervuld zien en zijn bloei toenemen!

Eerepoort te Harlingen.

Maar het aardigste en mooiste en vooral ook het meest typische van de Friesche feesten was de ringrijderij, omdat dit onder zulke bijzonder gunstige omstandigheden plaats had, en omdat daarmee een feest werd gegeven, dat nu eens flink afweek van zooveel andere feesten, die anders altijd zoo precies op elkaar lijken, zoodat dit een programma-nummer was met een heel eigen karakter, zoo'n ringrijderij „op 't Friesch".

Wat een ringrijderij is vraagt om geen nadere uitlegging, want al wie het in zijn jeugd nooit zelf deed in bokkenwagen of per fiets, die kan zich toch wel voorstellen, hoe men den aan een paal uitgestoken ring

naderend, deze in vaart aan de punt van een stokje heeft te steken, dat men in de hand houdt.

In Friesland heeft de ringrijderij echter haar geschiedenis; en eigenaardig genoeg beschouwt de eerntfeste Fries zoo'n ringrijderij niet als echt nationaal. De ringrijderij hoorde toch eigenlijk thuis op het ijs; maar met de kwakkelwinters werd menig ijsspel op het land overgebracht en naar de omstandigheden gewijzigd; en zoo werd langzamerhand de ringrijderij een vermaak, een sport, of hoe men 't noemen wil, die per sjees werd beoefend.

Op het stadhuis te Harlingen.

Zoo heel veel makkelijker dan op een vaste schaats was het ringsteken van af den schommelenden bok van de sjees zeker niet; want door z'n lichtheid schommelt het sierlijke bakje, waarin de boer en de boerin dicht naast elkaar zitten, heen-en-weer; en zoo komt het, dat de vrouw, die den rechterarm vrij moet houden, om haar houten steekdegentje te kunnen gebruiken, den linkerarm — eigenlijk heeft de bestuurder rechts plaats te nemen en de tweede persoon links — om het middel van haar geleider, of aan den achterkant van het voertuig legt.

Zoo is het dan wel een aardig paartje, die twee die dicht naast elkaar op het luchtige sierlijke druk-beschilderde bakje zitten, dat hoog tusschen de twee wielen schommelt, terwijl hij ingespannen z'n vurigen sterken draver in bedwang, en op den rechten weg op den paal af houdt, en zij met niet minder inspanning het oogenblik berekent, dat zij haar degentje vooruit zal steken door het ronde lokkende oog van den ring.

Wanneer de Friezen hun zin hadden gehad, dan zouden ze op het feestprogramma in plaats van de ringrijderij een nationale harddraverij geplaatst hebben. Want zoo oud als de paardensport in ons land is, zoo lang heeft de Friesche harddraverij aan het hoofd gestaan.

Er kon vroeger in onze noordelijke provinciën, in Friesland en Groningen, geen

jaarmarkt, geen kermis, geen buitengewone feestdag zijn, of alles uit den omtrek kwam er te zamen, en reed er heen te paard of met de sjees. En de sport, de wedstrijdszin zat er de Friezen en hun paarden zóó in het bloed, dat de boeren, rijdend naar hun marktplaats, of huiswaarts keerende, het dan nooit onder zich konden laten, om de krachten van hun viervoeters met elkaar te meten en te zien wiens paard er het eerste zou zijn en het „fijnst hard" kon gaan. Zoo ontwikkelde zich hier op geheel natuurlijke wijze de paardensport. In de 16e eeuw werden in Friesland al groote paardenmarkten gehouden, die soms een week duurden; bij zulke gelegenheden werden dan door de overheidspersonen prijzen uitgeloofd voor boeren, die het grootst aantal paarden ter markt aanvoerden, of voor het schoonste span paarden en ook wel voor wie den snelsten draver bezat.

Voor deze laatsten bestond de prijs dan uit een zweep, rijk met zilver beslagen, terwijl als premie een paar zilveren sporen bestemd waren, of een zilveren roskam.

Toen Koning Willem I, de overgrootvader van onze Koningin, bij gelegenheid van een bezoek aan Friesland in 1813, op het feestprogramma ook een paardensportnummer vond, nl. de harddraverij in het „Zaailand" te Leeuwarden, loofde Z. M. ter aanmoediging van dit echt nationale volksfeest, een gouden zweep uit, met de bepaling deze om de twee jaar, telkens in Augustus, te doen verrijden.

Bij gelegenheid van een bezoek, dat in 1872 Koning Willem III, de vader van Koningin Wilhelmina, aan de Friesche hoofdstad bracht, schonk hij als prijs een gouden oorijzer en een gouden remontoir met ketting, en als premie een zilveren theeservies. Dat was een niet minder groot succes — en nu moeten wij even nog verder afdwalen, omdat het hier een historische herinnering geldt, die in Friesland door de ouderen van dagen bij gelegenheid van het jongste Koninginnebezoek meer dan eens is opgehaald.

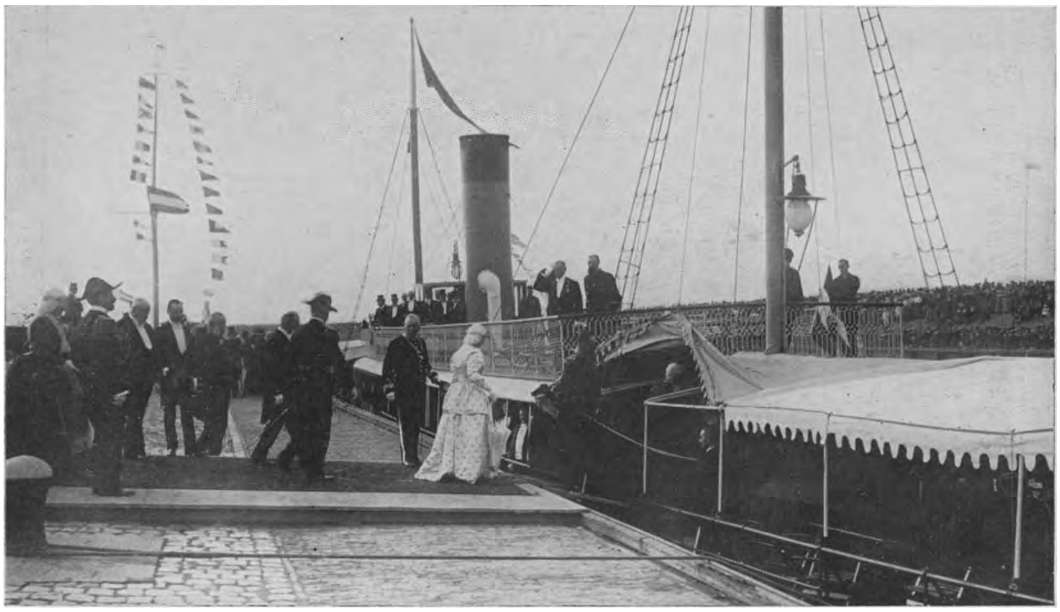

Harlingen. — Boottocht.

In dien tijd was er een beroemd paard „Sophia", het eigendom van den heer Velstra, dat reeds verschillende malen zijn tegen-

standers had verslagen en ook ditmaal zonder veel moeite den Koningsprijs won. Het volgend jaar, toen de Koninklijke prijs weer werd uitgeloofd, maakte men de bepaling, dat de paarden nu niet onder-den-man, maar aangespannen moesten loopen voor Friesche of Noordhollandsche sjeezen. Ook „Sophia". Maar aangespannen of niet, andermaal won de merrie den koninklijken prijs.

In 1874 loofde Willem III, der traditie getrouw, weer de gouden zweep uit als koninklijken prijs.

Maar nu meende de commissie, dat „Sophia", de onoverwinnelijke, maar eens van mededinging buitengesloten moest worden. De verontwaardiging was groot, vooral toen ditmaal geen der andere Friesche dravers het tegen de Hollandsche paarden kon volhouden en alle eerste prijzen gewonnen werden door paarden uit Barendrecht, Velzen en Buiksloot. En zoo las men dien avond in de „Leeuwarder Crt." (18 Juni 1875) de volgende toespraak van den eigenaar aan zijn geliefd paard:

Wel Fie, min goede beest,
't Is hjoed în Liowt wer feest,
't Is Keunings-swîpe-dei,
Dou hest as draver ear,
En scoeste disse kear,
Sa thochste, noch ris mei.

En dês mei wier 't den ût,
Hjoed scoeste to beslût,
Hjir op de Liowter baen,
Allinne mar om de ear
Hwent prisen hoefst net maer
For 't lest dân best rie dwaen.

Groep van dames en heeren in Hindelooper costuum.

Mar, foi! dou meist net mei;
't Is Keunings-swipe-dei,
En dou stietst thûs op stâl!
Noù kinst wol skoppe en slaen,
Din baes de skild wol jaen,
Dy tiergje ûterst mâl.

Op Frislâns haedstêds baen
Meistou dîn best net dwaen,
Net mei op 's Keunings prijs!
Dat docht dy sear, net wier?
Dat wûn 't sa 'n edel dier,
It hînder fen ien Fries.

Dit wûn't „Sophia", ja,
Gyn Liow' seil de ear nou ha

Noch Frislân sels, om dy
In 't strijdperk wer to sjen:
De kinst giet sa forlern
D'ambitie wis der by.

De lezer zal wellicht dit vers niet geheel en-al verstaan, al zal zijn taalgevoel voldoende ontwikkeld zijn, om er de beteekenis van te begrijpen. Het komt hier op neer, dat de arme Sophia, Fie, beklaagd wordt, op den dag der Koningszweep op stal te moeten staan; het beest schopt en slaat alsof het de schuld van zijn baas was; maar, neen, al doet het Fie nog zoo'n pijn, het Friesche paard mag niet kampen om de Koningszweep, en zoo zal ook Leeuwarden en Friesland de eer niet hebben om het weder in het strijdperk te zien. „Zoo gaat de kunst teloor en de eerzucht volgt haar dra."

Maar, zooals gezegd, ditmaal zou er bij het koninklijk bezoek van de nazaat van Willem I en Willem III niet geharddraafd worden; de Koningin had wel haar verlangen te kennen gegeven een echt Friesch feest bij te wonen en de oud-Friesche harddraverij zou, niet het minst om de traditie, daarvoor het meest in aanmerking gekomen zijn; doch men stuitte bij de uitvoering van dit plan op zooveel moeilijkheden, dat de ringrijderij op de oud-Friesche sjees er voor in de plaats kwam.

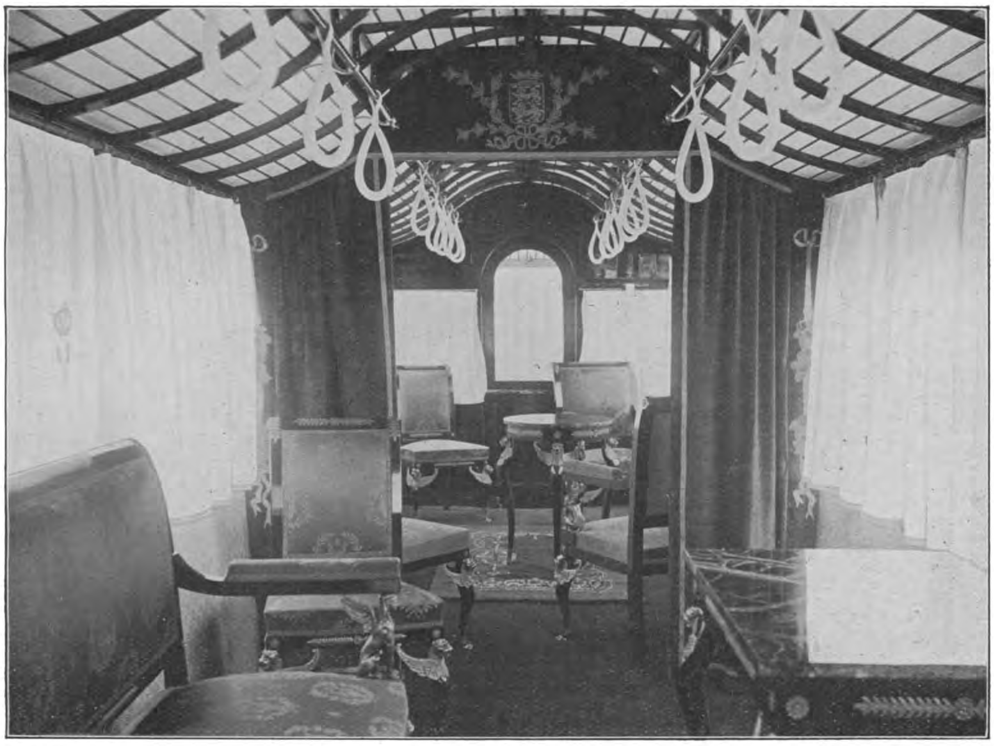

Interieur van den koninklijken salontramwagen.

En eenmaal daartoe besloten, stelde men er een eer in, om aan de ringrijderij voor de Koningin te mogen deelnemen. Wel waren ook hierbij de moeilijkheden vele, want de Friesche sjees werd practisch nergens meer gebruikt en was bij het harder worden der buitenwegen van zelf in onbruik geraakt.

Lang vergeten en verwaarloosde sjeezen werden echter weer voor den dag gehaald, nagezien, schoongemaakt, opgeknapt, op nieuw gelakt en verguld en beschilderd. Nu

het daarbij passend costuum, want het dragen van de Friesche dracht en den kap op was der deelneemsters voorgeschreven. Zoo kwam meteen de fraaie, oud-Friesche kap, die immers zoo lief en innemend zou staan op het hoofd der Koningin, als van zelf weer in eere; en tegelijk het aardige kleurrijke Friesche costuum, het jak, met schort en halsdoek van fijne kant en de breede heuprok.

Het costuum der mannen leverde heel wat moeilijkheid, want een eigenlijk nationaal costuum van den Fries, zoo het vroeger al bestond, was te lang in onbruik geraakt, om er nog eenheid in vorm van vest en buis en hoed in te kunnen brengen. Zoo schreef men dus voor de heeren deelnemers den hoogen hoed voor . . . Heel mooi stond het wel niet en evenmin was het erg karakteristiek, maar men had tenminste dit voordeel, dat nu alle aandacht uitsluitend op de sjees en het Friesche boerinnetje daarin gevestigd kon blijven.

En ik verzeker u, dat dat de moeite wèl waard was!

Grootste Westlandsche druivenkas.

HET WESTLAND

DOOR

G. F. W.

Het is een bekend feit, dat de bruikbaarheid van een landstreek voor cultures o. m. af hangt van de samenstelling van den bodem en van de waterrijkheid van de streek. Nu heeft van overoude tijden de mensch steeds getracht in streken, waar de natuur niet direct meewerkte, door zijn vernuft en arbeid de noodige factoren voor den groei van verschillende gewassen zelf aan te brengen. We behoeven daartoe slechts te herinneren aan de kostbare waterleidingen der ouden, waarvan men hier en daar, b.v. in Egypte en Indië, nog overblijfselen vindt; of ook aan de rijstcultuur op natte sawahs in onze Oost. Maar ook in den tegenwoordigen tijd vindt men daarvan voorbeelden en het is de bedoeling van dit artikel de aandacht te vestigen op een cultuur, welke in ons land onder soortgelijke omstandigheden werkt. Onze duinen toch moeten zeker wel gerekend worden tot de onvruchtbaarste gedeelten van ons land, juist om de armoede van den zandbodem aan vruchtbaarmakende bestanddeelen alsmede om de dorheid en droogheid, welke een gevolg zijn van den lagen grondwaterstand. Toch bezit de duinstreek ten noorden van Den Hoek van Holland, in de nabijheid juist van de groote steden, als Rotterdam, Den Haag, Haarlem enz. belangrijke voordeelen voor groenten- en vruchtenteelt. Vandaar dat in de laatste vijf en twintig jaar ondernemende tuinders de hand aan het werk sloegen, om den bodem hier groeizaam te maken en alzoo den onvruchtbaren zandbodem te herschapen in een uitstekende teelaarde.

Onze foto's geven een denkbeeld ervan

hoe dit ook tegenwoordig nog in zijn werk gaat en hoeveel moeite het een en ander veroorzaakt, hoewel de resultaten ook weer de moeite loonen.

Allereerst moesten de duinen afgegraven worden en waar het grondwater bereikt was, kanalen gegraven worden. Soms kwam men op veenbodem terecht en dan moest dit uitgegraven worden.

Door bodemverlaging wordt natuurlijk de vochtigheid vergroot en door zeer zware bemesting met natuurlijke bestanddeelen, wordt in die streken dan de grond geschikt gemaakt voor allerlei cultures.

Natuurlijk kunnen we slechts van enkele spreken, daar het bestek niet toelaat ze alle te noemen.

Vooreerst verbouwt men er allerlei groenten, van de fijnste tot de meest alledaagsche toe en zoo overvloedig wordt die hier gekweekt, dat de steden in de nabijheid het niet eens kunnen verbruiken. Vandaar dat een exporthandel op groote schaal naar het buitenland en wel in de eerste plaats naar Londen en Duitschland ontstond.

Groote hoeveelheden groenten worden verder verbouwd speciaal voor de conservenfabrieken, die de verzending naar verder gelegen streken mogelijk maken. Toch is ook deze aan grenzen gebonden, daar een eerste vereischte is, dat de groente versch ter plaatse van bestemming aankomt.

Ook wat vruchtenteelt aangaat, kan het Westland op schoone resultaten bogen.

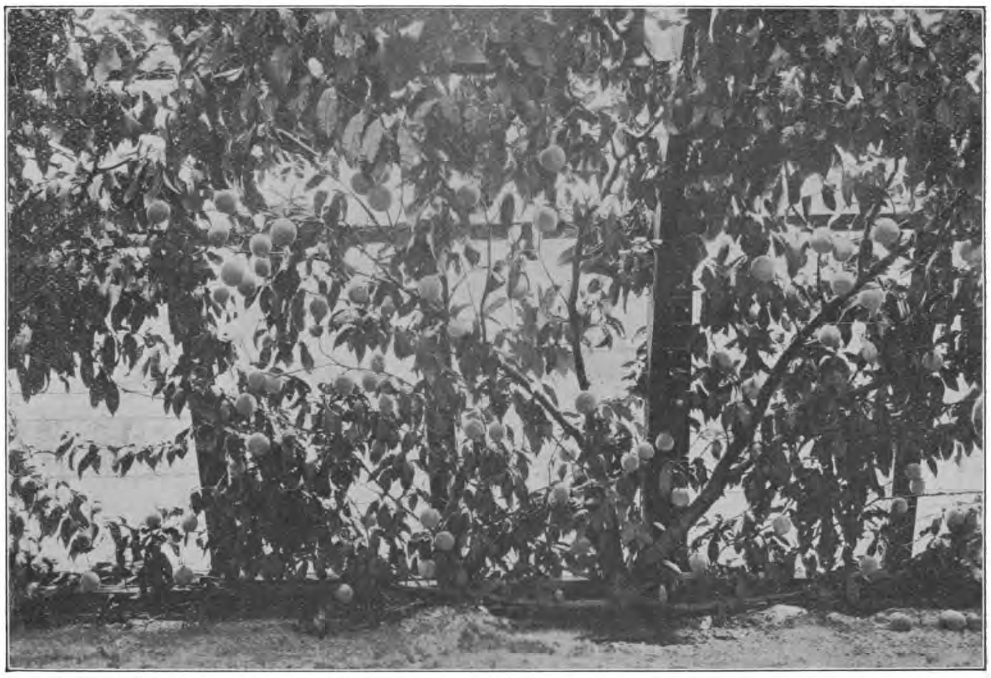

Rijkdragende perzikboom.

Waar de guurheid van ons klimaat geen gunstige ontwikkeling op den vagen bodem waarborgde, werden geen kosten gespaard en verrezen de kostbare Westlandsche kassen. Men moet ze gezien hebben om zich eene voorstelling te vormen van deze uitgestrekte gebouwen, waar geheele boomgaarden een onderkomen vinden. Perziken, tomaten en druiven worden hier in hoofdzaak geteeld.

Vooral de druivenkassen, inwendig als overdekt met de schoonste „bossen” — de Westlanders spreken van bossen en niet

Vruchtbaar koolland in de duinen.

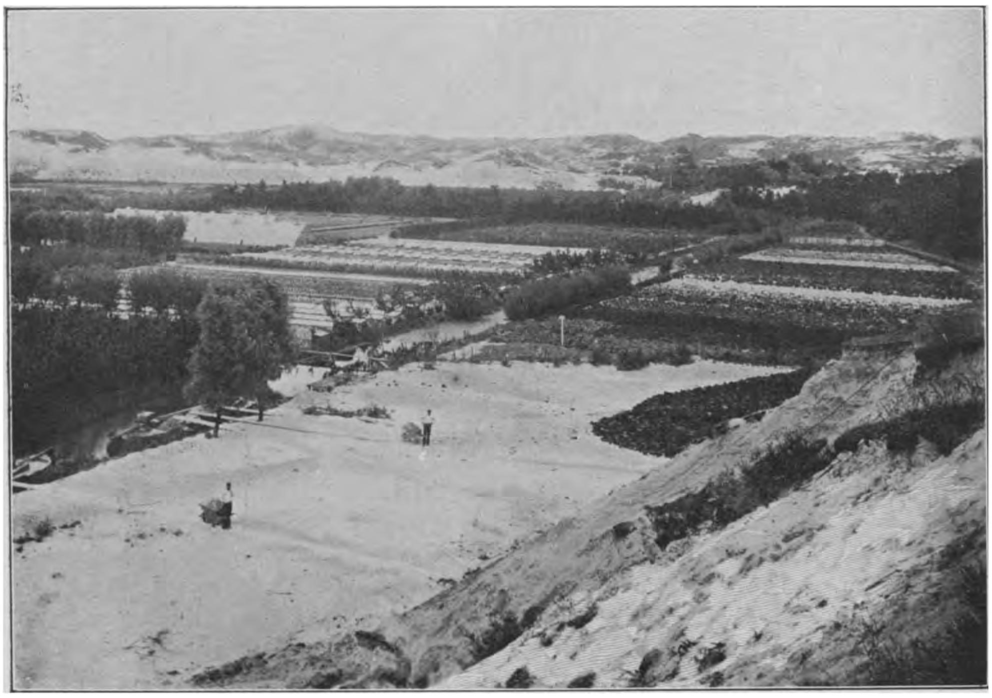

Kassen en tuinderijen. Afgravingen der duinen.

van trossen, zooals in de steden — maken een overweldigenden indruk.

Men heeft ook hier de natuur weer weten te dwingen in zijn voordeel; door namelijk de kassen kunstmatig op temperatuur te houden, krijgt men reeds zeer vroeg in het jaar de druiven. Daarentegen worden andere kassen weer uitsluitend door de zonnewarmte verwarmd en zoo snijdt men dan zelfs nog in het laatst van September de schoonste

gewoon blank glas. Wetenschappelijk onderzoek had namelijk uitgemaakt, dat voor den plantengroei en voor den groei der druiven vooral de *roode* stralen van groot belang waren. Deze werden nu door het groenachtige broeiglas voor een deel tegengehouden, hetgeen voor den groei van het gewas natuurlijk schadelijk is.

Onze foto's geven een kijkje in het inwendige van een druivenkas, welke bij eene

Kanalisatie van de duinen.

„bossen", welke voor de Fransche druiven in kwaliteit volstrekt niet behoeven onder te doen. Hiervoor wordt een speciaal soort gebruikt, algemeen bekend onder den naam van *„Black Mincant"*.

Als eene bijzonderheid van belang vernamen we, dat H. M. de Koningin des winters nooit andere druiven gebruikt als onze echte Westlandsche en dus Nederlandsche druiven!

Opmerkelijk is het, dat in alle deze kassen het vroegere broeiglas vervangen is door

breedte van 15 M. eene lengte van 150 M. had; als men slechts dit weet en bedenkt, dat de materialen, die voor den bouw noodig zijn, moeilijk op de plaats der bestemming te krijgen zijn, dan zal men het niet meer vreemd vinden, dat zulk een kas 1400 à 1500 gulden kost. De resultaten zijn evenwel van dien aard, dat onze groenten en vruchten ook over de grenzen een zeer goeden naam hebben!

Jammer maar, dat ook hier niet alles „couleur de rose" is. Sedert enkele jaren

heeft men namelijk hier groenten- en fruitveilingen ingevoerd. Vroeger gingen de fruithandelaars zelf naar het Westland en kochten de vruchten als ze nog aan den boom hingen. Men noemt dit „*in de raus*" koopen.

Was het fruit boomrijp, dan werd het met de meeste zorgvuldigheid geplukt en vervoerd en de winkeliers bewaarden het tot het voor gebruik geschikt was geworden.

Thans gaat bijna alle fruit naar de veiling en wordt daar bij groote massa's verkocht. Dat dit geene zorgvuldige behandeling van de vruchten bevordert, behoeft wel geen betoog.

Vandaar dat het wel te verklaren is, hoe een bejaard tuinder mij verzekerde: „de veiling, mijnheer, daar heb ik het niet erg op, die veiling kweekt slordige tuinders," en de man had daarvoor zeker goeden grond.

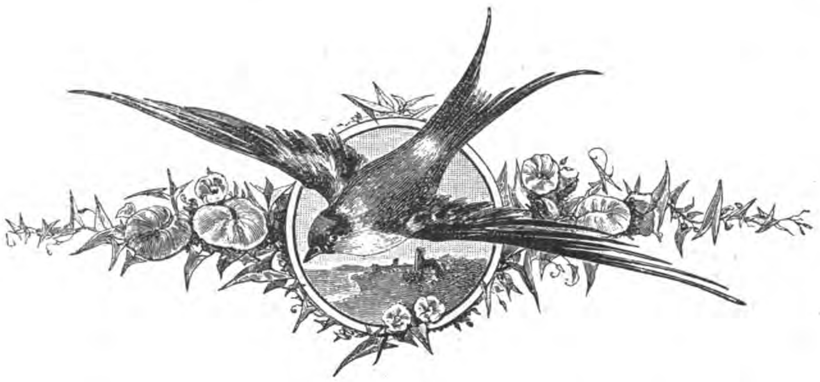

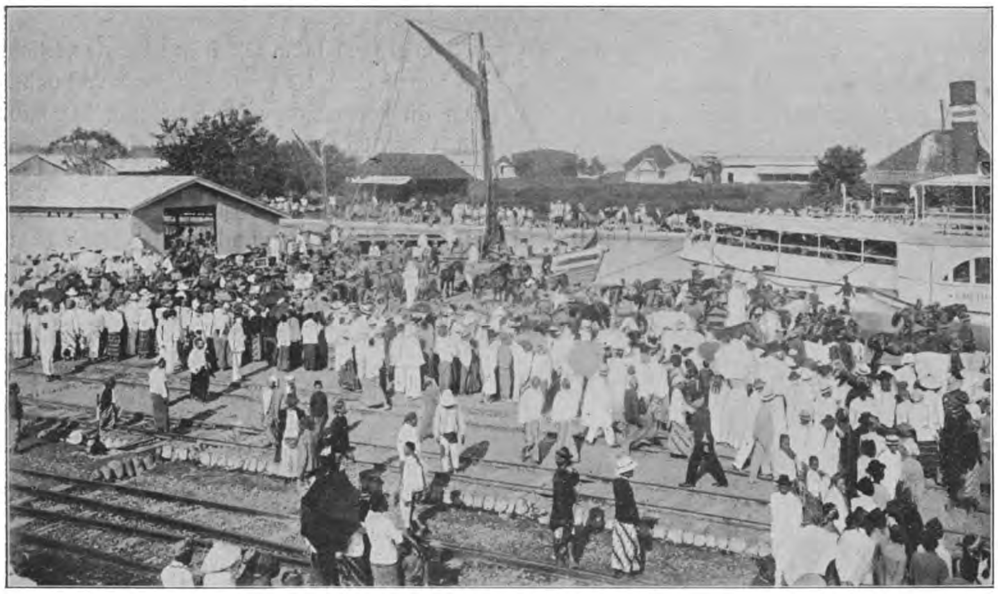

De troepen voor Boni vertrekken van Semarang.

Gebeurtenissen bij het begin der Boni-Expeditie door een Ooggetuige.

Uit mijn Dagboek.

Om belangstellenden in het vaderland eenige bijzonderheden mede te deelen over deze expeditie, van zoo groot belang voor ons gezag in Zuid-Celebes, wil ik trachten, aan de hand van mijn dagboek, gesteund door eenige fotografieën, een denkbeeld te geven van de wijze, waarop het eerste groote succes verkregen werd.

Om geregeld te kunnen vertellen, zal ik geheel mijn dagboek volgen:

21 Juni. Na ontvangen instructies vertrekken Hr. Ms. „Zeeland" en „Holland" van Makassar naar Badjoa, hier aangekomen op den:

22 Juni. 12 uur voormiddags, worden van beide schepen eenige gewapende sloepen uitgerust, met het doel het ultimatum der Regeering aan den Vorst van Boni aan te bieden. De sloepen werden beschermd. De flotille vereenigde zich onder bevel van den commandant van de flotille van de Holland. Een extra-stoomsloep sleepte een vlet, waarin het gezantschap was gezeten, dat het ultimatum zou overgeven. Dit gezantschap bestond uit eenige prinsen van het rijk Maros, dat zoowel met ons als met Boni bevriend was. Van boord waren talrijke versterkingen zichtbaar en een menigte volk was voor het huis van den Sjabander (havenmeester) verzameld. Hier landde de vlet en het gezantschap werd aan den wal ontvangen en naar Boni geleid. De gewapende sloepen dekten zooveel mogelijk de vlet. Om 8 uur 's avonds keerde het gezantschap terug; aan vorst Pawowooi was een ruime bedenktijd gelaten. Intusschen was ook Hr. Ms. „de Ruyter" ter reede gekomen, door geringe averij verhinderd gelijktijdig mede op te stoomen.

23 Juli. De „de Ruyter" vertrekt naar Paloppo, hoofdstad van Loewoe, eveneens ter aanbieding van het ultimatum. Aan boord bevond zich de bekende resident

Brugmans, die de onderhandelingen leidde.

De volgende dagen op Badjoa werden doorgebracht met het maken van verkenningen en het opsporen van banken en ondiepten.

28 Juni. Heden kwam de Gouvernementsstoomer „Zwaan" de Jobstijding brengen, dat Hr. Ms. „Hertog Hendrik" niet ver van Balang-Nipa op een rif was geloopen en vast zat. Een foutieve kaart bleek de oorzaak te zijn. Op sein van de „Holland" ging de „Zeeland" onmiddellijk onder stoom, tot het verleenen van hulp. Alle moeite en inspanning bleek evenwel te vergeefs; na het breken van twee staaldraadtrossen en een ankerketting en eenige lichte averij van de „Zeeland" moest deze er van afzien de „Hendrik" vlot te krijgen en kreeg dit vaartuig van den zich aan boord van de „Hendrik" bevindenden divisie-commandant, de Kapitein ter Zee Hoekwater, bevel naar Paloppo te stoomen om Hr. Ms. „de Ruyter" af te lossen.

29 Juni. 's Avonds komt de „Zeeland" op Paloppo, neemt den resident en den tolk over van de „de Ruyter" waarop deze naar Balang-Nipa vertrekt.

1 Juli. Gezantschap van Loewoe brengt weigerend antwoord aan de „Zeeland". Bedenktijd wordt gegeven aan de vergadering der rijksgrooten tot den volgenden morgen, vooral, daar er van de vorstin van Loewoe een toestemmend antwoord kwam. Deze wilde nl. volstrekt geen oorlog.

2 Juli. Geen nader bericht ontvangen zijnde, vertrekt de „Zeeland" en komt 's avonds aan bij de „Hertog Hendrik", waar tevens ten anker liggen de „de Ruyter", de „Serdang" en de pakketboot „Japara", die op weg naar Palima en Paloppo aangehouden was om te helpen.

3 Juli. 's Morgens komt Hr. Ms. „Koningin Regentes." Dadelijk wordt alles klaar gemaakt om de „Hertog Hendrik" af te sleepen, eerst probeert de „de Ruyter" het, doch zonder gevolg, later worden de „Regentes" en de „de Ruyter" er samen voorgespannen:

4 Juli. De „Zeeland" vertrekt naar de Tjappië, een der mondingen van de Tjenrana-rivier om de geul door de zich daarvoor bevindende bank in kaart te brengen en tevens om prauwen te visiteeren, daar nu bij besluit van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden de kusten van Boni en Loewoe gesloten zijn verklaard.

Men vond er de mondingen zwaar versperd en tevens door versterkingen verdedigd.

Bij de verdere opname werd geen tegenstand ondervonden. De inwoners hadden

Opweg tot het aanbieden van het ultimatum aan den vorst van Boni. De sloepen hebben een extra-verschansing van zwemvesten. Achter een schild, duidelijk op de foto zichtbaar, is een kanon van 3.7 cM. opgesteld.

zelfs de vrij gebrekkige baheas, die echter goede diensten bewezen, laten staan en lieten de opnamesloepen tot 150 M. aan den wal naderen. Er werd door hen krachtdadig aan de versterkingen gewerkt, waartegen wij echter nog niet actief optraden.

5 Juli. 's Avonds wordt, met behulp van de zoeklamp, van Badjoa geseind door de „Regentes" dat de „Hertog Hendrik" eindelijk is vlotgekomen. Nadat de verschillende

trekproeven, waarbij soms 15.000 paardekrachten waren ontwikkeld, geen uitwerking gehad hadden, werden uit het voorste kanon van 24 cM. twee scherpe schoten gelost. Het ontzaglijke recuul en de hevige trillingen hadden ten gevolge, dat bij het eerste schot de „Hertog Hendrik" 1 M. achteruitschoof. Weer werd nu door beide schepen volle kracht getrokken en onder het afvuren van het tweede schot gleed het schip met vaart van het rif. Averij had het oogenschijnlijk niet opgeloopen, maar het zou toch begin Augustus naar Singapore vertrekken om te dokken, waarbij het tevens zou worden schoongemaakt.

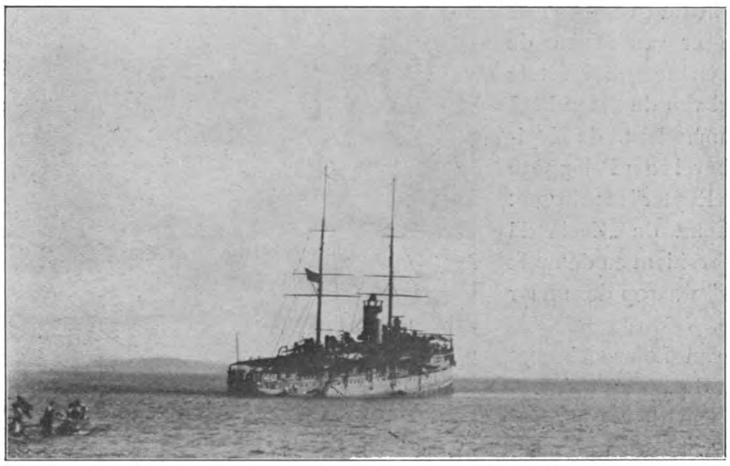

De „Hertog Hendrik" op het rif; de marconigraaf is duidelijk zichtbaar.

De volgende dagen gebeurde er weinig bijzonders.

9 Juli. 's Avonds wordt geseind van „Koningin Regentes" dat 's morgens bij het doorzoeken van een prauw, gesneuveld waren, de luitenant ter zee der 2de klasse Teunissen en een matroos.

Met een gewapende stoomsloep was een groote prauw aangehouden, die eene menigte wapenen bleek in te hebben. De prauw werd op sleeptouw genomen om naar boord gebracht te worden. Hierbij werd echter tegenstand ondervonden en niettegenstaande herhaalde bedreiging van te zullen vuren, werd door een der opvarenden van de prauw tot twee malen toe de sleeptros doorgesneden, waarop de man door den luitenant ter zee Teunissen werd neergeschoten. Hierop werd uit de prauw een hevig salvo afgegeven met het ongelukkige hier te voren genoemde gevolg. Daar, helaas, de afgesneden tros in de schroef kwam, was de stoomsloep niet in staat vlug te manoeuvreeren. Toch konden nog eenige doeltreffende schoten op de vluchtende prauw worden afgegeven, wat echter niet belette, dat deze ontkwam.

10 Juli. Heden is de „Zeeland" verstoomd na beëindigde opname Tjappié, naar de tweede monding der Tjenranarivier, de Maroeloe Waloe; hier blijkt het echter onmogelijk te zijn de geulen op te nemen door de zware deining:

15 Juli. Op de reede van Badjoa verzamelen zich langzamerhand de verschillende schepen. Er liggen 's avonds de oorlogsschepen: „Hertog Hendrik", „Koningin Regentes", „de Ruyter", „Zeeland", „Serdang", „Borneo" en „Assahan". Verder de gouvernementsstoomers „Kwartel" (bestemd om tweemaal 's weeks naar Makassar te stoomen voor victualiën, mails en waschgoed en waarop tijdelijk een adjunct-administrateur van de Marine was geplaatst), „Brak" en „Tjantik II" (bestemd voor verkenningsdiensten en later om de Tjenranarivier op te varen), het politievaartuig „Argus", (voor het overbrengen van dépêches).

De reede wordt verder overal afgelood terwijl tevens verkenningen worden ondernomen:

17 Juli. 's Morgens arriveeren de pakketboot „Coen" met opsleeper, de afgetuigde „Bromo (fregat), dat als munitie- en victualie-

schip dienst zal doen. Op dezen dag wordt tevens door alle schepen het gebruikelijke saluut aan den nieuw-opgetreden divisie-commandant Hoekwater, dat tot dusverre was uitgesteld, afgegeven. Op de vijanden aan den wal moet dat een grooten indruk gemaakt hebben, hoewel ze, door de losse schoten, ook tot verkeerde conclusies kunnen zijn gekomen, waarop ze later echter met schrik zouden terugkomen.

18 Juli. 's Avonds arriveeren zes pakketbooten: „van Imhoff", „van den Bosch", „van Outhoorn", „Generaal Pel", „Gouverneur s' Jacob", „van Diemen". Het was een aardig gezicht die 6 schepen achter elkander (z.g. in kielwaterlinie te zien opstoomen. Deze booten hadden de expeditionnaire troepen met den opperbevelhebber, den kolonel Van Loenen aan boord.

19 Juli. 's Avonds is er krijgsraad aan boord van de „Hertog Hendrik", 's Morgens waren „Assahan" en „Borneo" met officieren van den staf verkenningen wezen maken. Tevens werd door eenige gewapende sloepen, door middel van een gevangene het slotultimatum aan den vorst van Boni overhandigd, waarop deze nog 24 uur bedenktijd had.

De uitslag van de verkenningen was, dat o. a. bij kaap Patiro (10 mijl ten Z. van Badjoa) een vrij goede landingsplaats was, waar de troepen bij hoog water ± 100 M. nog door het water zouden moeten waden.

In den krijgsraad werd het volgende besloten: 's Nachts zouden eenige oorlogsschepen, gevolgd door de pakketbooten met gedoofde lichten opstoomen naar Patiro, waar alles gereed gemaakt zou worden om op het eerste sein te landen. De „Regentes" bleef op Badjoa op het antwoord wachten; was dit weigerend of was er om acht uur nog geen antwoord ontvangen, dan zouden de zich te Badjoa bevindende schepen de versterkingen gaan beschieten en hunne sloepen een schijnlanding doen.

Missigit te Watamponé. Links het gat in den grond, ontstaan door het springen van een granaat van 15 c.M. geschoten van Hr. Ms. Hertog Hendrik (afstand ± 11.000 meter). Naar men zegt werd op het oogenblik dat de granaat insloeg een vergadering in de Missigit gehouden van den Radja van Boni met eenige Rijksgrooten, die direct uiteen stoof.

Op het vallen van het eerste schot zouden de troepen dan te Patiro landen:

20 Juli. Zoo gebeurde het dan ook. 's Morgens te 4 uur verlieten „Hertog Hendrik", „Zeeland", „Assahan" en de pakketbooten de reede van Badjoa en kwamen te ± 5 uur op Patiro aan. Dadelijk werden daar alle sloepen gestreken, bemand en bewapend; om 7 uur schaarde de flotille zich voor de kust. Het eerste van de drie echelons, waarin de troepen waren verdeeld, had de sloepen van de pakketvaart bezet. Om half acht seinde de „Regentes" per marconigraaf, dat

een weigerend antwoord was ontvangen en onmiddellijk werd nu met de landing begonnen. Zooals de verkenningen reeds hadden doen vermoeden, bevonden zich ter plaatse noch vijanden, noch versterkingen, zoodat in de beste orde, zonder een schot te lossen geland werd. Dadelijk werden de omliggende hoogten bezet, een voorloopig strandbivak werd ingericht en de twee overige echelons aan land gezet. 's Middags hielpen de marinesloepen bij het oversteken van een kali en werd een benting bestormd, hetgeen ons geen verliezen, doch den vijand 15 dooden kostte. 's Nachts maakten eenige gevangenen amok en verwondden daarbij licht, gelukkig, twee man en een 1ste luitenant van de maréchaussées.

22 Juli. „Regentes" komt op Patiro; „Hertog Hendrik" en „Zeeland" gaan naar Badjoa, doch worden 's middags terug geseind naar Patiro en dáár bleek, eerst tot algemeene ontsteltenis, dat weder geëmbarkeerd moest worden.

De overgroote moeilijkheden van het terrein en het gebrek aan drinkwater hadden de troepen gedwongen terug te keeren. De wildernissen (bakou-bakou) waren absoluut ondoordringbaar.

23 Juli. Er wordt een begin gemaakt met embarkeeren; „Zeeland" vertrekt naar Makassar om kolenvoorraad aan te vullen; op de reede komen „Flores" (flotillevaartuigen I. M. M.) welke de „Banda" (een afgetuigd idem) van Soerabaya naar hier sleepte. De „Banda" diende als kolendepot-schip voor de flotillevaartuigen.

Voetpad, loopende van de versterking bij Lonrae naar twee daarachter gelegen stellingen, waarvan de voorste rechts op den achtergrond der foto zichtbaar is.

De volgende dagen werd gereëmbarkeerd, hetwelk niet zoo vlug ging als de landing en werden verdere verkenningen gedaan.

27 Juli. Alles is weer aan boord; 's morgens komt „Zeeland" terug en de geheele vloot wordt weer ter reede Badjoa vereenigd.

Er werd een nadere verkenning verricht, waarbij vele en zware versterkingen werden gezien, doch geen vijanden. Dat deze er wel degelijk waren, zou den volgenden dag blijken. Een zeer geschikte landingsplaats, waar de troepen slechts ± 50 M. door het water hadden te gaan, werd gevonden.

Den geheelen dag door werden sloepen uitgerust, vlotten gemaakt, in 't algemeen alles voor de landing zóó in elkander gezet, dat de meest snelle wijze van landen gewaarborgd was.

28 Juli. 's Morgens te 6u 15m steken de gewapende sloepen van boord en vereenigen zich tot vijf flotilles, elke flotille gesleept door een stoomsloep. Al spoedig volgden de troepen in de sloepen van de pakketvaart in eene groote massa, welke zich vlak achter de linie der gewapende sloepen bevond.

Om 7u begon de opmarsch en tegelijkertijd werd van alle schepen een overstelpend vuur uit kanonnen van 7,5 cM. en 15 cM. op de versterkingen geopend. Vooral werd eerst dit vuur zooveel mogelijk op de landingsplaats geconcentreerd, totdat dit, door de nadering der sloepen niet meer mogelijk was voor de groote schepen, die op te grooten afstand (5000 à 5500 M.) vuurden om nauwkeurig de uitwerking waar te nemen. De kleinere (Assahan, Borneo en Serdang) konden door geringeren afstand en zijwaartsche ligging hunne kanonnen van 10,5, 7,5 en 3,7 cM. nog lang op de landingsplaats richten, terwijl de grootere schepen een snelvuur openden op de omliggende versterkingen en kampongs om het opdringen van den vijand van daaruit te beletten.

Eindelijk naderden de sloepen het strand; hier konden de stoomsloepen niet verder; de sloepen roeiden echter wel verder, terwijl de stoomsloepen daar achter bleven; tevens verspreidden de flotilles zich, waarop het vuur der groote schepen gestaakt werd.

Op 600 M. genaderd, openden 19 gewapende sloepen uit hunne snelvuurkanonnen van 3,7 cM. een verschrikkelijk vuur spoedig gevolgd door geweervuur, op den vijand, die nu zichtbaar werd. Alles verdween in een dichte damp maar onophoudelijk sprongen granaten op de versterkingen, in de huizen, in de boomen.

Al meer en meer naderde men den wal; ook de vijand liet zich hooren en tallooze kogels vlogen en sisten over de sloepen heen, alle veel te hoog echter; nu naderde het critieke moment; plotseling openden zich de rijen der gewapende sloepen en nu vlogen in volle vaart de sloepen der pakketvaart, tusschen de opening door, de maréchaussées luid zingende, in 't vooruitzicht van een gevecht. Mede in de eerste linie bevonden zich de landingsdivisies van de „Hertog Hendrik" en „Regentes". Toen de sloepen den grond raakten, vloog alles er uit en nu was het een ware wedloop wie er het eerst zou zijn; nu werd ook het vuur van den vijand merkbaar; overal uit de toppen der boomen flikkerde een vuurstraal; de borstweringen en bentings waren in een dichten rook gehuld. Ook vielen er gewonden, die dadelijk in de beschikbare, achter liggende vletten gebracht en daarmede naar de ambulancesloepen getransporteerd werden. Maar met een onweerstaanbaar élan stormde men vooruit; een matroos beklimt het dak van een huis, waaruit gevuurd wordt, plant de vlag, trapt een gat in het dak en schiet zoo naar binnen, totdat alles er uitvlucht De benting wordt stormenderhand ingenomen; een sergeant van de maréchaussées is er met een kwartiermeester van de marine het eerst; de laatste valt door een lanssteek gewond neer, de eerste springt geheel alleen in de benting en blijft met z'n klewang in het rond maaien, tot hij overdekt met wonden neervalt; onderwijl dringen maréchaussées en onze wakkere Janmaats van alle kanten in de benting en loopgraven en wat niet vlucht wordt neergeschoten. Maar ook wat vlucht wordt vervolgd; niets kan nu meer dien woedenden storm stuiten. Over de sawah's, door kampong Badjoa wordt alles verjaagd. Bij de zich daar bevindende missigit en later ook bij de zuidelijkste kampong heeft daarna nog een scherp gevecht plaats dat voor de onzen weder een groot

succes was. — Geheel Badjoa met Tippoeloe-é zijn thans gevallen en in onze handen.

Van onze zijde vielen, in aanmerking genomen het aantal vijanden, dat op 4000 man wordt geschat, betrekkelijk weinigen. Er sneuvelden 3 man, 1 fuselier, 1 inlander van een sloep van de pakketvaart en een 2de luitenant van de infanterie, die door een lillaschot werd gedood; verder waren er nog 25 gewonden, waarvan er later nog 2 overleden.

De verliezen van den vijand waren enorm; stapels lijken zag men overal; de laatste telling gaf 600 dooden; hoeveel gewonden er nog zijn achtergelaten en meegenomen, hoeveel daarvan er nog stierven, is niet bekend.

Vooral bij de missigit waren de verliezen groot; een prachtige cavaleriecharge, die de vijand ondernam, eindigde met totale vernietiging.

Dat groote aantal dooden laat zich goed verklaren; vooreerst eischte het bombardement slachtoffers, hoewel waarschijnlijk niet veel; de grootste uitwerking is op het moreel teweeg gebracht. De algemeene indruk was, dat de vijand versuft was, geheel werktuiglijk, *zonder* te richten, zijn geweer over de borstweringen afvuurde en niet eens bemerkte, dat de maréchaussées achter in de loopgraven drongen. Dit laatste werd begunstigd, doordat geen der loopgraven flanken of omgebogen dekkingszijstukken hadden, alzoo slechts uit één rechte borstwering bestonden, zoodat de onzen op zij staande, een enfileerend vuur afgeven konden, hetwelk enorme uitwerking had.

Hoefvormige versterking aan het strand bij Lonrae, van de achterzijde gezien.

Het leek wel of de menschen de loopgraven niet meer durfden te verlaten, uit vrees voor de granaten, die aan alle kanten om hen heen sprongen en hen met modder en scherven bedekten.

Het vuur uit de sloepen met de kanonnen

van 3,7 cM. heeft de geheele landingsplaats schoon geveegd en de vijand zóó ontzet, dat deze gelukkig aan geen richten meer dacht, waaraan het kleine aantal slachtoffers onzerzijds te danken is.

Er werden groote hoeveelheden wapenen buitgemaakt, meest echter blanke wapenen, als lansen, krissen, klewangs.

Echter ook een, voor een inlandschen vijand nog al groot aantal geweren, waaronder eenige nieuwere achterlaadgeweren. Het grootste gedeelte bestond echter uit oude vuursteen geweren en donderbussen.

Verder twee prachtig bewerkte lilla's.

Voor den vijand was dit wapenfeit een vreeselijke klap geweest; het leger was verstrooid en zeer gedemoraliseerd, de vorst, die naar men zegt, bij de landing zelf zijn troepen leidde, was het binnenland ingevlucht en het land lag nu open voor ons.

Er werd dadelijk een strandbivak opgeslagen, begonnen met verkenningen en overgegaan tot het begraven der dooden.

Het lijk van den gesneuvelden officier werd door de „Argus" den volgenden dag naar Makassar overgebracht en daar met militaire eer begraven.

De gewonden werden op de „van Diemen" gebracht, welk schip als hospitaalschip was ingericht.

De nacht ging verder rustig voorbij; de vijand was geslagen en zou vooreerst wel uit de buurt blijven.

29 Juli. Voortdurend worden troepen, paarden, trein en vivres aan land gebracht; de troepen rukken op naar Watampone, de verblijfplaats van den vorst, vlak bij de hoofdstad Boni. De „Regentes" vertrekt naar Makassar om kolen te laden.

30 Juli. 's Morgens wordt van den wal geseind, dat er zich reeds ter onderwerping aangemeld heeft een invloedrijk hoofd met zijne vrouwen en volgelingen.

Verder werd gemeld, dat de vorst naar Palakka (verder landwaarts in) was gevlucht met eene lijfwacht van ± 200 man, waarbij vrouwen; de rest van het leger was geheel verloopen.

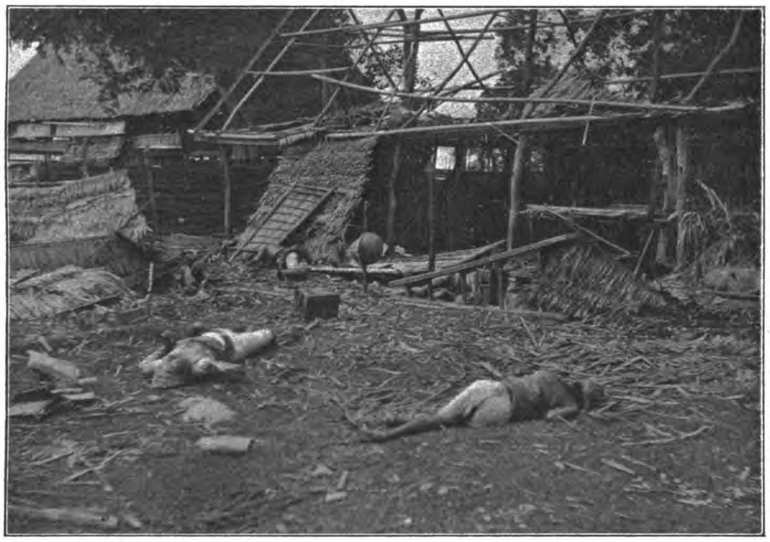

Een deel van het slagveld te Badjoa; twee dagen na den strijd lagen op deze plek 12 lijken.

4u A. M. Watampone zonder tegenstand bezet; op weg naar Palakka gesneuveld een sergeant van de maréchaussées.

31 Juli. 's Middags wordt geseind, dat eenige granaten van 15 cM., afgevuurd door „Hertog Hendrik" en „Borneo" op 28 Juli, gedurende het bombardement, bij de missigit te Watampone in den grond geslagen zijn.

Het springen dier granaten moet een ontzettenden indruk op de lichtgeloovige inlanders gemaakt hebben, daar zij de schepen van dáár niet eens konden zien.

Het verhaal loopt, dat toen iemand

indertijd den vorst van Boni op de uitstekende eigenschappen van ons nieuwe geweer en de kolossale drachten onzer kanonnen wees, hij ten antwoord kreeg, dat ons geweer goed was om op vogels te schieten en dat onze kanonnen slechts ter versiering der schepen dienden.

Des te grooter zal dus de schrik en de ontgoocheling geweest zijn.

Watampone en alle verdere kampongs bleken bij aankomst onzer troepen dan ook verlaten.

1 Augustus. Heden wordt door de landingsdivisie van de „Hertog Hendrik" het strandbivak betrokken. Ter reede komt Hr. Ms. „Siboga" voor verdere hydrogafische opnamen.

2 Augustus. Heden ochtend wordt op de gebruikelijke wijze de verjaardag van de Koningin-Moeder gevierd. De „Regentes" komt op de reede terug.

Er wordt gemeld, dat de troepen naar Pasempa oprukken en 's avonds, dat Pasempa onbezet gevonden en de vorst in de bergen is gevlucht.

Pasempa is een vrij wel onneembare rotsvesting, zoo deze verdedigd werd. Bij de 2de Boni-expeditie in het midden der vorige eeuw, viel deze vesting slechts door een toeval in onze handen. Hr. Ms. „de Ruyter" vertrekt naar Makassar.

3 Aug. Heden stoomen „Zeeland", „Brak" en „Tjantik II" naar de Tjappië voor het beletten van invoer, verder voor verkenningen en opnamen.

4 Aug. Vandaag wordt gemeld, dat op de „Zeeland" een zich daar bevindende fuselier aan de bekomen wonden overleden is. Het lijk werd per „Brak" naar Badjoa gevoerd en daar begraven.

7 Aug. We bleven tot dusver vrij wel zonder nieuws. Heden middag meldden zich echter op de „Zeeland" aan: een kamponghoofd van Palima en omliggende kampongs en een afgevaardigde van een hoofd van de kampong Lamoeroe (iets noordelijker). Beide kwamen hunne onderwerping aanbieden, daartoe waarschijnlijk gedreven door de vrees voor een bombardement. Eerstgenoemd hoofd bood aan, ál de versperringen en versterkingen, door hem aangelegd weer op te ruimen, zoodra hij daarvoor van onzen kant bevel kreeg.

8 Aug. De „Mail" halen van „Kwartel", welke nu vooral, nu het hier zeer eentonig begint te worden, zeer van pas komt. De „Borneo" komt op de reede met een opgebrachte prauw met wapens.

11 Aug. Heden wordt geseind van den wal, dat alle Rijksgrooten op twéé na zich gemeld hebben en de Rijkssieradiën zijn ingeleverd. De vorst is nog voortvluchtig.

12 Aug. Heden wordt geseind, dat de Radjah is uitgeweken naar het naburig staatje Lamoeroe. Morgen zal een begin worden gemaakt met het opruimen der versterkingen aan de monding der Tjappië.

Hiermede is de oorlog feitelijk beslist, daar juist het bezit van de Rijkssieradiën in de oogen van het volk het bezit der heerschappij beteekent. Veel belangrijks zal er wel niet meer gebeuren en ik eindig dus met dit verslag.

Moge het den lezers eenig belang inboezemen!

N.

HET PORTRET

DOOR

IDA BOY—ED.

De conducteur kwam binnen, drukte de dicht opeengedrongen menigte langzaam met de deur achteruit en riep, terwijl hij zijn hals zoo ver mogelijk uitrekte: „De pioniers zijn reeds onderweg!" Daarop stampte hij zich de sneeuw van de voeten, klopte ze van mantel en muts af en drong door de menigte heen naar het buffet.

„De pioniers zijn reeds onderweg!" Die tijding had leven en beweging gebracht in de verzameling hoeden en mantels, die op stoelen en banken hadden gelegen en waarin men haast geen menschelijke gestalten meer vermoed had.

Alsof men een steen in een kikvorschenvijver had geworpen, zoo was de uitwerking van die enkele woorden.

Alles sprak, schreeuwde en vroeg door elkaar, en de conducteur had haast geen gelegenheid om zijn bittertje te gebruiken, zoo werd hij van alle zijden bestormd.

De oude heer in den rechterhoek glimlachte, toen hij de tijding had vernomen en zeide tot de jonge dame, die naast hem zat: „Nu komt ge toch ook nog vroeg genoeg thuis voor de feestviering, mevrouw . . . ."

„Och! Ik reken er heelemaal niet meer op," zuchtte zij en steunde haar hoofd op haar rechterhand.

„U zult zien dat ik gelijk heb. Soldaten werken nog tweemaal zoo hard als andere menschen! Wacht maar eens! Van avond komt de geheele weg vrij!"

„Wij willen het beste hopen, overste," bromde een heer, die tegenover de jonge dame zat en zijn reisjas dichter om zich heen trok.

De oude heer hield zich alsof hij de laatste woorden niet gehoord had en wendde zich eenige oogenblikken later weer tot zijn buurvrouw, aan wie hij reeds vroeger in den coupé zijn volle attentie had geschonken, zonder dat zij hem eenigszins tegemoet was gekomen, en vroeg levendig: „Mag ik u niet iets brengen?"

„Neen, dank u."

„Niet een kop koffie?"

„Neen, dank u," zeide zij opnieuw, doch thans eenigszins kortaf."

„Maar uw frissche kleur van zoo straks is geheel verdwenen," vervolgde hij zonder zich uit 't veld te laten slaan. „En een kop warme koffie zal de rozen wel weer op uw wangen tooveren. — Mag ik? Neen?" — Daarbij zag hij haar half vragend, half glimlachend aan.

Door de overgroote beleefdheid eenigszins onaangenaam getroffen, fronste de jonge dame haar voorhoofd en vroeg om 't gesprek op iets anders te brengen, daar zij haar plaats niet kon verlaten, uit vrees dat

zij geen andere zou vinden: „Wat hebt u daar toch aan uw linkerhand?”

Bij die vraag liet de overste onwillekeurig zijn knevel los, bekeek zijn hand en zeide daarop: „Een brandwond.”

„Een brandwond?” herhaalde zij half ontsteld. — „Zulk een groote? Waar hebt u die opgedaan?”

„Op den veldtocht, mevrouw.”

„Gewond?”

„Bij den brand. Ja.”

„Niet door een schot?”

„Neen, helaas niet. 't Was maar bij een zeer gewonen brand.”

„En u zegt op een veldtocht?”

„Ja, op een veldtocht.”

„In zeventig?”

„Ja. In zeventig.”

„En waar?”

„Waar?” mompelde hij. „Toen ik voor Parijs lag.”

„In een fort?”

„Ja. In een fort.”

„En was 't door den vijand aangestoken?”

„Ja, dat ook nog.”

„Och vertel die geschiedenis toch eens, overste. Ik heb nog nooit iemand gesproken, die dien veldtocht heeft mede gemaakt. — U is de eerste. Hoe was dat toch met dien brand? — U *moet* het me vertellen!” riep zij uit hem veel vriendelijker aanziende dan een oogenblik te voren en zich de beide wangen wrijvende om warm te worden.

De overste glimlachte en zeide toen op geheel anderen toon: „Van de oorzaak van den brand en van de bestraffing van de boosdoeners kan ik u tot mijn spijt niets meedeelen, omdat wij ze niet in onze handen hebben gekregen. Als ik u dus iets zou kunnen vertellen, dan is het op zijn hoogst de reden waardoor ik deze wond heb opgedaan...”

„Vertel maar, overste. En liefst zonder al te lange inleiding!”

„Maar ik heb ook geen menschenleven gered, mevrouw, zooals u misschien...”

„U is vervelend, overste. Begin dan toch eens eindelijk!” riep de jonge dame uit terwijl zij hare handen met een ruk in de zakken van haar bont manteltje stak, zonder een oog van haar vereerder af te wenden.

Nadat de overste als verlegen een blik door het venster had geworpen over het landschap, dat geheel met sneeuw bedekt was, streek hij nog eens met zijn hand over zijn bruinen baard en begon toen: „'t Was juist om dezen tijd, dat mijn eskadron werd ingekwartierd in een dorp in de omstreken van Parijs. Wij officieren en een deel van de manschappen — het andere gedeelte was bij de boeren onder dak gebracht — kwamen op het kasteel en kregen onze vertrekken in den rechtervleugel van het statige gebouw.

„Wij hadden er alles zoo goed als maar eenigszins mogelijk was; er was dus geen reden tot klagen, op een enkele omstandigheid na evenwel. En dat was een omstandigheid, die mijn kameraden niet hinderde, maar die mij toch zeer onaangenaam stemde — de volstrekte weigering namelijk van de familie aan wie het kasteel toebehoorde, om met ons in kennis te komen.

„Vooral daarom hinderde het mij, omdat het kasteel het eigendom was van een dame die ik lief had, zonder dat ik haar kende of zelfs ooit had gezien. — U zult misschien zeggen, hoe is dat mogelijk?” zeide de overste zichzelf in de rede vallende, „iemand lief te hebben zonder haar te kennen? En toch is de oplossing zeer eenvoudig. Ik had een portret in olieverf van haar gezien en van een der bedienden vernomen, dat het zijne meesteres voorstelde.

„En al is het nu in vredestijd reeds niets bijzonders dat een jonge man verliefd raakt op het portret van eene mooie vrouw, dan is het in den oorlog, wanneer een man geheel ontwend is met dames om te gaan, zeker nog minder te verwonderen. En bij mij stellig heelemaal niet, als men bedenkt dat ik nauwelijks twintig jaar oud was en dat mijn hoofd evenzeer vervuld was van romantische verhalen als bij ieder ander van mijn leeftijd. Daarbij kwam nog, dat de oorlog, zooals die tot dusver gevoerd was, mij te

nuchter en te reglementair voorkwam, om voldoening te schenken aan mijne gloeiende fantasie. Ik had wel veldslagen bijgewoond en patrouilles gereden, maar ik had nooit het genot gehad juist dàt door te maken wat iemand van mijn leeftijd zich al zoo van den oorlog voorstelt. Hier was ik voor het eerst gedurende den geheelen veldtocht — want tot nu toe had ik steeds gekampeerd in armoedige boerenhuizen of in de open lucht — ingekwartierd in het kasteel van een oude adellijke familie, wier eigenaars te dapper waren geweest om de vlucht te nemen, en nu te trotsch om den overwinnaar te ontvangen.

„Was dat al een voldoende reden geweest om bij mij 't verlangen op te wekken, om kennis te maken met die zeldzame vrouw en haar mijne hulde te brengen en haar te zeggen hoezeer ik haar moed en trots bewonderde, thans werd dat verlangen, kennis te maken met de hoogadellijke dame, door het portret tot een *idée fixe.* Om u eenig begrip te kunnen geven van mijne gevoelens, moest ik u eigenlijk 't portret laten zien. Want een beschrijving er van te geven ... Hoe zou ik dat ooit kunnen doen? Ja, hoe? Ik moest altijd denken aan de middeleeuwen met hun grootsche feesten — ook reeds omdat het kostuum zeer fantastisch was en als met juweelen bezaaid. — In één woord, ik moest denken aan iets heerlijks, stralends, vorstelijks. — Heine's woorden: „Du bist wie eine Blume...." zeiden nog niet genoeg; daarvoor was er te veel trots in die fraaie trekken en in die groote, donkere oogen en om den verleidelijken mond, die door een meesterhand was geteekend.

„In 't laatst dacht ik aan niets anders meer dan dat ik het origineel moest leeren kennen, en ik stelde alle mogelijke pogingen in 't werk om met haar in aanraking te komen. Doch ik werd altijd afgewezen. Zelfs weigerden de bedienden, die geen woord meer zeiden dan volstrekt noodig was, mij eenige bijzonderheden omtrent haar mede te deelen; zoo moest ik me dus wel tevreden stellen met het portret.

„Daar al mijn pogingen schipbreuk leden, wilde ik me eindelijk maar in mijn lot schikken, toen een gelukkige omstandigheid plaats had, waardoor ik dan toch mijn doel zou bereiken."

De overste zweeg een oogenblik en trok even met zijn neusvleugels. Nadat hij toen nog met een oogopslag had gezien en blijkbaar met genoegen opgemerkt, dat alle reizigers, die bij de tafel zaten, met spanning zaten te luisteren, vervolgde hij:

„Op een avond werden wij genoodigd om een naburig regiment een bezoek te brengen en daar we in onze nabijheid geen vijandelijken aanval vreesden, besloten we de uitnoodiging aan te nemen. We hadden ons goed geamuseerd en 't was reeds middernacht, toen wij afscheid namen van onze joviale gastheeren. Dicht bij ons garnizoen komende, zagen wij reeds uit de verte een hellen gloed en spoedig daarop bemerkten we, dat de rechtervleugel van het kasteel, waar onze manschappen ingekwartierd waren, in brand stond. Wij reden wat wij rijden konden en bereikten het voorplein nog juist tijdig genoeg, om onze soldaten te waarschuwen en den brand te blusschen. Van alle vertrekken was er slechts één, dat veel schade had geleden, en wel het salon waar het fraaie portret hing.

„Zoodra ik dat bemerkte, ging ik ondanks alle gevaar en alle verbod om bij een brand iets te redden, ten einde diefstallen te voorkomen, het gebouw binnen en rukte van den muur het portret, waarvan de lijst reeds begon te branden.

„Ik vloog naar buiten en daar bemerkte ik eerst, door een hevige pijn aan mijn linkerhand dat ik een ernstige brandwond had opgeloopen. — Ik treurde er evenwel niet lang over, want nadat ik mijn zakdoek om mijn hand had gewikkeld, bekeek ik het portret nog eens nauwkeurig en kuste toen den fraaien, trotschen mond uit louter pleizier, dat ik nu dan toch een middel in handen had om het origineel te leeren kennen. Want ik had bij mij zelf gezworen het portret te zullen behouden, totdat ik het persoonlijk aan de eigenares kon geven.

„Zonder aan iemand een enkel woord te zeggen, begaf ik me den volgenden morgen naar den hoofdingang en verzocht den portier mij bij zijne meesteres te brengen, hem tevens uitvoerig uiteen zettende waarom ik haar persoonlijk moest spreken.

„Ik heb zeker een heel norsch gezicht gezet, want in plaats van als naar gewoonte mijn verzoek af te slaan, ging hij weg en kwam eenige minuten later terug met het verzoek hem te volgen.

„Zelfs niet bij Wörth, mijn eersten veldslag, heeft mijn hart zoo hevig geklopt als op dat oogenblik. — En daarbij voelde ik mij, nu ik eindelijk mijn wensch vervuld zou zien, toch een weinig beschaamd, dat ik zulk een mooie vrouw op die wijze zou ontmoeten.

„Men bracht mij naar een rijk gemeubeld salon, waar ik wel een kwartier moest wachten. — Eindelijk zou ik haar dan toch zien, de trotsche dame, die zich niet vernederen wilde door ons te ontvangen, en ik vleide me reeds met de gedachte dat ze mij ten langen leste toch nog lief zou krijgen en ik hoopte op een avontuur, zooals ik het me alleen nog maar in mijn droomen had voorgesteld.

„Eindelijk ging de deur open en wie kwam er binnen? In plaats van het levende origineel van mijn portret, eene gezette oude dame met een knijpbrilletje op den neus, die op twee krukken kwam binnenstrompelen; ze begroette mij met een matte, ziekelijke stem en verzocht mij vriendelijk plaats te nemen.

„Eerst nadat zij mij tot viermaal toe verzocht had plaats te nemen, voldeed ik aan haar verzoek, maar 't was me onmogelijk een enkel woord te zeggen, zoozeer was ik onder den indruk van mijn teleurstelling. En toen ik de oude dame het portret voorhield, nam zij het me vriendelijk uit de hand, bekeek het oplettend en zeide toen zuchtende en op weemoedigen toon: „Ja, ja, zoo heb ik er vóór vijftig jaar uitgezien." En toen ik nog altijd niets zeide, vervolgde zij:

„Ik ben u zeer dankbaar, dat u dat voor me gered hebt — (zij zag mijn verbonden hand niet, en al was het eerst mijn voornemen geweest, ze duidelijk te laten uitkomen, zoo verstopte ik ze nu zoo zorgvuldig mogelijk) — en het is me een groot genoegen bij die gelegenheid tevens kennis te maken met een mijner gasten. Ik zou u en de andere heeren officieren zeker verzocht hebben mij een bezoek te brengen, had de dokter mij niet ten stelligste verboden bezoeken te ontvangen. Daarop sprak zij nog over een en ander en toen ik eindelijk opstond om te vertrekken, verzocht zij mij nog eens spoedig terug te komen. Het had haar genoegen gedaan kennis met mij te maken.

„Met den besten wil van de wereld kon ik dat compliment niet beantwoorden, en ik vertrok letterlijk zonder een syllabe gesproken te hebben. Ik had haar slechts den ganschen tijd aangestaard en nu en dan even geknikt. Misschien heeft zij mijn vreemd-doen beschouwd als een onbekendheid met de Fransche taal, want zij kon toch onmogelijk gissen welke teleurstelling ik in die enkele oogenblikken had doorleefd.

„Zij was niet trotsch en niet mooi, niet jong en niet eens uit een oud geslacht, want haar echtgenoot was bierbrouwer en had het kasteel voor schuld overgenomen.

„Alleen de naam van het kasteel en mijne fantaisie waren echt en hadden den tand des tijds weerstand geboden."

De overste zweeg, keek weer door het venster en hief toen eensklaps zijn hoofd hooger op, want op den weg zag hij een afdeeling soldaten naderen. Doch vóór hij dat ook nog had kunnen zeggen, riep iemand uit de wachtkamer, die evenals hij naar buiten had gekeken: „Daar komen de pioniers!" Toen vloog alles op het venster toe.

Maar de overste legde zijn rechterhand op den arm van de jonge dame en fluisterde haar toe: „Ziet u, waarde mevrouw, dat is de reden waarom ik van af dat oogenblik slechts het hof maak aan het origineel!"

HET „MISBOEK".

De gronden, die bij het klooster de Saint-Pol behoorden, waren slecht en steenachtig. Het koren groeide er schaars en met dunne aren, de groenten waren klein en droog en de veertig monniken, die het klooster bewoonden, wisten wat het zeggen wilde, honger te lijden.

Op zekeren avond kwamen er van het Oosten en Westen en van den kant van het Noorden tegelijkertijd drie mannen aan de kloosterpoort, alsof zij met elkander daar afgesproken hadden.

Zij lieten den ijzeren klopper driemaal op de deur nedervallen, en de portier verscheen aan het getraliede kijkgat. — Wij zijn drie reizigers, zeiden zij, en wij komen voor ons leven gastvrijheid afsmeeken binnen uwe muren, daar wij de wereld ontvluchten, die ons bedrogen heeft.

Het kijkgat werd weder gesloten. Zij moesten lang wachten, voordat de zware deur op hare scharnieren knarste en de portier hen binnenliet; daarna geleidde hij hen naar den prior. — Wees welkom broeders, ik vraag u niet, wie gij zijt, noch vanwaar gij komt, noch om welke oorzaak het klooster u aantrekt. Wij zijn arm, dus moet gij onze armoede met ons deelen maar die zal niet grooter worden nu er drie monden méér gevoed moeten worden.

Maar het kwam zoo uit, dat met hen het geluk zijn intrede deed in het klooster. De een, Alciat geheeten, wist op het velijn in miniatuur, de trekken af te beelden van de Heilige Maagd, omringd door de Heiligen; hij vervaardigde almanakken, waarop de maanden voorgesteld werden met betrekking tot den arbeid in stad en veld en hij kende ook de wapenkunde.

De tweede, Théogénes, schreef vlot de schoonste letters, die men zien kon; hij sprak Hebreeuwsch, Latijn en Grieksch en wist op weergalooze wijze de jamben aan te brengen in welluidende verzen, om de gebeden aantrekkelijker te maken.

De derde, Thierry, verstond de kunst van boekbinden. Blad na blad naaide hij het velijn, en bond het in de gelooide huid van jonge varkens of perkament, waarop zijn fantasie dan bevallig teekenwerk wist aan te brengen.

De drie mannen stelden alzoo een gebedenboek samen en de prior ging het nederig ten geschenke bieden aan den hertog van Bretagne, hunnen heer. De hertog was er verrukt over, — wel te verstaan, over de afbeeldingen — want de gemeene kunst van lezen verstond hij niet. Hij vertoonde het, men vroeg wie het vervaardigd had, en weldra kwam men aan het klooster van Saint-Pol van alle kanten om zulke boeken vragen.

In ruil werden den monniken allerlei voorrechten geschonken, zooals het recht van tienden te heffen en weldra werd het klooster, in plaats van arm, welvarend en gelukkig.

In de voor wind en hagel openliggende kapel, werden geschilderde ramen aangebracht, gobelins bedekten de naakte en ongepleisterde muren, en de zaal, waar de drie monniken aan hun misboeken werkten, werd beschoten met kunstig gesneden paneelen.

Op zekeren dag klonk hoorngeschal aan de kloosterpoort. Het was de hertog van Normandië, die zelf van Falaise was gekomen, om de drie kunstenaars te zien.

Een wonderschoone vrouw vergezelde hem en beiden traden de werkplaats der drie monniken binnen. — Hier ziet gij Yseult, mijn verloofde, sprak de hertog. Voor háár wensch ik, op onzen huwelijksdag, die plaats zal vinden bij het weder ontwaken der natuur, — terwijl hij sprak, verguldde de herfst beemd en bosch — een van die misboeken, zooals alleen gij ze kunt vervaardigen, maar waar ik niet zien zal op zooveel goud als gij er voor vragen wilt, zoo eisch ik, dat het zijn wedergade in schoonheid niet vinden zal. Op de eerste bladzijde zult gij daarbij de bekoorlijke Yseult afbeelden, in het gewaad eener heilige, zooals zij in waarheid eene is, terwijl ik, knielend, haar mijn blazoen zal toereiken. Met uw goedvinden zullen wij hier korten tijd blijven, opdat gij ons afbeelden kunt.

De drie monniken arbeidden nu dag en nacht, vijf maanden achtereen. Te vergeefs trachtten de anderen, naijverig op hun werk, den arbeid hunner broeders te aanschouwen; aan niemand werd vergund den blik te slaan, zelfs op één bladzijde, en toen het gereed, ingenaaid en gebonden was, vertrokken zij alle drie naar Falaise.

Beurtelings hielden zij het tegen hun borst geklemd, tusschen de pij en het haren boetkleed; zij bedelden langs de wegen om niemand te doen vermoeden, welk een schat zij torsten.

Zonder moede te worden legden zij, op hun sandalen den langen weg af, en na verloop van twintig dagen kwamen zij eindelijk bij het hertogelijk hof aan, gaven het misboek over, en vertrokken onmiddellijk, zonder uit te rusten, zonder zelfs te willen aanzitten aan de tafel van den heer, die er hen toe uitnoodigde.

Yseult doorbladerde met onafgebroken aandacht het misboek; de band voelde zoo zacht aan, dat, toen zij het in handen nam, het haar was, alsof zij een bemind levend wezen aanraakte.

Toen zij het opensloeg, kon zij een kreet van bewondering niet weerhouden; zij boog zich over de afbeeldingen, totdat hare lippen ze bijna raakten, om te zien, of er geen leven was in de kleine figuurtjes — zóó volmaakt waren zij afgebeeld.

En uit de gebeden, die zij lezen kon, klonk haar een eindelooze muziek tegen, als zij ze zelve halfluid, opzegde.

De nacht verstreek en bij de late ochtendschemering zat Yseult nog steeds te bladeren, gebeden te prevelen, en met haar teedere hand den zachten band van het misboek te streelen.

Toen haar huwelijksdag aanbrak, stonden in de aangrenzende zalen de kleederkisten met gewaden van goud en zilverbrocaat, met sierlijke schoentjes, schitterend van de parelen, die er op gestikt waren, terwijl in de groote hal de tafels gereed stonden, waaromheen de adel van Normandië zich scharen zou; de kapel schitterde van den schijn der waskaarsen en weerklonk van orgelgeschal. — Yseult, na de beide knippen van haar misboek gesloten te hebben, hulde zich in den mantel van eene harer kamervrouwen, en onopgemerkt, bij het krieken van den morgen, verliet zij het kasteel, terwijl zij haar schat met zich voerde.

Zij ging recht op het klooster af, ofschoon zij den weg niet kende, noch wist hoe zij

daar moest komen; nochtans kwam zij er zonder hindernis aan, met haar misboek in de hand.

Onderwijl was de hertog, die in groote statie, haar in hare vertrekken wilde komen afhalen, onthutst door hare afwezigheid.... en niemand kon hem zeggen wat er van zijne verloofde geworden was.

Zij vroeg om de drie monniken in hun bidvertrek te mogen zien, en toen zij daar binnentrad, vond zij hen op de knieën.

Toen de deur achter haar dichtgevallen was en zij zich alleen met hen bevond, sprak zij: „Ik ben gekomen, omdat dit misboek mij uwe zielen geopenbaard heeft. Ik heb daarin uwe liefde gelezen, daar die liefde alleen u een dergelijk kunstwerk heeft kunnen doen vervaardigen.

— Er zijn wonderen, die men enkel verrichten kan voor God of voor háár, die men bemint, maar hierin — een vrouw kan zich te dien aanzien niet vergissen, — is het de liefde die uw hand bestierde.

Daar ik nu niet kan toebehooren aan u alle drie, God moge u drieën in zijne hoede nemen, zal ik tenminste aan niemand anders toebehooren en ik zal mij terugtrekken in een of ander klooster met het misboek, dat uwe liefde mij schonk.

Daarna hebben de drie monniken het velijn nimmer meer aangeraakt. Te vergeefs smeekte hun de prior, te vergeefs kwam men van alle zijden hun gebedenboeken vragen; zij weigerden zóó beslist, met zoo groote droefheid dat men niet durfde aandringen.

En op een goeden dag gingen zij alle drie weder henen, God weet waarheen, langs dezelfde wegen, waarlangs zij gekomen waren.

En nà hun vertrek kwam de ellende weder als dagelijksche gast in het klooster.

HET HEKSENLIED

DOOR

ERNST VON WILDENBRUCH.

Vrij vertaald door P. VAN DE VELDE Mz.

In 't klooster te Herfeld de Prior sprak:
„Ach! broeder Medardus wordt oud en zwak!
Mij dunkt, dat zijn sterfuur is weldra gekomen. —
Ga, biechtvader, ga naar de cel van dien vromen.
Hoor daar de bekentnis van al zijne zonden;
Maar veel wordt door u bij hem niet gevonden. —
Hij dient het klooster nu vijftig jaar,
En binnen zijn muren verbleekte zijn haar.
Door vasten en geesten zóó voorbereid,
Verbeidt hij de eeuwige zaligheid!
Ja! hij is de heiligste van ons allen;
Hem wacht daar boven Gods welgevallen."

De biechtvader klopt, maar het luisterend oor
Verneemt geen geluid, dat dringt tot hem door,
Vol angst voor Medardus bezint hij zich snel;
Hij opent de deur, en treedt in de cel. —

Zoo is er een uur en nóg een vergaan.
Verbaasd zien de broeders elkander nu aan.
Hij, zoo onschuldig in woorden en daden,
Wat kan hij, Medardus, van zonden verraden?

Nu doet de Vesperklok haar doffe klanken hooren.
En roept de broeders op, daar de kapel hen wacht,
Zij knielen in een kring in stil gebed verloren
Voor hun Medardus' ziel, zoo innig vroom en zacht!

Maar hoort! wat vreemd gezang treft daar verbaasd hun ooren?
Een klagend droeve stem doet zich van verre hooren?

De Prior rijst op. Men staakt het gebed.
De monniken luisteren en roepen ontzet:
Het is bij Medardus! het komt uit zijn cel;
De stem van Medardus! die kennen we wel!

Zij luisteren. Wat mag 't zijn? vraagt men met vreezen.
Geen Litanieën, geen gebeden kunnen 't wezen:
't Klinkt zondig en wereldsch in klank en in woord: —
Wie treedt daar zoo haastig, verschrikt uit de poort?

De biechtvader nadert, ontsteld en verrast,
„Wij hebben den duivel in 't klooster te gast"
Zoo schreeuwt hij. Medardus, de vriend van ons allen,
Medardus, is ook in zijn klauwen gevallen!"

De Prior neemt een kaars, ontsteekt ze, en als zij brandt,
Neemt hij 't gewijde licht in zijne rechterhand.
De monniken staan op, doen daarop zooals hij;
Den Prior volgen zij in statig, sombre rij. —
Èn muren èn gewelf weerkaatsen aklig naar
De doffe weeklachtstem der vrome broederschaar:
„Bewaar ons in genade, o, Gij almachtig God,
„Voor boozen zondenlust en Satans bittren spot!"

Zij staan voor de open cel. Daar ligt hij op zijn sponde
Vermagerd en zoo bleek, als waar 't zijn stervensstonde —
Wel in 't gebed, maar niet met diepen ootmoed;
Met oogen, brandend als in fellen koortsgloed.
Van staamlende lippen dat woeste gezang
Zóó rustloos, zóó wild, zóó aangrijpend, zóó lang!
Het lied had daarbij zulk een zeldzamen toon
Van smachtende liefde en schimpenden hoon,
Als kwam daar uit bloemen, vol rijkdom van kleur,
Door Zephyrs gedragen, bedwelmende geur.
Een zingen, zooals nooit iemand vernam,
En nooit uit de keel van een sterveling kwam.
Nú de borst als deed zwellen van 't zaligst genot,
En dán weer vaneen reet door 't jammerlijkst lot.

De monniken zwaaiden de kaarsen in 't rond
En riepen: „wijk Satan! verlaat hem terstond!"
Maar kruisbeeld noch kaars kon den duivel bedwingen. —
Medardus ging voort met al wilder te zingen;
En diep in de ontroerde gemoederen drong
Het zondige lied, dat Medardus daar zong.
Een rilling beving hen, een siddring, een beven,
Een knagende smart om 't verlorene leven;
Zij dachten aan dingen, door hen eens bezeten,
Aan dagen der jeugd, zoo lang reeds vergeten,

En langzaam heel langzaam verstomde het koor,
Zij zwegen al luistrend en neigden hun oor.

De Prior, die grijsaard, zag rond in den kring,
En daar hem ontsteltnis en afschuw beving,
Sprak hij tot Medardus met krachtige stem,
En wees verontwaardigd en toornig op hem:
„Verleidt gij mijn broeders, steeds strafloos bevonden?
„Vaar ter helle, verdoemde, tot straf voor uw zonden!"
Medardus, de verdoemde is overeind gerezen;
Een zonderlinge glans omstraalt heel zijn wezen.
't Is of zijn starend oog van verre aanschouwt een beeld,
Dat tooverachtig schoon zijn zinnen zoo streelt.
Maar plotseling ontwelt dat brandend oog een traan,
En met een zwakke stem spreekt hij de broeders aan.

Ook ik was een priester. Als gij was ik vroom;
Ik las mijn brevier met angst en met schroom;
Ja, nu eens met angst, maar dan weer vol gloed,
Want jong was mijn lichaam, en vurig mijn bloed.
'k Had lokken zóó lang en zóó schoon en zóó blond,
Zoo blinkend als goud, als de Zon er op stond.
Toen men de tonsuur daarin sneed tot mijn spijt,
Toen was 't als maaide men 't lentetapijt. —

Dit was in den tijd toen Satan zijn macht
Aan Duitschland deed voelen met list en met kracht,
Zoo menige vrouw tot boeleerster verleidde,
En heksen den dood in de vlammen bereidde. —

In zeek'ren nacht zat ik peinzend alleen
Bij 't licht van mijn lamp, dat flauw mij bescheen. —
Men klopt. Ik open snel en zie verwonderd staan
Een bode, die mij dringt, om met hem meê te gaan.
't Was een stikdonkre nacht. Luid doet de storm zich hooren.
Mijn leidsman voerde mij naar een ouden toren,
Toen langzaam een trap af met glibbrige treden,
Het was mij, als wachtte de hel mij beneden. —
Hij duwde een fakkel in mijne hand,
En wees mij een gat in den steenen wand.
Ga daar naar die heks, die in 't morgenuur
Haar zonden zal boeten in 't vlammende vuur;
Bewerk door uw bidden, dat zij, vóór ze sterft,
Voor al hare zonden vergeving verwerft.

Toen daalde ik neer als in 't donkere graf;
't Was of in mijn keel mij de adem begaf;
Vol schrik en ontzetting vernam ik van daar
Een rammelen van ketens, een zuchten zoo zwaar!

Gelijk het wilde dier in onderaardsche holen,
Zat in een donkren hoek vreesachtig weggescholen
Een nog zeer jonge vrouw, gebogen gebukt,
En tegen harden muur het moede hoofd gedrukt.
Ik stak mijn fakkel in den ijzren ring,
Die midden in 't gewelf als zwevend nederhing.
Toen sprak ik: kom mijn zuster nader en hoort
Tot troost in uw lijden een vriendelijk woord.
Ik zag, hoe haar oor mijne woorden als dronk,
En hand na hand van voor 't aangezicht zonk.
Dat woord klonk als redding, al wist ze ook niet hoe.
Ze kroop op haar knieën vol hoop naar mij toe.
Terwijl haar bloote arm was om mijn knie geslagen,
Scheen 't oog op mijn gelaat, schoon zwijgend, iets te vragen.
Ik sloeg mijne oogen neer, en 't rosse fakkellicht
Bestraalde nu geheel haar lieflijk aangezicht.
Een zalig, zoet gevoel kwam toen mijn hart verwarmen;
Mijn oog ontsprong een bron van diep gevoeld erbarmen;
De lippen spraken niet van fel, inwendig strijden,
Maar beiden weenden wij in stil, verborgen lijden.
En toen zij nu zag mijn meelijdend geween,
Toen sloeg ze in verroering haar arm om mij heen,
Waarop ze uit het diepst van haar dankbaar gemoed,
Al fluistrend en snikkend de ontboezeming doet;
O! gij kunt nog weenen, en weent gij om mij?
'k Min u als mijn Heiland, die troost zooals gij!

Een rilling beving mij bij 't zondige woord.
Zoo'n taal mag door mij hier niet worden gehoord!
In vlammen zal morgen uw lichaam vergaan,
Uw ziel kan door boete 't verderf nog ontgaan!

Met angstigen blik
Verbaasd en toch angstig zag zij mij nu aan.
Wat moet ik toch boeten? Ik heb niets misdaan!
Mijne ouders zijn dood. Wij leefden alleen,
Grootmoeder en ik, met geen mensch om ons heen.
Grootmoedertje kende de kruiden in 't woud;
En heeft menig drankje voor zieken gebrouwd.
Men heeft haar veroordeeld, verbrand en verdoemd,
Want *heks van den duivel* zoo werd zij genoemd.

Mijn grootmoeder zong een heerlijk, oud lied,
Ik leerde 't in stilte, al begreep ik het niet.
't Was, zei ze, uit een land, heel ver hier van daan,
Waar zij de betoovring der liefde verstaan.
Ik zong 't, want ik had er geen kwaad in gevonden;
Hardvochtigen noemden het woorden vol zonden.
Zij wierpen mij wreed in deez' donkeren toren,

Men zei, door mijn lied gingen zielen verloren,
Kon niemand het hemelsch geluk ooit verwerven,
En moet ik, als heks, op den brandstapel sterven.
Haar bevende mond kwam dicht aan mijn oor,
Haar smeekende blik drong diep tot mij door.
Zij vlijde nog dichter zich tegen mij aan
En fluisterde: red mij! O, laat mij toch gaan!

Zóo zoet als 't *leven* is, zoo bitter is de *dood.*
Te sterven in het vuur is de allerwreedste dood.
'k Heb niemand ooit gekrenkt; 'k heb niemand ooit bedroefd;
'k Heb nimmer kwaad gedaan, geen tooverij beproefd.
Maar 't hart van de menschen is hard als de steenen;
Gij echter zijt goed, want gij kunt nog weenen!
De wachter slaapt vast, de deur is nu vrij,
O! laat mij ontvluchten, en vlucht dan met mij!
Wij loopen heel zachtjes dan hoort men ons niet;
De fakkel gaat uit, zoodat niemand ons ziet;
De poort van den toren komt uit in 't veld,
En buiten is nergens een wachter gesteld.
Kraait morgen vroeg voor 't eerst weer de haan,
Dan zijn we in 't woud, heel ver hier van daan.
Het woud is zoo donker, het woud is zoo dicht,
We zijn daar verborgen voor ieders gezicht!
Ik ken daar een plek, die iets kostbaars bevat;
Sinds jaren ligt daar verborgen een schat,
Heeft eenmaal het woud dien schat ons gegeven,
Dan gaan wij ver weg, om te zamen te leven
Naar vreemde gewesten, daar leven we vrij;
Daar leef ik voor u, en gij slechts voor mij!
Nog nooit heeft een vrouw u gelukkig gemaakt,
Nooit hebt gij 't genot van de liefde gesmaakt;
En rijker dan eenigen stervling op aarde,
Geniet gij door mij haar kostbare waarde.
De sterren verbleeken, de dag is nabij,
't Is tijd! 't Is hoog tijd! Kom, vlucht nu met mij!

Haar gloeiende adem deed haar borst onstuimig jagen;
Zij had haar blanken arm om mijnen hals geslagen.
Haar donker haar omsloot als vleuglen van den nacht
Het schoone jonge lijf in ongekende pracht.
Een duizling greep mij aan; een ongekende dorst
Naar doodlijk zingenot vervulde mijn borst.
Ik bukte en wilde een kus op hare lippen drukken.
'k Voelde een onzichtbre macht mij achterover rukken....
„Door 't kussen van een heks, die snood elkeen verleidt,
„Verbeurt gij, tot uw straf, uw eeuwge zaligheid!""

Zoo klonk het. Het was mij als voelde ik de straf.
Ik stiet haar ontzet en met schrik van mij af;

Ontzetting dreef mij toen het kerkerhol uit.
Zij riep mij nog na met zoo'n jammerend geluid,
Zij stortte ter aarde, zij lag op de steenen,
Dof achter mij hoorde ik snikken en weenen.

Ik bleef nu alleen in den donkeren nacht,
Dien ik wakend en biddend heb doorgebracht.
En toen hij in dag was overgegaan,
Toen brak het ontzettendste oogenblik aan.

De hemel was rood als stond hij in brand.
Het stroomde van menschen van alle kant,
In 't veld met takken gelegd, op elkaar,
Stond akelig en somber de brandstapel klaar.
En ieder zag naar haar die, aan den paal gebonden,
Haar straf zou ondergaan voor hare heksenzonden.
Als tuimlende vogels in 't onstuimige meer,
Zoo gingen haar oogen steeds op en neer.
Het kruisbeeld in de hand trad ik nu naar den paal.
Haar zoekend oog sprak tot me in stomme taal.
En ziet, heel in 't geheim, met zachte blikken.
Boog zij het jonge hoofd, als om mij toe te knikken.
Gelijk de ondergaande zon nog schenkt een vriendelijk licht,
Bescheen voor 't allerlaatst een glimlach haar gezicht.

De beul zwaait nu zijn fakkel omhoog,
Haar vochtige blik smolt als saam met mijn oog.
Reeds tastte de vlam het dorre hout aan,
Onafgewend bleef zij haar blik op mij slaan.
Men hoorde het knetterend vonkengespat.
Haar lippen trilden als 't vallende blad.
Toen ik plotseling, verbaasd, een zingen vernam,
Dat uit den vlammenden houtstapel kwam.

Als een regen der lente, die ruischt in den nacht,
Zoo klonk nu haar lied met betooverende macht.
Het was mij als ademde ik bedwelmenden geur
Van bloemen, zoo vreemd in vorm en in kleur.
Als sprak daar een stem, zoo duidlijk voor mijn ooren,
Van 't zalige geluk dat ik nu had verloren!

De vlam bereikte haar blooten voet.
Zij boog het hoofd als tot afscheidsgroet.
Toen de zwarte rook haar al dwarlend omgaf,
Was klagend de stem, als kwam ze uit 't graf.

En als eindlijk de vlam hoog ten hemel opdrong,
Klonk als 't naklinkende klokje 't lied, dat ze zong.

Met beide handen bedekte ik mijn ooren;
Ik kon dat gezang niet langer meer hooren!
Vol schrik en ontzetting ontvlood ik dat oord,
Maar de klagende stem trok mee met mij voort.
Waarheen ik ook vluchtte, 'k was nergens vrij;
't Gezang, dat gezang, was me altijd nabij.
Of 'k sluimerde of bad, trouw hield het de wacht;
Geen uur was ik vrij bij dag noch bij nacht.
Reeds vijftig jaren lang komt het mijn rust verstoren,
En klinkt 't m' éven luid betoovrend in d' ooren!

Medardus vloog op, als hoorde hij 't lied.
„Ik hoor het zoo duidlijk! Hoort gij het dan niet?
„Het nadert!... ja, 't nadert! 't is reeds bij de poort!
„Komt voor den drempel.... daar is het!... hoort! hoort!

O, reine vrouw, door hen een *heks* genoemd:
O, kostbaar lijf door hen verbrand en verdoemd;
O, oogen zoo vol van vriendlijken gloed,
Die doordrong zoo innig in 't diepste van mijn gemoed;
O liefdesgenot, dat ge eens aan mij boodt,
En dat ik verachtend verstiet in den dood;
Gij schenkt mij 't geluk, zoo misdadig verstoord,
En wijst mij den weg naar 't zalige oord!
Na vijftig jaren van boete en pijn,
Kom ik tot u, om eeuwiglijk bij u te zijn!

Hij breidde de armen uit, alsof hij iets omsloot!....

Dof spraken de broeders; „*Medardus is dood!*"

Zij knielden in een kring, en door het venster brak
Het eerste morgenlicht. De grijze Prior sprak:
„Als mensch begrijpt gij niet, wat door hem is gedaan. —
„Daar boven is er *Een*, die zal het wel verstaan. —
„Hij zegt: „*Mij is 't gericht*"*!* Doet, wat de Heer gebiedt;
„Bidt broeders voor zijn ziel, maar richt Medardus niet!"

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

(*Vervolg*)

Ik kende mijn nichtje alleen van naam; wat niet wegnam dat deze roman, zooals men licht zal begrijpen, verre van aangenaam voor mij was; maar het werd nog veel erger, toen ik enkele dagen later een bezoek ontving van Lady Ampthill, de echtgenoote van den Britschen gezant, die mij een boodschap overbracht van niemand anders dan koningin Victoria, betreffende mijne nicht. Zij liet mij vragen een door haar ingegeven brief te schrijven aan mijn vader, over mevrouw de Kolémine. Ik acht mij niet vrij hier den aard van het verzoek der koningin mede te deelen; het zij genoeg, dat het mij werd overgebracht en men zou zeer zeker verbaasd zijn indien men vernam wat zij daarmede zocht te verkrijgen.

Ik schreef natuurlijk aan mijn vader, wat Hare Majesteit verlangde dat ik hem zeggen zou en eenige dagen later kwam Mevrouw de Kolémine zelve te Berlijn en schreef mij met het verzoek haar te komen spreken. Zeer tegen den zin van mijn echtgenoot begaf ik mij tot haar en vond eene zeer mooie vrouw, geheel verschillend van de persoon, die ik mij voorgesteld had. Zij wenschte een onderhoud met Lord Ampthill te hebben; maar hij weigerde haar te ontvangen en ik was dus verplicht Mevrouw de Kolémine te zeggen, dat ik niets voor haar doen kon. Ik onttrok mij verder aan de gansche zaak en Lady Ampthill bracht mij den dank der koningin over. Mijne nicht, met wie men ten slotte eene overeenkomst sloot, ontving den titel van Barones Romrod en eene jaarwedde. Al spoedig daarop huwde zij een anderen Russischen diplomaat, met wien zij, naar ik geloof, een zeer gelukkig leven leidt. Ik zag haar nooit weder.

Dienzelfden zomer begaven wij ons naar Dieppe en gingen daar veel om met Lord en Lady Salisbury, die een châlet te Puys bezaten. Ook ontmoetten wij dikwijls Alexander Dumas, wiens kleine villa op een half uur afstands van Dieppe lag. Mevrouw Dumas was eene Russische. Het was door mijne tante, Mevrouw Lacroix, dat zij Dumas had leeren kennen en de geschiedenis van hun huwelijk is zoo merkwaardig, dat zij een plaatsje in deze herinneringen verdient.

Mevrouw Narischkine, die later de echtgenoote van den beroemden schrijver werd, was eene verre bloedverwante der eerste vrouw mijns vaders en zeer met hem bevriend. Toen zij naar Parijs vertrok, gaf hij dan ook haar een brief voor zijne

zuster mede. Mijne tante, blij als zij altijd was nieuwe kennissen te maken, heette Mevrouw Narischkine, destijds eene jonge, mooie weduwe, hartelijk welkom en zij zagen elkander veel. Op zekeren dag, dat zij haar ten eten had genoodigd, bevond zich onder de gasten ook de jonge Dumas. Toen hare Russische vriendin vertrokken was, vroeg mijne tante hem wat hij van haar dacht, waarop hij antwoordde: „*Elle me plait, car je crois qu'elle a tous les vices.*" Er verliepen eenige weken over dat gezegde en mijne tante begon er zich over te verbazen, dat noch Mevrouw Narischkine, noch Dumas haar meer bezochten, toen zij op eenmaal vernam dat zij juist samen getrouwd waren. Het zonderlinge van de zaak is, dat zij mijne tante daarna nooit meer opzochten, of haar toespraken als zij haar ontmoetten.

Toen ik haar leerde kennen, was Mevrouw Dumas reeds eene oude vrouw en het toonbeeld van slordigheid. Zij vertoonde zich letterlijk in lompen, waaraan alle knoopen en haken ontbraken, het haar gedraaid in kleine papillotten, wat haar uiterlijk grappig en zeer zeker niet aantrekkelijk maakte. Maar hare manieren waren betooverend en zij kon allergeestigst praten. Wat Dumas zelf betreft, hij was, naar men weet, een der aangenaamste mannen van heel Parijs en ik geloof niet ooit iemand te hebben ontmoet, zoo onderhoudend in zijn gesprek, ondanks de paradoxen, waarvan zijne woorden overvloeiden. Wij zagen dit vriendelijke tweetal zeer veel en ik herinner mij, hoe, op een dag, dat ik naar Dieppe terugkeerde, Dumas mij een eind wegbracht en wij onder weg stil bleven staan en een punt behandelde, dat een vol uur in beslag nam, tot verbazing der voorbijgangers, die niet begrepen wat wij zoo druk te bespreken hadden. Het gold de bekende „*Visite de Noces*", een van Dumas' beste tooneelstukken en zeker dat waarover hijzelf het meest voldaan was.

Ook Lady Salisbury genoot van Dumas' gesprekken en de schitterende wijze, waarop hij over alles eene discussie wist te voeren. Haar helder verstand, misschien nog grooter dan het zijne, wist de vonken van genie te waardeeren, welke door al zijne dwaalbegrippen heenflikkerden. Even geestig, maar ernstiger dan de Fransche dramaturg, was zij juist de geschikte persoon hem op zijn voordeeligst te doen uitkomen en het was een groot genoegen hen samen te hooren praten.

De Salisbury's leidden een rustig leven te Dieppe en kwamen daar beter uit dan op Hatfield House, waar de last hunner hooge positie hen min of meer neerdrukte. Zij zagen slechts weinig menschen en gingen zelden uit. De couranten kwamen eenige uren later te Puys aan dan te Dieppe en zoo gebeurde het, dat ik Lady Salisbury de tijding van het overlijden van Lord Ampthill mededeelde, die ik op het punt uit te gaan in de Figaro had gelezen. Zij was er evenzeer door getroffen als wij allen; maar voor geen zijner vrienden was zijn heengaan zulk een slag als voor den kroonprins en prinses, wien hij steeds eene toewijding en gehechtheid had betoond, welke hen niet zelden door de moeielijkheden hielpen, waarmede hun pad voortdurend was bezaaid. Ware Lord Ampthill in leven gebleven, dan zou Keizerin Frederik waarschijnlijk menige beproeving zijn bespaard, menige fout vermeden zijn geworden, door haar of door hare vrienden ten haren behoeve begaan. Dit verlies was voor haar onherstelbaar.

Op dat tijdstip waren in Engeland de liberalen aan de regeering. Ik kon derhalve, zonder vrees onbescheiden te zijn, aan Lady Salisbury vragen wie, volgens haar, gezant te Berlijn zou worden; zij antwoordde dat volstrekt niet te weten; maar dat, indien men haar daaromtrent raadplegen zou, zij Lord Lytton zou aanraden. Ik heb daaraan dikwijls gedacht, toen slechts twee jaar later Lord Salisbury, die inmiddels weder aan het hoofd van het bestuur gekomen was, Lord Lytton als ambassadeur te Parijs benoemde.

Ons verblijf te Dieppe eindigde in September en na een kort bezoek aan mijne tante, Mevrouw Lacroix, te Parijs, keerde ik naar Berlijn terug, waar de winter van

1885 nog meer bewogen voor mij zou zijn dan de voorgaande. Ik vermoedde weinig, bij het afscheidnemen van mijne tante, haar nooit weder te zullen zien. Zij overleed in Juli daaropvolgende en met haar stierf heel wat van het genoegen weg, dat ik altijd gevoelde bij mijne reizen naar Parijs. Dikwijls genoeg zou ik in latere jaren de vroolijke stad bezoeken; maar al de herinneringen uit mijne kindsheid, welke mij daaraan zoozeer hadden doen hechten, waren verdwenen. Mijne jaarlijksche uitstapjes naar Parijs werden slechts tot vermaak ondernomen. Al wat mij daarnaar zoo vurig had doen verlangen, stierf met deze laatst overgebleven figuur van een vroeger tijdperk uit de geschiedenis der Fransche wereld.

Vijftiende Hoofdstuk.

Brussel en Mevrouw De Villeneuve. — Wij brengen een gedeelte van den winter te Petersburg door. — Dood van Prins Friedrich Carl van Pruisen en van Veldmaarschalk von Manteuffel. — De benoeming van zijn opvolger. — Verschillende kuiperijen. — Dood van prins Orloff, Russisch gezant te Berlijn. — Viering van Bismarck's zeventigsten geboortedag.

Ik verzuimde nog te spreken van een kort bezoek, dat ik in 1883, voor de kroning te Moskou, met mijn echtgenoot aan Brussel bracht. Wij begaven ons daarheen om Amerikaansche vrienden van mij, den heer en mevrouw Nicholas Fish te zien. Eerstgenoemde was vertegenwoordiger der Vereenigde Staten aan het hof van koning Leopold. Wij brachten eenige aangename dagen in de Belgische hoofdstad door en het was daar, dat ik eene vrouw ontmoette, wier glansrijke schoonheid een onvergetelijken indruk op mij heeft gemaakt. Ik bedoel hier gravin De Villeneuve. Haar onbeschrijfelijke bekoorlijkheid blijft allen, die haar ooit kenden, bij als eene der meest buitengewone dingen hier op aarde. Haar gelaat, met zijne Madonna-uitdrukking, bezat niet één trek, waarop men iets had kunnen aanmerken, of die niet bewonderd moest worden. Geen Grieksche beeldhouwer heeft ooit iets meer volkomens gebeiteld. Wanneer zij, in het wit gekleed en met diamanten sterren in de donkere lokken, eene zaal binnentrad, scheen het alsof er plotseling eene godin was verschenen. Elke andere vrouw werd onbeduidend aan hare zijde. Waar zij zich bevond, heerschte zij alleen, met een schepter, die haar levenslang nimmer betwist werd.

De Oostenrijksche gezant te Brussel was graaf Bohuslaw Chotek, een neef van mijn echtgenoot en, zoowel hij als zijne vriendelijke vrouw, deden al het mogelijke om ons verblijf aldaar te veraangenamen. Hunne talrijke dochters waren destijds niet gehuwd en niemand vermoedde, dat een dier jonge meisjes, toen juist aan de kinderschoenen ontwassen, eenmaal eene zoo hooge positie bekleeden zou en het hart winnen van den erfgenaam der Oostenrijksche kroon.

De verjaardag mijns vaders viel op den vooravond van Kerstmis, volgens den Russischen Almanak (dus op 5 Januari volgens den onze). Wij verlieten Berlijn den dag na het Westersche Nieuwjaar en kwamen in tijds te Sint Petersburg aan tot het vieren van dit familiefeest. Het is mij op bijzondere wijze bijgebleven, want het was de laatste maal, dat wij dien dag met mijn vader doorbrachten. Mijn oudste broeder was uit Midden-Azië overgekomen en wij doorleefden nog eens al de herinneringen onzer kindsheid.

Sint Petersburg was zeer vroolijk dien winter. Men wist dat de jonge keizerin hartstochtelijk veel van dansen hield en al wie de eer mochten hebben haar en den keizer uit te noodigen, gaven bals ter harer eere. Alexander III verfoeide dergelijke feesten, maar verdroeg de verveling daarvan met de grootste goedhartigheid en scheen er van te genieten de keizerin tot laat in den nacht te zien dansen, met een *entrain*, dat natuurlijk ieder navolgde. Somtijds echter werd het zelfs den goedhartigen vorst te veel en nog herinnert men zich daarginds zeker bal, dien winter in het Anitchkoff-paleis, zijn private woning, toen, ziende dat

er geen eind aan kwam, Alexander III den eenen muzikant na den ander wegzond, tot ook de laatste verdween en de cotillon, die deze uitbarsting van woede verwekt had, noodzakelijk afgebroken moest worden.

Terwijl wij ons te Sint Petersburg bevonden, werd de quaestie van Afghanistan plotseling zeer ernstig. Mijn broeder bevond zich, zooals ik reeds zeide, met verlof in de Russische hoofdstad. Hij kreeg op eens bevel zonder verwijl terug te keeren naar zijn regiment, ingekwartierd te Askhabad, in Midden-Azië. Wij waren zeer teleurgesteld door dit besluit der militaire overheid, vooral aangezien mijn broeder geen langdurig verlof had gehad sedert den Turkschen oorlog. Den avond, waarop wij dit treurig bericht ontvingen, ontmoette ik toevallig op een bal aan de Britsche legatie, prins Dondoukoff Korsakoff, destijds gouverneur-generaal van den Kaukasus en door hem te vragen of het niet mogelijk zou zijn dat mijn broeder nog een paar dagen langer bij ons bleef, haalde ik mij de vreeselijkste moeielijkheden op den hals. Het bleek dat het terugroepen van verlof der officieren zoo geheim mogelijk had moeten blijven en ik had mij niet weinig versproken, vooral door het daar ter plaatse te doen.

Mijn broeder vertrok onmiddellijk en zeer spoedig na zijne afreis vielen de verschillende grensgebeurtenissen voor, die bijna in oorlog met Engeland had gewikkeld. De Engelsche pers schreef daarover wederom op de spijtigste wijze en deed al wat zij kon, om de betrekkingen tusschen de beide landen te verbitteren. Als een voorbeeld harer houding diene het volgende voorval:

Toen mijn broeder te Askhabad terugkeerde, vond hij daar niets te doen en, na eenige in ledigheid doorgebrachte maanden, kreeg hij ten slotte twaalf dagen verlof. Hij kon er, natuurlijk, niets mede beginnen, aangezien hij ongeveer dien tijd noodig had, om eene beschaafde stad te bereiken; maar hij kwam op de gedachte om een uitstapje te maken naar de Perzische stad Mesched, die hij nooit had gezien en als eene zeer belangwekkende plaats werd afgeschilderd. Dientengevolge begaf hij zich met een half dozijn kozakken op weg, doorkruiste de bergen en, na eenige tapijten gekocht te hebben, keerde hij naar Askhabad terug, zonder dat iemand, en hijzelf het allerminst, gedroomd had, dat iets omtrent deze reis de aandacht kon trekken. Een paar weken later, las ik tot mijn vermaak in de *Times*, dat Rusland klaarblijkelijk duistere voornemens ten opzichte van Perzië koesterde, aangezien een officier der Kozakken, die het volste vertrouwen der regeering genoot, zich onlangs met een talrijk geleide naar Mesched had begeven, ten einde plannen te teekenen van de stad en de omliggende streek. Mijn broeder had geen plan kunnen teekenen, al ware zijn leven er mede gemoeid geweest en hij behoort tot die gelukkige, onbezorgde lieden, die niemand, met eenige menschenkennis toegerust, ooit zou uitkiezen voor eene zending als die, welke het groote Londensche blad hem toeschreef. Ik noemde dit voorval slechts, om te toonen hoe weinig waarde men hechten kan aan hetgeen zelfs de beste Engelsche bladen over Rusland of Russische zaken vertellen.

Wij keerden naar Berlijn terug, in tijds voor het laatste hofbal van den winter en de lijdensweken verliepen zooals altijd, met de Donderdagsche concerten der keizerin en de gewone feesten der diplomatie. In Maart stierf de stief-kleinzoon mijns vaders, prins Orloff, op zijn landgoed bij Parijs, waarheen hij zich begeven had in de hoop te genezen van de pijnlijke ziekte, waaraan hij bezweek, op een leeftijd, die hem had doen verwachten nog langen tijd zijn vaderland te mogen dienen. Hij was slechts enkele maanden te voren tot Russisch gezant te Berlijn benoemd en had nauwelijks den tijd gehad zijn post te vervullen. Hij was een der weinige persoonlijke vrienden van Bismarck en had, toen het voorval Hartmann hem noodzaakte Parijs te verlaten, zelf gevraagd naar Berlijn te worden gezonden. Prins Orloff was een allerinnemendst mensch. Hij had gedurende den Krim-oorlog een zijner oogen verloren en

de zwarte band daarvoor scheen nog slechts het voorname van zijn uiterlijk te verhoogen. Hij was een onzer schitterendste diplomaten en verdiende ten volle den grooten naam, dien hij zich verworven had. Ik betreurde hem zeer. Zijn vroege dood was een groote slag voor mijn vader, die nooit verwacht had hem te zullen overleven.

Twee of drie dagen na dit sterfgeval, vierde de Duitsche Kanselier zijn zeventigsten geboortedag. Die gelegenheid werd aangegrepen als voorwendsel tot eene groote demonstratie van aanhankelijkheid door het heele Rijk, jegens den man, die het in het leven had geroepen. De studenten der hoogeschool organiseerden een fakkeloptocht en de keizer schonk zijn minister een copie van Werner's schilderstuk „De proclamatie van het Duitsche Rijk te Versailles." De oude vorst bood dit cadeau in persoon aan Bismarck aan. Hij was daarbij vergezeld van de verschillende leden zijner familie en in enkele woorden drukte hij de dankbaarheid uit, welke hij, zoowel als zijn huis en het land, dat hij bestuurde, toedroegen aan den grooten man, wiens genie het Rijk eenheid en den Hohenzollern's de keizerskroon had geschonken. Het tooneel was hoogst indrukwekkend en mag zeer zeker als een der groote oogenblikken uit Bismarck's leven worden beschouwd.

Wij gingen natuurlijk den fakkeloptocht zien. Graaf Radolinski, thans prins Radolin en Duitsche gezant te Parijs, had ons uitgenoodigd dat te doen van uit zijne vensters, welke op Unter den Linden uitzagen. Het was een grootsch schouwspel en eene veelzeggende demonstratie van het opkomende geslacht. Bismarck was nergens meer gezien dan onder de studenten of aan de verschillende Hoogescholen van Duitschland. Het was daar, dat zijne reuzenpogingen tot de vereeniging van het Rijk de meeste waardeering hadden gevonden. Onder de zoogenaamde geleerde klassen der maatschappij werd zijn groote arbeid beschouwd zooals dat behoorde gedaan te worden — d. w. z. als een geheel, niet in al zijne bijzonderheden.

De dood maaide ijverig voort onder de lieden, die ik kende, in het jaar 1885. In Juni ontsliep prins Friedrich Carl van Pruisen, de beroemde Roode Prins uit den Fransch-Duitschen oorlog, na eene korte doch pijnlijke ziekte. Met hem verdween een man, die in de wereld gelijktijdig een grootere en kleinere plaats had ingenomen dan hij verdiend had. Als veldheer was de prins een genie; maar de werkeloosheid waartoe hij gedoemd was, na de eindoverwinning der Duitsche wapenen, woog hem zwaar. Hij was niet bemind en hij wist dit maar al te goed. Zijn verhouding tot zijne gemalin, die, op zijn zachtst gesproken, gespannen moest heeten, had veel te maken met het oordeel der menigte over hem en zijne ruwe manieren schonken hem veel vijanden. Ik heb immer geloofd, dat prins Friedrich Carl tot die ongelukkige lieden behoorde, die steeds misverstaan worden, onverschillig wat zij uitvoeren of pogen te doen. Bij zijn leven was hij gehaat, bij zijn dood werd hij niet betreurd.

Bijna gelijktijdig met hem, ging een andere held uit den krijg van 1870 ter ruste, Veldmaarschalk Manteuffel, onbetwistbaar een der grootste mannen der moderne Duitsche geschiedenis. Sedert verscheidene jaren had hij den zwaren post bekleed van Gouverneur der overwonnen gewesten Elzas en Lotharingen en door zijn wijs bestuur daarvan verwierf hij zich een bijna geheel eenigen naam in de geschiedenis. Hij was de eenige persoon in het Duitsche Rijk, die zijne meening tegenover Bismarck staande durfde houden en nooit vergunde hij den kanselier hem de wetten te stellen, zooals deze het met ieder ander deed. Baron Von Manteuffel was een zeer ontwikkeld mensch en iemand, die de zeldzame gave bezat zich in de plaats van een ander te kunnen stellen en de zaken te beschouwen met andere oogen dan de zijne. Zijne onpartijdigheid was buitengewoon groot en zijn gezond verstand en helder oordeel waren zoo volkomen, dat zij altijd al zijne persoonlijke voorliefde overstemden. Tot gouverneur voor de geannexeerde provinciën aangesteld zijnde met wel-

haast onbeperkte macht, bezigde hij deze slechts om verzoening en verzachting aan te brengen. Ofschoon hij Bismarck bewonderde, had hij nimmer sympathie gekoesterd met hem, of met de middelen, door hem gebruikt tot het welslagen zijner plannen. Zijne zedelijke beginselen stonden zeer hoog en hij zou nooit heengestapt zijn over zekere gewetensbezwaren, door Bismarck met het grootste gemak uit den weg geruimd. Manteuffel zou eene kracht zijn geweest voor elke politieke partij; doch hij weigerde hardnekkig zich bij een harer aan te sluiten, zich vergenoegende zijn plicht te doen als soldaat en als dienaar zijns Konings.

Zijn onverwachte dood bracht de regeering in groote verlegenheid. Het was niet gemakkelijk een opvolger voor hem te vinden en men vroeg zich af, of men niet wijs zou doen daartoe een prins uit het vorstenhuis te kiezen, zelfs werd de kroonprins genoemd als de geschiktste persoon voor Elzas-Lotharingen. Bismarck deelde aanvankelijk dat gevoelen; maar zoodra Wilhelm I geraadpleegd werd, verklaarde deze zich daartegen. Hij was uit beginsel afkeerig van het toevertrouwen van een verantwoordelijken post aan zijn troonopvolger, want hij wantrouwde de Fransche en Engelsche neigingen van zijn zoon. Zijne toestemming werd geweigerd met eene geestkracht, welke hij beter had gedaan niet zoo openlijk te toonen. Daarentegen dacht hij aan prins Wilhelm voor die benoeming, wat Bismarck goedkeurde.

Een al te gedienstige vriend verwittigde den kroonprins van dit plan en diens verontwaardiging was onbeschrijfelijk. Hij begaf zich regelrecht tot zijn vader, om er uit al zijne macht tegen op te komen, dat men zijn zoon eene macht zou verleenen, welke hemzelf steeds geweigerd was. De keizer eindigde met, tegen wil en dank, toe te geven en prins Hohenlohe werd tot stadhouder benoemd. Bij het vernemen van het voorgevallene, werd prins Wilhelm zeer boos, niet op zijn vader, maar op zijne moeder, die hij beschuldigde den kroonprins aan te hebben gespoord op zoo krachtige wijze tegen zijne aanstelling te protesteeren. Ik weet met zekerheid dat de kroonprinses niet van de zaak gehoord had. Haar gemaal had haar de plannen des keizers verzwegen, zoodat de toorn van den jongen prins tegen zijne moeder even ongegrond als ongepast was; maar het gebeurde, dat de vijandelijkheden tusschen de leden van het koninklijke huis aan het daglicht bracht, had gevolgen, welke zelfs de kroonprins niet voorzien kon.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Graaf Schouwaloff wordt gezant van Rusland te Berlijn. Ons diner ter zijner eere en de gevolgen daarvan. De mazelen-epidemie. Laatste ontmoeting met den kroonprins. Eerste geruchten omtrent zijne zware ziekte.

Na den dood van prins Orloff werd graaf Schouwaloff als gezant van den czaar te Berlijn aangesteld. Ik ben overtuigd dat het keizer Wilhelm zelf was, die deze keuze voorstelde, aangezien Schouwaloff de meest geschikte man was alle moeielijkheden uit den weg te ruimen, welke de reeds gespannen verhouding tusschen de beide landen verergeren kon.

Wij hadden den nieuwen ambassadeur ten eten gevraagd. Het was geen officieel diner. Slechts enkele vrienden waren uitgenoodigd daartoe. Onder hen bevond zich graaf Neipperg, een kleinzoon van Marie Louise's tweeden echtgenoot. Hij was een alleraangenaamst mensch, maar behoorde tot de leden van het Centrum en zetelde daardoor in den Reichstag bij de tegenstanders van het gouvernement. Ik bekommerde mij natuurlijk niet om zijne staatkundige gevoelens, toen ik hem ten eten vroeg. Men oordeele dus over mijne verbazing enkele dagen later het bezoek te ontvangen van een zendbode van Bismarck, die mij liet weten zeer boos op mij te zijn graaf Neipperg met Schouwaloff te dineeren te hebben genoodigd en de hoop uitsprak dat iets dergelijks zich niet zou herhalen. Verontwaardigd gaf ik ten antwoord niemand

toe te laten zich met de keus mijner gasten te bemoeien. Dit voorbeeld zal bewijzen welk eene tirannie de machtige kanselier zocht uit te oefenen, tot zelfs over lieden, die geen officieele positie innamen.

Dienzelfden winter van 1885—86 zag eene hevige epidemie van mazelen woeden, voornamelijk in de hoogste kringen van Berlijn. Ik werd er het eerst door aangetast en stierf er bijna aan. Niemand wist hoe die besmetting ontstaan was. Dag op dag hoorde men van nieuwe slachtoffers.

De kroonprins had nooit te voren de mazelen gehad en was er zeer bang voor. Op zijn leeftijd kon die ziekte dan ook niet anders dan zeer ernstig zijn en toen hij er eindelijk door werd aangegrepen, maakte men zich zeer bezorgd. Hij herstelde, wel is waar, doch zijn keel bleef sedert altijd zwak en er valt niet aan te twijfelen of deze ziekte was de oorsprong van de krankheid, waaraan hij twee jaar later bezweek.

Nauwelijks was ik genezen, of mijn echtgenoot begon aan malaria te lijden en nadat hij weken achtereen met den dood had gekampt, raadden de doktoren ons aan ons naar Egypte te begeven. Weinig vermoedde ik, toen wij vertrokken, dat mijn verblijf te Berlijn voor altijd ten einde was.

Een der personen, die ik aldaar het meest had gezien, was gravin Schleinitz. Haar echtgenoot was een jaar te voren overleden en zij trad op nieuw in het huwelijk met graaf Wolkenstein, den Oostenrijkschen gezant te Petersburg. Het was aan haar bruiloftsdéjeuner, dat ik den kroonprins voor het laatst zag. Het onderhoud, dat ik met hem had, liet mij geen indruk na dat hij nog lijdend of zwak was. Hij was zeer zeker vermagerd en klaagde over zijn keel; maar niemand dacht ook slechts een oogenblik, dat men hier iets anders dan een onschuldig gevolg der mazelen had te duchten.

Na den zomer in Rusland te hebben doorgebracht, gingen wij te Odessa aan boord, om ons naar Constantinopel en van daar naar Alexandrië te begeven. Wij bleven twee dagen stil in eerstgenoemde stad en het was daar, dat ik voor het eerst de teleurstelling leerde kennen, die men gevoelt wanneer men eene plek weerziet, waar men gelukkig is geweest en men de omstandigheden zoo geheel veranderd, zoovele dierbare figuren verdwenen of gestorven vindt. Er bleef niemand over, om over de dagen van weleer te spreken en, ofschoon de Duitsche gezant, graaf Radowitz, en zijne vrouw alles deden om ons verblijf te veraangenamen, deed het verschil met mijn eerste verblijf te Constantinopel zich bij elke schrede gevoelen, nam ik eene smartelijke herinnering mede aan dit tweede bezoek.

Te Caïro brachten wij een heerlijken winter door, zoodat ik niet dan vol droefheid den tijd zag aanbreken, waarop wij Egypte wederom verlaten moesten. Ik wilde dat niet doen alvorens nog eenmaal mijne lievelingsplekjes te hebben bezocht en wij maakten een laatste uitstapje naar het graf van Ti en de pyramiden van Sakharah. Nooit zal ik de woestijn vergeten, zooals zij er dien avond uitzag, wit en stil onder de stralen der zilveren maan. Geruimen tijd zat ik op die eindelooze uitgestrektheid te staren, welke mij plotseling de nietigheid van menschelijke eerzuchten en ons leven deed gevoelen. De woestijn heeft iets onbeschrijfelijk plechtigs. Men krijgt daar niet den indruk alsof de vervlogen eeuwen op ons nederblikten, maar als staarde men ze zelf aan, met al wat zij vertegenwoordigen in de geschiedenis en in het lot der menschheid.

Het was tegen het eind van dien winter in Egypte, dat ons geruchten bereikten, aanvankelijk onbestemd, maar daarna steeds ernstiger, omtrent den gezondheidstoestand van den kroonprins en ten slotte het gevreesde woord „kanker" werd genoemd. Dat bericht kwam als een verpletterende slag; maar nog altijd hoopte men dat de geneesheeren zich vergisten en hij slechts aan eene voorbijgaande ongesteldheid leed. Zijne tegenwoordigheid te Berlijn bij de viering van 's keizers zeventigsten geboortedag deed ons gelooven, dat men de zaak verergerd had. Doch zelfs in die vroege dagen van het treurspel, dat men zoo

spoedig zou zien afspelen, vertoefden mijne gedachten voortdurend bij de kroonprinses. Ik gevoelde wat er in haar moest omgaan, welke zielesmart zij zou doorworstelen. Toch vermoedde ik niet langs welk een lijdensweg zij zou moeten gaan, welke marteling haar wachtte.

Achttiende Hoofdstuk.

Terugkeer naar Rusland. Dood van keizer Wilhelm. Het begin en einde eener regeering. Dood van mijn vader. De eerste dagen van keizerin Frederik's weduwstaat. Bismarck's val.

Ik keerde in Juni 1887 met mijne kinderen naar Rusland terug, waar mijn echtgenoot zich eenige maanden later bij ons voegde. Dat jaar bleek vol smarten te zijn. De gezondheid van mijn vader was zoozeer verminderd, dat ons geen twijfel overbleef of het einde naderde. Ook de tijdingen uit Berlijn waren droevig; men wist thans dat de dagen van den kroonprins geteld waren. De persoon, die zich dit feit het minst verheelde, was wel de kroonprinses zelve. Zij hield geen hoop meer over, sedert het oogenblik waarop men haar den waren aard der ziekte van haar gemaal had toevertrouwd. Hij zelf was degeen van beiden, die nog het meest moed behield, tegenover het vreeselijke lot, dat hen dreigde.

De keizerin zinspeelde, in later dagen, nooit anders dan op onbestemde wijze op dien tijd. Zij had te veel geleden, om te willen spreken over die uren van zwijgend gedragen folteringen, waarvan de bitterste misschien het misverstand was, dat tusschen haar en haar oudsten zoon was verrezen. Onder de vele onwaarheden, welke men omtrent de keizerin heeft verspreid, is er eene, die zelfs door enkelen harer vrienden geloofd werd, en wel dat zij nooit van den tegenwoordigen keizer hield. Ik weet, integendeel, dat zij hem juist, in het diepst haars harten, eene groote voorliefde toedroeg en dat maakte voor haar de gebeurtenissen nog pijnlijker, welke beiden een tijdlang van elkander vervreemdden. Hij had haar die eerste moedervreugden doen kennen, die geen vrouw ooit meer vergeet; hare eerste hoop was op hem gevestigd geweest; hem dankte zij den trots een troonopvolger te hebben geschonken aan het rijk, waarover zij geroepen was te regeeren. Hij was het voorwerp geweest harer teederste zorgen en zij was fier geweest op zijne groote gaven en talenten.

Ik bevond mij te Petersburg, toen de oude keizer Wilhelm stierf. Niettegenstaande zijn hoogen leeftijd, trof die gebeurtenis als een slag, niet enkel degenen, die hem kenden, maar de wereld in het algemeen. De mogelijkheid dat hij zijn ter dood veroordeelden zoon in het graf zou voorgaan, was niemand waarschijnlijk voorgekomen en met hem eindigde een gansch tijdperk der geschiedenis. Oprecht, gewetenstrouw, waar en bewonderenswaardig onzelfzuchtig als hij was, zal Wilhelm I herdacht worden als iemand, die zonder waarlijk groot te zijn, toch groote dingen volbracht. Hij werd algemeen betreurd en zelfs zijne onverzoenlijkste vijanden weenden bij zijn heengaan.

Toen zijn zoon den troon beklom, verbaasde deze ieder door de geestkracht waarmede hij, half stervend, zijne plichten getrouw was en de teugels van het bewind overnam. De twee brieven, welke hij richtte tot het Duitsche volk en den Rijkskanselier, zullen immer blijven voortleven als een der prachtigste programmen, waarmede een monarch de kroon kan aanvaarden. Ongelukkigerwijze moest het slechts een program blijven en zou de edele geest, die zulke welsprekende woorden neerschreef uitgedoofd worden, bijna voordat de inkt op het papier was gedroogd.

Ik zag den keizer niet weder na zijn troonsbestijging. Mijn echtgenoot ging afscheid van hem nemen en bracht mij een woord van vaarwel over, dat mij altijd dierbaar blijven zal. Hij zeide mij, dat zijne zelfbeheersching hem bijna had begeven, toen hij toegelaten werd bij den stervenden vorst. Allen, die Frederik III naderden, werden evenzeer aangegrepen door den heldenmoed, waarmede hij den dood afwachtte. Ook de

keizerin was even bewonderenswaardig als zij zich haar leven lang heeft betoond. Hare volkomen zelfverloochening kwam nooit heerlijker uit dan gedurende de drie maanden, dat zij de keizerlijke kroon droeg.

Deze korte regeeringstijd van Frederik III werd gekenmerkt door tal van andere zorgen en smarten. De twist, welke voorviel tusschen de keizerin en Bismarck, betreffende de verloving van prinses Victoria met den prins van Bulgarije, greep den keizer het meest aan. Daarop kwamen de zaak Puttkammer en verscheidene andere kleine gebeurtenissen zijne laatste dagen verbitteren. Het huwelijk van zijn tweeden zoon, prins Heinrich, met prinses Irene van Hessen wierp een zonnestraal op al het lijden van zijn levensavond; maar vermocht hem toch dien vrede niet te schenken, hem zoo gaarne door zijn vrienden gegund en toen hij eindelijk bezweek, was hij zoodanig afgemat naar geest zoowel als naar lichaam, dat de komst van den doodsengel veeleer eene verlichting dan iets anders voor hem was.

Datzelfde jaar, op 29 April 1888, overleed mijn vader, een leed te meer bij al mijn droefheid. Zijne laatste beschikkingen ten opzichte van zijne bezittingen noodzaakten mijn echtgenoot zich in Rusland te vestigen, waar hij zich liet naturaliseeren. Wij huurden dus een huis te Sint Petersburg en ik keerde weder tot het vaderland, dat ik nooit had moeten verlaten.

In 1890 werd de wereld in opschudding gebracht door de tijding dat Bismarck door zijn vorst was afgedankt. Dit voorval kwam als een donderslag voor de groote menigte; maar al degenen, die van verre of nabij den loop der zaken aan het hof van Berlijn hadden gevolgd, waren er op voorbereid. Ik zelve was steeds overtuigd geweest, dat de machtige minister en de jonge keizer niet lang overeen zouden stemmen. Wilhelm II was er de man niet naar zich aan banden te laten leggen en Bismarck dulde geen verzet, onder welken vorm dan ook. Deze beide naturen moesten vroeg of laat met elkander in botsing komen en toch had niemand voorzien, dat de groote vrienden van 1888 binnen zóó korten tijd onverzoenlijke vijanden zouden worden. De wereld had ook recht gehad te verwachten, dat het groote genie, wien Duitschland zijne eenheid te danken had, zijne ballingschap op waardiger wijze zou hebben gedragen dan het geval was. Bismarck het hoofd te zien worden der oppositie tegen de kroon — die steeds haar steunpilaar in hem had gevonden — was een ongeloofelijk schouwspel, dat vrienden en vijanden van den eersten Kanselier van het nieuwe Duitsche Rijk over hem deed blozen.

Aan deze gebeurtenis verbindt zich een niet algemeen bekend feit, dat haar een pathos verleent, als men slechts in een Grieksch treurspel zou zoeken. Toen Bismarck zich verloren zag, wendde hij zich tot zijn voormalig slachtoffer en smeekte hij keizerin Frederik zijne zaak voor hem bij haar zoon te bepleiten. De keizerin was vrouw; zij kon de verzoeking niet weerstaan, hem te doen boeten voor al wat hij haar had doen doorstaan en op den brief van haar ouden vijand antwoordde zij „dat hij er zoo volkomen in geslaagd was elken invloed te verwoesten, dien zij ooit bezeten had over haar zoon, dat zij zich onmogelijk met eenige hoop op welslagen kon mengen in de vraag van zijn aanblijven of gaan." Maar zij was ook menschelijk en moet zich gewroken hebben gevoeld, toen zij bevond nog eenmaal bij machte te zijn iets toe te staan of te weigeren aan den man, die haar zoo onafgebroken had bestreden, zoo genadeloos behandeld had.

Gedurende den herfst van 1890 zag ik, voor het eerst sedert zij weduwe was, keizerin Frederik weder. Het was te Berlijn, waar zij eenige dagen doorbracht en ik ook juist kwam, op weg naar Parijs. Ik verzocht natuurlijk haar te mogen bezoeken en zij ontving mij gedurende den avond in het vertrek, waar wij gewoon waren geweest bijeen te komen voor de partijen, welke zij als kroonprinses gegeven had. De meubels waren gedeeltelijk vernieuwd; het prachtige portret des keizers in zijne witte kurassiersuniform, door Angeli geschilderd, hing aan

den muur, omgeven van een krans groene lauwerbladeren. Hare Majesteit stond daaronder toen ik binnen gelaten werd en trad mij een paar passen te gemoet. Ik kon niets zeggen, maar slechts op haar toeloopen en haar sprakeloos de hand kussen. Ook zij scheen zichzelve niet meester te kunnen blijven en iets als een snik weerklonk van hare lippen; maar spoedig daarop herwon zij hare zelfbeheersching en na het enkele woord: „Gij hadt niet gedacht mij aldus weer te vinden," veranderde zij het onderwerp van gesprek en werd weer geheel en al de oude.

Hare lokken waren wit geworden; maar hare oogen behielden dezelfden mooien, zachten blik van voorheen, ofschoon zij omringd waren van die roode kringen, welke men alleen ziet bij hen, die veel hebben geweend. Hare houding was ietwat veranderd en de levendigheid, welke vroeger hare manieren had gekenmerkt, was verdwenen, om nooit weder te keeren. Haar gansche uiterlijk sprak van ontroostbaar lijden, maar een lijden op de edelste wijze gedragen en dat haar, zoo mogelijk, nog beter, nog beminnelijker dan voorheen had gemaakt. Zij sprak over alles waarin zij belang had gesteld voordat haar leven verwoest was geworden. Er waren nog enkele personen aanwezig en de keizerin had voor ieder een woordje over, praatte met denzelfden gloed als eertijds. Maar voor hen die haar kenden, viel het duidelijk te zien hoeveel die inspanning haar kostte en hoezeer zij het groote geheim had geleerd van heerschappij over zichzelve uit te oefenen, dat zoo weinigen bemachtigen.

Negentiende Hoofdstuk.

De winter van 1893—1894. — Begin der ziekte van Alexander III. — Onze reis naar Italië. — Eene audiëntie bij Paus Leo XIII. — Kardinaal Ledochowski. — Dood van Alexander III.

De winter van 1893—94 was de laatste van Alexander III 's leven en regeering. Hij begon op een schitterende wijze en zoowel aan het hof als in de wereld zouden meer feesten gegeven worden dan andere jaren. Het eerste groote hofbal was aangekondigd en de uitnoodigingen reeds rondgezonden, toen ik op zekeren avond van generaal Tcherewine vernam, dat de keizer plotseling ernstig ziek geworden was. Wij hadden nooit vernomen dat er iets aan zijne gezondheid haperde en het bleek nu ook, dat zelfs zijne familieleden niet vermoedden dat hij door eene doodelijke krankheid was aangetast. Toen deze eerste hevige aanval zich openbaarde, die niets anders was dan een begin van het eind, noemden de lieden het influenza en weigerden zij het als iets ernstigs te beschouwen. De waarheid was, dat de keizer zich nooit weder wel had gevoeld na het spoorwegongeluk bij Borki; maar het lag niet in zijn karakter te klagen en hij had gezwegen over zijne ongesteldheid.

De bulletins spraken thans van gevatte koude en niets meer. Natuurlijk werd het hofbal afgelast; maar zoodra Alexander III weer op kon staan, vond het plaats en waagde niemand het te spreken over de vreeselijke verandering in het uiterlijk van den ongelukkigen vorst. De eenige, die durfde zeggen dat de zaak hem ernstig toescheen, was generaal Tcherewine en hij vertrouwde mij toe de naaste toekomst zeer donker in te zien.

In Maart van hetzelfde jaar brachten wij onze oudste dochter naar Italië, waar ik haar de wonderen van Florence en Rome wilde laten zien. Een paar dagen vóór ons vertrek werd het vijftigjarig bestaan gevierd van eene liefdadige instelling te St. Petersburg, het Genootschap der Heilige Drieeenheid genaamd, een toevluchtsoord voor arme lieden. Eene der dochters van Nicolaas I, had dit tehuis gesticht en de keizer en keizerin woonden het feest bij. Ik werd uitgenoodigd de godsdienstoefening in de kapel van het gebouw bij te wonen. Na afloop daarvan kwamen wij (de enkele aanwezige dames) in de spreekkamer bijeen, waar het vorstelijk echtpaar zich bij ons voegde. Het was toen vooral, dat ik getroffen

werd door de onherkenbare wijze, waarop de czaar veranderd was. Dien winter had ik hem slechts des avonds gezien, zoodat het moeielijk was geweest over zijn gelaat en kleur te oordeelen. Op dien helderen voorjaarsmorgen, in de naakte, witgekalkte zaal, waar wij vereenigd waren, zag men duidelijk de verwoesting, welke de ziekte bij hem had aangericht. Hij scheen eensklaps twintig jaar te zijn verouderd. Zijn gelaat was perkamentachtig geel, terwijl zijn geheele wezen de grootste afmatting uitdrukte. Ik gevoelde dat zijne dagen waren geteld en dat ik hem voor het laatste aanschouwde. Hij trad op mij toe en sprak mij aan. Toen ik hem, ten antwoord op eene vraag, vertelde dat wij op het punt stonden naar het buitenland te gaan, voegde ik er bij: „Mij dunkt dit een uitstapje naar een zachter klimaat ook Uwe Majesteit goed zou doen." Hij glimlachte weemoedig en zeide: „O! maar ik kan niet doen wat ik zou wenschen!"

Mijn voorgevoel had mij niet bedrogen; ik zag Alexander III niet weer. Toen wij, in November van dat jaar, naar Rusland wederkeerden, was hij reeds sedert eenige dagen een lijk.

Wij brachten een aangenamen tijd in Italië door. Reeds den dag na onze aankomst te Rome kwam baron Zorn de Berlach, een onzer vroegere kennissen, die kort te voren priester geworden was en thans bisschop van Straatsburg is, ons opzoeken en bracht hij ons toegangskaarten voor Sint Pieter, waar de plechtigheid der canonisatie van een nieuwen heilige, in tegenwoordigheid van den Paus zou plaats hebben.

Wij waren zeer blij in de gelegenheid te komen Leo XIII te zien en begaven ons vroegtijdig daarheen. Sint Pieter in galagewaad, want de Italiaansche gewoonte de kerkmuren voor feesten met roode zijde te behangen doet daaraan denken — maakte geen gunstigen indruk op mij. Het was al te prachtig, te opgeschikt, te weinig overeenkomstig den geest van het ware Christendom. Deze eerste indruk werd nog versterkt, toen luide jubelkreten de nadering van den Paus aankondigden.

Eerst verscheen een lange stoet bisschoppen, monniken, aartsbisschoppen en kardinalen, die allen brandende waskaarsen droegen. Zij traden langzaam voort, twee aan twee, gevolgd door een detachement van de Zwitsersche garde in hare fraaie scharlakenroode uniform. De heele processie scheen eindeloos lang. In de schemering van een lente-avond, bij het flikkerende licht der duizenden kaarsen leverde zij een bovenaardschen aanblik op. Al die gestalten van kloosterlingen en priesters, die zich onhoorbaar voortbewogen, deden aan schimmen denken.

Ten laatste verscheen, hoog op de schouders der Edelgarde gedragen, de Paus zelf, begroet met de oorverdoovende kreten: „*Evviva il Papa Re!*" Onbewegelijk als een marmeren beeld, was Leo XIII op de *Sedia gestatoria* gezeten, twee vingers opgeheven houdende, om de menigte te zegenen, zijn bleek gelaat te doorschijnend voor deze wereld. Bij het gadeslaan dier zwijgende, roerlooze verschijning, begreep ik plotseling de macht door de kerk van Rome uitgeoefend.

Er volgde een oogenblik stilte, toen de koorzangers het beroemde lied „*Tu es Petrus*" aanhieven. Eensklaps verdween de witte gestalte, op wie aller oogen gevestigd waren en zag men slechts eene massa roode en purperkleurige kleederen neergeknield en het licht der tallooze kaarsen, stralende op het goud der ter aarde gebogen mijters. Het oog werd verduisterd door dat alles en eerst van lieverlede ontdekte men weder eene witte schaduw op de knieën voor het graf van den Heiligen Petrus.

Nu zong eene enkele stem heel zacht „*Benedicat vos, Pater, et Filius et Spiritus Sanctus,*" en men raadde dat het Leo XIII was, die een zegen afriep over de menigte.

Het was alles als een droom en voordat men daaruit ontwaakte, was alles verdwenen, de in het wit gehulde Paus, de kerkvorsten in hunne prachtige kleederen en de Zwitsersche Garde met de getrokken zwaarden.

Er bleef niets over dan eene hijgende menigte, die zich uit de kerk zocht te dringen.

Eenige dagen later werden wij door Leo XIII ontvangen. Deze audiëntie zal mij altijd bij blijven. Wij waren uitgenoodigd de Pauselijke Mis bij te wonen en dus gingen wij reeds om zeven uur in den morgen de vele trappen op, die naar de particuliere vertrekken van den Paus in het Vaticaan leiden. Wij kwamen door reusachtige zalen, waar wij telkens een schildwacht op post vonden en bereikten een kleiner vertrek, waar wij werden opgewacht door twee monsignori. Er waren zes personen voor de plechtigheid gevraagd; wij betraden eene andere kamer. Hier stonden bidstoelen voor eene gesloten deur. Na een poos wachtens, werd deze deur plotseling geopend en verscheen eene gestalte, gewikkeld in een scharlakenkleurigen mantel. De verschijning had iets fantastisch en zoo ook het gebaar, waarmede zij de aanwezigen met wijwater besprenkelde. Daarop verdween zij weder en werden de deuren gesloten. Toen zij enkele minuten later open gingen stond de verschijning, Leo XIII, voor het altaar, met de eigenaardige stem, vol melodie, het *Confiteor* te bidden.

De mis werd heel eenvoudig door hem gelezen, maar met een pathos, dat een diepen indruk op de toehoorders maakte. Elk der woorden scheen tot een bepaalden persoon gericht: Het *Pater Noster* werd op bijna hartstochtelijken toon uitgesproken. De woorden hadden een klank van zieleangst en het „Vergeef ons onze schulden" weergalmde als een kreet om ontferming over de zonden der gansche wereld.

Na afloop van den dienst verdween de Paus en beklom zijn kapelaan onmiddellijk het altaar, om een tweede mis te lezen, waarna een ceremoniemeester ons dezelfde kleine kapel binnenvoerde en wij den Paus in een hoek daarvan vonden zitten, andermaal gewikkeld in zijn rooden mantel.

Wij naderden en knielden naast hem en hij begon heel zacht te spreken, ons vragende naar den toestand der Katholieke Kerk in Rusland. Even voor onze afreis was eene kerk in de provincie Wilna op last der overheid gesloten geworden en de bisschop van St. Petersburg had mijn echtgenoot verzocht, den Heiligen Vader over die pijnlijke zaak te spreken. Ik zag aanstonds dat dit onderwerp hem niet beviel. Rome was juist bezig met het Russische gouvernement te onderhandelen, over het daarstellen van een *modus vivendi* en de Paus wilde dit plan niet in gevaar brengen. Hij zeide in het Fransch: „Wat vermag ik daartegen? Ik ben een arme grijsaard, zonder steun of vrienden; ik kan slechts bidden," en na een oogenblik zwijgens hernam hij: „Bidt; bidt voortdurend, laat dit nooit na en gelooft. Het geloof is alles. *La foi c'est tout, la foi c'est la force du monde.*"

Onder de kardinalen, die wij te Rome leerden kennen, was kardinaal Ledochowski de merkwaardigste figuur. Ook al mocht men het niet eens zijn met zijne inzichten en staatkundig streven, toch moest men zijn onmetelijk verstand bewonderen, zoowel als den onoverwinnelijken moed, waarmede hij voet bij stuk hield, te midden van de kuiperijen aan het pauselijke hof. Kardinaal Rampolla was een zijner groote vijanden.

Na Rome begaven wij ons naar Londen, waar de Russische troonopvolger een bezoek aan de koningin aflegde met zijne bruid, prinses Alix van Hessen. Hunne verloving was juist publiek geworden en, met het oog op den gezondheidstoestand des keizers, die steeds zorgwekkender werd, werd deze gebeurtenis met vreugde door de Russische natie begroet. Ik bevond mij in Schotland, toen aan het eind van September de tijding kwam dat Alexander III opgegeven was. In October vernamen wij dat hij nog slechts enkele dagen had te leven en vertrokken wij onmiddellijk naar Rusland, maar reeds onderweg vernamen wij, dat de czaar op 1 November 1894 was bezweken. Met hem verdween een groote kracht. Zijn opvolger kende niemand; zelfs de personen uit zijne onmiddellijke omgeving wisten niets van zijne smaken of inzichten af. Ik gevoelde

dat met zijne troonsbestijging het Russische rijk eens te meer een duister lot te gemoet ging.

Twintigste Hoofdstuk.

De nieuwe keizerin. — Ontmoeting met keizerin Frederik. — Het huwelijk van Nicolaas II. — Indruk door zijne gemalin te Sint Petersburg gemaakt. — Dood van prins Bismarck. — Mijn laatste onderhoud met keizerin Frederik. — Het begin van het einde.

Alexander III was overleden te Livadia in de Krim, vanwaar zijn stoffelijk overschot naar Petersburg werd overgebracht. Prinses Alix van Hessen was enkele dagen vóór den dood des keizers aangekomen en woonde de laatste oogenblikken van den czaar bij, terwijl zij, bijna aanstonds na zijn afsterven, in de Grieksche kerk werd opgenomen onder den naam Alexandra Feodorowna.

Wij waren te Berlijn stil gebleven, toen wij den dood des keizers vernamen en een paar dagen later zag ik keizerin Frederik, die de gebeurtenis met mij besprak. Op dat tijdstip koesterde men een zeer hoogen dunk van prinses Alix en werd zij hoog geroemd. Toen ik de keizerin zeide hoezeer men zich in Rusland verblijdde over het vooruitzicht eene czarin te krijgen, die van liberale denkbeelden doordrongen zou zijn, was ik hoogst verbaasd te bemerken dat zij het niet met mij eens was. Zij zeide natuurlijk niet veel, maar deed mij opmerken, dat men altijd onverstandig deed af te gaan op den lof of afkeuring van lieden, die iemand niet van nabij kenden. Zij voegde er bij dat de prinses zeer hooghartig van aard was en vrij wat meer dan men vermoedde geneigd zou zijn hare positie van alleenheerscheres *au sérieux* op te vatten. Ook zinspeelde zij op het despotisch karakter harer nicht: „Zij is daarbij veel te zeer doordrongen van hare eigen volmaaktheid," verklaarde de keizerin, „en weigert naar raad van anderen te luisteren. Ook bezit zij geen tact en zal zij, zonder het zelf te willen, de gevoelens kwetsen dergenen, die zij juist te vriend zou moeten houden." Op droevigen toon liet de keizerin er op volgen: „Helaas! wanneer ziet men dochters op hare moeder gelijken?"

Wij keerden naar Rusland terug voor de begrafenis van Alexander III en ik begaf mij naar een der lijkdiensten, welke tweemaal per dag in de Kathedraal van Sint Petrus en Paulus gehouden werden, waar het lijk des keizers ten toon lag gesteld. Het was gebalsemd geworden; maar toch waren de gelaatstrekken onkenbaar veranderd. De keizerin-weduwe woonde, in krip gehuld, deze diensten geregeld bij en het was een smartelijk schouwspel haar, gebogen door leed, naast de doodkist neergeknield te zien van den gemaal, dien zij zoo teeder had bemind.

Aanstonds na de ter aarde bestelling, werd het huwelijk van den nieuwen czaar ter sprake gebracht. Na vele beraadslagingen werd bepaald, dat deze plechtigheid onmiddellijk zou plaats hebben, maar door geen feesten zou worden gevolgd. De 14de November werd daartoe gekozen. Het was de verjaardag der toekomstige keizerin en men geloofde dat die datum geluk zou aanbrengen. De gebeurtenis werd met de grootste belangstelling te gemoet gezien. Het was voor de eerste maal sedert Peter den Groote, dat een Russisch keizer in het huwelijk zou treden. Wij kwamen tegen tien uur in het Winterpaleis bijeen. Ik was vergezeld van mijne tweede dochter, die toen reeds met prins Blucher van Wahlstadt verloofd was, en alle aanwezigen wachtten vol spanning het verschijnen der bruid af. Het was half twaalf, toen eindelijk de deuren van de particuliere vertrekken des keizers opengeworpen werden en de stoet zich vertoonde. Voorafgegaan door de kamerheeren en verdere hofdignitarissen, verscheen de jonge czaar, de prinses bij de hand leidende. Zij zag er allerliefst uit. Haar hooge, sierlijke gestalte kwam dien dag voordeeliger uit dan ooit. Zij droeg de diamanten kroon, waarmede alle Russische grootvorstinnen aan het altaar treden

en een lange mantel van goudlaken, gevoerd met hermelijn, daalde van hare schouders af. Haar gelaat was zacht gekleurd van ontroering en hare gansche verschijning prachtig. Zij werd door gesmoorde kreten van geestdrift ontvangen.

Achter het bruidspaar kwam de keizerin-weduwe, geleund op den arm van haar vader, den koning van Denemarken. Maria Feodorowna was van hoofd tot voeten in 't wit gekleed, met een prachtig halssnoer van paarlen tot eenig sieraad. Haar bleek gelaat en de saamgenepen lippen verrieden haar innerlijken strijd; maar zij liep voort met vasten tred en had den moed gedurende heel de lange ceremonie hare tranen te bedwingen.

Het was gedurende dien eersten winter der regeering van Nicolaas II, dat eene zonderlinge gebeurtenis plaats greep, bij gelegenheid der aanbieding van het adres der Zemstwo van Twer. Dit lichaam had altijd bekend gestaan voor zijne liberale denkbeelden en nu het den nieuwen souverein begroette, drukte het de hoop uit, dat het Russische gouvernement eindelijk meer de Westersche begrippen zou omhelzen. Het adres bevatte niets oneerbiedigs; het was opgesteld door lieden, wier trouw en toewijding aan den troon boven elke verdenking waren verheven. Toch werd het door den jongen czaar ontvangen met een geheel onverklaarbaren toorn, die zich op de vreemdsoortigste wijze openbaarde. Toen, eenige dagen later, deputatiën der verschillende gewesten plechtig door hem en de keizerin werden ontvangen, om huwelijksgeschenken aan de czarin aan te bieden, hield Nicolaas II eensklaps eene toespraak, waarin hij zijn onderdanen met ongehoorde straffen dreigde, indien zij toe durfden geven aan de hoop op eene liberale regeering. Hij ging zelfs zoover de vuist te ballen tegen zijne ongelukkige toehoorders, die niet begrepen waarmede zij deze uitbarsting hadden verdiend, zij die pas de kostbaarste cadeaux aan de gemalin van dezen vorst hadden overhandigd. Enkele dagen later volgde een brief van de Nihilisten, die een welsprekend antwoord bevatte op zijne overijlde en onvoorzichtige taal.

Toen de keizerin, een jaar daarna, het levenslicht schonk aan eene dochter, maakte de teleurstelling dat het kind geen troonopvolger was, hare reeds toenemende onpopulariteit nog grooter. Er werden eenige bals in het Winterpaleis gegeven, maar alle levendigheid was van het hof verdwenen. De liefelijke Maria Feodorowna was niet meer daar, om deze feesten gloed bij te zetten en met haar was hunne betoovering verdwenen. Men zocht geen uitnoodigingen meer te ontvangen en een deel der wereld begon eene bestudeerde onverschilligheid aan den dag te leggen voor het keizerlijke paar, dat zich in zoo korten tijd onbemind had weten te maken. Eene sterke partij steunde de keizerin-weduwe en, aangezien haar politieke invloed veel krachtiger was dan die van hare schoondochter, verkreeg zij weldra eene macht, veel grooter dan zij ooit tijdens het leven van haar gemaal bezeten had.

In het begin van 1896 begaf ik mij naar de Italiaansche meren en, op weg naar Pallanza, zag ik te Frankfort keizerin Frederik en merkte voor het eerst eene verandering in haar uiterlijk op. Het was niet zoozeer dat zij verouderd was, als wel eene blijvende uitdrukking van pijn op haar gelaat, zooals men die alleen bij hevig lichamelijk lijden ziet. Zij klaagde echter over niets en op mijne vragen naar hare gezondheid antwoordde zij, dat zij zich zooals altijd gevoelde en zoo wel als zij verwachten kon te zijn. De toon, waarop deze woorden geuit werden, trof mij op dat oogenblik niet als onheilspellend; maar ik heb sedert vaak over de woorden zelven nagedacht. Zij voorspelden het gevaar, waarvan ik den omvang niet in kon zien, ofschoon ik mij verontrust bleef gevoelen. Weinig raadde ik dat de keizerin reeds ten doode opgeschreven was en dat de dagen, welke haar nog op aarde overbleven, bestemd waren ontzettend te worden gemaakt door een lijden als, gelukkig, slechts weinigen hebben doorstaan.

(*Slot volgt.*)

(*Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den Redacteur,* (*Weteringschans 35, Amsterdam*), *of rechtstreeks van de auteurs.*)

Opvoeringen in besloten kring worden onvoorwaardelijk toegestaan.

Wie van beiden?

TOONEELSTUKJE IN ÉÉN BEDRIJF

DOOR

EUGÈNE VERCONSIN.

UIT 'T FRANSCH DOOR BÉ HOLTROP.

PERSONEN:

MEVROUW DE BRÉVAL . . . . 30 jaar.
BÉRENGÈRE, haar nicht. . . . . 16 jaar.
EEN KNECHT.

Boudoir. — Schoorsteen met spiegel; vaas met rozen gevuld; pendule. — Twee deuren. — Rond tafeltje, waarop papier en kleine geschriften. — Fauteuil en een stoel bij het tafeltje.

EERSTE TOONEEL.

BÉRENGÈRE. (*komt op en kijkt op de klok*) Hoe laat is het? Half drie en mijnheer Théodoor de Champrozé komt om drie uur. O, wat ben ik zenuwachtig, want dit bezoek zal heel ernstige gevolgen hebben. (*de vaas met bloemen bemerkend*) Wat een mooie rozen! Als ik er eens één in mijn haar deed? (*zij doet het al pratende*) Daar, achter het oor. Verleden op 'n avond zei mijnheer de Champrozé me dat hij niets mooier vond staan dan een roos... één enkele, zóo achter het oor gestoken... Och hemeltje, dat was niets dan eene kinderachtigheid van zijn kant; maar wat hij me gisteren heeft verteld, toen hij van het ministerie kwam, is veel ernstiger. — „Juffrouw Bérengère," heeft hij gefluisterd toen hij me hielp mijn bont aan te doen, „ik kom morgenmiddag om drie uur bij mevrouw de Bréval, uw tante, een bezoek brengen en haar een

vraag doen, die voor mij van het hoogste gewicht is. Kan ik hopen, dat u op de vraag een gunstig antwoord zult geven, door van uw kant toe te stemmen..."

Ongelukkigerwijze is een knecht, een groote domkop van een knecht, hem in de rede komen vallen, met te zeggen dat ons rijtuig voor was. Mijne tante... mijne nicht wil ik zeggen.... (*lachend*) want al 14 dagen, — van dat ik uit het klooster ben gekomen, — wil mijne tante hebben dat ik haar mijne nicht noem. — „Dat is veel liever," zegt ze. — Die ijdele tante, hè!... Mijne... nicht dus, is toen bij ons gekomen, en we zijn weggegaan zonder dat mijnheer de Champrozé zijn zin heeft kunnen voltooien. Maar ik raad het eind van zijn zin. — „Juffrouw, kan ik hopen, dat u een gunstig antwoord op mijn vraag zult geven, door van uw kant toe te stemmen... om me uw hand te geven?" Daar heb je nu het eind van zijn zin. Want klaarblijkelijk heeft hij mij lief, die mijnheer Théodoor. Hij heeft me nog wel niet gezegd: „Juffrouw, ik heb u lief!"... want het is een jonge man en erg verlegen; maar zijne nauwkeurigheid Maandags en Donderdags op de ontvangdagen van mijne tante... neen, van mijne nicht — ik zal er nooit aan kunnen wennen — zijne oplettendheden voor mij, zijne voorkomendheden voor mijne tante zelf... Die jongelui zijn heel slim... zij zijn erg behulpzaam en oplettend voor de tantes om beter bij de nichten vooruit te komen... En dan, vannacht, op 't bal heeft hij me zeven maal gevraagd om te walsen en men vraagt geen zeven keer een jong meisje, zonder een bijbedoeling te hebben...

Overigens walst hij heel goed... om erg vlug carrière te maken; want mijnheer de Champrozé is een van onze aanstaande onderprefecten... later prefect... Een loopbaan die een oneindig groot voordeel heeft, zegt men, die van de bestendigheid.

Heb ik een beetje 't uiterlijk voor een prefects-vrouwtje? (*zij kijkt in den spiegel*) Waarom niet?... Mijn hemel, wat kruipt die boord in de hoogte! Ik kan haast niet meer ademhalen. Hij is niet rond genoeg uitgesneden, zooals generaal Brismontier zegt. (*vertrouwelijk*) Hij vindt de boorden nooit rond genoeg uitgesneden. Ik heb, den eersten keer dat ik hem zag, al geraden dat hij mijne tante liefhad. Hij dineerde met haar... Hij maakt haar 't hof. (*buiten gerucht*) Daar is ze! Laat ik gauw een anderen boord omdoen, voordat ze dezen ziet. (*Zij vertrekt door een deur, terwijl mevrouw de Bréval door de andere binnen komt.*)

TWEEDE TOONEEL.

MEVROUW. (*zij kijkt op de klok*) Hoe laat is het? Kwart voor drie en mijnheer Théodoor de Champrozé komt om drie uur. Ik ben werkelijk erg zenuwachtig, want dit onderhoud zal beslissende gevolgen hebben. (*de vaas met bloemen bemerkend*) O, wat een mooie bloemen! Als ik er eens twee in mijn haar deed, dáar (*zij doet het*) van voren.... Mijnheer Théodoor zei me gisteren dat hij niets mooier vond staan dan twee rozen... twee... zóo in 't kapsel van een dame gestoken... Kom, laat ik het gauw doen, voordat Bérengère komt. Die kleine merkt alles op en zal me van coquetterie beschuldigen. Ik coquet of behaagziek! Lieve hemel, neen!... maar ik wil niet mishagen aan dat jongmensch, dat vandaag zelfs naar mijn hand komt vragen, want zijn brief laat me geen oogenblik in twijfel omtrent zijne bedoelingen... Waar is hij toch? (*zij zoekt den brief op het tafeltje*) Wat komt het er ook op aan... Arme mijnheer Camprozé! Hij heeft me tot op dezen dag geen bekentenis durven doen van zijne gevoelens, want het is zoo'n vreeselijk verlegen jongmensch; maar alles heeft ze me geopenbaard. Zijne vele bezoeken sedert hij me voorgesteld is, zijn plotselinge hartstocht voor de muziek, die hij met mij kan maken; zijne oplettendheden voor mij, alles, tot aan de beleefdheden voor Bérengère, mijn nicht, toe. Die jonge mannen zijn zoo handig en slim; zij zijn voor de nichtjes erg lief om bij de tante des te meer in de pas te komen. Komaan, ik zal medelijden met u hebben, mijnheer, en voor u zal ik nog eenmaal dat

twijfelachtige onbekende, wat men huwelijk noemt, trotseeren. (*zij gaat zitten*) De generaal zal diep bedroefd zijn. Arme generaal! hij zou me toch hebben aangebeden, en ik zou hem geleid hebben... ja, maar hij is 55 jaar, terwijl mijnheer de Champrozé... *zuchtend*)... hij is zelfs wat heel jong, 25 of 26 jaar, zegt men... terwijl ik... Welnu! omdat mijn beste... vijanden me niet meer dan 27 jaar geven, zullen we bijna van denzelfden leeftijd zijn... (*Bérengère zingt tusschen de coulissen*) O, daar komt Bérengère aan... Ik heb wel lust haar op de hoogte te brengen van de aanstaande gebeurtenis... Maar hoe te beginnen over het onderwerp?

(*Zij gaat bij het tafeltje zitten en neemt een brochure.*)

DERDE TOONEEL.

Mevrouw de Bréval; Bérengère.

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) 'k Heb er lang over nagedacht, maar 'k ben besloten om tante voor te bereiden op de vraag, die mijnheer Théodoor haar waarschijnlijk straks zal doen. En 'k zal meteen zeggen, dat ik zeker mijne bestemming geef. (*luid*) Goeden dag, lieve a... nicht.

MEVROUW. Goeden dag, lief kind... Wat ben je mooi van morgen, en die mooie roos in je haar...

BÉRENGÈRE. O, praat me niet over mijn haar! Dat is immers niets bij het uwe! Gisteren nog hield mijnheer de Champrozé er een lofrede over!

MEVROUW. (*terzijde*) Zij komt er zelf op. (*luid*) Zoo? houdt mijnheer de Champrozé zich met mijn haar bezig?

BÉRENGÈRE. En nog wel anderen houden er zich mee bezig.

MEVROUW. Wie dan wel, juffrouw?

BÉRENGÈRE. Generaal Brismontier, bijvoorbeeld.

MEVROUW. Kind! ga daar eens naast mij zitten en laten we als twee goede vrienden eens wat praten; want ik heb je iets vertrouwelijks te zeggen.

BÉRENGÈRE. (*terwijl ze gaat zitten*) Wel! u ook.

MEVROUW. Jij, lieveling?... kijk! kijk!

BÉRENGÈRE. Eerst u.

MEVROUW. Neen, jij.

BÉRENGÈRE. Dat zou niet gepast zijn.

MEVROUW. Dat is waar. Het recht van de oudste.

BÉRENGÈRE. (*protesteerend*) O!

MEVROUW. Welnu! wat zou je er wel van zeggen als je eens hoorde dat iemand naar mijn hand dong?

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) De generaal, ik heb het wel gedacht. (*luid*) Maar ik zou zeggen dat ik zoo iemand heel goed begrijp; want, zoo mooi en jong als u bent...

MEVROUW. Jong! Ik ben 30 jaar.

BÉRENGÈRE. Welnu, 30 jaar! Dat is de bevoorrechte, de mooiste leeftijd, zooals de generaal zegt, een leeftijd waarop juist de schoonheid begint te bloeien.

MEVROUW. De generaal weet niet wat hij zegt, en ik zou gaarne die mooiste en bevoorrechte leeftijd veranderen tegen jou 16 jaar, kindjelief.

BÉRENGÈRE. O, mijn 16 jaar; dat is de ondankbare leeftijd, die van de magere armen, puntige ellebogen en overal hoeken.

MEVROUW. Behalve de uitzonderingen, ijdeltuitje.

BÉRENGÈRE. (*met een zucht van voldoening*) Nu nicht, men doet wat men kan. Maar het handelt niet over mij; het is over u en over uw zoogenaamde 30 jaar, waar u niet naar uitziet. Bovendien is de generaal al over de *50*.

MEVROUW. (*verwonderd*) De generaal!

BÉRENGÈRE. O, neem me niet kwalijk dat ik hem genoemd heb, maar ik had het geraden.

MEVROUW. Met je verlof...

BÉRENGÈRE. O, ik ben geen klein kind meer; ik zie en begrijp al veel dingen. Pas op, houd me niet voor de gek; maar den eersten dag toen ik van kostschool kwam dineerde de generaal hier. Hij was zelfs uw buurman aan tafel...

MEVROUW. Natuurlijk.

BÉRENGÈRE. Nu! alleen maar de toon van zijn stem toen hij u olijven aanbood: (*den generaal nabootsend*) „Wilt u soms olij-

ven hebben, lieve mevrouw?" Ik heb toen dadelijk begrepen dat hij u lief had en dat het eigenlijk wou zeggen: — „Wilt u mijne echtgenoote worden, lieve mevrouw?"

MEVROUW. Heb jij dat opgemerkt?... Alleen heb je je vergist, juffrouw!

BÉRENGÈRE. Hoezoo?

MEVROUW. Het is best mogelijk dat de generaal die gedachten heeft, maar... maar hij zou mijn vader wel kunnen zijn.

BÉRENGÈRE. Och! hij is zoo goed geconserveerd!

MEVROUW. Geconserveerd! geconserveerd!... Jij spreekt daarvan?... (*terzijde*) Zij spreekt er maar over op haar dooie gemak! (*luid*) Enfin, het is de generaal niet.

BÉRENGÈRE. (*Verwonderd*) Och!

MEVROUW. Er is zoo weinig sprake van hem, dat ik hem vandaag zelfs buiten de deur heb laten staan, toen ik hoorde dat hij me een bezoek wou brengen en nu juist verwacht ik den jongen man, wiens bedoelingen...

BÉRENGÈRE. Is het een jonge man?

MEVROUW. Het is een jonge man, die je hier even dikwijls ziet als den generaal... Mijn hemel! ik kan je niet zeggen op wat voor een toon hij me olijven aanbiedt, hoewel hij gisteren nog bij me dineerde.

BÉRENGÈRE. Gisteren! het is dus mijnheer de Champrozé!

MEVROUW. Hijzelf.

BÉRENGÈRE. (*haar aandoening verbergend*) O, en hij heeft u gezegd dat hij u lief had?

MEVROUW. Alles heeft het mij gezegd. Van den eersten dag al af, dat hij me is voorgesteld, heb ik begrepen dat die jonge man een geheim op het hart heeft.

BÉRENGÈRE. Och!

MEVROUW. Een geheim waarvan ik gauw de uitlegging had: zijn altijd present-zijn op den ontvangdag in mijn salon...

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Waar wij met ons tweeën zijn, tantelief.

MEVROUW. Zijn voorkómen van mijne wenschen...

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Van ònze wenschen.

MEVROUW. Zijne bescheiden houding... zijne verlegenheid zelfs... die hartstocht voor muziek, die zich van hem heeft meester gemaakt, den dag nadat hij mij heeft hooren zingen bij den ondersecretaris van Staat, onzen oom.

BÉRENGÈRE. Wat bewijst dat?

MEVROUW. Den dag daarop, mijn lieve, wenschte mijnheer de Champrozé dat hij ook zoo'n mooie stem had en hij vroeg me toestemming om met mij muziek te maken. Je weet dat hij van dat oogenblik af bijna elken dag komt.

BÉRENGÈRE. Natuurlijk, want ik ben hier altijd.

MEVROUW. Behalve verleden Donderdag, toen je uit was naar de wedrennen.

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Dat is waar.

MEVROUW. Dien dag, lieveling, scheen mijnheer Théodoor zoo ontroerd toen we zongen en zuchtte hij zoo bij elke maat, dat ik medelijden met hem kreeg. — „Maar u ziet toch niet overal zuchten?" vroeg ik hem een beetje spottend.

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) O, wat een coquette!

MEVROUW. Hij wilde me net antwoorden toen jij ongelukkigerwijze thuis kwam

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Hij heeft háár dus lief

MEVROUW. De arme jongen heeft dan ook het besluit genomen me te schrijven (*opnieuw op het tafeltje zoekend*) Ik wou je zijn brief laten kijken.

BÉRENGÈRE. Dat is onnoodig.

MEVROUW. Vind je?

BÉRENGÈRE. Ik zeg, nicht, dat u groot gelijk heeft te hertrouwen, als u niet bang bent voor een huwelijk... misschien een beetje ongelijk...

MEVROUW. (*verwonderd*) Watblief?

BÉRENGÈRE. Zeker. Mijnheer de Champrozé is 25 jaar.

MEVROUW. Zes en twintig.

BÉRENGÈRE. En u bent 30.

MEVROUW. Maar ik zie er niet naar uit Je hebt het zelf gezegd.

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Maar u bent het toch

MEVROUW. Goed, maar nu hebben we lang genoeg over mij gesproken... Had je mij ook niet iets in vertrouwen te zeggen

BÉRENGÈRE. Heelemaal niet.

MEVROUW. Wat!? en daarnét...

BÉRENGÈRE. Maar...

MEVROUW. O, vertrouwen voor vertrouwen, nichtjelief.

BÉRENGÈRE. Wilt u het? Nu, goed.

MEVROUW. Nu?

BÉRENGÈRE. Nu, ik wil naar het klooster terug. Ik wil non worden.

MEVROUW. Wat?!

BÉRENGÈRE. Wat ik van de wereld gezien heb, heeft me de illusies doen verliezen en ik ga liever in een klooster... ik zou zelfs graag bij de Karmelieten.

MEVROUW. Bij de Karmelieten?!

BÉRENGÈRE. Is het niet de strengste orde, die het verst van de wereld afstaat?

MEVROUW. O, maar dat is krankzinnig. Je moet me uitleggen...

BÉRENGÈRE. Nooit!

MEVROUW. Wat! Nooit?

KNECHT. (*binnenkomend*) Mijnheer de Champrozé vraagt of mevrouw hem wil ontvangen.

MEVROUW. Hij!

BÉRENGÈRE. Ontvang mijnheer de Champrozé, nicht!

MEVROUW. Zeker, (*zij zendt den knecht weg*) want ik heb het hem beloofd. Maar ik zal hem zoo kort mogelijk laten blijven, want ik brand van nieuwsgierigheid om te weten...

BÉRENGÈRE. Mijnheer de Champrozé wacht u.

MEVROUW. Dat is waar... Tot straks, lieveling, tot straks! (*zij gaat weg*)

VIERDE TOONEEL.

BÉRENGÈRE. (*alleen*) Dus hij heeft mijne tante lief! Want zij is mijne tante — ze mag zeggen wat ze wil, — en heelemaal niet mijne nicht. En ik had gedacht... O, gekkin, gekkin, gekkin! Ik was maar speelgoed voor hem, een pop, die hij liet dansen om bij mijne tante beter in den smaak te vallen... (*zij gaat bij het tafeltje zitten*) Net als vroeger! Ik herinner me nog dat een soldaat me in de Tuileriën touwtje liet springen, opdat hij met Annette, de meid, beter zou kunnen smoezen. Annette is zelfs door ons weggestuurd door de schuld van dien soldaat. Ja zeker, de wereld is vol valschheden en ik heb groot gelijk haar te verlaten... (*stilzwijgend — met iets lijdends in haar stem*) Ik weet wel dat het een vreeselijk leven is wat me wacht in 't Karmelietenklooster. Het schijnt dat je er 7 maanden in 't jaar moet vasten, dat er nooit vuur brandt, zelfs niet in 't hartje van den winter, dat je 'r heele uren achter elkaar op de knieën ligt op den ijskouden grond! Nu! Zooveel te beter! want als ik zóó voortleef in dit wanhopige, afschuwelijke leven, dan ga ik toch ook zeker gauw dood, en als ik dood ben, och! dan heb ik geen verdriet meer. (*zij leunt met de ellebogen op het tafeltje en huilt een tijdje stilzwijgend. Een brief trekt haar aandacht*) Wat is dat? (*zij neemt den brief op*) Maar dat is de brief van mijnheer de Champrozé! Ik kan hem best lezen, want tante wilde hem me toch laten zien. (*zij leest*) „Mevrouw, niet zonder onrust en zonder aarzelen heb ik besloten u dezen brief te schrijven..." (*zij spreekt*) Ja, dat komt uit. De onrust die 't gevolg is van verliefd-zijn. (*zij leest*) Is de vraag, die ik u te doen heb, dwaas-eerzuchtig of alleen voorbarig? Of zal zij integendeel het geluk hebben door u verhoord te worden?... (*ze spreekt*) Het geluk! (*leest*) „Ik smeek u, mevrouw, aan deze onzekerheid een eind te maken door mij morgen om 3 uur een onderhoud toe te staan... (*ze staat op — spreekt*) Dat is zeker duidelijk genoeg!... (*oogenblik van stilzwijgen en overpeinzing. Bérengère houdt de oogen strak op den brief*) Is het duidelijk genoeg?... Neen. Want mijnheer de Champrozé doet geen duidelijke, positieve verklaring; hij zegt heelemaal niet dat hij mijne tante liever heeft... dan een ander. (*leest weer den brief*) „Mevrouw, is de vraag, die ik u te doen heb, dwaas-eerzuchtig of alleen voorbarig?" (*spreekt*) Dwaas-eerzuchtig is op allebei van toepassing, want als mijne tante een goede partij is, zooals men in deze ellendige wereld zegt, dan schijnt het toch wel dat ik ook eene rijke erfgename ben. Wat het woord voorbarig betreft, — dat is prachtig mooi

te verklaren als er sprake van mij is. — „Mejuffrouw uw nicht is misschien nog wel wat jong." — Maar dat is heelemaal niet te verklaren als er van tante sprake was. Voor tante is integendeel dringende spoed een vereischte, want ze is al over de dertig. Hoerah! ik heb weer hoop!! (*Mevrouw de Bréval verschijnt*) Daar is tante!

VIJFDE TOONEEL.

Bérengère; Mevrouw de Bréval.

(*Mevrouw de Bréval, die ten prooi schijnt van een hevige aandoening, loopt haastig, gejaagd doch zwijgend de kamer op en neer, terwijl ze zenuwachtig met haar waaier speelt.*)

BÉRENGÈRE. Wat heeft ze toch? . . . (*luid*) Wat scheelt er aan, nicht?

MEVROUW. (*met woede*) Ik heb het warm!

BÉRENGÈRE. Wat-blief?

MEVROUW. Ik heb het warm!! (*zij herneemt haar wandeling*) O! het is ongehoord! ongehoord! En ik die me verbeeldde . . .

BÉRENGÈRE. Wat dan?

MEVROUW. Dat die gek me liefhad.

BÉRENGÈRE. Houdt hij niet van u?

MEVROUW. Neen, hij heeft mij niet lief!

BÉRENGÈRE. (*terzijde*) Háár niet!

MEVROUW. Hij heeft zijne liefde geschonken — aan iets anders.

BÉRENGÈRE. Aan iets anders . . . (*terzijde*) Met wat 'n spijt en minachting zegt ze dat! Dat *iets* ben *ik* natuurlijk.

MEVROUW. (*met verkropte woede*) Weet je wat hij me is komen vragen?

BÉRENGÈRE. Hoe kan ik dat nu weten? (*terzijde*) Ze kijkt me met verscheurende oogen aan.

MEVROUW. Hij is me mijn hulp komen vragen . . . de jouwe ook, lieveling, — om bij onzen oom, den Staatssecretaris . . . kijk! nu lach ik er om.

BÉRENGÈRE. Om wat?

MEVROUW. Om de palmen van officier van de Académie te verkrijgen!

BÉRENGÈRE. Wat zegt u?

MEVROUW. Dat jongmensch is verliefd op de palmen van officier van de Académie! Dat was het geheime doel van zijne trouwe bezoeken! Edele belooning, die hij wel verdiend heeft, zegt hij, door den vurigen wensch om die onderscheiding te verkrijgen.

BÉRENGÈRE. Was het dáárvoor?

MEVROUW. Dáárvoor verlaat dat mijnheertje sedert een maand mijn salon niet meer; dáárvoor verspilt hij en daarvoor verspil ik al mijn geduld en mijne krachten en mijn tijd aan eindelooze duetten!

BÉRENGÈRE. Dáárvoor vraagt hij me al mijne walsen!?

MEVROUW. Die schijnheilige!

BÈRENGÈRE. O! die mannen! . . . Uw waaier, asjeblieft. (*zij neemt de waaier van mevr. de Bréval en verkoelt er zich mee; zeer opgewonden.*)

MEVROUW. Wat heb je toch?

BÉRENGÈRE. Ik ben warm!

MEVROUW. Dankje, lieve, voor je deelneming in mijne teleurstelling.

BÉRENGÈRE. Niet te danken, nicht. — Mannen zijn niets dan eerzuchtige monsters!

MEVROUW. Wezens zonder hart!

BÉRANGÈRE. Zonder ziel!

MEVROUW. Laten we dien mijnheer nu maar aan zijn lot over. We moeten eens even terugkomen op jou, lieveling, en op het malle denkbeeld, dat je weer naar het klooster terug wil gaan.

BÉRENGÈRE. O! maar ik zei het maar voor de grap.

MEVROUW. O! je . . .

BÉRENGÈRE. Meer dan ooit verlang ik naar de wereld! Ik wil naar bals en partijen; ik wil er dansen: walsen en cotillons; ik wil er ook coquetteeren om al mijne dansers het hoofd op hol te brengen en ze dan ten slotte erg ongelukkig te maken!

MEVROUW. Dàt zijn de ware beginselen, lieveling! Ongelukkigerwijze zijn wij te goed om ze te volgen.

KNECHT. (*kondigt aan*) Generaal Brismontier!

MEVROUW. Hij! Ondanks mijn verbod! Enfin! hij zal boeten voor alle anderen.

BÉRENGÈRE. Zendt u hem weg?

MEVROUW. Neen . . . (*met een bevelend gebaar*) Ik trouw hem!

(*Gordijn.*)

U is zoo antiek.

MONOLOOG

DOOR

ADRIAAN ILSEN.

Komt gejaagd binnenloopen, gaat tot voetlicht. Neemt zakspiegeltje ter hand, beziet gelaat, hoed, das nauwkeurig, loopt dan naar spiegel boven den schoorsteen, monstert toilet, schudt het hoofd en zegt geagiteerd:

Neen maar, blijf daar nu eens kalm onder! Alles nieuw! Van de zolen van mijn schoenen tot het kruintje van mijn hoogen hoed, alles nieuw en modern! Mijn costuum zòo nieuw, dat het nog niet betaald is, ja! nog sterker: er is zelfs geen kleermaker aan de deur geweest om te manen!

Ziet u dezen boord?

Anders draag ik dat soort boorden niet, maar omdat ik nieuw, modern wou wezen, nam ik een Rostand-boord. Lekker zit zoo'n ding bepaald niet, je hebt een gevoel of je een manchet om je nek heb, maar enfin, je bent er nieuw, ultra-chic, snobbish mee.

Bij een boord hoort een das, niet waar? Ik vroeg aan de juffrouw in den winkel: „Och, lieve juffrouw! geef me nu eens het allernieuwste model das."

„O! dan moet u deze nemen, juist uit Parijs ontvangen, kijkt u maar, het staat er in: „Dernière crèation de Paris."

Die das draag ik nu onder mijn boord, fijn, niet waar? En op die manier heb ik mijn geheele toilet gesoigneerd; mijn hoed, mijn schoenen, mijn handschoenen, mijn slobkousen enz., alles naar het allerlaatste model.

O! dan is het vreeselijk zóó iets te moeten hooren!

Heeft iemand schuld, dan krijg je boete! Natuurlijk. Heb je bijvoorbeeld: een ouwe tante, die je financieel in den weg leeft, doodgetreiterd, nu, dan krijg je de erfenis, dat is rechtvaardig — vóór wat, hoort wat. Maar zooals in mijn geval, *als je onschuldig bent,* dàn zóó iets op je boterham te krijgen, dat ligt iemand zwaar op de maag.

Ben ik nieuw? Ben ik modern, ja of neen?

Ja, niet waar?

O, ja! ik zou waarachtig mijn knevel nog vergeten. Ook nieuw, het model van keizer Wilhelm: „Es ist erreicht."

O! en dan dat te moeten slikken. Gewoonweg te moeten hooren: „Ik wil u niet hebben, omdat... (Niemand, die me ziet, zal het gelooven) omdat... (Het wil er bijna niet uit.) Ik wil u niet hebben, omdat u zoo antiek is, omdat *U*, dat ben *ik*, zoo antiek is."

Dat is me vlak in mijn gezicht gezegd. Nu, als je dan gekleed bent zooals ik, dan hoor je dat wel, maar begrijpen doe je het niet. Je maakt je kwaad, net als ik, je neemt een spiegel, precies als ik gedaan heb, je bekijkt je van hoofd tot voeten en dan — dan begrijp je er nog minder van.

Het ging zòò.

Ik kom de deur binnen, heel correct, buig en begin mijn liefde te verklaren in de „Nieuwe Gidstaal." Dat is toch ook nieuw! Ten minste in de conversatie!

Ik spreek wel vijf minuten lang van: „Zacht-deinend-aangewelde liefdesgolven, van: rood-oplaaienden liefdesgloed, van: intens-blauw ooggekijk." En ik eindig met: „In zalig zwijgen verzwijmelt mijn blik, als ik uit uw wimperpaar een trane neer zie droppen. Ja, want de liefde, zij kwam, als mooi blij geluk, goudgesprenkel, diamant-poeder over alles gestrooid. Jou glimzwart haar, je braambloede mondje, o, kom mijn zoete gloed, lamp mijner ziel, kom aan mijn borst."

Toen valt zij me in de rede en zegt: „Dat is wel aardig; uit welk boek heeft u dat? Gaat u zitten."

Ik *ga* zitten en denk: Heel veel gevoel voor dat nieuwe schijnt ze niet te hebben en als je het niet voelt, dan heb je er niets aan. Ik zal een beetje ouderwetscher beginnen.

„Juffrouw, zeg ik, het spijt me, dat u niet op een groene zodenbank zit en de maan niet getuige kan zijn van de openbaring mijner liefde, maar al is er geen zodenbank, hier is toch een canapé en al is er geen volle maan, u is er toch! Het zij mij daarom vergund, mij voor uw voeten neer te werpen en zoo mogelijk mijn levensgeluk in uwe oogen te lezen."

Ik wierp me half op mijn knieën. Ze zat nog al hoog en ik wou mijn hoofd op haar schouder leggen, als zij haar armen zou openen.

Kijk, op deze manier. (*Halve kniebuiging*) Maar zij deed maar niets, dan lachen, lachen!

Die houding was niet erg makkelijk en daarom zei ik: „Mejuffrouw, ik ben gelukkig u zoo vroolijk te kunnen maken, maar..."

Half stikkend van 't lachen antwoordt ze: „Ja, m'neer, u zit daar ook precies als een rheumatische kikker, die wel springen wil, maar niet springen kan. — Wat wou u toch?"

Ik was wel een beetje bekoeld, sta op en zeg kortaf: Met u trouwen!

„Dat is een flink antwoord, zei ze heel lief. Gaat u weer zitten en als u al mijn vragen zoo goed beantwoordt, dan zal ik u graag tot man kiezen."

„Dus... ik moet een soort examen afleggen om te kunnen trouwen?"

„Ja," zegt ze.

„Kom, dan maar een beetje dicht bij me zitten."

„M'neer, laten we ernstig blijven, het huwelijk is een gewichtige stap en vóór ik dien stap doe, wensch ik te weten hoe mijn aanstaande man, over de rechten der vrouw denkt."

„O! zeg ik, ik ben heelemaal niet lastig, als u mij een paar avondjes in de week mijn vrijheid laat, dan"...

„Ho, ho, m'neer, dat is de kwestie niet, ik wou alleen weten of de vrouw in uw oogen een volkomen gelijkwaardig, gelijkstaand individu is."

„Ja, dat hangt heelemaal van haar bruidschat af, zeg ik, in ons geval bent u voor ruim uw geheele vermogen de meerderwaardige."

„Uit uw antwoord maak ik op, dat u niet veel studie van de vrouwenkwestie gemaakt hebt."

„Voor menschen, die trouwen willen zooals ik, is dat minder noodig. Wat doen die met vrije liefde, met emancipatie der vrouw, met vrouwenkiesrecht, wat met gelijkwaardigheid. Twee menschen zullen nooit gelijk zijn; in het huwelijk is de sterkste de baas

en dat is meestal de vrouw! Die vrouwenbeweging is goed voor blauwkousen en leelijkers. Als de mannen zoo verstandig zijn, niet tegen te spreken, bloedt de heele beweging dood. Zeg! Kom een beetje dicht bij mij zitten."

„Mijnheer!! U beleedigt me als presidente van de Nederlandsche Witte-bloemenvereeniging! Aan ons vrouwen is de toekomst!"

„Natuurlijk, zeg ik, jelui zorgen voor de nakomelingschap. Zeg! Kom een beetje dicht bij me zitten."

Toen springt ze op en schreeuwt: „Wat U daar zegt is monsterachtig! Gelijke rechten voor man en vrouw, daarvoor voelt U niets! U stelt U een vrouw voor als een wezen, dat Uw kousen stopt, Uw overhemdknoopjes aannaait en voor Uw eten zorgt, 'n huissloof, meer niet."

Nu moet je weten, dat die heele vrouwenbeweging me koud laat, want zoolang de mannen de wetten maken, geven ze hun recht toch niet uit de handen. Maar, dat voelde ik, mijn blauwtje had ik al te pakken. Ik keek op mijn horloge en werd ook kwaad.

„En ik, ik denk er anders over dan u. Ik vind dat een vrouw, die voor heele kousen, voor knoopjes aanzetten en voor het eten zorgt, al heel wat ellende uit de wereld bant en daardoor veel, heel veel liefde van haar man zal ontvangen; maar, wat die lieve Nederlandsche Witte-bloemenvereeniging wil, is geen gelijkstelling, maar de baas spelen over alles wat mannelijk is. Jelui willen wel rechten, maar geen plichten, geen gelijkstelling, maar voorkeur. Als het regent of koud is moeten wij onze plaats in de tram afstaan, omdat jelui dàmes zijt. Als het mooi weer is mogen de heeren *in* de tram zitten, op het balcon van den wagen is de conducteur dan het eenige haantje. Jelui moeten immers altijd het beste hebben? De dames, al hebben ze voor het eerst lange rokken aan, moeten het eerst gesalueerd worden. Grijze haren, stand, beteekenen niets! „Honneur aux dames."

Heeft u wel eens gehoord van dames, die het stemrecht willen hebben en meteen soldaat wilden worden? Op geen enkel programma van de Vrouwenbeweging staat: „Algemeene dienstplicht voor Mannen en Vrouwen." Honderd voorbeelden kan ik u noemen . . ."

„Och m'neer! wat jammer voor u," zegt ze.

(*Verwonderd*) „Wat!?"

„U is honderd jaar te laat op de wereld gekomen, u is antiek! O! zoo antiek! Kijkt u eens in het besjeshuis naar een verloofde."

En toen — was ik antiek, antiek ondanks alles; maar toch hield ik me goed.

„Juffrouw," zeg ik, terwijl ik mijn hoed opraap, „ik ben blij, dat ik voor dit examen gezakt ben en ook, dat ik antiek ben, antiquiteiten zijn geld waard.

(*Groetend.*) Ik heb de eer!"

EINDE.

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Liefde, door ANNA DE SAVORNIN LOHMAN, (*L. J. Veen, Amsterdam.*)

Het boekje bevat twee verhalen, waarin het liefde-thema op verschillende wijze wordt behandeld. Het eerste bevat de lijdensgeschiedenis van een jonge weduwe, die ondanks de ontrouw van haar echtgenoot, voor dezen haar innige liefde bewaard heeft; zij was met den handschoen gehuwd en haar man naar Indië gevolgd, geheel onbewust van zijn onzedig leven; na zijn dood keert zij met haar eenig kind, dat de liefde voor zijne nagedachtenis levendig houdt, terug naar Holland, vestigt zich in Den Haag, waar zij in kennis komt met een dokter, die op haar verliefde en wien ze na lange overpeinzing wel wil huwen, om een *vader* voor haar kind te verkrijgen. Er is hier geen sprake van wederliefde, maar van achting en vriendschap; hoe deze zoo spoedig ontstaan, blijkt niet; of ze na de opgedane ervaring achterdochtig of wantrouwend ten opzichte van het huwelijk wordt — wat toch zeker aannemelijk is — ook daarvan wordt niet gerept. Plotseling wordt het kind ziek en sterft en omdat de geneesheer het *niet* heeft kunnen redden, komt ze terug van haar huwelijksvoornemen en slijt haar verdere levensdagen alleen.

Veel *meer* dan een stuk pessimistische philosophie is het verhaal niet; tot die slotsom komt men bij lezing van de laatste zinsneden: „En 't leek haar, dat Hellmund, die daar nu sliep, onbekend, met zonde en schande en schuld en leed, het beste deel had gekozen en gelukkig was". „En 't leek haar, dat ze hem, 't kind van den vader die haar zooveel had doen lijden, het vroegere heengaan *niet* moest misgunnen". Pikante toespelingen op het kleinzielige leven in sommige Haagsche kringen ontbreken er niet in en eveneens straalt er in door eene voorliefde voor Indië.

Het tweede verhaal bevat een bitteren, ja giftigen aanval tegen de schijn-geloovigen, die den godsdienst en de kerk misbruiken ter bevrediging van hunne eerzuchtige en egoïstische plannen en onder het masker van vroomheid een verdorven ziel verbergen; de schrijfster schetst met behulp van effect-tirades en stellige uitspraken, de vernederende behandelingen, waaraan de vrouw vaak is blootgesteld in de wereld. De tendenz ligt er veel te dik op en daarom was 't beter, dat freule Lohman het spreekgestoelte besteeg en in eene reuzen-meeting van vrouwen hare grieven en heftige aanvallen wegslingerde; dan zou de gansche pers elke zinsnede weergeven en daarom is 't haar toch waarschijnlijk te doen, nl. propaganda maken voor haar overdreven feministische theorieën.

De tocht van Overste Van Daalen, door de Gajo-, Alas- en Bataklanden, door J. C. J. KEMPEES, 1e Luit. der Artillerie O.-I. Leger. (*J. C. Dalmeyer, Amsterdam.*)

De 1e luitenant Kempees heeft als fungeerend adjudant van den leider de gehéél expeditie medegemaakt en zoo iemand, dan was *hij* de man, om steunend op eigen waarneming en aan de hand van de volledige gegevens, welke de overste te zijner beschikking stelde, eene beschrijving van die roemrijke excursie te maken. — Het werk draagt het stempel van bijzondere nauwkeurigheid, van stipte onpartijdigheid, van buitengewone zaakkennis, van bewonderenswaardige bescheidenheid des schrijvers en bevat een overzicht van de achtereenvolgende mar-

schen, ondernemingen en gevechten in de hierboven genoemde gebieden. De heer Kempees beschikt over eene vaardige pen en een boeienden verhaaltrant, waardoor hij de klip der dorheid zoo gelukkig heeft weten om te zeilen. Men gevoelt opnieuw diepen eerbied en groote bewondering voor onze dappere, volhardende en energieke troepen in Oost-Indië, die ondanks de betrekkelijk geringe sterkte, ondanks alle vermoeienissen, ontberingen en opofferingen, ondanks de afwezigheid van bergartillerie, ondanks het taaie en krachtdadige verzet van de bevolking dezer onbekende regionen, den tocht zoo meesterlijk ten einde hebben gebracht. De aandachtige lezing van het zoo interessante werk geeft ons de overtuiging, dat *alleen* militaire noodzaak, wettelijke plicht van tegenweer er toe brachten om op te treden, zooals is geschied. Wie zich in den oorlog als vijand opwerpt en werkdadig als zoodanig optreedt, 't zij kind, man of vrouw, stelt zich aan de daaraaan verbonden gevaren bloot, vrijwillig en zonder aanspraak op mildheid of genade; de geschiedenis levert daarvan talrijke voorbeelden.

Behalve de belangwekkende beschrijving van de expeditie als zoodanig, treft men in het boek vele ethnografische bijzonderheden aan betreffende de bevolking, in 't bijzonder van de Batakkers en heeft de schrijver nog vele andere zaken meegedeeld, voor de geographische en botanische wetenschap van belang. Ook het „Aanhangsel", bevattende beschouwingen over de gevechten, gevolgtrekkingen, practische resultaten, geneeskundige details en een overzicht van de sterkte der expeditionnaire colonne, is interessant en der lezing overwaard, terwijl het geheel fraai geïllustreerd is en verduidelijkt wordt door een zeer groot aantal fotografische afbeeldingen, genomen door den officier van gezondheid H. M. Neeb, die eveneens den geheelen tocht medemaakte. Het boek van luitenant Kempees vormt een belangrijk document in de werken van de Indische Krijgsgeschiedenis en zal er zeker toe bijdragen de belangstelling in het Moederland ten opzichte van de krijgsverrichtingen van ons Indisch Leger te verlevendigen; dit was één der beweegreden tot de publicatie; een ander motief, nog meer edel en verheven, was om het „*batig saldo*", dat de verkoop eventueel zal opleveren, te doen strekken ter verzachting van het lot der vele achtergebleven betrekkingen van de op deze excursie gevallen Europeesche en Inlandsche militairen.

Deze beide overwegingen zijn stellig krachtiger aanbevelingen tot aanschaffing dan het meest welsprekende pleidooi!

Tragische en Komische oogenblikken, door M. DE VRIES, (*A. H. Adriani Leiden.*)

Geen eenheidsroman of karakterstudie maar een recueil van losse verhaaltjes, waarin echter de tragische en komische elementen niet met die scherpe afscheiding, niet met *die* diepe intensiteit zijn gelegd, welke men zou kunnen verwachten. De schrijver heeft blijkbaar de bedoeling gehad een luchtig letterkundig maaltje voor te zetten, met gemakkelijk te verteren gerechtjes, die men al keuvelende zelfs kan oppeuzelen. Door de veelvuldige, hersen-inspannende letterkundige producten van den tegenwoordigen tijd heen, bieden die korte schetsen gelegenheid tot aangename verpoozing; ze zijn 12 in getal en zouden kunnen worden beschouwd als kleine familie-tafreeltjes of interieur-komedietjes, zonder pretentie, zonder psychologie, zonder diepgaande moraal, nu en dan eens met tintje van sarcasme en satire gedekt. — Met het tragische element heeft de schrijver het gewis niet ernstig gemeend, want dat voelt men er niet diep in. — Tot de aardigste verhaaltjes behooren zeker: „Haar daad van onafhankelijkheid", waarin een meisje, in wier geest reeds de vrije-vrouwbaccil tot ontwikkeling komt, na de gevolgen van een dwaze gril te hebben ondervonden, van zelf de neiging weer in zich voelt opkomen, de aan hare sekse passende vorming te voltooien. Dit verhaal is een klein satiriek pamflet, waaruit voor jonge dames wel eenige leering is te putten.

„Eene kleine vergissing" mag eveneens gerekend worden tot de goed geslaagde vertellingen; de schrijver introduceert ons in eene dokterswoning, waaruit de gezellige vroolijkheid met het huwelijk van Kwikje, de eenige dochter, is verdwenen. Voor het zoogen van Kwikjes zuigeling is eene min, voor het huiselijk verkeer in de dokterswoning is een beschaafde juffrouw noodig; tengevolge van eene verklaarbare vergissing bij het stellen van de advertentiën, komt een waar vrouwenleger naar het kleine plaatsje Leekendam toestroomen en de woning van dokter Gavelman binnenvallen, welke overval den goeden dokter niet weinig in verlegenheid brengt en aanleiding geeft tot eene origineele en humoristische causerie, tusschen het spoorpersoneel en eenige dorpsmenschen; de vertelling is met een pikant sausje, in den vorm van enkele naïeve en spitsvondige opmerkingen,

dun overgoten. Het geheele boek is geschikt voor treinlectuur of voor verpoozing in de tusschenuurtjes van onze dagtaak.

De Gids. — Erfelijk belast, door Virginie Loveling (slot); in dit *tweede* fragment wordt de liefdesverhouding geteekend tusschen Dr. Otto en Berenice, beiden geëxalteerde wezens, die wreedaardig van elkander gescheiden worden door lasterpraatjes van de oude Collette; deze meent haar gedrag te kunnen rechtvaardigen door haar gehechtheid aan Otto; deze laatste, bitter teleurgesteld, slaat de hand aan zich zelven. Alle figuren, door schrijfster ten tooneele gevoerd, behooren tot de erfelijk belasten en daarom ligt over het verhaal een droefgeestige sluier gespreid. — Lombok onder het Nederl. bestuur, door J. C. van Eerde; de inhoud van dit artikel toont duidelijk aan, dat landbouw, nijverheid, rechtspraak, gezondheidswezen enz. aanmerkelijk verbeterd zijn onder ons gouvernement, dat dan ook als een bron van welvaart en geluk voor het eiland mag worden beschouwd.

Onze Kunst. — Rembrandtiana, door Jan Veth. In dit schoon geïllustreerde artikel met eene serie zelfportretten van den beroemden meester, wordt eene zeer interessante beschouwing gehouden over Rembrandt's diepgaand genie, over de invloeden die meegeholpen hebben hem groot te maken. — De schrijver stelt in een helder licht, dat Rembrandt van den boom der vreemde kennis wel volop heeft genoten, zonder van zijne onbevangenheid iets te hebben prijsgegeven; m. a. w. hij kon alles in zich opnemen, zonder in den grond ooit aan iets anders dan aan Rembrandt te doen denken; zijne kunst is dus even oorspronkelijk als verheven.

Onze Eeuw. — In de Octoberdagen van het jaar 1830, door M. H. Graaf van Hogendorp, vormend eene interessante bijdrage voor de kennis van de verhoudingen tusschen Noord-Nederlanders en Belgen na het uitbreken van den opstand, terwijl tevens een tipje van den sluier wordt opgelicht omtrent de gedragslijn, die Koning Willem I tegenover zijn zoon gevolgd heeft. — Volledig licht ten opzichte van de beëindiging van 's Prinsen diplomatieke zending bestaat niet, zoolang er nog documenten verscholen blijven. — Oud- en Nieuw Hellas, door Prof. Dr. K. Kuiper (I); in zijne beschrijvingen van de oude *Acropolis* en het Dionysostheater, waar hij een tijd vertoefde, doet hij in eene vergelijkende beschouwing, het oude Griekenland met zijne groote mannen en zijne indrukwekkende bouwwerken weder voor ons herleven.

XXe Eeuw. — Curaçao, door Dr. Hendrik P. N. Muller, bevattend een vluchtig geschiedkundig overzicht van onze West-Indische kolonie, met aanteekeningen omtrent het gebruik van onze taal, den godsdienst, het plantenrijk, de cultures enz.; hij ontraadt een langdurig verblijf aldaar van Nederlandsche ambtenaren, omdat het klimaat te verslappend werkt; Curaçao telt 31000 bewoners van verschillende nationaliteit. — Rembrandts zelfportret door L. v. Deyssel, die als zijne meening te kennen geeft, dat het herhaaldelijk schilderen van zijn eigen portret voortkwam uit Rembrandts natuurlijken aandrang, om zijn dramatisch wezen in verschillende phasen weer te geven. — Kerk en Staat, door W. Meyer; na eene zaakrijke, geschiedkundige inleiding ontwikkelt schrijver in de drie volgende punten de heerschende denkbeelden omtrent dit zoo ernstige vraagstuk. „Wat is de Kerk," „wat is de Staat" en „wat is Scheiding." — Het komt er op aan vast te stellen, welke van beide de oppermacht moet hebben; — moet de Staat een godsdienst als de zijne erkennen, ja, of neen.

Vragen des Tijds. — Een berucht spion uit Napoleon's tijd, door P. van Buuren, die een korte, maar interessante biografie geeft van den ijzerkoopman-smokkelaar-spion Schülmeister, die een beteekenende rol gespeeld heeft in het Napoleontische tijdperk, 't geen *vooral* uitkomt bij de krijgsraadzitting in 1806, na de capitulatie van Ulm. Schülmeister werd in 1815 gevangen genomen, door zijne listige antwoorden in vrijheid gesteld, zonder gerehabiliteerd te zijn en overleed in 1853, een aanzienlijk fortuin nalatend als resultaat van zijne verdachte handelingen tijdens den oorlog. — Indrukken van Schoonheid, door Elise Soer, die in eene beeldrijke taal de zoo schilderachtig gelegen Bodensee in noordoost Zwitserland beschrijft; men voelt, dat de schrijfster is geïnspireerd geworden door het natuurschoon en dat het haar daarom is gelukt haar taal in kunstvorm te gieten. — De Verzoening, door Gustaaf Segers (vervolg); in dit fragment wordt de ontluikende liefde behandeld tusschen Constant Timmermans, een jongen geleerde, zoon van arme ouders en Mathilde, dochter van den ons bekenden braven dorpsnotaris Herman Landschot; enkele pagina's worden gewijd aan eene wijsgeerige beschouwing over het àl of *niet* wenschelijke van eene echtverbintenis bij verschil in stand, afkomst en intellectueel peil tusschen de twee geliefden; dit fragment eindigt met de deel-

neming van Constant aan een wetenschappelijk congres.

Groot-Nederland. — Kunst en waarheid, door Marcelles Emants; dit artikel van den begaafden letterkundige en tooneelschrijver bevat leerrijke bespiegelingen over kunstopvatting van publiek en artisten; naar zijne meening moeten deze laatsten er naar streven eerlijk en waarheidlievend hun indruk weer te geven zonder aanprijzing van eigen levensopvattingen, theorieën enz. — Zomerdagen op het Vlakke land, door Stijn Streuvels, eene boeiende beschrijving van het buitenleven, waarin het nachtelijk strandtafreel en de teedere scène in de dorpsgelagkamer pareltjes zijn. — Het leven van Rozeke van Dalen, door Cyriel Buysse (slot); na den dood van Alphonse, dwingt de boosaardige Smul, de stalknecht, Rozeke tot een huwelijk, waardoor haar leven eene onafgebroken foltering wordt; Smul mishandelt haar, ontaardt in een volslagen dronkaard en wordt eindelijk levenloos in een sloot gevonden. — Rozeke's ellende is geleden, maar haar leven is gebroken en neemt spoedig een einde.

Vlaanderen. — Geknakt door Gustaaf Vermeersch, een aandoenlijk met innig gevoel geschreven verhaal van een braaf winkelmeisje, dat wreedaardig door haar verloofde wordt verlaten, maar dat op waardige wijze haar smart draagt en wegkwijnt.

De Prins. — Minister Staal, Prof. v. Hamel, Minister Fock; Koninklijk bezoek aan Millingen, aan Friesland; congres Heidemaatschappij, roei- en zeilwedstrijden, sportvereenigingen, opening Staten-Generaal, actueele gebeurtenissen, theater, bekende tijdgenooten, novelles en roman.

Timotheüs. — Petroleum door Albert, een interessant artikel met wetenswaardige bijzonderheden over deze brandstof geïllustreerd door fraaie foto's; de Amerikaansche petroleum werd in 1859 in Europa ingevoerd. — Drie klassen des levens, door J. N. V., waarin de phasen van jeugd, volwassenheid en ouderdom worden beschreven en geïllustreerd. — Russisch bloed, een verhaal uit het Volksleven, door L. Penning.

Paedagogische bijdragen. — Wat is toch eene school? door P. Oosterlee, die na eene nauwkeurige ontleding van de opvattingen van groote paedagogen met betrekking tot deze vraag, zijn eigen antwoord formuleert en daarin het beginsel doorvlecht, dat eene godsdienstige basis niet mag ontbreken bij het schoolonderricht.

Vragen van den Dag. — Maria Stuart (1661—1694) door C. de Bruin; dit opstel bevat eene korte levensschets van de zoo zwaar beproefde gemalin van den Stadhouder Koning Willem III, voorafgaande door eene korte inleiding met betrekking tot de Engelsche troonopvolging na Jacobus II, van wien Maria de oudste dochter was. — De ontwikkeling van Japan, door Dr. H. Blink, die na eene vluchtige inleiding over de natuur van het land, de opkomst der havens, den invloed der spoorwegen en stoombooten enz., eene opsomming geeft van de voortbrengselen: rijst, suiker, katoen, tabak, zijde, koper, petroleum; dat alles toont duidelijk de vlucht aan, die Japan neemt uit een œconomisch en handelsstandpunt. — Mantsjoerije en Sachalin, door Dr. Blink; in *dit* zaakrijke opstel krijgt men kennis van de vele natuurlijke rijkdommen, van het eerste land als: metalen, zilver, ijzer, steenkolen, zout als ook van de geschiktheid van den bodem voor den landbouw, zoodat bij goede exploitatie hier een rijk productie-gebied is; wat Sachalin betreft, dit eiland heeft tal van Russische bannelingen, maar is voor de visscherij *niet* onbelangrijk.

Elsevier. — Vincent van Goch. door Joh. Godschalk, (met illustraties), bevattende een nauwgezette ontleding en verklaring van het werk van dezen talentvollen schilder, die zoo *geheel* van de neigingen der Holl. artisten afweek, wat de opvatting en uitvoering van zijne stukken betreft. — Russische onderzeesche booten, door luitenant ter zee Koster; dit artikel geeft eene volledige, zeer duidelijke beschrijving van die gevaarlijke 68 voet lange, samengestelde vaartuigen, met sigaarvormige romp, voorzien van staalplaten en die 3 torpedo's inhouden, welke onder water op vijandelijke schepen gelanceerd worden.

Vragen des Tijds. — Amsterdamsche Patriciërs, door Dr. G. W. Kernkamp, die zijn waardeerend oordeel voegt bij eene korte inhoudsopgave van het werk van den onvermoeiden geschiedvorscher Johan Elias, getiteld: „De vroedschap van Amsterdam". Men vindt er curieuse bijzonderheden in over de zelfzuchtigheid en het protectiestelsel bij de regenten en burgemeesteren van de 17e en 18e eeuw, over de onbetrouwbaarheid der belasting-aanslagen, over de groote fortuinen in landerijen belegd, over omkooperij enz. — Wenschelijkheid en werkelijkheid, door Marie Jungius, directrice van het Nat. Bureau Vrouwenarbeid; schrijfster tracht de belangstelling te wekken in het lot van de arbeidstermoeder en eene wet te verkrijgen, die verplicht tot het verzekeren van de gezinnen in geval van ziekte, bevalling of overlijden van de vrouw; haar pleidooi is gebaseerd

op ter zake ontvangen inlichtingen van verschillende verloskundigen.

Album der Natuur. — De zonsverduistering van 30 Augustus 1905, door Dr. C. Easton; in dit wetenschappelijk artikel wordt gezegd, dat de eclips bijzonder aantrekkelijk was wegens haar langen duur, wegens de gunstige streek en omdat zij plaats greep in een maximum van zonnewerkzaamheid; schrijver wijst verder op de onvermoeide pogingen, om het zonneomhulsel, — de kleurensfeer en de corona — nader te leeren kennen, wat betreft de bestanddeelen, den aard van het licht, den vorm, en betreurt, dat de samenwerking der verschillende expeditiën zooveel heeft te wenschen gelaten bij deze eclips. — Reiniging van water. — Doofstomheid en bloedverwantschap; in enkele regelen wordt hier aangetoond, dat bloedverwantschap der ouders bevorderlijk is aan doofstomheid der kinderen (naar statistieke gegevens).

Lichtstralen. — De zending en het kind, door A. J. Montijn, een lezenswaardig betoog, (berustend op mededeelingen betreffende de gewoonten bij onbeschaafde volken) dat de verbreiding van het christelijk familieleven de barbaarschheden doet verdwijnen, en de weduwen en de kinderen opheft uit hun toestand van achterstelling, miskenning en onwaardigheid. Bij vele stammen wordt de vrouw thans nog menigmaal als koopwaar beschouwd, het kind te vondeling gelegd of als offerande gebruikt.

De Aarde en haar Volken. — De opvoeding der negers in de Vereenigde Staten, door Bargy; de negers zijn in dit uitgestrekte gebied burgers van den Staat en dus geen slavenvolk; hun aantal bedraagt ± 9 millioen, waarvan zij in de zes Staten van het Zuidoosten een numeriek overwicht hebben. De blanke bevolking aldaar vreest voor de verrijzing van neger-republieken en zoo wordt de negervraag een questie van leven en dood voor het Amerikaansche volk, vooral ook omdat de negers zich ontwikkelen en beschaven, waartoe de energieke en sympathieke slaaf Booker Tagliaferro Washington, wiens merkwaardige biografie hier verteld wordt, veel bijdraagt. Het fraai geïllustreerd artikel is zeer lezenswaardig. — Bij de wilde stammen in het Zuiden van Annam, door kapitein Cupet (II), die het interessante verhaal zijner ontmoetingen en avonturen, welke hij op zijn gevaarvollen verkenningstocht met de inboorlingen had, voortzet.

Eigen Haard. — Een juweel van drijfkunst, door H. J. Jesse. — Leve de Kunst, door Alfred Fröhlich, die in eene korte humoristische *toch* droef getinte vertelling den levensloop weergeeft van een musicus. — Uit 't Plantenleven, door Dr. A. J. M. Garjeanne, die een interessant, door mooie afbeeldingen geïllustreerd opstel schrijft over onze strandplanten en zeewieren. — De kerk te Middelharnis, door J. Verheul; dit middeleeuwsche belangrijke bouwwerk werd ruim een jaar geleden een prooi der vlammen en is herbouwd; de heer Verheul beschrijft het architectonische schoon er van en siert den text met eenige fraate foto's op. — Louis Bouwmeester, door J. H. R.; de lezer vindt in dit zaakkundige, door foto's geïllustreerde artikel, eene huldiging van Bouwmeester's onovertroffen verdiensten met eene nauwkeurige ontleding van zijne kunst; de heer J. H. R. deelt tevens mede, dat het denkbeeld om naar Indië te gaan gerijpt is na een onderhoud met den hoofdredacteur van het „Nieuws van den Dag" in Ned.-Indië, de heer K. Wijbrandts; de foto's stellen Bouwmeester in zijn voornaamste rollen voor.

Europa. Eene verloving, door J. Everts Jr. een goed geschreven stemmingsstukje met twee hoofdpersonen, nl. een begaafd, zelfstandig ernstig meisje, naar bestemming zoekend en eindelijk bevrediging vindend in eene vereeniging met een goedhartig, ontwikkeld, oprecht jongmensch, die door zijne sombere terughoudendheid het voorwerp was van de plagerijen zijner omgeving. — 't Onbereikbare, door Nannie van Wehl, die de hopelooze liefde beschrijft van een gasfittersbediende, zoon van een in verval geraakten koopman; — het voorwerp van zijne begeerte is een beschaafd, mooi burgermeisje, dochter van een net gezin en op wier kamer hij periodiek het gaslicht komt contrôleeren; de schrijfster heeft den jongen man geteekend als eerbiedig, de stem zijns harten bedwingend, terwijl zij het meisje heeft beschreven als *niets* vermoedend of als *niets* willende vermoeden. — Zou het scherpe meisjesoog, het gevoel niet ontdekt hebben, wat in den jongen man omging... en *zelfs* niet, toen hij zoo weemoedig en ontsteld van haar kamer kwam, in de geur van al die bouquetten, teekenen van hare verloving? — In de gevangenis, een aandoenlijk Russisch verhaal van Wladimir Korolenko (persoonlijke herinneringen).

H.

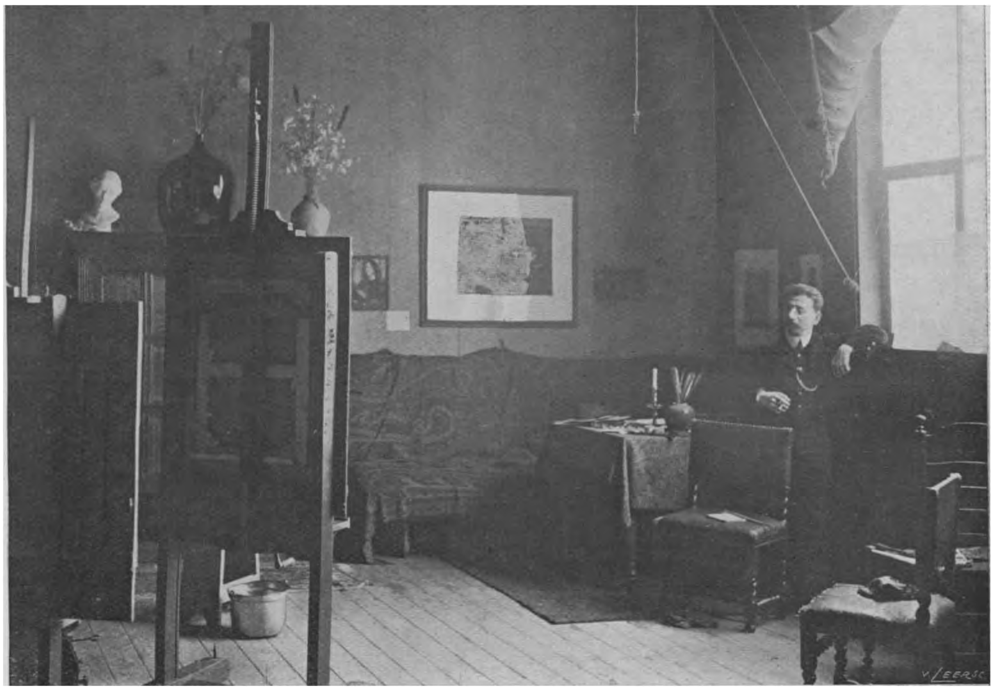

De schilder L. van der Tonge in zijn atelier.

In afwachting. (Schilderij).

Het Land van Mauve.

LAREN EN ZIJN SCHILDERS

DOOR

J. EVERTS Jr.

L. van der Tonge.

Kaarden. (Schilderij).

Men zegt weleens, dat elk land, elk volk z'n eigen, z'n nationale kunst heeft, kunst, welke 't het veelvuldigst beoefent, en waarin 't bovenal uitmunt. Zoo zouden de Duitschers hun muziek, de Franschen hun literatuur, en wij Hollanders onze schilderkunst hebben. Dergelijke beweringen geven echter niet veel houvast, want zoo goed als Frankrijk wel degelijk eminent-knappe schilders heeft voortgebracht, heeft omgekeerd Duitschland z'n geniale schrijvers gehad. Toch is er in zooverre wel eenige grond van waarheid in: dat het éene volk over het algemeen méér zin voor een zekere kunst heeft, dan het andere. Zoo zal niemand tegenspreken dat de Duitschers muzikaal bij uitnemendheid zijn; en even zeker is 't, dat de Hollanders op het gebied der schilderkunst speciaal de grootste triomfen gevierd hebben, en nog steeds dienaangaande een groote vermaardheid weten staande te houden.

't Zou wel eens interessant zijn te weten,

welk volk percentsgewijs de meeste schilders opleverde. Wanneer men eenigen tijd te Laren gewoond heeft, zou men geneigd zijn, Holland te dien opzichte al zeer hoog aan te slaan, want de schilders zijn hier ontegenzeggelijk talrijk.

Nu is Laren voor deze artisten dan ook inderdaad een gezegend dorp, en wonder dikwijls-met-mos-begroeid, met verweerde muren en ontverfde deuren en luiken, die juist dan meestal zoo mooi van kleur zijn, met de vriendelijke ouwerwetsche, helaas meer-en-meer verdwijnende ruitjes-vensters, en met de karakteristieke hooge en breede dubbele zij-deur, die toegang geeft tot de vaak-zoo-mooi-mystiek-verlichte achterdeel.

Bij de Schouw. (Schilderij),

is 't geenszins, dat er zoovelen wonen en telkens weer nieuwe bijkomen. Vruchtbaarder bodem is er voor hen bijna niet denkbaar, en men moet wel ziende-blind zijn, zooals de oude volksuitdrukking luidt, wanneer men, door het dorp wandelend, ook als leek niet overal de meest-schilderachtige plekjes ontdekt. Immers, er zijn van die prachtige, oude en armoedige boerenwoningen met breed laag-neergaand stroodak, Er zijn van die alleraardigste, men zou bijna zeggen schalksche laantjes en wegjes, zomers wegkronkelend in het frissche dichte groen, waar nauwelijks het vroolijke gouden zonlicht doorheen dringen kan. Er zijn de uitgestrekte haver- en rogge-velden en de boekweit-akkers, waarvan zoovele schilderijen van Hart Nibbrig getuigen; er is de magnifieke Brink, die zeker eenig is in z'n soort; er is de hei met 'r pluimige dennen-

Arabier. (Gekleurde krijtteekening).

pracht, die de herfst hier schenkt, wanneer er geploegd of aardappelen gerooid wordt op het fluweelig-donkere land onder het nevelig-gouden zonnelicht, en wanneer het beuken- en eikengroen langzaam wegsterft in de verrukkelijkste tinten.

Laren is een echt schildersdorp. Sedert Jozef Israëls 't ontdekte, en Mauve er meer ruchtbaarheid aan gaf, behoort Laren aan de schilders — al komen er den laatsten tijd ook veel anderen wonen, die het buiten- boven het stads-leven verkiezen. Laren is een schildersdorp, zooals er misschien geen tweede is in ons land.

Men zou 't het Hollandsche Barbizon kunnen noemen. Ook bosschen in de verte, 'r zandgaten en 'r traditioneele kudde schapen, hetgeen Mauve tot zoo menig onvergetelijk-mooi schilderij heeft geïnspireerd. Er zijn de kale, schamele, groezelige, maar o zoo stemmingsvolle binnenhuizen, die — lang nadat ze door den tand des tijds of door bouw-speculaties vernield zijn — zullen blijven voortbestaan in Neuhuys' beroemde doeken. Men heeft er de zoozeer-eigenaardige kleederdracht en de typische modellen, die de bevolking in zoo ruime mate biedt. Er zijn ook nog tal van bijzondere hoekjes en gaatjes, waarvan een vreemdeling zoo gauw geen hoogte krijgt, maar waarheen en waarin de ingeburgerde schilders zeer goed den weg weten. En dan spreek ik nog niet eens van al de

Bij de Wieg. (Schilderij).

hier werden wereldberoemde schilderijen gemaakt, ook het Larensche huizen-, landschap- en menschentype is door de schilders tot ver over de grenzen van ons land bekend, ook op dezen grond hebben zich gewichtige levensgebeurtenissen van groote mannen ontwikkeld, en het hotel Hamdorff, waaraan zoovele gezellige herinneringen verbonden zijn ... waarlijk, dat is langzamerhand bijkans een historische instelling geworden!

— — — — — — — — — — — — —

Betreffende den schilder, wiens naam aan het hoofd van dit opstel prijkt, zou men, met een kleine variatie op het bekende spreekwoord, kunnen getuigen: „Gelukkig de schilder, die geen geschiedenis heeft."

De heer Van der Tonge heeft nagenoeg geen geschiedenis. Hij heeft geen gevaarlijke groeistuipen in de kindsheid van z'n kunstleven doorgemaakt; hij heeft niet op leven en dood geworsteld met de materie, om ze onder de knie te krijgen; ook weet hij niet van een negeerend of vernietigend oordeel bij het groote publiek. De ontwikkeling is bij hem vrij vlug, als van een

Na het eten. (Schilderij).

leien dakje gegaan, al is hij natuurlijk niet geheel voor moeilijkheden en teleurstellingen gespaard gebleven.

L. van der Tonge werd den 24[en] Februari 1871, te Amsterdam geboren. Van jongsaf zat er de lust tot schilderen al bij 'm in. Maar zooals 't meer gaat: men liet den jeugdigen burger niet vrij in de keuze van zijn beroep. Trouwens de financieele omstandigheden der familie waren er niet naar,

om den zoon een langdurige en vrij kostbare studie te laten volgen. Hij moest z'n vader in z'n vak behulpzaam zijn, en zóo gebeurde. Hieraan bleef hij verbonden tot zijn drie en twintigste levensjaar, toen z'n vader stierf. Hij wist z'n zin nu toch door te drijven, en kwam — na van te voren met Van Beever en den etser Koetzer onderricht van Frankfurt genoten te hebben — op de Rijks-academie van Beeldende Kunsten, te Amsterdam, alwaar hij les kreeg van professor Allebé. 't Behoeft hier eigenlijk wel nauwelijks gereleveerd, dat ook Van der Tonge vol lof is over de opwekkende hoewel dikwijls lang niet malsche leiding van dezen voortreffelijken leermeester.

Na drie jaar de zoozeer gewaardeerde lessen op de Academie gevolgd te hebben, moest hij op eigen wieken verder, en werd een atelier in de Plantage-middenlaan betrokken, vanwaar hij een prachtige uitzicht op Artis had.

't Was in de jaren, die nu volgden, dat ook v. d. Tonge kennis maakte met den bij artisten blijkbaar onvermijdelijken geldnood, en ik wil hier even melding maken van den brutalen zet, dien hij toen in kameraadschap met Van Beever en Van Wijngaarden, eveneens twee jonge schilders, die natuurlijk in dezelfde conditie verkeerden, heeft uitgehaald, teneinde uit de financieele perikelen te geraken.

Ze besloten namelijk op eigen houtje met hun drieën een expozitie te houden van hun werk op v. d. Tonge's atelier. Uitnoodigingen, behoorlijk in den vorm, werden aan allerlei menschen in de stad rondgezonden; de pers, en diensvolgens de critiek, werd echter wijselijk genegeerd. — Het gevolg was: dat er waarlijk bezoekers kwamen, en zoo waar... ze verkochten ook elk wat, zoodat althans de dringendste nood gelenigd was. Toen, op een middag — de expozitie liep al op haar eind, er kwamen

Voor de poes. (Schilderij).

geen bezoekers meer, en 't werd hoog-tijd den arbeid, die aldoor had stil gestaan, weer eens op te vatten — toen er een rijtuig voor het atelier stil hield en een zeer bekend Amsterdamsch bankier er uitstapte. Deze verschijning wekte bij de jeugdige expozanten rechtmatige verwachtingen, van op het scheiden van de markt nog tot zaken te zullen komen. 't Gaf

een heele opschudding in het atelier, elk der „meesters" zette z'n beste beentje voor om den geldman zoo waardig mogelijk te ontvangen. Maar het ongeluk wilde, dat de opgang naar het atelier al een heel slechte was, zoodat den deftigen bezoeker, die al een jaartje ouwer en zulke nauwe en donkere gangetjes te gaan, allang ontwend was, in zijn doodsangst alle kooplust verging, en dan ook vertrok zonder z'n galerij met een der tentoongestelde kunstwerken verrijkt te hebben.

Melkschenken. (Aquarel).

„Ja, dat was toch een goeie tijd," — mijmerde de heer Van der Tonge na, toen hij me dit verhaal gedaan had.

„'t Was ook in die periode," — vertelde hij verder — „ik was pas van de academie, dat ik eens een portret te schilderen kreeg van een meisje, door recommandatie van professor Allebé. Het portret was voor papa's verjaardag. Mama was in het geheim. Maar toen het schilderij goed en wel af was, beviel mama het neusje niet. Dat was een lastig geval. Ik had naar m'n beste kunnen gewerkt, en vreesde door prutsen meer te bederven dan goed te maken. Maar mama was er niet af te brengen: de neus was niet goed. Ten laatste kwamen we overeen dat professor Allebé voor het laatst nog eens zou komen kijken, en als die 't goed vond, zou mevrouw het portret nemen. Maar omdat ik er niet op gesteld was in bijzijn van mevrouw zoo en zoo misschien een schrobbeering over m'n werk te krijgen, was ik zoo vrij vooraf even naar Allebé toe te gaan. Ik vertelde hem het geheele geval. Ja.... Allebé had nu geen tijd, maar hij zou op den bepaalden dag komen, voor dat de dame er was, en dan zouden we er vooraf vrij over kunnen praten. Maar nu wilde het ongelukkig toeval, dat toen professor Allebé op den bewusten dag m'n atelier binnenstapte, mevrouw er al was. Allebé toonde zich echter in het minst niet vervaard. Hij keek op z'n horloge, zei: „Zoo mevrouw, is u er al?"... Ja, mevrouw was door omstandigheden iets vroeger kunnen komen... Hij stapte naar het portret, bekeek 't, en zei: „Heel goed, heel goed, Van der Tonge! Tjonge, en wat is dat neusje uitmuntend." — Mevrouw nàm het portret. Maar toen ze goed en wel weg was, kwam-

Moeder en Kind. (Schilderij).

achter gereproduceerde „Op het Zandwegje", dat uit dien tijd is). Vervolgens trok hij naar Emmen en Noordbarge in Drente. 't Was daar toentertijd nog zeer primitief: van Beilen af moest men verder reizen per diligence, waarvan de koetsier nog op een hoorn blies.

Het eerste Drentsche binnenhuis, dat hij daar maakte, was meteen het eerste schilderij, dat het bestuur van Arti voor de verloting aankocht. Deze onderscheiding maakte den schilder den koning te rijk: „'t was me meer waard dan een gouden medaille."

Ten slotte kwam hij te Laren. Hij verkeerde hier veel met den ongelukkigen schilder Court Onderwater, en maakte met dezen en David Schulmann voor het eerst de bekende „rommeltafel" uit, in het hotel Hamdorff.

die los: er bleef geen draad heel van het geheele schilderij."

Daarna heeft Van derTonge in Blaricum en in Epe (Gelderland) gewerkt, waar hij zoowel interieurs als landschappen schilderde (zie het hier-

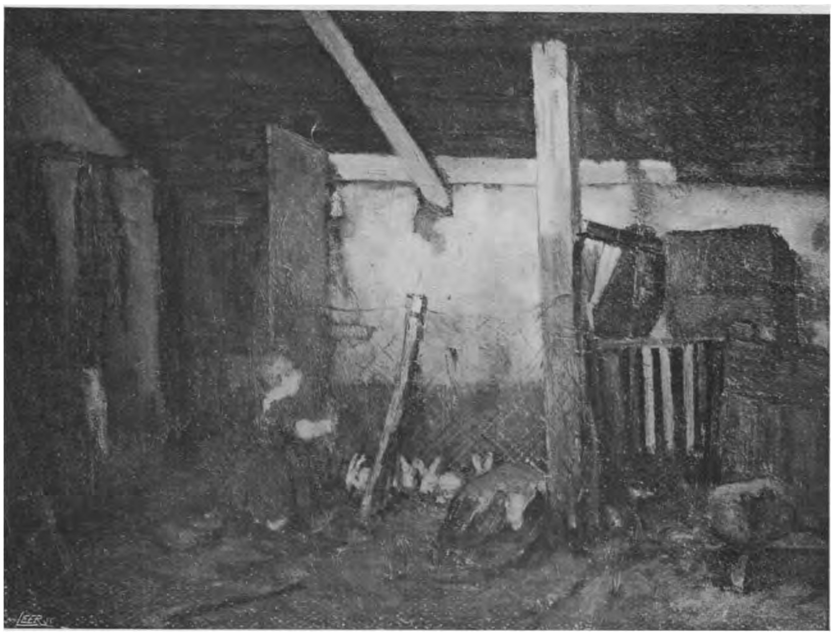

Bij de Konijntjes. (Aquarel).

Pijpstoppen. (Schilderij).

Op het Zandwegje. (Aquarel).

Den vorigen winter werkte hij nog met Court Onderwater te Nunspeet; maar voor den vastgestelden tijd moesten ze vandaar terugkeeren, tengevolge van het ongunstige weer, dat hun beiden — ondanks de vriendschappelijke omgang met Briët — een hevig heimwee bezorgde, heimwee, dat den jongen Court, die reeds lang met melancholie te kampen had, zooals bekend noodlottig werd.

In het jaar 1902 verwierf Van der Tonge de koninklijke subsidie.

Sedert is hij getrouwd en heeft hij z'n tenten voor goed in Laren opgeslagen.

Zooals uit de bijgevoegde reproducties overtuigend blijkt, schildert hij den laatsten tijd bijna uitsluitend „figuur" en „interieur", wat niet wegneemt dat hij op den duur toch weer tot het „figuur" in het landschap denkt terug te keeren. Nochtans heeft hij — om de kou, het gedraai van kinderen en andere ongeriefelijkheden van de boerenwoning te vermij-

den — een zeer goed nagebootst boerenvertrek aan z'n atelier laten bouwen.

Van der Tonge zoekt 't vooral in een gevoelig coloriet. Met teere gedempte kleuren, ons nevelige Holland zoozeer eigen, tracht hij in z'n interieurs voornamelijk de stemming, den „toon", en de bijzondere werking van het licht te bereiken, en verwaarloost daarbij (zooals men uit de bijgevoegde reproducties wel zien kan) de teekening niet. — Dat hij niet spoedig tevreden is met wat hij maakt, blijkt wel hieruit dat hij er soms te lang op arbeidt, zoodat hij de stof dood werkt en het geheel te zwaar van materie wordt. 't Is dan ook niet gemakkelijk om, wanneer men voorgangers heeft als Neuhuys en Kever, stukken te maken, waarin men geen fouten meer ontdekt, waarmee men tevreê is, en die 't naast het werk der beide genoemden kunnen uithouden.

Trouwens de heer Van der Tonge heeft genoeg zelfkritiek en is ook nederig genoeg om openlijk te bekennen, dat hij nog niet is, waar hij wezen wil, en dit is, dunkt mij,

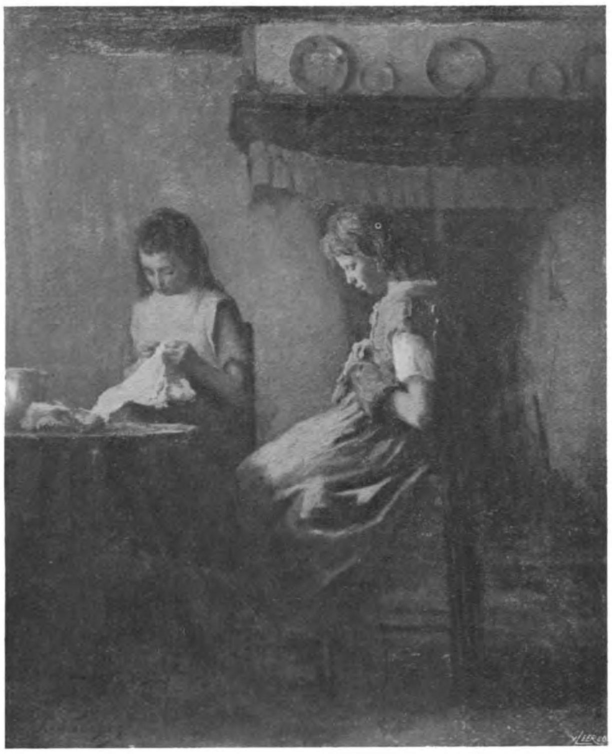

De Meisjes. (Schilderij).

het juiste standpunt om tot beter te geraken. Zelfgenoegzaamheid is in de eerste plaats voor artisten des duivels.

Gemetselde bogen in een bergkloof.

Bergspoorwegen in Zwitserland

DOOR

G. VAN HULZEN.

De schoone bergen, wonderen van pittoreskheid, van onbegaanbaarheid, waarop honderden geslachten zich hebben blind gestaard als niet te overwinnen, waaraan door velen een geheimzinnige kracht werd toegedacht, die door anderen werden beschouwd als natuurlijke afbaking van grenzen, noode te overschrijden, — men denke aan 't hoofdstuk uit de geschiedenis: Hannibal trekt de Alpen over of Napoleon voert zijn legers over den Simplon naar Italië, die wondere bergen, grillige verhevenheden boven 't gelijklandsche, 't gelijkvloersche, waarnaar de moegepeinsde stadsmensch optrekt om zijn hoofd wat vrijer te maken van zorgen en beslommeringen, waarheen de modevolgende toerist reist om zijn nietigheid te erkennen, ze gaan langzamerhand verliezen haar grootschheid en ongenaakbaarheid, worden nu even gemakkelijk bereikbaar als de gewone begane grond.

De spoorwegen, die in de meest vlakke streken stad aan stad verbinden, die door moerassen, woeste heidevelden, over snelle stroomen worden gelegd, zich overal kruisen, zich slingeren tot een warrelnet, zoodat 't kleinste plaatsje zijn aandeel krijgt, die ijzeren wegen gaan nu ook naar de hoogste toppen, naar de breedste ruggen, maken die in zekeren zin gelijk met gewone weiden en landouwen.

Naar Gornergrat klimt reeds lang een spoor meer dan drie duizend meter hoog, tienmaal hooger dus dan een Eyffeltoren, klimt tot dadelijk aan den rand van de eeuwige sneeuw, die daar ligt in een krans van groote gletschers, als met de uitgestoken hand haast te bereiken, zoo nabij.

Naar de spits van de Jungfrau, een van Europa's hoogste toppen, wordt een lijn gelegd, — en zoo men weet, kwam reeds een groot gedeelte gereed; men stoomt nu al ver voorbij 't ijsmeer, de hoogte in. Er wordt rap gewerkt en overal. 't Is niet langer kuriositeit, maar heel kalm een financieel ondernemen, niet meer berekening op pleizierreizigers alleen, maar ook en zelfs bovenal middel van vervoer. Door 't geweldige massief van den Simplon, waarover Napoleon met zooveel inspanning zijn leger voerde, na maandenlang wegen te hebben gehakt, redoutes aangelegd, is nu een tunnel geboord, een tunnel van kilometers lang, die het transito zal vergemakkelijken tusschen Italië en het overige Europa.

Maar daarmee niet tevreden richten zich nu de plannen naar 't gebergte zelf. Men boort niet meer alleen er doorheen, maar legt lijnen om zoo te zeggen erover heen, en als door een tooverslag komen hoogdalen, kuuroorden, bergstreken, die vroeger niet anders dan moeielijk waren te bereiken, nu ineens vlot in 't wereldverkeer.

't Raakt gedaan met de oude postkoets, de groote logge, geelgeschilderde wagens, met twee, met vier, met zes paarden bespannen, evengoed als het bij ons afgedaan raakte met omnibus en jaagschuit. Ze zijn er nog wel en velen ook, maar ze worden toch al langzamerhand opgeheven, verdrongen, door tram, elektrischen spoorweg en tandradbaan; ze begenadigen er nu mee de achterhoekjes, de eenzame plekken, waar vroeger geen post kwam, de brievengaarder eens per dag, of op sommige oorden eens per week, de brieven aanreikte. Met het verdwijnen van de gezellig-hotsende postwagens, die vliegensvlug werden voortgetrokken door sterke paarden, die luide rinkelden met hun bellen of stapvoets klingelden als ze

Tunnel en Brug te Montbovon.

tegen den berg opmoesten, de koetsier met de zweep in de hand, joedelend of fluitend ernaast, verdwijnt veel van het idyllische, fantastische van het Alpenland. In zoo'n postkoets zat je stijf naast elkaar, in den zomer zwaar te puffen van hitte en benauwing, met veel last van het opgewirrelde stof en van de vliegen, die groote zwarte vliegen, die ook de arme paarden zoo tempteerden, hun buik en lenden deden bloeden van 't felle steken en bijten; en in den winter zat je te bevriezen, te rillen van koude en ongemak, terwijl de koetsier even gemodereerd ernaast liep en zijn paarden geen pas sterker aanzette. Maar in zoo'n wagen zat je toch vaak zoo knus en gezellig, je maakte er kennis, kreeg er vrienden en je leerde Land und Leute goed kennen. Je hadt tijd in overvloed om alles van boven naar beneden, van links naar rechts te bekijken en tegelijk een reisverhaal te lezen, dat over die streek handelde, zeer gelukkig, dat je zoo'n boek had weten machtig te worden. Het moderne vervoermiddel is veel sneller, veel praktischer, maar tegelijk ook nuchterder en eentoniger. Je stapt in, zit vaak even gepakt op elkaar als in de nauwste postkoets, je hebt het even warm of koud, en vliegt razendvlug de mooiste streken voorbij, stapt alweer uit, zonder dat je je naasten buurman behoorlijk hebt aangekeken of zijn geluid te hebben gehoord, — en dat verschaft zelfs den meest onverschilligen een wrang gevoel; de gewaarwording urenlang te hebben samen gezeten met onbekenden, met totaal vreemden, geeft iets unheimisch en werkt afmattend. Zoo je in een postkoets al geen vrienden werd, je leerde elkaar toch eenigszins kennen; 't was dus of er een stuk leven werd gevoegd bij je eigen bestaan, of je iets rijker, iets ruimer van inzicht was geworden. Men leerde in kort bestek menschen van verschillende hoedanigheden, van verschillende nationaliteit, van uiteenloopende karakters en leeftijden kennen. De algemeene menschenkennis breidde zich uit, men kon toen spreken van een bereisd man als van

Nevelmeer met zoneffecten.

iemand die met kennis van toestanden en uit veel ondervinding sprak. Al zit men thans tien jaar achter elkaar tusschen de spoorwielen, dan mag men nog met recht twijfelen of daarmee die gewenschte menschen- en karakterkennis werd verkregen.

En toch ondanks dat, zullen de grootste voordeelen blijken te zijn aan de zijde der spoorwegen, ook in 't hooge bergland. Want al doet men thans in één dag reizen een zekere bekoring teweegbracht, zal ook vanzelf terugkomen, als de spoorwagens, evenals thans al de hotels, meer comfort verkrijgen. De nauwe banken, de gevangenisruitjes, de slechte ventilatie, gemis aan bergplaatsen van natte paraplu's en overkleeren, die ongeriefelijkheden zullen langzamerhand verdwijnen, en het reizen in een spoor zal gelijk worden aan het zitten in een salon.

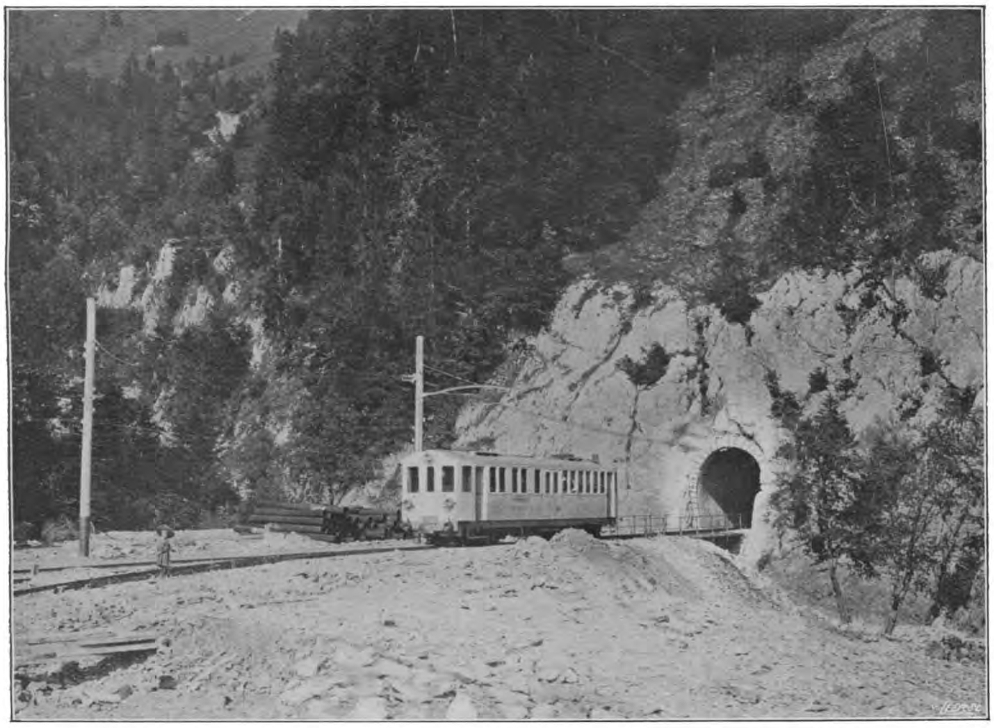

Tunnel van Jamen.

meer af dan vroeger in vijf, de snelheid van een flinken bergtrein stelt een reiziger nog ruimschoots in de gelegenheid heel het prachtige landschap in oogenschouw te nemen, ja zelfs in betrekkelijken zin beter dan bij een zit in de postkoets, omdat de snellere vaart en de eveneens snellere aaneenrijging van aspekten een beter overzicht geeft, mits men wil opletten, — en wat betreft de nadere kennismaking met al de voor- en nadeelen daaraan verbonden, nu dat ligt aan ieder persoonlijk zelf. 't Gemoedelijke, leuke, gezellige, dat bij het vroegere

In een salonrijtuig door de bergen, 't is een verfijnd genot, dat de idylle van den postwagen terzijde doet schuiven. Trouwens het idyllische bevindt zich meer in onze herinnerende verbeelding dan het in werkelijkheid bestond. Maar voor wie 't gaarne wil, bestaat in Zwitserland nog gelegenheid genoeg om van dat primitieve reismiddel gebruik te maken, al slinken ze sterk. 't Aantal liefhebbers zal wel gering blijken. Wie denkt nu nog eraan, dat men vroeger per postwagen over den Gothard ging, dat men om Davos te bereiken, urenlang in

den bolderwagen moest zitten? En toch ligt dat alles nog zoo ver niet achter ons. De romantische weg naar de Engadine, die in zomer- en wintertijd de high-life zoo druk bezoekt, werd voor twee jaar nog per post afgelegd. Tot de Albulaspoor gereed kwam, die aan de romantiek ineens een einde maakte.

Men kan toch altijd nog een rijtuig nemen, maar men doet het niet.

Zigzags met tunnel en brug de la Chaudonne.

Een zeer interessante, pitorreske berglijn werd nu dezen zomer geopend. 't Is de lijn, die op een gemiddelde hoogte van 1000 meter boven de zee, door bergdalen en valleien, door hoogtunnels en over ravijnen het meer van Genève direkt verbindt met dat van Thun. Uitgangspunt is Montreux, met een elektrische baan tot Zweisimmen, dan per gewoon spoor naar Interlaken of Thun. Ik heb dit trajekt op alle wijzen gemaakt, bescheiden te voet, meer gemakkelijk in een wagen, modieus in een automobiel, op een werklokomotief, in de postkoets en nu in de goed ingerichte spoorcoupé's, maar 'k moet erkennen, dat de tocht per spoor 't wint van alle andere genoemde middelen van vervoer, door 't gemakkelijk kunnen volgen van 't wonderlijk-mooie, grillige bergpanorama. Te voet gaat het te langzaam, per automobiel te snel. In een rijtuig is 't niet aangenaam bij ongunstig weer en in een postwagen heb je niet zulke groote ruiten als in de moderne spoorcoupé, met heel het landschap naast je als een lang uitgerold doek.

't Is dan ook de moeite waard. Van Montreux af beginnen al dadelijk de wendingen en slingers naar boven, romantisch tusschen wijnbergen, met aldoor den blik op 't meer van Genève, blauw wademend in de diepte, 't meer dat nu eens aan den eenen kant dan aan den anderen ligt,

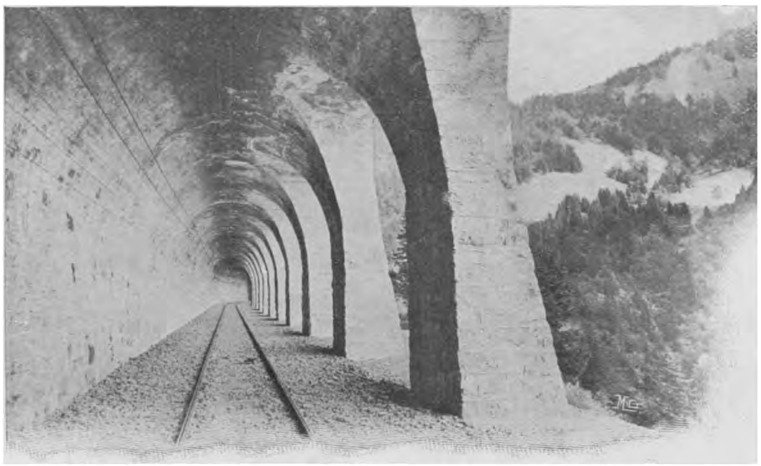

Open galerij voorbij Les Avants.

lijnt tegen den verren hemel. Vlak voor ons, maar wat hooger, ligt het Palast-Hotel van Caux. Aldoor, terwijl men stijgt, wordt dan kleiner de villakomplex van Montreux, het schilderachtig kerkje op een voorsprong, de vele hotelpaleizen, terwijl toch alles evengoed

al naar gelang de wagen wendt, telkens wisselend van aspekt, altijd verrassend. Al heeft men 't ook honderden keeren gezien, 't blijft aldoor mooi, dat groote, wijde meer, aan deze zijde de oevers zoo prachtig geskulptureerd in halve cirkelbochten als de Méditerranée bij Monte-Carlo of Nizza. Maar hier zijn nog bovendien aan de overzijde de Savooysche Alpenketenen, als een woeste grilligheid uit het blauwe water opgestegen en zich al hooger heffend naarmate de trein stijgt. Terzijde staat de Dent du Midi met pieken en sneeuwekleed als een tiara en koninklijke mantel, trotsch boven de delta van de Rhône. Naar den anderen kant het sterk golvend berglandschap met Vevey en Lausanne. Ontelbaar zijn de vele dorpjes die er liggen als opgezet uit speelgoeddoozen, oude ridderburchten, heel het landschap zich strekkend tot aan 't blauwende Juragebergte, dat zich zacht en lang

zichtbaar blijft, zelfs scherper nog lijkt. 's Avonds, als het meer overgedekt ligt met vage donkerte, schitteren langs den kant, een collier van diamant gelijk, de vele lichten, rap sterrengepinkel beneden op den grond, langs de grillige kontoeren van 't meer. Maar nog verrassender is 't uitzicht als het meer ligt toegespreid met nevelen, terwijl men met den trein er boven trilt.

Van Chamby af, reeds vierhonderd meter gestegen, dringt de trein direkt het berglandschap in. Links de boschrijke hoogten van Cubly, rechts de kloof van Chauderon, diep beneden. Ongewoon-gedurfd zijn de

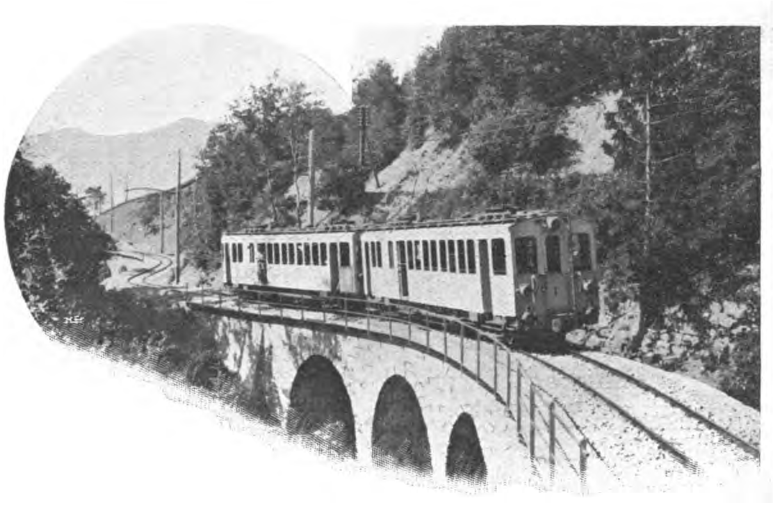

Viadukt.

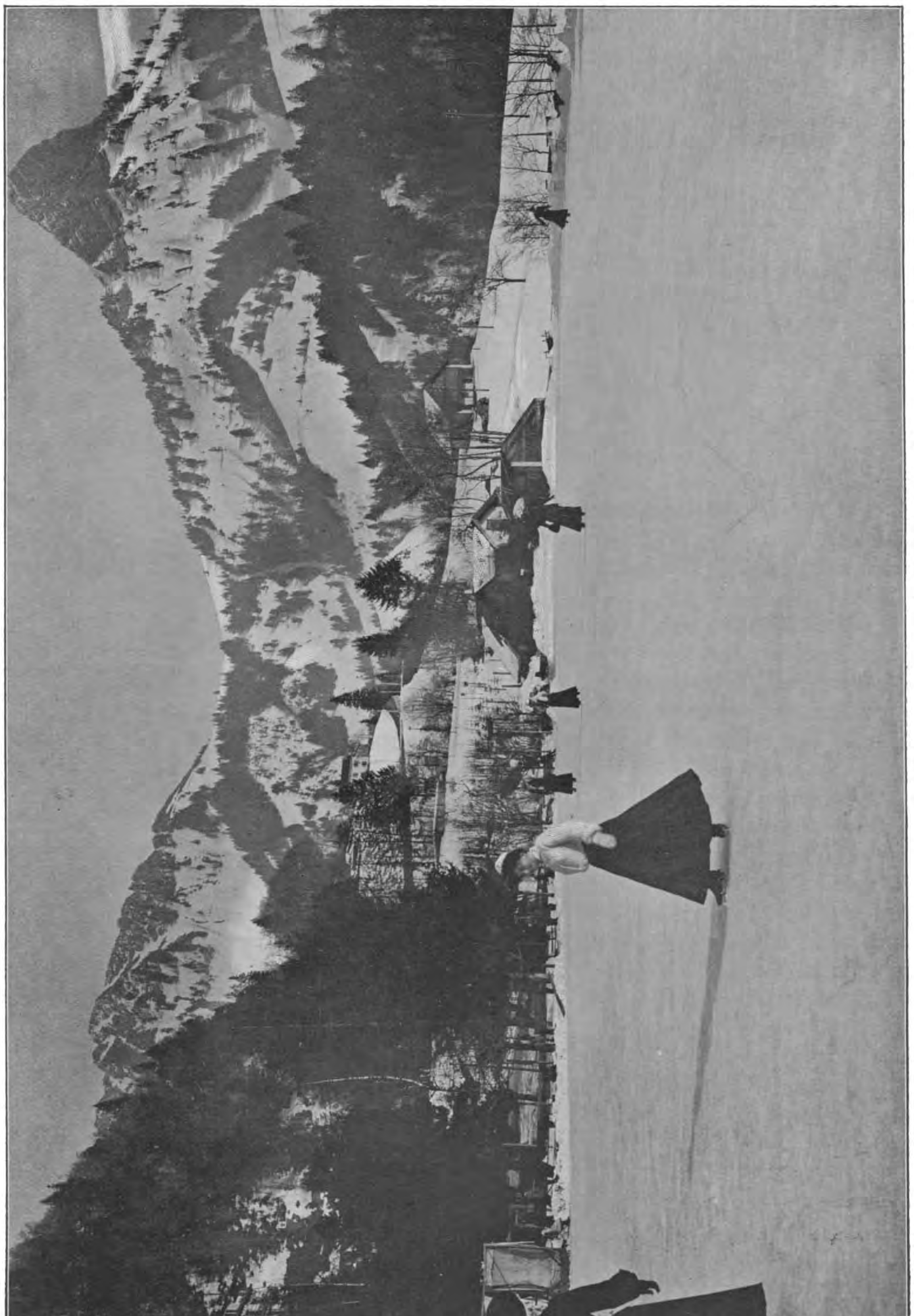

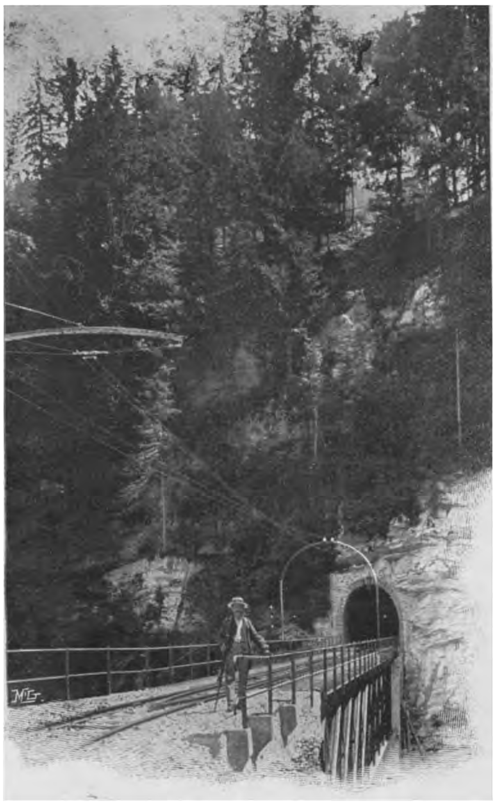

Uitgang tunnel met brug bij Montbovon.

bochten die de lijn hier maakt; 't lijkt vaak een kronkelende slang, die grijze trein van drie, vier wagens die naar boven schuift of zoo zacht naar beneden glijdt, nagenoeg volgend alle glooiïngen, inhammen, wendingen en uithoeken van 't gebergte. Een Hollander houdt ervan alles gelijk en recht en egaal te maken, de Zwitser ziet geen bezwaar in de meest grillige bochten en wendingen. Hij volgt het talud, ontgaat als 't even kan een brug of overloop, boort gaarne een tunnel, en slingert zijn lijn in de scherpste kronkels. 't Zijn staaltjes van knappe ingenieurskunst die berglijnen, want ze moeten gelegd worden over diepten, waar bijna geen viadukt is te bouwen, en des winters de sneeuwlawinen dreigen, dus kokers of open galerijen moeten worden gebouwd waar, langs afgronden, elke meter grond moet worden uitgehouwen in de barre rots; langs smalle glooiingen waar alles wegzinkt, over watergeulen en watervalletjes en neerstortingen van losse steenen. Maar al die moeite wordt beloond. Die grillige weg maakt het uitzicht zeer verrassend. Bij elke wending verandert het berglandschap. Er is iets overweldigends in, om diep beneden een kloof te hebben en in de hoogte een lange reeks van bergen. Vooral 's winters, wanneer alles in sneeuw ligt en de groene dennen een handdik bedekt zijn, als met witte watten, is het schitterend, het landschap een enkel sprookje, een lange onafgebroken feeërie.

Nu naderen we Les Avants, eens 'n bekend station voor longlijders, maar nu getransformeerd in een luxe-plaats voor reconvalescenten en voor Engelschen die sport drijven. Voor heel beginnende longlijders, voor zwakke keel en bronchiën, is hier misschien nog plaats, maar de ernstige zieken is 't niet aangeraden, en ze worden ook zoo goed als niet meer aangenomen, wijl de sport en de pret hier gaan heerschen.

In lente, zomer en herfst zijn het tennisspel en automobielsport, maar het tennis-

Rougemont met ontelbare Sennerhutten.

spel vooral, waarin groote wedstrijden worden gehouden; 's winters, schaatsenrijden ski-loopen en slee-varen, door de Zwitsers lugeeren genoemd.

't Is verbazend te zien hoe de primitieve prikslee, waarmee je in duizelende vaart van de hooge bergen kunt glijden in enkele jaren is verbeterd en uitgebreid. De enkele slee, die men met handen en voeten moest sturen werd al spoedig ingericht voor twee, daarna voor drie personen. Toen werden twee aan elkaar gekoppeld, en snel erop kwam de lange glijslee voor vijf, zes personen. Maar nu begonnen de transformatiën eerst voor goed. Die lange slee bleek zeer moeilijk te sturen en te hanteeren, vooral in de nauwe bochten; er kwamen nog al wat ongelukken, want het ding eenmaal in razende vaart, was haast niet te stoppen of te wenden. Ze brachten stuurapparaten aan en remmen. Daarna zetels, om niet meer zooals vroeger op elkaar gedrongen, behoeven te zitten, en op zij vangnetten om de beenen in te leggen. Het stuur was nog altijd achteraan, maar nu maakte men de slee uit twee draaibare gedeelten en het stuur kwam vooraan, net als bij een automobiel; de achterman kreeg nu de rem, en de volmaakte Bobslee was uitgevonden. 't Gaat nu veilig en duizelend snel. Ook in 't skiloopen wordt daar veel geoefend.

Oude voetweg in de bergengte van Tine, naast de wildstroomende Sarine.

Verwonderlijk mooi en tegen alle winden beschut is dit hoekje gelegen; alleen aan 't zuiden maar open, met rondom de bergen erachter als een omcirkelende zonnevanger, voor zwakke gestellen en voor hen die wintersport drijven ter versterking al bijzonder geschikt. In zekeren zin is 't jammer, dat de zieken hier geleidelijk-aan worden verdreven en alleen plaats blijft voor de herstellenden, maar er komen elders weer plaatsen open, zooals Leysin, Montana, Corbeyrier, die allen in 't Rhônedal zijn gelegen, en aan dezelfde lijn, Chateau d'Oex, al wordt ook daar veel aan sport gedaan. Deze plaatsen zijn grooter, ruimer dan Les Avants, dat gelegen aan 't eind van een nauwe bergkloof, maar weinig ruimte heeft, met zijn twee hotels, al zijn die ook goed ingericht voor zomer en winter *) — maar 't voordeel van Les Avants is dat het zoo

*) Grand Hotel en Hotel de Jaman.

dicht bij Montreux is gelegen, en toch reeds een bergklimaat bezit, zoodat het bijzonder geschikt is voor hen, die gezondheid met aangename ligging willen verbinden. Vooral voor den winter komen de bergoorden thans in trek.

Nu gaat de trein door vele kleine tunnels en open galerijen, langs een wildwoeste streek, waar beneden diep in den afgrond het water schuimt en aan weerszijden hoog de bergwanden rijzen. Op de plek, waar de bergen alles afsluiten, heeft men De Jaman doorboord, hier op een hoogte van duizend meter boven de zee. Tot nu toe was al wat er achter lag van Montreux afgesneden. Er liep over de Col de Jaman wel een weg, maar die was niet zoo bijzonder schitterend en kon alleen in zomermaanden worden gebruikt. Heel den langen winter bleef 't verkeer gestremd. Montreux zelf bezat geen enkele verbinding met het achterland, afgesneden door zijn bergenrug. Nu opent zich daar ineens een groote streek, die direkt verbinding geeft met het bekende kuuroord, en evengoed kan men in 't najaar van Interlaken uit dadelijk door naar Montreux gaan, dat vroeger langs een grooten omweg over Bern en Lausanne moest gebeuren. Men weet, als in September in Engadine en Berner Oberland plotseling de koude invalt, vaak met sneeuw vergezeld, dan trekken de toeristen, evenals de meeuwen, op Montreux aan, als de plek 't meest beschut, een goddelijk hoekje aan 't blauwe wademende meer, waar de zon dan juist op goede warmte is om de late druiven te doen rijpen. Ik geloof niet dat Septembermaand ergens zoo mooi is als daar, en vooral de avonden zijn verrukkelijk zacht. Een zonsondergang op 't meer van Genève, dat aan den westerhemel geheel open ligt, is een wonder van kleurengloed. Rood, oranje en goud zijn zoo fel en brandend, dat het een vuurmassa lijkt, die daar op 't water drijft.

't Is dus wel een winst, dat men dadelijk van uit Berner Oberland hier naar dit zwoele bekken kan afzakken, als de plotselinge keer van 't weer de bewondering voor Zwitserland wat verkoelt door sneeuw en nevel. De tunnel van Jaman is zoowat een half uur gaans, met elektrische lampjes verlicht en de trein doet er zes minuten over.

Aan den anderen kant, nu op 1100 meter, heeft men een totale verandering van

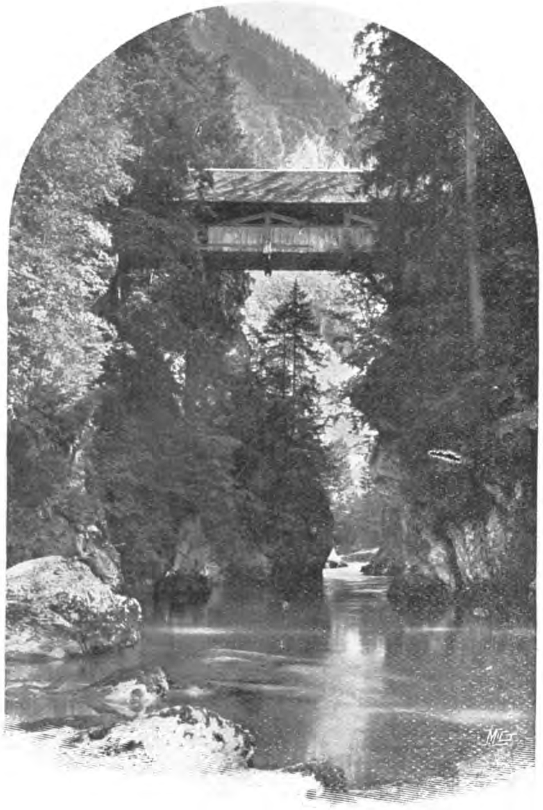

Brug boven de Sarine.

aspekt. Hier is het woeste en eenzame berglandschap met enkele verspreide hutten, die met hun verweerde daken van gespleten houtstukjes, grijs kleuren tegen het groen van de dennen. De zon, als die niet hoog aan den hemel staat, dringt hier weinig met haar stralen door. De Jaman, waar wij zijn doorgetunneld, rompt er met zijn hoogen rug voor. 't Blijft altijd een verrassend gezicht zoo plots in een gansch ander landschap te zijn. Daar ginds, aan 't meer van Ge-

nève is alles licht en wijd, hier in 't enge dal ligt alles woest en grillig, zwaar en groot. Terzijde komt uit een der meest-eenzame en minst-bewoonde valleien van geheel Zwitserland, de vallei de l'Hongrin, een woestenij waardoor slechts een smalle bergweg leidt. Wilt ge leeren kennen de groote eenzaamheid, het beklemmend zwijgen der bosschen, de treiterende, tartende

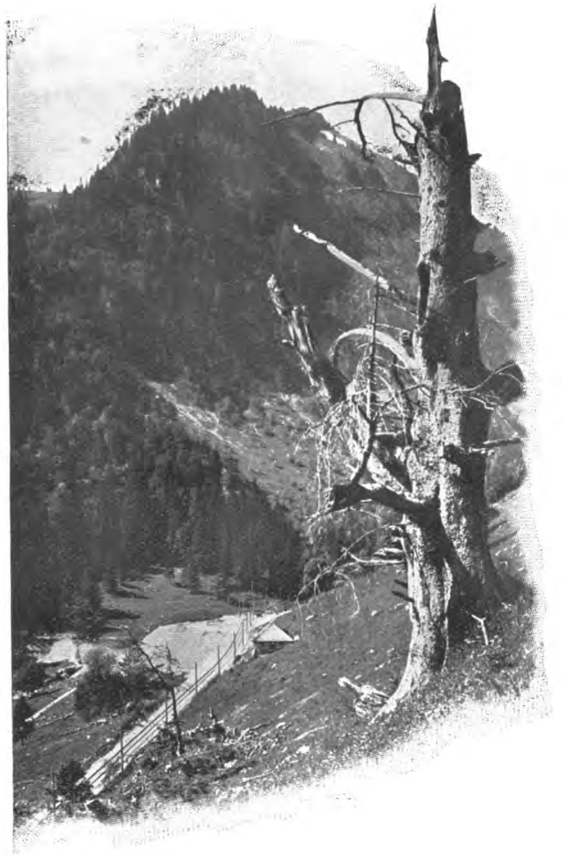

Gehavende bergden.

echo's der rotsen, het geheimzinnig murmelen der beken? verlangt-ge naar het weinig-bekende Zwitserland zonder hotels, zonder trams en rijtuigen en hinderende toeristen? welnu ga in deze vallei, ge zult het er ruimschoots vinden, misschien al te overvloedig, want niets is zoo drukkend en verontrustend als juist de barre eenzaamheid. Wilt ge het toch zien, neem er drie volle uren voor, maar vooral kies een mooien, zonnigen dag ervoor; 't kon er anders eens al te sterk afwijken van onze samenleving.

Maar de gewone toerist denkt er niet aan om hier uit den trein te stappen; hij spoort behagelijk door, laat zich gemakkelijk vervoeren in de wagens met de groote glasruiten en ziet kalm het landschap in zijn woeste grilligheid langs hem heentrekken, — en 't lijkt hem zoo evengoed.

De streek wordt nu langzamerhand meer bevolkt en ook minder woest. Dicht bij 't eerste station maakt de lijn lange en gracieuse kontoeren, telkens terugkeerend op bijna 't zelfde punt, maar elken keer zooveel lager, omdat de bodem hier snel daalt. 't Is een kurieus gezicht, deze sneldalende wendingen, als van een kurketrekker met in 't midden de brug over den wilden stroom, waaraan we ons nu eens aan den eenen kant en dan weer aan de andere zijde bevinden. De zoneffekten van 't berglandschap zijn dan eerst sterk-afwisselend door zijn schaduwstreken, die de onontgonnenheid in al haar grilligheid rakelings-vlug voor ons schuift, als in een kijkspel.

Montbovon, in 't Zwitser-Duitsch Bubenberg, is een klein nest met maar enkele mooie oude huizen, maar nu het plaatsje aan het bergspoor ligt, zal 't wel spoedig veranderen. Er wordt al druk gebouwd. Te meer wijl hier ook de aansluiting is van de dwarslijn naar de Gruyère met zijn oude kasteelen, zijn weelderige weiden, waar in den herfst 't vee zijn klokken bungelt tot een heel orkest. Gruyère bekend door zijn beroemde Gruyère-kaas, zijn jaarmarkten, zijn traditiën, zijn herderszang, de Ranz des vaches, die van heel Zwitserland hier alleen nog leeft.

Te Montbovon is de elektrische centrale, die deze lijn voedt, maar bovendien het licht en de werkkracht levert naar den anderen kant van den berg, en ook heel

den omtrek tot diep in 't kanton Fribourg toe.

Men weet het: Zwitserland komt goedkoop aan zijn elektrische kracht. De watervallen stroomen en stortten er in wilde vaart, en dat water ontwikkelt haast om niet den elektrischen stroom.

De centrale te Montbovon met vijf onderstations, beschikt over 6000 H. P. van hooge spanning. 't Kan verkeeren: eerst was het land onherbergzaam daardoor, en nu maakt het water 't juist geschikt voor modern leven en bedrijf.

Montbovon is omringd door bergen waarvan de Moléson de meest beroemde is, ten bewijze dat hij vele malen werd bezongen door dichters en herders.

Opnieuw komen we in een wildernis met diepe, brokkelige afgronden, waar beneden het doorzichtige water van de Sarine schuimt, bar opgaande berghellingen met donkere wouden van dennen, enkele weiden ertusschen waar 't vee klokklingelend graast en dan weer onbewoonbaarheid. 't Is de nauwe bergengte de la Tine, die de grens uitmaakt tusschen de kantons Fribourg en Vaud. Een tunnel brengt ons eruit en nu opent zich voor ons een landschap breed en malsch, een landschap zooals we dat kennen van de reklame-biljetten en gekleurde plaatjes. Die bergengte is de sleutel van 't Waadlander hoogland, ook bekend onder den naam van Haute Gruyère.

Vroeger, toen deze lijn er nog niet lag en nog veel vroeger, toen ook de postrouten nog niet waren aangelegd, die zich hier kruisen naar drie kanten, was deze Alpenstreek, zoo rijk aan weiden en bosschen en hooge bergvelden, een wereld op zich zelf, die te midden van het katholieke Fribourg, geheel geïsoleerd lag van 't protestantsch moederkanton Waadland. 't Was de bergengte, die langen tijd onbegaanbaar werd verklaard, die deze afzondering bracht. De legende vertelt, dat eerst in de twaalfde eeuw een jong ridder, aangedreven door zijn passie voor de jacht, zonder het zelf te weten deze onbegaanbaarheid overschreed. Hij was zeer verwonderd te zien inplaats van 't woeste woud een wonderlijke mooie vallei. Hij bracht er een kolonie van herders, vervolgens een missionnaris en liet er een kerkje bouwen. Door de onbegaanbare woeste engte werd een pad gehakt, een zoogenaamd gemzenpad, maar de afzondering bleef. Nu evenwel trilt de elektrische trein door die nauwe bergkloof heen en men ziet de

Straat van Saanen.

wonderbaarlijkheden even dichtbij, zonder dat je voet tegen een rotssteen stoot of je beenen doodelijk moe worden van 't loopen.

De weg blijft altijd even interessant. Daar zie je een houten brug, als een overdekte gang, hoog in de lucht, zwevend boven een diep ravijn, daar ginds gaan zigzags steil naar beneden, en stort zich het water eenige meters diep kletterend neer, — en stroomt weer voort, alsof 't wegvliedt in de diepte. Kanteelen, burchten, spitsen van torens, gewelven van kerken, 't schijnt alles op te brokken uit die naakte rotsen zoo vreemd gespleten en gevormd door de natuur, dat de riddereeuwen weer herleven en de meest tamme geest denkt aan sagen en legenden. Terzij duikt ineens op Le grand Chalet

Chateau d’Oex.

van Rossinières, het houten huis, met 113 vensters, waaraan ook al weer een legende is verbonden.

Naar weerszijden openen zich valleien en ravijnen, en daarachter rukken weer nieuwe bergketenen aan; en 't wonderbaarlijkste lijkt ons wel, dat we zelf er zoo tam doorgaan; 't is alsof we vliegensvlug door een panorama worden gevoerd, dat ondanks die snelheid, toch zoo verbazend lang blijkt te zijn.

blijkt gewoonlijk in de bergen nog al schaarsch, maar dit heeft Chateau d'Oex boven vele plaatsen voor, waarbij nog valt te voegen een gelukkig ontbreken van den zoo gevreesden bergnevel. Longlijders in beginstadium, die vrees voelen voor Davos, vinden hier een goed oord. Vroeger was deze plaats niet anders dan per post, langs een grooten omweg, over Aigle of over Bulle te bereiken, maar nu de elektrische bergspoor loopt, is het plaatsje

Rossinières.

Nu naderen we Chateau d'Oex, een niet zeer oogelijk plaatsje, maar waar men toch al bezig is een Palast-Hôtel te bouwen.

Chateau d'Oex, voor een dertig jaren geheel onbekend, heeft nu al een goed gevestigden naam als luchtkuuroord, voor zomer en winter, op middenhoogte. De samenharking van huizen, niet meer dan een vijftig, met een twintig hotels, bevindt zich op een open vlakte, dat vrijwel rondom met bergen is bezet. De gelegenheid tot wandelen zonder veel te stijgen of te dalen

met zijn standvastig klimaat, zijn groote toekomst, ineens verbonden met Montreux aan den eenen kant, Interlaken en Thun naar de andere zijde.

De vallei breidt zich almeer uit, wordt breeder, maar blijft afwisselend. Verschillende malen gaat de lijn over den stroom, nu eens den eenen oever dan den andere volgend, al naar gelang de natuurlijke gesteldheid van den bodem het werk vergemakkelijkte, maar bovenal om de kleine plaatsen, en halten in verbinding te brengen. De

vreemdeling in Zwitserland verwondert zich vaak, tenminste als hij niet enkel met de groote express reist, over de langzame vaart, het vele ophouden bij alle mogelijke en onmogelijke stations. Dit is een gevolg van de groote subsidiën, die de Federale staten, kantons en gemeenten gewoonlijk verstrekken, om de tot standkoming van een lijn te verzekeren. Met die subsidiën gaat dan gewoonlijk gepaard een verplichting om de treinen daar te laten stilhouden. Dit heet natuurlijk, — en is het ook vaak, — om handel en nijverheid te bevorderen, maar even vaak is de woning van een gedeputeerde of ander invloedrijk man in de buurt, de oorzaak, want het spreekt, die beschouwt het kunnen instappen als een groot deel mee der algemeene ontwikkeling van de streek. Och ja, demokratische volkeren, — en dat is het Zwitsersche volk in hooge mate en in goeden zin, hebben toch ook hun aankleve en eigenaardigheden.

Dorpshoek van Saanen met de ouderwetsche Chalets.

Er volgen nu tal van plaatsen, die allen op elkander gelijken, de een misschien iets belangrijker of uitgebreider dan de andere, maar die voor den gewonen toerist, niet zooveel meer zijn dan een oogenlust door den prachtigen bouw der oude chalets, waarvan er zijn een paar honderd jaar oud, nog even gaaf en ongeschonden, alsof geen enkele vlaag of storm erover ging. 't Is waar, de hooge, de fiefe lucht tast het hout niet zoo sterk aan en zorgzaam onderhoud doet veel. Heel het Simmen- en Diemtigen-dal door vindt men deze door lofwerk versierde huizen, die knus en gelijk stevig daar staan met hun zwaar overhangende daken, hun kleine goed geëvenredigde vensters en hun lijsten vol spreuken. Vooral te Saanen, te Diemtigen en te Erlenbach, zijn ze verrassend door hun goede struktuur en naïefgevoelige houtversiering.

Zweisimmen daarentegen wordt al een moderne Zwitsersche stad met alle allures van een kurort. Terzij van 't station is opgetrokken een casino, en een breede boulevard met aan weerskanten hotels en villa's wekt verwachtingen voor een toekomst, niet te ver af. De eenzaamheid der bergen, van velden en weiden, zal spoedig verdwijnen voor 't geraas en gesnater van toeristen, van kurgasten, die 't landelijke geheel zullen doen verdwijnen. 't Is vooral de ijle berglucht die hier de menschen naartoe trekt. Zweisimmen is ook uitgangspunt voor de bekende baden van Lenk, en naar het Hoog Simmen-dal. De Wildstrubel is de bergreus die hier domineert.

Vermelding verdient nog 't kurort Weissenburg. 't Is in ons land vrijwel onbekend, verdrongen als 't werd door den roep van winteroorden als Davos enz.

Weissenburg is alleen 's zomers geopend, van 15 Mei tot eind September. 't Ligt in een eng en diep ravijn, zonder begaanbaren uitgang, geheel begroeid met hooge dennen. Er zijn gips-thermen die zeer gunstig werken op bronchiën en ademhalingswerktuigen; ook voor beginnende tuberculose. De bronnen waren reeds bekend in de middeleeuwen.

Maar nu op eenigen afstand van 't oude badhuis werd eenige jaren terug een geheel nieuw hotel gebouwd, naar de eischen ingericht — en hiermee was ook ineens ingenomen de eenige ietwat ruimere plek in deze bergkloof. De wandelwegen zijn allen met zigzags tegen de bergen aangebracht, en zelfs op den toegangsweg kan maar een smal rijtuigje passeeren. Doordringend is in deze nauwe kloof de lucht van harst en dennen — en 't enkele nadeel is dat alleen in vollen zomer maar overvloedige zon er komt, anders zou 't daar voor longlijders volmaakt zijn. Zijn het de gipsbronnen of is het ook deze dennenlucht, alleen geventileerd door een bergstroom, die de genezing brengt? Men weet het niet. Zelfs een specialiteit in tuberculose-behandeling als Prof. Huguenin, die jarenlang dit hotel-sanatorium leidde, weet hierop geen antwoord te geven.

De resultaten zijn er evenwel, — en toch is deze plek in ons land vrijwel onbekend. 't Is werkelijk jammer, want er zijn zoovelen die niet den heelen winter weg kunnen. Hier komen jaarlijks tal van lijders, die met een kuur van drie weken voor hun zieke organen kracht opdoen voor 't geheele jaar.

Bij Zweisimmen eindigt de elektrische lijn, begint de gewone spoorverbinding. Het dal verbreedt zich, en 't gaat langs tal van kleine plaatsen, die bewijzen geven van Zwitserlands welvaren, ook buiten het toeristenverkeer om. Het Simmendal is toch beroemd om het ras van groot, statig vee, enorme beesten, die de bewondering opwekken van de kenners.

Het dal versmalt zich weer ineens. We zijn in de zoogenaamde Klus, een bergengte met steil-opgaande wanden, waartusschen weinig ruimte overblijft alleen voor den trein en een voetweg ernaast. Maar nu plots verbreedt zich 't uitzicht, krijgen we van alle kanten volop licht. We hebben voor ons 't meer van Thun met erachter de bergen, waarop St. Beatenberg ligt, waar de overlevering van den heiligen kluizenaar St. Beatus, die hier het christendom bracht, voortleeft. Terzij van de bergengte staan Stockhorn en Niesen, en op een voorsprong van die zelfde puntige, groene Niesen, nestelen als aan den berg vastgegroeid het oude kasteel van Wimnis, zijn kerk uit de Tiende Eeuw en zijn riddertoren, een groep zoo volmaakt uit vorige tijden overgebleven en tegelijk zoo schilderachtig één met de omgeving, dat men twijfelt of 't wel door menschenhanden werd gemaakt.

Te Spiez splitst zich de trein; we kunnen links naar Thun en Bern, rechts naar Interlaken, om vandaar, zoo men wil met den trein de Jungfrau te bestijgen.

't Zal niet lang meer duren — er werd toch voor de Mont Blanc reeds een plan ontworpen — of de drie grootste bergen van Europa, Jungfrau, Matterhorn en Mont Blanc zijn onderling met een spoorweg verbonden, zoodat men van den een naar den andere kan reizen, heel kalm en bedaard in een spoorcoupé zittend. Dit wordt toch wel fantastisch, fabelachtig, met recht een reizen en trekken in hoogere luchtlagen, met als norm een gemiddelde hoogte van 'n paar duizend meter boven zee.

Tenten van de Indianen in een legerplaats.

De laatste Roodhuiden.

Naar aanleiding van hun bezoek aan Amsterdam.

Reeds alleen de naam van „Roodhuid" doet plotseling een van de meest romaneske verhalen uit onze jeugd voor ons opdoemen.

„Moisi", een gevederd Indiaansch opperhoofd — zijn haardos is gemaakt van lang, stijf haar.

De Roodhuiden behooren ongetwijfeld tot de aristocratie van de onbeschaafde volken, en hun moed, hun dapperheid en hun vindingrijkheid zijn steeds een rijke bron van belangstelling geweest voor alle aankomende jongens in de negentiende eeuw.

Maar nu schijnt het spoedig met hen gedaan te zijn, ten minste met hun romaneske levenswijze, want door de aanhoudende uitbreiding van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika zijn zij uit hun grondgebied verdreven, en het jongere geslacht heeft thans de voorkeur gegeven aan de nieuwere beschaving, boven het oorlogsgewoel van zijn krijgshaftige voorouders.

De hedendaagsche Roodhuid heeft nog veel van zijn voorouders, zoo lang hij zich op zijn eigen gebied bevindt; zijn kinderen — en ik zal hier maar met stilzwijgen voorbijgaan, in hoeverre dit vooral moet worden toegeschreven aan den invloed van

„Afraid of Eagle", het beroemde opperhoofd van de Sioux-Indianen.

het blanke ras — zijn minder onbeschaafd doch meer verdorven; zijn tomahawk heeft plaats gemaakt voor het schoolboek en den bijbel.

Roodhuiden als politie-agenten — op het „reserve-gebied."

Men heeft in de Vereenigde Staten tweeërlei meening omtrent den Roodhuid: de éene zegt, dat er geen enkele goede Roodhuid bestaat; de andere daarentegen beweert, dat men hem nooit recht heeft laten wedervaren; mij schijnt het evenwel toe, dat beide meeningen in hoofdzaak verkeerd zijn. Men kan natuurlijk niet ontkennen, dat de Indiaan van nature bloeddorstig en vadzig is, en dat hij als kind vertroeteld wordt in plaats van gehard te worden door gedwongen voortdurende inspanning.

Maar daarentegen zal men toch ook moeten erkennen dat hem onrecht is aangedaan, en dat de aanhoudende inkorting van het „reserve-gebied" wel degelijk een bewijs is van de hebzucht van den blanke. Doch al is dat gebied sedert 1880 ontzaglijk ingekort en al is ieder het met mij eens, dat het zeer onrechtvaardig is, zoo is het toch een feit, dat het den Indianen zelf ten zegen zal zijn, wanneer ze zoo spoedig mogelijk hun geheele gebied verliezen en gedwongen worden om werkzame, onafhankelijke burgers te worden.

Eenige deelen van hun reserve-gebied bevatten rijke mineralen, andere zijn dicht bezet met groote wouden, nog weer andere zijn bijzonder geschikt voor den landbouw. Nu en dan worden er terreinen van dat gebied opengesteld voor het publiek, zooals men dat noemt. Er wordt dan gezegd dat een zeker aantal bunders bezet mogen worden door degenen, die er het eerst den voet op zetten.

Twee kleine Indiaansche jongens van den „vossen" stam.

Om twaalf uur, op den bepaalden dag, die reeds maanden te voren is aangewezen,

wordt door een officieel persoon een pistool

Roodhuiden in nationale kleeding.

afgeschoten op de grens van het reserve-gebied, en dan begint er een allerdolste wedloop om het bezit van de meest gewenschte gedeelten van dat

De Roodhuid „Walking Crane" genaamd.

terrein — 't is een schouwspel, dat wellicht nergens in de wereld zijn weerga heeft. Somtijds wordt er bloed vergoten, wanneer die lange rij van voertuigen en ruiters de grenslinie passeert, daar elk grondbezitter met gevaar van zijn leven zijn eigendom tracht te behouden.

Nog onlangs is er in Omaha een groote tentoonstelling geweest. Daar waren ongeveer zes en dertig stammen of volken van de Roodhuiden vertegenwoordigd, ook de beschaafden daaronder begrepen; degenen die óf onder elkander óf met blanken te zamen, in gemeenten wonen, en den grond bebouwen of zich op een handwerk toeleggen, en ook zij die nog echte wilden zijn en slechts in toom worden gehouden door de vrees voor de kogels van den blanke.

Er waren ook vertegenwoordigers van de Indische scholen; een van de amusantste anecdotes van dat congres viel voor tusschen een jonge dame uit Boston en een wilde in volle krijgsuitrusting. Hij was op en top een wilde — geverfd, veeren, dierenhuiden als kleeding, en zoo al meer.

Een beroemd en oud opperhoofd van de Indianen.

De jonge dame uit Boston sprak met hem

De hedendaagsche Roodhuiden.

over zijn levenswijze en vroeg of hij niet gaarne beschaafd zou willen worden. Daarop vertelde hij aar in uitstekend Engelsch hoe het met de Roodhuiden en hun ontwikkeling gesteld was, en gaf haar het bewijs, dat zij met een gelijke, misschien wel met een meerdere sprak. Hij was onderwijzer aan een van de inlandsche scholen, en als zoodanig was hij verplicht de kleeding van de inboorlingen te dragen.

Op dat congres waren ongeveer vijf honderd Indianen, en in hun dansen, hun ceremoniën, en hun spelen gaven zij waarschijnlijk in zijn soort het laatste groote schouwspel ten beste, waarvan Amerika ooit getuige zal zijn.

De tijd zal weldra dáár zijn, dat de Indiaan als een schilderachtige factor in het nationale leven tot het verleden zal behooren.

Ik heb het geluk gehad een en ander van den Indiaan te zien uit de verschillende tijdperken van zijn leven, maar ik geloof niet ooit duidelijker bewijs gezien te hebben van de vlugheid en den verstandelijken aanleg van de Indianen, dan door het werk van eenige vrouwen uit de Noordelijke streken, die het bijzonder ver hadden gebracht in het maken van kant.

Deze Indiaansche vrouwen en hare dochters, die volgens de algemeene meening zeer weinig verstandelijke vermogens bezitten, hebben niet alleen kant gemaakt, die niet behoeft onder te doen voor de kant, die in Europa wordt vervaardigd, maar zij hebben ook liefde voor haar werk en geven het bewijs, dat zij een uitstekenden smaak hebben.

De vrouwen, die eenmaal met dat werk

Juan José — vroeger een echte vechtersbaas, thans een man van den vrede.

zijn begonnen, willen het gaarne voortzet-

ten. Bij de hoofdkwartieren van het reservegebied, waar de scholen zijn voor het maken van kant, toonen zij de meest mogelijke belangstelling voor haar arbeid en blijven zij dikwijls veel langer aan het werk, dan de onderwijzeressen willen toestaan. Een van die kanten werd niet lang geleden voor 1200 gld. verkocht.

Zooals men op de hierbij gaande fotographieën kan zien, drukken de gezichten van de Indiaansche mannen een groote kracht en vastberadenheid uit. Zelden zag ik ernstiger en een meer gebiedende uitdrukking dan bij de Yankton Sioux op het reserve-gebied in de nabijheid van de Missouri. Zij hebben het voorkomen van mannen, die gewoon zijn te bevelen. Zij zijn de aanvoerders geweest in vroegere barbaarsche tijden; en er is niet de minste reden, waarom zij, wanneer zij eenmaal op de hoogte zullen zijn van de beschaving, niet evenzeer hoofden over de beschaafde menschheid zouden worden als over de wilden.

Wat zal de toekomst zijn van den Amerikaanschen Indiaan?

Die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. 't Is evenwel hoogst waarschijnlijk, dat zij meer en meer onder den invloed van de beschaving zullen komen, en dat zij beter en gemakkelijker dan vele anderen, die uit een half-wilden toestand beschaafd zijn geworden, de gewoonten en de verantwoordelijkheid zullen overnemen van degenen, die over hen gesteld zijn.

Hoewel dikwijls het tegendeel wordt beweerd, is het toch een zekere waarheid, dat de Roodhuiden niet in talrijkheid achteruit gaan. Men hoort zoo nu en dan wel eens een treurmare over het uitsterven van de Amerikaansche Indianen, over hun vroegen dood, tengevolge van de moeilijkheden, die hen door den blanke worden aangedaan. Doch al die luidklinkende woorden blijken bombast te zijn tegenover de laatste betrouwbare statistieken, waaruit wij zien, dat het aantal geboorten jaarlijks dat der overledenen met duizend overtreft, terwijl er in de Vereenigde Staten meer dan twee honderd vijftig duizend Indianen zijn.

Een groep „Sioux", in vroeger tijd de meest onbeschaafde Roodhuiden.

Voor die Indianen reserveert het Gouvernement een fonds, thans ongeveer honderd millioen gulden groot, waarvan de rente besteed wordt voor jaargelden, die aan de Indianen voor hun onderhoud worden uitbetaald.

Vele Amerikaansche Roodhuiden gaan nog geheel op in hunne dierlijke leefwijze; het zal zeker moeielijk zoo al niet onmogelijk zijn, daarin verandering te brengen. Doch velen, en nog wel verreweg het grootste aantal, komen steeds verder vooruit op den weg der beschaving, niet in kleinen getale, maar in volle, groote gelederen.

Liefdadig Amsterdam

DOOR H.

Waar de milde hand eens zaaide — al is het voor eeuwen her — dáár worden nog steeds weldaden geoogst; treedt men onze liefdadigheidsinrichtingen binnen, dan welt in ons binnenste op een gevoel van dankbaarheid jegens dengenen, die zijne misdeelde medemenschen liet genieten van zijne overdaad en voorzag dat de maatschappelijke samenleving, in hare schrille tegenstellingen van rijkdom en armoede, van te véél en te *weinig* steeds zou blijven voortbestaan.

De edelmoedigheid van die stichters lag *minder* in het lenigen van den nood der tijdgenooten, dan wèl in het *onvervreemdbaar* ter beschikking stellen van een toevluchtsoord en een onaantastbaar kapitaal voor hulploozen en hulpbehoevenden tot in de verste toekomst. — Amsterdam is dank verschuldigd aan tal van milde lieden uit het voorgeslacht, en zoo die erkentelijkheid zich bij hen, die er na eeuwen van genieten, slechts uiten kan door nederige ingetogenheid en onderworpenheid, bij de rijkbedeelden kan ze zich alleen openbaren door te doen als *zij*, die van hun overdaad afzonderden.

Aan de Lindengracht te Amsterdam bevindt zich, verscholen achter een smalle, groene deur, eene kleine gemeenschap, het „Suykerhofje" genaamd; 't is een erfenis van Pieter Jansz. Suykerhoff, koopman, te Amsterdam, die in 1667 bij uiterste wilsbeschikking den executeurs van zijn testament gebood, eene zekere som te besteden voor den bouw en het onderhoud van een armenhof te Amsterdam, Haarlem of Den Haag, en voor de verzorging van een aantal hulpbehoevende lieden. Drie jaren daarna kwam het gesticht tot stand en om de herinnering aan den edelen schenker, zoowel als om het gevoel van erkentelijkheid bij de verpleegden jegens hem levendig te houden, werden in een smal stuk arduinsteen boven den nederigen ingang uitgehouwen de woorden: „*Liberalitatis sriae momentum hoc poni curavit Petrus Joannis Suyckerhof*" (Als gedenkteeken zijner liefdadigheid heeft Suykerhof dit gesticht doen verrijzen). Die enkele zin, zoo veelbeteekenend, trok onze aandacht en bracht ons er toe de deur te openen en binnen te gaan; na eenige passen door een smalle, open bestrate gang, aan weerszijden begrensd door een blinden muur, waardoor zich een min of meer beklemd gevoel van ons meester maakt, stuit men weer op eene smalle deur, en dan lacht ons eene frissche open ruimte met *volop* licht en lucht tegen. Die afgezonderde hofjes zijn méér nog dan andere inrichtigen, geschikt om stemmingen te wekken, om overpeinzingen uit te lokken. Welk een contrast! Een oogenblik te voren stond men te midden van het

gejaagde straatrumoer, waar de geest geen tijd wordt gelaten om zich saam te vatten, en een moment dáárna bevindt men zich in stille afzondering, alsof zich een onoverkomelijke scheidsmuur, beter nog, alsof eene onmetelijke scheiding, tusschen dat wereldvertier en die vredige rust bestond. — De stadsmensch voelt, wanneer hij daar zoo eenzaam staat, een huivering door zijne leden gaan, maar zoo hij eenigszins impressionistisch is aangelegd, duurt het onbehaaglijk gevoel slechts kort en maakt het weldra plaats voor levenslust en blijheid. Hoe heerlijk is de aanblik op dat bekoorlijke binnenplein, waar de kleine vogeltjes tjilpend huppelen en ronddadderen boven, in en om de bloemperkjes en waar de zoete geur van bloemen en planten tot ons opstijgt! En welk eene orde en reinheid heerschen hier; het straatje ziet er zoo frisch, zoo zindelijk uit, dat men er van zou eten; geen onkruidje, geen stofje ontsiert het! Men kan zich zoo goed voorstellen, dat die buitenmenschjes zooals pachters en kleine landbouwers, welke zoo vèr verwijderd van het stadsche gewoel en van die steeds opjagende drukte, gemoedelijk en tevreden in eigen familiekring leven en weinig of geen last hebben van ziekten of andere meer en meer in zwang komende kwalen. Zij worden niet voortgedreven door die steeds wassende zucht om mooi te doen en in den grooten maatschappelijken levensmolen een eerste viool te spelen! Zij zijn gelukkig met het bescheiden deel, het resultaat van vlijt, spaarzaamheid en eenvoud!

Het Suykerhofje.

Oók het Suykerhofje ademt dien geest van voldaanheid en bevrediging; de stichter had bepaald, dat er in zouden worden opgenomen 19 oude dochters of weduwen met recht op vrije woning, op eenige turf, en voedingsmiddelen als rijst, boter en eene kleine jaarlijksche toelage in geld; was het aanvankelijk alleen bestemd geweest voor leden van de Hervormde gemeente, later,

toen bemiddelde Remonstranten, waaronder Johannes Oosterling, de kas stijfden, werden er leden van allerlei protestantsche gezindheden toegelaten. *Hoevelen* hunkerden naar den Kersttijd; want dan was het oogenblik aangebroken, dat de bewoonsters aan de regenten opnieuw moesten verzoeken, of ze mochten blijven en dan bestond er kans, dat enkele aanvragen *niet* ingewilligd werden! Maar de regenten waren mild en mochten er ook al eens neiging bestaan, om anderen den voorrang te geven, de gedachte aan verstooting en verbanning stemde tot toegeeflijkheid.

Het „Suykerhofje" heeft iets aantrekkelijks, iets verkwikkends; aan het eind van het weelderige bloemperk prijkt, in gips, op een voetstuk, het borstbeeld onzer geliefde Koningin en het is een lust om te zien, hoe de oudjes er om heen wandelen en de bevallige verschijning bewonderen en vereeren! Maar het schoonste, het schilderachtigste is voorzeker de klimop-muur, die alleen maar ruimten voor de coquette, vriendelijke vensters heeft vrijgelaten; het is één kolossaal groenend scherm, dat het oog streelt en de stemming opvroolijkt; — de vogeltjes haken er van tijd tot tijd hunne subtiele pootjes met dartelheid doorheen, als wilden ze den achtergrond van dat natuurscherm zoeken. Aan de ramen zijn spionnetjes bevestigd en al is de gezichtskring ook zeer beperkt, de oudjes zijn nieuwsgierig en richten door het spiegelglaasje gaarne hunne blikken op den ingang van het hofje; de huizen zijn aan twee kanten, onder en boven bewoond en in het midden bevindt zich de deur, die uit twee scharnierende helften bestaat; één klein kiertje is al voldoende om een indruk te geven van de buitengewone zindelijkheid van het interieur; een blank geschuurde trap en een kraakhelder woonkamertje met eenige stoffeering en snoeperig meubilair; lamp, kachel, waterleiding, alles is bij de hand en alzoo aan de huiselijkheid bevorderlijk; het bed is smaakvol omhangen met gordijnen of draperieën; op den schoorsteen, in de glazenkast of aan den wand ontdekt men voorwerpen of snuisterijen, waaraan voor de oudjes historische herinneringen zijn verbonden en in die gezellige omgeving knutselen ze gedurende de uren, dat ze binnen blijven.

Ze genieten *volle* vrijheid en mogen van den vroegen morgen tot des avonds 10 uur uitgaan; van die vrijheid wordt ruim gebruik gemaakt, ondanks den hoogen leeftijd van velen en ondanks de moeielijkheid in beweging, want ze blijven zoo gaarne op de hoogte, van 't geen in de buitenwereld omgaat en toonen zich ook *geenszins* eenkennig, wanneer ze bij verwanten of kennissen te gast gaan.

Ze zijn gesteld op familiebezoeken, niet alleen uit aanhankelijkheid, maar ook, omdat aan die visites gewoonlijk verrassingen zijn verbonden, die ze maar al te goed kunnen gebruiken; de gasten brengen dan tevens hun eigen onthaal mede. Drentelen ze de poort uit, dan kan men op hen gerust de zegswijze toepassen: „Een vliegende vogel vangt altijd wat," al klinkt het ook paradoxaal. Komen ze thuis, dan heeft er eene uitwisseling van nieuwtjes plaats, met groote openhartigheid, maar met betrekking tot meegebrachte versnaperingen en klinkende verrassingen zijn ze geheimzinnig, ja gesloten als een boek en willen ze van het woord mededeelzaamheid niets weten. *Heel* veel onderling verkeer bestaat er tusschen de oudjes *niet*; de kat of de kanarie vult de leegte aan, als zij, thuis zijnde, *geen* bezoek van buiten hebben en komt men even buurten bij elkander, dan gaat dat op een „droogje" om de gast *niet* in de kaart te laten kijken of geen naijver op te wekken! Maar die kleine gemeenschap leeft tevreden en slijt den levensavond onbekommerd, zonder zorgen!

GRIFF

DOOR

Mrs. HUNGERFORD.

Jack zeide later dat ik er uitzag als een Grieksche vaas, toen ik mij in mijne volle lengte overeind hief, de handen op den rug legde en zijne bekentenis afwachtte.

Een Grieksche vaas! Ik moet meer van eene Wraakgodin gehad hebben! Een vaas zou volstrekt niet hebben weergegeven wat er in mij omging, al was de vergelijking, met het oog op mijne nieuwe zwart fluweelen japon, misschien nog zoo kwaad niet... voor een Engelschman!

Men stelle zich voor! Ik wachtte zijn bezoek af, gekleed in het sierlijkste toilet, dat ik ooit gezien heb, met den eenen voet op een voetenbankje, zooals het beeld van Britannia op een penny. En hij had niets anders te doen dan binnen te komen, voor mij neer te knielen en . . . het uit te spreken! Daarna zou ik mij genadig voorover gebogen hebben van mijn troon en zijn aanzoek mijn zegen hebben gegeven, als ware ik een bisschop geweest. Ik dacht geen oogenblik dat hij eene dwaasheid *kon* hebben begaan; maar dat is juist het eenige wat een Engelschman meesterlijk kan doen.

„O, Mary," zeide hij, toen hij binnentrad: „ik heb er zulk een spijt van. Ik zou mijne hand willen afslaan, om het ongedaan te maken. Geen oogenblik dacht ik dat het gebeuren zou, daar geef ik u mijn woord op. Ik weet niet hoe gij het mij ooit zult kunnen vergeven; maar ik verzeker u..."

Het was toen, dat ik opstond in mijn toorn en, naar het schijnt, den vorm eener Grieksche vaas verkreeg.

„Jack," zeide ik, „gij deedt beter de zaak van begin tot eind op te biechten."

Ik begreep volstrekt niet wat hij mij toch had te belijden; maar ik was woedend, dat hij zich om de eene of andere kleinigheid zou bekommeren, terwijl ik zoo iets heel anders van hem had verwacht.

„Weet gij er nog niets van?" riep hij uit. „Hebt gij het niet gehoord? Het niet van uit uw venster gezien? Moet ik het gansche ongeluk nog eens van het begin af doorleven?"

„Van A tot Z," antwoordde ik onverbiddelijk. „Ik wil *alles* weten."

„Welnu," zeide Jack, „het is iets met Griff."

Griff is mijn Brusselsch smousje, het schranderste, liefste schoothondje, dat ooit bestond. Wat ter wereld kon er gebeurd zijn? vroeg ik mij af en fluisterde, doodelijk ontsteld: „Ga voort!" bij mijzelve de dure gelofte afleggende dat, indien Jack iets aan Griff had misdaan, hij nooit vergiffenis zou ontvangen.

„Nu dan," hernam Jack, „ik zag Griff daarstraks alleen op de steenen voor het hotel staan."

Heb ik reeds verteld, dat *Papa* en ik ons voor eene week te Spa bevonden, waar *Papa* de wedrennen wilde bijwonen en dat wij op die manier Jack hadden ontmoet?

„Ga voort!" gebood ik.

„Ja, wat zal ik u zeggen? Er stond op den rand van het trottoir een oude man, die eene menigte kinderballons droeg. Ik zweer u, dat ik geen seconde voorzag wat er gebeuren zou; maar ik kwam op den inval een ballon te koopen... en... en, Mary, dien vast te binden aan den staart van Griff...!"

„En," zeide ik, nog altijd voor hem staande als een standbeeld van Justitia, „en wat gebeurde er?"

„Arme kleine Griff!" jammerde Jack. „Het zou niets geweest zijn, als ik maar één ballon aan hem vast had gemaakt; maar ik bond ze hem alle om. En die Fransche ballons zijn met gas gevuld, weet gij. En op dat oogenblik kwam de wind opzetten en... en... op mijn woord, Mary, het was het pijnlijkste belachelijkste tooneel, dat ik ooit heb gezien," en zijn heele gestalte schudde; ik weet nog niet of het van snikken of lachen was.

„Ga voort!" sprak ik gestreng. „*Wat* gebeurde er?"

„Och!" zeide Jack, van achter zijne handen, „de arme kleine Griff werd door de ballons bij zijne achterpooten omhoog getild en toen de wind hem aangreep, liep hij op de voorpooten over het trottoir op en neer als een hond uit een kunstenmakersspel; maar gillend alsof er duizend tinnen ketels aan zijn staart hingen. In minder dan een oogenblik liep half Spa hem achterna, hem half dol schreeuwend tot hij als een waanzinnige de straat overvloog. En toen, toen nam een sterke rukwind hem op tot boven de hoofden der menschen en bleef hij op die hoogte voortzweven."

„Jack," viel ik hem in de rede, verontwaardigd over het feit, dat hij met zulk een onmogelijk verhaal bij mij aan durfde komen, „gij moest u schamen zulke vreeselijke vertelsels te doen. Meent gij waarlijk, dat ik er een woord van zal gelooven?"

„Ik geef toe dat het eene ellendige geschiedenis was," verklaarde Jack op boozen toon, „en het spijt mij vreeselijk dat ik er schuld aan droeg, Mary; maar vliegen deed uw hond."

„Jack," zeide ik, „uwe verbeeldingskracht vliegt te ver. Vogels vliegen, maar mijn Griff zal dat nooit doen."

„Mary, er zijn minstens duizend menschen te Spa, die mijne woorden kunnen bevestigen." Hij stond op en blikte mij in de oogen.

„Welnu, ga voort," zeide ik. „Laat mij het bittere slot hooren. Op het oogenblik zeilt Griff zeker door de wolken rond? En hij zal dat, veronderstel ik, moeten doen tot de ballons barsten. Er zijn waarschijnlijk duizend lieden te Spa, die dat zullen zweren."

„Integendeel," antwoordde Jack, „Griff was geen kwartmijl voortgevlogen, of een windvlaag blies hem het openstaande raam der eetzaal van het Nieuwe Hotel binnen, waar hij opgevangen werd door den Oberkellner, tegen wiens overhemd hij aankwam."

„En toen?" vroeg ik.

„En toen," zeide Jack, „bracht ik hem naar huis in een rijtuig. Hij ligt nu in zijn mandje buiten de kamer. Zal ik hem binnen roepen."

„Dat is niet noodig. Griff is in de kamer en dat al sedert drie uur. Hij heeft al dien tijd liggen slapen op dien stoel achter u, waar gij hem zien kunt, zoo klein als hij is, zoo gij slechts het hoofd om wilt wenden. Griff!"

Het smousje ontwaakte, bromde tegen Jack (want hij is een uitstekende waakhond) en rende op mij toe. Ik hief hem met de eene hand op en terwijl ik dat deed rilde ik bij de gedachte hoe gemakkelijk eenige Fransche kinderballons hem in de lucht konden beuren.

„En nu," zeide ik tot Jack, „zou ik u aanraden uw vliegenden hond aan zijn rechtmatigen eigenaar terug te geven."

En Jack ging; maar zijn gelaat was op dat oogenblik eene studie waard.

Een half uur later, toen hij terugkeerde, deed ik iets heel onzinnigs. Maar, alles wel beschouwd, had hij uit eigen beweging eene openhartige bekentenis afgelegd, geen kwaad gedaan aan Griff of aan mij; is hij de liefste man, dien ik ken en zoo zijne geestigheid veel te wenschen overlaat, dan is het

alleen de schuld van zijne nationaliteit.

Mijne houding, toen hij zich weer vertoonde, moge al iets gemist hebben van de waardigheid der Britannia, toch scheen zij nog meer indruk te maken; want zij bracht Jack in een oogwenk op de knieën.

Dus vergaf ik hem maar alles.

Kerstmis bij den Houtvester.

Uit het Deensch van SOPHUS BANDITZ.

Het was een week vóór Kerstmis; de schemering viel in. De heer Vinge — koninklijk houtvester in het Rubjerg-district in Jutland — zat in zijn huiskamer met een kop koffie voor zich en een uitgedoofde pijp op zijn knie. Nu en dan zag hij op de klok, dan weer luisterde hij of hij nog niets hoorde, maar alles was stil en Vinge werd ongeduldig. Eigenlijk gebeurde dat iederen middag op denzelfden tijd, want de houtvester verwachtte zijn krant altijd een uur te vroeg en elken dag verbeeldde hij zich, dat Lars Post, de brievenbesteller nog nooit zoo laat was gekomen als juist vandaag. Juist wilde hij voor de twintigste maal zijn horloge uit den zak halen, toen hij in den tuin een hard geblaf hoorde. Tippo Top, die al dien tijd voor de kachel gelegen had, sprong op en holde in galop de deur uit, om nog juist in tijds te komen om mee te blaffen. Toen stond Vinge ook op, want hij had Lars Post gehoord.

„Goeden dag, Post! nog maar altijd geen sneeuw, hè? Het wordt een somber Kerstfeest, maar daar hebben jij en Vilde zeker niets op tegen — Nu, zijn er ook nog brieven? Dank je. Neen, vandaag heb ik niets mee te geven."

Verder ging Lars Post, en Vinge ging naar binnen met zijn krant en twee brieven. Pas had hij een paar regels van den eenen gelezen, of hij riep: „Moeder, Ida, komt eens hier, dan zullen jullie eens iets hooren!" Daar kwamen de dames aan, eerst mevrouw, en toen Ida Verner, die daar in huis woonde.

„Het is prachtig! Weten jullie wie met Kerstmis hier komt? Een oud vriend van me uit mijn school- en studententijd, Professor Jochumsen. Een wonderlijke baas, maar met een hart van goud. Ik heb hem al zoo dikwijls uitgenoodigd, dat het me eindelijk begon te vervelen, want altijd moest hij zijne vacanties op de pastorie doorbrengen. Maar nu schrijft hij me daar, dat hij dezen keer komt. We zullen dit jaar een gezellig Kerstfeest hebben."

Maar de mensch wikt en God beschikt. Toen Vinge den tweeden brief opende en las, ging hij zonder een woord te zeggen naar zijn kamer — „het kantoor" — en bleef daar zóólang, dat moeder eindelijk bang was, dat er iets gebeurd was en eens naar binnen ging. Na een uur kwam ze met roode oogen terug en even later, nadat ze met Ida had gepraat, schreide die ook. Dat was geen voorteeken voor een gezellig Kerstfeest.

„Maar Vader," zei mevrouw den volgenden

morgen, na een slapeloozen nacht; „goed beschouwd is alles nog niet zoo erg als je 't je voorstelt."

„Niet zoo erg! Dat vindt je niet zoo erg! Neen, alle vrouwen zijn op dat punt 't zelfde. Ze verafgoden hunne kinderen en letten meer op 't geen zij zeggen, dan de mannen en ze kunnen nooit gebreken bij hun ontdekken. Mijn gebreken zie je altijd, maar die van Knud! — De hemel beware ons, hij kan doen wat hij wil. Hij mag zijn tijd doorbrengen op de societeit of op bals en hij mag zijn bejaarde ouders ruïneeren; dat schijnt allemaal geoorloofd te zijn!"

„Neen, dat mag hij niet," antwoordde mevrouw zacht maar flink, „maar dat, wat jij uit Knud's brief haalt, staat er niet in en..."

„Zoo, staat dat er niet in! Had hij niet dezen zomer zijn examen moeten doen en schrijft hij niet zelf, dat 't nog wel een jaar duren zal. En waarom? Omdat hij, zooals hij zelf bekent, zijn tijd heeft gebruikt om te boemelen en uit te gaan en de hemel weet, wat nog meer."

„Hij is niet zoo vlijtig geweest, als hij moest," erkende de vrouw, „maar boemelen en..."

„Ja, boemelen en zwieren! Denk je misschien, dat hij zijn geld voor extra lessen of wetenschappelijke boeken heeft uitgegeven? Dat hij zóó een schuld van over de 200 kr. heeft gemaakt, die hij me, mir nichts, dir nichts, vertelt, dat ik voor hem betalen mag!"

„Neen, nu wordt je onrechtvaardig, Vinge. Knud's brief is zoo berouwvol als maar mogelijk is en hij heeft natuurlijk dat alles geschreven, omdat hij niet wou komen Kerstfeest vieren, voordat zijn ouders alles wisten."

„Thuis komen en Kerstfeest vieren!" riep Vinge en lachte schamper. „Neen, een verloren zoon wil ik niet in mijn huis hebben, en jij zult ook geen gemest kalf voor hem slachten. Hij komt niet thuis vóór hij zijn examen gedaan heeft. Zijn schuld betaal ik natuurlijk, maar hem zien... neen!"

„Wil je je eenigste kind niet zien met Kerstmis?"

„Neen — vandaag nog schrijf ik hem."

„En zal hij dan alleen op Kerstavond op zijn kamer in Kopenhagen zitten en wij ouden alleen hier?"

„Wij alleen? Neen — wij hebben Ida en daarenboven komt mijn vriend."

„Ida! Denk je dat zij plezier zal hebben wanneer Knud niet thuis komt?"

„Ja, natuurlijk. Er was een tijd, dat ik geloofde en hoopte, dat zij en hij... maar nu is 't niet meer de moeite waard er over te spreken. Ik beschouw haar als mijn dochter en die zal met geen deugniet trouwen. En voor de rest geeft ze gelukkig ook niet meer om hem; ze denkt aan een ander. Van 't voorjaar ging ze immers zoo dikwijls met Frederik van den dominé uit en leende boeken van hem. Toen ze gisteren hoorde, dat hij den avond voor Kerstmis thuis kwam, leefde ze heelemaal op. Het is dan ook een heel geschikt mensch."

„En een poos geleden zei je zelf nog, dat je hem onuitstaanbaar vondt!"

„Ja? Nu, maar als men hem beter leert kennen valt hij mee. Maar nu ga ik schrijven."

En de houtvester schreef, zijn vrouw schreide en Ida schreide, en dien dag kreeg Lars Post een brief mee.

De voorspelling van Vinge, dat het een somber Kerstfeest zou worden, kwam volstrekt niet uit. Plotseling daalde de barometer, de hemel werd loodgrijs en de eerste sneeuwvlokken vielen tusschen het woonhuis en de stallen, in den tuin, tegen de deur en er doorheen op de mat van de woonkamer. Maar dat was slechts 't begin. Een oogenblik later kwam het heele leger vlokken in dichte gelederen, aangevoerd door den wind, die een witten sluier over de velden uitspreidde. Alles werd wit, boomen, velden en huizen. Men kon de afscheiding tusschen hemel en aarde bijna niet meer zien. Den volgenden morgen was het snijdend koud. De zon bescheen een wit landschap, waar alle kleur uit geweken was. Het roode kerkdak was verdwenen en slechts hier en

daar stak een stomp uit de witte vlakte op. De heuvel op 't veld, zag er uit als een groote witte paddestoel, die dien nacht was opgeschoten en overal waren blauwe wolkjes en roze zonneschijn. De winter heeft kleuren, die de zomer niet kent.

Vroolijke schelletjes klonken in 't rond, en beneden in 't dorp vóór de smidse stond een schaar kinderen, die wachtten totdat een slee voorbij zou komen, om er achteraan te hollen en toestemming te verkrijgen, op de ijzers te gaan staan. De levendige kleuren der natuur stemden de menschen vroolijk, maar de natuur zelve scheen gestorven en de vogels leden gebrek. De kraaien stierven in de takken der boomen langs den weg. Tegen den avond verzamelde zich een groote schare vogels bij den hooiberg, waar anders de spreeuwen alleenheerschers waren.

Zoowel op 't veld als in 't bosch stonden voetstappen in de sneeuw; daar was een dier over 't hek gesprongen, ginds zag men de afdrukken van hazepooten en zelfs was Reintje eens naar het hoenderhok komen kijken.

„Op dat spoor kan hij veroordeeld worden," zei de houtvester tegen Ida. Verder zei hij niet veel. De post kwam niet, want de treinen waren ingesneeuwd.

„Nu had Knud toch niet kunnen komen," zei Vinge 's avonds tegen zijn vrouw. Het was een poging om zijn geweten in slaap te sussen. Maar moeder liet zich niet van de wijs brengen en antwoordde alleen:

„Je meent niets van 't geen je zegt, man. Natuurlijk wordt de weg vrijgemaakt vóór Kerstmis. Misschien zelfs al morgen. Ik merk best, dat je berouw hebt van je laatsten brief."

„Ik, berouw!? Nooit. Ik schrijf niet den eenen dag dit en den anderen dat. Maar ik geloof, dat Ida en jij wel eens een vroolijk gezicht mogen zetten. Ik ben in een prachtig humeur en als jullie nu zoo sip kijken, gaat 't mijne ook naar de maan."

Het was de avond vóór Kerstmis. Vorst, stilte, sledevaarten, en helder Kerstweer.

„Zie je nu wel moeder, dat ik gelijk had. Ida denkt heelemaal niet meer om Knud. Ze is in een uitstekend humeur."

„Ja, sinds vanmiddag begrijp ik er niets meer van," verklaarde mevrouw Vinge. „Gisteren was ze erg bedroefd en vandaag zingt ze."

„Dat komt natuurlijk omdat Frederik is thuis gekomen. Maar nu moeten we den professor afhalen. Ida, heb je zin om naar 't station te rijden?"

Dat deed ze maar al te graag. Een half uur later hield de slee voor de deur stil en kwam zijzelf goeden dag zeggen. Ze zag er allerbekoorlijkst uit met de bonten muts op de bruine krullen. De nauwsluitende mantel deed het slanke figuur goed uitkomen en de gele rijhandschoenen toonden haar kleine handjes.

„Dag meneer Vinge!" riep ze. „Over een uur hebt u den professor en mij!"

„Dag kleine Ida," en hij kuste haar op de wangen.

„Dat mag u eigenlijk niet doen," zei ze, „want u bent een nare, ouwe houtvester, dat bent u! Goedendag, nu ga ik weg!"

„Een prachtig meisje," zei Vinge en zag haar na toen ze den tuin uitreed.

„Ja, ze is een flink meisje, maar je schijnt je meer te interesseeren voor de kinderen van anderen, dan voor je eigen," en inmiddels stierf het geklingklang der schelletjes weg.

Toen een uur later de schemering inviel klonk het weer. Minstens tienmaal had Vinge er zich over verwonderd, dat de slee er nog niet was, en was naar de deur geloopen. Eindelijk waren ze er dan. Uit de slee kroop een lange, magere gedaante te voorschijn. Een bonten muts, een bril, een spitse neus en grijzende bakkebaarden was 't eenige, dat men voorloopig van den gast te zien kreeg.

„Welkom, welkom, oude Jochumsen!" riep Vinge.

„Professor Jochumsen, — mijn vrouw," stelde hij voor, en nog voordat de nieuw aangekomene iets had kunnen zeggen sloeg zijn gastheer hem op den schouder, zeggend: „'t Was zeker een heele opoffering voor je om hier heen te komen."

„Hm,” bromde Jochumsen, „omdat men in een garnizoensplaats woont viert men wel eens graag Kerstmis op ’t land.”

„Maar wat zegt Dr. Knudsen er wel van, dat je van ’t jaar niet bij hem komt?”

„Hij moet er zich maar in schikken. Zie je Vinge, zijn beide dochters zijn nu geengageerd en al dat gevrij en gezoen is niet te genieten. In den zomer, wanneer men uit kan gaan is ’t nog iets, maar in den winter, wanneer men thuis moet blijven — neen!”

„Jaagt u ook, professor?” vroeg Ida aan ’t avondeten.

„Neen, tenminste niet in de praktijk. Ik kan wel zeggen:

„Im Wald und auf der Heide,
Da hab’ ich meine Freude,

maar ik kan er niet bijvoegen:

Ich bin ein Jägersmann!”

„Je zult toch wel als toeschouwer mee willen gaan op een klopjacht den derden Kerstdag?”

„Maar waar is je zoon Knud?” vroeg hij opeens.

Er ontstond een oogenblik een pijnlijke pauze, toen antwoordde Vinge: „Hij werkt voor zijn examen en meent nu geen tijd te moeten verspillen met naar huis te reizen. Hij moet nl. van den zomer examen doen begrijp je — hij moet!”

„Hm,” bromde Jochumsen. „De jeugd is niet meer zooals ze geweest is,” en men stond van tafel op.

Vinge en Jochumsen staken hunne pijpen aan, Jochumsen een zijner kleine neuswarmertjes, de toddy werd ingeschonken en de twee ouden frischten allerlei herinneringen uit hun jeugd op. De dames gingen ter ruste, maar de heeren bleven nog een poosje zitten.

„Over ’t algemeen ben ik niet erg op meisjes gesteld,” zei de professor, „maar die juffrouw Verner is een aardig meisje.”

„Ja, dat is ze,” antwoordde Vinge. „Een paar jaar geleden kwam ze hier om de huishouding te leeren. Haar ouders stierven kort na elkaar en toen is ze hier gebleven. Zij zou ons niet kunnen missen en wij haar niet. Ze is zoo vroolijk.”

„Is dat nu niet gevaarlijk zoo’n jong meisje in huis, wanneer men een zoon heeft? Wanneer er aan den eenen of anderen kant erotische kiemen ontstaan, kon dat wel eens op een engagement of zoo iets dergelijks uitloopen.”

„Ja, dat gave de hemel,” riep de houtvester uit, „maar zij geeft niets om hem. De dominé heeft een zoon en...”

„Ja, heusch?” zei Jochumsen zeer belangstellend. Het scheen dat alles hem interesseerde. „En wat voor iemand is dat?”

„Och, hij is niet van ’t duurste hout.”

„A, zoo,” zei Jochumsen, die deed alsof hij er alles van begreep. „Ja, die vrouwen, die vrouwen. Maar kom, laten we naar bed gaan.”

De houtvester bracht zijn vriend naar de logeerkamer, waar ’t lekker warm was. Vroolijk knetterden de blokken beukenhout in den haard.

„Slaap wel,” zei Vinge.

„Dat zal niet mankeeren. Gelukkig heb ik een goede gezondheid en een tamelijk goed geweten en dan slaapt men altijd best. Tenminste als men niet met snorkende menschen in één kamer slaapt!”

„Hoe hebt u geslapen, professor,” vroeg mevrouw Vinge den volgenden morgen.

„Dank u, dank u....”

„Dacht ik ’t niet! U hebt te laag gelegen.”

„Neen, ik verzeker u, dat ik net zoo lag als in de pastorie te Ordrup, maar ik hoorde den heelen tijd iets krabben en huilen en....”

„O ja, dat heb ik ook gehoord. Het was Tippo Top. Ik hoop, dat u ’t niet kwalijk neemt. Ziet u, ’t klinkt misschien gek, maar ’t diertje weet best dat ’t Kerstmis is, en dat Knud thuis moest komen. Die slaapt altijd in uw kamer en Tippo Top houdt zooveel van den jongen. Veel meer dan van iemand anders. Mijn man is heelemaal

jaloersch," en ze keerde zich om, om de tranen te verbergen.

„Ga je mee naar 't bosch, Jochumsen?" vroeg Vinge binnenkomend, „op Kerstdag ga ik altijd zelf en leg hier en daar stroo neer voor de dieren om zich in te verwarmen."

Nu, dat wilde hij gaarne en zoo reden ze dan, met Ida als koetsier, door het bosch, onder glinsterende denneappels en tusschen donkere stammen door. De stuivende sneeuw werd verguld door de zon en de toppen der pijnboomen zagen er uit als blinkende vederbossen. Wintersche stilte heerschte overal; een springend hert, een gezelschap musschen, dat in de takken van een hulstboom vergaderde, en een krassende kraai, waren de eenige levende wezens, die de stilte verbraken.

„Je moest meer dennen wegnemen," merkte Jochumsen op.

„Zoo, daar heb jij immers geen verstand van."

„Niet? Ik heb een heeleboel over boschcultuur gelezen, en den aanplant van Knudsen ken ik van buiten. Het moet heerlijk wezen houtvester te zijn. Je bent een gelukkig mensch, Vinge!"

„Ja, ik klaag ook niet. Als nu de muizen mijn jonge boomen met rust lieten en de stroopers mijn herten, dan...."

„Heb je hier stroopers? Echte, levende stroopers? — dat is interessant."

„Smaken verschillen. Ik heb ze liever niet. Ze kunnen soms verbazend lastig zijn. Verleden jaar schoten ze uit pure kwaadwilligheid één van mijn honden dood. Het mankeert er nog maar aan, dat ze op Tippo Top schieten. De hond en ik zijn zulke trouwe vrienden.

„Hm," bromde Jochumsen en Ida glimlachte, maar dat zag Vinge niet.

's Middags was de stemming tamelijk gedrukt. Mevrouw zuchtte, Vinge was stil en Ida liep rond, met wat Jochumsen noemde, „een echt Kerstgezicht."

„Nu moeten we eens een echt gezelligen avond hebben," zei Vinge en richtte zich in zijn stoel op, alsof hij 't onaangename achter zich wilde laten.

Pang! pang! klonk 't op dat oogenblik in 't bosch. Twee schoten vielen en Ida en de houtvester sprongen tegelijk op en waren de deur uit. Iedereen kwam aanloopen. Ida sloeg een doekje om en holde den tuin in. Mevrouw en de dienstmeisjes stonden in de open deur en Jochumsen liep van den een naar den ander.

Een half uur later was iedereen in den tuin bijeen. Vinge was woedend.

„Dat zoo iets op een feestavond gebeurt, en dan nog wel om zoo te zeggen, vlak voor mijn deur, dat is toch te erg," bulderde hij. „Maar geen wonder, dat de stroopers hoe langer hoe brutaler worden, wanneer de wetten zoo bespottelijk zacht zijn."

„Wat hebben ze geschoten?" vroeg Jochumsen, die de heele geschiedenis eigenlijk uiterst interessant vond.

„Dat weet ik niet. Als de schelm iets geraakt heeft, is hij er ook wel mee weggeloopen."

„We zagen sporen van klompen in de buurt van Evegang, dus waren het natuurlijk Christen Fyenbo of zijn zoon. Maar als dat zoo is, dan zullen we ze morgen wel vinden. De sneeuw zegt veel."

Even later zou men naar binnen gaan, naar den Kerstboom; maar er kwam nieuwe stoornis. Tippo Top was weg en bleef weg. Niemand had hem gezien sinds er geschoten was, alleen meende 't keukenmeisje, hem aan den boschkant te hebben hooren janken

„Dus was 't Christen Fyenbo om hem te doen. Natuurlijk, Tippo Top is doodgeschoten. En ik hield nog al zooveel van 't dier en hij was zoo aan mij gehecht."

Men ging naar den Kerstboom. De bedienden kwamen even later. Ida speelde piano. Ze begon met „Stille nacht, Heilige nacht!" maar niemand zong.

„Komt menschen! zingen," riep Vinge. „Waarom zingen jullie niet?"

„We kunnen niet inzetten," antwoordde de koetsier.

„De jonge heer zette altijd voor ons in."

„Nu dan zal ik 't nu doen," en de houtvester zong, maar 't leek meer op 't roepen van den nachtwacht. Mevrouw weende en

de bedienden zwegen. Dat was toch geen erg gezellig Kerstfeest, vond Jochumsen.

„De sneeuw zegt veel," had Vinge 's avonds gezegd, maar den volgenden morgen zei hij: „De sneeuw bedekt veel. Nu had ik er op gerekend, dat we het spoor in de sneeuw zouden kunnen volgen tot aan 't huis van Fyenbo, maar, goeden morgen, vannacht is er versche sneeuw gevallen en alle sporen zijn verdwenen. Nu lacht die kerel me natuurlijk uit."

Het speet Jochumsen ook, want hij was graag mee gaan zoeken. Dat was nu eens juist iets voor hem. Hij hield van geheimzinnige dingen. Nu moest hij zich tevreden stellen met op eigen gelegenheid het onbekende terrein te gaan onderzoeken. Toen hij na een paar uren terugkwam wist hij alle nieuwtjes. Hij was in 't dorp geweest, had in alle tuintjes gekeken en met iedereen gepraat. Hij wist, dat er bij Anders een Kerstfeest zou wezen en bij Kro op nieuwjaarsdag een bal. Hij bracht de groeten mee van den onderwijzer en bracht het eerste 't bericht, dat een paard van den molenaar gestorven was.

Ida was ook eenige uren uit. Ze was heelemaal naar Lyngstrup geweest, om de zieke vrouw van boschwachter Hansen te gaan bezoeken en ze kwam zóó opgewekt van dat bezoek terug, dat het mevrouw bedroefd maakte en deze er zich over verwonderde, of Ida nog wel een hart had.

Vinge had dringende bezigheden te verrichten en eerst 's avonds zaten de twee oudjes weer bij elkaar. De houtvester gebruikte het verdwijnen van Tippo Top als uitgangspunt voor allerlei wonderbaarlijke jachtverhalen over jagers en stroopers. Eindelijk riep Jochumsen:

„Of je je Latijn vergeten bent weet ik niet, maar je jagerlatijn, dàt ken je nog!" en toen Vinge verzekerde van alle verhalen getuigen te hebben, begreep Jochumsen dat best, alleen had de ondervinding hem geleerd, dat dergelijke getuigen altijd dood waren of in Amerika — of dat ze wegens meineed in 't tuchthuis zaten!

Toen men eindelijk ter ruste ging zei de professor: „Leen mij 't een of ander boek over de jacht, dan kan ik daar in bed wat in lezen. We houden immers een klopjacht en ik heb besloten, daar een levendig aandeel in te nemen en me er van te voren theoretisch op voor te bereiden."

Vinge lachte, gaf hem Blichers „Diana" en zoo scheidden ze.

Den volgenden dag zou Ida weer naar vrouw Hansen gaan kijken en Jochumsen, die haar wel lijden mocht en zin in een boschwandeling had, verklaarde, dat hij met haar mee zou gaan. Maar ze scheen het niet begrepen te hebben, want toen hij haar kwam zoeken was ze verdwenen. Hij ging dus alleen uit en 't bosch in en vermaakte er zich mee om den afdruk harer kleine voeten te volgen. Zij waren duidelijk genoeg om niet te verdwalen en Jochumsen volgde ze trouw. Plotseling stond hij stil en keek om zich heen. Nu waren er geen voetsporen meer vóór hem! — maar wat was dat. — Daar weken ze op zij af, en verdwenen tusschen de boomen, dat was vreemd! Hij volgde het spoor steeds. Eindelijk kwam hij in een dicht dennenbosch. Ja, de kleine voeten waren daar heen gegaan. Binnen in 't bosch was een open plek, waar een omgevallen den lag en er omheen waren verscheidene voetsporen, maar ze waren niet van één persoon. Toen hij nauwkeuriger toekeek bemerkte hij, dat van de tegenovergestelde zijde een manspersoon gekomen was, die ook bij den boom was blijven staan. Vandaar liepen de twee sporen naast elkaar verder. Jochumsen volgde ze nog steeds, maar opeens, wat was dat? — De sneeuw werd hoe langer hoe dieper en nu verdween Ida's voetspoor op eens geheel. Hij keek naar alle kanten, maar het was en bleef weg. „Dat is een der merkwaardigste dingen, die me in mijn leven overkomen zijn," bromde hij, „ze kan toch niet in de lucht springen of in den grond zinken, zou ik denken. Hoogst merkwaardig!"

Bij zijn thuiskomst werd hij evenwel gerustgesteld, toen hij Ida springlevend vóór

zich zag, maar toch bleef alles hem nog een raadsel — en nu begon hij zich in de houtvesterswoning te vermaken.

„Nu moet ik dus zien te weten te komen, wanneer ze elkaar ontmoeten," zei Jochumsen den volgenden morgen tot zichzelf. Hij bleef daarom zooveel mogelijk in Ida's nabijheid, verzon boodschapjes in de keuken, werd door Vinge met haar samen in 't kippenhok gevonden en gedroeg zich heelemaal zóó vreemd, dat Ida zich begon te verwonderen over zóó'n ouden aanbidder. Na de koffie noodigde de houtvester hem uit tot een partij schaak en toen ze klaar waren was Ida gevlogen — natuurlijk naar „vrouw Hansen."

„Deze keer is ze me ontsnapt," dacht Jochumsen, „maar morgen komt er weer een dag."

Maar den volgenden dag werd er klopjacht gehouden en niemand had tijd om aan iets anders te denken.

„Wil je heusch een geweer hebben Jochumsen? Je hebt nog nooit geschoten man, en daarenboven ben je nog bijziende. Je zult gevaarlijker zijn voor anderen dan 't wild."

„Kom wat, gevaarlijk. De twee laatste avonden heb ik vlijtig gestudeerd in „het laden en 't gebruik van 't geweer." Dus ken ik de theorie uitstekend. Wat mijn bijziendheid betreft, maak je daar maar niet bezorgd over. Ik neem twee brillen mee."

Men ging naar de plaats van bijeenkomst, waar de rest van 't gezelschap, dat slechts uit vier of vijf der beste kennissen bestond, reeds bijeen was.

„Maar waar is je zoon?" vroegen allen, want deze klopjachten met Kerstmis werden altijd voor zijn plezier gehouden. Met onverstoorbaren ernst beantwoordde Vinge alle vragen omtrent Knud met een verhaal over zijn aanstaand examen enz.

Bij de eerste drift kreeg men slechts één vos onder schot. „Maar waar lag jij toch eigenlijk op aan, Jochumsen?" vroeg Vinge.

„Ja, er kwam iets aan, maar ik weet niet precies..."

„Neen, dat hoop ik ten minste voor je, want 't was één der drijvers. Gelukkig kwam hij er goed af."

Nogmaals twee driften, waarin niets noemenswaards werd geschoten. Toen kwam de derde. Jochumsen stond in een smal laantje tusschen dichte dennen en deed zijn uiterste best om door de twee brillen goed te kijken. Op eens bewoog zich iets recht vóór hem. De dennen werden opzij gebogen en in de opening vertoonde zich een bok, die hem met zijn heldere oogen rustig aanzag. Langzaam legde hij aan, een schot viel en het dier rolde op den grond.

„Drommels," zei Vinge, die kwam aanloopen, „heb jij dien bok geschoten?"

„Ja, wie anders?"

„Neen — maar ik begrijp toch niet precies..." en hij liep naar den bok toe bekeek hem aan alle kanten, maar 't schot was goed geweest.

Jochumsen was de held van den dag. Toen men zich 's avonds ter ruste begeven zou, zei Vinge: „Het is me toch een raadsel, hoe dat met dien bok is toegegaan."

„Zoo, waarom?"

„Ik zal 't je maar bekennen. Ik durfde je toch niet erg goed 't leven van mijn medemenschen toevertrouwen en gaf je daarom maar losse patronen zonder hagel. Hoe ter wereld kon je daar nu een bok mee schieten?"

„Nu," bromde de professor, „de eene openhartigheid is de andere waard. Ik heb op niets anders dan den drijver geschoten."

„Wat heb je?"

„Ik lichtte heel langzaam mijn geweer op, maar voordat ik nog had afgetrokken viel achter me een schot en toen viel de bok ook."

„Maar hoe is dat dan mogelijk. Men zou bijna gelooven, dat de stroopers ook al mee op jacht gaan. Het is een rare boel."

„Ja man, er gebeuren meer vreemde dingen op dit ondermaansche en er zijn meer menschen in je bosschen, dan je wel denkt. Goeden nacht."

„Wel, hoe maakte vrouw Hansen het?"

vroeg Jochumsen den volgenden morgen heel belangstellend.

„O dank u, 't gaat al beter."

„Dan gaat u er vandaag zeker niet weer heen."

„Jawel."

„En wanneer, als ik vragen mag?"

„Ja, dat kan ik zoo precies niet zeggen, dat ligt er aan, wanneer ik tijd heb."

Jochumsen ging den tuin in, rookte verwoed en dacht na. Zonder het eigenlijk zelf te weten, kwam hij eindelijk in den versten hoek van den tuin, die vlak bij 't bosch lag. Toevallig viel zijn oog op een duidelijke „12" die in de sneeuw geschreven was.

„Wacht," dacht hij, „nu ben ik ze op 't spoor. Vinge heeft gelijk, de sneeuw zegt veel. Ik zou er mijn hoofd om willen verwedden, dat die kleine Ida dat geschreven heeft. Dat is precies zoo'n krul, als ze bij haar eierenrekening in 't kippenhok maakte.

Toen hij over 't hek keek, zag hij ook verscheidene voetstappen, die het bosch in gingen. Blijkbaar was de onzichtbare aanbidder bericht komen halen omtrent het uur van samenkomst. Dat Jochumsen na de koffie vlug verdween spreekt van zelf en kwart vóór twaalf zat hij al verscholen tusschen de dennen. Lang behoefde hij niet te wachten. Even voor 12 kwamen schreden van den rechterkant. Een hond liep naar zijn schuilplaats, snuffelde en bromde. Een knap jongmensch, dat hem volgde, zei gebiedend: „Stil Tippo Top, kom hier!"

Even later kwamen van links voetstappen en duidelijk zag hij Ida. Ze viel den jongen man om den hals. Jochumsen telde één, twee, drie kussen, toen zei ze: „Ik durf hier haast niet meer te komen. Ik geloof dat die vervelende Jochumsen achterdocht koestert; hij loopt me den heelen dag na en vraagt dan van allerlei."

„Kom, hoe zou hij iets hebben kunnen merken. Je hadt hem gisteren op de klopjacht eens moeten zien. Ik volgde ze, zonder dat iemand anders dan Hansen me zag. Ik moest ook eens schieten. In de derde drift stond ik achter dennen achter dien goeden Jochumsen — hij is een fameus jager! — en schiet hem een bok vlak voor zijn neus weg, in den tijd, dat hij aanlegt."

„Hoe kon je dat doen!" lachte Ida.

„Ja, 't was dan ook haast nog erger, dan toen ik je op Kerstavond mijn aankomst met twee schoten meldde."

„Ja, maar dat was dan ook verschrikkelijk lichtzinnig. En dan Tippo Top die je overal achterna loopt. Je moest heusch voorzichtiger zijn."

„Had ik dan in Kopenhagen moeten blijven?"

„Nu, dat weet je ook wel beter. Ik was zoo dol blij, toen ik je brief kreeg. Maar er kon wel eens iemand aankomen, 't is zoo dicht aan den weg hier. Laten we wat verder gaan."

Het paar verdween en Tippo Top liep hen achterna. Door en door koud stond Jochumsen van zijn ongemakkelijke zitplaats op. Nu was 't raadsel opgelost. Het was natuurlijk Knud, dat leed geen twijfel, die door een sterkere macht hierheen geleid was, zonder dat zijn ouders het mochten weten. Trotsch over zijn ontdekking ging hij naar huis en den eersten dien hij zag was de houtvester, die een brief van zijn zoon had gekregen. „Van je zoon? Uit Kopenhagen?" vroeg Jochumsen geheel uit 't veld geslagen.

„Ja van Knud. Ik heb toch maar één zoon."

„Mag ik 't couvert eens zien?"

„Als je blieft. Verzamel je misschien postzegels?"

„Neen, maar — ja, dat is werkelijk eergisteren uit Kopenhagen afgezonden."

„Hij schrijft, dat hij een tamelijk gezelligen Kerstavond heeft gehad bij tante Claussen en dat hij vlijtig studeert."

„Hm," bromde de professor, „dus kan hij 't niet zijn."

„Wat?"

„O, niets."

's Avonds zei Jochumsen geheel ongemotiveerd: „Zeg Vinge, hoe ziet de zoon van den dominé er uit?"

„Waarom, in vredes naam interesseert

jou dat! Het is een heele gewone jongen, dat heb ik je laatst ook al gezegd."

„Ja, maar dat signalement is me niet duidelijk genoeg. Is hij jong, lang, knap en...."

„Smaken verschillen."

„Jaagt hij?"

„Ja, ik geloof, dat hij 't zich tenminste verbeeldt."

„Dan heeft hij dien bok geschoten, — mijn bok — en hij zoekt nog ander wild."

„Och wat. Heeft hij dan misschien Tippo Top geschoten?"

„Neen, dat heeft hij niet, maar wacht maar tot morgen, dan zul je je er zelf van kunnen overtuigen."

Meer was er dien avond niet uit hem te krijgen.

's Nachts sneeuwde 't weer. Nog voor 't ontbijt was Jochumsen al in den tuin. Ida was er ook al geweest. Het voetspoor ging tot aan den hoek in den tuin en vandaar terug. Evenals den vorigen keer stond er nu duidelijk 11 in de sneeuw.

„Wil je den strooper zien, Vinge?" vroeg de professor.

„Ach wat, jij met je strooper. Hoe zou dat kunnen?"

„Je behoeft mij slechts te volgen om halfelf."

„Dat kan ik niet. Om twaalf uur komen twee menschen in Nörreskoven om me te spreken."

„Laat die dan wachten."

„Ik laat nooit iemand wachten!"

„Nu wanneer kun je dan terug zijn?"

„Omstreeks één uur."

„Goed, dan meld ik den strooper, dat hij niet vóór twee uur hoeft te komen."

„Houdt je dan briefwisseling met hem?"

„Ja, zoo ongeveer. Ga nu maar vlug naar Nörreskoven."

Jochumsen ging den tuin in, veegde met zijn stok Ida's 11 uit en schreef een 2 in de plaats. Hij zorgde er goed voor, vooral haar sierlijken krul niet te vergeten. Toen keek hij over 't hek heen, er was nog niemand geweest.

„Maar, alle drommels," dacht hij even later. „Zij gaat nu om elf uur en dan is hij er niet en hij gaat om twee uur en dan is zij er niet." Vlug nam hij een besluit, ging naar Ida toe, knipoogde vertrouwelijk en geheimzinnig en fluisterde: „Ik moest u zeggen, dat „hij" niet om elf, maar pas om twee uur kon komen."

Indien een bom vlak voor hare voeten gesprongen was, had ze niet meer kunnen schrikken. Vuurrood stamelde ze: „Maar hoe.... hoe weet u dat?"

„Dat is mijn geheim," antwoordde Jochumsen en genoot van den uitslag van zijn plannetje. „Maar op mijn discretie kunt u rekenen. Wanneer ik slechts een tiende deel van alle geheimen, die ik wist vertelde, kon ik al mijn vrienden in gezelschap onmogelijk maken, maar ik ben bescheiden."

„Maar hij moet om één uur met den trein mee," riep Ida.

„Ja? Nu, daar heeft hij me niets van gezegd, maar u kunt er zeker van zijn, dat hij zijn reis heeft uitgesteld."

Toen de professor om half twee met Vinge op weg ging, vergewiste hij zich er van, dat zijn sein gelezen was, en even vóór twee zaten ze samen achter de dennen verborgen.

„Het is lang geleden sinds ik in hinderlaag lag," zei Vinge.

„St", fluisterde zijn vriend. „Ik hoor iets."

Bijna op 't zelfde oogenblik kwamen de twee gelieven ieder van hun kant. Tippo Top liep weer 't boschje in, maar nu zonder brommen en zijn begeleider had de grootste moeite om hem weer terug te roepen.

„Maar Ida, waarom kon je toch niet vóór twee uur komen? Je wist toch, dat ik om één uur met den trein mee moest. Nu kan ik niet vóór morgen weg en dan vertrekt er geen boot van Aarhus."

„Maar je gaf toch zelf de boodschap aan den professor, dat je niet vóór twee komen kont!"

„Ik... aan den professor... ik heb dien vent nooit gesproken!"

„Nu dan begrijp er heelemaal niets meer van. Maar 't is vreeselijk, dat hij ons geheim ontdekt heeft."

„Ik had lust om eens op hemzelf te mikken, in plaats van op zijn bokken."

„Wat zou dat helpen, — neen Knud, nu je reis toch uitgesteld moet worden, doe nu ook wat ik je vraag: ga mee naar huis en zeg aan je vader, dat je niet in Kopenhagen kon blijven, dat je hier moest komen om me te zeggen, dat ik de eenigste ben, van wie je houdt. Versta je 't Knud? Ik kan 't ook niet langer uithouden om tegenover je ouders comedie te spelen."

„Neen, wanneer de oude heer koppig is, dan ben ik 't ook. Moeder zou ik graag willen zien, maar dat kan nu eenmaal niet — Tippo Top, wil je wel eens hier komen."

Maar de hond liet zich niet langer bedrillen. Hij liep telkens weer 't boschje in. De eene den na den andere werd terzijde gebogen en de hoofden van Jochumsen en Vinge kwamen te voorschijn.

„Vader!" riep Knud en deed een stap vooruit.

„Professor!" riep Ida.

„Ja hier zijn we allebei," antwoordde Vinge rustig en zag zijn zoon aan. „Nu, ik kan 't me begrijpen, dat je op Kerstdag niet in Kopenhagen wou blijven. Ik had 't in jouw plaats ook niet gedaan. Maar doe nu ook wat Ida zegt, ze is een verstandig meisje. Ga mee naar huis. Ik wensch je een gelukkig Kerstfeest mijn jongen!"

En terwijl vader en zoon elkaar de hand gaven, alsof er niets gebeurd was, liep Ida naar den professor toe, bedacht zich even, sloeg toen haar beide armen om zijn hals en gaf hem een zoen. „Ben ik wel zoo onuitstaanbaar?" vroeg hij ondeugend.

„U bent eenig!"

En zoo gingen ze alle vier naar huis. Onderweg zei Jochumsen in eens: „Mag ik je nu eens vragen, jonge Vinge, hoe dat dien eenen dag kwam, dat de voetsporen van je meisje in eens verdwenen waren. Ik vraag 't niet uit nieuwsgierigheid, ik wou 't alleen maar eens graag weten."

Knud keek Ida glimlachend aan, Ida bloosde, maar antwoordde toch zonder zich te bedenken: „Hij droeg me een eindje."

„Ja, sterk is hij," zei zijn vader. „Maar nu wou ik wel eens weten — ook volstrekt niet uit nieuwsgierigheid — hoe dat met dien brief ging. We kregen hem twee dagen geleden."

„Dien schreef ik op den dag voordat ik afreisde en vroeg 't dienstmeisje hem den tweeden Kerstdag op de post te doen."

„Houd hem goed in 't oog, Ida, hij is niet te vertrouwen."

„Ja, weest u maar niet bang, meneer Vinge. En ik sta er ook voor in, dat hij van den zomer zijn examen doet."

Zoo kwam het, dàt in de houtvesterswoning eerst op oudejaarsavond Kerstfeest werd gevierd.

„Mijne Herinneringen"

DOOR

PRINSES CATHERINE RADZIWILL.

(*Slot*).

Toen ik voor de kroning van Nicolaas II naar Moskou terugkeerde, vond ik nergens geestdrift. Er werden geen particuliere feesten gegeven, zooals die, welke de kroning van den overleden czaar zooveel luister hadden bijgezet, alleen twee hofbals en een bal door het Fransche gezantschap aangeboden.

Ter nauwernood werd de keizer, toen hij op zijn witten hengst verscheen, toegejuicht. Wat de czarin betreft, zij werd ontvangen met eene doodsche stilte, die zij gevoeld moet hebben, in weerwil van de onverschilligheid, welke men haar algemeen toeschreef. Maar bij den aanblik der gouden koets, waarin de keizerin-weduwe was gezeten, barstten oorverdoovende liefdekreten los. Zij was zeer bleek, doch zichzelve volkomen meester en boog met hare gewone lieftalligheid voor de menigte. Zoo jong zag zij er uit, dat men gewaand zou hebben, dat zij het was, die men kronen ging, in plaats van de vrouw met het strak gelaat, die het opeengepakte volk met eene uitdrukking van geringschatting en wantrouwen aanstaarde.

Toen Nicolaas II uit de Kathedraal trad, met de kroon op het hoofd en den keizerlijken mantel om de schouderen, scheen hij te bezwijken onder deze zinnebeelden zijner macht. Hij wankelde onder hun gewicht en, bij het bereiken der Opstandingskerk, viel hij in zwijm. De keizerin zag er kouder en trotscher uit dan ooit; de kroon stond haar niet goed en de wijze waarop zij gekapt was verhoogde de hardheid harer trekken en de onaangename uitdrukking van haar mond.

Behalve op den dag der kroning, nam de keizerin weduwe aan geen der feestelijkheden deel en men hoorde voor het eerst weer van haar, toen zij zich, na de vreeselijke ramp, die den dag van het volksfeest verduisterde, onmiddellijk naar de verschillende hospitalen spoedde, om door hare giften en vriendelijkheid de slachtoffers op te beuren. Het zou overbodig zijn hier de bijzonderheden weer te geven van het ongeluk, dat zulk een sluier van droefheid over deze kroning wierp en de lieden herinnerde aan de afgrijselijkheden, voorgevallen bij het huwelijk van Lodewijk XVI en Marie Antoinette. Hoe de ramp gebeurde, of wie er schuld aan droeg, blijft tot op heden toe geheim. Het feit is dat, op onverklaarbare wijze, omstreeks vijfduizend menschen nog vóór het begin van het feest werden doodgedrongen.

Dienzelfden dag had het bal der Fransche

ambassade plaats en het keizerspaar woonde het bij, zonder eenig acht te slaan op het onheil, dat enkele uren te voren voorgevallen was. Deze gevoelloosheid maakte beiden nog meer onbemind, terwijl het gedrag der keizerin-weduwe en de teedere zorgen door haar aan de gewonden en de achtergelaten betrekkingen der slachtoffers bewezen, een onuitwischbaren indruk op de natie maakten. Sedert dien dag werd zij als een engel beschouwd.

Gedurende den zomer van 1898 overleed Bismarck op Friedrichsruhe, na een roemvol leven, maar ontevreden over zijn lot en zonder groot genoeg van ziel te zijn geweest, om de rol van morrenden tegenstander des keizers op te geven, die hij aangenomen had van den dag af, waarop de jonge, onstuimige Wilhelm II hem had weggezonden. Hij was, met keizerin Frederik, de eenig overgeblevene van een tijdperk der geschiedenis, dat ik trotsch ben te hebben gekend. Geen der mannen, die het Duitsche keizerrijk hielpen opbouwen, is thans meer in leven en met Bismarck stierf de laatste der veteranen, die in enkele jaren tijds zooveel met zoo weinig tot stand brachten. Ware hij tien jaar eerder van het tooneel der Europeesche staatkunde weggenomen, dan zou deze gebeurtenis heel de wereld hebben geschokt. Thans deed hij de weemoedige ervaring op, dat hij niet onmisbaar was en dat zijn heengaan niet meer schaden kon aan het welzijn van het door hem geschapen Rijk.

Dit bewustzijn was hem onuitsprekelijk bitter en het is te betreuren, dat hij zich niet in het onvermijdelijke wist te schikken en een zwijgen kon bewaren, dat door de waardigheid daarvan, hem tot een vrij geduchter vijand van zijn ondankbaren leerling zou hebben gemaakt, dan hij nu werd door de couranten te vullen met zijne klachten en verwijten. Al de gebreken van zijn karakter, even kleingeestig op enkele punten als groot in andere zaken, werden verscherpt door de bijzondere omstandigheden van zijn vredebreuk met den vorst, die er in geslaagd was hem, in weerwil van zijn wonderbaar genie, tot zijn *dupe* te maken. Een bittere, diepe haat vervulde zijne hartstochtelijke ziel. Lange jaren had hij nooit een hinderpaal op zijn weg ontmoet, was hij er aan gewoon geraakt beschouwd te worden als den eersten persoon in heel Europa en plotseling zag hij zich verplaatst in de positie van een gewoon particulier, wiens denkbeelden en daden geen gewicht hadden voor de wereld. Het was eene vernedering, die hij niet verheven genoeg was om op waardige wijze te dragen.

In April 1899, terwijl ik mij voor mijne gezondheid in het Zuiden bevond, kwam keizerin Frederik, die men thans lijdende wist, naar Bordighera. Ik ging haar een bezoek brengen en werd onbeschrijfelijk getroffen door de verandering, welke ik in haar uiterlijk zag. Hare oogen waren ingezonken en haar gelaat loodkleurig; zij scheen ook verzwakt te zijn en er was in hare houding eene afmatting gekomen, welke daaraan zelfs na den dood van haar gemaal vreemd was geweest. Zij weigerde echter te erkennen dat zij ziek was, alleen toegevende dat zij nog de gevolgen ondervond van een val van het paard, eenige maanden te voren gedaan. Maar zij drukte de hoop uit, dat het heerlijke klimaat aan de Middellandsche Zee haar spoedig zou herstellen. Ik durfde natuurlijk niets zeggen; maar maakte mij zeer bezorgd en was overtuigd, dat zij veel kranker was dan zij voorgaf. Toch vermoedde ik niet, dat zij reeds aangetast was door de vreeselijke ziekte, die haar na zulk een ontzettend lijden dooden zou, en nog minder, dat zijzelve dit wist en zich reeds aan haar lot had onderworpen.

De keizerin stierf, met de hand van haar „jongen", zooals zij hem als knaap noemde, in de hare geklemd. Zij zegende hem en schonk hem vergiffenis, zooals moeders alleen kunnen vergeven, en zoo verdween zij van de wereld, die zij tot sieraad had gestrekt. Hare nagedachtenis zal voor altijd voortleven in de harten dergenen, die haar kenden, wien zij een groot voorbeeld schonk en eene niet minder verheven les leerde, door den vasten moed, waarmede zij hare

zware levensbeproevingen en de folteringen harer langdurige ziekte verdroeg. Zij stierf op koninklijke wijze, dapper tot het laatst toe. Vaak denk ik aan haar en roep ik mij de verschillende gelegenheden te binnen, waarbij ik haar zag, in het openbare zoowel als in het particuliere leven. Ik tracht haar voor mijn geest te roepen in de pracht van haar galakleederen, of in de eenvoudige japonnen, die zij te huis droeg, als zij omringd was van hare kinderen; maar, hoe het komt weet ik niet, ik zie haar altijd weer zooals zij mij voor het laatst verscheen, in die groote kamer van het hotel te Bordighera, met een groote vaas vol viooltjes op eene tafel naast zich, eene tengere, kleine gedaante in zwaren rouw, met die onbeschrijfelijke uitdrukking op het gelaat, welke men alleen weervindt bij degenen, die aan het begin van het einde staan.

Een en twintigste Hoofdstuk

Cecil Rhodes. — Zijn karakter. — Zijne onmetelijke eerzucht. — Zijne Satellieten. — Zijne laatste uren. — Zijne innerlijke gedachten. — Zijne houding tijdens den oorlog.

Toen ik dit boek begon, wilde ik bij den dood van keizerin Frederik eindigen en eerst later de gebeurtenissen behandelen, die voerden tot mijn vertrek naar Zuid-Afrika en de kennismaking met Cecil Rhodes, die mij zoo noodlottig werd. Men heeft mij echter gevraagd hier zijn karakter en persoonlijkheid te beschrijven en ik kan dat verzoek niet afslaan, omdat, in weerwil van al het kwaad, dat hij mij aandeed, ik bewondering blijf koesteren voor de groote talenten en prachtige hoedanigheden, welke hem tot zulk een bijzonder mensch maakten. Ik wensch zijne nagedachtenis een laatste blijk van gehechtheid te geven, door hem te schilderen zooals hij waarlijk was, trots al zijne gebreken, een man van zeldzame gaven, die onder andere omstandigheden de hoogten had kunnen bereiken, waar, volgens den Russischen dichter: „men zoo dicht bij God komt, dat men Hem begint te begrijpen."

Wanneer ik, na al wat ik doorstaan en geleden heb, aan hem denk en mij de edelmoedige instincten herinner, die inderdaad in hem huisden, vergeet ik al dat lijden, verdwijnt mijn wrok, om plaats te maken voor eene groote droefheid. Hij had beter verdiend dan zulk een onbeschrijfelijk treurig en eenzaam doodsbed, dat verstoken bleef van de beide groote schatten, die het einde van nederiger mannen verzachten: den zegen der Kerk en de liefdevolle zorgen eener vrouw. Hij had bovenal verdiend betere vrienden te bezitten. Zijne loopbaan was te gelukkig begonnen; hij was te spoedig en te voortdurend geslaagd, totdat hij ten laatste begon te gelooven, niet zoozeer in zichzelf, maar in zijne macht alles te volbrengen wat hij verkoos, om het even wat dat ook zijn mocht. Zijne wonderbare gaven verhinderden hem niet den demoraliseerenden invloed te ondergaan van het Zuid-Afrikaansche klimaat en het Zuid-Afrikaansche leven. Het juiste begrip van goed en kwaad verdween in hem; hij doorliep nooit de strenge school van tegenspoed en teleurstelling, die alleen al wat verheven is in de menschelijke natuur boven doet komen. Ware zijne politieke loopbaan in Engeland begonnen, waar iemand, of hij het wil of niet, nu en dan op zijne plaats moet worden gezet en zich aan tegenspraak heeft te onderwerpen, dan zou hij vrij wat meer kans hebben gehad tot het eind van zijn leven de machtige man te blijven, die hij op een zeker tijdstip was. Het valt niet te verwonderen, dat hij in Zuid-Afrika, omringd als hij was door een groep gewetenlooze lieden, de eenigen die na den strooptocht nog met hem wilden omgaan, alle zedelijke bezwaren van zich afwierp en wie zijn wil poogden te weerstaan, of het ook slechts oneens waren met wat hij zeide, dacht of deed, van zich stootte.

Gedurende de lange, sombere maanden, toen ik niets anders te doen had dan te peinzen over het verleden, heb ik vaak getracht mij een juist denkbeeld te vormen

van Rhodes' karakter. Ik weet niet of ik daarin slaagde; maar het komt mij voor, dat hij evengoed te zeer gehaat als te zeer bemind werd. Het is zeker dat al wat hij deed berekend was om een van beide gevoelens op te wekken en het is verklaarbaar dat degenen, die hem slechts oppervlakkig kenden, hem beoordeelden volgens de stemming waarin zij hem aantroffen; want weinig lieden verstonden zoozeer de kunst zich, al naar hij wenschte, beminnelijk of hatelijk te maken.

Hij was bovenal iemand van sterke hartstochten, onverbiddelijk in zijne wraaknemingen en bijna kinderachtig lichtgeraakt. Ofschoon hij de grootste onverschilligheid voorwendde tegenover het oordeel der pers, toch vond hij er een zeker ziekelijk genoegen in alles te lezen wat over hem werd gezegd en woord voor woord te bestudeeren, wat over zijne daden en ondernemingen werd geschreven en kende niemand beter dan hij het juiste nut dat men van journalisme kan trekken. In hem schuilde een blijvende ijdelheid, die mij dikwijls vermaakte. Hij koesterde kleine zwakken, waarover hij gelachen zou hebben, indien hij ze in anderen had opgemerkt; maar dengenen die slechts oppervlakkig met hem in aanraking kwamen, een verkeerden indruk omtrent zijn persoon schonken. Zijn groote fout was gebrek aan medegevoel, al was de bijzondere hardheid, die hij somtijds aan den dag legde, vaak slechts eene *pose*. Het behaagde hem verschillend te schijnen van ieder ander en verheven boven de zwakheden van het gewone menschdom. Hij gaf gaarne een valschen indruk van zichzelf. Eene anecdote zal bewijzen wat ik daarmede bedoel.

Op zekeren dag bezochten eenige voorname reizigers de Groote Schuur, waar Cecil Rhodes hun een maaltijd aanbood. Hij liet hun zelf het huis en de gronden zien en toonde hun ten slotte een der zoons van Lobengula, door hem als arbeider op zijne bezitting gebruikt. Hieruit vloeide een gesprek voort over den Matabele-opstand en een der bezoekers vroeg aan Rhodes, in welk jaar deze had plaats gegrepen. De Reus dacht een oogenblik na en riep toen den jongen inlander tot zich. „Luister eens," zeide hij, „in welk jaar heb ik je vader gedood?" Dit voorval doet de onaangename zijde van Rhodes' karakter kennen, welke hem zoo ontzettend gehaat heeft gemaakt. Bij deze gelegenheid, zooals zoo vaak, was het slechts eene *pose*; hij had de gevoelens zijner toehoorders willen kwetsen. Wanneer hij dergelijke gruwelijke dingen zeide, was hij nooit oprecht. Ongelukkigerwijze werd hij daarnaar beoordeeld en dit was een der zaken, die hem het grootste kwaad deden.

Cecil Rhodes was bovenal een man van stemmingen en opwellingen; alles hing af van den staat zijner zenuwen en humeur. Men moest daar nauwlettend acht op geven, zoo vaak men met hem te doen had.

Somtijds, als men hem iets te zeggen had, was hij een en al aandacht en verlangend naar u te luisteren. Op andere dagen beantwoordde hij uw verzoek hem een paar minuten te mogen spreken met eene lompheid, die iemand aanstonds den moed benam het onderwerp te behandelen, waarover men hem te raadplegen had. Meermalen was zijne ruwheid dan slechts een middel om zijnen bezoekers ontzag in te boezemen, evengoed als zijne driftbuien voorgewend waren, met het doel zijne plannen door te drijven, of onaangename woordenwisselingen te voorkomen. Hij had daaraan niet zelden zijn welslagen te danken.

Zijn succes was groot en zelfs ongeloofelijk. In Europa zou hij dat nooit bereikt hebben. In onze oude wereld is geen ruimte tot het ten toon spreiden van het talent, dat Cecil Rhodes in Zuid-Afrika onsterfelijk maakte. In die uitgestrekte eenzame streken, vraagt niemand naar de wijze, waarop iemand is geslaagd; al wat men van hem verlangt is dat hij zal slagen. Cecil Rhodes wist dit beter dan wie dan ook; hij verstond de macht van het geld, zoowel als de heerschappij, welke dat geld over de wereld verleent. Hij begreep ook, dat eenmaal in het bezit van die macht, niemand hem zou vragen, hoe hij zich die had verschaft. Hij

hield bovenal van heerschen; zijn dorst naar macht was onleschbaar; ware dat verlangen minder sterk geweest, dan zou hij niet volbracht hebben wat hij deed, zou hij niet de eerzucht hebben gekoesterd de grootheid van zijn land te gebruiken tot de ladder zijner persoonlijke oogmerken en de bevrediging zijner eigen ijdelheid.

Zou een patriot ooit zijn vaderland medeplichtig hebben gemaakt aan Jameson's strooptocht, of de verantwoordelijkheid op zich hebben geladen voor de genadelooze onderdrukking van den Matabele-opstand? Rhodes beging zelf die daden niet, maar hij liet anderen toe haar te plegen. Een zijner beginselen was zijnen ondergeschikten toe te staan onaangename taken ten uitvoer te brengen, die hij noodig achtte voor zijne doeleinden, terwijl hijzelf het recht voorbehield te loochenen dat hij er kennis van had gedragen, als zij slecht uitliepen, of er zich de verdiensten van toe te eigenen, waar zij slaagden. Slechts éénmaal droeg hij moedig de gevolgen van zijn eigen misslag: bij gelegenheid van den beruchten Jameson-Raid en toen nog werd hij daartoe gedwongen door omstandigheden sterker dan zijn eigen wil. Maar over het geheel was zijne vaderlandsliefde bovenal zelfzucht. Van nature een echte Italiaansche Condottieri der vijftiende eeuw, wenschte hij vooral te regeeren, over zijne tijdgenooten te heerschen. Zijn wonderbaar verstand zag wel het feit in, dat de dagen, waarin men koninkrijken kon scheppen uit niets, voor altijd voorbij waren en dat gewone particulieren niet konden hopen een kroon te verwerven, die hen, evenals die van Bonaparte, plotseling op één lijn zou plaatsen met al de oude monarchen der wereld; maar toch wilde hij een koninkrijk bezitten en besloot hij dat te verwerven, onder den schijn het zijn vaderland aan te bieden. Rhodesia werd niet overwonnen ter wille van Engeland; de mijnen van Kimberley niet saamgesmolten in het voordeel der aandeelhouders; de de Beers-compagnie werd niet tot de machtige organisatie gemaakt, die zij is, ter liefde dergenen, die daarin hun verdiensten of spaarpenningen plaatsen; dat alles werd enkel en alleen tot stand gebracht, om Cecil Rhodes te maken tot den invloedrijksten man in Zuid-Afrika en der gansche wereld. En hoe zonderling dat ook uit mijn mond moge klinken, ben ik van meening, dat hij dit verdiende te worden. In weerwil van zijn volkomen onverschilligheid voor alles wat niet in betrekking stond tot hemzelf, was de man groot, droeg hij de kiemen in zich om van veel dat goed was en bezat hij edele hoedanigheden, die tegen zijne gebreken opwogen. Hij had niets kleins of gierigs in zich; zijn rijkdom besteedde hij aan het tot stand brengen zijner plannen, maar nooit voor persoonlijk genot; hij was somtijds bespottelijk edelmoedig, hielp zoowel vrienden als vijanden en redde soms lieden van ondergang, die hem het felst bestreden hadden. Hij besteedde al zijne geestkracht aan de ontwikkeling van het land, dat hij geëindigd was als zijn persoonlijk eigendom te beschouwen. Nacht en dag arbeidde hij voor den bloei der reusachtige belangen aan zijne zorgen toevertrouwd. Onbeschrijfelijk zelfzuchtig van een kant, was hij toch ook weer merkwaardig goedhartig. In die ruwe natuur huisde eene teederheid, waarvan weinigen zich rekenschap gaven, maar welke die eener vrouw evenaardde. Hij kon heel zacht met een kind spreken, luisteren naar elk verhaal van ellende, dat hem werd toevertrouwd; het was hem lief wel te doen, zijn geld te gebruiken om anderen gelukkig te maken. Vele tranen hielp hij drogen; talrijk zijn degenen, die hij van wanhoop redde, wier armoede hij verzachtte. Maar bovenal bezat hij een buitengewone gave het hart te winnen dergenen met wie hij in aanraking kwam. De meesten hunner leerden hem liefhebben, ten spijt van wat hij later deed, om hen te kwetsen of af te stooten. Tot zelfs de vrienden, die hij verloor of meedoogenloos vernietigde in zijne staatkundige loopbaan, behielden altijd eene verborgen gehechtheid aan hem, welke weerstand bood aan al wat hij gedaan had om haar uit te roeien.

De vloek van zijn leven was, dat hij nooit wist te onderscheiden wie zijne *ware* vrienden waren, en dat hij, in plaats van te luisteren naar hen die genoeg van hem hielden om hem de waarheid te zeggen, al moesten zij daarmede gevaar loopen hem te krenken, invloed op zich liet uitoefenen door eene bende, die, in het bewustzijn zekere voordeelen te kunnen plukken van den vertrouwelijken voet, waarop zij met hem heetten te verkeeren, bereid was alle grofheden en zelfs despotisme van zijne zijde te verdragen. Cecil Rhodes verachtte hen, maar kon, helaas! gedurende zijne laatste levensjaren niet meer buiten hen. Zijn karakter duldde geen tegenspraak, had voortdurend vleitaal en vergoding noodig; hij kon niet leven zonder een aantal kruipers en hovelingen, die zich aan al zijne grillen onderwierpen en met een soort dankbaarheid al de schoppen aannamen, welke hij hun met een boosaardig genot toediende.

Ofschoon hij dat feit nooit wilde toegeven, leed hij diep onder de eenzaamheid, waaraan men hem na Jameson's Strooptocht overliet en de maatschappelijke doodverklaring, welke het gevolg van deze krankzinnige daad was. Toen hij zag hoe al de vrienden zijner jeugd, wien hij grootendeels het succes zijner staatkundige loopbaan dankte, zich van hem terugtrokken, leed hij zooveel als alleen eene sterke natuur als de zijne lijden kon; maar hij weigerde dat te erkennen. Hij weigerde ook toe te geven, dat hij ongelijk had gehad, of de woorden te uiten, welke die vrienden tot hem terug zouden hebben gevoerd. Toch hebben enkelen hunner daarop gewacht, tot de dood hem overviel en hunne hoop te niet deed. Had hij minder ijdelheid en meer fierheid bezeten, dan zou hij den zedelijken moed hebben gevonden hun vergiffenis te vragen en waren zij hem halverwege te gemoet gekomen, zoo diep hadden zij de dwaling betreurd, waartoe hij zich liet overhalen. Maar die woorden werden nooit geuit, de stap werd nimmer gedaan, in weerwil van de pogingen dergenen, die het wel meenden met hem en die alles hadden gegeven, om den smet uit te wisschen, waarmede hij zijn naam had bevlekt; en de Reus daalde in het graf met de altijd verzwegen smart alles verloren te hebben waaraan een man waarde hecht en te zwak te zijn geweest dat te herwinnen, door het ten offer brengen van een misplaatsten trots.

Maar Rodes' groote zwakheid lag juist in zijne onmacht, bij zichzelf te erkennen dat hij ongelijk had gehad en in zijn ziekelijk verlangen bewonderd te worden, in al wat hij deed of zeide. Bij oogenblikken kwam zijn beter ik, dat hij zoo hardnekkig poogde te onderdrukken, boven en het was dan, dat hij zich overgaf aan die buien van drift of zwaarmoedigheid, gedurende welke hij op de ruwste wijze lucht gaf aan zijne diepe verachting voor den laaghartigen kring, die hem omgaf; maar zelfs in zulke oogenblikken beging hij de dwaling degenen die voor hem bogen op dezelfde lijn te plaats als hen, die weigerden deel te nemen aan zijne plannen, of al zijne daden goed te keuren en handelde hij ook tegenover de laatsten op onverschoonbare wijze. Zoo weinig verdroeg hij tegenstand, dat hij zich liet overreden te gelooven, dat al wie hem het hoofd boden, daarbij een oogmerk hadden en zijne vijanden, of de werktuigen zijner vijanden waren.

De oneenigheid, welke ik met hem had, vloeide uit geen andere bron voort; hij verbeeldde zich dat ik hem had verraden; men drong hem het geloof op dat ik gebruik had willen maken van enkele mij bekende feiten om hem te benadeelen en hij weigerde in te zien dat, ware ik in staat geweest tegenover hem degenen te verraden, wier leven en veiligheid ik in mijn handen hield, ik ook hem had kunnen bedriegen. Had Cecil Rhodes voortdurend een goeden, eerlijken, trouwen invloed aan zijne zijde gehad, dan valt er niet te berekenen wat hij kon hebben volbracht, tot welke hoogten hij zou zijn gestegen. Een zonderling noodlot bracht hem in de macht van eenige lieden, die veel verwoestten wat goed, edelmoedig en eerlijk in hem was en in wier handen hij op het eind van zijn leven al te zwak

werd. Wat zijne handelwijze tegenover mij betreft, wil ik erkennen dat hij niet zoo laakbaar was als men bij den eersten oogopslag zou meenen. Hij had vertrouwen in mij gesteld en men had hem doen gelooven, dat ik hem benadeeld en verraden had. Ware dit zoo geweest, dan zou ik inderdaad een laaghartig wezen geweest zijn en, al had dit ook zijne daad niet gerechtvaardigd, toch verontschuldigt zijn hartstochtelijk karakter hem ten deele. Hij had nooit in zijn leven iemand gespaard, steeds onverbiddelijk al degenen opgeofferd, in wie hij een hinderpaal voor zijne plannen en eerzucht zag. Hij wist dat ik zijn politieken naam in handen hield en begreep niet dat, ofschoon ik weigerde zijn werktuig te worden en den ondergang te veroorzaken van lieden die mij hadden vertrouwd, ik liever gestorven ware dan hem op eenigerlei wijze in gevaar te brengen.

Langen tijd had hij weerstand geboden aan de pogingen van al degenen, die ons van elkander zochten te vervreemden; maar eindelijk gaf hij toe. Misschien had ik dat ook gedeeltelijk aan mijzelve te wijten. Ik had hem beoordeeld als een gewoon mensch en niet begrepen dat, inplaats van openhartigheid te waardeeren, hij deze zou uitleggen als een gebrek aan vriendschap voor hem. Daarna zag ik hem slechts nu en dan. De anderen zorgden altijd er bij tegenwoordig te zijn, om elke gelegenheid aan te grijpen, die een twist tusschen ons kon doen ontstaan. Eindelijk bracht men hem buiten zichzelven en deed hij wat hij gedreigd had te zullen doen — mijn leven te vernietigen. Maar hij leed onder zijn eigen daad en had ik, de laatste maal dat wij elkander ontmoetten, mij vernederd om zijn medelijden in te roepen, geloof ik dat hij getracht zou hebben zijne handeling ongedaan te maken.

Maar ik sprak hem daarna nooit weder; ik zag hem alleen, op een afstand, aan het venster zitten der kleine villa waarin hij stierf, hijgend naar adem, worstelend tegen den naderenden dood. En heel mijn hart ging tot hem uit in zijne ellende en verlatenheid; want het was inderdaad een jammerlijk schouwspel, den eigenaar van zoovele millioenen, het genie dat zoovele groote gebeurtenissen bestuurd had, zijne dagen in eenzaamheid te zien eindigen, alleen omgeven van enkele onderhoorigen.

Ik begaf mij huiswaarts en schreef aan Dr. Stevenson, den geneesheer die hem verzorgde en dien ik goed kende, met het verzoek Rhodes te zeggen dat ik hem vergiffenis schonk en ochtend en avond voor hem bad. Ik weet niet of de boodschap hem ooit bereikte; ik veronderstel zelfs van neen en toch geloof ik dat, had hij haar ontvangen, de arme Reus gelukkiger ontslapen zou zijn.

Maar dit alles heeft niets te maken met zijn karakter, dat ik poog te beschrijven; een karakter zoo ingewikkeld, dat ik het betwijfel of iemand het werkelijk verstond, ja of hijzelf het wel begrepen heeft. Oprechtheid was zijne deugd niet; hij weigerde steeds aan te nemen dat de wijze, waarop hij zijne Hollandsche vrienden bejegend had, niet door hen vergeven worden kon en werkelijk onverschoonbaar was. In zijne oogen waren de heeren Schreiner en Hofmeijer vijanden, niet lieden die hij bedrogen had en ofschoon er naar verlangende weer met hen op goeden voet te verkeeren, wilde hij, dat zijzelven ongelijk zouden bekennen, niet dat zij de wijze zouden vergeven, waarop hij hen verongelijkt had.

Hij bezat, wat zoo onmisbaar in staatkunde is, een onfeilbaren tact; maar ook het meest verbazingwekkende gemak van inzichten te veranderen volgens de eischen van het oogenblik. Zoo neme men hij voorbeeld zijne houding tegenover keizer Wilhelm. Na luid zijn afkeer van Zijne Majesteit te hebben verkondigd, werd hij een zijner geestdriftigste bewonderaars. Dit bewees andermaal wat vleitaal tegenover hem vermocht en dat hij alles vergaf, van het oogenblik af dat degenen, die hem beleedigd hadden, hem slechts eer wilden bewijzen.

Een gesprek, dat ik eenmaal met hem voerde, deed mij een blik in zijn innerlijk wezen slaan, zooals ik geloof dat slechts

weinigen, zelfs onder zijne meest vertrouwde vrienden, ooit werd gegund. Ik had het boek van Winwood Reade „*The martyrdom of man*" gelezen, een werk, dat door zijne argumenten tegen het bestaan eener Godheid, niet na kon laten een diepen indruk te maken op ieder, die ernstig over het punt had nagedacht. Op zekeren dag, aan het tweede ontbijt in de Groote Schuur, noemde ik het bij toeval, er bijvoegende dat het een somber boek was, dat mij eenige slapelooze nachten had bezorgd. Rhodes ontstelde. „Ik ken dat boek," riep hij uit, „het is een griezelig werk. Ik las het gedurende het eerste jaar, dat ik te Kimberley doorbracht, nog kersversch uit de pastorie van mijn vader gekomen en gij kunt u voorstellen welk een indruk het op mij maakte in zulk een oord als een delverskamp." Hij zweeg een oogenblik en voegde er toen bij, op een ernstigen toon, dien ik nog meen te hooren: „Dat boek maakte mij tot wat ik ben." Hij bleef er lang over voortspreken; maar nooit zal ik de bijzondere wijze vergeten, waarop hij de woorden uitte: „Dat boek maakte mij tot wat ik ben."

Ik kon zeer goed begrijpen welk een indruk op zijn machtigen geest te weeg was gebracht door een boek, dat hem, dank zij het ontkennen van het bestaan van een Opperheer, Wien wij verantwoording schuldig zijn van al onze daden, om zoo te zeggen reden gaf in eigen oogen vele dingen te rechtvaardigen, welke hem nooit zullen worden vergeven. In een delverskamp, waar zedelijkheid iets onbekends is en de strijd om het bestaan geen menschenlevens spaart, konden de zaadkorrels, door zulk een werk uitgestrooid in zijn brein, slechts eene noodlottige uitwerking hebben, door den eenigen slagboom weg te nemen, die hem had kunnen terughouden: de vrees op den eeuwigheidsdag te moeten treden voor Een, tegenover Wien wereldlijke triumfen wegsmelten tot die ijdelheid, waarvan de Prediker sprak.

Had Cecil Rhodes geloof bezeten, dan zou hij de wereld gewonnen hebben; thans boezemde hij haar alleen schrik in. Levenslang miste hij dat zeker iets, dat alleen hoop en liefde kunnen geven. Hij gevoelde dat zelf en op de diepte van zijn hart droeg hij eene onbestemde vrees om voor het onbekende, voor hetgeen hem hiernamaals zou wachten. Hij verfoeide de gedachte aan den dood, koesterde niet minder dan afschuw van ziekte in welken vorm dan ook en, ofschoon, in schijn een moedig mensch, was hij in enkele dingen lafhartig. Op half onbestemde wijze treurde hij om iets dat hem ontbroken had, kwelde hem de vrees ten slotte te zullen moeten erkennen, dat er een Wezen bestond, voor Wien hij geen comedie zou kunnen spelen.

Zijn gedrag gedurende den oorlog beantwoordde aan al wat hij gedaan had vóór het uitbreken van den krijg; het werd gekenmerkt door dezelfde eerzucht en dezelfde beginselloosheid als zoovele zijner staatkundige daden. Het sproot voort uit zijn geloof in eigen bekwaamheid en zijn vertrouwen dat al wat hij deed goed gedaan was.

In weerwil van al deze ondeugden, gebreken en dwalingen, was hij iemand, dien men niet anders dan lief kon hebben, als men hem goed kende. Men moest hem trouwens haten of liefhebben. Onverschilligheid was onmogelijk tegenover dien vreemden man, die aan al de ondeugden, opgeblazenheid en heerschzuchtige onbeschaamdheid van het ras waartoe hij behoorde, ook eene buitengewone betoovering paarde, welke zelfs zijne hartstochtelijkste vijanden aantrok.

Maar de Rhodes der drie laatste jaren was, zooals terecht gezegd wordt door den heer Dormer in zijn merkwaardig boek: *Vengeance as a policy in Africanderland*, niet langer de Cecil Rhodes uit vroeger dagen. Slechte invloeden overheerschten hem geheel en al en, in weerwil van zijn voorgewend cynisme, werd hij door wroeging verteerd. Alleen, in plaats van dit gulweg te bekennen, poogde hij zich op anderen te wreken over zijn eigen dwaasheden en misgrepen. Voor vrouwen koesterde hij de grootste minachting, en gelijktijdig verkeerde hij meer onder haar invloed dan de wereld vermoedde of

raadde. Hij zag gaarne dames van hooge geboorte aan zijne voeten; tegenover haar evenals in het overige, hield hij van overwinnen. Van nature was hij verlegen en zijne vreemde manier van spreken maakte, vooral bij eene eerste ontmoeting, een onaangenamen indruk.

Voor geld had hij zoowel een bovenmatige liefde als eene diepe minachting. Hij maakte zich schuldig aan dezelfde vergissing als Bismarck: hij geloofde ieder omkoopbaar. Bij twee gedenkwaardige gelegenheden ontdekte hij dat dit het geval niet was. De eerste bracht een slag toe aan zijne ijdelheid; de tweede brak zijn hart en deed hem onverzoenlijk en in opstand ten grave dalen. Hij stierf zooals hij geleefd had, iets beters verdiend hebbende, noch naar billijkheid geschat, noch genoegzaam bemind; een raadsel, waarvan de oplossing nooit gevonden zal worden. Tot zelfs de sporen van zijn reusachtigen arbeid zullen spoedig zijn uitgewischt; anderen zullen er de vruchten van plukken en zij doen dat reeds. Het land, dat zijn naam draagt, is bestemd verzwolgen te worden in het Rijk, waarvan hij gehoopt had een der meesters te worden. Van al wat hij deed, beraamde en volbracht, zal spoedig niets anders overblijven dan het kwaad; want volgens Shakespeare's beroemde woorden werd het goede, dat hij ooit dèed „begraven met zijn gebeente." In Europa wordt zijn naam zelden meer genoemd; in Afrika is deze reeds half vergeten; zelfs de poging een openbaar gedenkteeken voor hem op te richten is mislukt. Het *Sic transit gloria mundi* is nooit treffender bewaarheid geworden dan in het geval van Cecil Rhodes.

NASCHRIFT.

Dit boek zou incompleet zijn, indien hier niet de geschiedenis werd bijgevoegd der scheuring tusschen Rhodes en prinses Radziwill; immers de wijze, waarop hij haar onschadelijk maakte en haar leven verwoestte, doet beter dan iets anders begrijpen waartoe de man in staat was, aan wien het dappere Boerenvolk zijne rampen had te danken.

Toen mevrouw Radziwill in Zuid-Afrika aankwam, kende zij alleen de grootsche plannen van dien genialen geest, was zij vol bewondering voor denkbeelden zoo stout als zijn droom een spoorweglijn door heel Afrika te leggen, van Kaapstad tot Caïro. Maar nog niet lang had zij in zijne onmiddellijke nabijheid vertoefd, of zij bemerkte dat hij nog andere voornemens koesterde, dat de oorlog door hem was voorbereid en het Hollandsche ras in Zuid-Afrika moest worden verdelgd, om plaats te maken voor het Engelsche.

Rhodes had, na Jameson's mislukte poging, de Boeren beter leeren kennen. Dat fiere herdersvolk zou niet te buigen zijn; daarom moest men het breken. Hiertegen kwam haar rechtvaardigheidsgevoel in opstand. Het kwam haar bovendien als laaghartig voor, dat Rhodes en diens medeplichtigen het lieten voorkomen als zocht de Transvaal den krijg, terwijl het alleen Engeland was, die den oorlog voorbereidde en wilde. Europa mocht het Britsche gouvernement niet kunnen verwijten uit loutere hebzucht een vrij, rustig volk van zijne onafhankelijkheid te hebben beroofd; daarom moesten de Boeren zelf in schijn de schuldigen zijn. Beide zaken kwamen haar als eene misdaad voor en zij zeide dit openhartig aan Rhodes. Van dat oogenblik af wantrouwde hij haar. Hij vergaf het haar niet „bekrompen" genoeg te zijn, om geen onverdeelde bewondering te koesteren zelfs voor zijne sluip-politiek.

Maar hare bemoeiïngen ten voordeele van de Boeren hadden het vertrouwen van enkelen hunner gewonnen en daaronder waren er twee wier brieven, indien zij in handen van den eigenaar der Groote Schuur waren gevallen, hun dood tengevolge zouden hebben gehad, terwijl Rhodes zelf en Milner haar over hunne plannen ten opzichte van de Republieken hadden geschreven.

Zoodra hij inzag, dat zij deze plannen afkeurde en zich in zijn wrok daarover nog tegen haar liet opzetten door de

Jameson's bende, die haar invloed vreesde, werd de man, die zelf voor geen middelen terugdeinsde, waar het gold een oogmerk te bereiken, bang dat zij gebruik zou maken van deze laatste correspondentie en vorderde hij deze terug, gelijktijdig de brieven der twee Boeren opeischende, wel vermoedende, dat zij wapenen tegen hen bevatten.

Zoowel verontwaardigd over dit blijk van wantrouwen, als vast besloten de twee mannen te redden, weigerde zij. „Ik zou liever sterven!" riep zij uit, nadat Rhodes lang daarop aangedrongen had.

Hij bleef een oogenblik het stilzwijgen bewaren en zeide toen langzaam en met nadruk: *„Er zijn erger dingen dan de dood!"*

Zij begreep de beteekenis dier woorden op dat oogenblik niet; maar toch maakte de toon, waarop zij geuit waren, een onuitwischbaren indruk op haar. Weldra zou zij er de volle meening van verstaan. •

Indien zij echter een oogenblik ontstelde van dat woord, alle vrees werd weder weggenomen, doordien Rhodes zich onmiddellijk daarop met haar verzoende en weer zoo geheel en al de vriend van voorheen scheen, dat hij haar zelfs verzocht de leiding op zich te nemen van een door hem op te richten blad en zich daartoe naar Kaapstad te begeven, terwijl hij zelf naar Kimberley vertrekken moest.

Zij gaf aan dat voorstel gehoor en was te Kaapstad voor het blad bezig, toen zij het bezoek ontving van Rhodes' vertrouweling, dr. Scholz, die regelrecht uit Kimberley komende, haar twee wissels van Cecil Rhodes overhandigde, een gezamenlijk bedrag van zesduizend gulden, voor zijn blad. Zonder eenig kwaad vermoeden ging zij het geld ophalen bij den bankier van den zender en betaalde met die som dadelijk de rekeningen der courant. Elke penning werd daaraan besteed, zooals ook later door de rechters in het proces erkend moest worden. En toch, toen de wissels aan Rhodes werden gepresenteerd, verklaarde deze ze voor *valsch*. Hij had woord gehouden en bracht de vrouw, die zijn werktuig weigerde te worden, erger toe dan den dood... schande!

Maar, nog duizelend onder den haar toegebrachten slag, die des te bitterder werd toen Scholz ontkende haar die wissels te hebben gegeven, ontving zij het bericht dat men de zaak zou laten rusten, indien zij alle onder haar berusting zijnde brieven afgaf, met de schriftelijke verklaring dat zij geen enkel op Zuid-Afrika betrekking hebbend papier meer bezat.

Eene schuldige zou aanstonds hebben toegegeven. Hier behoefde zij slechts papieren af te staan, die voor haarzelve geen waarde bezaten, om haar eer gered te zien. Dat zou echter den ondergang der twee mannen hebben beteekend, wier leven voortaan van haar afhing. Zij weigerde en deed integendeel de tegenpartij een proces aan wegens laster, tevens de zes mille terugvorderende, die zij aan den bankier had uitbetaald uit eigen middelen, zoodra Rhodus dit niet wilde doen.

En nu zag men een monsterachtig iets gebeuren. Na eene nieuwe poging om de brieven machtig te worden, verkreeg Lord Milner van een zijner vrienden, aan wiens bank geregeld haar geld uit Europa toegeden werd, dat men alle voor haar inkomende sommen zou weigeren. Het gevolg daarvan was, wat men daarmede had willen bereiken, dat zij broodeloos werd. En nu bood men haar geld aan en een reisbiljet op een naar Engeland vertrekkend stoomschip, in ruil voor de brieven.

Toen zij, ook in hare armoede weigerde, werd zij in hechtenis genomen en de poging te vergeefs in de gevangenis herhaald. Vrijheid, geld, eerherstel, alles werd haar beloofd. Na bevonden te hebben, dat niets haar kon omkoopen, weigerde men haar zelfs het recht haar advocaat te spreken, werd zij van alle middelen zich te verdedigen beroofd. Te vergeefs legde zij de quitanties en de brieven, waarin Dr. Scholz haar aanbiedingen deed in ruil voor de bewuste papieren, over. De mannen van Milner veroordeelden haar — als schuldig aan valschheid in geschriften, met het doel

zich geld toe te eigenen, tot anderhalf jaar opsluiting. En ofschoon men, ook na de uitspraak van dit vonnis, met beloften van vrijheid tot haar wederkeerde, onderging zij haar „straf", die zoo ondragelijk denkbaar werd gemaakt, door de wreedheid, welke men had haar twee negerinnen tot medegevangenen te geven, van wie de eene krankzinnig was en de andere aan eene walgelijke ziekte leed.

Maar het doel der despoten van Zuid-Afrika was bereikt: prinses Radziwill bezat comprometteerende geschriften, die zij niet af wilde staan. Indien zij die ooit openbaar wenschte te maken, moest Europa er geen waarde aan kunnen hechten, als komende van eene vrouw, die veroordeeld was wegens vervalsching eener handteekening en oplichterij.

Na het verstrijken der achttien maanden kerkerschap, werd zij tusschen twee politiedienaren aan boord van een gereedliggend stoomschip gebracht en verliet zij dat Zuid-Afrika, waar zij zooveel onrecht had zien plegen en men haar even onbarmhartig van haar naam had beroofd als men twee vrije volkeren hunne onafhankelijkheid ontnam.

Zij is thans eene vrouw, wier rijkdom haar niet kan vergoeden wat men haar ontstal en inderdaad meer waarde had dan het leven. Vol aandoening vertelt zij van de eenige goedheid haar in haar kerker bewezen, door vrouwelijke officieren van het Leger des Heils, wier liefderijke woorden alleen haar voor wanhoop bewaarden. En heel haar hart gaat uit tot die andere slachtoffers van Rhodes en de zijnen: de heldhaftige Boeren.

EINDE.

EENE VERLOSSING.

KERSTVERHAAL

DOOR

JOZEF BUERBAUM.

Middernacht was reeds voorbij, toen er strompelende en waggelende voetstappen in het poortje hoorbaar werden. Als de voetstappen tijdelijk niet verder doordrongen, klonk er een dof gebrom door de nachtelijke eenzaamheid, om enkele momenten later een plompen val te hooren. Het was Jan de kooldrager, die huiswaarts keerde. Men heeft beweerd, dat dronkaards bijzondere engelbewaarders hebben. Zou dit waar zijn?... Heel de open plaats, waar zich een aantal oude werkmanswoningen naast elkander bevonden, was onder de sneeuw als begraven, en gelijk een steen was Jan tengronde gestort. De sneeuw had niet kunnen beletten, dat een hobbelige kassei hem eene afzichtelijke wonde aan het voorhoofd veroorzaakte.

Onder gebrom en gevloek had de dronkaard herhaaldelijk gepoogd weer op de been te geraken, dat hem eindelijk, met bovenmenschelijke inspanning, gelukte. Het bloed vloeide hem over het aangezicht, maar niemand zag het. De overige bewoners der huisjes lagen reeds lang onder de dekens en hij, hij stond alleen. De val had hem eenige oogenblikken bedwelmd, maar de vervloekte jenever nog meer, en mogelijk gevoelde Jan weinig of niets van de wonde.

Hij waggelde voort, ditmaal een steun zoekend tegen de wit gekalkte muren, totdat hij het laatste huizeken in den hoek was genaderd, waar de steile trap zich, vlak tegenover hem, bevond. En die trap moest hij beklimmen, tot eenigen steun een dik, vuil, glimmend koord!

Een oningewijde die nuchter, te midden van den dag, die trap besteeg, liep bij elken tred gevaar naar beneden te storten. Maar over dezen waakte waarschijnlijk geen bijzondere engelbewaarder, want ontelbare malen had de kooldrager, te midden der geheimzinnigste duisternis en in dronken toestand, die onheilspellende trap beklommen en altijd was hij er goed afgekomen.

Toch haastte Jan zich niet dien calvarieberg onmiddellijk te gaan betreden. Met den rug tegen den hoekmuur geleund, moesten hem eerst eenige onsamenhangende zinnen van het hart en daaruit kon eenigszins vaag afgeleid worden, dat hij, na gedurende den dag véél sterken drank gebruikt te hebben, in 't laat van den avond, eene weddingschap had aangegaan om, in minder dan één uur tijds, nog een halven liter van dat benevelende vocht te drinken! En de overwinning was door hem behaald. Ja, hij had gezegevierd, en die zegepraal scheen hem nader aan het hart te liggen

dan de wonde, die anderen wellicht uren lang alle bewustzijn hadden doen verliezen.

Niemand echter gaf op dit gebrom eenig teeken van leven, ofschoon het wegens den korten afstand velen in hunnen slaap moest gewekt hebben. Doch, al de inwoners van het poortje kenden Jan en wisten dat hij een brutale kerel was, die niets of niemand ontzag, wanneer men hem in dronken staat opmerkingen maakte en daarom bleven alle deuren en vensters gesloten. Het was bovendien het doelmatigste middel om hem zoo spoedig mogelijk te doen verwijderen. Spoedig begon hij nu de trap te beklimmen. Er galmde telkens een dof gerucht door de werkmanswoning, wanneer hij eene trede hooger klom, maar.... hij geraakte heelhuids tot boven de zoldertrap.

Dáár bewoonde hij met de zijnen een ellendig zolderkamerken! Dáár, op een meter afstand van de deur — of wat eigenlijk dienst deed als deur, want het waren feitelijk eenige losse planken, op zulke wijze tegen elkaar bevestigd, dat men tusschen elke plank een vinger ruimte had, — liet hij zich op den grond vallen, bromde nog eenige onverstaanbare woorden daarna niets meer, totdat een luidruchtig en onafgebroken gesnork welhaast te kennen gaf, dat de dronkaard in eenen diepen slaap gedommeld was!

* * *

Al de inwoners van het poortje hadden hunne rust kunnen hernemen! Neen, niet allen! Op het eigenlijke zolderkamerken sliep men nog niet.

Op twee, naast elkander uitgespreide stroozakken, lagen vier kinderen, waarvan het oudste de tien jaren niet overschreden had, gedekt met eenige lompen. In het ruime ouderlijke bed, lag de moeder, doch eveneens slecht gedekt.

De vrouw kende voorzeker de gewoonte van haren echtgenoot, want nauwelijks begon zijn eerste gesnork over den zolder, of zij verliet stil de legerstede, tilde de half slapende kleinen van de stroozakken en legde ze derwijze op het bed, dat de beenen de éene tusschen de lichamen der anderen staken. Zoo alleen was het mogelijk, dat de vier kinderen er plaats in konden nemen. Zij dekte hen zoo goed het ging en legde zich na dien zelve neer op een der stroozakken. Gedurende het overbrengen waren er wel eenige nauwelijks hoorbare woorden gewisseld tusschen de moeder en de kleinen; wel hadden allen gehuiverd, niet alleen van koude, maar ook van angst voor den brutalen vader en echtgenoot, doch alles scheen zich ten beste te schikken.

De nachtelijke duisternis zag de tranen niet, die in stilte over de wangen der rampzalige moeder vloeiden, want aan slapen kon zij niet denken.

Een half menschenleven kwam haar, met al de ellende er aan verbonden, voor den geest zweven. Zij had het lot niet verdiend, dat zij met den dronkaard deelen moest.

Onder het ouderlijke dak had zij gelukkige dagen gekend. Hoewel gesproten uit lieden, die de korst dagelijksch brood door zwaren arbeid moesten verdienen, waren deze fatsoenlijke menschen, die zich tevreden stelden met hun lot en van hun huisgezin hun alles maakten.

Ook Jan was niet altijd aan den drank geweest; dat was begonnen toen hij kooldrager werd. Had zijn uiterlijk nooit eenige vriendelijkheid verraden, dan toch gaf hij vóór dien tijd zijn verdiende loon ten beste voor zijn huishouden. Haar huwelijk was wel in zekeren zin eene ontgoocheling geweest, maar een martelaarschap had zij nooit verwacht.

Vroegtijdig reeds klopte de armoede aan de deur van haar schamel verblijf. Zij wist, dat goedheid en liefde geene wapens waren om het hart eens dronkaards te treffen; geweld zou nog minder gebaat hebben en daarom ging zij zelve uit werken, om het sober brood voor haar kroost te winnen. Het brood was wel hard en droog, dat zij de haren kon voorzetten, maar aalmoezen zouden haar vernederd hebben, en zij gaf er derhalve de voorkeur aan, zich de handen

krom te wroeten, als de stempel der barmhartigheid maar van het brood verwijderd bleef.

En zij koesterde nopens dit punt geen ijdel droombeeld, want, wie slechts hare handen zag, zou ze voor die eener zeventigjarige gehouden hebben.

En toch had de moeder nauwelijks zeven-en-dertig winters over haar hoofd zien heengaan.

In hare vorige woning was haar zelfs de wreedheid niet gespaard gebleven, haar jongste kind, levend verbrand in zijn wiegje — of ten minste wat voor een wiegje dienen moest — te moeten aanstaren. Zij werkte in de buurt; het eene kind had op het andere moeten passen en door onvoorzichtigheid was het vuur aan het beddeken gekomen en wel op een oogenblik, dat de vader, op drie schreden afstands zijn roes lag uit te slapen. Het wichtje was reeds dood en naar het gasthuis gevoerd, vooraleer de ellendeling ontwaakte.

En ware het er maar bij gebleven, al zijn loon in jenever om te zetten; doch neen; de woestaard mishandelde bovendien nog voortdurend de moeder zijner kinderen.

Hadde de vrouw van haar menschelijk recht gebruik moeten maken en telkens de hulp der rechtbank ingeroepen, de veroordeelingen des dronkaards zouden ontelbaar geweest zijn. Maar daartoe nam de vrouw nooit hare toevlucht. Zij leed en verdroeg in alle stilte de barbaarsche mishandelingen, totdat de buren haar verontwaardigd te hulp kwamen. Eens zelfs had een buurman, gebouwd als een hercules, haar aan de klauwen van haren echtgenoot ontrukt en hem van boven naar beneden geworpen. Iedereen dacht toen, dat de kooldrager zoo niet dood, dan toch minstens gebroken armen en beenen had; maar zijn engelbewaarder was met hem; de dronkaard stond recht en verliet tierens het poortje.

Sinds jaren had op het lichaam der moeder de eene blauwe plek voor de andere moeten plaats maken. Wel pinkte Nelleken, als niemand het bespeurde, zoo menigmaal tranen weg, maar geen sterveling zou aan haar uiterlijk vermoed hebben, dat een mensch zooveel lijden kan.

De beschaafde wereld echter wist het niet, tenzij de werkmansburen, die dan toch niets te zeggen hebben.

Als Nelleken uit werken ging, nam zij 's avonds, onder voorwendsel dat het eten haar thuis beter zou gesmaakt hebben, het voor haar bestemde voedsel mee; doch in werkelijkheid moesten er dan vijf magen gevoed worden met wat voor éene maag bestemd was en dan stonden de kinderen reeds hunkerend aan de trap, tegen het oogenblik, dat moeder thuis kwam.

En zoo was het week-in week-uit gegaan. Was, onder zulke voorwaarden, het leven van een lastdier niet honderdmaal benijdenswaardiger dan het hare?

Voortdurend mishandeld worden, halve nachten weenend en slaaploos doorbrengen, en den volgenden dag in angst, kommer en zwaren arbeid slijten, ziedaar het lot van Nelleken, dat toch ook een menschelijk wezen was!

O! gelukkig voor de eer der samenleving, dat er ook een godsdienst voor de miskenden bestaat, die nooit vergeten hebben dat Christus voor ons aan het kruis stierf. Hoevele moorden zouden, zonder dit eeuwig vertrouwen in den Godmensch, jaarlijks de analen der gerechtigheid niet aan te stippen hebben!

En Nelleken geloofde!.... Zij geloofde vurig dat, na een leven van mishandeling en opoffering vóor hare kinderen, er een ander leven was, waarin de Heer haar beloonen zou voor al het barbaarsche lijden dat zij, ter wille der haren, met zooveel geduld en onderwerping doorstond. Want zou in elk ander geval de gevangenis haar geen grootere weldaad dan de vrijheid geweest zijn? Daar, ten minste, stonden er dagelijks geene ellendelingen gereed om haar met het hoofd tegen den muur te slaan of den hiel op hare borst te trappen!

Ja, gelukkig degenen, die in lijden en rampen het oog op den Zaligmaker gericht houden, zooals Nelleken; 't was de eenige

faktor om wraak en moord in bedwang te houden.

En in dien nacht, terwijl de sneeuwvlokken de dakpannen onzichtbaar maakten, toog moeders Calvarieberg, met dien onafzienbaren sleep van lijdens-staatsies, haar door den geest. Nooit had zij de reeks der mishandelingen zoo aaneengeschakeld vóór zich zien zweven als dien nacht en het was alsof er eén voorgevoel in haar ontstaan was, dat een naderende verlossing voorspelde.

Waarom toch moest die rekening in haren geest opgemaakt worden gedurende *dien* nacht? Er was toch niets ongewoons geschied, want tooneelen als die, waaraan de dronkaard zich thans had overgeleverd, behoorden tot de gewone.

En toch kon zij de rust niet vinden, die zij, na eenen welvervulden arbeidsdag, zoozeer behoefde. 't Is waar, de nijpende koude was niet van dien aard om verkwikking in den slaap te vinden; maar ook daaraan had de harde tijd haar gewoon gemaakt met zijne cynieke onverschilligheid.

Had zij er een voorgevoel van, dat haar einde nakende was? O! wie zou het moeten betreurd hebben? Voor haar zou het eene weldaad, eene verlossing geweest zijn; hare kinderen zouden de liefderijke moeder missen, maar de openbare liefdadigheid zou over hen als een engelin waken; zij zou haar kroost onttrekken aan de handen van den beul, die ook later anders zijne wreede tyrannie op hen zou uitgeoefend hebben.

Neen, een betreurenswaardig verlies zou haar heengaan niet wezen en indien de Heer haar gebed hadde verhoord, zou Hij haar sinds lang tot zich geroepen hebben. En het was alsof dit denkbeeld als eene ster van hoop, te midden van dien somberen nacht, schitterde,

* * *

Nog had de vrouw geen oog geloken, toen eensklaps de klokken der naburige St. Paulus-kerk hunne blijde galmen door de nachtelijke stilte zonden.

De geloovigen werden geroepen om de Kerstmis bij te wonen. De Zaligmaker was geboren te Bethlehem in een stal tusschen os en ezel; zijn wiegje zou eene kribbe wezen; Hij, die bestemd was om aan het kruishout te sterven, deed zijne intrede in de wereld, om aan rijken en armen te gaan verkondigen, dat allen kinderen van denzelfden Vader waren, bestemd om eeuwig met Hem te zijn in het Paradijs der gelukzaligen.

Voor zoover Nellekens geheugen vatbaar was voor herinneringen, had zij nooit verwaarloosd de Kerstmis in hare doopkerk bij te wonen, ondanks alle moeilijkheden die haar de laatst verloopen jaren hadden berokkend.

Waarom zou zij dit jaar die goede gewoonte verzaken?

Nauwelijks hoorbaar verliet zij hare schamele legerstede en kleedde zich. De kinderen waren in een vasten slaap gedompeld en niets liet veronderstellen, dat deze vóór hare terugkomst ontwaken zouden.

Een duw tegen de deur verleende haar toegang tot de steile trap.

Alles was pikdonker om haar heen; het liet haar koud of haar echtgenoot eene schrede dichter of verder van de deur op den zolder lag uitgestrekt, het eenige wat zij opmerkte was, dat hij niet meer snorkte.

Om niet het minst gerucht op de trap te verwekken, had Nelleken de holleblokken in de hand genomen en was onhoorbaar op de kousen naar beneden gedaald.

Nog luider drong het klokkengelui haar onder de open lucht in de ooren. Overvloediger dan daags te voren, dwarrelde de sneeuw in dichte en zware vlokken door het luchtruim, zoodat de weg niet dan met de grootste moeite kon betreden worden.

Het orgel begon juist zijne indrukwekkende tonen door de breede gewelven der St. Paulus-kerk te zenden, toen het vrouwken den tempel binnentrad, waar de ontelbare lichten getuigenis aflegden eener ernstige feestviering.

Te midden van Gods huis was het stalleken aangebracht, dat zij zoo wonderwel

kon aanstaren, omdat zij plaats nam op de knielbank, waar geen cent voor behoefde betaald te worden en die zich in de onmiddellijke nabijheid bevond.

Inderdaad, het stalleken van den Zaligmaker zag er armoedig uit; weinig beter dan haar schamel verblijf; maar op het stalleken van den Zaligmaker had alles den stempel gedrukt van vrede en liefde, wat van haar stalleken in het poortje niet kon getuigd worden.

Nelleken las niet in een gebedenboek; neen, zij bad uit het hart. Zij alleen wist en kon gevoelen, hoe zij hare lijdensziel moest uitstorten gedurende de weinige minuten, die haar zouden gegund zijn in Gods huis te verwijlen. Maar juist daarvoor moest haar gebed inniger, aandoenlijker wezen, al waren het dan ook slechts ongekunstelde woorden.

Niemand verleende de geringste aandacht op Nelleken, want ieder had zijne eigene verzuchtingen, lieve of leede, en daarom werd het nauwelijks opgemerkt, dat het vrouwken soms de armen uitstrekte tot het kindje Jezus, als wilde zij zich met Hem vereenigen.

Maar ook zij had den Heiland zooveel te smeeken; zij had Hem zoo hartstochtelijk, als de eenige Redder in haar onbeperkt lijden, te kennen gegeven, dat het haar vurig verlangen was, zoo spoedig mogelijk een einde aan dat lijden te zien, onverschillig of zij als éérste slachtoffer zou moeten vallen.

Wel klonken de engelenstemmen van uit den hemel: „Vrede den menschen van goeden wil!" Zij ook was van goeden wil en haar gansch verleden bleef er borg voor, maar, zou zij daarom deelachtig worden aan dien algemeenen vrede?

O! zij wenschte het zoo vurig, hoewel de hoop zoo gering was, die zich in haar binnenste vastankerde!

Was de thuiskomst van haren echtgenoot in den aangrijpenden Kerstnacht dan niet daar, om voedsel aan hare wanhoop te verschaffen?

Toch verliet zij, gelaten in haar lòt, Gods tempel. De tranen, welke aan hare wimpers bengelden, werden in het gewoel door niemand opgemerkt.

* * *

De grauwe schemer was door de wolken gedrongen en de fantastische sneeuw, waarmee grond en daken bedekt waren, had het licht van den dageraad iets vroeger dan gewoonlijk doen ontstaan.

De kinderen hadden de legerstede verlaten, maar geen van allen had het gewaagd den voet op den zolder te plaatsen, uit schrik dat de vader ontwaken mocht.

Kolen waren er niet op het zolderkamerken; slechts eenige stukken hout, die in de gescheurde kachel waren geworpen, en welks voorraad spoedig zou uitgeput zijn.

En als die kleine voorraad tot asch zou verteerd zijn, kon de koude haar vollen teugel vieren onder de besneeuwde dakpannen. 't Was overigens niet de eerste maal, dat de kleinen, bibberend van koude, eene schuilplaats dichter tegen elkander zochten, om zich eenigszins te beschutten tegen de nijpende koude.

Het oudste jongetje had het eindelijk gewaagd ongemerkt de deur te openen en den voet op den zolder te plaatsen. Het duurde niet lang, of het keerde terug, bleek en angstig. Het klampte zich sprakeloos aan moeders versleten rok vast, en toen deze den blik op hem vestigde, verschrikte ze heftig.

— „Janneken, wat is er?" klonk het stil, doch beangst uit haar mond.

Het scheen alsof de tong verstijfd was van het knaapje, dat haar bij de hand greep en voorttrok.

Onwillekeurig volgde Nelleken, zonder werkelijk eenig besef te hebben van hetgeen zij deed.

Toen de kleine haar tot bij den dronkaard geleid had, geleek zij eenige oogenblikken een marmeren standbeeld; haar gelaat was wit geworden, zij gevoelde noch koude, noch warmte, of juister gezegd, zij scheen bepaald gevoelloos, terwijl hare ver-

glaasde oogen op het lichaam staarden.

De kooldrager droeg eene gapende wonde aan het voorhoofd; het bloed, over gansch het gelaat gevaagd, was geronnen; de oogen, wagenwijd open, waren als uit hunne kassen gepuild en door de zwarte tint van het wezen kwam iets grauws te voorschijn. Op vervaarlijke wijze was de mond geopend. De man was dood.

Wanneer de moeder eene wijl het ontzielde lichaam van haren echtgenoot had aangestaard, ontsnapte een diepe zucht aan hare borst. Het was alles. Toen daalde zij naar beneden, zonder eenige aandacht te kunnen schenken aan de huilende kinderen, die op het zolderkamertje waren achtergebleven.

Enkele momenten daarna klommen er verscheidene voetstappen van mannen en vrouwen naar boven.

Er vloeide geen traan over de wangen van het anders zoo zachtzinnig Nelleken. Neen, geen traan; zij zelve bleek het minst ontroerd van allen, want bij den eersten oogslag zou een oningewijde haar gehouden hebben voor iemand, die noch rechtstreeks, noch indirect eenige gemeenschap met het lijk had, zoo onverschillig stond zij tusschen de nieuwsgierigen. Ieder toeschouwer was van gevoelen, dat de dood des ellendelings het gevolg was van den val. Niemand echter raakte het lijk aan.

Nog was er geen half uur verloopen, of bijna gelijktijdig beklommen een priester en een geneesheer de steile trap.

De hulp van beiden kwam te laat, want toen de dokter even het lijk had aangeraakt, ontvielen hem de woorden.

— „De dood is reeds sedert vijf uren ingetreden!"

Het lijk des dronkaards was stijf.

Op bevel van den geneesheer werd het gelaat gereinigd door twee vrouwen, die deze taak met afgewend gezicht vervulden. Hoe verbluft keken de omstanders op, toen de dokter eindelijk op eene vraag des priesters, het antwoord gaf:

— „Neen, eerwaarde; de wonde aan het voorhoofd was op verre na niet doodelijk; de ongelukkige is gestikt in den jenever!"

Nu er eene oplossing aan het eerste gegeven was, zou niemand aan de waarheid van het tweede getwijfeld hebben, want sinds lang was het als eene voorzegging door het poortje gegaan, dat Jan de kooldrager door jenever sterven zou! Niet zoodra was het gewasschen lijk op eene lange, oude tafel gelegd, welke sinds jaren door de benedenbewoners op den zolder gezet was, of de priester verzocht iedereen zich te verwijderen, waaraan dadelijk voldaan werd.

De priester, die inmiddels meer dan te veel gelegenheid had gehad om een blik te werpen in het schamel verblijf der ongelukkigen, sprak Nelleken toe, toen de kinderen snikkend aan haar lichaam hingen:

— „Vrouw, ik heb opgemerkt dat de dood van uwen man u weinig ontroerd heeft. Misschien bestond er wel eenige reden toe?"

Niet alleen op den priester, maar ook op den geneesheer wierp de vrouw een waanzinnigen blik, terwijl zij zich de woorden aan de keel ontwrong:

— „Mijnheer pastoor, hoe zou ik een traan kunnen storten! Dertien jaren van mijn leven heb ik ellende doorstaan en werd ik mishandeld door den man, dien ik zou moeten beweenen. Konden de muren van het zolderkamerken spreken, zij zouden u zeggen hoeveel tranen ik er geschreid heb in het holst van den nacht; zij zouden de getuigenis mijner marteling moeten afleggen. De dood van Jan is geen verlies; 't is eene verlossing!"

En in haar wanhoop verscheurde de rampzalige moeder de kleederen van haar bovenlijf, terwijl zij voortvoer:

— „Heeren oordeelt zelf!"

Een kreet van afgrijzen werd door den priester geuit. Het ontblote schouderdeelte was paars en blauw geslagen en achter het schouderblad vertoonde zich eene afzichtelijke wonde van verscheidene centimeters lang, blijkbaar veroorzaakt door een stomp voorwerp.

— „En zoo is heel mijn lichaam gekneusd!" hernam de moeder. „En zóó, in dien toestand ben ik jarenlang veroordeeld geweest,

om de ellendige korst brood te verdienen, voor mij en voor mijne kinderen. Van den morgen tot den avond ben ik martelares geweest, maar dat behoorde tot de geheimen van mijn zolderkamerken. En gij vraagt, mijnheer pastoor of er reden tot onverschilligheid bestaat? Nog eens: de Kerstnacht heeft ons eene verlossing aangebracht!"

Deze woorden hadden in de ooren des priesters als eene heilige profetie geklonken, want verstomd staarde hij eene lange wijl voor zich uit, terwijl de geneesheer de afzichtelijke wonde verbond. Daarop voegde de moeder hare verscheurde kleederen, bij middel van eenige spelden, te zamen, terwijl de priester zich ontvallen liet:

— „Vrouw, ik geloof, dat „eene verlossing" hier het juiste woord is. De Zaligmaker is heden nacht geboren om vrede en eendracht tusschen Zijne kinderen te doen heerschen en de engelen zelfs hebben gezongen: „Et in terra pax hominibus!" De Heer wist beter dan wij, *hoe* Hij dien vrede moest aanbrengen. Bid echter voor de ziel van uwen echtgenoot!"

— „Dat zal ik, mijnheer pastoor," snikte de vrouw, „en zoolang God mij het leven laat, zal ik dit doen. Ik haat niemand!"

— „Best zoo, moeder!" antwoordde de priester diep bewogen, terwijl hij haar een bankbriefje in de hand wilde steken.

— „Mijnheer pastoor, ik heb nog nooit eene aalmoes gevraagd, noch aangenomen!" hernam de vrouw met een dikken krop in de keel.

— „Dat is geene aalmoes, vrouw!" liet de priester er op volgen. „Het is eene broederlijke tegemoetkoming, zooals de Zaligmaker het ons bevolen heeft."

En hij legde het bankbriefje op de kreupele kast van het zolderkamerken.

Ook de geneesheer had zonder dat de moeder er iets van bemerkte, een paar vijffrankstukken op de kast gelegd.

— „Vrouw, we zullen voor u zorgen!" hernam nog de priester, toen hij zich reeds op de steile trap bevond, „maar vergeet God nooit, en vooral, leer God aan uwe kinderen kennen; in plaats van dronkaards in uwen ouden dag, zult gij zegenende kinderen hebben, die u het leven zoet zullen maken."

En snikkend liet de moeder zich op de knieën, voor het kruisbeeldje des Zaligmakers vallen, dat bijna tegen de dakpannen hing.

* * *

Het lijk was afgehaald en naar het doodenhuis gevoerd.

De verlossing was volbracht.

Kort na den middag verscheen er in het poortje eene dame, met pelsmantel om de schouders, in gezelschap van een twaalfjarig meisje, eveneens onberispelijk in een met bont gevoerd manteltje gewikkeld. De dame vroeg naar de woning der vrouw, wier echtgenoot in den afgeloopen nacht plotseling overleden was.

Het kostte de ietwat zwaarlijvige dame wel eenige moeite en omzichtigheid de steile trap te beklimmen. Toch geraakte zij ongehinderd met het meisje tot aan de zolderkamer. Er werd geklopt en terzelfdertijd trok de bezoekster de deur open.

Nelleken was met roode oogen op een stoel gezeten met het jongste kind op den schoot en de andere rondom haar.

De dame scheen de verpersoonlijking van levenslust te wezen, want, met den lach der vriendelijkheid op het gezonde blozende gelaat, sprak zij op opgewekten toon, terwijl Nelleken, verrast was door het onverwachte bezoek:

„Vrouw, ik kom u eens bezoeken in uw ongeluk, dat mogelijk wel het laatste zijn zal waaronder gij lijden zult. Gij moet er niet langer om weenen!"

En zij die gekomen was om op te beuren, voelde zelve reeds een paar tranen opwellen, die zij echter spoedig wist te bedwingen, door zich tot haar meisje te wenden en te vervolgen:

— „Emma, ge ziet nu wat ongelukkige menschen zijn, niet waar? Doe nu eens zooals de engeltjes u gedaan hebben."

En terwijl de dame deze woorden uit-

sprak, had zij zich ongenoodigd op een stoel neergezet.

Het scheen Nelleken's kinderen toe, alsof er eene dame uit den hemel gedaald was, die hen met weldaden kwam overladen, want zij hielden zoo strak den blik op haar gevestigd alsof zij, voor de eerste maal huns levens, zulk eene schoon gekleede vrouw zagen.

Het meisje, wel eenigszins schuchter, haalde uit den zak van haar kleedje eenige lekkernijen te voorschijn, die zij de kleinen aanbood. Deze durfden niets aanvaarden en keken beteekenisvol naar moeder op, doch de dame haastte zich hun de lekkernijen in de handjes te steken.

Maar dat was niet alles. Het lieve kind, blijkbaar gevleid, omdat de kleinen reeds eenige lekkernijen hadden aangenomen, stak het handje onder den mantel harer moeder en haalde er een kabas uit te voorschijn.

Beurtelings kwamen er vóor de oogen der rampzalige kinderen sinaasappelen, met zilverpapier bekleede pakjes chocolade, benevens andere zoetigheden, waarvan elk zijn deel kreeg en ten slotte haalde het meisje uit den schier onuitputtelijken kabas voor elk een stuk speculatie op, zooveel, dat de kleinen het nauwelijks in de armpjes konden houden.

De ontstelde moeder kon voor zooveel goedheid geen woord van dankbaarheid uitbrengen; herhaaldelijk had zij willen spreken, doch telkens was er iets in hare keel geschoten, dat haar de spraak belemmerde. De gelukkige schepseltjes daarentegen drukten hunne erkentelijkheid niet uit met woorden, maar kwamen sprakeloos hunne beide handjes in die der dame en van het net gekleede meisje leggen, wier gelaat straalde van gelukzaligheid.

Het waren de waardige gade en de dochter des dokters, die edelmoedig van hunnen overvloed den armen kwamen meedeelen.

Toen Nelleken eindelijk het spraakvermogen herkreeg, riep zij, diep aangedaan uit:

— „Maar, mijne goede dame, zijn er dan waarlijk engelen uit den hemel op ons, ongelukkigen, afgezonden?"

— „Neen, moederken," antwoordde de dame en ook hare oogen overwolkten. „Wij komen slechts het gebod van het kindeken Jezus volvoeren, dat gezegd heeft: „Hebt gij veel, geeft veel; hebt gij weinig, wees zorgvuldig om ook van dit weinige iets met goedhartigheid mee te deelen aan de armen! Een nieuw leven gaat voor u allen aanbreken, er zullen menschelijke engelen over u waken!"

't Was de eerste maal, dat Nelleken's kinderen deelachtig werden aan de Kerstmisgeschenken. De vorige Kerstmisdagen waren in ellende, angst en vrees voorbijgegaan. Er was inderdaad „eene verlossing" gekomen, die zich moest openbaren door den dood van een aan den drank verslaafd echtgenoot en vader! De wegen der Voorzienigheid zijn ondoorgrondelijk!

(*Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den Redacteur,* (*Wetering'schans 35, Amsterdam*), *of rechtstreeks van de auteurs.*)

☛ *Opvoeringen in besloten kring worden onvoorwaardelijk toegestaan.* ☚

Gearresteerd.

BLIJSPEL IN ÉÉN BEDRIJF

DOOR

J. EYSTEN.

PERSONEN:

MEVR. WASOR-KEY, (± 50 jaar, vrij nuffig en preutsch.)
META WASOR-KEY, haar nichtje, (± 20 jaar, vroolijk.)
VERDRONGELEN, rechercheur, (± 35 jaar, kwasterig, dom.)
HUGO LADELT, 1e luitenant, (± 25 jaar.)
SIENTJE, dienstbode, (± 30 jaar.)

(*Het stuk speelt in een kustplaatsje.*)

(*Het tooneel stelt voor een ruime kamer, met op den achtergrond een open veranda, die op den tuin uitziet. Links en rechts deuren.*)

Mevr. Wasor-Key, Meta.

MEVR. W. K. (*leest de courant*) Hè foei, ik begin heusch een beetje slaap te krijgen!... en dan die ellendige migraine... De zon is ook zoo sterk... Ik moet eerst nog wat aan de buitenlucht wennen... Heb jij er geen last van, Meta?

META. (*schommelt in een stoel, de handen achter het hoofd*) Ik? Volstrekt niet, tante. Maar op uw leeftijd is het...

MEVR. W. K. Meta, dat is ongepast, zoo'n opmerking!

META. Maar u bent toch veel ouder...

MEVR. W. K. Jawel, 't is goed. (*leest door*) Hè, 't is toch vreeselijk! En dat toch blijk-

baar iemand van goede familie! Maar ja, officieren ... uit zoo'n familie ...

META. Wat is er dan toch voor akeligs?

MEVR. W. K. — Luister maar. (*leest*) „De justitie hier te lande doet ijverig onderzoek naar het verblijf van een 20jarig Russisch meisje van goede familie, dat uit Rusland ontvlucht is, na zich daar te hebben schuldig gemaakt aan het verraden van militaire geheimen, gepaard gaande met diefstal aan geldswaarden en braak. De misdadigster is een mooi, beschaafd meisje, dochter van een Russischen kolonel der cavalerie en van een Hollandsche dame; men vermoedt dat zij zich in Nederland in een of ander kustplaatsje ophoudt, met het doel van daaruit over te steken naar Engeland. Op haar aanhouding is een groote belooning gesteld." — Zoo'n diepgevallen schepsel!

META. — Hoe interessant! Ik wou dat ik dat meisje eens ontmoette. Het zou me zoo'n aardige afwisseling lijken in het dooie, vervelende bestaan hier.

MEVR. W. K. — Meta, hoe ongepast! Zeg toch niet zulke dwaasheden! Als je je verveelt, zullen we dan wat gaan rijden? Misschien wordt mijn migraine dan ook wat beter.

META. — Och, het kan mij niet schelen; zooals u wilt.

MEVR. W. K. — Hè, wat ben je toch onverschillig. Zullen we dan (*op haar horloge ziende*) zeggen om 2 uur?

META. Best. (*mevr. W. K. belt.*)

SIENTJE. (*op van links*) Wablief mevrouw?

MEVR. W. K. (*terwijl Meta tersluiks een medaillon opent en dit kust*) Sientje, ga even naar Baars en zeg dat hij om 2 uur voorkomt met de victoria om te toeren.

SIENTJE. Best mevrouw. Mevrouw, dan wou ik u meteen effen zeggen van den slager. 't Is hier zoo'n rare rommel, dat 't warraggies wel lijkt of je midden op de Mookerhei zit.

MEVR. W. K. — Hoe dat zoo, Sientje?

SIENTJE. — Verbeeld-je, mevrouw, daar ga ik van morrege naar het dorp om vleesch te bestellen, want aan-komen hooren ofter wat te zeggen is, daar hebben ze hier 'n broertje aan dood. Ik bestel dan volgens uwes orders 'n ossentong. Toe zeit me die slager; „ik heb geen tong." „En wat leit daar dan?" zeg ik. „Da's meneer pastoor z'en tong," zeit me die vent. Als je der een hebben wilt tegen de volgende week Donderdag, zeit-ie, dan moet je 'm nou bestellen, zeit-ie, en as de notaris 'm hebben mot, krijg je 'm nog niet," zeit-ie. „Wel nou nog mooier," zeg ik, „ons geld is toch net zoo goed as van 'n ander." En wat denkt-u dat-ie zeit: „De pastoor en de notaris binne vaste klanten en jullie binne maar los volk," zeit-ie. Dat noem ik nou gewoon iemand verafferonteeren.

META. (*lacht luid*) — Heel goed!

SIENTJE. (*verontwaardigd*) Noemt u dat heel goed? Ben ik of mevrouw of u nou los volk? As-ie zelf maar niet los is!

MEVR. W. K. — Ja Sientje, het is hier geen Den Haag...

SIENTJE. — Nee, waraggies niet, mevrouw, 't is hier 'n akelige boel en ik wou, dat ik weer weg was. Heilig Den Haag, hoor!

META. Bravo! Sien, dat ben ik heelemaal met je eens!

MEVR. W. K. Foei, Meta. — 't Is goed, Sientje, bestel dan maar 't vleesch dat je krijgen kunt en denk om 't rijtuig.

SIENTJE. — Jawel, mevrouw. (*af links.*)

MEVR. W K. — Meta, ik verzoek je vriendelijk nu eens op te houden met dat klagen over ons verblijf hier en dat vooral tegen de dienstboden. Bovendien, het is je eigen schuld dat we hier zijn. Je behoeft er geen dag langer te blijven dan je zelf wilt. Je moet niet denken dat ik 't hier prettig vind, zoo zonder eenige ressources.

META. (*verbaasd*) Is het mijn schuld dat we hier zijn? Nu begrijp ik er niets meer van. Dat moet u mij eens uitleggen.

MEVR. W. K. — Ja zeker, jouw schuld indirect ten minste. Je weet het, mijn besluit staat onherroepelijk vast, van een engagement met dien mijnheer Ladelt komt nooit iets, daar kun je op rekenen. Je woudt me in Den Haag niet beloven, allen omgang met hem af te breken, zooals ik je verzocht heb en dus moest ik wel andere maatre-

gelen nemen. Je moet de gevolgen nu maar dragen. Bovendien, je voogd is het heelemaal met me eens. Verleden week kreeg ik nog een brief van hem uit Warschau, waarin hij me schreef dat... ja, wat schreef hij ook weer precies...

META. (*boos*) Oom Fred is het met u eens omdat u de zaak ongunstig hebt voorgesteld, omdat u Hugo in een kwaad daglicht hebt geplaatst, omdat...

MEVR. W. K. — Meta, je toon dreigt ongepast te worden...

META. (*half huilend*) Goed, maar wat hebt u dan toch eigenlijk tegen Hugo? Hij kan toch niet helpen dat u in uw jonge jaren door een officier...

MEVR. W. K. — Dat doet hier niet ter zake. Ik kan in het algemeen geen officieren uitstaan en daarmee uit, laat dat genoeg zijn.

META. — Maar ú behoeft toch ook niet met Hugo te trouwen!

MEVR. W. K. — Meta, die opmerking is ongepast. — En voorts, die mijnheer Ladelt bezit absoluut geen fortuin, pas le sou.

META. — Maar tante, ik bezit meer dan genoeg voor ons beiden, dat zou juist zoo mooi uitkomen, vindt u niet?

MEVR. W. K. — Meta, je redeneert als een kind. Hoe het zij, ik wil nu eenmaal niet dat je dien mijnheer Ladelt langer ontmoet en omdat je me niet beloven wilt, dat niet meer te doen, zijn en blijven we hier in Westerwijk. Als je er nu plezier in hebt om mij en jezelf te vervelen door je onaangename houding, ga je gang, maar het verandert niets aan mijn besluit. Als je in mijn geval was, dan zou je misschien net zoo handelen.

META. Ja, daar kan ik me nu eenmaal niet indenken; ik ben 20 jaar en ik weet niet hoe ik handelen zou als ik 30 jaar ouder was, maar ik geloof toch: heel anders.

MEVR. W. K. (*heftig*) 27 jaar ouder alsjeblieft. Maar je gezegde is toch ongepast. Met je koppigheid maak je de zaak erger in plaats van beter. Je hebt me niet willen beloven geen correspondentie meer met mijnheer Ladelt te zullen houden, ik wil niet dat hij weet waar we op het oogenblik zijn en ik heb maatregelen genomen, dat er geen enkele brief of telegram van je verzonden wordt. Probeer het dus maar niet.

META. Als u nu niet voortmaakt om u te verkleeden moet het rijtuig wachten en dat zou jammer zijn.

MEVR. W. K. O, ik ben in een paar minuten klaar, maar jij, blijf je zoo... offe... ga je nog verkleeden?

META. — Och, ik vind dat ik er mooi genoeg uitzie. Hier in dit verbanningsoord ziet ons toch niemand. De burgemeester loopt op klompen, de notaris is in de 70 en de pastoor... nu ja, die telt niet mee, wat heerenpersoneel aangaat.

MEVR. W. K. Je moet het zelf weten, Meta, maar dat japonnetje... 't is goed voor in huis, maar...

META. — Daar moogt u niets van zeggen. Hugo vindt dat 't me beeldig staat... dat heeft hij dikwijls gezegd.

MEVR. W. K... Och, altijd met je Hugo. (*boos af rechts.*)

META. (*alleen*) Toch weet Hugo al lang waar we zijn; als ik maar eens een half uurtje alleen kon zijn.

SIENTJE. (*om den hoek van de deur*) Mevrouw, daar is die slager nou weer... o gut, bint u 't, juffrouw... ik dacht...

META. (*geheimzinnig*) St.! St.! Sientje, kom eens even hier, deur dicht. Ik heb je wat te vragen, in 't geheim.

SIENTJE. Gut, juffrouw, wat is er? U maakt me benauwd.

META. Sientje, wil je me een plezier doen?

SIENTJE. 'n Pelzier doen? O, ik begrijp het al, perlines koopen; maar, juffrouw, die kan je hier in deze negerij nergens krijgen. 't Is hier zoo'n dood gat, je gaat hier levendig dood.

META. Neen, neen, Sientje, dat niet, heel wat anders.

SIENTJE. — Wat anders? O, nou weet ik het; u wou weer soldaatjes in de spinazie hebben, net als laatst. Ja maar ziet-u, uw tante... die houdt er nou eenmaal niet van en...

META. — O nee, Sientje. 't Heeft niets met soldaten te maken, of ja, toch eigenlijk wel een beetje. Zeg, Sien, je kent mijnheer Ladelt toch wel, uit Den Haag. De luitenant bedoel ik, hij kwam vroeger nogal veel bij ons aan huis.

SIENTJE. — De ofsier Ladelt?! Zeker juffrouw, òf ik dien ken! 't Is 'n rare meneer, hoor! *Ik* zou 'm niet moeten hebben.

META. (*verschrikt*) 'n Rare mijnheer? Hoe dat zoo? Weet je dan iets van hem af, ongunstigs of zoo?

SIENTJE. — Zeker, of nou wel niet precies van hemzelf maar van zijn oppasser en ik zeg altijd maar: zoo heer zoo knecht.

META. 'n Mooie redeneering. Maar wat weet je dan?

SIENTJE. Nee, maar nou mot u hooren. Meneer Ladelt, die liet es 'n briefje bij uw tante brengen, door z'n oppasser, zoo'n lange slungel van een jongen. En weet u wat die tegen me zee, toen ik het aannam? „Hier, lieve schattebout", zei-die. Ik was toch zoo nijdig op 'em. Iemand zoo voor den mal te houwen! Die aap van 'n jongen!

META. (*lachend*) Maar daar kan mijnheer Ladelt toch niets aan doen. Bovendien, waarom zou die man het niet gemeend hebben?

SIENTJE. (*gretig*) Meent u dat werkelijk? Vindt u...?

META. Waarom niet? Maar luister even gauw vóór tante terugkomt. Het is... zie je... misschien komt... meneer Hugo... mijnheer Ladelt... me hier wel eens opzoeken... ten minste... 't zou kunnen wezen...

SIENTJE. — Nou juffrouw, ik geloof niet dat uw tante 'm erg lust, as u 't mijn vraagt.

META. — Juist Sientje, tante wil hem liever niet ontmoeten.

SIENTJE. — En u wel? Lamoer!!

META. — En als hij nu zelf komt of iemand door hem gestuurd met een boodschap of een briefje, zou je dan willen zorgen dat ik... maar tante mag er niets van merken, hoor!

SIENTJE. — Gut, juffrouw, ik durf waraggies niet. Als je uw tante zoo gewoon ziet, is 't een zacht mensch, maar as ze eenmaal begint op te spelen, dan kan ze je aankijken dat het hart je in je sloffen zakt. Dan zet ze oogen op as de baarlijke duivel, dan is 't 'n griezelig mensch.

META. (*lachend*) Zoo heer zoo knecht, Sien. Maar kom, zoo erg is 't nou heusch niet. Toe, lieve Sien, doe het nou maar... dan krijg je een mooie japon van me.

SIENTJE. (*angstig*) Daar komt uw tante aan... ik weet 't waraggies niet... ik zal zien... as ik kan... maar ik beloof niks, hoor!

MEVR. W. K. (*op van rechts*) Zie zoo, ik ben klaar, vijf minuten voor twee.

META. Dan ga ik even mijn hoed en handschoenen halen, ik ben dadelijk terug. (*af rechts.*)

MEVR. W. K. — Sientje, we zijn tegen drie uur terug; het is te warm om lang te rijden. En hoor eens, alle brieven of boodschappen of pakjes die er voor de juffrouw gebracht mochten worden, die geef je aan mij, hoor! Telegrammen ook. Denk er om, als ik het minste merk van bedriegerij of knoeierij achter mijn rug, dan vertrek je op staanden voet. Je weet, ik ben niet gemakkelijk, daarvoor ken je me, hoop ik, genoeg.

SIENTJE. — Nou, of ik dat weet!

MEVR. W. K. — Sientje, dat antwoord is meer dan ongepast en...

SIENTJE. Ik hoor het rijtuig, mevrouw.

META. (*op van rechts*) Het rijtuig is er. (*stil spel achter mevr. W. K.'s rug tusschen Meta en Sientje.*)

MEVR. W. K. — Nu, willen we dan maar gaan? Je denkt er om, Sientje? Ik reken er op.

META. — Je denkt er om, hè Sientje? Ik reken er op.

MEVR. — Wat bedoel je daarmee, Meta?

META. Net wat u bedoelt, tante. (*dames af links.*)

SIENTJE. (*ruimt een en ander op; ziet den rechercheur sluipend naar de veranda komen*) Zeg, zoekt u hier wat?

RECHERCHEUR. — Zoo Mina. de dames zijn uit, hè?

SIENTJE. (*knorrig*) — Ik hiet geen Mina, en dat de dames uit-zijn, wat zou dat? We hebben een grooten hond in huis.

RECH. — Dat zou, dat we dan beter praten kunnen samen. Zeg Keetje... je bent zoo kwaad niet, als je er uit ziet, geloof ik.

SIENTJE. — Ik hiet geen Keetje, ik hiet Sientje, Clasina eigenlijk. Maar wat moet u eigenlijk hebben... Wie zoekt u?

RECH. Aardige meid, frisch, knap gezicht, flinke figuur, hoogstens 23! (*haalt een boekje te voorschijn en ziet rond*) Zeker alles gehuurd ameublement, hè?

SIENTJE. — O, bent u soms van de belasting?

RECH. — (*t. z.*) Goed idee. — (*tot Sientje*) Juist, van de belasting. Zeg Cato, wil je 'n riks verdienen? (*laat een rijksdaalder zien.*)

SIENTJE. — 'n Riks verdienen? (*t. z.*) Wat 'n rare sinjeur! (*tot Rech.*) Denkt u soms dat ze 'n valsche aangifte doen zullen?

RECH. — Zeg, zou je niet maken kunnen dat ik de juffrouw, de jongste dame bedoel ik, een oogenblikje onder vier oogen te spreken krijg? Zeg, snoezige Marie?

SIENTJE. — O, nou begrijp ik het. U komt... u bent... van den officier... jawel...

RECH. Precies. (*t. z.*) Als ze den officier van justitie bedoelt heeft ze gelijk. (*tot S.*) Nou moet je me ook nog een paar vragen beantwoorden, dan ben je een schattebout. (*strijkt haar onder de kin.*)

SIENTJE. Foei, mijnheer, laat dat! U bent toch de oppasser niet? Neen... maar... die zei ook tegen me...

RECH. — Neen, ik ben de oppasser niet. Maar vertel me nu eens. De juffrouw krijgt wel eens brieven uit Rusland, niet waar? Dat zul je wel weten.

SIENTJE. Uit Rusland? Jawel, dat is te zeggen, mevrouw meer dan de juffrouw.

RECH. — Enne... ze eten wel eens caviaar... hè?

SIENTJE. — Gut, meneer, hoe weet u dat nou? Verleden week heeft Jansen, uit Den Haag, ze nog gestuurd. Ik voor mij, ik lust dat goed niet, maar... ieder z'en meug.

RECH. — Mooi! (*raaapleegt steeds zijn boekje*) Klopt precies. En... de dames wonen hier zoowat 10 of 12 dagen...

SIENTJE. Krek 11 dagen. Woensdag voor 8 dagen zijn we gekommen.

RECH. — Zie je, Mietje, ik heb een boodschap... voor de juffrouw... in het geheim... als jij me nu helpen wilt...

SIENTJE. Jawel, ik weet er alles van... maar... van die belasting is maar larie... Maar jongens, meneer, die tante, dat is zoo'n kwaje... je mot voorzichtig wezen....

RECH. — O ja, gaat de juffrouw gauw naar Engeland?

SIENTJE. — Dat is te zeggen, de juffrouw *zou* gaan loseeren bij een tante Kei of Kie in Engeland, maar... ziet u, met die amoereuzigheid...

RECH. Jawel... klopt vrij aardig. Zeg Keetje, nou blijf ik hier in de buurt, daar bij den tol, wachten, zie je. Nou moet jij de juffrouw zeggen, dat er iemand is die haar noodzakelijk spreken moet, maar onder vier oogen. Als ze me dan ontvangen kan, moet zij of jij maar wuiven met een zakdoek, dan kom ik dadelijk. Als jij je best doet krijg je een riks en een zoen erbij... Wat zeg je daarvan, Jans!

SIENTJE. — (*verlegen*) — Foei, meneer! maar... ik zal mijn best doen... ik weet niet zeker of... O gut, maak u dat u wegkomp... daar hoor ik het rijtuig al... Zijn ze nou al terug? En 't is pas half-drie...

RECH. — Denk er om, onder vier oogen. Ik blijf wachten, al duurt het nog zoo lang. (*haastig naar den tuin af.*)

SIENTJE. — 'n Vreemde sinjeur. Toch niet onknap! En hij zei ook al schattebout tegen me, net as die andere.

MEVR. W. K. Meta. (*op van links.*)

MEVR. W. K. — O God, ik kan het niet langer uithouden, die ellendige migraine wordt hoe langer hoe erger. Die brandende zon, 't is om te stikken. (*valt op een stoel.*)

META. — Ja, 't vreeselijk warm. Waarom gaat u niet wat op uw bed liggen, tante, boven is het vrij koel.

MEVR. W. K. Ja, ik geloof dat het 't beste

is wat ik doen kan. Maar beloof me dan, dat je niet zult uitgaan, Meta. Als je me dat niet beloven wilt, doe ik geen oog dicht.

META. Ja, heusch, ik beloof het u, maakt u je maar niet ongerust; ik zal me niet laten schaken ook.

MEVR. W. K. Nu, dan hoop ik dat ik tegen etenstijd weer beter ben. (*Sientje wenkt Meta*) Is er niemand geweest, Sientje? Geen brieven of zoo iets?...

SIENTJE. Neen, heusch niet, mevrouw, dan had ik het al gezegd.

MEVR. W. K. — Denk er om, Sientje, als ik iets bemerk van...

META. Toe, tante, gaat u nu kalm naar boven. Kan ik u helpen? Wilt u wat eau-de-cologne hebben?

MEVR. W. K. Neen, dank je, Meta. Nu, tot straks. Niet uitgaan, hoor. (*af rechts.*)

META. (*tot Sientje*) Is er wat?... Is mijnheer Hugo... of een brief...

SIENTJE. — Hij is ter geweest, da's te zeggen, mijnheer zelf niet, en ook niet de oppasser; nee, die ook niet... maar...

META. — Toe, Sientje, zeg nu gauw! Heb je een brief?

SIENTJE. — Nee, geen brief, maar der was iemand hier, die van mijnheer kwam, da's te zeggen, hij zei 't niet precies, maar ik begreep hem toch wel. Hij wou u bepaald spreken, die mijnheer dan, ziet-u, maar onder vier oogen... alleenig...

META. En... en... wat heb je met hem afgesproken?... Wanneer komt hij terug? Vreemd dat Hugo zelf niet... 't Zou nu juist zoo'n mooie gelegenheid zijn.

SIENTJE. — Die meneer zou wachten bij den tol daar en as ik of u zou zwaaien met 'n zakdoek, zou hij dadelijk komen.

META. (*driftig*) Maar waarom zwaai je dan nog niet?

SIENTJE. — Omdat... vindt u het niet gek... als ik.., als jong meisje met mijn zakdoek zwaai... tegen een vreemden mijnheer... je krijgt zoo gauw een kwaje naam...

META. — Och kom, gekheid, daar steekt niets in. Vooruit nu maar, gauw! Zwaai nu maar!

SIENTJE. — (*wuift met een grooten zakdoek*) Zou hij dat zien?

META. — Jawel, hij komt al. Toe Sien, ga jij nu gauw weg. Je weet, hij wou me onder vier oogen spreken. Kom, Sien!

SIENTJE. (*een beetje knorrig*) — Jawel, juffrouw, ik ga al! Als u me noodig hebt, is het o zoo lief, maar nu... (*af links.*)

RECH. (*op door den tuin*) Dienaar, juffrouw! (*kijkt haar onderzoekend aan en haalt zijn boekje te voorschijn.*)

META. (*een beetje zenuwachtig*) Gaat u zitten, mijnheer.

RECH. Dank u. (*leest voor zich*) Neus groot, ik zou eerder zeggen klein. Gestalte middelmatig: klopt. Haar blond: klopt. Oogen blauw...

META. (*verbaasd*) Wat zegt u?... Heeft mijnheer...?

RECH. — Juffrouw Masorki niet waar?

META. Pardon, Wasor-Key.

RECH. (*ziet in het boekje*) Hm, kan ook wel, die beroerde Russische namen ook...

META. — Russische naam? U vergist u, mijn...

RECH. — Jawel, ik weet wel, uw moeder was geen Russische...

META. (*verbaasd*) — Neen, mijn moeder was zeker geen Russin, was een geboren Hollandsche.

RECH. — Klopt precies. Hm! — U staat in relatie... of hebt in relatie gestaan, met... hm, met officieren... 'n officier...

META. (*verlegen*) — Mijnheer, ik begrijp... u komt namens... Hebt u een boodschap... of een brief...?

RECH. — Jawel, dadelijk. Ik moet eerst nog wat meer weten; ik heb geen lust om een gek figuur te maken.

META. Maar ik verzeker u... Ik ben degeen die u zoekt.

RECH. — Ik hoop het, 't is een kwestie van 500 pop.

META. Maar... toe mijnheer... zeg u nu toch...

RECH. — Dadelijk. U hebt verleden week een brief uit Rusland ontvangen, niet waar?

META. Dat is te zeggen, mijn tante, maar

ik begrijp niet wat dit te maken heeft...? Heeft Hugo zelf naar Warschau geschreven? Als officier...

RECH. (*t. z.*) Hugo? Hm! zeker een medeplichtige! Voorzichtig nu. (*tot Meta*) Och, die militaire kwestie kan ons minder schelen, maar die geldzaak, dat is leelijker. — Eet u wel eens caviaar?

META. (*verschrikt*) Mijn God, die man is krankzinnig! (*wil wegloopen.*)

RECH. (*springt op, loopt op haar toe en doet haar de handboeien aan*) Halt!... Fedora Polka Mazurka of hoe je ook weer heet, ik arresteer je in naam der wet, wegens inbraak van militaire geheimen, diefstal en de rest.

META. (*gilt om hulp*) Help, tante, Sientje, help!!!

HUGO. (*springt de kamer binnen en grijpt rechercheur vast*) Schurk, wat doe je daar! Wat beteekent dat?

META. O God, Hugo, heerlijk dat je komt! Toe, help me! Maak die akelige dingen los! Die man is gek!

RECH. — A, de medeplichtige! Denk er om, rechtmatige uitoefening van de functie ... verzet...

HUGO. Je bent gek, kerel! Wil je haar dadelijk die boeien afdoen of ik sla je de hersens in.

MEVR. W. K. (*op van rechts*) Hemel, wat gebeurt hier? Meta, wat een ongepaste houding! Wie is die man?

SIENTJE. (*op van links*) — Gut, de juffrouw hèt de boeien an. En daar heb je mijnheer Hugo ook!

RECH. — Ik heb een bevel tot aanhouding. (*haalt een papier te voorschijn*) Fedora Mazurka, geboren te Moskou...

HUGO. Maar dat is deze dame toch niet... Man, je bent razend... Maak haar los! Dadelijk, hoor je!

RECH. — Op uw verantwoording. (*maakt de boeien los*) Wie bent u dan? Dan moet u toch iemand anders wezen, als u die andere niet bent.

MEVR. W. K. — Daar ik deze scène hoogst stuitend vindt en uw optreden hoogst ongepast, zou ik graag willen weten wie ú bent, mijnheer.

RECH. — Verdrongelen, mevrouw, rechercheur.

SIENTJE. — Ajasies, 'n stille verklikker!

HUGO. U bent zeker nog groen in het vak. En laat ik u nu even zeggen dat u een groote blunder begaan hebt. Deze dame is mevr. Wasor-Key en deze jonge dame haar nichtje mejuffrouw Meta Wasor-Key... hoewel ik hoop dat ze binnenkort dezen naam verruilen zal voor dien van...

META. Hugo!

MEVR. W. K. — Mijnheer Ladelt, hoewel ik u dankbaar ben voor uw optreden hier, acht ik uw laatste scherts hoogst ongepast, dat moest u zelf inzien.

HUGO. — En ik zelf ben de 1e luitenant der infanterie Ladelt: hier is mijn kaartje. U kunt overal waar u wilt onderzoek doen naar de waarheid van mijn verklaring, als mijn woord u niet voldoende is.

RECH. — Ja, als u dat zoo positief zegt... ik moet bekennen dat alles ook niet zoo precies klopte;... maar... eigenlijk heb ik dan een mal figuur gemaakt.

SIENTJE. — 'n Figuur van Jan Kalebas, hoor!

MEVR. W. K. — Het zal me hoogst aangenaam zijn, als u heel spoedig wilt vertrekken, mijnheer.

HUGO. — Maar ik verlang dat u eerst deze jonge dame uw verontschuldiging aanbiedt over uw gedrag.

RECH. — O, dat met genoegen. Maar ziet u, de juffrouw ontving me dadelijk zoo... zoo verlangend...

MEVR. W. K. — Foei Meta! Sientje, laat mijnheer uit!

HUGO. — Toe, maakt u er nu een eind aan, alsjeblieft.

RECH. — Dag dames, mijnheer! Dag Rika. — Wat 'n pech! (*af links, gevolgd door Sientje.*)

MEVR. W. K. — Mijnheer Ladelt, ik begrijp nog altijd niet, hoe en waarom u hier komt. Weliswaar was uw komst heel gelukkig, maar u wist toch dat ik u verboden had...

HUGO. — Mevrouw, ik zal open kaart met u spelen. U hebt me eenigen tijd ge-

leden de hand van uw nichtje geweigerd. Maar u begrijpt toch wel dat ik daar geen genoegen mee nemen kon. U verschilt te weinig in leeftijd met Meta, om met de bezadigdheid van een rijperen ouderdom uw besluit te kunnen nemen. Ik heb aan den oom van Meta geschreven en hem alles omtrent mijn persoon en mijn familie uiteengezet en het resultaat is...

META. — Geeft oom Frits toestemming? O heerlijk!

HUGO. — Ja, op voorwaarde dat ik uit den dienst ga en een betrekking in Warschau aanneem, die zooveel oplevert dat we ruim kunnen leven. Uw oom zal daarvoor zorgen.

MEVR. W. K. — Dus *geen* officier meer en *wel* fortuin! Ja, dan kan ik er niet veel meer tegen inbrengen. Bovendien als mijn broer zijn toestemming geeft, moet ik wel volgen.

META. — O, hoe heerlijk, lieve tante. (*kust haar.*)

HUGO. — Beste Meta, een zoen voor jou (*kust haar*) en de tweede voor onze lieve tante. (*kust mevr. W. K.*)

MEVR. W. K. — Foei Hugo, hoe ongepast!

(*Scherm valt.*)

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Dionysos, door LOUIS COUPERUS. (*L. J. Veen, Amsterdam.*)

Fragmentarisch is dit werk in Groot Nederland verschenen en ik moet zeggen, dat de lezing mij toen wel meer voldeed dan in boekvorm; waarschijnlijk ligt dat voor een deel aan den epischen toon, die nu en dan droog is, deels ook aan de groote en overdadige breedvoerigheid in sommige mythologische beschrijvingen. Om Dionysos goed te begrijpen, dient men in de fabelleer der oude Grieken te zijn ingewijd; Dionysos, de Grieksche naam voor Bacchus, is de machtige, die den wijn doet voortbrengen en in het algemeen den mensch met de weldaden der natuur zegent; met Demeter (Ceres) brengt hij het productieve vermogen der natuur tot volkomen ontwikkeling; hij geeft vreugde, bedwelming opwinding en daarmede ook smart. Dionysos werd in lateren tijd het onderwerp van verschillende sagen en verhalen; zoo zou hij volgens sommige voorstellingen des winters in de onderwereld afdalen, om tegen het voorjaar terug te keeren; volgens de volkslegende is hij een zoon van Semele en naar luidt eener latere sage maakte hij een tocht van drie jaren door Azië op een door wilde dieren getrokken wagen en omstuwd door eene jubelende massa; hij beheerschte, waar hij verscheen, de woedende elementen der natuur, onderrichtte de volkeren in den wijnbouw en deed den wijnstok als bij tooverslag verschijnen; na dien zegetocht vond hij op het eiland Naxos de schoone Ariadne, die door den Thebaanschen koning Theseus na den strijd tegen het monsterdier den minotauris, werd achtergelaten en huwde haar. Uit deze mythen-complexe heeft de begaafde auteur zijn Dionysos gevormd.

Dionysos is een grootsch symbool; de eerzuchtige, jeugdige held, een soort apostel met eene verheven zending belast, trekt op de schouders van Faun een gedeelte van de wereld door om geluk en vreugd aan te brengen; overal toovert hij den rijkbeladen wijnstok, het zinnebeeld van levensvreugd. Zijn reis is een grootsche triomftocht, een ontembare roes als 't ware; hij verslaat legerscharen met forschen en zekeren slag en sleept alles op de vleugelen van zijn lievelingsdroom mede. — Maar plots overtrekt een sombere sluier zijn zonnig gesternte; zijn ziel komt in vreemde beroering, omdat hij begint te twijfelen aan zijn toekomstgeluk en hij de aardsche vreugde ziet benevelen door een donkere wolk. — Hij ontmoet op het eiland Naxos de wanhopige Ariadne, in wier hart hij nieuwe vreugde-essence hoopt te kunnen gieten en in wie hij zich innig verlieft; haar vreugde is schijnvreugde; haar hart behoort Theseus en nu breekt in een wijsgeerige dialoog de smartetoon door, welke de versomberende weergalm is van het leed, waarmede 's menschen leven is doorplengd. Maar ten slotte na de smart herkrijgt de vreugde haar overwicht; Zeus de vaderlijke beschermer van Dionysos, heeft het smartelijk lijden van den zoon aanschouwd, toen deze, nadat zijne geliefde van uitputting bezweken was, zich uit vertwijfeling de haren uittrok, zich weeklagend de borst pijnigde en in razernij ronddanste — Zeus roept zijn lievelingszoon op en zegt tot hem: „Gij hebt overwonnen en de vreugde zal der menschen deel eenmaal zijn; laat hen de loutering na eeuwen volbrengen!" En daarna herleeft Ariadne in een betooverend schoone straling van licht; Dionysos en de zijne worden in een zegewagen geleid en

door Hermes jubelend gevoerd naar den Olympus, het verheven paleis van Zeus, waar de hooge machten 's menschen lot beheerschen. — Dit is eene schoone apotheose van Couperus' werk, dat wederom getuigt van eene zeldzame taalvirtuositeit en een rijkdom aan beelden, waarover de schrijver zulk eene schier onuitputtelijke beschikking heeft.

De Gids. — Kunstenaarsleven, door Is. Querido (I), waarin de lijdensgeschiedenis wordt beschreven van een jongmensch, vervuld met idealen, droomend van een hooger geestesleven, groote gaven in zich gevoelend, maar wreedaardig teleurgesteld wordend. In den echt verbonden met een meisje, dat hij innig lief had, vervalt hij tot diepe armoede, omdat hij *niet* vermag, wat hij gedroomd heeft; het laatste tafreel, waarin de bevalling van eene vrouw wordt behandeld is zéér roerend. — Petrarca's liefdesgeschiedenis, door H. L. F. Pisuisse, die belangwekkende meedeelingen doet omtrent de teedere verhouding van den 14^{en}-eeuwschen beroemden dichter tot Laura de Noves, eene gehuwde dame uit een aanzienlijk geslacht, die zijne liefde met *reine* genegenheid beantwoordt en alleen in den hemel eene gelukkige vereeniging met hem verwacht. — Vertalen en vertaalkunst, in welk kort opstel zéér juist gewezen wordt op het feit, dat de vertaler zijn *eigen* taal goed moet beheerschen en er in moet voelen.

Onze Eeuw. — Briefwisseling van Bakhuizen v. d. Brink met zijne vrienden gedurende zijne ballingschap (1844—1851); Bakhuizen moest wegens schulden het land verlaten, maar kon door den invloed van zijn vriend Van Hees een accoord met zijne schuldeischers sluiten en terugkeeren; de correspondentie met *Geel* en *Bake* biedt een blik in het letterkundig leven van die dagen en in het karakter van genoemde mannen. — Hoe eenvoudig, helder is de taal in vergelijking met die van vele onzer moderne boeken! — Wettelijke waarborgen voor de positie van den Indischen officier, door A. J. Gooszen, die een zéér gerechtvaardigd pleidooi houdt, om de rechtspositie van de Indische officieren, thans bij Kon. Besluit geregeld, door de wet vast te stellen evenals van de Nederl. officieren, bij wie ze zeker *niet* behoeven achter te staan. — Zelfbeheersching, karaktervorming, tucht, door Dr. J. H. Gunning Wz., die naar het voorbeeld van verscheidene andere landen, de jeugd meer gelegenheid geven wil, *zelfstandig, vroegtijdig* het goede te betrachten en ze *niet* altijd aan een leiband wil laten loopen; — het opstel bevat zéér overdenkingswaardige wenken.

XXe Eeuw. — Graaf De Mirabeau, door J. G. van Dillen, die eene goede karakterschets geeft van den sluwen, hartstochtelijken, welbespraakten voorman der Fransche Revolutie; De Mirabeau heeft een avontuurlijk leven geleid, baarde veel verdriet aan zijn vader door zijn levenswandel en zijne schulden; zijne theorieën, geschriften en redevoeringen hebben krachtigen invloed uitgeoefend op den volksgeest. — De jonge steenbikker, door E. Witsen van Vloten; een weemoedig, kort verhaal, waarin het zwoegen en wegkwijnen wordt beschreven van een lichaamszwakken jongeling met sterken zelfstandigen geest.

Onze Kunst. — Retrospectieve tentoonstelling der Belgische kunst te Brussel, door Paul Lambotte. die in een schoon gestyleerd artikel, geïllustreerd met platen van de Winne, Navez, Gallait, Leys, de Groux, Stevens, Artan Verwée e. a., eene beschouwing houdt over hunne kunst en de plaats, die zij in de kunstenaarswereld innemen.

Groot-Nederland. — Twee Friezen, door F. Buitenrust Hettema: Gijsberts Japiks (dichter) en Dr. Joost Hiddes Halbertsma (taalkundige); dit opstel is eene leerrijke bijdrage voor de kennis van het Friesche leven in de 17e eeuw; men vindt er aardige, origineele en actueele proeven van dichtkunst in, die de heer Hettema de handigheid heeft gehad uit het Friesch te vertalen. — Politiekamer, door Daan van der Zee; hoe typisch en juist is dit stukje soldatenleven beschreven; een grenadier exerceert slecht en krijgt arrest, maar desondanks gaat hij uit, omdat hij zijne Marie eene wandeling in de Scheveningsche boschjes beloofd heeft; dat hij dit genot smakelijker vindt dan een gedwongen verblijf binnen de kazernemuren, is duidelijk, maar dat zijn kapitein hem 4 dagen politiekamer geeft, is *ook* duidelijk; de schets is uit den driltijd en prettig gestyleerd.

Vragen van den Dag. — Oud en arm, door J. B. Snellen, die een breedvoerig pleidooi houdt voor ouderdoms-staatspensionneering op 65jarigen leeftijd met gelegenheid om al dan niet en pension te gaan; de strekking is dus philantropisch en verdient onze aandacht. — Het ontstaan van diamanten; uit dit opstel nemen wij over, dat volgens Williams, de leider der werkzaamheden in de Kimberley-mijnen, de diamant bestaat uit gekristalliseerde zuivere koolstof en dat de groote diamanten langzamerhand in den loop der tijden dien omvang hebben verkregen. — Informatie-bureau

tot bescherming van vrouwen en meisjes, exploitatie van minderjarige en onverzorgde meisjes door lage individuen wordt krachtig tegengewerkt door het bureau, dat dus aller sympathie en steun verdient; het secretariaat Noorderstraat 20 Amsterdam is bereid tot alle inlichtingen.

Nederland. — Een jaar buiten, door J. C. E. D. V.; de schrijver heeft in brievenvorm een onderhoudend geschreven relaas gedaan van het gemoedelijke buitenleven te E. op de Veluwe, dat wij aan de verstokte stedelingen, die de bekoring van het landelijke niet kennen, *zéér* aanbevelen; — huiselijke genoegens, veldarbeid, wintervermaak, excursies,... alles vindt er eene plaats in. — Stroopers, door H. van de Vaate; de schrijver heeft de nachtelijke hazenverschalkers rustig hun prooi uit de strikken laten halen; het verhaal is onschuldig en gemoedelijk geschreven maar mist de spanning en de emotie, die er ontstaan zou zijn, wanneer er contact met de veldwachters was geweest; — het patois is hier en daar wel aardig en pittig. — Meester Dirck Valcoogh, door F. Bezemer, die een in 1591 verschenen boekje bespreekt, bevattende wenken en raadgevingen aan schoolmeesters; de plichten zijn in 18 punten vastgelegd, die *ons* grootendeels naïef en koddig schijnen op den eersten aanblik, maar toch wel goeds bevatten; omtrent de eigenlijke verhouding tot ouders en kinderen, omtrent de tuchtmiddelen enz. geeft het boekje evenzeer lezenswaardige zaken. De heer Bezemer komt met zijn opstel op een goed moment, want het vraagstuk van *opvoeding en onderwijs* verdient tegenwoordig onze meest ernstige aandacht.

Europa. — Vrouwen-Barmhartigheid, naar het Fransch van Paul Bourget, een verhaal van uit Madagascar terugkeerende soldaten, die naar een sanatorium worden geleid; roerend is het tafreel, dat ons geschilderd wordt ten opzichte van het deernis waardige lot der Fransche strijders op het Afrikaanschen eiland. — Reïncarnatie, door J. de Meester, een vlot, aardig woordenspel met hier en daar gevatte, rake dialogen en draaiend om het woordje „liefde" als spil.

Vlaanderen. — Vlaanderen's Zeevisscherij, door Lodewijk de Raet, die een ernstig verwijt richt tot de overheid, omdat zij *niets* doet om de visscherij uit haar verval op te richten, terwijl in Nederland het volle gewicht der zeevisscherij wordt beseft en alle zorg besteed wordt om haar bloei te bevorderen, — een pluimpje dus aan ons adres; schrijver wijst verder op de beteekenis van de stoomtrawlers en haar invloed op het visschen; het opstel is zéér lezenswaardig voor allen, die belang stellen in het visscherijwezen.

Eigen Haard. — Een mooi artikel, gewijd aan Marie van Eysden—Vink met 2 uitmuntende portretten van de gevierde Rotterdamsche actrice. — Renard-treinen in Nederland door G. d. V.; deze treinen bestaan uit eene automobiel, die de beweging levert en eene serie op bijzondere wijze aaneengekoppelde wagens van vernuftige constructie, waarbij de trekkracht zoodanig verdeeld is, dat de wagens elkaar *precies* volgen in hetzelfde spoor en dezelfde bochten maken; aan dit laatste vooral is de groote waarde van de nieuwe bij ons *ook* in beproeving zijnde treinen te danken; — het artikel bevat weder belangrijke gegevens en bijzonderheden en is met duidelijke foto's geïllustreerd; nog willen wij er op wijzen, dat de locomoteur *niet* trekt, maar de bewegings-energie overbrengt van wagen tot wagen door middel van een aan elkander verbonden assenstelsel en daardoor direct werkt op alle wielen onder den geheelen trein; — verder heeft Eigen Haard een waardeerend artikel van de hand des heeren de Balbiam Verster, gewijd aan den energieken, kranigen Indischen luitenant Christoffel.

De Aarde en haar Volken. — In Zuid-Bretagne (I), door Gustave Geffroy, die eene aardige historische, geografische en ethnografische, door mooie foto's versierde, causerie houdt over dit gedeelte van het Fransche grondgebied. — Lugano, de stad der Fresco's, door M. Gerspach, die de schoonheid van deze schilderachtige stad aan het Lugano-meer gelegen beschrijft en tevens de kunstwaarde en de historische beteekenis in het licht stelt van de oude, zich in verscheidene godshuizen bevindende fresco's welke de beroemde schilder Luini maakte; het opstel is geïllustreerd met zéér schoone foto's van bijbelsche fresco's.

De Prins. — Portretten van den Kapitein ter Zee Tydeman, Minister Kraus, Freule Boddaert, Ministers Stuart, De Meester, luit. Christoffel enz.; schilderstukken van Rembrandt, Martinus Schildt, Sierig; beelden van Nelson, oorlogsgroepen, wedstrijden vorstelijk landgoed Dobbin, tooneelgroepen, acteurs en actrices, kunstenaars, interessante en boeiende schetsen, novellen, bekende tijdgenooten en de roman Jost Wildi met prachtige Alpen-foto's.

Timotheüs. — Herfststilte, door J. M. D. Z. met eene zeer mooie afbeelding. — Duidelijke verklaring van Renard-treinen, echter zonder illustraties. — „Naar Maas-

tricht", eene aardige beschrijving in causerievorm van Limburgs hoofdplaats, versierd met foto's.

De Tijdspiegel. — Het neutraliteitsvraagstuk der steenkolenlevering aan oorlogsschepen van stijdvoerende Staten, door Jhr. J. C. C. den Beer Portugael; deze gezaghebbende man op het gebied van het oorlogsrecht houdt eene krachtig pleidooi tegen het betoog van Jhr. van Karnebeek, die de kolenweigering onaannemelijk acht; Jhr. de Beer hoopt dat op de eerstvolgende conferentie de questie definitief geregeld wordt; de donkere noot in dit opstel is, dat de 6 millioen voor ons nieuwe pantserschip als weggeworpen moeten worden beschouwd; onze kust, zegt Z. E. verder, moet verdedigd worden door mijnen, kleine schepen, torpedojagers en versterkingen aan den wal, terwijl wij aan geldmiddelen voor eene behoorlijke buitengaatsche vloot te kort schieten. — De verzoening, door Gustaaf Segers (III); scherp omlijnd heeft de schrijver het hooghartige, ijverzuchtige en gevoellooze karakter van Valerie, de echtgenoote van Felix Landtschots, geteekend; dat zij niet gelukkig is met hare kinderen komt door haar slecht voorbeeld. Het verhaal is onderhoudend en in eenvoudige, goede taal, zonder gezochte woordspraak geschreven; — wij zien het vervolg en het einde met aandacht tegemoet.

De Natuur. — Een bezoek aan de Munitiefabriek aan de Hembrug bij Amsterdam, door W. E. Asbeek Brusse, die op zéér duidelijke wijze de verschillende achtereenvolgende bewerkingen beschrijft, die een messingplaatje ondergaat alvorens tot een patroonhuls vervormd te zijn. — Het Free-Wheel, door de Redactie, die een juiste verklaring geeft van het remmen eener fiets, door terug te trappen; er zijn mooie afbeeldingen van de inwendige deelen bij, zoodat de werking ons dadelijk duidelijk wordt. — Aardbevingen, door Dr. M. Snellen, die eenige resultaten van waarnemingen met betrekking tot ons Land gedaan, aan het observatorium van het K. N. Meteorologische Instituut, mededeelt in verband met de vraag of hier ook aardschokken voorkomen en welke toestellen gebezigd worden.

Album der Natuur. — Peren en appels zonder klokhuis, door Prof. Hugo de Vries, die een en ander meedeelt over pitlooze vruchten naar aanleiding van eenige hem aangeboden peren zonder klokhuis en pitten, welke variëteit door den schrijver een goede vooruitgang genoemd wordt, in 't bijzonder omdat veel arbeid bespaard wordt bij het drogen en het geheele vleesch verorberd kan worden. — Brieven van Antony van Leeuwenhoek, door A. J. Servaas van Rooyen, die enkele correspondentiën van den geleerden natuurvorscher meedeelt, handelende over de beweging der aarde en over insekten.

Taal en Letteren. — Over Nederlandsche Grammatica, door N. van Wijk, die het boek over spraakkunst van Dr. Holvast aan eene bespreking onderwerpt en vooral wijst op de noodzakelijkheid er rekening mede te houden, hoe onze taal tegenwoordig is. — Onze taal in Zuid-Nederland, door R. A. Kollewijn, die betreurt, dat daar verwarring bestaat en dat daar in stede van beschaafd Nederlandsch, zoovele verschillende dialecten gesproken worden; — aansluiting met Noord-Nederland wordt aanbevolen.

Vragen des Tijds. — Het personeel onzer Marine (I), door A. E. Thierens, luit. ter zee b. d. — In dit lezenswaardig opstel vinden wij een geschiedkundig overzicht van het ontstaan der hedendaagsche verhoudingen bij het Marine-personeel; de schrijver stelt in het licht, dat er na de hervormingen in ons zeewezen, bij gebrek aan een schema en aan goede organisatie gejaag, overdrijving in dienst, prikkelbaarheid en onoordeelkundige gestrengheid is ingetreden, die een toestand van onvoldaanheid en ontevredenheid hebben in het leven geroepen; hij zegt verder, dat de paedagogische ontwikkeling der superieuren te wenschen laat, dat er weinig toekomst is en dat, om weder gezonde verhoudingen te scheppen, het zelfbewustzijn moet verhoogd, het enge tuchtbegrip moet verlaten worden en dat de discipline moet gebaseerd zijn op den goeden wil, op het menschzijn. — Zijn gedachtengang loopt evenwijdig met dien van de jonge school in het leger.

H.